

KANNADA KASTHURI
(Kannada Reader and Supplementary Reader)
Higher Secondary Second year +2

12

ಕನ್ನಡ ಕಸ್ತೂರಿ

KANNADA KASTURI

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ತರಗತಿ

(Kannada Reader and Supplementary Reader)

12

ತಮಿಳುನಾಡು ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕ ಸಂಸ್ಥೆ
TAMILNADU TEXTBOOK
CORPORATION

ಕನ್ನಡ ಕಸ್ತೂರಿ

ಪಠ್ಯ ಮತ್ತು ಉಪ ಪಠ್ಯ

ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ತರಗತಿ

KANNADA KASTHURI

(Kannada Reader and Supplementary Reader)

Higher Secondary - Second year

ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯು ಒಂದು ಪಾಪಕಾರ್ಯ

ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯು ಒಂದು ಮಹಾ ಅಪರಾಧ

ಅಸ್ಪೃಶ್ಯತೆಯು ಒಂದು ಅಮಾನುಷ ಕೃತ್ಯ

ತಮಿಳುನಾಡು ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕ ಸಂಸ್ಥೆ

ಕಾಲೇಜು ರಸ್ತೆ, ಚೆನ್ನೈ 600 006.

TAMILNADU TEXTBOOK CORPORATION

College Road, Chennai 600 006.

CHAIRPERSON

Dr. Srikrishna Bhat Arthikaje

Prof. and Head
Department of Kannada
University of Madras
Marina Campus,
Chennai - 600 005.

REVIEWER

Thiru. K. Vishwanatha

Lecturer in Kannada (S.G.)
Madras Christian College
Tambaram, Chennai - 600059.

AUTHORS

Dr. C.S. Urmila Sathyan

P.G. Assistant
Kannada Sangha
Hr. Sec. School
Ayanavaram,
Chennai - 600 023.

Dr. K. Renuka Shetty

Part Time Lecturer
Dept. of Kannada
University of Madras,
Marina Campus,
Chennai - 600 005.

Thiru. K. Kumar Achar

PG Assistant in Kannada
Karnataka Sangha
Hr. Sec. School
T. Nagar, Chennai - 600 017.

Price: Rs. **25.00**

This book has been prepared by The Directorate of
School Education on behalf of the Government of Tamilnadu

This book has been printed in 60 G.S.M. paper

Printed by web offset :
Meenakshi Offset Printers, Chennai - 600 021

ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತೆ

ಜನ ಗಣ ಮನ ಅಧಿನಾಯಕ ಜಯ ಹೇ!
ಭಾರತ ಭಾಗ್ಯ ವಿಧಾತಾ!!
ಪಂಜಾಬ ಸಿಂಧು ಗುಜರಾತ ಮರಾಠಾ!
ದ್ರಾವಿಡ ಉತ್ಕಲ ವಂಗ!!
ವಿಂಧ್ಯ ಹಿಮಾಚಲ ಯಮುನಾ ಗಂಗಾ
ಉಚ್ಚಲ ಜಲಧಿ ತರಂಗಾ!!
ತವಶುಭ ನಾಮೆ ಜಾಗೇ
ತವಶುಭ ಆಶಿಷಮಾಗೇ!
ಗಾಹೇ ತವ ಜಯ ಗಾಥಾ!!
ಜನಗಣ ಮಂಗಲ ದಾಯಕ ಜಯಹೇ!
ಭಾರತ ಭಾಗ್ಯ ವಿಧಾತಾ!!
ಜಯಹೇ ಜಯಹೇ ಜಯಹೇ
ಜಯ ಜಯ ಜಯ ಜಯ ಹೇ!!

- ರವೀಂದ್ರನಾಥ್ ಠಾಗೂರ್

ರಾಷ್ಟ್ರಗೀತೆಯ ಸಾರ

ಭಾರತ ಮಾತೆಯೇ! ಪ್ರಜೆಗಳ ಸುಖ ದುಃಖಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ನೀನೇ ಎಲ್ಲರ ಮನದಲ್ಲೂ ನೆಲೆಸಿದ್ದೀಯೆ. ನಿನ್ನ ಶ್ರೀನಾಮ ಪಂಜಾಬ್, ಸಿಂಧು, ಗುಜರಾತ್, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ, ದ್ರಾವಿಡ, ಉತ್ಕಲ (ಒರಿಸ್ಸಾ) ಬಂಗಾಳ ಪ್ರಾಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಮನೋದ್ವೀಪನ ಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತೆ ನಿನ್ನ ಶ್ರೀನಾಮ, ವಿಂಧ್ಯ, ಹಿಮಾಚಲ ಪರ್ವತ ಶ್ರೇಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಸುತ್ತದೆ; ಯಮುನಾ, ಗಂಗಾ ನದಿಗಳ ಮಧುರ ನಾದದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾಗುತ್ತದೆ; ಹಿಂದೂ ಮಹಾಸಾಗರದ ಅಲೆಗಳಲ್ಲಿ ನಮನಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಅವು ನಿನ್ನ ಕೃಪೆಯನ್ನು ಬೇಡುತ್ತವೆ; ನಿನ್ನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಹರಡುತ್ತವೆ. ಭಾರತದ ಸುಖ ದುಃಖಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ತಾಯೇ! ನಿನಗೆ

ಜಯಹೇ! ಜಯಹೇ! ಜಯಹೇ.

ದೇಶೀಯ ಗೀತೆ

ವಂದೇ ಮಾತರಂ
ಸುಜಲಾಂ ಸುಫಲಾಂ ಮಲಯಜ ಶೀತಲಾಂ
ಸಸ್ಯ ಶ್ಯಾಮಲಾಂ ಮಾತರಂ
ವಂದೇ ಮಾತರಂ
ಶುಭ್ರ ಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾ ಪುಲಕಿತ ಯಾಮಿನೀಂ
ಫುಲ್ಲ ಕುಸುಮಿತ ದ್ರುಮದಲ ಶೋಭಿನೀಂ
ಸುಹಾಸಿನೀಂ ಸುಮಧುರ ಭಾಷಿಣೀಂ
ಸುಖಿದಾಂ ವರದಾಂ ಮಾತರಂ
ವಂದೇ ಮಾತರಂ
ವಂದೇ ಮಾತರಂ

- ಬಂಕಿಂ ಚಂದ್ರ ಚಟರ್ಜಿ

ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ

ಭಾರತ ನನ್ನ ದೇಶ. ಭಾರತೀಯರೆಲ್ಲರೂ ನನ್ನ ಒಡಹುಟ್ಟಿದವರು. ನನ್ನ ದೇಶವನ್ನು ನಾನು ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತೇನೆ. ಈ ನಾಡಿನ ಭವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಹೆಮ್ಮೆ ಪಡುತ್ತೇನೆ. ಈ ನಾಡಿನ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಅನವರತ ದುಡಿಯುತ್ತೇನೆ.

ನನ್ನ ತಂದೆ ತಾಯಿಯರು, ಶಿಕ್ಷಕರು ಮತ್ತು ಹಿರಿಯರನ್ನು ನಾನು ಗೌರವಿಸುತ್ತೇನೆ. ಎಲ್ಲರೊಡನೆಯೂ ಪ್ರೀತಿ ಹಾಗೂ ಗೌರವದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ನಾಡಿಗೂ, ನನ್ನ ನಾಡಿನ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಸೇವೆ ಮಾಡಲು ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತೇನೆ. ಅವರು ಏಳಿಗೆಯನ್ನೂ, ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಹೊಂದುವುದನ್ನು ಕಂಡು ನಾನು ಅತ್ಯಾನಂದ ಪಡುತ್ತೇನೆ.

ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಸಮಗ್ರತೆಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ

ರಾಷ್ಟ್ರದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಮತ್ತು ಒಗ್ಗಟ್ಟನ್ನು ಕಾಪಾಡುವ ಮತ್ತು ಬಲಪಡಿಸುವ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾನು ನನ್ನನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಎಂದೂ ನಾನು ಹಿಂಸೆಗೆ ಆಸ್ಪದ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಮತೀಯ, ಭಾಷಿಕ, ಪ್ರಾದೇಶಿಕ ಅಥವಾ ರಾಜಕೀಯ ಅಥವಾ ಆರ್ಥಿಕ ಸಂಕಷ್ಟಗಳ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ಎಲ್ಲ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಮತ್ತು ವಿವಾದಗಳು ಶಾಂತಿಯುತವಾಗಿಯೂ ಸಂವಿಧಾನಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿಯೂ ಪರಿಹರಿಸಲ್ಪಡಬೇಕೆಂದೂ ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತೇನೆ.

ತಮಿಳುತಾಯಿ ವಾಳು

ನೀರಾರುಂ ಕಡಲುಡುತ್ತ ನಿಲಮಡಂದೈಕೈಲೊಳುಗುಂ
ಸೀರಾರುಂ ವದನಮೆನತ್ತಿಗಳ್ ಭರತ ಖಂಡಮಿದಿಲ್
ತೆಕ್ಕಣಮುಂ ಅದಿಲ್ ಸಿರೆಂದ ದ್ರಾವಿಡನಲ್ ತಿರುನಾಡುಂ
ತಕ್ಕಸಿರು ಪಿರೈನುದಲುಂ ತರತ್ತನರುಂ ತಿಲಕಮುಮೇ
ಅತ್ತಿಲಕವಾಸನೈಪೋಲ್ ಅನೈತ್ತುಲಗುಂ ಇನ್ನಮುರ
ಎತ್ತಿನ್ನೈಯುಂ ಪುಗಳ್ ಮಣಕ್ಕ ಇರುಂದು ಪೆರುಂತಮಿಳಣಂಗೆ!
ತಮಿಳಣಂಗೆ!
ಉನ್ ಸೀರಿಳಮೈತ್ತಿರಂವಿಯಂದು
ಸೆಯಲ್ ಮರಂದು ವಾಳುದುಮೇ!

ವಾಳುದುಮೇ!

ವಾಳುದುಮೇ!

- ಮನೋನೃಣೀಯಂ ಪಿ. ಸುಂದರಂ ಪಿಳ್ಳೈ

ನಾಡಗೀತೆ

ಜಯ್ ಭಾರತ ಜನನಿಯ ತನುಜಾತೆ
ಜಯ ಹೇ ಕರ್ಣಾಟಕ ಮಾತೆ!
ಜಯ ಸುಂದರ ನದಿವನಗಳ ನಾಡೆ
ಜಯ ಹೇ ರಸಖುಷಿಗಳ ಬೀಡೆ

ಭೂದೇವಿಯ ಮಕುಟದ ನವಮಣಿಯೇ
ಗಂಧದ ಚಂದದ ಹೊನ್ನಿನ ಗಣಿಯೆ
ರಾಘವ ಮಧುಸೂದನರವತರಿಸಿದ
ಭಾರತ ಜನನಿಯ ತನುಜಾತೆ
ಜಯ ಹೇ ಕರ್ಣಾಟಕ ಮಾತೆ

ಜನನಿಯ ಜೋಗುಳ ವೇದದ ಘೋಷ
ಜನನಿಗೆ ಜೀವವು ನಿನ್ನಾವೇಶ,
ಹಸುರಿನ ಗಿರಿಗಳ ಸಾಲೆ
ನಿನ್ನಯ ಕೊರಳಿನ ಮಾಲೆ
ಕಪಿಲ ಪತಂಜಲ ಗೌತಮ ಜಿನನುತ
ಭಾರತ ಜನನಿಯ ತನುಜಾತೆ
ಜಯ ಹೇ ಕರ್ಣಾಟಕ ಮಾತೆ

ಶಂಕರ ರಾಮಾನುಜ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ
ಬಸವೇಶ್ವರ ಮಧ್ವರ ದಿವ್ಯಾರಣ್ಯ
ರನ್ನ ಷಡಕ್ಷರಿ ಪೊನ್ನ
ಪಂಪ ಲಕುಮಿಪತಿ ಜನ್ನ
ಕಬ್ಬಿಗರುದಿಸಿದ ಮಂಗಳಧಾಮ
ಕವಿಕೋಗಿಲೆಗಳ ಪುಣ್ಯಾರಾಮ
ನಾನಕ ರಾಮಾನಂದ ಕಬೀರರ
ಭಾರತ ಜನನಿಯ ತನುಜಾತೆ
ಜಯಹೇ ಕರ್ಣಾಟಕ ಮಾತೆ
ತೈಲಪ ಹೊಯ್ಸಳರಾಳಿದ ನಾಡೆ,
ಡಂಕಣ ಜಕಣರ ನೆಚ್ಚಿನ ಬೀಡೆ

ಕೃಷ್ಣ ಶರಾವತಿ ತುಂಗ
ಕಾವೇರಿಯ ವರರಂಗ
ಚೈತನ್ಯ ಪರಮಹಂಸ ವಿವೇಕರ
ಭಾರತ ಜನನಿಯ ತನುಜಾತೆ
ಜಯ ಹೇ ಕರ್ಣಾಟಕ ಮಾತೆ

ಸರ್ವಜನಾಂಗದ ಶಾಂತಿಯ ತೋಟ
ರಸಿಕರ ಕಂಗಳ ಸೆಳೆಯುವ ನೋಟ
ಹಿಂದೂ ಕ್ರೈಸ್ತ ಮುಸಲ್ಮಾನ
ಪಾರಸಿಕ ಜೈನರುದ್ಯಾನ
ಜನಕನ ಹೋಲುವ ದೊರೆಗಳ ಧಾಮ
ಗಾಯಕವೈಣಿಕರಾರಾಮ
ಕನ್ನಡ ನುಡಿ ಕುಣಿದಾಡುವ ಗೇಹ
ಕನ್ನಡ ತಾಯಿಯ ಮಕ್ಕಳ ದೇಹ
ಜಯ್ ಭಾರತ ಜನನಿಯ ತನುಜಾತೆ
ಜಯ ಹೇ ಕರ್ಣಾಟಕ ಮಾತೆ

- ಕುವೆಂಪು

ಭಾರತ ಮಾತೆಯ ಮುಂದೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ/ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿನಿಯಾದ ನಾನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವ
ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ:

ಹೆಸರು :

ತರಗತಿ :

ಶಾಲೆ :

ನಾನು ಒಬ್ಬ ಭಾರತೀಯ, ಜಾತಿ, ಮತಭೇದಗಳನ್ನು ತೊರೆದು ಶಾಲಾ ಶಿಕ್ಷಣದ
ಮೂಲಕ ಪಡೆಯುವ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳನ್ನು ನನ್ನ ತಾಯ್ನಾಡಿನ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿ
ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತೇನೆ.

ವಂದೇ ಮಾತರಂ.

ಸಹಿ:

ಮುನ್ನುಡಿ

ತಮಿಳುನಾಡಿನ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ತರಗತಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಯುತ್ತಿರುವ ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಕನ್ನಡ ಮಕ್ಕಳ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ತಮಿಳು ಸರ್ಕಾರವು ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಹೊರೆಯಾಗಬಾರದು. ಅದು ಬಾಳಿಗೆ ಆಸರೆಯಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಪಾಠಗಳ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಕಡಿಮೆಗೊಳಿಸಿ ತರಗತಿಯೊಳಗಿನ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗಮನ ಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಭಾಷಾ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿರುಚಿಯನ್ನು ಕುದುರಿಸಲು ಸಾಧಕವಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಇಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ನಾವು ದಿನನಿತ್ಯ ಎದುರಿಸುತ್ತಿರುವ ವಿವಿಧ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಳ್ಳುವ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಸಹಕಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಪರಿಸರ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ವಿಜ್ಞಾನ, ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮುಂತಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿವರಣಾತ್ಮಕ ಹಾಗೂ ವಿಚಾರಾತ್ಮಕ ಪ್ರಬಂಧಗಳು ಇಲ್ಲಿವೆ. ಜೀವನದಲ್ಲಿನ ಏರು-ಪೇರುಗಳನ್ನು ಒಳಿತು-ಕೆಡುಕುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಮಾಸ್ತಿಯವರ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಕಿರು ಕಾದಂಬರಿಯನ್ನೂ ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಪದ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹಳಗನ್ನಡ, ನಡುಗನ್ನಡ ಹಾಗೂ ಹೊಸಗನ್ನಡದ ಕಾವ್ಯಭಾಗಗಳು ಮತ್ತು ಕವನಗಳಿವೆ. ಭಾಷೆ, ಶೈಲಿಗಳ ವೈವಿಧ್ಯ, ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಛಂದಸ್ಸು ಮುಂತಾದವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಕವನಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಮಕ್ಕಳ ಭಾಷಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾಠದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸವನ್ನೂ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ವ್ಯಾಕರಣ, ಛಂದಸ್ಸು, ಅಲಂಕಾರ, ಪ್ರಬಂಧರಚನೆ, ಪತ್ರಲೇಖನ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ವಿವಿಧ ರೀತಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸಲು ಸಹಾಯಕವಾಗುವ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾಷೆಯ ನಾನಾಬಗೆಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಚಾರಗಳು, ಅರ್ಥವಿಸ್ತಾರಗಳು,

ವ್ಯಾಕರಣಾಂಶಗಳು ಹಾಗೂ ಉಪಯೋಗಗಳ ಬೋಧನೆಯು ಉಚಿತವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪಾಠಗಳ ಮೂಲಕವೇ ನಡೆಯಬೇಕು. ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ, ಬೋಧನೆ, ಪ್ರಶ್ನೆ ಪತ್ರಿಕೆ ಮತ್ತು ಮೌಲ್ಯಮಾಪನಗಳ ನಡುವೆ ನೇರವಾದ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಸಂಬಂಧವಿರಬೇಕು. ಕನ್ನಡವನ್ನು ವಿವಿಧೋದ್ದೇಶಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಇನ್ನಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಬಳಸಬೇಕಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಪಠ್ಯಭಾಗಗಳ ವಿಷಯ ಹಾಗೂ ನಿರೂಪಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿದ್ದಷ್ಟೂ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ.

ನೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಾಪಕ ಸೋದರ ಸೋದರಿಯರೇ, ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕದ ಹಿರಿಮೆ ಗರಿಮೆಗಳೇನೇ ಇರಲಿ, ಪಾಠಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಹೇಳಿಕೊಡುವ ಹೊಣೆ ಅಧ್ಯಾಪಕರದ್ದಾಗಿದೆ. ಪಾಠಗಳನ್ನು ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ, ಭಾಷಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ, ಉತ್ತಮ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ಸಮುದಾಯದ್ದಾಗಿದೆ. ನಾವೆಲ್ಲರೊಂದಾಗಿ ನಾಡು-ನುಡಿಗಳ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಉಳಿಸೋಣ, ಬೆಳೆಸೋಣ.

ತಮಿಳುನಾಡಿನ ವಿವಿಧ ಶಾಲೆ, ಕಾಲೇಜು ಹಾಗೂ ವಿದ್ಯಾಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವ ನುರಿತ ಅಧ್ಯಾಪಕರ ನೆರವಿನಿಂದ ಈ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕವನ್ನು ರಚಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪಠ್ಯ ಪುಸ್ತಕದ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಕರಿಸಿದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ಡಾ|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಭಟ್ ಅರ್ತಿಕಜೆ
ಅಧ್ಯಕ್ಷರು, ಕನ್ನಡ ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ರಚನಾ ಸಮಿತಿ
ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ತರಗತಿ

ಪರಿವಿಡಿ

ಗದ್ಯ ಭಾಗ

	ಪುಟ
1. ದೇವಗಂಗೆ - ಡಾ ಡಿ.ಕೆ. ರಾಜೇಂದ್ರ	1
2. ಕುಡುಕ ಕರಿಯಪ್ಪ - ಡಾ ಎಂ.ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ	21
3. ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ - ಡಾ ಜಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣ	33
4. ಮಧುವ್ರತ - ಎನ್. ಪ್ರಹ್ಲಾದರಾವ್	53
5. ಸಂಸೃತಿ ಎಂದರೇನು? - ದೇವುಡು	73
6. ದ್ರೌಪದೀ ಸ್ವಯಂವರ - ಎ.ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿ	85

ಪದ್ಯ ಭಾಗ

1. ಬೆಳಗು (ಕಂಠಪಾಠ) - ಅಂಬಿಕಾತನಯ ದತ್ತ	105
2. ನಾಗಿ - ಕುವೆಂಪು	111
3. ರಂಗವಲ್ಲಿ - ಪು.ತಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್	119
4. ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ - ಕೆ.ಎಸ್. ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ	127
5. ನಾವೆಲ್ಲರು ಒಂದೆ ಜಾತಿ- ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಅಡಿಗ (ಕಂಠಪಾಠ)	135
6. ಶಿಶಿರದ ಪಾಡು - ಎಚ್.ಎಸ್. ವೆಂಕಟೇಶಮೂರ್ತಿ	139
7. ಸಾವಿರಾರು ನದಿಗಳು - ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯ	145
8. ಭರತ ಬಾಹುಬಲಿ - ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿ	149
9. ನಿಜ ಶರೀರದೊಳರ್ಥಮಂ ಕೊಯ್ದು ಕುಡುವೆ - ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ	165

10. ಪಾಂಡುವಿನ ಮರಣ (ಮೊದಲ 10 ಪದ್ಯಗಳು ಕಂಠಪಾಠ) - ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ	177
---	-----

11. ಬಸವಣ್ಣನ ವಚನಗಳು (ಮೊದಲ 10 ವಚನಗಳು ಕಂಠಪಾಠ)- ಬಸವಣ್ಣ	189
---	-----

12. ಶಲ್ಯ ಸಾರಥ್ಯ - ಪಂಪ	195
-----------------------	-----

13. ಗೌರಮ್ಮನ ಮದುವೆ - ಜನಪದ ಗೀತೆ	203
-------------------------------	-----

ಉಪ ಪಠ್ಯ (ಕಾದಂಬರಿ)

ಸುಬ್ಬಣ್ಣ - ಶ್ರೀನಿವಾಸ	209
----------------------	-----

ವ್ಯಾಕರಣ, ಛಂದಸ್ಸು ಅಲಂಕಾರ, ಪ್ರಬಂಧ ಮತ್ತು ಪತ್ರ ಲೇಖನ

289

ಕನ್ನಡದ ಕೆಲವು ಮೊದಲುಗಳು

1. ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಾಚೀನತೆ - 1ನೇ ಶತಮಾನದ ಗ್ರೀಕ್ ಪ್ರಹಸನಗಳಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯ ಬಳಕೆ ದೀನ ಮತ್ತು ದಮ್ಮಾರ ಪದಗಳು (ಸಂಶೋಧನೆ ಮ. ಗೋವಿಂದ ಪೈ).
2. ಅಚ್ಚಗನ್ನಡದ ಮೊದಲ ದೊರೆ ..... ಕದಂಬ ವಂಶದ ಮಯೂರವರ್ಮ ಕ್ರಿ.ಶ. 325.
3. ಈಗ ಉಪಲಬ್ಧವಿರುವ ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ಶಾಸನ ..... ಹಲ್ಮಿಡಿಯ ಶಾಸನ ಕ್ರಿ.ಶ. 450.
4. ತ್ರಿಪದಿ ಭಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಬಾದಾಮಿಯ ಕಪ್ಪೆ ಅರಭಟ್ಟನ ಶಾಸನ ಕ್ರಿ.ಶ.700.
5. ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ಕೃತಿ ..... ಕವಿರಾಜ ಮಾರ್ಗ ಕ್ರಿ.ಶ. 850 (9 ನೇ ಶತಮಾನ) ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥ.
6. ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ಗದ್ಯ ಕೃತಿ ..... ವಡ್ಡಾರಾಧನೆ ಕ್ರಿ.ಶ. 9ನೇ ಶತಮಾನ.
7. ಕನ್ನಡದ ಆದಿಕವಿ ..... ಪಂಪ
8. ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ಕಾವ್ಯ .... ಆದಿಪುರಾಣ.
9. ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ಕವಿಯಿತ್ರಿ..... ಅಕ್ಕ ಮಹಾದೇವಿ.
10. ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ನಾಟಕ ..... ಸಿಂಗರಾರ್ಯನ ಮಿತ್ರವಿಂದಾ ಗೋವಿಂದ.
11. ಮೊದಲು ಅಚ್ಚಾದ ಕನ್ನಡದ ಕೃತಿ..... ವಿಲಿಯಂ ಕೇರಿ ಬರೆದ ಎ. ಗ್ರಾಮರ್ ಆಫ್ ದಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಲ್ಯಾಂಗ್ವೇಜ್ 1817.
12. ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ಮಹಮದೀಯ ಕವಿ ..... ಶಿಶುನಾಳ ಷರೀಫರು (1819).
13. ಕನ್ನಡ ಅಕ್ಷರಗಳ ಅಚ್ಚಿನ ಮೊಳೆಗಳ ಮೊದಲ ವಿನ್ಯಾಸಕಾರ ಕನ್ನಡಿಗ ..... ಅತ್ತಾವರ ಅನಂತಾಚಾರಿ - 1890.
14. ಬೈಬಲ್ ಅನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ತಂದವರು ..... ಜಾನ್ ಹ್ಯಾಂಡ್ಸ್.
15. ಕನ್ನಡದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪದವಿ ಗಳಿಸಿದ ಮೊದಲಿಗ ... ಫರ್ಡಿನಾಂಡ್ ಕಿಟೆಲ್ (1896 ರಲ್ಲಿ ಟ್ಯುಬಿಂಗನ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ).
16. ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕಾದಂಬರಿ .... ಇಂದಿರಾಬಾಯಿ.
17. ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದ ಮೊದಲ ಕನ್ನಡ ಕೃತಿ .... 'ಕುವೆಂಪು' ಅವರ ಶ್ರೀ ರಾಮಾಯಣ ದರ್ಶನಂ (1955).
18. ಜ್ಞಾನಪೀಠ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದ ಮೊದಲ ಕನ್ನಡ ಕವಿ .... 'ಕುವೆಂಪು' ಶ್ರೀ ರಾಮಾಯಣ ದರ್ಶನಂ ಮಹಾಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ.
19. ಕನ್ನಡದ ಮೊದಲ ಬೆರಳಚ್ಚು ಲಿಪಿಯಂತ್ರವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಕನ್ನಡಿಗ ..... ಅನಂತಸುಬ್ಬರಾವ್.
20. ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಾಶನಕ್ಕೆ 'ಪದ್ಯ ಶ್ರೀ' ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದ ಮೊದಲ ಕನ್ನಡಿಗ .... ಜಿ.ಬಿ. ಜೋಷಿ.
21. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಮೊದಲ ಮಹಿಳೆ-ಕನ್ನಡತಿ .... ಶ್ರೀಮತಿ ಜಯದೇವಿ ತಾಯಿ ಲಿಗಾಡೆ (1974 - ಮಂಡ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನ).
22. ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರದ ಮೊದಲ 'ಪಂಪ ಪ್ರಶಸ್ತಿ' ಪಡೆದವರು ..... 'ಕುವೆಂಪು'.
23. ಅಂಕಣ ಬರಹಗಳ ಸಂಕಲನಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದ ಮೊದಲ ಕನ್ನಡಿಗ ..... ಡಾ| ಹಾ.ಮಾ. ನಾಯಕ.

24. ನಾಟಕ ರಂಗಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಸೇವೆಗಾಗಿ ಫಿಲಿಫೀನ್ಸ್‌ನ 'ಮ್ಯಾಗ್ಸೆ' ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದ ಮೊದಲ ಕನ್ನಡಿಗ ..... ಕೆ.ವಿ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ
25. ವಿಶ್ವ ಆಹಾರ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪಡೆದ ಮೊದಲ ಕನ್ನಡಿಗ, ಪ್ರಗತಿಪರ ರೈತ ..... ದೇವಂಗಿ ಪ್ರಪುಲ್ಲಚಂದ್ರ.
26. ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಚುನಾಯಿತ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾದ ಮೊದಲ ಕನ್ನಡಿಗ .... ಡಾ| ಯು.ಆರ್. ಅನಂತಮೂರ್ತಿ

ಗದ್ಯ ಭಾಗ

1. ದೇವಗಂಗೆ

- ಡಾ|| ಡಿ.ಕೆ. ರಾಜೇಂದ್ರ

ಮುಂಜಾನೆಯ ವಾಯುಸೇವನೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಬಂದು, ಹೆಂಡತಿ ನೀಡಿದ ಕಾಫಿಯನ್ನು ಹೀರುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದೆ. ಬೆಳಗಿನ ಪತ್ರಿಕೆಯ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ಅದೂ ಕೈಸೇರಿತು. ಮುಖವುಟದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಅಕ್ಷರಗಳತ್ತ ಕಣ್ಣಾಡಿಸುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ, ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ವಾಮನನಂತಿದ್ದರೂ, ವಿಷಯ ಮಹತ್ವದಿಂದ ತ್ರಿವಿಕ್ರಮನಂತೆ ಗಮನ ಸೆಳೆದ ಸಣ್ಣ ಅಕ್ಷರಗಳತ್ತ ಕಣ್ಣು ಹೊರಳಿತು: “ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಕೆಟ್ ನೀರಿಗೆ ಎರಡು ರೂಪಾಯಿ”. ನನಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಯಿತು. ಕೆಲವೊಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಹೋಟೆಲ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಕೊಡುವ ಬಿಸಿ ನೀರಿಗೆ ಹಣ ಕೊಡುವುದನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದೆ. ಹೊರರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ತೀವ್ರ ಅಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಕುಡಿಯುವ ಒಂದು ಲೋಟ ನೀರಿಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಪೈಸೆ ಎಂದು ಓದಿದ್ದೆ-ಕೇಳಿದ್ದೆ. ಆದರೆ, ಕಾವೇರಿ ಹುಟ್ಟಿ ಹರಿಯುವ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ, ರಾಜ್ಯದ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಮಾರಾಟ-ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಓದಿ ಬೆಕ್ಕನೆ ಬೆರಗಾದೆ. ಸಕ್ಕರೆಗೆ ಅಭಾವ, ಸೀಮೆಎಣ್ಣೆಗೆ ಅಭಾವ, ವಿದ್ಯುಚ್ಛಕ್ತಿಗೆ ಅಭಾವ-ಇವೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳು. ಈಗ ಇವೆಲ್ಲ ತಲೆ ಕೆಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಷಯಗಳೇ ಅಲ್ಲ ಎಂಬಷ್ಟು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಬದುಕಲು ಬೇಕಾದ ನೀರೇ ಮಾಯ ಎಂದಾಗ ಕಾಲ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಬಂತಪ್ಪ ಎಂದುಕೊಂಡೆ. ಅದರ ತೀವ್ರತೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಅದಷ್ಟಿದ್ದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುವ ಘಟನೆಯೊಂದು ಆ ದಿನ ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಜರುಗಿತು. ಬೆಂಗಳೂರಿನಿಂದ ಅಪರೂಪಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಅತಿಥಿಗಳೊಬ್ಬರು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದಂತೆಯೇ ಹಿಂತಿರುಗಲು ನಿರ್ಧರಿಸಿದರು. ಕಾರಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದ ಅವರನ್ನು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಬೇಗನೆ

ಹೊರಟರಾಯಿತು ಎಂದು ಎಷ್ಟೇ ಬಲವಂತ ಮಾಡಿದರೂ ಅವರು ಉಳಿಯಲು ಇಚ್ಛಿಸಲಿಲ್ಲ. ಪಟ್ಟು ಬಿಡದೆ ಹೊರಟು ನಿಂತರು. ಆದರೆ ಕಾರಿನ ಹೆಡ್ ಲೈಟ್ ತೊಂದರೆಯಿಂದಾಗಿ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಉಳಿಯಲೇ ಬೇಕಾಯಿತು. ಉಳಿದರೂ, ಇಡೀ ರಾತ್ರಿ ನಿದ್ರೆ ಇಲ್ಲದೆ ಅವರು ಗೊಣಗಾಡುತ್ತಲೇ ಇದ್ದರು. ಅವರ ದೇಹ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ಮನಸ್ಸೆಲ್ಲಾ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇತ್ತು. ಒಂದು ಪಕ್ಷ ಅವರಿಗೆ ನಿದ್ರೆ ಬಂದಿದ್ದರೂ, ಕನಸಿನಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಅವರಿಗೆ ನೀರು ಬಾರದ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ನಲ್ಲಿಗಳೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದ್ದವು ಅನಿಸುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟಕ್ಕೂ, ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಲೇಬೇಕು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅವರು ಕೊಟ್ಟ ಕಾರಣ ಮಾತ್ರ ಮೈಸೂರಿನವರಾದ ನಮ್ಮನ್ನು ದಿಗ್ಭ್ರಮೆಗೊಳಿಸಿತು. “ನಾಳೆ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆಗೇ ಎದ್ದು ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಪಾತ್ರೆಗಳಿಗೂ ನೀರನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ನಾಳೆ ಬಿಟ್ಟರೆ, ಇನ್ನು ಮೂರು ದಿನಗಳು ನೀರು ಬರುವುದಿಲ್ಲ”- ಎಂಬುದು.

ನೀರನ್ನು ನೀರಿನಂತೆಯೇ ಖರ್ಚು ಮಾಡುತ್ತ, ಅದರ ಬೆಲೆಯನ್ನೇ ಅರಿಯದ ಮೈಸೂರಿನ ಜನಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಅರ್ಥವಾಗಬೇಕು ಬೆಂಗಳೂರು ಜನರ ನೀರಿನ ಪರದಾಟ! ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಕೆ.ಇ.ಬಿ. ಅವರು ಸೂರ್ಯ ಹುಟ್ಟಿಬರುವನೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಅನುಮಾನ ಪಟ್ಟು ಬೀದಿ ದೀಪಗಳನ್ನು ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಎಂಟು ಗಂಟೆಯವರೆವಿಗೂ ಉರಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಲೆಂದು, ಮನೆಯ ದೀಪಗಳಿಗೆ ಹೊತ್ತು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆ ಕತ್ತರಿ ಹಾಕುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಅದರ ಕಾವು ಸ್ವಲ್ಪ ತಟ್ಟಿರುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ತಣ್ಣೀರಿನ ತಂಪಿನಿಂದ ಹಾಯಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಾರೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಕರೆಂಟಿಲ್ಲದೆ ಹೇಗೋ ಕಾಲ ತಳ್ಳಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಹಲವಿವೆ. ಆದರೆ ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಬದುಕುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಅದಕ್ಕೂ ಪರ್ಯಾಯವಿದೆ ಎಂದು ಹಲವು ಪಾನಪ್ರಿಯರು ವಾದಿಸಬಹುದು. ಹೊರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಬೀರಿಗಿಂತಲೂ ನೀರೇ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೂಬಹುದು. ಆದರೆ ಅದು ಹೊರದೇಶ, ಇದು ಸ್ವದೇಶ. ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ನೀರೇ ಬೇಕೆಂದಿಲ್ಲ! ಇಲ್ಲಿ ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಆಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲದಂತಹವು ಅಲ್ಲಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಸ್ನಾನಕ್ಕಾದರೂ ನೀರು ಬೇಡವೆ? ಪಾಯಸ ಎಷ್ಟೇ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಕುಡಿಯುವುದಕ್ಕೇ ಹೊರತು, ಸ್ನಾನಕ್ಕಾದೀತೆ? ಶ್ರೀಮಂತ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬೀರೇ ನೀರಿನಂತೆ ಬಳಕೆಯಾಗಲು

ಸಾಧ್ಯ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಅಭಾವ ಉಂಟಾದರೆ ಹೇಗಾದೀತು. ಬಡ ಬೋರೇಗೌಡ ಏನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೊನೆಗೆ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮೇಲೆ ತಣ್ಣೀರು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನಾದರೂ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಹಾಯಾಗಿ ನಿದ್ರೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬ ನೀರು ಕುಡಿದು ಹಲವು ದಿನಗಳನ್ನು ತಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನು ಅದೂ ದೊರೆಯದಂತಾದರೆ!

ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಜೀವಸತ್ವಗಳೂ ಬದುಕುಳಿಯಲು ವಾಯುದೇವನ ಕರುಣೆ ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವೋ, ವರುಣದೇವನ ಕರುಣೆಯೂ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯ ತಾನೆ? ಆಹಾರ ನಿದ್ರೆಗಳಂತೆಯೇ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ನೀರೇ ಮೂಲಾಧಾರ. ಅದಿಲ್ಲದೆ ಬದುಕು ದುಃಸಾಧ್ಯ. ಹಾಗಾಗಿಯೇ ಈ ಭೂಗ್ರಹವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಆ ಭಗವಂತ ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಗಮನಿಸಿಯೇ ಭೂಗ್ರಹದ ಶೇಕಡ ಎಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಭಾಗ ಸಾಗರ ಸರೋವರಗಳಿಂದ ಆವೃತವಾಗುವಂತೆ ಕರುಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇನ್ನುಳಿದ ಶೇಕಡ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂಬತ್ತು ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ನೆಲದಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಶೇಕಡ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂಬತ್ತು ಭಾಗ ನೆಲದ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಶೇಕಡ ಎಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಭಾಗದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಜಲಾವೃತ ಭಾಗ ಹೊತ್ತಿದೆಯಾದರೂ, ಬಕೆಟ್ಟು ನೀರಿಗೆ ಎರಡು ರೂಪಾಯಿ ಎಂಬುದು ದಿಗಿಲುಟ್ಟಿಸುವ ಸಂಗತಿಯಲ್ಲವೆ? ಈ ಭೂಗ್ರಹ ನೆಲ-ಜಲ-ವಾಯು ಮಂಡಲಗಳಿಂದ ಸುತ್ತುವರೆದಿದೆ. ಇವುಗಳ ಕೊಳು ಕೊಡುಗೆಯಿಂದ ಇಡೀ ಭೂಗ್ರಹದ ಜೀವನಚಕ್ರ ಸಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಿದ್ದೂ ನೀರಿನ ಬವಣೆ ಏಕೆ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ? ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ಒಟ್ಟು ನೀರಿನ ಮೊತ್ತವಾದರೂ ಎಷ್ಟು ಗೊತ್ತೆ? 1,460,000,000 ಘನ ಕಿಲೋಮೀಟರ್ ಎಂದು ಅಂದಾಜು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ ನೀರಿನ ಅಭಾವಕ್ಕೆ ಕಾರಣರು ಯಾರು? ವಿಜ್ಞಾನ ಸಾರುತ್ತದೆ: ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕ್ರಿಯೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿಯೇ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ ಎಂದು. ಅದೊಂದು ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ರೂಪ ಎಂದು ಘೋಷಿಸಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಕಾರ, ಭೂಮಿಯ ಈ ಭಾಗದ ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಜಲಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಚಾಲನಶಕ್ತಿ ಸೌರವಿಕಿರಣ, ಇದರ ಶಾಖದಿಂದ ಸಾಗರ ಸರೋವರಗಳಲ್ಲಿನ ಹಾಗೂ ಭೂಮಂಡಲದ ಮೇಲಿನ ನೀರು ಆವಿಯಾಗಿ ವಾಯುಮಂಡಲವನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಅದೇ ನೀರು ಸಾಗರ, ಸರೋವರ ಹಾಗೂ ಭೂಮಂಡಲದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಜಲಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೋಷವೂ ಕಾಣುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಅನುಮಾನವಂತೂ ನನಗೆ ತರದೋರಿದೆ. ನಮ್ಮ ಲೌಕಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ

ಸಂಭವಿಸುವಂತೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಪಕ್ಷಪಾತ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆಯೋ ಎಂದು. ಇಲ್ಲವಾದರೆ, ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಸಮಾನವಾದ ನೀರಿನ ಹಂಚಿಕೆ ಏಕೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ? ನಮ್ಮ ಸರ್ಕಾರಿ ಆಡಳಿತ ಕ್ರಮವನ್ನೇ ಅದೂ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದೆಯೆ?

ಪಾಪ! ದೋಷ ಎಲ್ಲಿಯೇ ಇರಲಿ, ಶಾಪಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗುವವರಂತೂ ನೀರು ಸರಬರಾಜು ಇಲಾಖೆಯವರು. ಅದರ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ಹೊತ್ತ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಜನರನ್ನು ತಾನೆ ಸುಮ್ಮನಿರಿ ಅನ್ನುವುದು ಹೇಗೆ? ದೇವರ ಸೃಷ್ಟಿಯೇ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿದೆಯಲ್ಲ! ಭೂಮಂಡಲದ ಸುಮಾರು ಶೇಕಡ 71 ಭಾಗ ನೀರಿನಿಂದ ತುಂಬಿರುವಂತೆಯೇ, ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹದ ಸುಮಾರು 60-70 ರಷ್ಟು ಭಾಗ ನೀರಿನಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆಯೆಂದು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಯಾರ ಬಾಯನ್ನು ತಾನೆ ಮುಚ್ಚಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು?

ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಜೀವರಾಶಿಯ ಹುಟ್ಟಿಗೂ, ನೀರಿಗೂ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಜೀವರಾಶಿಗಳ ಉಳಿವಿಗೂ; ಬೆಳವಣಿಗೆಗೂ ನೀರೇ ಸರ್ವಸ್ವ. ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಬದುಕೇ ಇಲ್ಲ. ಜೀವರಾಶಿ ಮೊದಲು ಎಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು, ಹೇಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿತು? ಎಂಬುದರ ಬಗೆಗೆ ನಮ್ಮ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಸಾಕಷ್ಟು ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಕಷ್ಟು ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನೂ ತಾಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ನಡುವೆಯೂ ಹೊರಬಿದ್ದಿರುವ ಒಂದು ಒಮ್ಮತದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೆಂದರೆ :

ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಜೀವಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಆದಿಕಾಲದ ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಜಲರಾಶಿಯೇ ಜೀವರಾಶಿಯ ಹುಟ್ಟು, ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ ಎಂಬುದನ್ನು ಎಲ್ಲ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ಒಕ್ಕೊರಲಿನಿಂದ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಭೂಮಂಡಲದ ಸಕಲ ಚಲನವಲನಗಳಿಗೆ ನೀರು ಹೇಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೋ, ಮಾಧ್ಯಮವಾಗಿದೆಯೋ; ಹಾಗೆಯೇ ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹದಲ್ಲಿನ ಸಕಲ ಚಲನವಲನಗಳಿಗೂ ಅದೇ ಮೂಲ ಕಾರಣವೆನಿಸಿದೆ. ದೇಹದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಆಹಾರಪಚನ ಕಾರ್ಯ, ದೇಹದಲ್ಲಿನ ಪೋಷಕಾಂಶಗಳ ಸಾಗಣೆ ಕಾರ್ಯ-ಎಲ್ಲವೂ ದೇಹದಲ್ಲಿನ ನೀರಿನ ಮೂಲಕವೇ ನಡೆಯುವಂತಹುದು. ಅದಿಲ್ಲದೆ ಬದುಕಿಲ್ಲ, ಜೀವಿಲ್ಲ, ಜೀವಾಳವೂ ಇಲ್ಲ.

ಈ ಭೂಮಂಡಲದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ನೀರು ಆವರಿಸಿರುವಂತೆ, ನಮ್ಮ ಬದುಕಿನ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಅದು ಆಕ್ರಮಿಸಿದೆ. ಏನಿಲ್ಲದೆ ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಬದುಕಿರಬಲ್ಲ. ಆದರೆ ಗಾಳಿ-ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ಬದುಕಲಾರರು. ನಿಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ನೀರಿಗೆ ಅಷ್ಟೊಂದು ಪ್ರಮುಖವಾದ ಸ್ಥಾನವಿದೆ. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲಿನ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಿಗೆ ನೀರೇ ಪೂರಕ ಹಾಗೂ ಪ್ರೇರಕ. ಮನುಷ್ಯನ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಕೊರತೆ ಉಂಟಾದರೆ ಹೇಗೆ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯ ಕಟ್ಟಿಟ್ಟುಬುತ್ತಿಯೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಅದರ ಸರಿಯಾದ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗದೆ ಹೋದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಎಲ್ಲ ಜೀವರಾಶಿಗಳ ಪ್ರಾಣಾಪಾಯ ಕಟ್ಟಿಟ್ಟು ಬುತ್ತಿ.

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಜನ ಒಂದೆಡೆ ನೆಲೆಗೊಂಡದ್ದು ನೀರನ್ನು ಕಂಡು, ಅದರ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಮನಗಂಡು. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ನಾಗರಿಕತೆ-ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಆರಂಭಗೊಂಡು ಬೆಳೆದು ಬಂದದ್ದೇ ನೀರನ್ನು ನಂಬಿ. ಎಲ್ಲಿ ನೀರು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಕಂಡುಬಂತೋ ಅಲ್ಲಿ ಜೀವರಾಶಿ ತನ್ನ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದೆ. ಶ್ರೀಮಂತಗೊಂಡು ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ವಿಭಜಿಸಿ ನೋಡುವುದಾದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಜಲಸಂಸ್ಕೃತಿಯದೇ ಒಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಾಗವಾದೀತು. ನದೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ಬೀಡುಬಿಟ್ಟು ಬದುಕನ್ನಾರಂಭಿಸಿದವರ ಬದುಕಿನ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳು, ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳು, ನಂಬಿಕೆ ನಡವಳಿಗಳು, ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಜಲಾಶ್ರಯದಲ್ಲಿಯೇ ಜಲಸಂಪತ್ತನ್ನು ವೃತ್ತಿಯಾಗಿಸಿಕೊಂಡವರ ಬದುಕು ಮಿಕ್ಕವರ ಬದುಕಿಗಿಂತ ಸಾಹಸದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ನಾಗರಿಕತೆಗಳು ಬೆಳೆದು ಬಂದ ಬಗೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತ ಬಂದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ನೀರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಯೇ ಬೆಳೆದು ಬಂದದ್ದು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ನೀರು ಜೀವರಾಶಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅವನ ಇಹಪರವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಬೇಕಾದುದಾಗಿದೆ.

ನೀರು ಬರಿಯ ನೀರಲ್ಲ. ಸಾಕ್ಷಾತ್ ದೇವತೆ. ಜನಪದರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಆಕೆ ಗಂಗಾಮಾತೆ. ಗಂಗೆ ಪೂಜೆ ಬಹಳ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಪೂಜಾಪದ್ಧತಿಯಾಗಿದ್ದು ಇಂದಿಗೂ ಅದು ಜೀವಂತವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲ ಶುಭಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ಇದ್ದೇ

ಇರಬೇಕು. ಮುತ್ಸದೆಯರು ಈ ಪೂಜೆಯನ್ನೂ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಆಚರಿಸುವುದು ಇಂದಿಗೂ ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ನೀರನ್ನು ಆಕಾಶದಿಂದ ವರುಣದೇವ ಕರುಣಿಸುತ್ತಾನೆ, ಭೂಮಿಯಿಂದ ಗಂಗಾಮಾತೆ ಕರುಣಿಸುತ್ತಾಳೆ ಎಂಬುದೂ ಒಂದು ನಂಬಿಕೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಮಳೆ ಹೋದಾಗ ವರುಣ ದೇವನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ, ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಬಾರದೆ ಹೋದಾಗ ಅಥವಾ ಬಂದಾಗ ಗಂಗಾಮಾತೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮಳೆ ಹೋದಾಗ ರೈತ ಮಳೆದೇವರನ್ನು ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಮಳೆ ದೇವರಿಗೆ ಮೊರೆಯಿಡುತ್ತಾನೆ: “ಬಾರೋ ಬಾರೋ ಮಳೆರಾಯ ಬಾಳೇ ತೋಟಕೆ ನೀರಿಲ್ಲ; ಹುಯ್ಯೋ ಹುಯ್ಯೋ ಮಳೆರಾಯ, ಹೂವಿನ ತೋಟಕೆ ನೀರಿಲ್ಲ; ಚೆಚ್ಚೋ ಚೆಚ್ಚೋ ಮಳೆರಾಯ ಸೌತೇಗಿಡಕೆ ನೀರಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಹಾಡಿಕೊಂಡು ಊರಿನ ಬೀದಿ ಬೀದಿ ಸುತ್ತಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯವೊಂದನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಮೊರೆ ಅವನಿಗೆ ಕೇಳಿ ಅವನೇನು ಇಳಿದು ಬರುತ್ತಾನೆಯೇ? ಜನಪದರು ಅದೆಷ್ಟು ಮುಗ್ಧರು ಅಥವಾ ಮೂರ್ಖರು ಎಂದು ಮೂಗು ಮುರಿಯಬೇಡಿ. ನಾಗರಿಕವರ್ಗದ ಮಹಾ ಮಹಾ ಪಂಡಿತೋತ್ತಮರೂ ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಎಸಗುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹಲವು ಜಪತಪಗಳ ಮೂಲಕ ಹಣದ ಹೊಳೆಯನ್ನು ಹರಿಸಿ ನೀರಿನ ಹೊಳೆಯನ್ನೂ ಹರಿಸುವ ಆಶ್ವಾಸಗಳನ್ನಿತ್ತವರು ಅಪರೂಪವೇನಲ್ಲ. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ಮೂಲಾಧಾರವಾದ ತಿಪ್ಪೆಗೊಂಡನಹಳ್ಳಿಯ ಕೆರೆ ತುಂಬಿಸಲು ನಡೆಸಿದ ಜಪ-ತಪಗಳು ಇನ್ನೂ ಹಸುರಾಗಿಯೇ ಇವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹಣದ ಹೊಳೆ ಹರಿಯಿತೇ ಹೊರತು, ನೀರಿನ ಹನಿ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಒಣಗಿದ ಕೆರೆಯಂಗಳ ತಣಿಯಲಿಲ್ಲ. ಇದರ ಕಥೆ ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಸಂಗೀತದಿಂದಲೇ ಮಳೆ ಬರಿಸಿದ ಪುಣ್ಯಪುರುಷರೂ ಇದ್ದರೆಂದು ಕೇಳಿಲ್ಲವೆ? ಅಂತೂ ಈ ಭೂಮಿಗಂಟಿದ ಜನ, ಆ ಆಕಾಶಕ್ಕಂಟಿದ ಮಳೆರಾಯನನ್ನು ಕಾಡುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ, ಬೇಡುತ್ತಲೇ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಮನುಷ್ಯನ ಪಾಪಪುಣ್ಯಗಳಿಗೂ ಮಳೆರಾಯನಿಗೂ ನಮ್ಮವರು ಸಂಬಂಧ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತ ಬಂದಿರುವುದುಂಟು. ಮಳೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ, ಬಾರದೆ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಬೇರೆ ಏನೇ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ನಮ್ಮ ಜನಪದರ ನಂಬಿಕೆಯೇ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಾದುದು. ಅದು ಧರ್ಮ-ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ್ದು. ಮಳೆ ಬಾರದೆ ಹೋದುದಕ್ಕೆ ಅವರು ಮಳೆರಾಯನನ್ನು ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ

ಬೈದರೂ, ಎಲ್ಲ ಹೊಣೆಯನ್ನು ಅವನ ಮೇಲೆಯೇ ಅವರು ಹೊರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ಕಡೆಯೂ ಬೆರಳು ಮಾಡಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಮಳೆರಾಯನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ನಮ್ಮ ರೈತಜನಾಂಗ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಂಡುಕೊಂಡಿದೆ. ‘ಮಳೆಯಿಂದ ಬೆಳೆ, ಬೆಳೆಯಿಂದ ಇಳಿ’ ಎಂಬ ಸತ್ಯವನ್ನು ಅರಿತವರು. ಅವರ ಪಾಲಿಗೆ ಅವನೇ ದೈವ, ಸರ್ವಸ್ವ. ಅವನೇ ತಂದೆ, ಅವನೇ ತಾಯಿ, ಅವನೇ ಬಂಧು ಬಳಗ ಎಲ್ಲವೂ.

ಬಾರೆಂದರೆ ಬಾರನು ಹೋಗಂದರೆ ಹೋಗನು
ಯಾರಿಚ್ಚೆ ಹೇಳು ಮಳೆರಾಯ | ಶಿವರಾಯ
ತನ್ನಿಚ್ಚೆ ಬಂದಲ್ಲಿ ಸುರಿಯುವನು

ಹೀಗೆ ನಂಬಿ, ಭಕ್ತಿ ಗೌರವಗಳಿಂದ ಪೂಜೆಗೊಂಡ ಮಳೆರಾಯ ಅಂಬರದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದಾಗ ರೈತನ ಪಾಡು ಹೇಳತೀರದು:

ಏನು ಮಾಡಿದೋ ಸ್ವಾಮಿ ಮರೆ ಮೋಸಾ
ಯಾಕೆ ತಂದ್ಯೋ ಇಂಥಾ ದಿವಸ
ಏನ ಮಾಡಿದೋ ಶಾಂಬಶಿವನೆ
ನಿನ್ನ ಗುಡಿಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಿಸ

ಎಂದು ಕೋಪದಿಂದ ಮಳೆರಾಯನನ್ನು ಬೈದರೂ, ಮರುಕ್ಷಣವೇ:

ಮಳೆ ಹೋಯ್ತೆಂದು ಮಳೆರಾಯ್ನು ಬಯ್ಯದಿರಿ
ಸಾವಿರ ಹೊನ್ನಿನ ನರಗಂಚಿ | ತಕ್ಕೊಂಡು
ಸಾಲಕೆ ಹೋಗ್ಯವನೆ ಮಳೆರಾಯ ||
ಪುಣ್ಯವಿಲ್ಲದ ನಾರಿ ಪುರುಷನ ಬೈದರೆ
ಅನ್ಯಾಯಕೆ ಮಳೆ ಹೋದವೊ ||

ಎಂದು ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಉಂಟು. ಮಳೆರಾಯನು ಸಾಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಅವರ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಲಿ, ಅನ್ಯಾಯಕೆ ಮಳೆ ಹೋಯ್ತೆಂಬ ಅವರ ಪಾಪ ಪ್ರಜ್ಞೆಯಾಗಲಿ ಜನಪದರ ಮುಗ್ಧತೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ಇಲ್ಲಿಯ ಅನ್ಯಾಯವನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲು, ಅಧರ್ಮವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಬುದ್ಧಿ ಕಲಿಸಲು ಮಳೆರಾಯ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಈ ತಂತ್ರವನ್ನು ಹೂಡುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು

ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆ. ಮಳೆ ಕೈಕೊಟ್ಟಾಗ, ಅಥವಾ ಅತಿವೃಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಪ್ರವಾಹದಿಂದ ಅನಾಹುತ ಸಂಭವಿಸಿದಾಗಲೂ ಜನ ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೀಗೆಯೇ.

ಶಿವನ ಮುಡಿಯನ್ನು ಹರನ ಜಡೆಯನ್ನು ಏರಿದ ಗಂಗೆ ಹಲವೊಮ್ಮೆ ಹೊಗಳಿಕೆಯನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವಳು. ಬಾಯಿ ತುಂಬ ಹೊಗಳಿ ಹಾಡಿದಾಗಲೇ ಅವಳು ಧರೆಗಿಳಿದು ಬರುವುದು. ಗಂಗೆ ಪವಿತ್ರಳು; ಅವಳಷ್ಟೇ ಪವಿತ್ರಳಲ್ಲ ಉಳಿದವರನ್ನೂ ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸಲು ಹರನ ಜಡೆಯಿಂದ ಇಳಿದು ಬರುವವಳು. ಗಂಗಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಮಾಡಿದ ಪಾಪವೆಲ್ಲ ಪರಿಹಾರ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯೇ ಇದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ. ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಏಳುವುದರಿಂದ ಪಾಪ ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಚಾರ ವಾದವಿದ್ದರೂ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಏಳುವವರ ಸಂಖ್ಯೆಯೇನೂ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಲ್ಲ. 'ಚರ್ಮ ತೊಳೆದರೆ ಕರ್ಮ ಹೋಗದು', ಆದರೆ ಆಯಾಸವಂತೂ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಹೊಸ ಹುರುಪು ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಹೊಸ ಆಲೋಚನೆಗೂ ಅದು ಎಡೆ ಮಾಡಿಕೊಡಬಲ್ಲದು. ಏಕೆಂದರೆ ಶರೀರ ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದರೆ ಮನಸ್ಸೂ ಉಲ್ಲಾಸದಿಂದಿರುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೆ? ಗಂಗೆ ಮುನಿದರೆ ಮಡಿವಂತಿಕೆಯ ಗತಿಯೇನಾಗುತ್ತದೆ ಗೊತ್ತೆ? ಆಕೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಭೂಲೋಕದ ಜನರ ಮೇಲಷ್ಟೇ ತನ್ನ ಕೋಪವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಸವತಿ ಗೌರಿಯ ಮೇಲೂ ಸವಾಲೆಸೆಯುತ್ತಾಳೆ. ತಾನು ಮುನಿದರೆ ಗತಿಯೇನಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಜನಪದರು ಇಂತಹ ಒಂದು ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ ತರುವುದರ ಮೂಲಕ ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಯಾರು ಹೆಚ್ಚು ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಒಮ್ಮೆ ಗಂಗೆಗೂ ಗೌರಿಗೂ ಜಗಳವಾಯಿತಂತೆ. ಕಾರಣವೇನೋ ಬಹಳ ಕ್ಷುಲ್ಲಕವಾದದ್ದು. ಆದರೆ ಪರಿಣಾಮ ಅಗಾಧವಾದದ್ದು. ಬಾಡಿದ ಹೂವನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದಳೆಂದು ಗಂಗೆ, ಗೌರಿಯ ಮೇಲೆ ಕೋಪ ಕಾರುತ್ತಾಳೆ. ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರಿಗೆ ಮಾತು ಬೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಮಾತು ಜಗಳವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ. ಕೋಪದಿಂದ ಮುನಿದ ಗಂಗೆ ತನ್ನ ತೌರಿಗೆ ಹೊರಡುತ್ತಾಳೆ. ಗಂಗೆ ಹೋದ ಮೂರು ದಿನಕ್ಕೆ ಗೌರಿ ಸೂತಕವಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಸ್ನಾನಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಾಳೆ ಗೌರಿ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿದರೂ ಒಂದು ತೊಟ್ಟೂ ನೀರಿಲ್ಲ. ಗಂಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಇಲ್ಲವಾಗಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಶಿವನ ಬಳಿ ಹೋದರೂ, ಶಿವನಿಗೆ ಶಿವಪೂಜೆಗೆ ನೀರಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವಾರ ಕಳೆದರೂ ಗಂಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅನ್ನ ನೀರಿಲ್ಲ, ಸ್ನಾನವಿಲ್ಲ, ಶಿವಪೂಜೆಯಿಲ್ಲ. ಚಿಂತೆ

ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಕೊನೆಗೆ ಚಿಂತೆಯ ಅಮಲಿನಲ್ಲಿ ಶಿವ 'ತುಪ್ಪದಡ್ಡೇ ಬಂದು ಹಟ್ಟೀಲಿ ನಿಂತವೇ, ತುಪ್ಪದಲಿ ಸೂತಕ ಕಳಕೊಳ್ಳೆ ಗೌರಿ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. "ತುಪ್ಪದಲಿ ಸೂತಕವು ಕಳೆದೀತೆ ಶಿವನೆ" ಎಂದು ಗೌರಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಹಾಗಾದರೆ "ಹಾಲಿನಡ್ಡೇ ಬಂದು ಹಟ್ಟೀಲಿ ನಿಂತವೆ, ಹಾಲ್ನಲ್ಲಿ ಸೂತಕವ ಕಳಕೊಳ್ಳೆ ಗೌರಿ" ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಅದಕ್ಕೂ ಗೌರಿ "ಹಾಲ್ನಲ್ಲಿ ಸೂತಕ ಕಳೆದೀತೆ ಶಿವನೆ" ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಕುತ್ತಾಳೆ. ಕೊನೆಗೆ ಗೌರಿಯೇ ಗಂಗೆಗೆ ಶರಣು ಹೋಗುತ್ತಾಳೆ. ತನ್ನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಮಗನ ಮೂಲಕ ಗಂಗೆಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾಳೆ. ನಿಂತ ಹೆಜ್ಜೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಗಂಗೆ ಧಾವಿಸಿ ಬರುತ್ತಾಳೆ.

ಮಳೆರಾಯ್ ಆಗಲೆ ಕರೆದಾಳು ಗಂಗೆ
ಅಡ್ಡಗುಡ್ಡದ ಮ್ಯಾಲೇ ಮಾಡೊಡ್ಡಿಶಾಗ
ಭೋರೆಂಬೊ ಮಳೆಯು ಬಂದಿಶಾವಾಗ
ಮಲ್ಲಣ್ಣನ ಕೊಳ ತುಂಬಿ ಕೋಡಿ ಬಿದ್ದಿಶಾಗ

ದೇವತೆಗಳ ಪಾಡೇ ಹೀಗಾದರೆ, ಇನ್ನು ನರಮನುಷ್ಯರ ಪಾಡೇನು ಹೇಳಿ? ನೀವು ಕೆ.ಇ.ಬಿ. ಅವರೊಂದಿಗೆ ಜಗಳವಾಡಿ ಹೇಗೋ ಬದುಕಬಹುದು, ಕೆ.ಎಸ್.ಆರ್.ಟಿ.ಸಿ. ಅವರೊಂದಿಗೆ ಜಗಳವಾಡಿ ಹೇಗೋ ಬಚಾವ್ ಆಗಬಹುದು. ಆದರೆ ಕಾರ್ಪೊರೇಷನ್‌ನವರೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಡಿ ಗೆಲ್ಲಲು ಸಾಧ್ಯವೆ ಹೇಳಿ? ಪೈಪು ತುಂಡಾಗಿದೆಯೆಂದೋ, ಬೋರ್‌ವಲ್‌ನ ಯಂತ್ರವೇ ಕೆಟ್ಟಿದೆಯೆಂದೋ ಅಥವಾ ನೀರಿನ ಟ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿ ನಾಯಿ ಸತ್ತು ಬಿದ್ದಿದೆ ಎಂದೋ ಸುದ್ದಿ ಹಬ್ಬಿಸಿ ಕೇಳಿ ಹೋದವರನ್ನು ಇನ್ನೂ ತಣ್ಣಗೆ ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಕಾವು ಇನ್ನೂ ಮೇಲೇರಿದಂತೆ, ಅವರು ಕೆ.ಇ.ಬಿ. ಅವರೊಂದಿಗೆ ಶಾಮೀಲಾದರಂತೂ ಕಥೆ ಮುಗಿಯಿತು, ದೇವಲೋಕದ ಪಾಡೇ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದಾದರೂ ಏನು? "ಹುಟ್ಟಿಸಿದ ದೇವರು ಹುಲ್ಲು ಮೇಯಿಸುತ್ತಾನೆಯೇ?" ಎಂಬ ಉದ್ಧಟ ಪ್ರಶ್ನೆ ಕೆಲವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಏಳಬಹುದು. "ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ ವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ನೀರೆರೆವವರು ಯಾರು?" ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೂ ನಿಮ್ಮ ಮನದಾಳದಲ್ಲಿ ಮೂಡಬಹುದು. ಇದೆಲ್ಲವೂ ನಿಜವೇ. ಆದರೆ, ದೇವರು ಅವುಗಳಿಗಿತ್ತಿರುವ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು, ಸೌಕರ್ಯವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳಿಗೂ ಇತ್ತಿದ್ದಾನೆಯೇ ಹೇಳಿ?

ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಬೀಳುವ ಮಳೆಯನ್ನೇ ಆಧರಿಸಿ ಬದುಕುತ್ತಿರುವ ಆ ಗಿಡಮರಗಳಲ್ಲಿ ನಾವೆಲ್ಲಿ? ಅವಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ನಾವುಗಳು ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕೇಂದು ಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿದ ಗಿಡಗಳಂತೆ. ಒಂದು ದಿನ ಅವಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಕಾಣಿಸದಿದ್ದರೆ ಮುದುಡಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಬಾಡಿ ಬಳಲಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಬೇರು ಬಿಟ್ಟ ಗಿಡಮರಗಳ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಬೇರೆ. ಅವು ಮೇಲೆ ಮುಗಿಲಿಗೆ ಅಂಟಿದಂತೆ ತೋರುವಂತೆಯೇ, ಅವುಗಳ ಬೇರುಗಳು ಭೂಮಿಯ ಜಲಾಶಯವನ್ನು ಹೇಗೋ ಸಂಪರ್ಕಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಗಿಡಗಳಿಗೆ ಅಂತಹ ಶಕ್ತಿಯಿದೆ ಎಂದು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಹೇಳಬಹುದು. ನೆಲದಲ್ಲಿ ಜಲದ ಕಣ್ಣನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಆಧುನಿಕ ಯಂತ್ರಗಳು ಹಲವೊಮ್ಮೆ ಸೋಲನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಿವೆ. ಅಂತಹ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಸಸ್ಯದ ಕಡ್ಡಿಯೊಂದು ಭೂಮಿಯ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿರಬಹುದಾದ ಜಲದ ಕಣ್ಣನ್ನು ಪತ್ತೆ ಹಚ್ಚಿ ಅಲ್ಲಿ ನೀರಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಭೂವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹಿಂದು ಮುಂದು ನೋಡುವಲ್ಲಿ ಜನಪದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನದ ಈ ನಿಷ್ಣಾತರು ವಿಜಯ ಪತಾಕೆಯನ್ನು ಹಾರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವರ್ಷಾನುಗಟ್ಟಲೆ ಮರಗಿಡಗಳು ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಹೇಗೋ ಬದುಕುಳಿಯುತ್ತವೆ, ಆದರೆ ಪ್ರಾಣಿಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಇದು ಸಾಧ್ಯವೆ? ಎಂದಾಗ ನಿಸರ್ಗದ ಮಹದ್ವ್ಯೂಹ ರಚನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಆಶ್ಚರ್ಯ ಮೂಡುತ್ತದೆ.

ನೀರಿನ ಉಪಯೋಗ ಒಂದೇ, ಎರಡೇ. ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಅದಿಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನೆನಸಿಕೊಂಡರೇ ಸಾಕು, ಮೈನಡುಕ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆಂದೋ ಒಂದು ದಿನ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಎಣ್ಣೆಯೇ ಸಿಗದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದರೆ ಅದೇನೂ ಅಂತಹ ಆತಂಕವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅದರಿಂದ ಆಗುವ ನಷ್ಟವೆಂದರೆ, ವಾಹನಗಳು ನಿಂತು ಹೋಗುತ್ತವೆ, ಸಂಚಾರ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ, ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅಡಚಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ಪ್ರಗತಿಗೆ ಮಾರಕವಾಗುತ್ತದೆ ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಇನ್ನೂ ಏನೇನೋ ಸಂಭವಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಮುಂದೊಂದು ದಿನ ನೀರೇ ಸಿಕ್ಕದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಾದರೆ! ಭೂಮಿಯೇ ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಜೀವರಾಶಿಗಳೇ ಇಲ್ಲದಂತಾದ ಮಹಾ ಮರುಭೂಮಿ ಕಣ್ಣೆದುರು ಸುಳಿದಾಡುತ್ತದೆ. ಮೊದಲು ಬದುಕುಳಿಯಲು ಗಾಳಿಯಷ್ಟೇ ನೀರು ಮುಖ್ಯ. ಹಸಿದ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ತಣ್ಣೀರೇ ಗತಿ ಎಂಬಂತೆ ಅದೇ ಬಡವರ ಆಧಾರ. ಇನ್ನು ಬದರೈತನಿಗೆ ಮಳೆ

ಮುನಿದರೆ, ಬೊಬ್ಬೆಯ ಮೇಲೆ ಬರೆ ಎಳೆದಂತೆ ಕಾಲಿಲ್ಲದವನ ಸೊಂಟ ಮುರಿದಂತೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆ.

ನೀರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಭಗೀರಥನ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಹಿಡಿದು, ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ರಾಸಾಯನಿಕ ಪುಡಿಯನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸಿ ಕೃತಕ ಮಳೆ ಬರಿಸುವವರೆಗೆ ಅಪಾರ ಕಥೆಗಳಿವೆ. ಇಷ್ಟಕ್ಕೂ ವಂಶದ ದಿಲೀಪನ ಮಗ ಭಗೀರಥ. ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದವನು. ಮುನಿಶಾಪದಿಂದ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾಗಿದ್ದ ತನ್ನ ತಾತ ಸಗರ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಅರವತ್ತು ಸಹಸ್ರ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಸದ್ಗತಿ ಕಾಣಿಸಲು, ದೇವಗಂಗೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಉಗ್ರ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಧರಣಿ ತಂದವನು. ದೇವಗಂಗೆ ಧುಮ್ಮಿಕ್ಕುವ ರಭಸಕ್ಕೆ ಭೂಮಂಡಲವೇ ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಯಿತಂತೆ. ಅದನ್ನು ತಡೆಯಲು ಶಿವನ ಮೊರೆ ಹೊಕ್ಕ. ಅದನ್ನು ತಡೆಯಲು ಶಿವ ದೇವಗಂಗೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಜಡೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ. ಆದರೆ ಗಂಗೆ ಶಿವನ ಜಡೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯಲು ತೀರ್ಮಾನಿಸಿದಾಗ, ಮತ್ತೆ ಭಗೀರಥ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಶಿವನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ ಮತ್ತೆ ದೇವಗಂಗೆಯನ್ನು ಧರಣಿ ತಂದ. ದೇವಗಂಗೆ ಅವತರಿಸಿ ಬರುವಾಗ ಜಹ್ನು ಎಂಬ ರಾಜನ ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯನ್ನು ಕೊಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಹರಿಯಿತು. ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದ ಜಹ್ನು ಆ ಗಂಗೆಯನ್ನು ಆಪೋಷನ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೆ ತನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಭಗೀರಥ ಗಂಗೆ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆಕೆ ಹರಿದು ಬರುವಾಗ ಸಗರ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮಕ್ಕಳ ಬೂದಿಯ ರಾಶಿಯ ಮೇಲೆ ಹರಿದು ಅವರುಗಳಿಗೆ ಸದ್ಗತಿ ದೊರಕುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಹೀಗೆ ದೇವಗಂಗೆಯನ್ನು ಧರಣಿ ತರುವಲ್ಲಿ ಭಗೀರಥ ನಡೆಸಿದ ಪ್ರಯತ್ನ ನಿರಂತರವಾದದ್ದು. ಇನ್ನೂ ಈ ಕಾರ್ಯ ನಿಂತಿಲ್ಲ, ಅಂದು ಒಬ್ಬ ಭಗೀರಥ ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದ. ಆದರೆ, ಇಂದು ಹಲವು ಆಧುನಿಕ ಭಗೀರಥರು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಒಂದು ಇಲಾಖೆಯೇ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿದೆ. ಇವರುಗಳು ದೇವಗಂಗೆಯನ್ನು ಧರಣಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸುತ್ತಿಲ್ಲ, ಧರಣಿಯೊಳಗೆ ಅಡಗಿ ಕುಳಿತಿರುವ ಧರಣಿಗಳನ್ನೂ ಮೇಲಕ್ಕೆ ತರಲು ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮಂಕುಬೂದಿ ಎರಚಿದಂತೆ ಮೋಡಕ್ಕೆ ರಾಸಾಯನಿಕ ವಸ್ತುವನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸುವ ಇವರುಗಳು ಭೂಮಿಗೇ ಕನ್ನ ಕೊರೆವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಸಾಂಗವಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ, ಇದರಿಂದ ಭೂಮಂಡಲ ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗುವಂತಹ ಘಟನೆಗಳಾಗಲೀ ಜಹ್ನುವಿನಂತಹವರು ಅದನ್ನು

ಆಪೋಷನ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಸಂಗತಿಗಳಾಗಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದಂತೆ ಇಲ್ಲ.

ಇತಿಹಾಸದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ನೀರಿಗಾಗಿ ನಡೆಯುತ್ತ ಬಂದ ಹೋರಾಟ ಕುತೂಹಲಕಾರಿಯಾದದ್ದು, ಬಹುಮುಖಿಯಾದದ್ದು. ಅದು ಕೇವಲ ನೀರಿಗಾಗಿಯಷ್ಟೇ ನಡೆದ ಹೋರಾಟವಲ್ಲ; ಎರಡು ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ, ಪ್ರದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಸಂಘರ್ಷ. ಎರಡು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಗಳ ನಡುವಣ ಕಾದಾಟ. ಜಲವಿವಾದ, ನೆಲವಿವಾದ ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೂ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ ಎಂದೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಹೋಗಲಿ ಬಿಡಿ ಆ ವಿವಾದ ಇಲ್ಲಿ ಬೇಡ.

ನೀರು ಯಾವುದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಒಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗ. ಆಯಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಅದು ಬೆರೆತೇ ಬಂದಿದೆ. ಇತಿಹಾಸದ ಪುಟಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪುಟಗಳನ್ನು ತಿರುವಿದಾಗಲೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೊಂದಿಗಿನ ಅದರ ಅಭಿನ್ನತೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜಮಹಾರಾಜರುಗಳು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಪುಣ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆ, ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವುದೂ ಒಂದಾಗಿತ್ತು. ನೀರಿನ ಅವಶ್ಯಕತೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಅದೊಂದು ಧರ್ಮ ಕಾರ್ಯ ಎಂದೇ ಅವರು ಬಗೆದಿದ್ದರು. ಈಗಲೂ ಯಾರಾದರೂ ಕುಡಿಯಲು ನೀರು ಕೇಳಿದರೆ “ಇಲ್ಲ” ಅನ್ನಬಾರದು ಎಂಬ ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಬಹುಶಃ ನಮ್ಮ ಸರ್ಕಾರಗಳು ಬೇಗ ಬೇಗ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುವುದಕ್ಕೆ ಜನರ ಇಂತಹ ಶಾಪವೇ ಕಾರಣ ಇರಬೇಕು ಅನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಹೋಗಲಿ ಬಿಡಿ ನಮಗೇಕೆ ಆ ಸುದ್ದಿ!

ನೀರಿಗಾಗಿ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದವರು ಅದೆಷ್ಟು ಮಂದಿ ಇಲ್ಲ ! ಅದೊಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಚರಿತ್ರೆಯಾಗಿಯೇ ನಮ್ಮದುರು ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಹೆಣ್ಣು ಇದರ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದು. ತ್ಯಾಗ ಬಲಿದಾನಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಾದ ಹೆಣ್ಣು ಆರಂಭದಿಂದಲೂ ಕೋಟೆ-ಕೊತ್ತಲಗಳ, ಕೆರೆ-ಕಟ್ಟೆಗಳ ಉಳಿವಿಗಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾಳೆ. ಊರ ಗೌಡ ಊರಿಗಾಗಿ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಕೆರೆಯ ಏರಿ ಎಷ್ಟು ಬಾರಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದರೂ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕೇಳಿದಾಗ ಅದು ಬಲಿಯೊಂದನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಗುವವಳು ಮನೆಯ ಕಿರಿಯ ಸೊಸೆ. ಮೂಕ ಪ್ರಾಣಿಯಂತೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅವಳು ಸಮ್ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಬದುಕಿ ಬಾಳಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ

ಅತೀವವಾಗಿದ್ದರೂ, ಅದನ್ನೆಲ್ಲವನ್ನು ಅದುಮಿಟ್ಟುಕೊಂಡು, ಯಾರಿಗೂ ಏನನ್ನೂ ತೋರಗೊಡದೆ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಇಲ್ಲಿ ಯಾರು ಯಾರಿಗೂ, ಏನನ್ನೂ ಬಾಯಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ, ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲವೂ ಹೃದಯ ಸಂವಾದದಲ್ಲಿಯೇ ಮೂಕವಾಗಿ ನಡೆದುಹೋಗುತ್ತದೆ. ಯಾರ ಸಾವು ಯಾರಿಗೂ ಇಷ್ಟವಿರುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ, ಒಂದು ಸಾರ್ಥಕ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಉದಾರತೆಯನ್ನು ಅಪ್ರತಿಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮೆರೆಯುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಸಮಾಜದ ಮುಂದೆ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ಗೌಣವೆನಿಸುವಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹಲವರ ಉಳಿವಿಗಾಗಿ ಒಬ್ಬರ ತ್ಯಾಗ ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ಧ್ವನಿ ಇಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಭಟನೆಗೆ ಮಾನ್ಯತೆಯೂ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ರೀತಿ ಇದು ಜಾಣ ಜಾಣರು ದಾರಿ ಬಿಟ್ಟಂತೆ. ಈ ರೀತಿಯ ‘ಕೆರೆಗೆ ಹಾರ’ ದಂತಹ ಅದೆಷ್ಟೋ ಪ್ರಸಂಗಗಳು ನಡೆದು ಹೋಗಿವೆ. ಒಂದೊಂದು ಕೆರೆಕಟ್ಟೆಯ ಹಿಂದಿನ ಕಥೆ, ಹೆಣ್ಣಿನ ದುಃಖಾಂತ ವ್ಯಥೆಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಅವಳ ಕಣ್ಣೀರು ಆ ಕೆರೆಯ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆತು ಹೋಗಿರುತ್ತದೆ. ಆ ಕೆರೆ ಇರುವವರೆಗೂ ಅದಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾದ ತ್ಯಾಗಮಯಿಯ ಹೆಸರೂ ಅದರೊಂದಿಗೆ ಜೀವಂತವಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಅನ್ನದಾನದಷ್ಟೇ ದೊಡ್ಡದು ನೀರಿನ ದಾನ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಅರವಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ದಣೆದು ಬರುವವರಿಗೆ ನೀರು ದಾನ ಮಾಡುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂದಿಗೂ ಅನೇಕರು ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಹಿಂಸೆಯೇ ಪರಮಧರ್ಮ ಎಂದು ಸಾರುವ ಜೈನಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮೇಲುಗೈಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಬಸ್ ನಿಲ್ದಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಜೈನ ಸಂಘದವರು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ನಿಜಕ್ಕೂ ಇದೊಂದು ಶ್ಲಾಘ್ಯ ವಿಷಯ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದೊಂದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕವಾಗಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಿಷಯವೇ ಆಗಿತ್ತು. ಊರಿನ ಮುಖಂಡರು ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವಿದಾಗಿದ್ದರೆ, ಮಿಕ್ಕವರು ಮಾನವೀಯತೆಯೇ ಮೈವೆತ್ತಂತೆ ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದವರು ಇಂತಹ ಧರ್ಮ ಕಾರ್ಯದ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿದ್ದು

ತಮ್ಮತನವನ್ನು ಮರೆದಿದ್ದಾರೆ. 'ಸೂಳೆಕೆರೆ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕೆರೆಗಳೇ ಕರ್ನಾಟಕದ ಹಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸೂಳೆಯಾದರೂ ಜನರ ಕಷ್ಟವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಲು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ತಮ್ಮ ಹೆಸರನ್ನು ಶಾಶ್ವತ ಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಅವರನ್ನು ಜನ ಇಂದಿಗೂ ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ನೆನೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅವರ ವೃತ್ತಿ ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ; ಅವರ ಧರ್ಮಬುದ್ಧಿ ಮುಖ್ಯ. ಉಪ್ಪು ತಿಂದ ಮನೆಗೆ ಎರಡು ಬಗೆಯಬಾರದು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನೀರು ಕೊಟ್ಟ ಮನೆಗೂ ಕನ್ನ ಹಾಕಬಾರದು. ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು, ಹೊಂದಿದ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಉದ್ದೇಶ ಮುಖ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅವೆರಡೂ ಇಲ್ಲದ ಹೋದಾಗ ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಿರುವುದಿಲ್ಲ, ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೊಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ನಿದರ್ಶನ ನಮ್ಮ ಜನಪದ ಐತಿಹ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೇ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಕಟ್ಟುಕಡೆಯೇನೂ ಅಲ್ಲ. ಮೇಲುಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಕ್ಕ-ತಂಗಿಯರ ಬಾವಿ' ಎಂದು ನಾಮಕರಣಗೊಂಡ ಎರಡು ಕೊಳಗಳು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಅಕ್ಕ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದು ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ತಂಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದು. ಆದರೆ ಅಕ್ಕ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಸಿಹಿ ನೀರಿದೆ, ತಂಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪು ನೀರಿದೆ. ಮೊದಲು ಅಕ್ಕ ಒಂದು ಕೊಳವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಹೋಗುವವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಲೆಂದು ನಿಷ್ಕಲ್ಮಷ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿಸಿದಳಂತೆ. ಅದರ ತುಂಬ ಸಿಹಿ ನೀರು ಬಂತಂತೆ. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದ ಜನರೆಲ್ಲ ಆ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿದು ತೃಪ್ತಿಪಟ್ಟು ಬಾಯ್ತುಂಬ ಹೊಗಳಿ ದಣಿವಾರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದನ್ನು ಸಹಿಸದ ತಂಗಿ, ತಾನೂ ಅಂತಹ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಅಕ್ಕನ ಮೇಲಿನ ಅಸೂಯೆಯಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆಯೇ ಮತ್ತೊಂದು ಕೊಳವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಆದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪು ನೀರು ಬಂತಂತೆ. ಬಂದವರೆಲ್ಲ ಅದನ್ನೂ ಕುಡಿದು ಥೂ! ಎಂದು ಉಗಿದು ಪಕ್ಕದ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಸಿಹಿ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿದು ಸಂತೋಷದಿಂದ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂದಿಗೂ ಅವೆರಡು ಕೊಳಗಳೂ ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಇವೆ. ಹೀಗಾದುದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಕಾರಣಗಳು ಏನೇ ಇರಲಿ, ಇದಕ್ಕೆ ಜನಪದರು ಕೊಟ್ಟ ಕಾರಣಗಳೇ ಬೇರೆ. ಅಕ್ಕತಂಗಿಯರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕನದು ಒಳ್ಳೆಯ ಮನಸ್ಸು. ಯಾವ ಸ್ವಾರ್ಥವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಪರೋಪಕಾರ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಕೊಳವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಿಹಿ ನೀರು ಬಂತು. ಆದರೆ

ತಂಗಿ, ಅಕ್ಕನ ಮೇಲಿನ ಅಸೂಯೆಯಿಂದ, ಸ್ವಾರ್ಥದಿಂದ, ಕೊಳಕು ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೊಳವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದಳು, ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪು ನೀರು ಬಂತು ಎಂಬುದು.

ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದ ಉದ್ದಕ್ಕೂ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ನೆಲೆಗಳ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ನೀರು, ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಹಾಸುಹೊಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದೆ. ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಯಾವ ಕಾರ್ಯವೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬಂತಾಗಿದೆ. ಯಾರೇ ಆದರೂ ಈ ಭೂಮಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿ ಬರುವಾಗ ತಣ್ಣೀರು ಸ್ನಾನ, ಸತ್ತು ತೆರಳುವಾಗ ಬಿಸಿನೀರು ಸ್ನಾನ. ಇವೆರಡು ಆದಿ-ಅಂತ್ಯಗಳು. ಈ ಆದಿ-ಅಂತ್ಯಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆಯುವ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗಂಗಾವತರಣ ಇದ್ದದ್ದೇ. ಯಾವುದೇ ಕಾಲಕ್ಕಾದರೂ ಸುದ್ದಿಗಳು ಹೇಗಾಗುತ್ತವೆಯೆಂದರೆ ನಾಯಿ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಕಚ್ಚಿದರೆ ಅದು ಸುದ್ದಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯ ನಾಯಿಯನ್ನು ಕಚ್ಚಿದರೆ ಅದು ಮುಖಪುಟದ ದೊಡ್ಡ ಸುದ್ದಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ವೇಳೆ, ನಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಬಾರದಿರುವುದು ಸುದ್ದಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ನೀರು ಬಂತೆಂಬುದು ಸುದ್ದಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ನೀರಿನ ಬಗೆಗೆ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಬವಣೆ ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ಕಂಡು ಕೇಳಿದ್ದರೂ, ನೀರು ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ದೊರೆತಾಗ ಅದರ ಆನಂದಕ್ಕೋ ಎನ್ನುವಂತೆ ದುಂದು ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ಹೆಣ್ಣು ನೋಡಲು ಬಂದಾಗ ಹೆಣ್ಣಿನ ಗುಣಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಹಲವು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರಂತೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಪ್ಪನ್ನು ಬಡಿಸುವಾಗ, ನೀರನ್ನು ಬಳಸುವಾಗ ಅವಳನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಗಮನಿಸುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಒಂದು. ಅವಳು ಹಿಡಿತದ ಕೈನವಳೇ ದುಂದುಗಾರ್ತಿಯೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಿಂದಿಗಿಂತ ಇಂದು ಅದರ ಆವೃತ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಇಂದು ನೀರು ಬರಿಯ ನೀರಲ್ಲ, ಅದು ಭೂಲೋಕದ ಅಮೃತವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಅದರ ಅಪವ್ಯಯ ನಿಂತಿಲ್ಲ. ಅನುಭವ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ವಿವೇಕವನ್ನು ತಂದುಕೊಡಬೇಕು, ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಬೇಕು ನಿಜ. ಆದರೆ, ನೀರಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇದಾವುದೂ ಆದಂತೆ ಅನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಣ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೇಕೆಂದಾಗ, ಕೊನೆಯ ಪಕ್ಷ ಅದನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಬಹುದು, ಹೇಗೋ ಬೀಸುವ ದೊಣ್ಣೆಗೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಸಾವಿರ ವರ್ಷ ಆಯಸ್ಸು ಎಂದು ಋಷಿಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ನೀರಿನ ವಿಷಯ ಹಾಗಲ್ಲ. ಅದು ಮುಗಿಯಿತೆಂದರೆ ಬೇಕೆಂದೆನಿಸಿದಾಗ ಅದನ್ನು ಮತ್ತೆ ನಾವು

ಪಡೆಯಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಅದು ನಿಸರ್ಗದ ಕೊಡುಗೆ. ನಿಸರ್ಗವನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಮನುಷ್ಯ ಪ್ರಯತ್ನ ಇನ್ನೂ ಪೂರ್ಣ ಯಶ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ನೀರಿನ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೂ ಏನು? ನಮ್ಮ ಅಜ್ಞಾತ ಕವಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೈ ಮುಗಿದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದೊಂದೇ ದಾರಿ ಎಂದು ನನಗನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಸ್ವಾಮಿ ಮಳೆರಾಯ ಓ ತಂದೆ
ಯಾವ ದೇವರಿಲ್ಲ ನಿನ ಮುಂದೆ
ಮದುವೆ ಮುಂಜಿ ಹಬ್ಬ ಹುಣ್ಣಿಮೆಯೆಲ್ಲಾ
ಭೂಮಿಗೆ ನೀನು ಬಂದೆ.

ಕೃತಿ-ಕರ್ತೃ ವಿಚಾರ

ಡಾ| ಡಿ.ಕೆ. ರಾಜೇಂದ್ರ ಅವರು ದಿನಾಂಕ 13-4-1942 ರಂದು ತುಮಕೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ತುರುವೇಕೆರೆ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ದಂಡಿನಶಿವರ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶೋಧಕರಾಗಿ, ಉಪನ್ಯಾಸಕರಾಗಿ, ರೀಡರ್ ಆಗಿ, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಕೊನೆಗೆ ಎರಡು ಬಾರಿ ಅದೇ ಸಂಸ್ಥೆಯ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ನಿವೃತ್ತರಾದರು. ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಕರು, ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬರಹಗಾರರಾದ ಡಾ| ಡಿ.ಕೆ. ರಾಜೇಂದ್ರ ಅವರು ಅನುಶೀಲನ, ಒಳನೋಟ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಚಯ, ಕುವೆಂಪು ಸಾಹಿತ್ಯಾವಲೋಕನ ಎಂಬ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಮಾತಿನ ಮಲ್ಲರು, ದೇವಗಂಗೆ, ಘಟನೆಗಳು ಮುಂತಾದ ಪ್ರಬಂಧ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು, ಜಾನಪದ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಜಾನಪದ ಪರಿಚಯ, ಜನಪದ ನಂಬಿಕೆಗಳು, ಜಾನಪದ ಸಮನ್ವಯ, ಜಾನಪದ ಶಿಷ್ಟಪದ ಮುಂತಾದ ಜಾನಪದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಲೇಖನಗಳನ್ನೂ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಜಾನಪದ ಮತ್ತು ಯಕ್ಷಗಾನ ಆಕಾಡೆಮಿಯ “ಜಾನಪದ ತಜ್ಞ ಪ್ರಶಸ್ತಿ” ಹಾಗೂ ಮಂಡ್ಯದ ಜನದನಿ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಟ್ರಸ್ಟಿನ ರಾಜ್ಯ ಮಟ್ಟದ ಡಾ| ಜೀಶಂಪ ಜಾನಪದ ತಜ್ಞ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ದೊರೆತಿವೆ.

ಈ ಲಲಿತ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ‘ದೇವಗಂಗೆ’ ಎಂಬ ಪ್ರಬಂಧ ಸಂಕಲನದಿಂದ

ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ‘ದೇವಗಂಗೆ’ ಎಂಬ ಈ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಲೇಖಕರು ದಿನನಿತ್ಯದ ನೀರಿನ ಪರದಾಟ, ಜಲಚಕ್ರ, ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಜೀವರಾಶಿಯ ಹುಟ್ಟಿಗೂ ನೀರಿಗೂ ಇರುವ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧ, ಮನುಷ್ಯನ ಪಾಪ ಪುಣ್ಯಗಳಿಗೂ ಮಳೆರಾಯನಿಗೂ ಇರುವ ಸಂಬಂಧ, ನೀರಿನ ಬಗ್ಗೆ ಜನಪದರ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ, ನೀರಿನ ಉಪಯೋಗ - ಮುಂತಾದುವುಗಳ ಕುರಿತು ಹಾಸ್ಯ ಮಿಶ್ರಿತ ಗಂಭೀರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನೀರನ್ನು ಮಿತವಾಗಿ ಬಳಸಬೇಕೆಂಬ ಸಂದೇಶವನ್ನೂ ಈ ಪ್ರಬಂಧದ ಮೂಲಕ ನೀಡಿರುವುದು ಔಚಿತ್ಯಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ.

I. ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ :

ತೀವ್ರ =ಹೆಚ್ಚಿನ, ಅತಿಯಾದ; ಅಭಾವ =ಕೊರತೆ; ಅನಿವಾರ್ಯ =ಬೇರೆ ಉಪಾಯವಿಲ್ಲದ; ದಿಗ್ಭ್ರಮೆ =ಆಶ್ಚರ್ಯ; ಪರದಾಟ =ತೊಂದರೆ; ಅನುಮಾನ =ಸಂದೇಹ; ಬವಣೆ =ತೊಂದರೆ; ಸಮರ್ಪಕ =ಸೂಕ್ತವಾದ, ಸರಿಯಾದ; ಸೌರ =ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ; ವಿಕಿರಣ =ಮಾಧ್ಯಮದ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಬೆಳಕಿನ ಕಿರಣಗಳಂತೆ ಪ್ರಸರಿಸುವ ಕಿರಣ; ಒಮ್ಮತ =ಐಕ್ಯ, ಒಗ್ಗಟ್ಟು; ಪೋಷಕಾಂಶ =ಪೂರಕವಾದ ಅಂಶ; ಸಮೃದ್ಧ =ಯಥೇಚ್ಛೆ; ಇಹಪರ =ಈ ಲೋಕ ಹಾಗೂ ಮುಂದಿನ ಲೋಕ; ಆವೃತ =ಸುತ್ತುವರೆದ; ಮೂಗುಮುರಿ =ಅಪಮಾನಗೊಳಿಸು, ತಿರಸ್ಕರಿಸು; ಪ್ರಾಣಾಪಾಯ =ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಒದಗುವ ವಿಪತ್ತು; ಅತಿವೃಷ್ಟಿ =ಅತಿಯಾದ ಮಳೆ; ಪ್ರದರ್ಶಿಸು =ತೋರಿಸು; ಹಟ್ಟಿ =ದನ, ಕುರಿ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಕೂಡಿ ಹಾಕುವ ಸ್ಥಳ; ಉದ್ಭಟ =ಬರಟ, ಅವಿನೀತ; ದುಂದುಗಾರ್ತಿ =ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಖರ್ಚು ಮಾಡುವವಳು; ನಿಷ್ಣಾತರು =ನಿಪುಣರು, ಪ್ರವೀಣರು; ವಿಜಯಪತಾಕೆ =ಗೆಲುವಿನ ಬಾವುಟ; ವ್ಯೂಹ =ಸಮೂಹ; ಸದ್ಗತಿ =ಒಳ್ಳೆಯಗತಿ; ಆಪೋಷನ =ಊಟದ ಮುನ್ನ ಅಥವಾ ನಂತರ ಅಂಗೈಯಿಂದ ನೀರನ್ನು ಹೀರುವ ಕ್ರಿಯೆ; ಗೌಣ =ಪ್ರಧಾನವಲ್ಲದ; ಮುಂಚೂಣಿ =ಮುಂಭಾಗ; ಅಪವ್ಯಯ =ಪೋಲುಮಾಡು; ಅಜ್ಞಾತ =ತಿಳಿಯದ;

II. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಲೇಖಕರ ಅತಿಥಿಗಳು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದಾಗ ತಕ್ಷಣ ಹಿಂತಿರುಗಿದುದು ಏಕೆ?
2. ಬಡ ಬೋರೆಗೌಡನ ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಯಾವುದೂ ಸಿಗದಿದ್ದರೆ ಏನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ?
3. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಭಾಗವು ನೀರಿನಿಂದ ಆವೃತವಾಗಿದೆ?
4. ಜಲಚಕ್ರ ಎಂದರೇನು?
5. ನೀರಿನ ಬಗ್ಗೆ ಜನಪದರ ದೃಷ್ಟಿಕೋನವೇನು?
6. ಗಂಗಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿದರೆ ನಮಗಾಗುವ ಫಲವೇನು?
7. ಭಗೀರಥನು ಏಕೆ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿದನು?
8. ನೀರು ಯಾವುದೇ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಒಂದು ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗ - ಹೇಗೆ?
9. ಮೇಲುಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಅಕ್ಕ ತಂಗಿಯರ ಕೊಳದ ಬಗ್ಗೆ ಇರುವ ಕಥೆಯೇನು?
10. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ನೋಡಲು ಬಂದಾಗ ಗಂಡಿನವರು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದ ಪರೀಕ್ಷೆಗಳೇನು?

III. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ನೀರು ಮೂಲಾಧಾರ ಎಂಬುದನ್ನು ಲೇಖಕರು ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ?
2. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಜೀವರಾಶಿಯ ಹುಟ್ಟಿಗೂ, ನೀರಿಗೂ ಹೇಗೆ ನಿಕಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆ?
3. ನಾಗರಿಕತೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳು ಬೆಳೆದದ್ದು ಹೇಗೆ?

4. ಮನುಷ್ಯನ ಪಾಪ ಪುಣ್ಯಗಳಿಗೂ ಮಳೆರಾಯನಿಗೂ ನಮ್ಮ ಜನ ಹೇಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.
5. ಗಂಗೆ-ಗೌರಿ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಆದ ಜಗಳವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ.
6. ನೀರಿನ ಉಪಯೋಗಗಳೇನು? ವಿಶದ ಪಡಿಸಿ.

IV. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ

1. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ಸ್ವಂತ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ.

ಕಣ್ಣು ಹೊರಳಿಸು, ಕಣ್ಣಾಡಿಸು, ದಿಗ್ಭ್ರಮೆ, ಕತ್ತರಿಹಾಕು, ಮೂಗುಮುರಿ

2. ವಿರುದ್ಧ ಪದಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

ಪಾಪ, ನ್ಯಾಯ, ಧರ್ಮ, ನಂಬಿಕೆ, ಸ್ವಾರ್ಥ, ಅನುಕೂಲ, ಜ್ಞಾನ, ಶುಭ

3. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳ ಸಂಧಿ ಬಿಡಿಸಿ ಹೆಸರಿಸಿ.

ಪರೋಪಕಾರ, ನೀರಿಲ್ಲದ, ಗಂಗಾವತರಣ, ಪೋಷಕಾಂಶ, ಜಲಾವೃತ, ಮೂಲಾಧಾರ, ಪಂಡಿತೋತ್ತಮ, ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯ

4. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಗ್ರಹ ವಾಕ್ಯ ಮಾಡಿ ಸಮಾಸಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ.

ದಣಿವಾರಿಸು, ತಣ್ಣೀರು, ಜೀವರಾಶಿ

V. ಚಟುವಟಿಕೆ.

1. 'ಮಳೆಯಿಂದ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯಿಂದ ಇಳಿ' - ಎಂಬ ಶೀರ್ಷಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.
2. ಜಲ ಸಂಗ್ರಹಣಾ ಕಾರ್ಯದ ಕುರಿತು ತಮಿಳುನಾಡು ಸರ್ಕಾರವು ಕೈಗೊಂಡಿರುವ ಯೋಜನೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿ.

2. ಕುಡುಕ ಕರಿಯಪ್ಪ

- ಎಂ.ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ

ಕುಂಟ ಕುದರಿಮ್ಯಾಲ ಕುಣಕೊಂತ ಬರತಾಳ
ಈಚಲ ಮರದವ್ವ!
ನಮ್ಮವ್ವನ ಮೈಮಾ ಬಾಳ್ಕ ದೊಡ್ಡದ್ಯು,

ಈ ಹಾಡು, ಈ ಮಾತು ನಮ್ಮೂರ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ಚಿರಪರಿಚಿತ. ಹೊತ್ತು ಮುಳುಗಿ ಮಬ್ಬು ಕವಿಯುತ್ತಲೇ ಈ ತೊದಲ್ಲುಡಿ ಶಾಂತ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ತೇಲಿ ಬಂದು ಊರವರ ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಗುಡುಗಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಸ್ವರ ಕೇಳಿದೊಡನೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಕುಡುಕ ಕರಿಯಪ್ಪ ಮನೆಗೆ ಬಂದನೆಂದು ಆಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳಂತೂ ಅವನ ಹಾಡಿನ ಧಾಟಿಯನ್ನು ಅನುಕರಣೆ ಮಾಡಿ ಪಿಸಿ ಪಿಸಿ ನಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದು ಕಳೆದ ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ನಡೆದು ಬಂದ ವಿಷಯ. ಮೊನ್ನೆ ಮೊನ್ನೆಯವರೆಗೂ ಈ ಸ್ವರ ಕೇಳಿದವರು ನಮ್ಮೂರಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಕರಿಯಪ್ಪನ ಗುಡಿಸಲು ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಸಮೀಪ. ಹೀಗಾಗಿ ಅವನ ಪರಿಚಯ ನನಗೆ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ಇದೆ. ಕರಿಯಪ್ಪ ಒಳ್ಳೆಯ ಮನುಷ್ಯ. ಅವನು ಮದ್ಯದ ಅಮಲಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಅವನನ್ನು ತಡವಬಾರದು. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಮಾಡಿದ್ದಾದರೆ ಅವನ ಬೈಗುಳ ಸುರಿಮಳೆಯಂತೆ ಸುರಿಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಕರಿಯಪ್ಪನೇನು ಹುಟ್ಟಾಕೆಟ್ಟವನಲ್ಲ. ಅವನು ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಗೌರವಸ್ಥ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ. ದೇವರು, ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿದ್ದ ಕರಿಯಪ್ಪನ ತಂದೆ ಹನುಮಪ್ಪ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಕಾದವನಾಗಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಮಗ ಒಳ್ಳೆಯವನಾಗಲೆಂದು ಹನುಮಪ್ಪ ಒಳ್ಳೆಯ ಆಚಾರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕರಿಯನಿಗೆ ಕಲಿಸುತ್ತ ಬಂದ. ಮದ್ಯಪಾನ ದುಶ್ಚಟವೆಂದು ಬೋಧಿಸಿದ. ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬರುವವರೆಗೂ ಕರಿಯಪ್ಪ ತಂದೆಯ ಹಿತವಚನಗಳನ್ನು ಮೀರದೆ ಸದಾಚಾರಿಯಾಗಿಯೇ ಇದ್ದ. ತನ್ನ ಮಗನು ದುಶ್ಚಟಗಳಿಗೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳದೆ ಸನ್ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಸಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಹನುಮಪ್ಪನಿಗೆ ಹಿಡಿಸಲಾರದಷ್ಟು ಸಂತೋಷ. ಇದ್ದರೆ ಇಂಥ ಮಗನೇ ಇರಬೇಕೆಂದು ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಅಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದ. ದೈವದ ಆಟ

ಯಾರಿಗೂ ತಿಳಿಯದು. ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾಗಿದ್ದ ಹನುಮಪ್ಪ ಮಾರಿಬೇನೆಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಸಾವನ್ನಪ್ಪಿಕೊಂಡ. ಹನುಮಪ್ಪ ತನ್ನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಗಳಿಸಿದ್ದು ಹಣವಲ್ಲ, ಗುಣ. ಅದೇ ತನ್ನ ಮಗನಿಗೆ ಬಳುವಳಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ನೆಟ್ಟಗೆಂದು ಆತ ಭಾವಿಸಿರಬೇಕು.

ತಂದೆ ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಕರಿಯಪ್ಪ ನಿರುದ್ಯೋಗಿ. ಸಂಸಾರದ ಭಾರ ಹೆಗಲೇರಿದಾಗಲೇ ಹಣದ ಮಹತ್ವ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ದುಡಿಯದೆ ಮನೆ ಸಾಗಲಾರದೆಂದು ತಿಳಿದ ಆತನು ಹತ್ತಿಯ ಗಿರಣಿಯಲ್ಲೊಂದು ಕೆಲಸ ಹಿಡಿದ. ಕೈಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದುದು ಅಲ್ಪ ಆದಾಯ, ಖರ್ಚಿನ ದಾರಿ ಹತ್ತಾರು.

ಹನುಮಪ್ಪ ಜೀವಂತ ಇದ್ದಾಗ ತೋಟಪಟ್ಟಿಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ನಾಲ್ಕು ದುಡ್ಡು ಗಳಿಸಿ, ಹೇಗೋ ದುಡಿತದಿಂದ ಸಂಸಾರ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ. ಮೊದಲಿನಿಂದಲೂ ವ್ಯವಹಾರದ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋದವನೇ ಅಲ್ಲ ಕರಿಯಪ್ಪ. ಈಗ ಅವನಿಗೆ ಹೊಸ ಅನುಭವ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತಾಯಿ, ತಾನು, ಇಬ್ಬರೇ ಇದ್ದರೂ ಅವರಡು ಹೊಟ್ಟೆಗಾದರೂ ಅನ್ನ ಬೇಕಲ್ಲ! ಒಂದು ಉಪ್ಪು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮನೆ ನಡವಂತಿಲ್ಲ, ಮೇಲಾಗಿ ಮೈಮುಚ್ಚುವಷ್ಟು ಬಟ್ಟೆಬರೆ ಬೇಡವೆ? ಚಿಂತೆ ತಲೆಗೆರಿದು. ಏನು ಮಾಡಬೇಕೋ ತಿಳಿಯದಾಯಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಕರಿಯಪ್ಪನ ತಾಯಿ ಒಂದೊಂದೇ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಮುಂದಿಡತೊಡಗಿದಳು. ಆ ಸಮಸ್ಯೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ನುಂಗಲಾರದ ತುತ್ತನಿಸಿದವು ಕರಿಯಪ್ಪನಿಗೆ. ಆತನಿಗೆ ಸಂಸಾರವೇ ದುರ್ಭರವೆನಿಸಿತು. ಹಗಲಿಡೀ ದುಡಿದು ಮನೆಗೆ ಬಂದರೂ ಸುಖವಿಲ್ಲ. ಅಡಚಣೆಯ ಮೇಲೆ ಅಡಚಣೆ; ತೊಂದರೆಯ ಮೇಲೆ ತೊಂದರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ಮನೆಗೆ ಬರುವುದೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಬಂದಂತೆ ಎನಿಸತೊಡಗಿತು. ಎಲ್ಲಿಯೋ ಚಹಾದಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಚಹಾ ಮೇಲಿಂದ ಮೇಲೆ ಕುಡಿದು ಬೀಡಿ ಎಳೆಯುವುದನ್ನು ರೂಢಿಗೆ ತಂದುಕೊಂಡ; ಕ್ಷಣಿಕ ಮನಃಶಾಂತಿ ಪಡೆಯತೊಡಗಿದ.

ಮಗನಲ್ಲಾದ ಈ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಕರಿಯನ ತಾಯಿ ಗಮನಿಸದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವನನ್ನು ದಾರಿಗೆ ತರಲು ಮದುವೆಯೇ ಮದ್ದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದಳು. ಅವನಿಂದಲೇ ತನ್ನ ಸಂತಾನ ಬೆಳೆಯಬೇಕಲ್ಲ - ಎಂಬ ವಾಂಛೆಯೂ ಮುದುಕಿಯ ಆಸಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣ. ವರದಕ್ಷಿಣೆ, ವರೋಪಚಾರ ಒಂದೂ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಬಡಕುಟುಂಬದ ಹೆಣ್ಣೊಂದನ್ನು ಆಕೆ ಹುಡುಕಿ ತಂದು ಮದುವೆ ಮಾಡಿದಳು.

ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅರ್ಥವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಕರಿಯಪ್ಪನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಆಸೆಯೊಂದು ಮೂಡಿತು. ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ಆನಂದಪಡತೊಡಗಿದ. ಕರಿಯಪ್ಪನ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಆತನ ಬಡಬಾಳಿನಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಚೇತನ ಹುಟ್ಟಿಸಿದಳು. ಅವಳು ಬಡತನದಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆದು, ಬಡತನವನ್ನೇ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡವಳು. ತನ್ನ ಗಂಡನ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಲೆಂದು ಆಕೆ ನಾಲ್ಕಾರು ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ದುಡಿಯತೊಡಗಿದಳು.

ಬದುಕಿನ ರೀತಿಯೇ ವಿಚಿತ್ರ; ಇಷ್ಟು ದಿನ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದರಿತ ಕರಿಯಪ್ಪನಿಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಳು. ಕೈಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ನಾಲ್ಕು ಕಾಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಳಿಸಿದರೆ ತಾವೂ ಸಿರಿವಂತರಾಗಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಟ್ಟಳು. ಅದಕ್ಕೆ ಕರಿಯಪ್ಪನೂ ಹೊಂಗೆಟ್ಟು ಇಬ್ಬರೂ ದುಡಿದು ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣ ಕೂಡಿಟ್ಟರು. ಅಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಆತನಿಗೆ ಆನಂದವಾಯಿತು. ತಾನೂ ದುಡ್ಡಿದ್ದವನೆಂಬ ಹಮ್ಮು ಕರಿಯಪ್ಪನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಲು ಹೊತ್ತು ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಮುದುಕಿ ತನ್ನ ಮನೆತನ ಬೆಳಗುವ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸಿ ದೇವರಲ್ಲಿ ಮೊರೆಯಿಟ್ಟಂತೆ ಐದು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಕರಿಯಪ್ಪ ಎರಡು ಮಕ್ಕಳ ತಂದೆಯಾದ. ದುಡಿದು ಮನೆಗೆ ಬಂದೊಡನೆ ಮಕ್ಕಳ ಮುದ್ದು ನಗೆ, ಹೆಂಡತಿಯ ವಾತ್ಸಲ್ಯದ ಉಪಚಾರ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಕರಿಯಪ್ಪನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗ ಮೂರೇ ಗೇಣು ಎನಿಸತೊಡಗಿತು.

ದೇಶಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಬಂದ ನಂತರ ಸರ್ಕಾರ ಮದ್ಯಪಾನವನ್ನು ನಿಷೇಧಿಸಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಆ ನಿರ್ಬಂಧ ಸಡಿಲುಗೊಂಡು ಕುಡಿಯುವುದು, ಕೆಟ್ಟುವುದು ಜನತೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಸುರಾಭಕ್ತರಂತೂ ಕಟ್ಟು ಬಿಚ್ಚಿದ ಗೊಳಿಯಂತೆ ಕುಡಿಕುಡಿದು ಬೀದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಲೆಯತೊಡಗಿದರು. ಅಮಲು ತಲೆಗೆರಿದಾಗ ಅವರಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅವರೇ ಇಂದ್ರರು-ದೇವೇಂದ್ರರು. ಅವರ ವರ್ತನೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಕರಿಯಪ್ಪನಿಗೆ ಅದೊಂದು ತಮಾಷೆ ಎನಿಸಿತು. ಅಳಿಮನ ಇಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಬಹಳ ವೇಳೆ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಮದ್ಯದ ಮೋಜನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿಯೇ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಗೆಳೆಯರು ಹೇಳತೊಡಗಿದಾಗ ಕರಿಯಪ್ಪನಿಗೂ ಅದರ ರುಚಿ ನೋಡುವ ಆಸೆಯಾಗತೊಡಗಿತು.

ಒಮ್ಮೆ ಕರಿಯಪ್ಪ ಗೆಳೆಯನೊಬ್ಬನ ಮದುವೆಗೆ ಹೋದ. ಮದುವೆಯ ಮನೆಯ ಮೇಜವಾನಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದುದು ಮದ್ಯ-ಮಾಂಸ; ಕರಿಯಪ್ಪನ ಮನದಾಸೆ 'ಒಂದು ಕೈ ನೋಡಿಯೇ ಬಿಡು' ಎಂದು ಹೇಳತೊಡಗಿತು. ಅಂದು ಆತ ಮಾಂಸ ತಿಂದು, ಮದ್ಯ ಸೇವಿಸಿ ತಂದೆಯ ನೀತಿಯ ಕಟ್ಟಳೆಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ ನಿಂತ. ಮೊದಲ ಅನುಭವದಲ್ಲಿಯೇ ಆತ ಸ್ವರ್ಗದ ಹೊಸ್ತಿಲದವರೆಗೆ ಹೋಗಿಬಂದ. ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪರೆಯರು ಕುಣಿವಂತೆ ಕಾಣಿಸಿತು. ಜಗತ್ತು ರಿಂಗಣವಾಯಿತು. ಕರಿಯಪ್ಪ ತನ್ನನ್ನೇ ತಾ ಮರೆತ, ಮರವಿನ ಮರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಮದ್ಯದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡ. ವಾಹವ್ವಾ! ಎಂದು ಬಾಯಿ ಚಪ್ಪರಿಸಿಕೊಂಡ; ಚಪ್ಪಾಳೆ ತಟ್ಟಿ ಚಿಟಕೆ ಹೊಡೆದ. ಅಂದಿನಿಂದ ಕರಿಯಪ್ಪನಿಗೆ ಕುಡಿಯುವುದು ರೂಢಿಯಾಯಿತು. ಅದು ಬರುಬರುತ್ತ ಚಟವಾಗಿಯೇ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅದು ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟ ಗೆಳೆಯರೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಅವರೊಡನೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿಸಿ ಹರಟುತ್ತ ಕುಳಿತಾಗ ಕರಿಯಪ್ಪನಿಗೆ ಇಹಲೋಕವೇ ಮರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ವಿಷಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರಲು ಬಹಳ ದಿವಸ ಬೇಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಅವಳು ಅತ್ತು ಕರೆದು ಗೋಳಾಡಿದಳು. ಅವಳ ವೇದನೆಯನ್ನು ಕಂಡ ಕರಿಯಪ್ಪ 'ನಾಳೆಯಿಂದ ಕುಡಿಯುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಅವಳ ನೆತ್ತಿಯ ಮೇಲೆ ಕೈಯಿಟ್ಟು ಭರವಸೆ ನೀಡಿದ; ದೇವರ ಹೆಸರೆತ್ತಿ ಆಣೆ ಮಾಡಿದ. ಆದರೇನು? ಮರುದಿವಸ ಅವನ ಕಾಲುಗಳು ತಾನೆತಾನಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಗಡಂಗಿಗೆ ಎಳೆದು ತಂದಿದ್ದವು. ಈ ವಿಷಯ ಗೊತ್ತಾದಾಗ ಅತ್ತೆ ಸೊಸೆ ಎದೆಯೆದೆ ಬಡಿದುಕೊಂಡು ಅತ್ತರು.

ಒಂದು, ಸಂಬಳ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ದಿನ. ಗೆಳೆಯರು ಪುಸಲಾಯಿಸಿ ಕರಿಯಪ್ಪನಿಗೆ ಟೋಪಿ ಹಾಕಿದರು. ಗಡಂಗದಿಂದ ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ ಕರಿಯಪ್ಪನ ಜೇಬಿನಲ್ಲಿದ್ದುದು ಹತ್ತೇ ಕಾಸು. ವಿಷಯ ಅರ್ಥವಾಯಿತು ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ. ಅವಳ ಚಿಕ್ಕ ಮಗು ಜ್ವರದಿಂದ ನರಳುತ್ತಿತ್ತು. ಡಾಕ್ಟರರು ಮನೆಯವರೆಗೆ ಬಂದು ಮೈಲಿ ಹಾಕಿ, ನುಂಗಲು ಗುಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಹೋಗಿದ್ದರು. 'ರೋಗ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದುದಲ್ಲ; ಪ್ರತಿ ದಿನ ಮೈಲಿ ಹಾಕಲೇಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಟ್ಯೂಬುಗಳನ್ನು ಪೇಟೆಯಿಂದ ತರಿಸಿರಿ' ಎಂದು ಕಾಗದವೊಂದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಹೋಗಿದ್ದರು. ಗಂಡನ ಸಂಬಳ ಬಂದೊಡನೆ ಟ್ಯೂಬು ತಂದರಾಯಿತೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿದ ಅವಳಿಗೆ ಗಂಡನ ಅವಸ್ಥೆ ನೋಡಿ ಕುಸಿದು ಬೀಳುವಂತಾಯಿತು. ಮೈಸುಡುತ್ತಿದ್ದ

ಮಗುವನ್ನು ಗಂಡನ ಕಾಲ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿ 'ನೋಡಿ ಇದು ಸಾಯ್ತಾ ಇದೆ; ಇಂದು ಔಷಧಿ ತಂದು ಹಾಕದಿದ್ದರೆ ಸತ್ತೇ ಹೋಗುತ್ತದೆ' ಎಂದಾಗ, ಕರಿಯಪ್ಪ 'ಸತ್ತುಹೋದ್ರೆ ಹೋಗ್ಲಿ' ಎಂದು ತೊದಲಿದ. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಹೃದಯ ಕಿವುಚಿದಂತಾಯಿತು. ಮಗುವನ್ನು ಎದೆಗವಚಿಕೊಂಡು ಬಿಕ್ಕಿದಳು ತನ್ನ ದುರದೃಷ್ಟಕ್ಕೆ.

ಮರುದಿನ ಬುದ್ಧಿ ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಕರಿಯಪ್ಪನಿಗೆ ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ದಿನದ ವರ್ತನೆಗಾಗಿ ನಾಚಿಕೆಯಾಗದಿರಲಿಲ್ಲ. 'ಇನ್ನೇಲೆ ಕುಡಿದರೆ ನಿನ್ನಾಣೆ' ಎಂದು ಎಂದಿನ ಹಾಗೆ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಭರವಸೆ ನೀಡಿದ. ಪಾಪ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ ತಾನು ಉಳಿಸಿ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟಿದ್ದ ಇಪ್ಪತ್ತೆದು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಔಷಧ ತರಲು ಗಂಡನ ಕೈಯಲ್ಲಿಟ್ಟಳು. ಕೂಡಲೇ ಔಷಧ ಕೊಂಡುತರಲು ಸೆರಗೊಡ್ಡಿ ಬೇಡಿಕೊಂಡಳು. ಕರಿಯಪ್ಪ ಉಸಿರುಗರೆದು ಹೊಸ್ತಿಲ ದಾಟಿದ; ಕೆಲಸ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ, ಸಂಜೆಯ ಹೊತ್ತು ಮನೆಗೆ ಮರಳುವಾಗ ಔಷಧ ಕೊಂಡೊಯ್ಯಬೇಕೆಂದು ಗೇನಿಸುತ್ತ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಹೋದ. ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಾಗಲೆಲ್ಲ ಅವನಿಗೆ ಹೆಂಡದ ವಿಚಾರವೇ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಕೆಲಸ ಮುಗಿಸಿ ಮನೆಗೆ ಸಾಗುವುದೇ ತಡ, ಜೇಬಿನಲ್ಲಿ ಝಣಗುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ ಹಣ ಹೇಗೋ ಏನೋ, ಅವನ ಆತ್ಮಸ್ಥೈರ್ಯವನ್ನು ಸಡಿಲಿಸಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಬಿಟ್ಟಹೆನೆಂದರೂ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ ಆ ಮಾಯೆ. ಒಮ್ಮೆ ಜಾರಿದವನು ಕೆಳಗೆ ಜಾರುತ್ತಾನೆ, ಮೇಲೇರಿ ಬರುವುದು ಅವನಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ದಿನಗಳೆಂತೆ ಕರಿಯಪ್ಪ ಅಧಃಪತನದತ್ತಲೇ ಸಾಗಿದ. ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಕೂಡಿಸಿದ ಹಣ ಕರಗಿಹೋಯಿತು. ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಎರಡು ಚಿನ್ನದ ಬಳೆ ಕೈಬಿಟ್ಟವು. ಮನೆಮಂದಿಗೆಲ್ಲ ಕಣ್ಣೀರೇ ಕೂಳಾಯಿತು. ಮಕ್ಕಳು ಮುಕ್ಕು ಜೋಳ ಕಾಣದೆ ವಿಲಿವಿಲಿ ಒದ್ದಾಡಿದವು. ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಕಣ್ಣೀರು ಹಾಕುವುದೊಂದೇ ದುಡಿಮೆಯಾಯಿತು. 'ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ನೋಡಲಾರೆ' ಎಂದುಕೊಂಡು ಮುದುಕಿ ಪರಲೋಕ ಸೇರಿದಳು.

ಕರಿಯಪ್ಪನನ್ನು ಕೇಳುವವರೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಲಕ್ಷ್ಮಿ ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಎಂದೋ ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಕರಿಯಪ್ಪನ ದುಡಿತದ ಒಂದು ಕಾಸೂ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಸೇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬಂದಷ್ಟನ್ನು ಕುಡಿತಕ್ಕೆ ಹಾಕಿ ದುಂದು ಮಾಡಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದ. ಲಕ್ಷ್ಮಿ ದುಡಿದದ್ದು ಒಪ್ಪೊತ್ತಿನ ಊಟಕ್ಕೂ ಸಾಲುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಣ್ಣ ಮಕ್ಕಳು ಅರೆಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಸಂಕಟ ಪಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೊನೆಯ ಮಗುವಂತೂ

ತೀರ ಚಿಕ್ಕದು. ಹಸಿವೆಯನ್ನು ತಾಳಲಾರದೆ ಅನ್ಯರ ಮನೆಯ ಮುಂದೆ ನಿಂತು ಅಳುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ ಅಂದರೆ ಕೊಡುವವರಾರು? ಹೀಗೆ ಮಕ್ಕಳು ಹೊಟ್ಟೆಗೆ ಹಿಟ್ಟಿಲ್ಲದೆ ಬಳಲುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ತನ್ನೊಟವನ್ನೇ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಇದ್ದು ಬಿದ್ದದನ್ನೆಲ್ಲ ಬಳಿದು ಮಕ್ಕಳ ಒಡಲಿಗೆ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಕಿ ಮುದುಡಿಕೊಂಡು ಮಲಗುತ್ತಿದ್ದಳು.

ಆದರೆ ಕರಿಯಪ್ಪನಿಗೆ ಇದರ ಕಡೆ ಗಮನವೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬೇಕಾಗಿದ್ದುದು ಸುರೆಯೊಂದೇ. ಈಗೀಗ ಆತ ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದುದೂ ಕಡಮೆಯಾಗಿತ್ತು. ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಅವನನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋದಾಗ ಅವನು ಚರಂಡಿಯ ಬಳಿ ಬಿದ್ದಿರುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವಳು ಕಣ್ಣೀರು ಹಾಕುತ್ತ ಎಬ್ಬಿಸಿಕೊಂಡು, ಕೈಹಿಡಿದು ಮನೆಗೆ ತಂದು ಉಪಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕುಡಿತ ಅಪಮಾನಕರವೆಂದು ತಿಳಿಸಿ, ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಕುಡಿಯಕೂಡದೆಂದು ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳ ಪಾಲಿಗೆ ಅದೆಲ್ಲ ಅರಣ್ಯರೋದನವಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತಿತ್ತು.

ಸುರಾಪಾನ ಕ್ಷಣಿಕ ಸುಖ ನೀಡುವದಾದರೂ ಅದು ದೇಹವನ್ನೇ ಕೊರೆಯತೊಡಗಿ ಕುಡುಕನನ್ನು ಸಾವಿನ ಅಂಚಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ. ಕರಿಯಪ್ಪನ ಸ್ಥಿತಿಯೂ ಹಾಗೆಯೇ ಆಯಿತು. ಕರಿಯಪ್ಪ ಕುಡಿದದ್ದು ಇಂತಹದೇ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಕಷ್ಟ. ಆತ ಮದ್ಯ ಕುಡಿದ; ಈಚಲ ಹೀರಿದ; ಇದು ಯಾವದೂ ಇಲ್ಲದಾಗ ಸ್ಪಿರಿಟ್ ಕುಡಿದ. ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಬಟ್ಟೆಸರೆಗೆ ಜೋತು ಬಿದ್ದ ಮಗಿ ಮಗಿ ಕುಡಿದರೂ ಅವನ ಚಟ ತೀರಲಿಲ್ಲ. ಕುಡಿದಷ್ಟೂ ಕುಡಿಯಬೇಕೆನಿಸಿತು, ಕುಡಿದ ಮತ್ತೂ ಕುಡಿದ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಅವನ ಪುಪ್ಪುಸ ಪೂರ್ತಿ ಕೆಟ್ಟುಹೋಗಿತ್ತು. ಕೈಕಾಲು ಶಕ್ತಿಯಿರುವವಾಗಿ ನಡುಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಕೆದರಿದ ತಲೆ, ಹರಕು ಅಂಗಿ, ಜೊಲ್ಲು ಸುರಿವ ಬಾಯಿ, ಇಂಗಿದ ಕಣ್ಣು ಪಕ್ಕೆಯ ಎಲುವು ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ದೇಹ. ಅಷ್ಟಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಿಟ್ಟಿಗೇಳುವ ಸ್ವಭಾವ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಜೋಲಿ ಹೊಡೆಯುತ್ತ ಸಾಗುವ ಕರಿಯಪ್ಪನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಗೊಮ್ಮ ಎನ್ನುವ ದುರ್ವಾಸನೆ. ಜನರು ಇವನೊಡನೆ ಕೂಡುವದಕ್ಕೂ ಹಿಂಜರಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದು ದಿನ, ಕರಿಯಪ್ಪ ಗಿರಣಿಗೆ ಬಂದೊಡನೆ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಚುಚ್ಚುಮಾತು ಆಡಿದ. ಕರಿಯಪ್ಪನ ಪಿತ್ತ ನೆತ್ತಿಗೆರತು; ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದಂತೆ

ಒದರಾಡತೊಡಗಿದ. ಅಲ್ಲಿದ್ದವರಿಗೆ ಅದು ಮೋಜು ಎನಿಸಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಕೂಡಿದರು; ಕರಿಯಪ್ಪನ ಮೇಲೆರಿ ಹೋದರು. ಗಲಾಟೆ ವಿಕೋಪಕ್ಕೆ ಏರಿತು. 'ಕೈಲಾಗದವನು ಮೈಯೆಲ್ಲ ಹರಿದುಕೊಂಡ' ಎನ್ನುವ ಗಾದೆಯಂತೆ ಕರಿಯಪ್ಪ ಸರ್ವರನ್ನೂ ಬಡಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಹೋದ. ಗಿರಣಿಯ ಒಡೆಯ ಕರಿಯಪ್ಪನ ಮೇಲೆ ಸಿಟ್ಟಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಕೆಲಸದಿಂದ ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದ. ಬಿದ್ದವರ ಮೇಲೊಂದು ಕಲ್ಲು ಎಂಬಂತೆ ಮೊದಲೆ ಧೃತಿಗೆಟ್ಟು ಕುಳಿತಿದ್ದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ತನ್ನ ಗಂಡನ ನೌಕರಿ ಹೋಯಿತೆಂದು ತಿಳಿದಾಗ ಬರಸಿಡಿಲು ಬಡಿದಂತಾಯಿತು.

ಇದ್ದ ಕೆಲಸ ಹೋಯಿತಲ್ಲ - ಎಂದು ಕರಿಯಪ್ಪನಿಗೆ ದುಃಖವೆನಿಸಿತು - ಅದು ಕೇವಲ ಕೆಲವು ಕ್ಷಣ ಮಾತ್ರ! ಹೆಂಡತಿ ಗೋಳಿಡುವುದನ್ನು ನೋಡುವ ತಾಳ್ಮೆಯೂ ಅವನಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಕರಿಯಪ್ಪ ಕಾಲು ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಗೆ ನಡೆದ. ಗಂಡ ಗಡಂಗಕ್ಕೆ ಹೊರಟನೆಂಬುದು ಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಹೊಳೆಯಿತು. ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಓಡಿಹೋಗಿ ಅವನ ಕಾಲು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡಳು. 'ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗ್ಬೇಡಿ; ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿಯೇ ನಮ್ಮ ಜೀವನ ಈ ಗತಿಗೆ ಬಂದಿದೆ' ಎಂದು ಗೋಗರೆದಳು. ಕೇಳುವವರಾರು? ಸುರಾದೇವಿ ಕರಿಯಪ್ಪನನ್ನು ಕೈಮಾಡಿ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಜೇಬು ನೋಡಿಕೊಂಡ; ಅದು ಬರಿದಾಗಿತ್ತು. ಹಣ ಕೊಡು ಎಂದು ಲಕ್ಷ್ಮಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಾಸೊಂದೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೇನೂ ತೋಚದೆ ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳತೊಡಗಿದಳು. ಕರಿಯಪ್ಪ ಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಮನೆಯನ್ನೆಲ್ಲ ಹುಡುಕಿದ; ಕಾಸೂ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕ ನಾಲ್ಕು ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ನಡೆದ.

ಮದ್ಯರಾತ್ರಿಯಾಗಿತ್ತು. ಹಸಿದು ಚಡಪಡಿಸುವ ಚಿಕ್ಕಮಕ್ಕಳು ಆಗಲೇ ನಿದ್ರೆ ಹೋಗಿದ್ದವು. ಲಕ್ಷ್ಮಿ ದಿಕ್ಕುಗಾಣದೆ ಶೂನ್ಯವನ್ನೇ ನಿಟ್ಟಿಸುತ್ತ ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆಲೇ ಬಾಗಿಲು ಬಡಿದ ಸಪ್ಪಳ ಕೇಳಿಬಂತು; ಎದ್ದು ಹೋಗಿ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದಳು. ಕರಿಯಪ್ಪನನ್ನು ಹೊತ್ತು ತಂದ ನಾಲ್ವರು ನಡೆದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ "ಗಡಂಗದಿಂದ ಬರುವಾಗ ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲುಜಾರಿ ಚರಂಡಿಯಲ್ಲಿ ಮುಖ ಕೆಳಗಾಗಿ ಬಿದ್ದಿದ್ದೆ" ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕರಿಯಪ್ಪನನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿಹೋದರು. ಅವನ ಮುಖವೆಲ್ಲ ರಕ್ತಮಯವಾಗಿತ್ತು. ಲಕ್ಷ್ಮಿ 'ಅಯ್ಯೋ' ಎಂದು ಚೀರಿಕೊಂಡು ಗಂಡನ ಮೈಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಳು. ಅವನ ಪ್ರಾಣಪಕ್ಷಿ

ಯಾವಾಗಲೋ ಹಾರಿಹೋಗಿತ್ತು ಕರಿಯಪ್ಪ ಮಸಣಕ್ಕೆ ಹೆಣವಾಗಿದ್ದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಚೀರಾಟವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಮಕ್ಕಳು ಎದ್ದು ಕುಳಿತವು; ನೆರೆಹೊರೆಯವರು ಗುಂಪುಗೂಡಿ ಅವನ ದುರ್ಗತಿಗೆ ಮರುಗಿದರು. ಮಣ್ಣು ಮಾಡಿದರು. ಅದೊಂದು ದಾರುಣ ಕಥೆ.

ಕರಿಯಪ್ಪನಂತೆ ಕುಡಿತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗಿ ಮನೆಮಾರು ಹಾಳುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಾವಿಗೀಡಾಗಿ ಸಂಸಾರವನ್ನೇ ಹಾಳುಮಾಡಿಕೊಂಡ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಸಾವಿರಾರು. “ಮದ್ಯಪಾನದ ಚಟ ಮಾನವನನ್ನು ಅಧೋಗತಿಗೆ ಒಯ್ಯುವ ಒಂದು ಸಾಧನೆಯಾಗಿದೆ. ಮದ್ಯಪಾನದಿಂದ ನೈತಿಕ ಅಧಃಪತನ ಆಗುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳು ಬೆಳೆದು ಮನಃಶಾಂತಿ ನಶಿಸುತ್ತದೆ” ಎಂದು ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ನಮಗೆಲ್ಲ ಎಚ್ಚರ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕೇಳುವವರಾರು?

ಕೃತಿ-ಕರ್ತೃ ವಿಚಾರ :

ಹೆಸರಾಂತ ಗದ್ಯಲೇಖಕರಾದ ಡಾ| ಎಂ.ಎಸ್. ಸುಂಕಾಪುರ ಅವರು 1921 ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ‘ಹರಟೆ ಮಲ್ಲ’ರೆಂದೇ ಖ್ಯಾತರಾದ ಇವರು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಂಶೋಧಕರಾಗಿ, ಹಾಸ್ಯ ವಿಡಂಬನಕಾರರಾಗಿ ಶ್ಲಾಘನೀಯ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಪೀಠದ ನಿರ್ದೇಶಕರಾಗಿ ಮಹತ್ವದ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇವರನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯು 1982 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ. ಇವರು 1992 ರಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು.

ನಾಟಕ, ಹರಟೆ, ಪ್ರಬಂಧ, ಸಣ್ಣಕತೆ, ವಿಮರ್ಶೆ, ಸಂಶೋಧನೆ ಮುಂತಾದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಿ ರಚಿಸಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ತನ್ನತನವನ್ನು ಮೆರೆದಿದ್ದಾರೆ. ‘ಜೀವನ ಜೋಕಾಲಿ’ ಮುಖಾಂತರ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಗಹೊಗೆ, ಗಪ್‌ಚುಪ್, ತಲೆಹರಟೆಗಳು ಮೊದಲಾದುವು ಖ್ಯಾತ ಕೃತಿಗಳು. ಇವರು ‘ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯ’ ಎಂಬ ಕೃತಿಗೆ ಪಿ.ಎಚ್.ಡಿ. ಪದವಿ ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ‘ಕುಡುಕ ಕರಿಯಪ್ಪ’ ಎಂಬ ಸಣ್ಣಕತೆಯಲ್ಲಿ ಕುಡುಕನೊಬ್ಬನ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಯನ್ನು ಕುಡಿತದ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ದುಶ್ಚಟಗಳು ಒಮ್ಮೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡರೆ ಸಾಯುವವರೆಗೂ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಅವು ಬಿಡುವುದಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ದುಶ್ಚಟಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡವರನ್ನೇ ಅವು ಬಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಕುಡಿತ ಇಂದು ಸಮಾಜವನ್ನೇ ಹಾಳು ಮಾಡುತ್ತಲಿದೆ. ಕುಡಿತದ ದುಷ್ಪರಿಣಾಮದ ಅವು ಸಮಾಜದ ಜನರಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಅವರು ಒಳ್ಳೆಯತನವನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದು ಈ ಕತೆಯ ಉದ್ದೇಶ.

I. ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ :

ಈಚಲಮರ =ತಾಳೆ ಜಾತಿಗೆ ಸೇರಿದ ಮರ, ಹೆಂಡದ ಮರ; ಕುದರಿ =ಕುದುರೆ; ಮ್ಯಾಲ =ಮೇಲೆ; ಮೈಮಾ =ಮಹಿಮೆ; ಬಾಳ =ಬಹಳ; ಮಬ್ಬು =ಕತ್ತಲೆ; ಧಾಟಿ =ರಾಗ, ಲಯ; ದುಶ್ಚಟ =ಕೆಟ್ಟ ಚಟ; ಮಾರಿಬೇನೆ =ಫ್ಲೇಗು, ಕಾಲರಾ, ಸಿಡುಬು ಮುಂತಾದ ಭಯಂಕರವಾದ ಸಾಂಕ್ರಾಮಿಕ ರೋಗ; ಹೆಗಲೇರು =ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಹತ್ತು; ಗಿರಣಿ =ಕಾರ್ಖಾನೆ; ಗೋಜು =ಗೊಡವೆ; ತೋಟಪಟ್ಟಿಯ ಕೆಲಸ =ತೋಟಗಾರಿಕೆಯ ಕೆಲಸ; ದುರ್ಭರ =ಕಠಿಣವಾದ, ತಾಳಲಾರದ; ಅಡಚಣೆ =ತೊಂದರೆ, ಅಡ್ಡಿ; ಕ್ಷಣಿಕ =ಅಲ್ಪ ಕಾಲದ; ವಾಂಛೆ =ಅಭಿಲಾಷೆ, ಆಸೆ; ಹಮ್ಮು =ಅಹಂಭಾವ; ಅಳಿ =ನಾಶವಾಗು, ಹಾಳಾಗು; ಕಚ್ಚುವುದು =ಮಾಂಸ ತಿನ್ನುವುದು; ಮೋಜು =ವಿನೋದ, ತಮಾಷೆ; ಮೇಜವಾನೆ =ಮೃಷ್ಟಾನ್ನದೊಡನೆ; ಕಟ್ಟಳೆ =ನಿಯಮ; ಗಡಂಗು =ಸೇಂದಿ, ಸಾರಾಯಿ ಮಾರುವ ಅಂಗಡಿ; ಬಳುವಳಿ =ಕೊಡುಗೆ, ಕಾಣಿಕೆ; ಮೈಲಿ =ಇಂಚೆಕ್ವೆನ್, ದೇವಿಹಾಕುವುದು, ಸಿಡುಬು ಚುಚ್ಚುಮದ್ದು; ರಿಂಗಣ =ಕುಣಿತ, ಸುತ್ತುವುದು; ಪರಮಾತ್ಮ =ಈ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಮದ್ಯ ಎಂದು ಅರ್ಥ; ಪುಸಲಾಯಿಸು =ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸು; ಗೇನಿಸುತ್ತಾ =ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ; ಟೋಪಿಹಾಕು =ಮೋಸಮಾಡು; ಸ್ಪೈರ್ಯ =ಮನೋದಾರ್ಡ್ಯ; ಸುರಾಪಾನ =ಮದ್ಯಸೇವನೆ; ಧೃತಿಗೆಡು =ಧೈರ್ಯ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳು; ದುಂದು =ಅಪವ್ಯಯ; ಕೂಳು =ಅನ್ನ, ಆಹಾರ; ಅರಣ್ಯರೋದನ =ಯಾರಿಗೂ ಕೇಳದ ಮಾತು, ವೃಥಾಲಾಪ; ಪುಪ್ಪುಸ =ಶ್ವಾಸಕೋಶ; ಇದ್ದುಬಿದ್ದುದು =ಇರುವುದನ್ನೆಲ್ಲಾ; ಒಡಲು =ಹೊಟ್ಟೆ; ಜೋಲಿಹೊಡೆ =ತೂರಾಡು; ಕೂಡು =ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳು; ಪಿತ್ತನೆತ್ತಿಗೆರು =ಕೋಪಗೊಳ್ಳು; ಗೋಗರೆ =ಬೊಬ್ಬಡು;

II. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಕರಿಯಪ್ಪನ ತಂದೆಯ ಹೆಸರೇನು? ಅವನು ಎಲ್ಲಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು?
2. ಕರಿಯಪ್ಪನಿಗೆ ಸಂಸಾರ ದುರ್ಭರವೆನಿಸಲು ಕಾರಣವೇನು?
3. ಕರಿಯಪ್ಪನಲ್ಲಾದ ಪರಿವರ್ತನೆಯನ್ನು ಕಂಡು ತಾಯಿ ಏನು ಯೋಚಿಸಿದಳು?
4. ಕರಿಯಪ್ಪನಿಗೆ ಮದ್ಯಪಾನದ ರುಚಿ ನೋಡುವ ಆಸೆ ಏಕಾಯಿತು?
5. 'ಸತ್ತು ಹೋದ್ರೆ ಹೋಗ್ಲಿ' ಎಂದು ಕರಿಯಪ್ಪ ಏಕೆ ತೊದಲಿದನು?
6. ಕುಡುಕ ಕರಿಯಪ್ಪನ ರೂಪ ಹೇಗಿತ್ತು?
7. ಗಿರಣಿಯ ಒಡೆಯ ಕರಿಯಪ್ಪನನ್ನು ಯಾಕೆ ಕೆಲಸದಿಂದ ತೆಗೆದುಹಾಕಿದನು?
8. ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಚೀರಾಟಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು?
9. ಗಾಂಧೀಜಿಯವರು ನೀಡಿದ ಎಚ್ಚರದ ಮಾತುಗಳೇನು?

III. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಹನುಮಪ್ಪನ ಕಿರುಪರಿಚಯ ನೀಡಿರಿ.
2. ಕರಿಯಪ್ಪನು ಬಾಳ ಗೆಳತಿಯಾಗಿ ಬಂದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯೊಂದಿಗೆ ಕಳೆದ ಸಂತಸದ ದಿನಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿರಿ.
3. ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಕರಿಯಪ್ಪನು ಮದ್ಯ ಸೇವನೆಗೆ ತೊಡಗಿದ ಘಟನೆಯನ್ನು ಸವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಬರೆಯಿರಿ.
4. ಸುರಾಪಾನದಿಂದ ಕುಡುಕ ಕರಿಯಪ್ಪನಿಗಾದ ವಿಷಮ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿರಿ.
5. ಕುಡುಕ ಕರಿಯಪ್ಪನ ದಾರುಣ ಕತೆಯನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಬರೆಯಿರಿ.
6. ಕರಿಯಪ್ಪನ ಪತ್ನಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಪಾತ್ರ ಪರಿಚಯ ನೀಡಿರಿ.

IV. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ

1. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಬರೆದು ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿರಿ.

ತೊದಲುಡಿ, ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಸದಾಚಾರಿ, ಸನ್ಮಾರ್ಗ, ಪರೋಪಕಾರ, ಮನದಾಸೆ, ಸೆರಗೊಡ್ಡಿ ಉಸಿರುಗರೆದು, ತನ್ನೊಟ್ಟಿ, ದುಶ್ಚಟ, ವರೋಪಚಾರ, ಹೂಗೊಟ್ಟಿ

2. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಪದ ಬರೆಯಿರಿ.

ಬಡತನ, ಇಹಲೋಕ, ಅದೃಷ್ಟ, ಮಾನ, ಒಡೆಯ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ, ಕಷ್ಟ, ಆದಾಯ, ದುರ್ಗತಿ.

3. ಈ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಅನುಕರಣಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಿರಿ.

ಪಿಸಿಪಿಸಿ, ಮೊನ್ನೆಮೊನ್ನೆ, ಎದೆಯೆದೆ, ವಾಹವ್ವಾ, ವಿಲಿವಿಲಿ, ಒದ್ದಾಡು, ಮಗಿಮಗಿ, ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ಮೊದಲಾದವು.

4. ಈ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ನುಡಿಗಟ್ಟುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಿರಿ.

ಪುಸಲಾಯಿಸು, ಸೆರಗೊಡ್ಡಿ ಬೇಡು, ಕೈಬಿಟ್ಟವು, ಕಣ್ಣೀರೇ ಕೂಳಾಯಿತು, ಪಿತ್ತನೆತ್ತಿಗೆರು, ಬಿದ್ದವರ ಮೇಲೊಂದು ಕಲ್ಲು ಬರಿಸಿಡಲು ಬಡಿ, ಮಣ್ಣುಮಾಡು ಮೊದಲಾದವು.

5. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ಪರ್ಯಾಯಿಸಿ ವಾಕ್ಯ ರಚಿಸಿರಿ.

ನುಂಗಲಾರದ ತುತ್ತು ಬಡವಾಳು, ಹೊಸಚೇತನ, ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಮೂರೇ ಗೇಣು, ಕೈಲಾಗದವನು, ಒಂದು ಕೈ ನೋಡಿಯೇ ಬಿಡು.

6. ಬಟ್ಟೆಬರೆ, ತೋಟ ಪಟ್ಟಿ, ಯಂತಹ ಜೋಡು ಪದಗಳ ಪಟ್ಟಿಯೊಂದನ್ನು ತಯಾರಿಸಿರಿ.

7. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳ ತದ್ಭವ ತಿಳಿಸಿರಿ.

ಸ್ವರ, ಭಕ್ತ, ಸ್ಮಶಾನ, ಉದ್ಯೋಗ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಸ್ವರ್ಗ

V. ಚಟುವಟಿಕೆ

1. ಮದ್ಯಪಾನ, ಗುಟ್ಟಾ, ನಶ್ಯಾ, ಹೊಗೆಸೊಪ್ಪು ತಿನ್ನುವುದು, ಧೂಮಪಾನ ಮುಂತಾದ ದುಶ್ಚಟಗಳಿಂದ ಮಾನವನಿಗೆ ಆಗುವ ತೊಂದರೆಗಳ ಕುರಿತು ಚರ್ಚಿಸಿರಿ.
2. ನಿಮ್ಮ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಚಟಗಳಿಗೆ ಈಡಾದವರನ್ನು ಸರಿ ದಾರಿಗೆ ತರಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿರಿ.

3. ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ

- ಡಾ|| ಜಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣ

Religion is there not to change the world but to keep it as it is for the benefit of those who get the best out of it.

J.D. Bernal

ಧರ್ಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ವಿಜ್ಞಾನ ಕುರುಡಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಧರ್ಮ ಕುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ನಾವು ಆಗಾಗ್ಗೆ ಕೇಳುತ್ತೇವೆ. ಅದನ್ನು ಯಾರೋ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ವಿಜ್ಞಾನಿಯೊಬ್ಬರು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ನಾವು ಪ್ರಶ್ನಿಸುವಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲವೆನೋ ಎಂಬ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳ ನಡುವೆ ತಿಕ್ಕಾಟದ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ ಬದಲಾಗಿ ಅವೆರಡೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪೂರಕವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಇದರರ್ಥ. ಇದೇ ಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿಯೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಸಹ ವಿಜ್ಞಾನಿಯಾಗಲಿ ಧರ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸುವಾಗಲಿ ತನ್ನ ನಿಯಮಗಳನ್ನಲ್ಲದೆ ಇತರ ನಿಯಮಗಳನ್ನೊಪ್ಪಿ ತನ್ನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಯಲಾರ. ಧರ್ಮದ ನಿಟ್ಟಿನಿಂದ ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆಯ ಮಾರ್ಗ ಯಾವುದಿದೆಯೋ ಅದನ್ನವಲಂಬಿಸಿ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸತ್ಯದತ್ತ ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ; ಅಂತೆಯೇ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಅಳತೆಗೋಲನು ಧರ್ಮದ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರೆ ಅದು ತನ್ನತನವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆಗಾಧ ಪೆಟ್ಟನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಧರ್ಮ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಸಮನ್ವಯ ತಂತ್ರವನ್ನನುಸರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ, ಆದರೆ ಈ ಅವಶ್ಯಕತೆ ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಲ್ಲ.

ನಮಗೆ ಯಾವುದರ ಬಗೆಗೇ ಆಗಲಿ ಜ್ಞಾನ ಹೇಗೆ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ? ಅದು ಕಾಲಗರ್ಭದಲ್ಲೆಲ್ಲೋ ಅಡಗಿ ಕುಳಿತಿರುವಂಥ ವಸ್ತುವೆ. ದಿವ್ಯದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅದನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದೆ? ಅಥವಾ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಅದು ವಿಕಾಸ ಹೊಂದುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆಯೆ? ಹದಿನೇಳನೆಯ ಶತಮಾನದ ನ್ಯೂಟನ್,

ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಐನ್‌ಸ್ಟೈನ್‌ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಜ್ಞಾನ ಪಡೆದಿದ್ದವು, ಆದರೆ ಐನ್‌ಸ್ಟೈನ್‌ಗಿದ್ದಷ್ಟು ಬುದ್ಧಿಮಟ್ಟ ಅವನಿಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಇದರರ್ಥವಲ್ಲ. ಅಂದಿನ ಒಟ್ಟು ಜ್ಞಾನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂಟನ್ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಮುಂದೆ ಹೋಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾಗಿ ಜ್ಞಾನದ ಪರಿಧಿಯು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲೂ ಒಂದು ಹಂತಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತಗೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಪ್ರತಿ ಘಟ್ಟದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ವಿಸ್ತೃತಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಜ್ಞಾನ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಪೂರ್ಣ ಜ್ಞಾನ ನಮಗಂತೂ ಸದ್ಯದಲ್ಲಿಲ್ಲ; ಬಹುಶಃ ಮುಂದಿನವರಿಗೂ ಇದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇಂದು ತಿಳಿಯದ್ದು ಸದಾ ಕಾಲಕ್ಕೂ ತಿಳಿಯದೆಯೇ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಯದ್ದನ್ನು ನಾವೀಗ ಎಷ್ಟೋ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿಲ್ಲವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಇಂದು ತಿಳಿಯದ್ದನ್ನೆಷ್ಟೋ ಮುಂದಿನವರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಮತ್ತೆ ಇಂದಿಲ್ಲದ ಅನೇಕ ಹೊಸ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಉದ್ಭವಿಸಬಹುದು. ಹಾಗಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ಮಾನವ ಅನೇಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ನಿಜ. ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮದೇ ಕೊನೆಯ ಪೀಳಿಗೆಯಲ್ಲ ಇಂದು ಮಾನವ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಮಾರಕಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ನಿರ್ಮೂಲನಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಮಾನವ ಜನಾಂಗ ಇನ್ನೂ ಬಹುಕಾಲ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದ ವೃದ್ಧಿಯೂ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆಂದು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದು ತಪ್ಪೇನಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ ಇತಿಹಾಸವು ಮುಂದಿನ ಇತಿಹಾಸಕ್ಕೆ ದಿಕ್ಕೂಚಿಯಲ್ಲವೆ?

ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಮಾನವ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಕಂಡು ಅಥವಾ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳನ್ನು ಕಂಡು ವಿಸ್ಮಿತನಾಗುತ್ತಿದ್ದ. ವಿಸ್ಮಯವೇನೋ ಇಂದಿಗೂ ಉಳಿದಿದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯಿದೆ. ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಕಂಡು ಬೆಳಗ್ಗೆ ಮಾಯವಾಗುವ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಋಗ್ವೇದದ ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ (ಋ 1.24.10) ಇಂತಹ ಪ್ರಶ್ನೆಯೊಂದನ್ನು ಇಂದಿನ ಕವಿ ತನ್ನ ಕವನದಲ್ಲಿ ಹಾಕಲಾರ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವನ ವಿಸ್ಮಯ ಈಗ ಬೇರೆ ತೆರನಾದದ್ದು. ಜ್ಞಾನದ ಬೆಳಕಿನೆಣೆಯಿಂದ ಕವಿ ಪದ್ಧತಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬದಲಾಗಬೇಕೆಂದು ಇದರ ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಚಂದ್ರನನ್ನು

'ಶಶಿ' ಎಂದು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ('ಶಶಿ' ಎಂದರೆ ಮೊಲ. ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಮೊಲ ಇರುವಂತೆ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಶಶಿ). ಈ ಶಶಿಯ ಬಗ್ಗೆ ನಮಗೀಗ ಸಾಕಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿ ದೊರೆತಿದೆ: ಅಲ್ಲಿ ಗುಂಡಿಗಳಿವೆ, ಕಲ್ಲುಗಳಿವೆ, ಗಾಳಿಯಿಲ್ಲ, ನೀರಿಯಿಲ್ಲ, ಪ್ರಾಣಿಯಿಲ್ಲ ಇತ್ಯಾದಿ. ಆದರೂ ಯುವತಿಯೊಬ್ಬಳನ್ನು 'ಶಶಿಮುಖಿ' ಎಂದು ಈಗಲೂ ವರ್ಣಿಸಬಹುದು. ಅದು ಕವಿಪದ್ಧತಿ. ಆದರೆ ಇದು ವಿಜ್ಞಾನ ಪದ್ಧತಿಯೂ ಆಗಲು ಬರುತ್ತದೆಯೆ. ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನೂತನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬಂದ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಸಾಬೀತಾಗಿರುವುದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ. ಕವಿಯು ಚಂದ್ರನನ್ನು 'ಶಶಿ' ಎಂದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಜಾಣ್ಮೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದೊಂದು ಕಾರಣವಿದೆ. ವಿಜ್ಞಾನಿಯು ಅದನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಅವನು ದಡ್ಡನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಚಂದ್ರ ಗ್ರಹಣದ ಬಗ್ಗೆ ನಮಗೆ ತಿಳುವಳಿಕೆ ನೀಡುವ ವಿಜ್ಞಾನಿಯು ಗ್ರಹಣ ಮೋಕ್ಷದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೀರ್ಥಸ್ನಾನ ಮಾಡುವುದು ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಜ್ಞಾನವು ಉದ್ಭಟತನದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ, ತನಗೆ ತಿಳಿಯದ್ದು ಏನೂ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ತಾನು ಉತ್ತರ ಕೊಡಲಾಗದಂತಹ ನೂರಾರು ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿವೆ, ಎಂಬುದರಿಂದ ಈ ಮೂದಲಿಕೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೂಲಭೂತವಾದ ತಪ್ಪುಗ್ರಹಿಕೆಯೊಂದಿದೆ. ಅದೇನೆಂದರೆ ವಿಜ್ಞಾನವು ತಾನು ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದಾಗಿ ಭಾವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಜ್ಞಾನಿಯೊಬ್ಬ ಹಾಗೇನಾದರೂ ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಅವನು ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಪಚಾರವೆಸಗಿದಂತೆ, ಅಷ್ಟೆ. ಹಾಗೆ ನೋಡಿದರೆ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವವನ್ನು ಧರ್ಮ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅತೀಂದ್ರಿಯ ಜ್ಞಾನದ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬಂದಿರುವ ಸತ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾತವಾದ ವಿಷಯವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬಂತೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಧರ್ಮ.

ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳ ನಡುವಣ ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗಲಿ ವಿರೋಧವಾಗಲಿ ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕು. ಧರ್ಮದ ಕಲ್ಪನೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಇನ್ನೊಂದಂಶವನ್ನು ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಡಬೇಕು. ಅದರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಶೋಷಣೆ ಮತ್ತು ಅನಾಚಾರಗಳನ್ನು ವಿರೋಧಿ

ಸುವವರೆಲ್ಲಾ ಅಧರ್ಮಿಗಳಲ್ಲ; ಹಾಗೇ ದಿನನಿತ್ಯ ಧರ್ಮದ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡುವವರೆಲ್ಲಾ ಸಜ್ಜನರೂ ಅಲ್ಲ. ಧರ್ಮ ವಿರೋಧಿಯೆಂದರೆ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ, ವೈಚಾರಿಕ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದ, ವೈಯಕ್ತಿಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಮತ್ತು ಒಳ್ಳೆಯ ನಡತೆಯ ಶತ್ರುವೆಂದಲ್ಲ. ಅಧಿಕಾರವಾಣಿಯಿಂದ ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮೊಟಕು ಗೊಳಿಸುವುದು ಧರ್ಮವೇ ಹೊರತು ಧರ್ಮವಿರೋಧವಲ್ಲ.

ಧರ್ಮವೆಂದರೆ ಸಮಾಜವನ್ನು ಭರಿಸುವ ನಿಯಮ (ಧಾರಣಾ ದ್ವರ ಮಿತ್ಯಾಹುಃ), ಅದು ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಅದರ ವಿರುದ್ಧ ಯಾವ ಆಪಾದನೆಯೂ ಸರಿಯಲ್ಲ ಎಂಬ ವಾದ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಬರಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಿಷ್ಟೆ : 'ಧರ್ಮ' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ ಏನೇ ಇರಲಿ, ನಿಜವಾಗಿ ಆಚಾರದಲ್ಲಿರುವುದೇನು? ಧರ್ಮವೆಂದರೆ ಮತಧರ್ಮ. ಕೆಲವು ನಂಬಿಕೆಗಳ ಮತ್ತು ಆಚಾರಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಕ್ರಮ. ಯಾವುದೋ ದೈವಿಕ ಶಕ್ತಿಯು ವಿಶ್ವವನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಿಯಮಿಸಿದೆ; ಆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ-ಪೂಜೆ-ಯಜ್ಞ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯ; ಆ ಶಕ್ತಿಯು ಶ್ರದ್ಧಾ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ನಿಲುಕುವಂಥದಲ್ಲ; ಕೆಲವು ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ಆ ದಿವ್ಯ ಶಕ್ತಿಯೊಡನೆ ನೇರ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ; ಇದರಿಂದಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಸಮ್ಯಗ್ವರ್ತನ ಉಂಟಾಗಿ ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಮತ್ತು ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಸತ್ಯದ ಅರಿವು ಅವರಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ; ಹುಲುಮಾನವನಿಗೆ ಅಂತಹವರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ ಲಭಿಸಬಹುದು .— ಇದು ಧರ್ಮಪಂಥದ ನಿಲುವು. ವಿಜ್ಞಾನಪಂಥದ ನಿಲುವು ಇದರಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದುದು. ವಿಜ್ಞಾನವೂ ಕೆಲವು ನಂಬಿಕೆಗಳ ಮತ್ತು ಆಚಾರಗಳ (ಅಥವಾ ಪದ್ಧತಿಗಳ) ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಕ್ರಮ. ಅದರ ಈ ನಂಬಿಕೆಗಳ ಆಧಾರ ಬೇರೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ನಿಯಮಗಳಿಂದ ನಿರ್ಧರಿತವಾಗಿರುವ ಭೌತಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯ ಫಲವೇ ಈ ವಿಶ್ವ ಎಂಬುದು ಅದರ ಆಧಾರ, ಈ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಮಾನವ ಎಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ ಅಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಅವನು ಹಿಡಿತ ಪಡೆಯಬಲ್ಲ. ಈ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪೂಜೆ-ಪುನಸ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಬದಲಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ, ತರ್ಕ ಮತ್ತು ಅನುಭವಗಳ ಅನುವಿಲ್ಲದೆ ಆ ನಿಯಮಗಳ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದೂ ಅಶಕ್ಯ. ಆ ನಿಯಮಗಳು ನಮ್ಮ ತಿಳುವಳಿಕೆಗೆ ಬಾರದಂತಹವಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಯೊಡನೆ ಮಾನವನ ಸತತ ಹೋರಾಟವು ಈ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿ ಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಮಾನವ ಕೇವಲ ಅಸಹಾಯಕತೆಗೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಸೊರಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ತಾನು ಪಡೆದ ಜ್ಞಾನದ ಸತ್ಯಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ಮಾನವ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ದೃಢಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಧರ್ಮದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿಯ ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ. ಪಾತಂಜಲ ಯೋಗಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಭುವನ ಜ್ಞಾನಂ ಸೂರ್ಯೇ ಸಂಯಮಾತ್' ಎಂಬ ಮಾತೊಂದಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯೊಡನೆ ಯಾವ ಸೇನಾಟದಲ್ಲೂ ತೊಡಗದೆಯೇ ವಿಶ್ವಜ್ಞಾನ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಅದರ ಸೂಚನೆ. ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಸಂಯಮ (ಧಾರಣಾ, ಧ್ಯಾನ ಸಮಾಧಿ) ಸಿದ್ಧಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಜ್ಞಾನ ಸರ್ವಸ್ವವೂ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ! ಆದರೆ ಆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಏನನ್ನೂ ದೃಢಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಅಷ್ಟೆ!

ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ತಳಹದಿಗಳ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದರಿಂದ ಅವೆರಡರ ನಡುವಣ ತಿಕ್ಕಾಟ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತೀಯ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಸ್ವಭಾವವಾದ ಮತ್ತು ಈಶ್ವರವಾದಗಳ ನಡುವಣ ಘರ್ಷಣೆ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳ ನಡುವಣ ದ್ವಂದ್ವವೇ ಆಗಿದೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ಘಟನೆಗಳು ಒಂದು ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಬದ್ಧವಾಗಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆಕಸ್ಮಿಕವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ದೈವೀಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರೇರಣೆ ಎಂಬುದಂತೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ಆ ನಿಯಮದ ಅರಿವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಅದು ಆಕಸ್ಮಿಕವೆಂದೋ ದೈವಶಕ್ತಿಯೆಂದೋ ತೋರಬಹುದು, ಅಷ್ಟೇ. ಇದು ಸ್ವಭಾವವಾದ. ಇಂದಿನ ವಿಜ್ಞಾನ ಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಭೂತ ಭಾವನೆಯು ಹಿಂದಿನ ನಮ್ಮ ಸ್ವಭಾವ ವಾದದಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆಯೆನ್ನಲು ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ.

ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳ ನಡುವೆ ಏಕತಾನತೆ ಕಾಣಬರುವುದು ಕೇವಲ ಅವುಗಳ ಉಗಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ, ನಂತರದ ವಿಕಾಸದಲ್ಲಿ ಅವು ಭಿನ್ನ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿರುವುದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಣಾಳಿಕೆಯಲ್ಲೂ ಇದರ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಭಾರತದ ಪ್ರಾಚೀನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಎರಡು ಮಾತು ಹೇಳಬಹುದು : ವೇದ ಮತ್ತು

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಿದರೆ ಒಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಪ್ರಮುಖವಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಋಗ್ವೇದದ ಒಬ್ಬ ಕವಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಕವಿತೆಯು ರಥವನ್ನು ಮಾಡುವ ಬಡಗಿಯೊಬ್ಬನ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದುದು. ಆತ ಬಡಗಿಯನ್ನು ಹೀಯಾಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ದೈಹಿಕ ಶ್ರಮವನ್ನು ತೆಗಳುತ್ತಿದ್ದು, ಋಗ್ವೇದದ ಒಂದು ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ (1.130.6) ಬಡಗಿಯನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೆ ಬಂದರೆ ಇದು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಿಯೆಂದರೆ 'ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿ' ಮಾತ್ರ; ಬಡಗಿಯ ಜ್ಞಾನ ತುಚ್ಛವಾದದ್ದು; ದೈಹಿಕ ಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬೆಲೆಯಿಲ್ಲ ಮತ್ತು 'ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ' ಕೆಲವು ಬುದ್ಧಿವಂತ ಋಷಿಗಳ ಸೊತ್ತು ಮಾತ್ರ. ಅದೊಂದು ರಹಸ್ಯ ಜ್ಞಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಸುವಂತೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾನವೆಂಬುದು ವೈಭವಪೂರಿತವಾದ ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಅಮೂರ್ತ ಜ್ಞಾನವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ, ಜನಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಮೇಧಾವಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅದು ಲಭ್ಯ. ಆದರೆ ಅವರು ಈ ರಹಸ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಕಾಲವ್ಯಯ ಮಾಡುವಾಗ ಅವರ ಉಪಚಾರ ನಡೆಯಬೇಕಲ್ಲ. ಅದನ್ನಾರು ಮಾಡಬೇಕು? ಬೇರೆಯವರ ಉತ್ಪಾದನೆ ತಮ್ಮದಾಗುವಂತಿರುವಾಗ ರಹಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಇವರು 'ಶ್ರಮ' ವಹಿಸಬಹುದು! ವೇದದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪಾದನಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇನ್ನೂ ಕೆಳಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದು ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ದುಡಿಮೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಉತ್ಪಾದನೆಯಿಂದಾಗಿ ಬೇರೊಬ್ಬ ಉತ್ಪಾದನಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗದೆಯೇ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅರ್ಥಾತ್, ಶೋಷಣೆಯು ಸಾಮಾಜಿಕ ಪಿಡುಗಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ರಹಸ್ಯ ಜ್ಞಾನದ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಲಿ ದೈಹಿಕ ಶ್ರಮದ ತೆಗಳುಕೆಯಾಗಲಿ ಆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಬೆಳೆದು, ತಾಂತ್ರಿಕ ಜ್ಞಾನವೂ ಹೆಚ್ಚಿ ಅಧಿಕ ಮಟ್ಟದ ಉತ್ಪಾದನೆ ಸಾಧ್ಯವಾದಾಗ ರಾಜರು ಮತ್ತು ರಾಜಾಶ್ರಯ ಪಡೆದಿದ್ದ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಬೌದ್ಧಿಕ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಾ ಅವರ ವರ್ಗದ ತತ್ವ ಪ್ರಣಾಲಿಕೆಯನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅದೇ ಭಾವನಾವಾದ (Idealism) ದ ಪ್ರಾರಂಭದ ದೆಸೆ. ಶೋಷಕ ವರ್ಗದ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾದ ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ಅಸ್ತ್ರ ಅದು. ಅದರೊಟ್ಟಿಗೆ ಶೋಷಿತ ವರ್ಗದ, ಅಂದರೆ ದುಡಿಯುವ ಜನದ, ತತ್ವ ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅದಂದರೆ ಭೌತವಾದ (materialism). ದುಡಿಯುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸುಳ್ಳೆಂದು

ವಾದ ಹೂಡಲಾರ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವನ ಗದ್ದೆಗೆ ಬೇಕಾದ ನೀರು, ಅಗೆತ, ಪೈರು, ಗೊಬ್ಬರಗಳೆಲ್ಲಾ 'ರಹಸ್ಯ'ವಲ್ಲ. ಅವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬೆಳೆ ಇಲ್ಲ, ಆಹಾರವಿಲ್ಲ. ಅವಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವನು ಕೈಕಟ್ಟಿ ಕೂತರೆ ಅವನಿಗೂ ಅನ್ನವಿಲ್ಲ. ಜನಕ ಮಹಾರಾಜನಿಗೂ ಅನ್ನವಿಲ್ಲ! ಪ್ರಕೃತಿಯೊಡನೆ ಪ್ರತಿ ನಿತ್ಯ ಸೇನಾಸಾಟ ನಡೆಸಿ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಆ ದುಡಿಮೆಗಾರ ಕಚ್ಚಾವೇದಾಂತಿಯಲ್ಲ. ಅವನೊಬ್ಬ ನಿಷ್ಣಾವಂತ ವಿಜ್ಞಾನಿ. ಭಾವನಾವಾದಿಯಂತೆ ಮಂತ್ರದಿಂದ ಮಾವಿನಕಾಯಿ ಉದುರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ನಂಬಿಕೆಯಿಲ್ಲ. ದುಡಿಮೆಯಿಂದ ಸತ್ಯವನ್ನರಿಯುವವನು ಅವನು ತಾನು ಭಾವಿಸಿದ್ದೇ ಸತ್ಯವೆಂದುಕೊಂಡು ಭ್ರಮಿಸುವುದನ್ನು ಅವನು ಭಾವನಾವಾದಿಗೆ ಬಿಡುತ್ತಾನೆ. ಭಾವನಾವಾದಕ್ಕೆ ಊರುಗೋಲು ಧರ್ಮ; ಭೌತವಾದಕ್ಕೆ ಊರುಗೋಲು ವಿಜ್ಞಾನ.

ಇವೆರಡೂ ಈ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳುವ ಮೊದಲು, ಅಂದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇವೆರಡೂ ಒಂದೇ ನೆಲೆಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡವು. ಅಂದಿನ ಮಾನವನ ಪ್ರಕೃತಿ ಜ್ಞಾನ ಅತ್ಯಲ್ಪ; ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ನಿಯಮಗಳು ಪಕ್ಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮೇಲೆ ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ಹಿಡಿತವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞದಿಂದ ಹೇಗೆ ಎಲ್ಲ ಫಲಗಳನ್ನೂ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ನಂಬಲಾಯಿತೋ ಹಾಗೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾಂತ್ರಿಕತೆಯಿಂದ ಹೊರಗಣ ಪ್ರಪಂಚದ ಮೇಲೆ ಹತೋಟಿ ಪಡೆಯಬಹುದೆಂಬ ಕಲ್ಪನೆ ಬಲವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಮಾಂತ್ರಿಕತೆ ಎಂದರೆ ಇಂದ್ರಜಾಲಿಗರು ಅಥವಾ ಅವರಷ್ಟು ಪ್ರಾಮಾಣಿಕರಲ್ಲದ, ಪವಾಡ ಪುರುಷರೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಬಾಬಾಗಳ ಮಾಂತ್ರಿಕತೆಯಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿ ನಿಯಮವನ್ನು ತಿಳಿಯುವ ಮೊದಲು ಮುಗ್ಧಮಾನವ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಮಾರ್ಗವೇ ಈ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಮಾಂತ್ರಿಕತೆ. ಅದರಿಂದ ನಿಜಕ್ಕೂ ಶಕ್ತಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ತನ್ನ ಕೆಲಸದಲ್ಲಿನ ನಿಷ್ಠೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು. ಇಲ್ಲವೇ ಮಾನಸಿಕ ತುಮುಲ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮಳೆ ಬಾರದಿದ್ದಾಗ ದಂಪತಿಗಳು ಬರಿಮೈಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಹೊಲವನ್ನು ಉತ್ತರ ಮಳೆ ಬರುತ್ತದೆಯೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಇದೆ. ಸಂಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಿಲುಕಿದವನು ತನ್ನ ಮುಜುಗರವನ್ನು ಕಡಮೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಇದೊಂದು ಮಾರ್ಗ, ಅಷ್ಟೆ ಹಲವು ತಾಪಗಳಿಗೆ ಗುರಿಯಾದವನು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ

ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅರ್ಪಿಸಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಭಕ್ತಿ ಮಾರ್ಗದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸ್ವರೂಪ ಇದೆನ್ನಬಹುದು.

ಜಾರ್ಜ್ ಥಾಮ್ಸ್ ಎಂಬ ವಿಖ್ಯಾತ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಮಾವೋರಿ ಪಂಗಡದ ಒಂದು ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವನ್ನಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನಾಂಗದವರಲ್ಲಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಆಲೂಗಡ್ಡೆ ಬೆಳೆ ಇರುವಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯವೊಂದನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂತೆ. ಸಸಿಯು ಸುಂಟರಗಾಳಿಯ ಪ್ರಕೋಪಕ್ಕೆ ಆಹುತಿಯಾಗಬಹುದಾದಂತಹ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಮುನ್ನ ಅವರು ಈ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು. ಸುಂಟರಗಾಳಿಯಿಂದಾಗಿ ಸಸಿ ಮತ್ತು ಲತೆ ಹೇಗೆ ತತ್ತರಿಸಿ ನಲುಗಾಡುವವೋ ಹಾಗೆ ನಲುಗಾಡುವುದು ಆ ನೃತ್ಯಭಂಗಿಯ ಸಾರ. ಗಾಳಿಯ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದವರಂತೆ ನಲುಗಾಡಿ ಆಮೇಲೆ ಅವರು ಹೇಗೆ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೋ ಹಾಗೆ ಸಸಿಯೂ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅವರ ಸುದೃಢ ನಂಬಿಕೆ. ನಿಜಕ್ಕೂ ನೃತ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಸಸಿ ಚೇತರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆಯೆ: ಇಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಮಾವೋರಿಗಳ ನಂಬಿಕೆ ಏಕೆ ಹಾಗೆಯೇ ಉಳಿಯಿತು? ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಒಂದು ಗಾಢ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ತಾಳಿದ ಮಾವೋರಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ನಂತರ ಆಲೂಗಡ್ಡೆ ಸಸಿಯನ್ನು ಎಚ್ಚರದಿಂದ ಸಲಹುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಉಳಿದೇ ತೀರುತ್ತದೆಂಬ ಖಾತರಿ ಅವರಿಗೆ. ಹುಮ್ಮಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ ಅವರು ಕೃಷಿಯನ್ನು ವೃದ್ಧಿ ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಸಿ ಚೇತರಿಸಿಕೊಂಡು ಫಲ ನೀಡುತ್ತದೆ. ತಮ್ಮ ನೃತ್ಯದಿಂದ ಸಸಿಗೆ ಚೇತನ ಬಂದಿತೆಂದು ಅವರು ಬಗೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ, ಪೂಜೆ, ಅದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಮಾತೆಯು ಸಾಂತ್ವನ ಗೊಳ್ಳುವುದು, ಎಲ್ಲ ಅಡಕವಾಗಿದೆ. ಮುಂದಿನ ಕಾಲದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶ್ರದ್ಧೆಗೆ ಇಂತಹ ಭಾವನೆಯೇ ಮೂಲಸ್ಥಾನ; ಈ ಪದ್ಧತಿಗಳೇ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳ ಪೂರ್ವ ಸ್ವರೂಪ. ಅಂತೆಯೇ ಇದು ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಆಗರ. ಏಕೆಂದರೆ, ಕ್ರಮೇಣ ಪ್ರಕೃತಿ ನಿಯಮವನ್ನರಿತು ಕೃಷಿಯ ವಿಧಾನದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು ಇಂತಹ ಅನೇಕ ಆಚಾರಗಳ ಮೂಲಕವೇ. ತನ್ನ ಭಾವನೆಗಿಂತಲೂ ಹೊರಗಣ ಪ್ರಪಂಚದ ನಡತೆಯ ನಿಯಮ ಹೆಚ್ಚು ಮುಖ್ಯವೆಂಬ ಅರಿವುಂಟಾಗುವುದೂ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೇ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳೆರಡೂ ಏಕಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ ಎನ್ನಬಹುದು. ತನ್ನ

ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಹೆಚ್ಚಿದರಲು ಪ್ರಕೃತಿಯ ನಿಯಮದ ಬಗ್ಗೆ ಜ್ಞಾನದ ಅಭಾವ ಕಾರಣವೆಂದು ಪ್ರಾಚೀನ ಮಾನವನಿಗೆ ಅನಿಸದಿದ್ದರೂ ಕ್ರಮೇಣ ಆ ಕಡೆಗೆ ಅವನು ದೃಷ್ಟಿ ಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ವೈಯಕ್ತಿಕ ಊಹೆಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿರುತ್ತಿದ್ದ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ವಸ್ತು ನಿಷ್ಠವಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಿ ಆಗ ಮಾರ್ಪಡಿಸಲು ಅವನು ಶಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಯುಗದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಮಾನವ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಎರಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೊಳೆಗಳಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತಾ ಬಂದಿವೆ. ತನಗೆಟುಕದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಾಗಿ ತೀವ್ರವಾಗಿ ಹಂಬಲಿಸಿ, ಅದರ ಪೂರೈಕೆಯಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಭವ್ಯತೆಯ ಕಲ್ಪನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಆ ಸಿರಿಯನ್ನು ಮೆಲುಕು ಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಹಾತೊರೆಯುವುದು ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದಲೂ ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿರುವ ಸ್ವಭಾವ. ಈ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು Romantic dream ಅಥವಾ Utopian dream ಎಂದು ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಬೇಕಾದ ಪರಿಕರ ಮಾನವನಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಅದೊಂದು ಕನಸಿನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಉಳಿಯಬಲ್ಲದು. ಧರ್ಮದ ಉತ್ತಮ ಕೊಡುಗೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಗಳ ಕಲ್ಪನೆಗೆ ಆದ್ಯಸ್ಥಾನ ನೀಡಬೇಕು. ದುರ್ಬಲನಾದ ಮಾನವ ಪ್ರಬಲನೋ ಎಂಬಂತೆ ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡು ಆ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು ತನಗೆ ನೀಡಬಹುದಾದ ದೈವೀಶಕ್ತಿಯ ಮರೆಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ಭ್ರಾಮಕ ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಭಾವಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ನೈಜವಾಗಿ ಮಾನವ ಸಮಾಜ ಇದಾವುದನ್ನೂ ಧರ್ಮದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದು. ವಸ್ತು ಸ್ಥಿತಿಯು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಭಾವನೆಯಿಂದ ರೂಪುಗೊಂಡಿಲ್ಲ, ಹಾಗೆಯೇ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಭಾವನೆಯಿಂದ ರೂಪಾಂತರವನ್ನೂ ಹೊಂದಲಾರದು. ಅದಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನವೊಂದೇ ಸಾಧನ, ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯೊಂದೇ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ.

ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನಗಳು ಒಂದೇ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರೂ ಅವು ಅನುಸರಿಸಿದ ಮಾರ್ಗ ಹಾಗೂ ಧ್ಯೇಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಆಗ್ಗೆ ಅಜ್ಞಾನಾಂಧಕಾರದಲ್ಲಿ ತೊಳಲಿ, ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಬಳಲಿ ಬೆಂಡಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಮಾನವನ ಅಸಹಾಯಕತೆಯ ಅಂಶವನ್ನು ಧರ್ಮವು

ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿತು ಮತ್ತು ಬೆಳೆಸಿತು. ತನ್ನ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು ಹೊರತು ಮಾನವ ಹೊರಗಣ ಪ್ರಪಂಚದ ಮೇಲೆ ಇನ್ನಂತಹ ಹತೋಟಿಯನ್ನೂ ಪಡೆಯಬಲ್ಲವನಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಈ ಅಸಹಾಯಕತೆಯಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದ ತೀರ್ಮಾನ. ಅಜ್ಞಾನದಿಂದಾಗಿ ತನ್ನನ್ನಾವರಿಸಿದ್ದ ಅಸಹಾಯಕತೆಯನ್ನು ಬದಿಗೊತ್ತಿ ಎಷ್ಟು ಜ್ಞಾನ ಲಭ್ಯವಿತ್ತೋ ಅಷ್ಟನ್ನೇ ಮುಂದುಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನಿಡುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಮಾನವ ತೊಡಗಿದಾಗ ವಿಜ್ಞಾನದ ಬೀಜ ಬಲಿಯ ತೊಡಗಿತೆನ್ನಬಹುದು. ಅದು ಬೆಳೆದಂತೆ ಮಾನವನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಹೋಯಿತು. ಪ್ರಕೃತಿಯ ನಿಯಮವನ್ನರಿತು ಅದನ್ನು ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಲಭಿಸುವ ಸವಲತ್ತುಗಳೂ ಹೆಚ್ಚುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಅವನಿದ್ದ ಮಾರ್ಗಗಳೆರಡು: ಒಂದು, ಇಲ್ಲದ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸುಖಗಳನ್ನು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೇರು ಬಿಡುವಂತೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗುವುದು; ಇನ್ನೊಂದು, ಹೊಸ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರತ್ತ ಹೊರಳಿ ನೈಜಸುಖವನ್ನು ಎಷ್ಟು ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೋ ಅಷ್ಟನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಲು ತವಕಿಸುವುದು. ಒಂದು ಧರ್ಮ, ಇನ್ನೊಂದು ವಿಜ್ಞಾನ ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ನಡುವೆ ಸಾಮರಸ್ಯ ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಏರ್ಪಟ್ಟಿತು? ಚಾರಿತ್ರಿಕವಾಗಿ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪರಿಮಿತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಮಾನವನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕೂ ಪರಿಮಿತಿ ಇದ್ದೇ ತೀರಬೇಕು.

ಚರಿತ್ರೆಯುದ್ದಕ್ಕೂ ವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಗತಿಗೆ ಧರ್ಮ ಅಡ್ಡಿಯುಂಟು ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸದಿರುವಷ್ಟು ಬೌದ್ಧಿಕ ದೃಷ್ಟಿಮಾಂದ್ಯ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಿದೆಯೇ? ಹದಿನಾರನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ಯಾಥೋಲಿಕ್ ಕ್ರೈಸ್ತ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಎಣೆಯಿಲ್ಲದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ ಗೆಲಿಲಿಯೋವಿನಂತಹ ವಿಜ್ಞಾನಿಯ ಜೀವನ ಇದಕ್ಕೊಂದು ನಿದರ್ಶನ. ಗೆಲಿಲಿಯೋ ಇನ್ನೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಇಟಲಿಯಲ್ಲಿ ಗಿಯಾರ್ದೋನೋ ಬ್ರೂನೋ ಎಂಬ ಖಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನೊಬ್ಬನಿದ್ದ. ಅವನೇನೂ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದ ಶತ್ರುವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಚರ್ಚಿನ ಬಗ್ಗೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಅಪಾರವಾದ ಗೌರವ ಮತ್ತು ವಿಶ್ವಾಸಗಳಿದ್ದುವು. ಆದರೂ ತನ್ನ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಫಲಿತಾಂಶವನ್ನು ಪ್ರಚಾರ

ಮಾಡಿದ. ಕ್ರೈಸ್ತ ಮತ ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಸಿದ್ಧವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನನ್ನು ಧರ್ಮದ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ಶತ್ರುವೆಂದು ತೆಗಳಿ ಜೀವಂತ ಸುಡುವಷ್ಟು ನೀಚಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಕೂಡ ಕ್ಯಾಥೋಲಿಕ್ ಚರ್ಚ್ ಹೇಸಲಿಲ್ಲ. ಆತನನ್ನು ಚಿತೆಗೇರಿಸಿ ಸುಟ್ಟರು. ಹಾಗೆ ಆತ ಚಿತೆಯೇರಿ ಸುಟ್ಟುಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಒಬ್ಬ ಪಾದ್ರಿ ಕ್ರೈಸ್ತ ಧರ್ಮದ ಹೆಗ್ಗುರುತಾದ ಶಿಲುಬೆಯೊಂದನ್ನು ಆತನತ್ತ ನೀಡಿ ಅದನ್ನು ಚುಂಬಿಸಿಯಾದರೂ ಪಾಪವನ್ನು ನೀಗಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸಲಹೆ ನೀಡಿದನಂತೆ. ಬ್ರೂನೋವಿಗೆ ಅಂತಹ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತದ ಅಗತ್ಯ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಶಿಲುಬೆಯಿಂದ ತನ್ನ ಮುಖವನ್ನು ತಿರುಗಿಸಿ ಸುಖವಾಗಿ ಸುಟ್ಟು ಬೂದಿಯಾದನಂತೆ ಅವನು. ವಿಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ಣ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಆ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಉದ್ಭವವಾಯಿತೆಂದರೆ ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಇಂತಹ ನಿಷ್ಕರದ ಮಾರ್ಗ ವಿಜ್ಞಾನದ ಮಾರ್ಗ, ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಬೆಳೆಸಲು ಶ್ರಮಿಸಿದವರು ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕಠಿಣವಾದ ನಿಷ್ಕರವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಕಾರರ ವಕ್ರದೃಷ್ಟಿಯ ಘೋರ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನೆದುರಿಸಿ ತಮ್ಮ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಹಿಂಜರಿಯದೆ ಮಾನವ ಜನಾಂಗದ ಶ್ರೇಯೋಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಭದ್ರ ಬುನಾದಿ ಹಾಕಹೊರಟ ಇವರು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳ ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಮಾನ್ಯರಾಗಿ ಉಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತೂ ಧರ್ಮವು ತನ್ನ ಪರಂಪರಾಗತವಾದ ಹಠಮಾರಿ ವಿರೋಧವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ ಹೊರತು ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳ ನಡುವೆ ಸಾಮರಸ್ಯ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದು.

ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಹೇಳಿದ್ದು ಧರ್ಮವೆಂದರೆ ಕಸದ ಬುಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾದ ತುಚ್ಛಸಾಮಗ್ರಿ ಎಂದು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಧರ್ಮದಿಂದ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಸಂಕಷ್ಟಗಳ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ದುಡಿದಿರುವ ಧೀಮಂತರನೇಕರು ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಆಗಿಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಬದರಿಯಿಂದ ಹೈದರಾಬಾದ್‌ವರೆಗೆ ಹಲವು ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವುದನ್ನೂ ಸಹ ಬಂಡವಾಳ ಹೂಡಿಕೆಯ ಒಂದು ಅಂಗವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಜಿ.ಡಿ. ಬಿರ್ಲಾ ಅಂಥವರನ್ನು ಕಂಡು ನಮ್ಮೆಲ್ಲ ತೀರ್ಮಾನಗಳನ್ನೂ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಪುರೋಗಾಮೀ ತಾತ್ವಿಕ ಭಂಡಾರಗಳು ಧರ್ಮದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿವೆ. ಭಕ್ತಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಸಂತರಾಗಲಿ, ನಂತರದ ವಚನಕಾರರಾಗಲಿ ಈ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುವಂಥವರೇ. ಅವರ ಮಾರ್ಗ ಇಂದಿನ ವಸ್ತು ಸ್ಥಿತಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಕ್ರಾಂತಿಕಾರಕವಾಗಿ

ಕಾಣದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಖಂಡಿತಕ್ಕೂ ಅದು ಪ್ರಗತಿಪರವಾದ ಚಳುವಳಿ ಹೌದು. ಪ್ರಾಥಮಿಕ ಘಟ್ಟದ ಕ್ರಿಸ್ತ ಧರ್ಮ ಕೂಡ ಇದಕ್ಕೆ ಹೊರತಾದುದಲ್ಲ. ಇದರ ಆಸರೆಯಿಂದ ರೈತ ಚಳುವಳಿಗಳನ್ನು ಹೂಡಿದ ಕಟ್ಟಾ ಧಾರ್ಮಿಕವಾದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡ ನಾವು ಹೆಸರಿಸಬಹುದು. ಏಂಗ್ಲರು ತಮ್ಮ 'ಜರ್ಮನಿಯಲ್ಲಿ ರೈತರ ಹೋರಾಟ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಅಮೂಲಾಗ್ರವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಷ್ಟಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಧರ್ಮವು ಹೋರಾಟದ ಆಗರವಾಗಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವರ್ತಿಸಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇದೊಂದು ನಿದರ್ಶನ ಅಷ್ಟೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೂ ಈ ಮಾತು ಸುಳ್ಳಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿಯ ದುಃಖ ದುಃಖಗಳನ್ನು ವಸ್ತುನಿಷ್ಠವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿ, ದೌರ್ಜನ್ಯ ಶೋಷಣೆ - ಅನ್ಯಾಯಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಸಿಡಿದೆದ್ದು ಅವನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲನ ಗೊಳಿಸಲು ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕಾಣದೆ, ಕಡೆಗೆ ಪ್ರಪತ್ತಿ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದರೂ ಭಕ್ತಿ ಪಂಥದ ಪ್ರಮುಖ ನಿರ್ಮಾತೃಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಭಟನೆಯ ಸೂಚನೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿದೆ. ತಮ್ಮ ಅಳಲನ್ನು ತೋಡಿಕೊಂಡು ಅಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಮತ್ತು ವಿರೋಧಿಗಳ ಅಧಿಕ ಶಕ್ತಿಯಿಂದಾಗಿ ಸಂಘಟಿತ ಪ್ರತಿಭಟನೆ ದುಸ್ಸಾಧ್ಯವಾದಾಗ ಧರ್ಮದ ಆಸರೆ ಅವರಿಗೆ ಅವಶ್ಯಕವೆಂದೇ ಕಂಡುಬಂದಿದ್ದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನಿಲ್ಲ. ಕುತ್ಸಿತ ಪಾತಕಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಧರ್ಮವು ಸ್ವಚ್ಛವಾದ ಪಾತಳಿಯಂತೆ ಕಂಗೊಳಿಸಿದ್ದು ಸಹಜವಾಗಿದೆ. ಸದಾ ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳ ಪ್ರಪಾತದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿಕೊಂಡಿದ್ದವನಿಗೆ ಧರ್ಮವು ನೆಮ್ಮದಿ ತಂದುಕೊಡುವ ನಿಟ್ಟುಸಿರಿನಂತೆ ತೋರಿಬಂತು. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಮಾನವನ ಕ್ರಿಯಾಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುಂಠಿತಗೊಳಿಸುವ ಮಾದಕದ್ರವ್ಯದಂತೆಯೂ ಅದು ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಧರ್ಮವು ಸೂಚಿಸಿದ ಮತ್ತು ಇಂದಿಗೂ ಸೂಚಿಸುವ ಪರಿಹಾರವು ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಬಗೆಹರಿಸಬಲ್ಲ ಪರಿಹಾರವಲ್ಲ. ಸಮಸ್ಯೆಯತ್ತ ಔದಾಸೀನ್ಯ ಭಾವವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿ ಹಾಕುವ ಅಥವಾ ಸಮಸ್ಯೆಯ ತೀವ್ರತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಧರ್ಮ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾಂಘಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಅದು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ಲೋಭೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೇ ವಿನಾ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಿವರ್ತನೆಗಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಾಗ ಅದು 'ಸದ್ಯಃ ಪರ ನಿರ್ವೃತಿ'ಯನ್ನು ಅಂದರೆ ತಕ್ಷಣದ ಸಮಸ್ಯೆಯಿಂದ ವಿಮುಖರಾಗುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ಧರ್ಮವೂ ಕೂಡ ದುಗುಡವನ್ನು ದ್ವಿಗುಣಿತವಾಗದಂತೆ

ತಡೆಹಿಡಿಯಬಲ್ಲದು; ಆದರೆ ಅದನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲಾರದು. ನಿವಾರಣೆಯು ಮಾನವ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಡನೆ ಸೆಣೆಸಾಟ, ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧಿ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ಪರಲೋಕದ ಶಾಶ್ವತ ಸುಖದ ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಆವೃತರಾದ ಇಹಲೋಕದ ಬೇನೆಯನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ, ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಸಹಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದಾರೆಂದು ಊಹಿಸುವುದೇ ಒಂದು ಮೌಢ್ಯ!

ಮಾನವಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಧರ್ಮವು ಅನಿವಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಅದು ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂಬ ವಾದವನ್ನು ಆಗಾಗ್ಗೆ ನಮ್ಮ ಮುಂದಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಒಂದು ಮೌಲ್ಯದ ಬಲವಿದೆ. ಮಾನವಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಜ್ಞಾನವು ಅನೈತಿಕತೆಯನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತದೆಂಬ ಮಿಥ್ಯಾಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಧರ್ಮ ದುರಂದರರೇ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂಬುದು ಕಟು ಸತ್ಯ. ಇಂದಿನ ಜಾಗತಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಮತ್ತು ರಾಜಕೀಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನದ ವಿಷಗಳಿಯು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೋ ಆವರಿಸಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿರುವುದು ನಿಜ. ಇಂದಿನ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಸಮಾಜದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದಾಗಿ (ಅಂದರೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಶಾಹಿಯು ಸಮಾಜವಾದೀ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲು ಹವಣಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ) ಬೇರೆಲ್ಲ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನದ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆಯು ವಿಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲೂ ಹಬ್ಬಿ ನಿಂತಿದೆ. ಅದು ಸಮಾಜದ ಆಂತರಿಕ ಸಂಘರ್ಷದ ಅನಿವಾರ್ಯ ಪರಿಣಾಮ. ವರ್ಗ ಹೋರಾಟವು ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆೇರುತ್ತಿರುವ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವು ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಖರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೋ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ವಾನುಭವದಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಮೇಲಾಗಿ, ನಮ್ಮ ನೈತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವು ಜಗದ್ಗುರುಗಳ ಮತ್ತು ಬಾಬಾಗಳ ಪವಿತ್ರ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಬಾರದು. ದಿನನಿತ್ಯದ ಜೀವನ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ವಿಕಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಬೆಳ್ಳಿ-ಪಿಪ್ಪಾ-ಹುಣಸೇಕೋಟೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ಬೀಭತ್ಸ ಕಾಂಡಗಳು ಸರಪಳಿಯಂತೆ ಒಂದರ ಮೇಲೊಂದು ಈಚಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಘಟಿಸಿವೆ. ಮಹಿಳೆಯರ ಮೇಲಿನ ಹೀನ ಆತ್ಮಾಚಾರಗಳ ಸುದ್ದಿಗಳು ದಿನಂಪ್ರತಿ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗದೆಯೂ ಉಳಿದಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ನರಮೇಧಗಳು ಮತ್ತು ಪಾಶವೀ

ವೃತ್ತಿಗಳು ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳಲ್ಲ; ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳಂತೂ ಅಲ್ಲವೇ ಅಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲ ಘಟನೆಗಳೂ ಜರುಗಿದಾಗಲೂ ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತರು, ವಿವೇಕಿಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನರಿತವರು ಮತ್ತು ವರ್ಗದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವವರು ಸಿಟ್ಟಿಗೆದ್ದಿದ್ದಾರೆ. ಮೌಲ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರ ಕಾಳಜಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಾವು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವಷ್ಟು ತೀವ್ರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಅವರು ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿಲ್ಲದಿರಬಹುದು ಎಂಬುದು ನಿಜ. ಅದು ಅಷ್ಟೇ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಉಳಿದಿದೆ ಮತ್ತು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಟ್ಟಕ್ಕೇರದಿರಲು ಕಾರಣವೇನು, ಎಂಬಿತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ನಾವು ಉತ್ತರ ಕೊಡಬೇಕಾಗಿದೆ, ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಕಂಡುಕೊಂಡು ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತರಾಗ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಪ್ರತಿಭಟನೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಶ್ನೆ ಇಷ್ಟೆ : ಅನಸೂಯಮ್ಮನವರ ಮೇಲೆ ದೌರ್ಜನ್ಯ ನಡೆದಾಗ ಮತ್ತು ಶೇಷಗಿರಿಯಪ್ಪನವರ ಕೊಲೆಯಾದಾಗ ದಲಿತ ಸಂಘರ್ಷ ಸಮಿತಿ, ಬಂಡಾಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಘಟನೆ, ಕಮ್ಯುನಿಸ್ಟ್ ಪಕ್ಷಗಳು ಇತ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ ಯಾವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಗುರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತನಾದ? 'ಬ್ರಹ್ಮಸತ್ಯಂ ಜಗನ್ನಿಧ್ಯಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ತತ್ವಗಳನ್ನು ನಿರರ್ಗಳವಾಗಿ ಬೋಧಿಸುವ ಮತ್ತು ಪ್ರೌಢ ಶಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮ ಭಾಷೆಯ ಸ್ಥಾನವಿರಬೇಕೆಂದು ಬೀದಿಗಳಿಯುವ ಮಹಾ ಮಹಿಮರ ಮತ್ತು ಸುಸಂಸ್ಕೃತರ ಸೊಲ್ಲ ಎಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಹೋಗಿದೆ ಅಥವಾ ಅನಸೂಯಮ್ಮ, ಶೇಷಗಿರಿಯಪ್ಪ ಇವರಲ್ಲ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬರುವಂತಹ ಮನುಷ್ಯರೇ ಅಲ್ಲವೋ? ಅವರ ಮೌಲ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಪುಸ್ತಕದ ಬದನೆಕಾಯಿ ಮಾತ್ರವೇನು. ಪುಸ್ತಕ ಭೀಕರ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನ ಚೇತನವನ್ನು ಸ್ಫುರಿಸದಂತಹ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮೌಲ್ಯಕ್ಕೆ ನಾವು ಯಾವ ಬೆಲೆ ಕಟ್ಟಬೇಕು ಅಥವಾ ಈ ಕೊಲೆಗಳೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮನ ಲೀಲೆ ಎಂದು ನಾವೂ ತಲೆದೂಗಬೇಕೆಂದೇನಾದರೂ ಇವರು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೋ?

ಇಂತಹ ಪ್ರಕರಣಗಳಾದಾಗ ಗೊಡ್ಡು ತತ್ವಗಳ ಜಡ್ಡು ಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದಾಗಿ ನಿಷ್ಪ್ರಿಯರಾದವರು ಒಂದು ಕಡೆ; ವರ್ಗಪ್ರಜ್ಞೆಯಿಂದ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವವರು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ. ಒಬ್ಬರು ಧರ್ಮದ ಸೆರೆಯಾಳುಗಳು, ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಸಮಾಜ ವಿಜ್ಞಾನದ ಸಕ್ರಿಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕರು. ಅವರಿಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ಬಂದದ್ದು ಮಾರಣಹೋಮ ನಡೆಸಿದವರ ಪರವಾಗಿ ಗುಟ್ಟಾದ ವರ್ಗಮೃತ್ತಿ

ಸಾಧಿಸಿರುವ ಧಾರ್ಮಿಕ ಜಗದ್ಗುರುಗಳಿಂದಲ್ಲ ; ಮಾನವತೆ, ವರ್ಗಪ್ರಜ್ಞೆ, ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಆಂತರಿಕ ಸಂಬಂಧಗಳು, ಭವಿಷ್ಯ ಸಮಾಜದ ಬಗೆಗಿರುವ ಉದಾತ್ತ ದೈಯ ಮತ್ತು ನಿಷ್ಠೆ ಮಾನವನು ತನ್ನ ಸಂಕೋಲೆಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೆಸೆದು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಜೀವಿಸಬಲ್ಲ ಮತ್ತು ಜೀವಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ದೃಢ ಸಂಕಲ್ಪ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ನೈತಿಕಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮೂಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚು ಪಾತ್ರ ವಹಿಸಿವೆ. ಮೌಲ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುವು ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹ ಎಂಬುದು ಸಮಾಜದ ಆಗುಹೋಗುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಶ್ನೆ; ಅದು ಸಹನೆಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಅನಾಚಾರವನ್ನು ಖಂಡಿಸದೆ ಮೂಕ ಪ್ರೇಕ್ಷಕನಾಗಿ ಉಳಿಯುವ ಧರ್ಮದ ಪ್ರಶ್ನೆಯಲ್ಲ. ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಗಾಮಿ ಎಂಬ ಕಳಂಕವು ಲೇಪ ಗೊಂಡಿರುವುದು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಂದಿನ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಮತ್ತೆ ರುಜುವಾತು ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳ ನಡುವಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅಭ್ಯಸಿಸುವ ಯಾವನೂ ಅದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಈಗಾಗಲೇ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಪೂರೈಸಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾರ. ಅದು ಇನ್ನೂ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದ ತರುಣಾವಸ್ಥೆಯ ಜ್ಞಾನಕ್ಷೇತ್ರ, ಆದರೆ ಧರ್ಮ ಹಾಗಲ್ಲ. ಯಾವ ಗಹನವಾದ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಆಗಲಿ ಧರ್ಮವು ಅದಕ್ಕೆ 'ಸಮರ್ಪಕ'ವಾದ ಮತ್ತು ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾದ ಡಾಂಭಿಕ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟೇ ತೀರುತ್ತದೆ. ಈಗ ತರ್ಕಿಸಿ, ಉದ್ಭಟನ ಯಾರದ್ದೆಂದು. ವಿಜ್ಞಾನದೋ, ಧರ್ಮದೋ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ನನಗೇನಾಗುತ್ತದೆ? ಧರ್ಮಗಳೆಲ್ಲಾ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಖಡಾಖಂಡಿತವಾದ, ಆದರೆ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾದ ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಅವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅವು ನನ್ನನ್ನು ಒತ್ತಾಯಿಸುತ್ತವೆ. ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯದ ವಸ್ತುವಿಲ್ಲ ದೊರಕಿಲ್ಲದ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ ಆದರೂ ಧರ್ಮ ನಶಿಸಿಹೋಗುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಪದೇ ಪದೇ ಬೊಬ್ಬೆಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವಾದ ಜ್ಞಾನ ಅವರಲ್ಲಿರುವುದು ನಿಜವಾದರೆ ಧರ್ಮವು ನಾಶವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಭೀತಿ ಏತಕ್ಕೆ? ಜೊತೆಗೆ, ಒಂದು ಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತ ಇನ್ನೊಂದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂಬ ಜಗಳ ಬೇರೆ. ಒಂದು ಧರ್ಮದವರಿಗೆ ಪುನರ್ಜನ್ಮ ಇನ್ನೊಂದು ಧರ್ಮದವರಿಗೆ ಮರಣಾನಂತರ ಅಂತಿಮ ನ್ಯಾಯದ ದಿನದವರೆಗೆ ನಿರಂತರ ಅಸ್ತಿತ್ವ! ಒಂದು ಧರ್ಮದ ಪ್ರಕಾರ ಪಾಪಿಯ ಆತ್ಮವನ್ನು ನರಕದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯ

ಮೇಲಿರುವ ಬಾಣಲೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಹುರಿಯಲಾಗುತ್ತದೆ; ಇನ್ನೊಂದು ಧರ್ಮದ ಪ್ರಕಾರ ಅಂತಹ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಪಾಪಿಗೆ ಈ ಬಾಣಲೆ ಶಿಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಧರ್ಮದ ಪ್ರಕಾರ ಚಂದ್ರನಿಗೆ ರಾಹು, ಕೇತುಗಳಿಂದ ಫಜೀತಿ; ಇನ್ನೊಂದು ಧರ್ಮದ ಪ್ರಕಾರ ಮುಲ್ಲಾ ನೋಡಲಿದ್ದರೆ ಚಂದ್ರನೇ ಇಲ್ಲ! ಅವನು ಕುರುಡನಾದರೆ ಬೇರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಕಣ್ಣಿದ್ದೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವೈವಿಧ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ನಾವೇಕೆ ಸೇರಿದ್ದೇವೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ತಾಳ್ಮೆಯೂ ಇಲ್ಲದ ಜನ ಆ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಮಹಾನುಭಾವರು, ಪರೋಪಕಾರಿಗಳು!

ಒಂದು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರ ಬಾಳು ಹೀಗಾದರೆ ಒಂದು ಧರ್ಮದಿಂದ ಬೇರೊಂದು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಜಿಗಿಯುವವರ ಬಾಳು ಇಮ್ಮಡಿ ಮೌಢ್ಯದಿಂದ ತುಂಬಿರಬೇಕಷ್ಟೆ. ಧರ್ಮದ ಈ ಗೊಂದಲವನ್ನು ಯಾರೋ ಒಬ್ಬ ತುಂಟ ವಿದ್ವಾಂಸ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ನಿವೇದಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ:

‘ಸುಗತೋ ಯದಿ ಧರ್ಮಜ್ಞಃ ಕಪಿಲೋ ನೇತಿ ಕಾ ಪ್ರಮಾ!

ತಾವುಭೌಯದಿ ಧರ್ಮಜ್ಞೌ ಮತಭೇದಃ ಕಥಂ ತಯೋಃ||

(ಬುದ್ಧನ ಧರ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವವನೆಂದಾದರೆ ಕಪಿಲನಿಗೆ ಧರ್ಮ ತಿಳಿಯದೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಏನಿದೆ; ಅವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಧರ್ಮವು ತಿಳಿದಿದೆ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ಅವರ ನಡುವಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೇಗೆ ವಿವರಿಸಬೇಕು) ಧರ್ಮದ ಇಂತಹ ಗೊಂದಲಗಳನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನ ಮಾತ್ರ ಬಿಡಿಸಬಲ್ಲದು. ಇನ್ನೊಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೇನೆಂದರೆ ಧರ್ಮವು ತನ್ನ ಗೊಂದಲವನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನದ ಮೇಲೆ ಹೇರಲು ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕವೂ ಅಸಮರ್ಥವಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿದೆ. ಆದರೆ ವಿಜ್ಞಾನವು ಬೆಳೆದಂತೆ ಧರ್ಮದ ಗೊಡ್ಡತನ ಕ್ರಮೇಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಜಯ ಯಾರದಾಗುತ್ತದೆಯೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬೇರೆ ನಿದರ್ಶನ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ‘ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ವಾದವು ಜಯಿಸುತ್ತದೆ; ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಸತ್ಯ’ ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇದರಿಂದಲೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಕುಂದುಗಳಿದ್ದರೂ ಅದರ ನೆಲೆಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನೇಕರು ಹೊರಬಂದಿದ್ದಾರೆಂದು ಹಿಂದೆಯೇ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಇದನ್ನು ಸರಿದೂಗಿಸಲೋ ಎಂಬಂತೆ ವಿಜ್ಞಾನದ ಕ್ಷೇತ್ರದಿಂದ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಯಹೂದ್ಯ

ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಆರ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ದುಷ್ಕರ್ಮಿ ಫಿಲಿಪ್ ಲೆನಾರ್ಡ್‌ನಂತಹ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೊರಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ನ್ಯೂಟ್ರಾನ್ ಬಾಂಬನ್ನು ಶಾಖಿಸಿದ ಎಡ್ವರ್ಡ್ ಟೆಲರ್‌ನಂತಹ ಕಟುಕ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಉಂಟು. (ಆತನ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಮಾರ್ಕ್ಸ್ ಬಾರ್ನ್ ಈ ಟೆಲರ್‌ನನ್ನು ಸಂಧಿಸಲು ಹೇಸಿಗೆ ಪಟ್ಟಿದ್ದರಂತೆ) ಮತ್ತು ಈ ಪಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪವಾಡಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇವೆನ್ನುವ ಬಾಬಾಗಳ ಭಕ್ತಮಂಡಲಿಗೆ ಸೇರಿದ ನವೋದಯ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಸಮಾಜದ ಆಗುಹೋಗುಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿದಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಮತ್ತು ಸಮಷ್ಟಿಯ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ, ಭಾವನೆ, ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆ, ಆಕಾಂಕ್ಷೆ, ವರ್ಗ, ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ ಎಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ; ಸಾಮೂಹಿಕ ಜೀವನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಮಾಜದ ವರ್ಗಗಳ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳ ಪೂರೈಕೆಗೆ ಮತ್ತು ಧ್ಯೇಯ ಸಾಧನೆಗೆ ಧರ್ಮಕ್ಕಿಂತಲೂ ಧರ್ಮ ನಿರಪೇಕ್ಷತೆಯ ಆದ್ಯತೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ; ಮತ್ತು ವರ್ಗ ಹೋರಾಟದ ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದಾಗಿ ಸಮಾಜವು ವಿಮುಕ್ತಿ ಹೊಂದುವುದು ಹಾಗೂ ಭವಿಷ್ಯದ ಭವ್ಯಸಮಾಜದ ವಿನೂತನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಜೀವನದ ಉನ್ನತ ಮಟ್ಟವು ರಚನೆಗೊಳ್ಳುವುದು ವಿಜ್ಞಾನದ ಕೊಡುಗೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆಯೇ ಎನಿಸಿ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಪೂರೈಸಿಕೊಂಡು ವೃದ್ಧಾಪ್ಯದಲ್ಲಿ ದಿನ ಕಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಧರ್ಮದ ದತ್ತಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಾನವ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ತಕ್ಕುದಾದ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಕೇವಲ ಧರ್ಮದ ಮೌಲ್ಯಗಳೆಂದು ಗಣನೆಗೆ ಬಾರದಿರುವುದರಿಂದ ಸೂಕ್ತವಾದವುಗಳನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿ ಯೋಜಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲದವುಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ನೂತನ ಮಾನವಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಹ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಅತಿಶಯವಾದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಮಾನವ ಎಂದೆಂದೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಧರ್ಮವು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ಸಾಧಿಸದೆ ಹೋದುದನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನದ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಮಾನವ ಸಾಧಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಏಂಗಲ್ವರು ಹೇಳುವಂತೆ ಮಾನವ ಇತಿಹಾಸಪೂರ್ವದ ಘಟ್ಟದಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಇತಿಹಾಸ ನಿರ್ಮಿತಿಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ.

ಕೃತಿ-ಕರ್ತೃ ವಿಚಾರ

ಡಾ| ಜಿ. ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಅವರು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಬೋಧಕರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ಪುಣೆ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಇವರು ವಿದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ವೇಲ್ಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಎಂ.ಎ. ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದರು. ಇವರು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದ 'ಮುನ್ನೋಟ' ಎಂಬ ಲೇಖನ ಸಂಕಲನಕ್ಕೆ 1980-81 ರ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರಕಿತು. ಇದಲ್ಲದೆ ವೈಚಾರಿಕ ಜಾಗೃತಿ, ಭಗತ್‌ಸಿಂಗ್ ಮುಂತಾದ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೂ ಇವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಇಂಗ್ಲಿಷ್‌ನಲ್ಲಿ 'Studies in Indian Culture', 'Gorbechev phenomenon' ಮುಂತಾದ ಸಂಪಾದಿತ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದರು. ಈ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳ ನಡುವಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪೂರಕವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದರೂ ವಿಜ್ಞಾನವೇ ಮೇಲೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಲೇಖಕರು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

I. ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ:

ಸಮನ್ವಯ =ಹೊಂದಾಣಿಕೆ; ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆ =ಸತ್ಯದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಹುಡುಕುವುದು, ಸತ್ಯದ ಪರಿಶೋಧನೆ; ಪರಿಧಿ =ಮೇರೆ, ಎಲ್ಲೆ; ಉದ್ಭವಿಸಬಹುದು=ಹುಟ್ಟಬಹುದು; ದಿಕ್ಕೂಚಿ =ದಿಕ್ಕನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಸೂಚಿಗಲ್ಲು; ವಿಸ್ತೃತ =ಆಶ್ಚರ್ಯಗೊಂಡ; ಶಶಿ =ಚಂದ್ರ; ಸಾಬೀತು =ಪ್ರಮಾಣೀಕರಣ; ತಪ್ಪು ಗ್ರಹಿಕೆ =ತಪ್ಪು ತಿಳುವಳಿಕೆ; ಭರಿಸುವ =ಹೊತ್ತುಕೊಳ್ಳುವ; ತುಂಬುವ ಸಮ್ಯಕ್‌ದರ್ಶನ =ಪರಿಪೂರ್ಣ ದೃಷ್ಟಿ ನಿಷ್ಕಲಪಾತ ದೃಷ್ಟಿ ; ಧರ್ಮಪಂಥ =ಧರ್ಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವ ಗುಂಪು; ಏಕತಾನತೆ =ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿರುವುದು; ಮಾನಸಿಕ ತುಮುಲ =ಮನಸ್ಸಿನ ಗೊಂದಲ; ದೌರ್ಜನ್ಯ =ದುಷ್ಕೃತನ; ದ್ವಿಗುಣಿತ =ಇಮ್ಮಡಿ; ಮಿಥ್ಯಾಕಲ್ಪನೆ =ಸುಳ್ಳುಕಲ್ಪನೆ; ನಿಷ್ಕ್ರಿಯ =ಯಾವ ಕೆಲಸವನ್ನೂ ಮಾಡದ; ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿ =ಕಾರ್ಯನಿರತ; ಉದ್ಭಟತನ =ಒರಟುತನ; ಬ್ರಹ್ಮಸತ್ಯಂ ಜಗನ್ನಿಧ್ಯಾ =ಬ್ರಹ್ಮವೇ ಸತ್ಯ ಜಗತ್ತು ಸುಳ್ಳು; ಉಗಮಸ್ಥಾನ =ಹುಟ್ಟುವ ಜಾಗ; ಉದ್ಯುಕ್ತನಾಗು =ಸಿದ್ಧನಾಗು, ತೊಡಗು; ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತ =ಬುದ್ಧಿವಂತ;

II. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಚಂದ್ರನ ಬಗ್ಗೆ ನಮಗೆ ದೊರೆತಿರುವ ಮಾಹಿತಿಗಳೇನು?
2. ಧರ್ಮ ಎಂದರೆ ಏನು?
3. ಮಾವೋರಿ ಬುಡಕಟ್ಟಿನ ಜನಾಂಗದಲ್ಲಿದ್ದ ನಂಬಿಕೆ ಏನು?
4. ಗಿಯಾರ್ದೋನೋ ಬೂನೋ ಎಂಬ ಖಗೋಳ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನ ಬಾಳು ಹೇಗೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿತು?

III. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಧರ್ಮದ ನಿಲುವು ಏನೆಂದು ವಿಷದಪಡಿಸಿ.
2. ವಿಜ್ಞಾನದ ನಿಲುವು ಎಂತಹದು?
3. ಭಾವನಾ ವಾದಕ್ಕೆ ಊರುಗೋಲು ಧರ್ಮ, ಭೌತವಾದಕ್ಕೆ ಊರುಗೋಲು ವಿಜ್ಞಾನ - ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ಲೇಖಕರು ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ?
4. ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳ ನಡುವಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇನು?
5. ಮಾನವಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಧರ್ಮವು ಅನಿವಾರ್ಯ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಲೇಖಕರು ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ?

IV. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ

1. ಈ ಪದಗಳನ್ನು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ.

ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸು, ಸತ್ಯಾನ್ವೇಷಣೆ, ದೃಢಪಡಿಸು, ಹೋರಾಟ

2. ಸಂಧಿ ಬಿಡಿಸಿ ಬರೆಯಿರಿ.

ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿ, ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹ, ತರುಣಾವಸ್ಥೆ, ಪರೋಪಕಾರ, ನವೋದಯ, ಅಳತೆಗೋಲು, ರೂಪಾಂತರ

V. ಚಟುವಟಿಕೆ

1. 'ವಿಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಧರ್ಮ' - ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿ.
2. 'ವಿಜ್ಞಾನದ ಮುನ್ನಡೆ' - ಎಂಬುದರ ಕುರಿತು ಒಂದು ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

4. ಮಧುವ್ರತ

- ಎನ್. ಪ್ರಹ್ಲಾದರಾವ್

'ಬೆಲೆಗೊಟ್ಟು ತಾರ ಮಧುವಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಕವಿಯ ಆಶಯವೇನಿದ್ದಿರಬಹುದು? ಮಧುವೆಂದರೆ ಮಧುಮಾಸ. ಜೇನುತುಪ್ಪ ಜೇನನ್ನು ಬೆಲೆಗೊಟ್ಟು ತರುವುದಕ್ಕಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆ? ಆಗದೆ ಏನು. ಈಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬೆಲೆಯೊಂದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟರೆ ಯಾವ ಪದಾರ್ಥಬೇಕಾದರೂ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಕಿ ಮತ್ತು ಸಕ್ಕರೆಗೆ ಅಭಾವವಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಆ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಸಿಗದೆ ಲಾಟರಿ ಹೊಡೆದರು, ನಿಜ. ಸಣ್ಣಕ್ಕಿಯನ್ನು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದವರು ದಪ್ಪಕ್ಕಿಯನ್ನು ತಿಂದರು. ಕೆಲವರು ಬರೀ ಗೋಧಿಯನ್ನೇ ತಿಂದರು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರು ರಾಗಿಯನ್ನು ತಿಂದರು. ಬಹುಜನ ಸಕ್ಕರೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೆಲ್ಲವನ್ನೇ ಕೊಂಡರು. ಬೆಲ್ಲದ ಕಾಫಿಯನ್ನೇ ಕುಡಿದರು. ಆದರೆ ಕೆಲವು ಪುಣ್ಯಶಾಲಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಅಂಥಾ ಅಭಾವದ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕೊಯಮತ್ತೂರು ಸಣ್ಣಪನ್ನೇ ಕೊಂಡು ಉಂಡರು. ಯಾರಿಗೂ ಸಿಕ್ಕದ ಸಕ್ಕರೆ ಅವರಿಗೆ ಯಥೇಷ್ಟವಾಗಿ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮಂಡ್ಯದ ಸಕ್ಕರೆಯೇ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಜಾಮೂನು ಜಿಲೇಬಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡು ತಿಂದರು. ಅಕ್ಕಿ ಸಕ್ಕರೆ ಇವು ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು. ಅವುಗಳ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಇಂತಿಷ್ಟೆ ಎಂದು ನಿಗದಿ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧುವಲ್ಲ. ಬೆಲೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಆ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅಂತರ್ಧಾನವಾದವು. ಆದರೂ ಕೇಳಿದಷ್ಟು ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟವರಿಗೆ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರೆತವು. ಕೊಡದವರಿಗೆ ಅವು ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಜೇನುತುಪ್ಪ ಕೂಡ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥವೇ. ಗಟ್ಟಿಯಾದ ಹಾಲು, ಮಾಗಿದ ಹಣ್ಣುಗಳು, ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಬೆಣ್ಣೆ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೇಯುವ ತೊಗರಿಬೇಳೆ, ಜಿಡ್ಡೆರುವ ಮೊಸರು, ಗಮಗಮಿಸುವ ಕಾಫಿ ಪುಡಿ, ಯಾವ ಪ್ರತಿಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಇಲ್ಲದ ಸ್ನೇಹಿತರು, ಅಶ್ಲೀಲದ ಸೋಂಕು ಸಹ ಇಲ್ಲದ ಕಥೆ ಕಾದಂಬರಿಗಳು - ಇವೆಲ್ಲ ಆ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರಬೇಕಾದವುಗಳೇ. ಅವನ್ನು ಯಾರೂ ಹೊತ್ತು ಮಾರುವುದಿಲ್ಲ. ಅವಿದ್ದಲ್ಲಿಗೆ ನಾವೇ ಹೋಗಿಕೊಂಡು ತರಬೇಕು! ಯಾರೇ ಆಗಲಿ ಅವುಗಳ ಬೆಲೆ ಇಷ್ಟೇ ಎಂದು ನಿಗದಿ ಮಾಡುವುದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಅವುಗಳ

ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಪ್ಪುವ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬೇಕೆಂದಾಗಿ ಕೇಳಿದಷ್ಟು ಹಣ ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧರಬೇಕು. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಅವು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಬೆಲೆ ಕೊಟ್ಟು ತಾರ ಮಧುವಂ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಈ ಭಾವನೆ ಇದ್ದಿರಬಹುದಲ್ಲವೆ! ಅವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಧು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಂಶವಂತೂ ಸ್ಪಷ್ಟ. ಅದರ ಬೆಲೆಯನ್ನೇನಾದರೂ ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಾಡಿದ್ದರೋ? ಇಲ್ಲ ಅಂಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಅದನ್ನಿಟ್ಟು ಮಾರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವೋ? ಅಥವಾ ಅವನಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೂದೋಟಗಳಾಗಲಿ ಜೇನು ಹುಳಗಳಾಗಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಇರಲಿಲ್ಲವೋ?

ಈಗಿಂತ ಹಿಂದೆ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ನಾಡು ಹೆಚ್ಚು ಸುಭಿಕ್ಷವಾಗಿತ್ತು. ಅದರಲ್ಲೇನೂ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಆಗ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಜನರಲ್ಲೆ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಜನಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಈಗಿನಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಊರ ಹೊರಗೂ ಒಳಗೂ ದೊಡ್ಡ ಉದ್ಯಾನವನಗಳು ತೋಟಗಳು ಇದ್ದವು. ಹೊರವಲಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಿಕವಾದ ಅರಣ್ಯ ಪ್ರದೇಶವಿತ್ತು. ಜನ ಪೂಜೆಗಂದೋ ಅಲಂಕಾರಕ್ಕಂದೋ ಬಗೆಬಗೆಯಾದ ಹೂಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೂವಿಗಾಗಿ ಗಿಡಮರಬಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ನೆಟ್ಟು ಸಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ತಲೆತುಂಬ ಹೂ ಮುಡಿಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೈಯ ಕಂಕಣವಾಗಿ ಕೊರಳ ಹಾರವಾಗಿ ಕರ್ಣಪೂರವಾಗಿ ಅವರು ಹೂಮಾಲೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹೂಮಾಲೆಗಳನ್ನು ನಿತ್ಯವೂ ಧರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೂಗಳಿಂದ ಅಲಂಕಾರ, ಸುವಾಸನೆ, ರಂಗುರಂಗಾದ ಬಣ್ಣ ಅವರ ರಾಜವೈಭವದ ರಸಿಕತೆಗೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಹೂ ಅವರಿಗೆ ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇದೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಅವರು ದಿನನಿತ್ಯದ ದೇವತಾರ್ಚನೆಗೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಫಲಪುಷ್ಪ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವತ್ತಿಗೂ ವಿನಾಯಕನ ಪೂಜೆಯಂದು ಪುರೋಹಿತರು ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರಲ್ಲವೆ. ಅಷ್ಟೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಅವರು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಬೆಳೆದು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾವೇನೋ ಇಂದು ಕಾಸು ಚೆಲ್ಲಿ ಏನನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ ಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಹೂ ಹಣ್ಣು ಹಾಲು ತರಕಾರಿ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ನಮಗೆ ಮಾರುಕಟ್ಟೆಯಿಂದ ಬರಬೇಕು. ದಿನವೂ ಹೂ ಮುಡಿಯುವವರೇ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮುಡಿಯುವವರು

ಹೂವನ್ನು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಗಿಡ ಹಾಕಿ ಬೆಳೆಸುವವರು ಅಪರೂಪ. ನಮಗೆ ಕೈ ಕೆಸರಾಗಬಾರದು. ಬಾಯಿ ಮಾತ್ರ ಮೊಸರಾಗಬೇಕು. ಎಂಥ ಮೊಸರಾದರೂ ಸರಿ. ಅದರಲ್ಲಿ ಜಿಡ್ಡೆಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸರಿ. ಹುಳಿಹುಳಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಸರಿ. ಮಾತೆತ್ತಿದರೆ ಮಗು ಕೈಲಿ ಕಾಸು ಹಿಡಿದು ಅಂಗಡಿಗೆ ಓಡಬೇಕು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ದೋಸೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೋಟೆಲಿನಿಂದ ಪಲ್ಯ ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಚಟ್ನಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಹೋಟೆಲಿನಿಂದ ಇಡ್ಲಿ ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೋಳಿಗೆ ಮಾಡಿದ ದಿನ ಕೂಡ ಪಾಯಿಸಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಶೇವಿಗೆಯನ್ನು ಅಂಗಡಿಯಿಂದ ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಷ್ಟೇಕೆ, ಮನೆಯ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಹೋಟೆಲಿನ ಹುಳಿ ಬರಬೇಕು. ಈಗೇನು ಊರ ತುಂಬ ಅಂಗಡಿಗಳಿವೆ. ಅಂಗಡಿಯ ತುಂಬ ಸಾಮಾನುಗಳಿವೆ. ಕಾಸು ಬಿಚ್ಚಿದರಾಯಿತು ಏನು ಬೇಕಾದರೂ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ.

ಅಥವಾ ವಿಷಯ ಹೀಗಿರಬಹುದು. ಬೆಲೆಗೊಟ್ಟು ತಾರ ಮಧುವಂ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಕವಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಂಗಡಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಇದ್ದ ಕೆಲವು ಅಂಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನು ಮಾರುತ್ತಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲವೋ? ಒಂದು ವೇಳೆ ಮಾರಿದರೂ ಅದು ಶುದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತಿತ್ತೋ ಇಲ್ಲವೋ? ಈಗ ಏನಾದರೂ ಅಂಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಸಿಕ್ಕದೇ ಹೋದರೆ ನಮ್ಮ ಗತಿ ಪೂರೈಸಿದಂತೆಯೆ. ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಉಪವಾಸ ಇದ್ದು ಬಿಡುತ್ತೇವೆ. ನಾವು ಬೇರೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ದಿನವೂ ಅಗತ್ಯವಾಗಿರುವ ಕರಿಬೇವಿನ ಸೊಪ್ಪನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ ಬೆಂಗಳೂರಿನವರು ಅದನ್ನು ಸರಾಗವಾಗಿ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಬಹುಜನರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಿಡವಿದ್ದರೂ ಅವರನ್ನು ದಿನವೂ ಕೇಳುವುದು ಹೇಗೆ? ಅದು ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯದ ಕೆಲಸ. ಅವರಾದರೂ ಪಾಪ, ಎಷ್ಟು ಜನರಿಗೆ ಅಂತ ಕೊಟ್ಟಾರು. ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಕೆಲಸವೆಂದರೆ ಕಾಸು ಕೊಟ್ಟು ಅಂಗಡಿಯಿಂದ ಕೊಂಡು ತರುವುದು. ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಅದು ಸಿಕ್ಕದೇ ಹೋದರೆ ನಮ್ಮಂಥವರ ಗತಿ ಏನು? ಹೀಗಾಗಿ ಆಧುನಿಕ ನಾಗರಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಗಡಿಗಳು ಮತ್ತು ಹೋಟಲುಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡುಬಿಟ್ಟಿವೆ.

ಅಂಗಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಜೇನು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕೇಳಿದಷ್ಟು ಬೆಲೆಕೊಟ್ಟು ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗುತ್ತದೆಯೆ? ಹಿಂದಿನವರಿಗೆ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಈಗಿನವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯ. ಪದಾರ್ಥಗಳ ಬೆಲೆ ಹೆಚ್ಚಿದಂತೆಲ್ಲ ನಾವು ಅವುಗಳ ಬಳಕೆಯನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುತ್ತ ಬರುತ್ತೇವೆ. ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನು ಆಹಾರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಜನ ನಮ್ಮಲ್ಲಿದ್ದಾರೆಯೇ? ಎಷ್ಟೋ ಮಂದಿಗೆ ಅದು ಸೇರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಕಾಫಿಯ ರುಚಿ ಕಂಡ ನಾಲಗೆಗೆ ಬೇರೆ ಏನು ಸೇರುತ್ತದೆ! ದೋಸೆ ತಿನ್ನುವವರೇ ಹೆಚ್ಚು ರಸಬಾಳೆಯನ್ನು ತಿನ್ನುವವರು ಕಡಿಮೆ. ಕಬೀರದಾಸರು ಒಂದು ಕಡೆ ಬಹು ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಬಹು ವಿಚಿತ್ರವಾದ್ದು. ನೋಡಿ, ಹಾಲಿನಂಥ ಉತ್ತಮ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾರಬೇಕಾದವನು ಅದನ್ನು ಹೊತ್ತು ತಂದು ಮನೆಮನೆಗೂ ಕೊಟ್ಟು ಹೋಗಬೇಕು. ಆದರೆ ಕೆಟ್ಟ ಪದಾರ್ಥವಾದ ಹೆಂಡವನ್ನು ಅದು ಇದ್ದಲ್ಲಿಗೇ ಹೋಗಿ ದುಡ್ಡು ಕೊಟ್ಟು ಕುಡಿದು ಬರುತ್ತಾರೆ. ಕಬೀರರು ಇದನ್ನು ಕಂಡು ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೇ ಏನು, ಕುಡಿಯುವವನಿಗೂ ಈ ಮಾತು ಕೇಳಿದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನು ನೋಡಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನು ಹುಳುಗಳು ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ತಯಾರು ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಅವಕ್ಕೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಅದು ಅಷ್ಟು ರುಚಿಯಾದ ಪದಾರ್ಥವೇ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಅವುಗಳ ಭಾವನೆ. ಹೀಗಾಗಲು ಕಾರಣ ಇಷ್ಟೆ, ಅವು ಜೇನು ಕಾಣುವುದು ಯಾವಾಗ? ಹೊಟ್ಟೆ ನೋವು ಬಂದಾಗ, ಚಳಿಜ್ವರ ಬಂದಾಗ, ಕಹಿಯಾದ ಔಷಧಿಯ ಪುಡಿಯನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದೆರಡು ತೊಟ್ಟು ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನು ಹಾಕಿ ಕಲಸಿ ನೆಕ್ಕು ಎಂದು ಬಲವಂತ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಅಪ್ಪ. ಅಮ್ಮನೇ ಆ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರೆ ಮಗು ಜಪ್ಪಯ್ಯ ಎಂದರೂ ಪುಡಿಯನ್ನು ನೆಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನಾದರೂ ನೆಕ್ಕಿಸಲು ಸಾಕಷ್ಟು ಕಷ್ಟಪಡಬೇಕು. ಔಷಧಿಗೆ ಇನ್ನಷ್ಟು ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹಾಕಬೇಕು. ಮಗುವಿಗೆ ಕೈಗೆ ಒಂದಿಷ್ಟನ್ನು ಸುರಿಯಬೇಕು. ಮೊದಲು ಮಗು ಕೈನೆಕ್ಕಿ ಬಾಯಿ ಸಿಹಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಮತ್ತೆ ಔಷಧಿ ಬೇಡ ಎನ್ನುತ್ತದೆ. ಆಗ ಅಪ್ಪ ಜೋರಾಗಿ ಬೈಯಬೇಕು. ಒಂದು ಏಟನ್ನೂ ಕೊಡಬೇಕು. ಜ್ವರ ಬಂದಾಗ ಮಕ್ಕಳು ಹಾಲು ಬ್ರೆಡ್ಡು ತಿನ್ನದಿದ್ದರೂ ಏಟನ್ನು ಮರೆಯದೆ ತಿನ್ನುತ್ತವೆ. ಆಗ ಮಗು ಕಾಗದವನ್ನು ಕೈಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಸುಟ್ಟ ಸುಡುಗಾಡು ಮೋರೆ ಮಾಡುತ್ತ ಅದನ್ನು ನೆಕ್ಕುತ್ತದೆ. ನೆಕ್ಕಿದ ಕೂಡಲೇ ಅದನ್ನು ನುಂಗುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಲಗೆಯ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ರುಚಿ

ನೋಡುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಕಹಿಯ ವಾಸನೆ ಬಂದರೂ ಸಾಕು. ಅದನ್ನು ಉಗುಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಅಪ್ಪ ಮೊದಲಿಗಿಂತ ಗಡುಸಾದ ದನಿಯಲ್ಲಿ ಬೈಯಬೇಕು. ಆಗ ನುಂಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರು ಕೇಳುತ್ತದೆ. ತಕ್ಷಣ ನೀರು ಕುಡಿದರೆ ಔಷಧಿಯ ಚುರುಕು ಹೋಗಿ ಬಿಡುತ್ತದೆಂದು ಅಪ್ಪ ನೀರು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮಗು ಸಕ್ಕರೆ ಕೇಳುತ್ತದೆ. ಮತ್ತಷ್ಟು ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತದೆ. ಎರಡನ್ನೂ ತಿಂದು ಕೈಯನ್ನು ಅಪ್ಪನ ಮೈಗೆ ಒರಸಿ ಮಲಗುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ಮಗುವನ್ನು ಕೇಳಿ ನೋಡಿ, ಜೇನುತುಪ್ಪ ಹೇಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು. ಥೂ ಚೆನ್ನಾಗಿಲ್ಲ ಎನ್ನುತ್ತದೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ ಮತ್ತೆಲ್ಲಿ ಔಷಧಿ ಕುಡಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೋ ಎಂಬ ಭಯದಿಂದ. ಕೆಲವು ಮಕ್ಕಳಂತೂ ಅದನ್ನು ಕಹಿ ಎಂದು ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಮುಂದೆ ಅವು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನು ಬಳಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಳಲೆಕಾಯಿ ಪಂಡಿತರುಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳು ಔಷಧಿಯ ನೆಪದಲ್ಲಾದರೂ ಒಂದಿಷ್ಟು ಜೇನಿನ ರುಚಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಈಗ ಅದಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶ ಕಡಿಮೆ. ಇಂಜೆಕ್ಷನ್ ಕೊಡುವ ವೈದ್ಯರು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕಹಿಯೋ ಸಿಹಿಯೋ ಅವರು ಕೊಡುವ ಔಷಧಿಯನ್ನು ನುಂಗಿದರಾಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಜೇನಿನ ಹನಿ ಕೂಡ ಬಿಳಬೇಕಾದಿಲ್ಲ. ಬಹಳ ಕಹಿಯಾದ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೆ ಗಿರಾಕಿಗಳು ಎಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ಭಯದಿಂದ ಈ ವೈದ್ಯರುಗಳು ಸಿಹಿಯಾದ ಔಷಧಿಯನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ ನಮ್ಮ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದ ವಾಸನೆ ಕೂಡ ಸಿಕ್ಕದಂತಾಗಿದೆ.

ನಮ್ಮ ಹಿಂದಿನವರು ಬಹಳ ರಸಿಕರು. ಮಧುವನ್ನು ದಿನದಿನದ ಊಟದ ಒಂದು ಅಂಶವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಅತಿಥಿಗಳಿಗೆ ಮಧುಪರ್ಕದ ಉಪಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂದರೆ ಬಂದವರಿಗೆ, ಕಾಲು ತೊಳೆಯುವುದು ಆಚಮನಗಳಾದ ಮೇಲೆ, ಹಾಲು ಹಣ್ಣು ಸಕ್ಕರೆ ಜೇನು ಇವನ್ನು ತಿನ್ನಲು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಪದ್ಧತಿ ಈಗ ಮಾಯವಾಗಿದೆ. ಶ್ರಾದ್ಧದ ದಿನ ಬಂದ ಅತಿಥಿಗಳಿಗೆ ಮಧುವನ್ನು ಬಡಿಸುವ ಒಂದು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮಾತ್ರ ಇನ್ನೂ ಉಳಿದುಬಂದಿದೆ.

ಇವತ್ತಿಗೂ ಮಲೆನಾಡಿನವರು, ಅದರಲ್ಲೂ ಕೊಡಗಿನವರು ಜೇನನ್ನು

ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ರೊಟ್ಟಿ ದೋಸೆ ಇವನ್ನು ತಿನ್ನುವಾಗ ಅದರ ಜೊತೆ ಒಂದು ಬೊಗಸೆಯನ್ನು ಜೇನುತುಪ್ಪ ಮತ್ತು ತುಪ್ಪವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಚಪಾತಿ ಮತ್ತು ಪೂರಿಗಳಿಗೆ ಅದೇ ಜೇನನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಚಟ್ಟಿ ಮತ್ತು ಪಲ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ರುಚಿಕರವಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಜೇನಿನಷ್ಟು ಪೌಷ್ಟಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲ ನಾಲಗೆಗೆ ಅದರ ರುಚಿ ಅಂಟಬೇಕು. ಅಷ್ಟೇ ಆಗ ನೀವೇ ಬೆಲೆಗೊಟ್ಟು ಮಧುವನ್ನು ತಂದು ಬಳಸುತ್ತೀರಿ.

ನಾನು ಜೇನನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಬಳಸಿ ನೋಡಿದ್ದೇನೆ. ಬೆಲೆಗೊಟ್ಟು ತರುವಾಗ ಮುಖ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಪ್ಪೆಯಾದರೂ ತಿನ್ನುವಾಗ ಬಹು ಹಿತವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ತಟ್ಟೆಯ ತುಂಬ ನಂಜನಗೂಡು ರಸಬಾಳೆಯ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಪೇರಿಸಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದು ದೊರೆಯದಿದ್ದಾಗ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಳಿತು ಸಿಪ್ಪೆ ಕಪ್ಪಾದ ಬಿಳಿಯ ಪುಟ್ಟಬಾಳೆ ಅಥವಾ ಓಟೆಬಾಳೆಯನ್ನು ತರಬಹುದು. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಬಟ್ಟಲಿನಲ್ಲಿ ಶುದ್ಧವಾದ ಮಧುವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ತಟ್ಟೆಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡವಾಸನೆಯೇನೂ ಇಲ್ಲದ ಗಟ್ಟಿ ತುಪ್ಪ ಇರಬೇಕು. ಪಾವಿನ ಲೋಟದ ತುಂಬ ಬಿಸಿಬಿಸಿಯಾದ ಹಾಲು ಇರಬೇಕು. ಬಾಳೆ ಸಿಹಿ ಜೇನುತುಪ್ಪವೂ ಸಿಹಿ. ಸಕ್ಕರೆಯೂ ಸಿಹಿ. ಹಾಲೂ ಸಿಹಿ. ಆದರೆ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ರುಚಿಯಲ್ಲಿ ಸುವಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಇವೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟು ಸೇರಿದಾಗ ಅವರ್ಣನೀಯವಾದ ಒಂದು ರಸಪಾಕ ಏರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ತುತ್ತೂ ಅಮೃತೋಪಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಾಲಗೆಗೆ ಹಿತ. ದೇಹಕ್ಕೂ ಹಿತ. ಫ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೂ ಪರಿಮಳದ ಅನುಭವ. ಆದ್ಯರ ವಚನಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಕೈ ಮೇಲು! ಆಗ ಬೆಲೆಗೊಟ್ಟು ತಂದದ್ದು ಸಾರ್ಥಕ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಬ್ರೆಡ್ಡನ್ನು ತಿನ್ನುವಾಗ ಜ್ಯಾಮಿನ ಬದಲು ಮಧುವನ್ನು ಬಳಸಬಹುದು. ಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನನ್ನ ಗೆಳೆಯರೊಬ್ಬರು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗುಲ್‌ಕಂದನ್ನು ತಯಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರ ತಯಾರಿಕೆ ಸುಲಭ. ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಧುವನ್ನು ಶೇಖರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಗುಲಾಬಿಯ ದಳಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಜೊತೆಗೆ ಬೇಕೆನಿಸಿದರೆ ಒಣದ್ರಾಕ್ಷಿ ಬಾದಾಮಿ ಏಲಕ್ಕಿಯವುಡಿ ಕೇಸರಿ ಕೊಂಚ ಪಚ್ಚಕರ್ಪೂರ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಹಾಕಬಹುದು. ಅನಂತರ ಎಲ್ಲವೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಪಕ್ವವಾಗುವವರೆಗೆ ಬಿಡಬೇಕು. ಆಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ತಿನ್ನಬೇಕು. ಬಹುಶಃ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು

ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದ ಚ್ಯವನಪ್ರಾಶ ಕೂಡ ಇಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿರುತ್ತದೋ ಇಲ್ಲವೋ. ಎಷ್ಟೇ ಆಗಲಿ ಚ್ಯವನಪ್ರಾಶ ಔಷಧ. ಗುಲ್‌ಕಂದನ್ನು ಕೂಡ ಕೆಲವರು ಔಷಧವೆಂತಲೇ ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಒಂದು ನಿಘಂಟಿನಲ್ಲಿ ಔಷಧವೆಂದೇ ಅರ್ಥ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಗುಲ್‌ಕಂದ್ ಎಂದಿಗೂ ಔಷಧವಲ್ಲ. ಅದೊಂದು ರಸಕವಳ.

ಬೆಲೆಗೊಟ್ಟು ತರುವ ಜೇನಿಗಿಂತ ಇಳಿಸಿದ ಜೇನು ಬಹು ಹಸನಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪುಕ್ಕಟೆಯಾಗಿ ತಂದ ಯಾವ ಅಮೂಲ್ಯ ಪದಾರ್ಥವಾಗಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಜೇನು ಕುರುಬರು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಾಡಿ ಜೇನು ಇಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಕೃಷ್ಣರಾಜಸಾಗರದ ಅಣೆಯ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಕಟ್ಟಿರುವ ಜೇನನ್ನು ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹೊಗೆ ಹಾಕಿ ಇಳಿಸುವುದನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿದ್ದೇನೆ. ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಎತ್ತರ ಬೆಳೆದು ನಿಂತ ಮರಗಳ ತುದಿಗೋಡಿನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚೇನು ತನ್ನ ಗೂಡನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ. ದೂರದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ನೋಡಿದರೆ ಮರ ಗಡ್ಡ ಬಿಟ್ಟ ಹಾಗೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ನಗರಗಳಲ್ಲಾದರೆ ಈ ಹೆಚ್ಚೇನು ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಎತ್ತರವಾದ ಮನೆಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ ಅವುಗಳ ನೆತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಗೂಡು ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಚಿಕ್ಕದು ಜೇನು ಮರದ ಪೊಟರೆಯಲ್ಲಿ ಗೂಡು ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇದರ ಗೂಡು ಚಿಕ್ಕದು. ಸಣ್ಣ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ ಗಾತ್ರ ಇರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನೊಂದು ಬಗೆಯ ಹುಳುವಿದೆ. ಅದು ಸಣ್ಣ ಗಿಡಗಳ ತಳುವಾದ ರೆಂಬೆಯ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಗೂಡು ಕಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಕೋಲುಜೇನು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚೇನಿನ ತುಪ್ಪಕ್ಕಿಂತ ಕಿರುಜೇನಿನದು ಹೆಚ್ಚು ರುಚಿಕರ ಹಾಗೂ ಪೌಷ್ಟಿಕ ಎಂದು ಮಲೆನಾಡಿನವರ ನಂಬಿಕೆ.

ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಜೇನುಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡ ಎಂಬ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶವಿದೆ. ವಾರದ ಕೊನೆಯ ವಿಹಾರಕ್ಕೆ ಅದು ಸೊಗಸಾದ ಸ್ಥಳ. ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಬೆಟ್ಟಗಳಿವೆ. ಈ ಗುಡ್ಡದ ಹತ್ತಿರ ಸಣ್ಣದಾಗಿ ಮೊದಲಾಗುವ ಕಣಿವೆ ಬರಬರುತ್ತ ಬಹು ವಿಶಾಲವಾದ ಮೈದಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೈದಾನದ ಇನ್ನೊಂದು ಪಕ್ಕದ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು - ಕಡೂರು ಬಸ್ಸು ರಸ್ತೆ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಗುಡ್ಡದ ಸಾನುಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣದೊಂದು ಚೌಡಿಯ ಗುಡಿ ಇದೆ. ಹತ್ತಿರದಲ್ಲೇ ಬೆಟ್ಟದ ನೀರು ನಿಲ್ಲಲು ಕಲ್ಲು ಬಂಡೆಯನ್ನು ಕೊರೆದು ಒಂದು ಪುಷ್ಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಗುಡಿಯ ಅಂಗಳದಲ್ಲಿ ಹತ್ತಾರು ಸಣ್ಣ ಕಣಿಗಲೆಯ ಗಿಡಗಳಿವೆ.

ದೂರದಲ್ಲೊಂದು ಬಿಲ್ಲಪತ್ರೆಯ ಮರವಿದೆ. ಈ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೊಂದು ಬಿಳಿಯ ಕಣಗಿಲೆಯ ಮರವಿದೆ. ಪುಷ್ಕರಣಿಯ ಮೇಲುಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ಥಳವಿದೆ. ಹೂಡಿದ ಒಲೆ ಹರಡಿದ ಕಪ್ಪು ಅದು ಅಡಿಗೆಯ ಜಾಗವೆಂಬುದನ್ನು ಸಾರಿ ಹೇಳುವಂತಿವೆ. ಅದರ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಕಲ್ಲಿನ ಕಡಿದಾದ ಬೆಟ್ಟ ಬಹಳ ಕಡಿದಾಗಿದೆ. ಎತ್ತರವಾಗಿದೆ. ಅದರ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ನಲವತ್ತು ಐವತ್ತು ಜೇನು ಹುಟ್ಟುಗಳು. ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಕಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹೂಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಜೇನುಗೂಡು ಕಟ್ಟಲು ಅಷ್ಟಾದರೆ ಸಾಕು ಗುಡಿಯ ತಳದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಮನೆಗಳ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿ.

ಒಂದು ಸಾರಿ ಕಾಲೇಜು ಹುಡುಗರೊಂದಿಗೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬಿಡಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಅಡಿಗೆಯ ಕೆಲಸ ಭರಾಟೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಹುಡುಗರು ಗುಂಪುಗುಂಪಾಗಿ ವನಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಓಡಿಯಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆಗ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಜೇನುಹುಳುಗಳು ಹೆದರಿಕೆಯಿಂದಲೋ ಎಂಬಂತೆ ಹಾರ ತೊಡಗಿದವು. ಬಹುಶಃ ಅಡಿಗೆಯ ಒಲೆಯ ಹೊಗೆ ಅವಕ್ಕೆ ತಗುಲಿರಬೇಕೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಎದ್ದ ಹುಳುಗಳು ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಮುತ್ತಲ ಕಾಡಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ಓಡಿಯಾಡಿ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಹುಡುಗರನ್ನೆಲ್ಲ ಕಡಿಯಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದವು. ಜೇನುತುಪ್ಪ ರುಚಿಯಾದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಜೇನುಕಡಿತ ರುಚಿಯಾಗಬಲ್ಲದೇ? ಕಡಿಸಿಕೊಂಡ ಹುಡುಗರು ಎಗರಾಡುತ್ತ ಕೂಗುತ್ತ ಸಿಕ್ಕಲ್ಲಿ ಓಡತೊಡಗಿದರು. ಅವರ ನಡತೆಯಿಂದ ಮತ್ತಷ್ಟು ಬೆದರಿದ ಹುಳುಗಳು ಹೊಸ ಹುರುಪಿನಿಂದ ಹುಡುಗರನ್ನು ಅಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋದವು. ನಾನು ಮತ್ತು ಇನ್ನಿಬ್ಬರು ಹುಡುಗರು ಮಾತ್ರ ಅಡಿಗೆಯ ಜಾಗದಲ್ಲಿದ್ದೆವು. ಎದ್ದ ಜೇನು ನಾವಿರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸರಸರನೆ ಹಾರಾಡತೊಡಗಿದವು. ನಾವೇನಾದರೂ ಆ ಜಾಗದಿಂದ ಕದಲಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಭ್ರಮರದಂಶನವಾಗುತ್ತೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ದೇವರು ಏನು ಬುದ್ಧಿ ಕೊಟ್ಟನೋ ಇದ್ದ ಜಾಗದಿಂದ ಕದಲಲಿಲ್ಲ. ಹುಳುಗಳು ನಮ್ಮ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದವೇ ಹೊರತು ನಮ್ಮ ಮೈ ಮುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಒಲೆಯ ಶಾಖ ಮತ್ತು ಹೊಗೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಪಾಡಿತೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ನಾವಂತೂ ಎಲ್ಲ ಅಡಿಗೆಯವರಂತೆ ಅರ್ಧವಸನಧಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದೆವು. ಅದೃಷ್ಟ ತಪ್ಪಿ ಜೇನುಗಳ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಬಿದ್ದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೂ ನೂರಾರು ಇಂಚೆನ್ನುಗಳಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಅಡಿಗೆ ಮುಕ್ಕಾಲು ಭಾಗ ಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಹುಳಿ ಮರಳುತ್ತಿತ್ತು. ಪಲ್ಯ ಬಂದಿತ್ತು. ಗೊಜ್ಜು

ಗಮಗಮಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಅನ್ನ ಮಾತ್ರ ಬೇಯುತ್ತಲಿತ್ತು. ಏನಾದರಾಗಲಿ ಎಂದು ಒಲೆಯ ಸೌದೆಗಳನ್ನು ಹಿರಿದು ನೀರು ಹಾಕಿದೆವು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಹೊಗೆಯಾಗುವುದು ನಿಂತಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಅರ್ಧ ಗಂಟೆಯಲ್ಲಿ ಒಲೆಯ ಬಿಸಿಯಿಂದಲೇ ಅನ್ನವೂ ಹದವಾಗಿ ಆಯಿತು. ಜೇನುಗಳು ನಿಧಾನವಾಗಿ ಗೂಡು ಸೇರಿದವು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಒಂದು ಗಂಟೆಯ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೆ ಊಟ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಊಟ ಮಾಡುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಊಟ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಹುಡುಗರು ಜೇನಿಗೆ ಹೆದರಿ ಚೆಲ್ಲಾಪಿಲ್ಲಿಯಾಗಿ ಓಡಿ ಹೋಗಿದ್ದರು.

ಅವರೆಲ್ಲ ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬಂದು ಒಂದುಗೂಡುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸಂಜೆ ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆ ಆಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಹಸಿವು ಚುರುಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಯಾರೂ ಊಟದ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡದ ಹಾಗಾಗಿದ್ದರು. ಬಂದ ಬಂದವರೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅನುಭವವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳತೊಡಗಿದರು. ಎಲ್ಲರೂ ನೋವಿನಿಂದ ನರಳುವವರೆ. ಕೆಲವರಿಗಂತೂ ಜೇನುಕಡಿತದಿಂದ ಮೂತಿಮೂಗು ಎಲ್ಲ ಊದಿಹೋಗಿತ್ತು. ಕಡಿಯುವ ಜೇನಿಗೆ ಯಾರ ಮೂಗಾದರೇನು? ನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಅವು ನನ್ನನ್ನು ಕಡಿಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಹೊಗೆ ಹಾಕಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿದವನು ನಾನು. ಆದರೂ ಅವು ನನ್ನನ್ನು ಕಚ್ಚಲಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಕೂಡ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಒಲೆಯ ಬಿಸಿ ನನ್ನನ್ನು ಕಾಪಾಡಿತು. ಇತರರೆಲ್ಲ ಪಾಪ! ಜೇನಿನ ಗೋಜಿಗೆ ಹೋಗದೆ ಇದ್ದವರು. ಆದರೆ ಜೇನು ಅವರನ್ನು ಕಚ್ಚಿ ಹಿಂಸಿಸಿತು. ಹೇಗಿದೆ ನ್ಯಾಯ. ಆಧುನಿಕ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಆಗುವುದು ಹೀಗೆ ತಾನೆ. ಎರಡನೆಯ ಮಹಾಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದವರು ಯಾರೋ, ಅದರ ಬಿಸಿಯಿಂದ ನರಳುತ್ತಿರುವವರು ಯಾರೋ. ಜೇನಿನಿಂದ ಪಾರಾಗಲು ಕೆಲವರಂತೂ ಗುಡ್ಡದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಹತ್ತಾರು ಮೈಲಿ ಓಡಾಡಿ ಬಂದಿದ್ದರು. ಕಡಿತದಿಂದ ಒಂದು ಪಾಲು ನೋವಾದರೆ ಓಡಾಟದಿಂದ ಹತ್ತು ಪಾಲು ನೋವು. ಅಂತೂ ನರಳುತ್ತಲೆ ಎಲ್ಲರೂ ಪಟ್ಟಾಗಿ ಊಟ ಹೊಡೆದರು.

ಹಳ್ಳಿಯವರಿಗೆ ಈ ವಿಷಯ ತಿಳಿದಾಗ ಅವರು “ನೋಡಿ ಸ್ವಾಮಿ, ಗುಡ್ಡದ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಚೌಡಮ್ಮನಿದ್ದಾಳೆ. ಆಕೆಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಮೈಲಿಗೆ ಆಗಬಾರದು. ಎಂಜಲು ಮುಸುರೆ ಆಗಬಾರದು. ಆಕೆಯ ಹತ್ತಿರ ಯಾರೂ ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಹೋಗಬಾರದು. ಹಾಗೆಲ್ಲ ಮಾಡಿದಾಗ ಅಮ್ಮ ಮುನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾಳೆ.

ಜೇನು ಏಳುತ್ತವೆ. ಸಿಕ್ಕವರನ್ನು ಕಡಿಯುತ್ತವೆ. ನೋಡಿ ಅವು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕಡಿದವು. ನಮ್ಮನ್ನೇನಾದರೂ ಕಡಿದವೇ? ನಾವೆಲ್ಲ ಅಲ್ಲೆ ಕಾಡಿನ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಎಂಜಲು ಮುಸುರೆ ಇದ್ದರಿಂದ ಎದ್ದವೋ ನಾನು ಹೋಗೆ ಹಾಕಿದ್ದರಿಂದ ಎದ್ದವೋ ಕಾರಣ ಏನಾದರೂ ಇರಲಿ ಜೇನು ಎದ್ದಿದ್ದು ನಿಜ. ನಾನು ಮರೆತರೂ ನಮ್ಮ ಹುಡುಗರು ಅದನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ಮರೆಯಲಾರರು.

ನಾನಾದರೂ ಅದನ್ನು ಹೇಗೆ ಮರೆಯಲಿ. ದಿನದಿನವೂ ತರಗತಿಗೆ ಕಾಲಿಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ನನಗೆ ಜೇನು ಗೂಡಿಗೆ ಹೋಗೆ ಹಾಕಿದ ಅನುಭವವಾಗುತ್ತದೆ!!

ಹೊಚ್ಚ ಹೊಸ ಜೇನನ್ನು ತರುತ್ತೇವೆಂದು ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಹುಟ್ಟಿಗೆ ಕೈ ಹಾಕಿ ಹುಳುಗಳ ಕೈಲಿ ಕಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಹೇಗಾದರೂ ಇರಲಿ ಅಂಗಡಿಯ ಜೇನನ್ನು ಬೆಲೆಗೊಟ್ಟು ತರುವುದೇ ಸುಖ. ಕವಿ ಹಾಗೆಂದು ಹೇಳುವಾಗ ಏನೇನು ಆಲೋಚನೆಗಳು ಅವನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದವೋ ಬಲ್ಲವರಾರು! ಅವನು ಹೇಳುವ ಪೂರ್ತ ಮಾರ್ತುಗಳು ಹೀಗಿವೆ.

ಬೆಲೆಯಿಂದಕ್ಕುಮೆ ಕೃತಿ ಹೆಡ್ಡೆಗಾ
ವಿಲ ನೋಡು ಭುವನದ ಭಾಗ್ಯದಿಂದಮಕ್ಕುಂ ನೋಳ್ಳಂ
ಬೆಲೆಗೊಟ್ಟು ತಾರ ಮಧುವಂ
ಮಲಯಾನಿಲನಂ ಮನೋಜನಂ ಕೌಮುದಿಯಂ.

ಹಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಅಳತೆ ಮಾಡುವ ತೂಗುವ ಈಗಿನ ಜನಕ್ಕೆ ಕವಿ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ಬುದ್ಧಿವಾದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಹಣಕೊಟ್ಟು ಕೂಲಿಯಾಳುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಅನೇಕ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನೂ ಮಾಡಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಸಂತದ ವೈಭವವನ್ನು ಕೊಟೇಷನ್ ತರಿಸಿ ಆರ್ಡರ್ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆಯೆ? ಜೇನುತುಪ್ಪವನ್ನು 'ತಯಾರು' ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗುತ್ತದೆಯೆ? ಯಾವ ಗಿರಣಿಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನಾವ ಪ್ರಯೋಗ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಅವು ತಯಾರಾಗಬಲ್ಲವು? ಜೇನು ಹುಳುಗಳು ಮಧುಸಂಚಯ ಮಾಡಿ ಜೇನು ತುಪ್ಪವನ್ನು ತಯಾರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ನಾವು ಹೋಗಿ ಹುಳುಗಳನ್ನು ಓಡಿಸಿ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಕದ್ದು ತರಬಹುದು. ಗಿಡ ಸೊಂಪಾಗಿ ಬೆಳೆದು

ಹೂಗಳು ಅರಳಿದ್ದರೆ ನಾವು ಬುಟ್ಟಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹೋಗಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಎದೆಬಿಡುವು ಇಲ್ಲದೆ ಹೂಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತು ತರಬಹುದು. ಪ್ರತಿಭಾವಂತನಾದ ಕವಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಅವನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಬೆಲೆಕೊಟ್ಟು ಆ ಮಹಾಕೃತಿಯನ್ನು ಕೊಂಡು ತರಬಹುದು. ಇಷ್ಟೆ, ನಮ್ಮ ಬಲವಂತಕ್ಕೆ ಹುಳು ಜೇನನ್ನು ತಯಾರಿಸದು, ಗಿಡ ಹೂ ಬಿಡದು, ವಸಂತ ಮೂಡದು, ಕವಿ ಕೃತಿರಚನೆ ಮಾಡಲಾರನು.

ಕೆಲವರು ಬೆಲ್ಲದ ಎಳಸಾದ ಪಾಕವನ್ನು ಮಾಡಿ ಅದನ್ನೇ ಮಧುವೆಂದು ಮಾರುತ್ತಾರೆಂತೆ; ದಡ್ಡರು ತಂದು ಬಳಸುತ್ತಾರೆಂತೆ. ನಿಜವಾದ ಮಧುವಿಗೂ ಬೆಲ್ಲದ ಪಾಕಕ್ಕೂ ಯಾವ ಸಂಬಂಧ. ಮಧುವಿಗೆ ಇರುವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಬಣ್ಣ ಹದ ಸಿಹಿ ವಾಸನಾಮಾಧುರ್ಯ ಇವು ಪಾಕಕ್ಕೆ ಎಂದಿಗೂ ಬರಲಾರವು. ಹೂಗಳ ಸಿಹಿ ರಸವನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದು ಶೀಶೆಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರಿಸಿ ಇಟ್ಟಾಗಲೂ ಅದು ಮಧುವಾಗಲಾರದು. ಹುಳು ಮಕರಂದವನ್ನು ತಂದು ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಶೇಖರಣೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ನಿಜ, ಆ ರಸ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ರಾಸಾಯನಿಕ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಒಳಗಾಗಿ ಮಧುವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಗೊಬ್ಬರ ಮತ್ತು ನೀರು ಗಿಡದ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ಗುಲಾಬಿಯಾಗುವಂತೆ ಹಸಿಹಸಿಯಾದ ಲೋಕಾನುಭವ ಕವಿಯ ಮುಖೇನ ರಸವತ್ ಕಾವ್ಯವಾಗುವಂತೆ.

ಜೇನುಹುಳುವನ್ನು ಹುಳು ಎಂದು ಕರೆಯಬಾರದು. ಅದಕ್ಕೆ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವರು ಅದನ್ನು ನೋಣವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಇನ್ನೂ ಅಸಹ್ಯ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಕವಿಗಳು ಬಂಡುಣಿ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಹೂವಿನ ಬಂಡನ್ನು ಊಟ ಮಾಡುತ್ತದಾದ ಕಾರಣ ಅದಕ್ಕೆ ಆ ಹೆಸರು ಒಪ್ಪುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಮಧುಪ, ಮಧುಕರ, ಮಧುವೃತ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮಧುವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದು, ಮಧುಸಂಚಯವನ್ನೇ ವ್ರತವನ್ನಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆ ಹೆಸರುಗಳು ಬಳಕೆಗೆ ಬಂದಿವೆ.

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಚುಚ್ಚುವ ಒಂದು ಗುಣದಿಂದ ಜೇನುಹುಳುಗಳಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕಾವ್ಯಾರಾಮವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅಲ್ಲಿನ ಅಮರವೂ ರಮ್ಯವೂ ಆದ ಸಾರಸ್ವತ ಮಕರಂದಶ್ರೀಯನ್ನಣ್ಣುವುದರ ಮೂಲಕ ನಿಜವಾದ 'ಮಧುವೃತ' ರಾಗಬೇಕು.

ಹತ್ತಿರ ನಿಂತು ಜೇನನ್ನು ನೋಡಬೇಕೆನ್ನುವವರು ಹೂವಿನ ಅಂಗಡಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸಿಟಿ ಮಾರ್ಕೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಸದಾ ಕಾಲವೂ ಜೇನು ಹುಳು ಓಡಾಡುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಸೇವಂತಿಗೆ, ಗೋರಟೆ, ಮಲ್ಲಿಗೆ, ಜಾಜಿ, ಸುಗಂಧರಾಜ ಗುಲಾಬಿ, ಸಂಪಿಗೆ, ದಾಸವಾಳ, ಡೇಲಿಯಾ ಈ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಹೂಗಳನ್ನೂ ಅದು ಸವರಿ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಡೇಲಿಯಾ ನಿರ್ಗಂಧ ಕುಸುಮ. ಸೇವಂತಿಗೆಯಾದರೂ ಎಷ್ಟೋ ಉತ್ತಮ. ಸ್ವಲ್ಪ ಗಮಗಮ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಅದರ ವಾಸನೆ ನನಗೆ ಹಿಡಿಸದು. ಅದು ಹಳೆಯ ಮುತ್ತೈದೆಯರ ಹೂವು. ಮಂಗಳಗೌರಿಯ ಹೂವು, ಹಳ್ಳಿಯ ಹೂವು. ಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧರು ಅದನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಮಕರಂದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸಂಪಗೆಯ ವಾಸನೆ ಬಹಳ ಕಟು. ಆದರೂ ಮೂಗಿಗೆ ಬಹಳ ಹಿತ. ಮಲ್ಲಿಗೆಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಜಾಜಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಮಕರಂದ ಎಷ್ಟು ಸಿಗುತ್ತದೋ ಸ್ವಲ್ಪ ಅನುಮಾನ. ಸುಗಂಧರಾಜ ನೋಡಲು ಬಹು ಚಂದ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮಕರಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದುಂಬಿಗೂ ಅದು ಪ್ರಿಯ. ಅದರ ಗಂಧ ಬಹು ನವುರಾದುದು. ಹೂವು ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಾದರೂ ಬಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮಧುರವಾದ ವಾಸನೆಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇನ್ನೊಂದು ಹೂವೆಂದರೆ ಕಣಗಿಲೆ. ಕೆಂಪು ಕಣಗಿಲೆಗಿಂತ ದೇವಕಣಗಿಲೆ ಉತ್ತಮ. ಅದು ಬಿಳುಪು, ಗಂಧವಂತೂ ಬಹು ಮಧುರ. ಕೆಲವರು ಅದನ್ನು ದೆವ್ವಕಣಗಿಲೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅದು ತಪ್ಪಿರಬೇಕು. ದೇವಕಣಗಿಲೆ ಇರಬೇಕು ಅದು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯಗಳಿದ್ದಲ್ಲೇ ಆ ಗಿಡ ಇರುತ್ತದೆ. ದುಂಬಿಗೆ ಆ ಹೂವು ಈ ಹೂವು ಎಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ಹೂಗಳನ್ನೂ ಅದು ನೆಕ್ಕಿ ನೋಡುತ್ತದೆ. ಹೂವಿನಿಂದ ಹೂವಿಗೆ ಹಾರುವುದೇ ಕೆಲಸ. ಮುಡಿಯಲು ಆಗದ ತುಂಬೆಯ ಹೂವು ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಮಕರಂದದ ಕೊಡವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಲಂಟಾನದ ಹೂವಿನಲ್ಲಿ ಹೇರಳವಾಗಿ ಮಧು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ದುಂಬಿ ಊರ ಹೂವನ್ನು ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಕಾಡ ಹೂಗಳನ್ನೂ ಸೇವಿಸುತ್ತದೆ. ಮಧುವನ್ನು ಶೇಖರಿಸುವುದೇ ಅದರ ವೃತ್ತ. ಇದ್ದ ಎರಡು ಹೂಮಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ನಿಜವಾದ ಹೂವಿನದು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಂದಾಗ ಸಾಲಮನ್ನನೆಗೆ ನಿಜದ ಹೂವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ದುಂಬಿಯೇ. “ಕಾಗದದ ಹೂವಿನಲಿ ದೊರೆಯಬಹುದೇ ಜೇನು” ಎಂದು ಮಾಸ್ತಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಗೊತ್ತು ಯಾವ ಹೂವಿನ ಯೋಗ್ಯತೆ ಎಷ್ಟು ಎಂದು.

ಜೇನುಹುಳು ಹೂವಿನ ಮಕರಂದವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕುಡಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದು

ನಮ್ಮ ಭಾವನೆ. ಅದು ತಪ್ಪು ಎಂದು ನನಗೆ ಕೆಲವಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಅವು ಹಣ್ಣಿನ ಅಂಗಡಿಗೂ ನುಗ್ಗುತ್ತವೆ. ಸೀತಾಫಲದಿಂದ ಒಸರುವ ಸಿಹಿರಸವನ್ನು ಹೀರುತ್ತವೆ. ನಲುಗಿದ ದ್ರಾಕ್ಷಿಯ ಗೊಂಚಲನ್ನು ನೆಕ್ಕುತ್ತವೆ. ಬಿರಿದ ಕಿತ್ತಳೆಯ ರಸವನ್ನು ಕುಡಿಯುತ್ತವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ತಿಂಡಿಯ ಅಂಗಡಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಜಾಮೂನಿನ ರಸವನ್ನು ಜಿಲೇಬಿ ಮತ್ತು ಜಹಂಗೀರುಗಳ ಪಾಕವನ್ನು ಸವಿಯುತ್ತವೆ. ಪುಟ್ಟ ಪುಟ್ಟ ಮಕ್ಕಳ ಎದುರಿಗೆ ಇದನ್ನು ಓದಿ ಹೇಳಬೇಕು. ಅವುಗಳ ಬಾಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಊರುತ್ತದೆ. ತಾವೂ ದುಂಬಿಗಳಾಗಲು ಅವು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡುತ್ತವೆ. ನಮ್ಮ ಕವಿ ಪಂಪ ಹೇಳಲಿಲ್ಲವೆ. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ರಸಿಕರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ಭೋಗಭಾಗ್ಯವೂ ಇದೆ. ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಉಪಭೋಗಿಸಲು ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಒಂದು ಜೀವಮಾನ ಸಾಲದು. ಸತ್ತರೂ ಆಶೆ ತೀರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂಥವರು ಮರುಹುಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮರಿದುಂಬಿಯಾಗಿಯೋ ಕೋಗಿಲೆಯಾಗಿಯೋ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿಯೇ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿ ಸುಖಪಡಲಿ -ಎಂದು.

ಬೆಳಗಿನ ತಂಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಯಾನವನಗಳ ರಮ್ಯತೆಯ ಮಧ್ಯೆ ಹೂವಿನಿಂದ ಹೂವಿಗೆ ಹಾರಾಡುತ್ತ ಅಮೃತ ಪ್ರಾಯವಾದ ಮಧುಪಾನ ಮಾಡುತ್ತ ದಿವ್ಯೋನ್ಮತ್ತ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವಮಾನವನ್ನೆಲ್ಲ ಕಳೆಯುವ ಜೇನು ಏನು ಪುಣ್ಯ ಮಾಡಿ ಆ ಜನ್ಮವನ್ನು ಪಡೆದೆಯೋ, ದುಂಬಿಯ ಗಂಧಗ್ರಹಣ ಶಕ್ತಿ ಎಷ್ಟು ಸುಟಿಯಾದುದು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದ ಮೇಲಂತೂ ಅದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಮಗಿರುವ ಅಸೂಯೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ.

ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರಿನಲ್ಲೊಂದು ದಿನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಮೂರು ಗಂಟೆಯ ಸುಮಾರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜಿನ ಕಡೆ ಹೊರಟಿದ್ದೇನೆ. ಜಿಲ್ಲಾ ಕಚೇರಿಗೂ ಜಿಲ್ಲಾಧಿ ಕಾರಿಗಳ ಬಂಗಲೆಗೂ ಮಧ್ಯದ ಸಾಲು ಮರದ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಹೋದರೆ ನಮ್ಮ ಕಾಲೇಜು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಎಡಗಡೆ ದೊಡ್ಡ ಆಟದ ಮೈದಾನವಿದೆ. ಅದರ ದಕ್ಷಿಣದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಿ ಮಂದಿರವಿದೆ. ಉತ್ತರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಜು ಕಾನ್ಸ್ಟಂಟು ಪಕ್ಕಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದೆ. ಮೈದಾನದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಒಂದು ಸರ್ರೆ ಮರದ ಬುಡದಲ್ಲಿ ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಕುಳಿತು ಮರದ ಪೊಟರೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಸುಮ್ಮನೆ ಆತನ ಹತ್ತಿರ ಹೋದೆ, ಏನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೋ ನೋಡೋಣ ಎಂದು. ಆತ ಜೇನು ಸಾಕಣೆಯ

ಇಲಾಖೆಯವನು. ನಿರಾಯಾಸವಾಗಿ ಒಂದೊಂದೇ ಜೇನು ಹುಳುವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗೆ ತುಂಬುತ್ತಿದ್ದ.

“ಏನು, ಜೇನು ನಿಮಗೆ ಕಡಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆ?” ಎಂದು ಕೇಳಿದ.

ಅದಕ್ಕೆ ಅವನು “ಇಲ್ಲ ಸಾರ್, ನಾವು ಜೇನಿನ ಮಧ್ಯೆ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಅವು ನಮ್ಮ ಮೈಮೇಲೆಲ್ಲ ಹತ್ತಿ ಓಡಾಡುತ್ತವೆ. ಅವು ನಮಗೆ ಏನೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಾವೇನಾದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಿದರೆ ಅಥವಾ ವಿನಾಕಾರಣ ಅವನ್ನು ಬೆದರಿಸಿದರೆ ಅವು ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಕಚ್ಚುತ್ತವೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದ.

ನಾನು ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಬಾಗಿ ಅವನು ಜೇನು ಹಿಡಿಯುವುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತೆ. ನಿಂತು ಒಂದೆರಡು ನಿಮಿಷಗಳಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಮೂವತ್ತು ಹುಳುಗಳು ನನ್ನ ತಲೆಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಸುಳುಸುಳು ಎಂದು ಓಡಾಡತೊಡಗಿದವು. ನನಗೆ ಜೀವವೇ ಹಾರಿ ಹೋದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಎಲ್ಲಾದರೂ ಒಂದೆರಡು ಹುಳುಗಳು ನನ್ನನ್ನು ಕಡಿದರೆ ಏನು ಗತಿ ಎಂದು ನಡುಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಜೇನುಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡದಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯ ಮುಂದೆ ಕೂತು ಅವುಗಳ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ಪಾರಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದೆ. ಅದೇ ಹುಳುಗಳು ಈಗ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಹತ್ತಿವೆ. ಅಂದುಕೊಂಡೆ.

ಇಲಾಖೆಯವನು ಕೇಳಿದ :

“ತಲೆಗೆ ಏನಾದರೂ ಸುವಾಸನೆಯ ಎಣ್ಣೆ ಹಾಕಿದ್ದೀರಾ ಸಾರ್?” ಎಂದು.

ಇದು ಒಳ್ಳೆ ಪೀಕಲಾಟಕ್ಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿತಲ್ಲ. ದುರ್ವಾಸನೆಯ ಎಣ್ಣೆ ಹಾಕಿದರೆ ನೋಣಗಳು ಮುತ್ತುತ್ತವೆಯೆಂದು ಸುವಾಸನೆಯ ಎಣ್ಣೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬಂದರೆ ಜೇನು ನೋಣಗಳು ಮುತ್ತಬೇಕೆ! ಎಂದಿನಂತೆ ಆ ದಿನ ಮೈಸೂರು ಶ್ರೀಗಂಧದ ಸಾಬೂನಿನಲ್ಲಿ ಮುಖ ತೊಳೆದಿದ್ದೆ. ತಲೆಗೆ ಭವನಗರ ಎಣ್ಣೆ ಕಾರ್ಖಾನೆಯವರ ಸುಗಂಧದ ಹರಳೆಣ್ಣೆಯನ್ನು ಬಹು ಸ್ವಲ್ಪ ಲೇಪನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದೆ. ತಲೆಗೂದಲೆಲ್ಲ ಗುಲಾಬಿಯ ವಾಸನೆಯಿಂದ ಗಮಗಮಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಕರವಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ನಾನು ಮಲ್ಲಿಗೆಯ ಗಂಧವನ್ನು ಲೇಪನ

ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ. ಇಷ್ಟನ್ನೂ ನಾನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಯಾವ ಷೋಕಿಗೂ ಅಲ್ಲ. ಯಾರನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲ. ಯಾರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಅಲ್ಲ. ಹತ್ತಿರ ಬಂದವರು ಅಸಹ್ಯಪಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯದಿರಲಿ ಎಂದು. ಆದರೆ ನನ್ನ ತಲೆಯ ಗುಲಾಬಿಯ ಗಂಧ ದುಂಬಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ನನಗೆ ಮೊದಲೇ ಗೊತ್ತಾಗಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು. ನನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲೇ ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ನಿಜವಾಗಿರುವಾಗ ಶಕುಂತಲೆಯ ಮುಖಕ್ಕೆ ಭ್ರಮರ ಮುತ್ತಿತೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಧಾರಾಳವಾಗಿ ನಂಬಬಹುದು. ಆಕೆಯ ಮುಖ ಗುಲಾಬಿಯಂತೆ ಸುವಾಸನೆಯಿಂದ ಕೂಡಿತ್ತಲ್ಲದೆ ಹೂವಿನಂತೆ ಕೋಮಲವಾಗಿಯೂ ಇತ್ತು. ಭೃಂಗ ಭ್ರಮಿಸಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನಿದೆ?

“ಸುಮ್ಮನೆ ಇರಿ ಸಾರ್. ಅವು ಏನೂ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ನಾನು ಇಲ್ಲಿ ರಾಣಿಜೇನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಹಾಕುತ್ತೇನೆ. ಆಗ ಅವೆಲ್ಲ ತಾವೇ ತಾವಾಗಿ ಬಂದು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯನ್ನು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ನೀವು ಅಲುಗಾಡದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಕೂಡಿ”.- ಎಂದು ಇಲಾಖೆಯಾತ ಭರವಸೆ ಕೊಟ್ಟ.

ನಾನು ನಡುಗುತ್ತ ಸುಮ್ಮನೆ ಕೂತೆ.

ಏನು ಚಮತ್ಕಾರವೋ, ಆತ ರಾಣಿ ಜೇನನ್ನು ಹಿಡಿದು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ ಐದು ನಿಮಿಷದಲ್ಲಿ ಜೇನು ಹುಳುಗಳೆಲ್ಲ ಗೂಡು ಸೇರಿದವು. ಬದುಕಿದೆಯೆ ಬಡ ಜೀವವೇ - ಎಂದುಕೊಂಡು ಕಾಲೇಜಿಗೆ ಹೊರಟೆ.

“ನಮಸ್ಕಾರ ಸಾರ್.” ಎಂದು ಇಲಾಖೆಯಾತ ಕೂಗಿ ಹೇಳಿದ.

“ನಮಸ್ಕಾರ ಅಪ್ಪ, ನಿನಗೆ ಒಂದು! ಜೇನು ಹುಳುವಿಗೆ ಎರಡು!” ಎನ್ನುತ್ತ ದಾರಿ ಸಾಗಿದೆ.

ಬೆಲೆಗೊಟ್ಟು ತಾರ ಮಧುವಂ ಎಂಬ ಕವಿಯ ಮಾತನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾದ ಮೇಲೂ ಸಹ ನಾನು ಹೇಳುವುದು ಇಷ್ಟೆ. ಎಷ್ಟೆ ಬೆಲೆಯಾಗಲಿ, ಕೊಟ್ಟು ತರುವುದೇ ಮೇಲು. ಜನ್ಮೇಪಿ ಜೇನು ಇಳಿಸಲು ಹೋಗಬಾರದು!

ಕೃತಿ-ಕರ್ತೃ ವಿಚಾರ

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಬಂಧ ಲೇಖಕರೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀ ಎನ್. ಪ್ರಹ್ಲಾದರಾವ್ 1920 ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಹಲವಾರು ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಕನ್ನಡ ಉಪನ್ಯಾಸಕರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ಅಧ್ಯಾಪಕರೆನಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ವಿಶ್ವಕೋಶ ರಚನಾ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಇವರು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ನಿಸರ್ಗ ಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಉಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ತಾಳಿ ಅದನ್ನು ತಮ್ಮ ಲೇಖನಗಳ ವಸ್ತುವನ್ನಾಗಿರಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಯುತರು 1980 ರಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು. ಇವರು ಉತ್ತಮ ಲೇಖಕರೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಇವರು ರಚಿಸಿದ ಮುತ್ತಿನಹಾರ, ಮಧುವ್ರತ ಪ್ರಬಂಧ ಸಂಕಲನಗಳು ನಿದರ್ಶನಗಳಾಗಿವೆ. ಮಿಂಚುಳ್ಳ, ಪಿನೋಕಿಯಾ ಎಂಬ ಮಕ್ಕಳ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೂ ಅಮಲಿನ ವಚನಗಳು ಎಂಬ ವಚನ ಸಂಕಲನವನ್ನೂ ಇವರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ 'ಮಧುವ್ರತ' ಎಂಬ ಈ ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಇವರ ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಪ್ರಬಂಧ ಸಂಕಲನದಿಂದ ಆರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಲಲಿತ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಜೇನು ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿತ. ಅದನ್ನು ಇಂದಿನ ಜನ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಜೇನಿನಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವದ ಔಷಧ ಗುಣವಿದೆ. ಅದನ್ನು ದಿನನಿತ್ಯ ಸೇವನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಯಾವ ರೋಗವೂ ಹತ್ತಿರ ಬರಲಾರದು ಎಂಬ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ಜೇನು ಹುಳುಗಳ ಜೀವನ ಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಜೇನು ತಯಾರಿಕೆಯನ್ನು ಕುರಿತ ಹಲವು ವಿವರಗಳನ್ನು ಹಾಸ್ಯಮಯವಾಗಿ ಈ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿನಾಕಾರಣ ಜೇನು ಹುಳುಗಳ ಕುರಿತಂತೆ ಹೆದರುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಇಂದಿನ ಜನ ಜೇನನ್ನು ಬೆಲೆಗೊಟ್ಟು ಖರೀದಿಸಬೇಕೇ ಹೊರತು ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ತರುವ ದುರ್ಬುದ್ಧಿ ಮಾತ್ರ ಬೇಡ ಎಂಬ ಉಪದೇಶವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

I. ಕಥನ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ

ಮಧು=ಜೇನು; ಯಥೇಷ್ಟ =ಹೇರಳ, ಬೇಕಾದಷ್ಟು; ಅಮೂಲ್ಯ =ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ಬೆಲೆಕಟ್ಟಲಾಗದ; ಅಂತರ್ಧಾನ =ಅದೃಶ್ಯ; ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯ =ಆರೋಗ್ಯ, ಕ್ಷೇಮ; ಅಳಲೆಕಾಯಿ =ತ್ರಿಫಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು, ಹರಿತಕೀ ವೃಕ್ಷದ ಕಾಯಿ (ತ್ರಿಫಲಗಳು - ನೆಲ್ಲಿ, ತಾಳೆ, ಅಳಲೆ); ನಿಯಂತ್ರಣ =ಹತೋಟಿ, ಹಿಡಿತ; ಮಧುಪರ್ಕ =ಮೊಸರು, ತುಪ್ಪ ನೀರು,

ಜೇನುತುಪ್ಪ ಸಕ್ಕರೆ - ಈ ಐದರ ಮಿಶ್ರಣ; ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ =ಮೂಗು; ದಂಡಿಯಾಗಿ =ಧಾರಾಳವಾಗಿ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿ; ಮುಲಾಜು =ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ; ಆದ್ಯ =ಮೊದಲನೆಯ; ರಸಕವಳ =ರುಚಿಕರವಾದ ಭೋಜನ; ಹಸನು =ಉತ್ತಮ, ಯೋಗ್ಯ; ತುದಿಗೋಡು =ಮರದ ತುದಿಯ ಕವಲು; ಸಾನು =ಬೆಟ್ಟದ ತಪ್ಪಲು; ಚೌಡಿ =ಶಕ್ತಿದೇವತೆ, ದುರ್ಗೆ; ಪುಷ್ಕರಿಣಿ =ಕೊಳ; ಭ್ರಮರದಂತನ =ಜೇನು ಹುಳುವಿನ ಕಡಿತ; ಕಡಿದು =ಹಳ್ಳ, ತಗ್ಗು; ವಸನ =ಬಟ್ಟೆ; ಗಾವಿಲ =ಹೆಡ್ಡೆ, ಹಳ್ಳಿಯವ; ಭುವನ =ಜಗತ್ತು, ಭೂಮಿ; ಮಲಯಾನಿಲ =ಮಲಯ ಪರ್ವತದಿಂದ ಬೀಸುವ ಸುಗಂಧಪೂರಿತವಾದ ತಂಗಾಳಿ; ಮನೋಜ =ಮನ್ಮಥ; ಕೌಮುದಿ =ಬೆಳದಿಂಗಳು; ಸಂಚಯ =ಸಂಗ್ರಹ; ಬಂಡು =ಮಕರಂದ, ಜೇನು; ಬಂಡುಣಿ =ಜೇನುಹುಳು; ಸಾರಸ್ವತ =ವಿದ್ವತ್ತು, ಪಾಂಡಿತ್ಯ; ಸುಟಿ =ಚುರುಕು, ಲವಲವಿಕೆ; ಕಡಿ =ಕಚ್ಚು;

II. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತಹ ಇತರ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಯಾವುವು?
2. ಜನರು ಬಗೆಬಗೆಯ ಹೂಗಿಡಗಳನ್ನು ಏಕೆ ನೆಡುತ್ತಿದ್ದರು?
3. ನಮಗೆ ಕೈ ಕೆಸರಾಗಬಾರದು, ಬಾಯಿ ಮಾತ್ರ ಮೊಸರಾಗಬೇಕು ಎಂಬ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಲೇಖಕರು ಹೇಗೆ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ?
4. ಕಬೀರ ದಾಸರು ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಹೇಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ?
5. ಮನೆಗೆ ಬಂದ ಅತಿಥಿಗಳಿಗೆ ಹಿಂದಿನವರು ಯಾವ ರೀತಿಯ ಉಪಚಾರ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು?
6. ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಬಗೆಬಗೆಯ ಬಾಳೆ ಹಣ್ಣುಗಳಾವುವು?
7. ಲೇಖಕರು ಜೇನನ್ನು ಸವಿಯುವ ಸೊಗಸನ್ನು ವಿವರಿಸಿರಿ.
8. ಗುಲ್‌ಕಂದನ್ನು ಹೇಗೆ ತಯಾರಿಸುತ್ತಾರೆ?
9. ಜೇನು ಹುಳುಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ವಿಧಗಳಿವೆ? ತಿಳಿಸಿರಿ.

10. ಜೇನುಕಲ್ಲುಗುಡ್ಡದ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಲೇಖಕರು ಹೇಗೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ?
11. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಜೇನು ಹುಳುಗಳು ಕಚ್ಚಲು ಏನು ಕಾರಣವೆಂದು ಹಳ್ಳಿಗರು ಹೇಳಿದರು?
12. ಹಣಕೊಟ್ಟು ಕೂಲಿಯಾಳುಗಳನ್ನಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ - ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಲೇಖಕರು ಏನೇನು ನಿರ್ದರ್ಶನಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ?
13. ಕನ್ನಡ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಜೇನುಹುಳುವಿಗಿರುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳೇನು?
14. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಹೇಗೆ ನಿಜವಾದ ಮಧುವ್ರತರು ಆಗುವರು?
15. ಸಾಲಮನ್ನನು ನಿಜವಾದ ಹೂ ಯಾವುದೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಗೆ ಕಂಡು ಹಿಡಿದನು?
16. ಕವಿ ಪಂಪನು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲೇ ಮರುಜನ್ಮ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಏಕೆ ಆಶಿಸಿದನು?
17. ಲೇಖಕರು ತಮ್ಮ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬರುವವರು ಅಸಹ್ಯ ಪಡದಿರಲೆಂದು ಏನೇನು ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು?

III. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿವರವಾದ ಉತ್ತರ ನೀಡಿರಿ.

1. ಚಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳು ಔಷಧ ಸೇವನೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಜೇನನ್ನು ಕೊಟ್ಟಾಗ ಮಾಡುವ ಚೇಷ್ಟೆಗಳೇನೆಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತು ಮಕ್ಕಳು ಜೇನು ಕಹಿಯನ್ನಲು ಕಾರಣವೇನೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಿರಿ.
2. ಜೇನುಕಲ್ಲು ಗುಡ್ಡಕ್ಕೆ ಲೇಖಕರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ನಡೆದ ಅವಾಂತರವೇನು?
3. ಲೇಖಕರು ಬಗೆಬಗೆಯ ಹೂಗಳ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಗುಣರೂಪಾತಿಶಯಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ?

4. ಜೇನುಹುಳುಗಳು ಹೇಗೆ ಜೇನನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತವೆ?
5. ಲೇಖಕರು ಕಾಲೇಜಿನತ್ತ ಹೊರಟಾಗ ನಡೆದ ಘಟನೆಯೇನು? ವಿವರಿಸಿ.
6. ಬೆಲೆಗೊಟ್ಟು ತಾರ ಮಧುವಂ - ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ಕವಿ ಹೇಳಲು ಕಾರಣವೇನು? ವಿವರಿಸಿ.

IV. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ

1. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ ವಾಕ್ಯ ರಚಿಸಿರಿ.

ನಿಯಂತ್ರಣ, ವಿನಾಕಾರಣ, ಅಮೂಲ್ಯ, ಹಸನು, ಅಂತರ್ಧಾನ, ಆತ್ಮರಕ್ಷಣೆ, ಕುತೂಹಲ, ಸಂಚಯ

2. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಬರೆದು ಸಂಧಿ ತಿಳಿಸಿರಿ.

ಒಂದುಗೂಡು, ದೇವತಾರ್ಚನೆ, ಅತ್ಯುತ್ತಮ, ಹೀಗಾಗಿ, ದಿವ್ಯೋನ್ನತ, ಜನ್ಮವೆತ್ತಿ, ತಲೆಗೂದಲು, ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ.

3. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಪದ ತಿಳಿಸಿರಿ.

ಸಾಧ್ಯ, ಕೆಟ್ಟ, ಕಹಿ, ಅನುಭವ, ಸಾರ್ಥಕ, ಉತ್ತಮ, ಆಯಾಸ, ಹೊರ, ಪ್ರಾಕೃತಿಕ, ಹಿಂಸೆ, ಅಮೃತ

4. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳ ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಮಾಡಿ ಸಮಾಸ ತಿಳಿಸಿರಿ.

ತಂಗಾಳಿ, ಹೆಜ್ಜೆನು, ಪುಷ್ಪಪತ್ರಗಳು, ಹೂಮಾಲೆ

V. ಚಟುವಟಿಕೆ

1. ಎನ್. ಪ್ರಹ್ಲಾದರಾವ್ ಅವರ ಇತರ ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಓದಿರಿ.
2. ಜೇನು ಸಾಕಣಾ ಕೇಂದ್ರಗಳಿಗೆ ಭೇಟಿ ನೀಡಿರಿ.
3. ನೀವು ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರಿಯರಾಗಿ ರಜಾ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ್ಯಾದ್ರಿ ಬೆಟ್ಟ ಸಮೂಹದ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಸುತ್ತಾಡಿ ನಿಸರ್ಗದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರಿ.

5. ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂದರೇನು?

- ದೇವುಡು ನರಸಿಂಹಶಾಸ್ತ್ರಿ

ಮನುಷ್ಯ ಶಿಶು ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಶಿಶುಗಳಿಗಿಂತ ಬಹು ದುರ್ಬಲವಾದುದು. ಶಿಶುವು ಸರ್ವಾಂಗ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಎದ್ದು ಓಡಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಎರಡು ವರ್ಷವಾದರೂ ಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಎದ್ದು ಓಡಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ಎದ್ದು ಬಿದ್ದು ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿ ಕೊನೆಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಓಡಾಡಲು ಶಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ನಮಗಲ್ಲಾ, ಓಡಾಡುವುದು ಬಹಳ ಅಭ್ಯಾಸವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅದನ್ನು ಕಲಿಯುವಾಗ ಪಟ್ಟ ಶ್ರಮವೆಲ್ಲ ಮರೆತುಹೋಗಿದೆ. ಆದರೂ ಇಂದಿನ ನಮ್ಮ ನಡೆಗೆ, ಓಡಾಟಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಹಲವಾರು ಅಲ್ಲ, ನೂರಾರು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಕಾರಣ.

ಹಾಗೆಯೇ ತೋಟಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ. ಅಲ್ಲಿ ತೆಂಗಿನಮರ ನೋಡಿ. ಫಲಭರಿತವಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ತೋಟದ ಸೌಭಾಗ್ಯ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯೇ ಆ ರೂಪಿನಿಂದ ನಿಂತಂತಿದೆ. ಆ ಭಾರಿಯ ಗುಂಬ, ಅದು ನಿಂತಿರುವ ವೈಖರಿ, ದಪ್ಪ ಎಳನೀರು, ಕಾಯಿ, ಕುರುಬೆ, ಹೊಂಬಾಳೆ, ಗರಿ ಎಲ್ಲವೂ ಆ ಗಿಡ ಎಳೆತನದಲ್ಲಿ ಪಡೆದ ಆರೈಕೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿವೆ; ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ.

ಹೀಗೆ ಹಲವಾರು ಪ್ರಯತ್ನಗಳ, ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳ ಆರೈಕೆಯ ಫಲವಾಗಿ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೊಂದಾಣಿಕೆ, ಒಂದು ಹೆಚ್ಚುತ್ತನ, ಒಂದು ಹಿರಿಯತನ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ, ಆ ಹೆಚ್ಚಳ, ಆ ಹಿರಿಯತನ ಮೂರು ಸೇರಿ ಮುಪ್ಪರಿಗೊಂಡ ಮನೋಭಾವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ.

“ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎನ್ನುವ ಮಾತು ಈಚಿನದು. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನ ‘ಕಲ್ಚರ್’ ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿ ಬಂದಿರುವುದು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ವಿನಯ ಎನ್ನುವುದು ಸರಿ. ಸುಮಾರು ಎರಡು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಕಾಲಿದಾಸನು ‘ಪ್ರಜಾನಾಂ ವಿನಯಾಧಾನಾತ್ ರಕ್ಷಣಾತ್ ಭರಣಾದಪಿ ಸಪಿತಾ ಪಿತರಸ್ತಾಸಾಂ ಕೇವಲಂ ಜನ್ಮ ಹೇತುವಃ’ ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾನೆ” ಎನ್ನುವವರೂ ಇದ್ದಾರೆ. ಹೊಸ ಮಾತು ಎಂದು ನಾವು ನೂಕಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಹಳೆಯ ಮಾತು ಎಂದು ಹೆಚ್ಚು ಆದರ ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ನಮಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ವಿನಯ, ಎರಡೂ ಇರಲಿ.

ಈ ಗುಣ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇರಬೇಕು. ನಾನು ಹಾಕಿದ ಮರಗಳು ಸೊಂಪಾಗಿ ಬೆಳೆದು ನಲಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದೊಂದು ಸೌಭಾಗ್ಯವಲ್ಲವೆ? ಅಂತಹ ಸೌಭಾಗ್ಯವು ಯಾರಿಗೆ ಬೇಡ? ಅದರಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕತೆ.

ಗರಡಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ವರ್ಷ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಾಮು ಮಾಡಿದವನು ನಡೆಯುವುದೇ ಒಂದು ಸೊಗಸು. ಆ ಮೈಯನ್ನು ಹೊತ್ತು ಮಹಡಿಯ ಭಾರವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೊತ್ತಿರುವ ಕಂಭಗಳ ಹಾಗೆ ಆ ಕಾಲುಗಳು ಜಗ್ಗು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಂತೋಷ. ಹಾಗೆ ಆ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೊದಲನೆಯ ಗುಣ ಇತರರಿಗೆ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುವುದು. “ಸಂತೋಷಂ ಜನಯೇತ್ ಪ್ರಾಜ್ಞಃ ತದೇವ ಈಶ್ವರ ಪೂಜನಂ.”

ಮೊದಲು ಹೊಂದಾಣಿಕೆ, ಹೆಚ್ಚುತ್ತನ, ಹಿರಿಯತನ ಇವು ಮೂರು ಇರಬೇಕು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಎಂದಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಒಂದು ಕಥೆ ನೆನೆದುಕೊಳ್ಳೋಣ. ಒಬ್ಬ ತಂದೆ ತನ್ನ ಮಗನನ್ನು ಓದುವುದಕ್ಕೆ ಹಿರಿಯರ ಬಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದ. ಅವನು ಅಲ್ಲಿ ಓದಿ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಗಳಿಸಿ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದ. ಅವನಿಗೆ ಯೋಚನೆಯಾಯಿತು: “ನಾನು ವಿದ್ಯಾವಂತ, ನಮ್ಮಪ್ಪನಿಗೆ ನಾನು ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಬೇಕೋ ಬೇಡವೋ?” ಎಂದು.

ತಂದೆ ಬುದ್ಧಿವಂತ. ಮಗನ ಮುಖ ನೋಡುತ್ತಲೂ ಆತನಿಗೆ ತಿಳಿದುಹೋಯಿತು, ಮಗನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಂಕಟ. ತಾನೇ ಎದ್ದು ಬಂದು ಮಗನನ್ನು ಹೊಗಳಿದ: “ಅಪ್ಪಾ ನಿನ್ನಂತಹ ಮಗ ಹುಟ್ಟಿ ನಮ್ಮ ಕುಲ ಪಾವನವಾಯಿತು. ನಿನ್ನ ಹಾಗೆ ಓದಿದವರು ಯಾರು?” ಎಂದು.

ಮಗನಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಕತೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಿಡೋಣ. ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಯಾರು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಪನ್ನರು? ವಿನಯವುಳ್ಳವರು ಯಾರು? ತಾನು ವಿದ್ಯಾವಂತನೆಂದುಕೊಂಡ ಮಗನೋ? ಬುದ್ಧಿವಂತನಾಗಿ ಮಗನಿಗೆ ಬಂದ ಸಂಕಟವನ್ನು ಕಳೆದ ತಂದೆಯೋ? ತಂದೆಯ ನಡೆಯಲ್ಲಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ, ಹೆಚ್ಚಳ,

ಹಿರಿಯತನ ಮೂರು ಇಲ್ಲವೇನು? ಮಗನದು ವಿದ್ಯೆ; ಇನ್ನೂ ಅರಗದ ಅನ್ನದಂತೆ ಅದು. ತಂದೆಯದು ಸಂಸ್ಕೃತಿ; ಅರಗಿದ ಅನ್ನದಂತೆ ಆಚಾರದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿರುವ ವಿದ್ಯೆ.

ಈ ಮಾತು ಬಂದಿರುವಾಗಲೇ ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಮಾತು ಹೇಳೋಣ. ಇಂಗ್ಲಿಷಿನಲ್ಲಿ “ಜಂಟಲ್‌ಮ್ಯಾನ್” ಎಂಬ ಒಂದು ಪದವಿದೆ. ನಾವು ಅದನ್ನು ದೊಡ್ಡವನು, ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯ, ಮಹನೀಯ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಭಾವಗಳೂ ಅರ್ಥಗಳೂ ಇವೆ. ಮಕ್ಕಳು ಏನೋ ನೋವು ಎನ್ನುವಂತೆ ನಾವೂ ಹಿರಿಯರಾದರೂ ಸರಿಯಾದ ಮಾತು ಇಲ್ಲದೆ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಒದ್ದಾಡುತ್ತೇವೆ. ಹಾಗೆ ಒದ್ದಾಡಿಸುವ ಅರ್ಥಗಳ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಇದೂ ಒಂದು. ಆ ವಿಶಾಲವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಂದು ಮಾತಿನಿಂದ ಗುರುತಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಆನೆಯ ಫೋಟೋ ಜೇಬಿನಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಆನೆಯೂ ಜೇಬು ಹಿಡಿಸುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಆದೀತೆ? ಹಾಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂದು ಮೂರಕ್ಷರದ ನುಡಿ ನುಡಿದರೂ ಅದರ ಅರ್ಥ ಬಹಳ ದೊಡ್ಡದು. ಬದುಕಿರುವ ಮರ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಇರುವಂತೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅರ್ಥ ದಿನದಿನಕ್ಕೂ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದು ಆತ್ಮಪರೀಕ್ಷೆ. ಹೆಂಗಸರು ಗಳಿಗೆಗೊಂದು ಸಲ ಕನ್ನಡಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, ಮನುಷ್ಯ ದಿನದಿನವೂ ಅಲ್ಲ, ದಿನಕ್ಕೆ ಹಲವು ಸಲ ತಾನು ಸರಿಯಾಗಿದ್ದೇನೆಯೋ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಪರೀಕ್ಷೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಮಾಡುತ್ತಾ ತನ್ನ ನಡತೆಯನ್ನು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಶುದ್ಧೀಕರಣ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಸಾಣೆಗೆ ಹಿಡಿದ ವಜ್ರದ ಕಾಂತಿಯಂತೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಕಾಂತಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ವಜ್ರದ ಕಾಂತಿಗಿಂತ ಸಹಜವಾಗಿ, ತಿಳಿನೀರಿಗಿಂತ ತಿಳಿಯಾಗಿ, ಶುಚಿಯಾಗಿ, ರುಚಿಯಾಗಿ, ಹಿತವಾಗಿ, ಮಿತವಾಗಿ, ಪರಿಪಕ್ವವಾಗಿ, ಯಾರಿಗೂ ಬೇಡವಾಗದೆ ಇರುವ ಮನೋಭಾವ, ಅದರಿಂದ ಮೂಡಿದ, ಅದರಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ನಡೆ, ಇವೆರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಗುರುತುಗಳು.

ಮನೋಭಾವ, ಆಚರಣೆ, ಎರಡು ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿದೆ. ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಸಹಜವಾಗಿ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರಿಯವಾಗುವಂತೆ ಇದ್ದು ಮನೋಭಾವದಲ್ಲಿ ಕ್ರೂರವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದುಕೊಂಡಿರುವ ಬೇಟೆಗಾರನ

ಮನೋಭಾವವೂ ಇದೆ. ಅದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲ, ಒಂದು ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ “ನವನೀತ ಸಮಾಂ ವಾಣೀಂ ಕೃತ್ವಾ ಚಿತ್ತಂ ನಿರ್ದಯಂ” ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ; ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ “ಕ್ಷಾರಂ ನೀರಂ ಚ ಶೀತಲಂ ಭವತಿ” ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಎಂದರೆ ಮಾತು ಬೆಣ್ಣೆಯಂತೆ, ಮನಸ್ಸು ಕಲ್ಲಿನಂತೆ; ನೀರು ಉಪ್ಪಾದಷ್ಟೂ ತಣ್ಣಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಅದು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯೇನು? ಪ್ರವಾಹಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ ಕಲ್ಲು ನುಣುಪಾಗುತ್ತದೆ: ಆದರೆ ಮೆತ್ತಗಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನುಣ್ಣುಗೂ ಇದ್ದು ಮೆತ್ತಗೂ ಇದ್ದು ಕಲ್ಲೂ ಆಗಿರುವುದು ಸಂಸ್ಕೃತಿ.

ಈ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಹೆಚ್ಚಳ, ಹೆಚ್ಚುಗಾರಿಕೆಯೆಂದರೆ ಅದು ಮೆಟ್ಟಲು ಮೆಟ್ಟಲಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವುದು. ಒಂದು ಕಥೆ ಕೇಳಿ: ಒಬ್ಬನು ತಿರುಪಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದ. ಒಬ್ಬರು ಅವನನ್ನು ಕರೆದು ಹೇಳಿದರು: “ಅಯ್ಯಾ ಯಾಕೆ ಈ ಅವಮಾನದ ಕೆಲಸ? ಇಲ್ಲಿಂದ ನೂರು ಮೈಲಿ ಹೋದರೆ ಅಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರ ಭೂಮಿಯಿದೆ. ಹೋಗಿ ತಾಮ್ರ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಪಾತ್ರೆ ಪದಾರ್ಥ ಮಾಡಿ ಮಾರಿ ಮಾನವಾಗಿ ಜೀವಿಸಬಾರದೇ?” ಎಂದರು. ಆಗಲಿ ಎಂದು ಭಿಕ್ಷದವನು ತಾಮ್ರ ಭೂಮಿಗೆ ಹೋದ.

ಅಲ್ಲಿದ್ದವರು “ಇನ್ನೂ ನೂರು ಮೈಲಿ ಹೋಗು, ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳ್ಳಿ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ” ಎಂದರು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದ. ಅಲ್ಲಿದ್ದವರು “ಇನ್ನು ನೂರು ಮೈಲಿ ಹೋದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಚಿನ್ನದ ಭೂಮಿಯಿದೆ” ಎಂದರು. ಅಲ್ಲಿಗೂ ಹೋದ. ಅವರು “ಇನ್ನು ನೂರು ಮೈಲಿ ಹೋದರೆ ಅಲ್ಲಿ ರತ್ನ ಭೂಮಿಯಿದೆ. ಒಂದೋ ಎರಡೋ ತಂದರೂ ಸುಖವಾಗಿರಬಹುದು” ಎಂದರು.

ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರೋತ್ತರಣೆ ಎಂದರೆ ಮುಂದು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗು ಹೋಗುತ್ತಾ ನದಿಯ ಹಾಗೆ ವಿಶಾಲವೂ ಆಳವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಈ ನಾಲ್ಕು ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವರು ಕಾಮ, ಅರ್ಥ, ಧರ್ಮ, ಮೋಕ್ಷ ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಮೋಕ್ಷವು ನದಿಯು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರಿ ಸಮುದ್ರವಾಗುವ ಹಾಗೆ. ಆ ಮಾತು ನಮಗೆ ಬೇಡ. ನಾವು ಬದುಕಬೇಕು ಎನ್ನುವವರು. ಹಸನಾಗಿ ಬಾಳುವೆ ಸಾಗಿಸಬೇಕು ಎನ್ನುವವರು. ನಮಗೆ ತ್ರಿವರ್ಗ ಎಂದರೆ ಧರ್ಮಾರ್ಥ ಕಾಮಗಳು ಸಾಕು. ಆದರೆ ಕಾಲಿದಾಸನು ಹೇಳುವಂತೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಬಾಧೆಯಿಲ್ಲದಿರಬೇಕು. ಒಂದಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಬಿಡಬೇಕಾಗಿ ಬರದಂತೆ,

ಒಂದರಿಂದ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಲೋಪವಿಲ್ಲದಂತೆ, ಪರಸ್ಪರ ಬಾಧೆಯಿಲ್ಲದಂತೆ, ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಜೀವನವನ್ನು ನಯವಾಗಿ ಸಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ಸಂಸ್ಕೃತಿ.

ಇದಿಷ್ಟೂ ತನ್ನ ವಿಚಾರವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿರುವುದು, ಒಬ್ಬಂಟಿಗನಾಗಿರುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಒಂಟಿಯಾಗಿರುವವನಿಗೆ ಒಂಟಿ ಮರಕ್ಕೆ ಬರುವ ಗಾಳಿಯ ಭೀತಿಯ ಹಾಗೆ ಕಷ್ಟಗಳು ಹೆಚ್ಚು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಒಂಟಿ ಸಲಗನ ಹಾಗೆ ಅವನಿಂದ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಭೀತಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು. ಅದರಿಂದಲೇ ತಿಳಿದವರು ಹೇಳುವುದು “ಕುಟುಂಬಿ, ಗೃಹಸ್ಥ ಒಂಟಿ ಶೋಷಿತ ಉತ್ತಮ” ಎಂದು. ನಮ್ಮವರು ಕುಟುಂಬಿಗೆ ಗೌರವ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿದು.

ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಇರುವವರೆಲ್ಲ ಒಂದೇ ಸಮ. ಆದರೂ ಹಸ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಐದು ಬೆರಳುಗಳ ಹಾಗೆ. ಐದೂ ಬೆರಳೇ! ಆದರೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದಕ್ಕೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ದೊಡ್ಡದಿದೆ; ಚಿಕ್ಕದಿದೆ. ಹೆಬ್ಬೆರಳು ಎಲ್ಲಾ ಬೆರಳುಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲೂ ಸೇರಬೇಕು. ಅದು ಎಲ್ಲದಕ್ಕಿಂತ ಬಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲದರ ಜೊತೆಯಲ್ಲೂ ಸೇರುತ್ತದೆ. ದುಡಿಯುತ್ತದೆ. ನೀವು ಮುಷ್ಟಿ ಕಟ್ಟಿದಾಗ ಬೇರೆ ನಿಲ್ಲಬಲ್ಲದು - ಆದರೂ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಇರಬೇಕು ಕುಟುಂಬಿ. ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಹಿರಿಯರುಂಟು; ಕಿರಿಯರುಂಟು; ಹಿರಿಯರು, ಕಿರಿಯರು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದು ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಮಾನವನ ಹುಟ್ಟುಗುಣ. ಈಗಲೋ? ಎಂದರೆ, ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಪ್ರತ್ಯೇಕತ್ವವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿ, ಅವನು ಕುಟುಂಬ ದ್ರೋಹಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ತಾನು ಹುಟ್ಟಿಬೆಳೆದ ಕುಟುಂಬಕ್ಕೇ ನೀರು ತಿದ್ದುವವನು ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಉಪಕಾರಿಯಾಗುವನೆ?

ಕುಟುಂಬ ಸಮಾಜದ ಮೂಲ. ಅದೇ ಸಮಾಜದ ಯೂನಿಟ್. ಕುಟುಂಬಗಳೆಂಬ ಇಟ್ಟಿಗೆ ಇಟ್ಟು ಕಟ್ಟಿರುವ ಗೋಡೆ ಒಂದು ಕುಲ. ಈ ಕುಲಗಳೆಲ್ಲ ಸೇರಿ ಆಗಿರುವುದು ಸಮಾಜ. ಅದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನು ಕುಟುಂಬ, ಕುಲ, ಸಮಾಜ, ಮೂರಕ್ಕೂ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ನಡೆಯಬೇಕು. ನಡೆ, ಆಚಾರ, ಯಾವಾಗಲೂ ಒಂದೇ ಸಮನಾಗಿ, ನಲ್ಲಿಯ ನೀರಿನ ಹಾಗೆ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಹರಿಯುವ ನದಿಯು ಒಂದು ಕಡೆ ಆಳವಾಗಿ, ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಆಳವಿಲ್ಲದೆ, ಒಂದೆಡೆ ಅಗಲವಾಗಿ, ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಕಿರಿದಾಗಿ ಹರಿಯುವಂತೆ, ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿಯಾದರೂ ವರ್ತಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ತಾನು ತನ್ನ ಸುಖವೆಂದಾಗ ಅದನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಸಹಜವಾಗಿ ನಾಚಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅದೇ ಕಾಮ. ಅದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಜೀವನ ಸರಸ್ವತೀ ನದಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಮರುಭೂಮಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಜೀವನವೆಂಬ ವೃಕ್ಷ ನಲಿದು ಬೆಳೆದಲ್ಲದೆ ಅದು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಂತಿಲ್ಲ. ವೃದ್ಧಿಯಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಂದು ತನ್ನ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಇತರರಲ್ಲರನ್ನೂ ಬಲಿಹುಯ್ಯುವ ರಾಕ್ಷಸನೂ ಆಗಬಾರದು. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನೇ ಪುರಾಣಗಳೆಲ್ಲ ಸಾರುತ್ತಿರುವುದು. ಭಕ್ತನಿಗೆ ಸ್ಥಾನವುಂಟು. ರಾಕ್ಷಸನಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ವೈಕುಂಠ ಕೈಲಾಸಗಳಲ್ಲೂ ರಾಕ್ಷಸನ ದುರ್ವೃತ್ತ ಕೆಟ್ಟ ನಡತೆ, ವರದಿಯಾಗಿ ಹರಿಹರರು ಇಳಿದು ಬಂದು ಅವನನ್ನು ಧ್ವಂಸಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಕಾಮವು ಮನುಷ್ಯನ ವೈರಿ. ಯಾವಾಗ? “ಪರಮ ಪೂಜ್ಯವಾದುದು ಇದೇ! ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಇನ್ನಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಅದನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿದಾಗ. ಯಯಾತಿಯೂ ಭೂಲೋಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಅವನು ತನ್ನನ್ನು ಯಾರು ಏನು ಬೇಡಿದರೆ ಅದನ್ನು ಕೊಡಬಲ್ಲವನು. ಅವನಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಮಡದಿಯರು. ಅಸುರ ಗುರುವಿನ ಮಗಳು ದೇವಯಾನಿ; ಅಸುರ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮಗಳು ಶರ್ಮಿಷ್ಠೆ ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ದಿವ್ಯ ಸಹಸ್ರ ವರ್ಷಗಳು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಕಾಮವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ತೃಪ್ತನಾಗದೆ ಗಾದೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ: “ನ ಜಾತು ಕಾಮಃ ಕಾಮೇನ ಉಪಭೋಗೇನ ಶಾಮ್ಯತಿ ಹವಿಷಾ ಕೃಷ್ಣವರ್ತೇವ ಭೂಯ ಏವಾಭಿವರ್ಧತೇ||” “ಕಾಮವು ಯಾವಾಗಲೂ ಯಾವ ಭೋಗದಿಂದಲೂ ಶಾಂತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ; ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಮತ್ತೆ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತದೆ” ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

ಅದರಿಂದಲೇ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಮವನ್ನು “ಶತ್ರುಃ ದುರಾಸದಃ” “ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕದ ಶತ್ರು”ವೆಂದುದು. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಹಾಭಾಗವತವು ಕಾಮಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ : ಅಲ್ಲಿ ಕಾಮವು “ಯಾರು ನನ್ನನ್ನು ಯಾವುದರಿಂದ ತುಳಿಯುವೆನು ಎನ್ನುವರೋ ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ನಾನು ಇರುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಇಂತಹ ಕಾಮವನ್ನು ಮಿತ್ರನನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಉಪಾಯವನ್ನು ಭಗವಂತನು ಹೇಳಿದ: “ಇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಮನೋ ಬುದ್ಧಿಃ ತಸ್ಯಾಧಿಷ್ಠಾನ ಮುಚ್ಯತೆ” ಕಾಮವು ಇಂದ್ರಿಯ ಮನೋಬುದ್ಧಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ನಮ್ಮನ್ನು ದಾರಿ ಹಿಡಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ “ಧರ್ಮಾವಿರುದ್ಧಃ ಕಾಮೋಸ್ತಿ” ಭೂತ ಭೂತದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಕಾಮವು ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಅವಿರುದ್ಧವಾದರೆ ಅದು ದೈವವಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತದೆ.

ಭಕ್ತನಿಗೂ ರಾಕ್ಷಸನಿಗೂ ಅಷ್ಟು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲ. ಪೋಲೀಸನಿಗೂ ಕಳ್ಳನಿಗೂ ಇರುವಷ್ಟು, ಅಷ್ಟೇ! ಮರ್ಯಾದೆ ಕಾಪಾಡಬೇಕು. ಅದು ಸರಕಾರದ ಕೆಲಸ. ಅದನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸರಕಾರ ಪೋಲೀಸರನ್ನು ಸಂಬಳ ಕೊಟ್ಟು ಇಟ್ಟಿದೆ. ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಮುರಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಹೊಂಚಿ ಕಾದಿರುವವನು ಕಳ್ಳ. ಹೀಗೆ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುವುದು ಧರ್ಮ. ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೀಗೆಂದು ಬೆರಳಿಟ್ಟು ತೋರಿಸುವುದು ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಒಂದೇ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕು ಎಂದರೆ, ಸತ್ಯವೇ ಧರ್ಮ. ಆದರೆ ಸತ್ಯವು ತನ್ನನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲಬಾರದು; ಇತರರನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲಬಾರದು ಹಾಗಿರಬೇಕು. ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಅತಿ ಮಾಡಿ ಆರಾಧಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಸತ್ಯವನ್ನೂ ಕೊಂದು ಕೆಟ್ಟು ಹೋದ ಕಥೆಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಘಂಟಾಕರ್ಣನ ಕಥೆ ಕೇಳಿಲ್ಲವೆ? ವಿಟ್ಮಲನಿಗೆ ಉಡುದಾರ ಮಾಡಿದ ಅಕ್ಕಸಾಲೆಯ ಕಥೆ ಕೇಳಿಲ್ಲವೆ? ಹಾಗೆ.

ಧರ್ಮ ಏಕಮುಖವಾಗಿಲ್ಲ. ಭಗವಾನ್ ವ್ಯಾಸರು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಾವಿರಾರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದರು: “ನೈಕೋ ಋಷಿಯಸ್ಯ ಮತಂ ಪ್ರಮಾಣಂ” ಎಂದು: “ಧರ್ಮವನ್ನು ಋಷಿಗಳು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಒಬ್ಬ ಋಷಿಯ ಮಾತನ್ನು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಋಷಿಯು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

ಹಾಗೆಯೇ “ಯೋ ಧರ್ಮಃ ಧರ್ಮಾಂತರಂ ಬಾಧತೇ ನ ಸ ಧರ್ಮಃ” ಎಂಬುದು ಇನ್ನೊಂದು ಸೂತ್ರ: “ಧರ್ಮವು ಧರ್ಮವನ್ನು ಬಾಧಿಸಬಾರದು” ಎಂದು ಅದರ ಅರ್ಥ.

ಅದೆಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಇದೇ ಧರ್ಮ ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಗಿ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ

ನಡೆಯಬೇಕು. ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಪುರಾಣಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ಒಪ್ಪಿದ್ದರೂ ಕೊನೆಯ ಪ್ರಮಾಣ ಆತ್ಮಪ್ರಪ್ತಿ; ತನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಆ ಮನಸ್ಸು ವಿಚಾರ ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಧರ್ಮ ಕಾಮವಾಗಿ, ಡಂಭಾದಿ ದೋಷರಹಿತವಾಗಿದ್ದರೆ, ಅದು ಆರ್ಯ. ಅಂತಹ ಆರ್ಯ ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಅದು ಧರ್ಮ. “ಸತಾಂ ಹಿ ಸಂದೇಹ ಪದೇಷು ವಸ್ತುಷು ಪ್ರಮಾಣಮಂತಃಕರಣ ಪ್ರವೃತ್ತಯಃ”, ಸತ್ತುರುಷರಿಗೆ ಸಂದೇಹ ಬಂದಾಗ, ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಹೇಳುವುದೇ ಧರ್ಮ. ಆದರೆ ಈ ಸೂತ್ರ ಅನ್ವಯಿಸುವುದು ಸತ್ತುರುಷರಿಗೆ; ಇತರರಿಗಲ್ಲ. ಅದು ನೆನಪಿರಬೇಕು. ಸತ್ತುರುಷನು ತನ್ನ ಆಚಾರದಿಂದ ಮನೋಭಾವದಿಂದ “ಸರ್ವಭೂತಹಿತೇರತಃ” ಆಗಿರಬೇಕು. ಅದು ಸತ್ತುರುಷನ ಲಕ್ಷಣ.

ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿ ಭಾಗವತವು ಹೇಳಿತು: “ಧರ್ಮ ಮೂಲಂ ಹಿ ಭಗವಾನ್ ಸರ್ವವೇದಮಯೋ ಹರಿಃ ಸ್ಮೃತಂ ಚ ತದ್ವಿದಾಂ ರಾಜನ್ ಯೇನ ಚಾತ್ಮಾ ಪ್ರಸೀದತಿ” “ಧರ್ಮದ ಮೂಲವು ಶ್ರೀಹರಿಯು. ಆತನ ವಾಕ್ಯೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವು. ಆತನಿಗೂ ತನಗೂ ಒಪ್ಪಿಕೆಯಾದುದೇ ಧರ್ಮವು.”

ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಹುಟ್ಟುಗುಣವಿದೆ. ಅದು ಸಂಗ್ರಹ. “ಇರಲಿ, ಯಾವೊತ್ತಿಗಾದರೂ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ” ಎಂದು ಎತ್ತಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅದೇ ಅರ್ಥ, ಈಗಿನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹಣ, ಆಸ್ತಿ. ತಿರ್ಮಗ್ಗುತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಗುಣವಿದೆ. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಇರುವಷ್ಟು ಇಲ್ಲ. ಇದು ಹೆಚ್ಚಾದರೆ ಲೋಭ. ಲೋಭ ದುರ್ಗುಣ. ಅದರಿಂದ ತಿಳಿದವರು “ಅದಕ್ಕೊಂದು ಮಿತಿಯಿರಲಿ” ಎಂದರು. ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯು ತುಂಬುವುದಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಧಿ ಕಾರವುಂಟು. ಅದು ಅವನಿಗೆ ಸ್ವಂತ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ, ಆಶಿಸಿದರೆ, ಅವನು ಕಳ್ಳನು; ಅವನು ಶಿಕ್ಷೆಗೆ ಅರ್ಹನಾಗುವನು. ಇದು ವ್ಯಕ್ತಿ ಧರ್ಮ.

ವ್ಯಕ್ತಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯೂ ಈ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಡೆದರೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ತಿಕ್ಕಾಟವು ಬಂದೀತೆ?

ಈ ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮಗಳು ಮೂರಕ್ಕೂ ಮಿತಿಯಿರಬೇಕು. ಒಂದಕ್ಕಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಬಲಿಕೊಡಬಾರದು.

ಅದಕ್ಕೊಂದು ಕಥೆ. ಪುರೂರವನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆಗಿ ಹೋದ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು. ಆತನು ಒಂದು ಸಲ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋದ. ಅಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಕಾಮ ಮೂವರೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರು. ಈ ಮೂವರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮನು ಜ್ಯೇಷ್ಠನು ಎಂದು ಪುರೂರವನು ಆತನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣ ನಮಸ್ಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಉಳಿದವರಿಗೆ ಕೋಪ ಬಂತು. ಅವರು ಶಾಪ ಕೊಟ್ಟರು. ಕಾಮನ ಶಾಪದಿಂದ ಸ್ತ್ರೀವಿರಹ ಬಂತು. ಅರ್ಥನ ಶಾಪದಿಂದ ಲೋಭ ಬಂತು. ಕಾಮಕ್ಕೋಧ ಲೋಭಗಳು ನರಕ ದ್ವಾರಗಳಂತೆ. ಅಂತಹ ನರಕವೂ ಪುರೂರವನಿಗೆ ಬಂತು. ಅದರಿಂದ ಮೂರನ್ನೂ ಆನೆಗೆ ಅಂಕುಶವಿಟ್ಟು ಆಳುವಂತೆ ಆಳಬೇಕು. ಆಗ ಕುಟುಂಬದಲ್ಲಿ ಸೌಖ್ಯ, ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯೂ ಸೌಖ್ಯ.

ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಮಾತು. ಅದು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟದು. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮಾತಾಯಿತು; ಕುಟುಂಬದ ಮಾತಾಯಿತು; ಸಮಾಜದ ಮಾತಾಯಿತು; ಇನ್ನು ಜಗತ್ತಿನ ಮಾತು. ಜಗತ್ತು ಆಗಿರುವುದು ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮೋ ಗುಣಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ. ಹಿಂದಿನವರು ರೋಗ ಬಂದಿದೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಕೆಟ್ಟಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ದೇಹ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಾತ ಪಿತ್ತ ಕಫಗಳು, ಜಗತ್ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳು. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ಗುಣಸಾಮ್ಯ, ಗುಣವ್ಯತಿರೇಕ ಎಂಬ ಎರಡು ಮಾತುಗಳಿವೆ. ಗುಣಸಾಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೌಖ್ಯ, ಗುಣವ್ಯತಿರೇಕದಲ್ಲಿ ದುಃಖ. ಅದನ್ನು ಈಗಿನ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕು ಎಂದರೆ "Finding the balance". ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹಗಳಿವೆ. ಅವು ಅಂತಃ ಪ್ರವಾಹವಾಗಿರಬಹುದು, ಬಹಿಃಪ್ರವಾಹವಾಗಿರಬಹುದು. ಕೆಳಕ್ಕಿಳಿಯುವ ಸುಳಿ ಯಿರಬಹುದು. ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹಾರುವ ಚಿಲುಮೆ (Fountain) ಇರಬಹುದು. ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ನಾವೆ ನಡೆಸುವವನು ಜಾಣ, ಧೀರ. ಧೀರ ಎಂದರೆ ಧೀ ಎಂದರೆ ಬುದ್ಧಿಂಧ್ರಿಯಗಳ ಸಂಚರಣ, ಅದಕ್ಕೆ ವಶವಾಗದಂತೆ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ರಾತಿ ಎಂದರೆ ಆತ್ಮವಶದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಡೆಯುವವನು ಧೀರ. ಅಂತಹ ಧೀರನು 'ನ ಶೋಚತಿ' ದುಃಖಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕುವುದಿಲ್ಲ; ತನಗೂ ದುಃಖವಿಲ್ಲದೆ, ಇತರರಿಗೂ ತನ್ನಿಂದ ದುಃಖವಾಗದಂತೆ, ವರ್ತಿಸುವವನು ಧೀರ. ಅವನೇ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಸ್ಥಿತಪ್ರಜ್ಞ, ಪಂಡಿತ, ಸಂನ್ಯಾಸಿ, ಗುಣಾತೀತ. ಇವನು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅವನ ನಡೆ ನಮಗೆ ಪ್ರಮಾಣ. “ಯದ್ಯದಾಚರತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಃ, ತತ್ತಥೈವ ಇತರೋ

ಜನಃ ಸ ಯತ್ಪ್ರಮಾಣಂ ಕುರುತೇ ಲೋಕಸ್ತದನುವರ್ತತೇ||” ಅವನಂತೆ ಇತರರು ನಡೆಯುವರು, ಅವನು ಸರಿಯೆಂದುದನ್ನು ಲೋಕವು ಸರಿಯೆನ್ನುವುದು. ಹಿಂದೆಲ್ಲ ಸಲಗನ ಹಿಂದೆ. ಸಲಗ ತಪ್ಪು ದಾರಿ ಹಿಡಿದರೆ, ತಪ್ಪು ಯಾರದು?

ಕೊನೆಯದಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಕಥೆಯೊಂದು ಹೇಳಿ ಮುಗಿಸೋಣ. ದೇವದಾನವ ಮಾನವರು ದೇವದೇವನ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ತಮ್ಮನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸುವ ಉಪದೇಶವೊಂದನ್ನು ಕೊಡು ಎಂದರು. ಆತನು ಆಗಲಿ ಎಂದು “ದ” ಎಂದನು. ಅದು ಮೂವರಿಗೂ ಮೂರು ರೀತಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಯಿತು. ದೇವತೆಗಳು ಭೋಗ ಪ್ರಿಯರು; ಅವರಿಗೆ ದಮದ್ಧಂ ಎನ್ನಿಸಿತು. ದಮದ್ಧಂ ಎಂದರೆ ಬಿಗಿಹಿಡಿಯಿರಿ ಎಂದು. ದಾನವರು ನಿರ್ದಯರು, ಹಿಂಸಾಪ್ರಧಾನ ಜೀವಿಗಳು; ಅವರಿಗೆ ದಯದ್ಧಂ ಎನ್ನಿಸಿತು. ದಯೆಯಿರಲಿ ಎಂದು ಅದರ ಅರ್ಥ. ಮಾನವರು ಲೋಭಿಗಳು; ಸಂಗ್ರಹಿಗಳು. ಅವರಿಗೆ ದತ್ತ ಎನ್ನಿಸಿತು. ದಾನ ಮಾಡಿ ಎಂದರ್ಥವಾಯಿತು. ಈ “ದ” ಇದು ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಲ. ಈ “ದ” ಗೆ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವಲ್ಲ ಇನ್ನೂ ಅರ್ಥವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ನಾನು ಹಿಡಿದ ಮೊಲಕ್ಕೆ ಮೂರೇ ಕಾಲಾದರೂ ನಾಲ್ಕು ಕಾಲಿನ ಮೊಲಗಳಿಲ್ಲದೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಇತರರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸುಖವಾಗಿ ಸಂತೋಷವಾಗಿ ಇರುವುದು ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ. ಇದರ ಮೂಲಮಂತ್ರ “ಸಂತೋಷಂ ಜನಯೇತ್ ಪ್ರಾಜ್ಞಂ ತದೇವ ಈಶ್ವರ ಪೂಜನಂ” “ಇತರರಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗಲಿ; ಅದರಿಂದ ಈಶ್ವರ ತೃಪ್ತಿಯಾಗಲಿ” ಎಂಬುದು. ಈಶ್ವರ ತೃಪ್ತನಾದರೆ ಏನುಂಟು ಏನಿಲ್ಲ?

ಕೃತಿ-ಕರ್ತೃ ವಿಚಾರ

ದೇವುಡು ನರಸಿಂಹಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರು 1896 ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ದೇವುಡು ಅವರು ಕಾದಂಬರಿಕಾರರು, ಕತೆಗಾರರು, ಉತ್ತಮ ವಾಗ್ಮಿಗಳು, ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಪತ್ರಿಕಾ ಸಂಪಾದಕರು ಹಾಗೂ ನಟರಾಗಿದ್ದರು. ಡಾ| ರಾಧಾಕೃಷ್ಣನ್ ಅವರ ಶಿಷ್ಯರು. ಉಪಾಧ್ಯಾಯರಾಗಿ ವೃತ್ತಿ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟ ದೇವುಡು ಅವರ ಮೊದಲ ಸಾಧನೆ ಆರ್ಯ ವಿದ್ಯಾ ಶಾಲೆಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದು. ಅವರ ಬರಹಗಳು ಗುಣ, ಸತ್ಯ, ಸಂಖ್ಯೆ ಎಲ್ಲಾ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದಲೂ ಗಮನಾರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಇವರ ಪೌರಾಣಿಕ ಕಾದಂಬರಿ ತ್ರಯಗಳಾದ ಮಹಾಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಮಹಾಕ್ಷತ್ರಿಯ ಮತ್ತು ಮಹಾದರ್ಶನ ಕನ್ನಡ ಸಾರಸ್ವತ

ಲೋಕಕ್ಕೆ ಅಪೂರ್ವ ಕಾಣಿಕೆಗಳಾಗಿವೆ. ಸಾಹಸಪರ್ವ, ಅಂತರಂಗ, ಮಯೂರ, ಎರಡನೇ ಜನ್ಮ, ಮಲ್ಲಿ, ಚಿನ್ನಾ, ಡಾ| ವೀಣಾ ಅವರ ಇತರ ಕಾದಂಬರಿಗಳು. ಹೊಸಗನ್ನಡ ಪಂಚತಂತ್ರ, ಮೂರು ಕನಸು, ಬುದ್ಧಿಯ ಕಥೆಗಳು, ಕ್ರಿಸ್ತನ ವಿಚಾರಣೆ, ಮೇಘ ಸಂದೇಶ, ಕಥಾ ಸರಿತ್ಸಾಗರ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಇವರ ಕಥಾ ರಚನೆಗಳು. ಮೀಮಾಂಸಾ ದರ್ಪಣ, ಭಾರತದ ಮಹಾಪುರುಷರು, ಸಂಗ್ರಹ ರಾಮಾಯಣ, ರಾಮಾಯಣವೋ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯೋ, ಯೋಗ ವಾಸಿಷ್ಠ, ಉಪನಿಷತ್ತು, ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಮಹಾಭಾರತ ಸಂಗ್ರಹ, ಮೂಲಸಂಸ್ಕೃತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಅವರ ಇನ್ನಿತರ ಕೆಲವು ಕೃತಿಗಳು. ಅವರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಬದುಕಿನ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳ ಪರಿಚಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವರ ಅಂತರಂಗ ಎಂಬ ಕಾದಂಬರಿ ಕನ್ನಡದ ಮೊತ್ತಮೊದಲ ಮನೋವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಕಾದಂಬರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಮಹಾಕ್ಷತ್ರಿಯ ಕಾದಂಬರಿಗೆ ಮರಣೋತ್ತರ ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ (1962 ರಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿದೆ.

I. ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ

ದುರ್ಬಲ =ಬಲಹೀನ; ಸಾಮು =ಸಾಧನೆ; ಮುಪ್ಪುರಿಗೊಂಡ =ಮೂರು ಸೇರಿದ, ಮೂರು ಹುರಿಗಳೂ ಸೇರಿದ; ಜಗ್ಗು =ತೊನೆದಾಡು; ಪಾವನ =ಪವಿತ್ರ; ಸಲಗ =ಗಂಡಾಣ; ಧ್ವಂಸ =ನಾಶ; ದ್ವಾರ =ಬಾಗಿಲು; ತಿರುಪೆ =ಭಿಕ್ಷೆ; ಹವಿಸ್ಸು =ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಗೆ ಆಹುತಿ ಕೊಡುವ ಹಾಲು, ತುಪ್ಪ ಧಾನ್ಯ ಮೊದಲಾದವು; ಉಡುದಾರ =ಸೊಂಟಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುವ ದಾರ, ಒಡ್ಡಾಣ, ಡಾಬು;

II. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಎಂದರೇನು? ಅದರ ಗುರುತುಗಳು ಯಾವುವು?
2. ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಲಿತು ಬಂದ ಮಗನಿಗೆ ಯಾವ ಯೋಚನೆ ಬಂತು?
3. ತಂದೆ ಮಗನಲ್ಲಿ ಯಾರು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಂಪನ್ನರು? ಯಾಕೆ?
4. ಮನುಷ್ಯ ಹೇಗೆ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ಶುದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು?
5. ಲೇಖಕರ ಪ್ರಕಾರ ಧರ್ಮವೆಂದರೇನು?
6. ಕುಟುಂಬಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಗೌರವ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು?

III. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಲೇಖಕರು ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಗೆ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆಂಬುದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿ.
2. ಧರ್ಮವೆಂದರೇನು? ವಿವರಿಸಿ.
3. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸಿ.

IV. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ.

1. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ.

ಓಡಾಡು, ನೂರಾರು, ಒದ್ದಾಡು, ಮೂರಕ್ಷರ, ಉತ್ತರೋತ್ತರ, ಭೂತೇಷು, ಬುದ್ಧೀಂದ್ರಿಯ, ಸರ್ವಾಂಗ, ಒಂದೆಡೆ, ಕಾದಿರು.

2. ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಬರೆದು ಸಮಾಸವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿರಿ.

ಹೊಂಬಾಳೆ, ಮೂರಕ್ಷರ, ಹೆಬ್ಬೆರಳು, ಮುಪ್ಪುರಿ

3. ತತ್ಸಮ-ತದ್ಭವಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

ವಿದ್ಯೆ, ಮುಖ, ಅಕ್ಷರ, ರತ್ನ, ಶಿಶು, ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಸಂತೋಷ, ಭಕ್ತ

V. ಚಟುವಟಿಕೆ

1. ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಇತರ ಲೇಖಕರು ಬರೆದ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಓದಿ.
2. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಿರಿ.

6. ದ್ರೌಪದೀ ಸ್ವಯಂವರ

- ಎ.ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿ

ಭೀಮಸೇನನು ಬಕಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದು ಕೆಲವು ದಿವಸಗಳಾದ ಮೇಲೆ, ಪಾಂಡವರು ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಆ ಮನೆಗೆ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಬಂದು ಇಳಿದುಕೊಂಡನು. ಆತ ವಿದ್ವಾಂಸ; ದೇಶ ಸಂಚಾರಮಾಡಿ ಬಂದವನು; ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನಾ ನಗರ ತೀರ್ಥಕ್ಷೇತ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಪಾಂಡವರೂ ಅವನ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತು ಕಥೆಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದರು. ಅವನು ಪಾಂಚಾಲ ನಗರದಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದಿಯ ಸ್ವಯಂವರಕ್ಕೆ ಏರ್ಪಾಡಾಗಿದ್ದದ್ದನ್ನೂ, ದ್ರೌಪದಿಯೂ ಧೃಷ್ಟದ್ಯುಮ್ನನೂ ಅಮಾನುಷ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಕುಂಡದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವರೆಂಬುದನ್ನೂ ಹೇಳಿದನು:—

ಗಂಗಾದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಭರದ್ವಾಜನೆಂಬ ಮಹರ್ಷಿಯಿದ್ದನು. ಆತನಿಗೆ ದ್ರೋಣನೆಂಬ ಮಗನಾದನು. ಈ ದ್ರೋಣನೂ ಭರದ್ವಾಜನ ಸ್ನೇಹಿತನಾದ ಪೃಷತನ ಮಗ ದ್ರುಪದನೂ ಭರದ್ವಾಜನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು. ಪರಶುರಾಮನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ದಾನ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದು ಕೇಳಿ ದ್ರೋಣನೂ ಆತನಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಲು ಪರಶುರಾಮನು ತನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆಗಲೇ ದಾನ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದನೆಂದೂ ತನ್ನವಾಗಿ ಉಳಿದಿದ್ದದ್ದು ತನ್ನ ದೇಹ ತನ್ನ ಅಸ್ತ್ರಗಳು ಎರಡೇ ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ದ್ರೋಣನು ಅಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೇ ಕೊಡಿ ಎಂದು ಪಡೆದುಕೊಂಡುಬಂದು, ತನ್ನ ಬಾಲ್ಯ ಸ್ನೇಹಿತನಾಗಿದ್ದ ದ್ರುಪದನು ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ರಾಜನಾಗಿರಲು ಅವನನ್ನು ಕಂಡನು. ದ್ರುಪದನು “ನೀನು ಬಡಬ್ರಾಹ್ಮಣ; ನಾನು ರಾಜ; ನನಗೂ ನಿನಗೂ ಸ್ನೇಹವೆಂದರೇನು, ಹೋಗು!” ಎಂದು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದನು. ಆಗ ದ್ರೋಣನು ತುಂಬ ವ್ಯಥೆಪಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕುರುದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಕೌರವ ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಆಚಾರ್ಯನಾಗಿ ಅವರು ಧನುರ್ವಿದ್ಯಾಪ್ರವೀಣರಾದ ಮೇಲೆ, ತನಗೆ ಗುರುದಕ್ಷಿಣೆಯಾಗಿ ದ್ರುಪದನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಸೆರೆಹಿಡಿದುಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದನು. ಪಾಂಡವರು ಅದರಂತೆಯೇ ಮಾಡಲು ದ್ರೋಣನು

ಗಂಗಾತೀರದ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗವನ್ನು ದ್ರುಪದನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು “ಇಗೋ ಈಗ ನಾನು ನಿನಗೆ ಸಮನಾಗಿದ್ದೇನೆ; ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ನನ್ನ ಸ್ನೇಹಿತನಾಗಿರು” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ದ್ರುಪದನಿಗೆ ತೇಜೋವಧೆಯಾಯಿತು. ಅವನು ಅದನ್ನು ಮರೆಯಲೇ ಇಲ್ಲ. ತನಗೆ ಇದ್ದ ಮಕ್ಕಳೂ ಬಂಧುಗಳೂ ಅಪ್ರಯೋಜಕರೆಂದು ಅವರ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದ್ರೋಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಲ್ಲ ಒಬ್ಬ ಮಗನನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಕರ್ಮಸಿದ್ಧರಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೊರಟನು; ಕೊನೆಗೆ ಯಾಜೋಪಯಾಜರೆಂಬ ಅಣ್ಣ ತಮ್ಮಂದಿರಾದ ಇಬ್ಬರು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಸಿಕ್ಕಿದರು. ತಮ್ಮನು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಅಣ್ಣನಾದ ಯಾಜನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು, ತಮ್ಮನ ಸಹಾಯದೊಡನೆ, ಹವನಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು. ಹೋಮಾಂತದಲ್ಲಿ ಯಾಜನು ದ್ರುಪದನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕರೆದು “ಇಗೋ, ಇದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊ; ನಿನಗೆ ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳಾಗುತ್ತಾರೆ!” ಎನ್ನಲು, ಅವಳು “ಯಾಜರೇ, ಸ್ವಲ್ಪ ತಡೆಯಿರಿ; ನನ್ನ ಬಾಯಿ ಮೈಯಿ ಎರಡೂ ಕೊಳಕಾಗಿವೆ” ಎಂದಳು. ಯಾಜನು “ನೀನು ಬಂದರೆ ಬಾ, ಬಿಟ್ಟರೆ ಬಿಡು! ಯಾಜೋಪಯಾಜರು ಮಂತ್ರಿಸಿದ ಹವ್ಯವು ಹೇಗೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ ನೋಡೋಣ!” ಎಂದು ಅದನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹೋಮ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟನು. ಕೂಡಲೆ ಅಗ್ನಿ ಕುಂಡದಿಂದ ಜ್ವಾಲೆಯಂಥ ಘೋರ ರೂಪಿನ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗನು ಕಿರೀಟ ಕವಚ ಕತ್ತಿ ಬಿಲ್ಲು ಬಾಣಗಳೊಡನೆ ಹುಟ್ಟಿ ಬಂದು ರಥದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟನು. ಪಾಂಚಾಲರಲ್ಲರಿಗೂ ತುಂಬ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. “ಇವನು ದ್ರೋಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲುತ್ತಾನೆ!” ಎಂದು ಆಕಾಶವಾಣಿ ಕೇಳಿಸಿತು. ಆಮೇಲೆ ಅದೇ ಅಗ್ನಿ ಕುಂಡದಿಂದಲೇ ಮನುಷ್ಯರೂಪನ್ನು ತಳೆದ ದೇವತೆಯಂತಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗಿ ಹುಟ್ಟಿಬಂದಳು. ಅವಳಿಗೆ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಎಣೆಯಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಹುಟ್ಟಿದಾಗಲೂ ಆಕಾಶವಾಣಿಯಾಗಿ “ಈ ಕೃಷ್ಣೆಯು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ನಾಶವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾಳೆ!” ಎಂದಿತು. ಆ ಹುಡುಗನೇ ಪರಮ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಯಾದ ಧೃಷ್ಟದ್ಯುಮ್ನ; ಹುಡುಗಿಯೇ ದ್ರೌಪದಿಯಾದ ಕೃಷ್ಣೆ. ಧೃಷ್ಟದ್ಯುಮ್ನನು ಧನುರ್ವಿದ್ಯೆ ಕಲಿಯಲೆಂದು ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯನ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ದ್ರೋಣನಿಗೆ ಇದೆಲ್ಲಾ ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ “ಧೃವಸಂಕಲ್ಪವಿದ್ವಂತಾಗಲಿ! ಅದನ್ನು ಮೀರುವುದು ಯಾರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯ!” ಎಂದು ಅವನನ್ನೂ ಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಶಲ್ಯದಿಂದ ಇರಿದ ಹಾಗಾಗಿ ಮನಸ್ಸು ಕದಡಿ

ಹೋಯಿತು. ಮಕ್ಕಳು ಅಶಾಂತರಾದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಕುಂತಿಯು ಯುಧಿಷ್ಠಿರನನ್ನು ಕರೆದು “ಮಗು! ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ದಿನದಿಂದ ಇದ್ದೇವೆ. ಈ ಸುತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಬೇಕಾದದ್ದೆಲ್ಲಾ ನೋಡಿ ಮುಗಿಯಿತು; ನೋಡಿದ್ದನ್ನೇ ನೋಡುತ್ತಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಏನು ಸುಖ? ಮೊದಲಿನ ಹಾಗೆ ಭಿಕ್ಷುವೂ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿಲ್ಲ ; ಆದ್ದರಿಂದ ನೀನು ಇಷ್ಟಪಟ್ಟರೆ ಪಾಂಚಾಲ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗೋಣ; ಅದು ತುಂಬ ಸುಭಿಕ್ಷವೂ ಸುಂದರವೂ ಆದ ದೇಶ; ಅದರ ರಾಜನಾದ ಯಜ್ಞಸೇನ (ದ್ರುಪದ)ನೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಲ್ಲಿ ತುಂಬ ವಿಶ್ವಾಸವುಳ್ಳವನಂತೆ. ಒಂದೇ ಕಡೆ ಎಷ್ಟು ದಿವಸ ಇರುವುದು!” ಎಂದಳು. ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು, “ಅಮ್ಮಾ! ನಿನಗೆ ಯಾವುದು ಇಷ್ಟವೋ ನನಗೂ ಅದೇ ಇಷ್ಟ ; ಮಿಕ್ಕವರು ಏನೆನ್ನುತ್ತಾರೋ!” ಎಂದನು. ಕುಂತಿಯು ಮಿಕ್ಕ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಕೇಳಿ, ಅವರೂ ಒಪ್ಪಲು ಎಲ್ಲರೂ ಆ ಊರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪಾಂಚಾಲ ನಗರದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟರು.

ಪಾಂಚಾಲ ನಗರಕ್ಕೆ ಸೇರಿ, ಆ ಊರನ್ನೂ ಅದರ ಸುತ್ತ ಮಾಡಿದ್ದ ಬಿಡಾರಗಳನ್ನೂ ನೋಡಿ ಒಬ್ಬ ಕುಂಬಾರನ ಕಾರ್ಯಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಳಿದುಕೊಂಡರು. ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವೇಷದಿಂದ ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಿದ್ದದ್ದು ಒಂದು ನರಪಿಳ್ಳೆಗೂ ಗೊತ್ತಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಯಜ್ಞಸೇನ (ದ್ರುಪದ) ನಿಗೆ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನೂ ಪಾಂಡವರನ್ನು ಹುಡುಕಿಸುವಷ್ಟು ಹುಡುಕಿಸಿದನು; ಅವರ ವರ್ತಮಾನ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆಮೇಲೆ, ಬಗ್ಗಿಸಲಸಾಧ್ಯವಾದ ಒಂದು ಬಿಲ್ಲನ್ನೂ, ಆಕಾಶಯಂತ್ರವನ್ನೂ ಮಾಡಿಸಿದನು. ಆ ಯಂತ್ರದ ಹಿಂದೆ ಚಿನ್ನದಿಂದ ಮಾಡಿದ್ದ ಒಂದು ಲಕ್ಷ್ಯವಿತ್ತು. “ಯಾರು ಈ ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸಿ ಅದಕ್ಕೆ ಹೆದಕಟ್ಟಿ ಅದರಿಂದ ಬಾಣಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಂತ್ರದ ಮೂಲಕ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಭೇದಿಸುತ್ತಾನೋ ಅವನು ನನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ” ಎಂದು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಸಾರಿಸಿದನು. ಅದನ್ನು ಕೇಳಿ, ದುರ್ಯೋಧನ ಕರ್ಣ ಮುಂತಾದ ಕೌರವರೂ ನಾನಾದೇಶಗಳ ರಾಜರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂ ಋಷಿಗಳೂ ಬಂದರು. ದ್ರುಪದನು ಅವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಗೌರವಿಸಿ ಆದರಮಾಡಿದನು. ಪುರಜನರಿಗೆ ಸಂಭ್ರಮವೋ ಸಂಭ್ರಮ! ಊರು ಸಾಗರದಂತೆ ಮೊರೆಯುತ್ತಿತ್ತು.

ಆ ಊರಿನ ಈಶಾನ್ಯ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಸಮತಲವೂ ಶುಭಕರವೂ ಆದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂವರ ಮಂದಿರವು ರಚಿತವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಸುತ್ತಲೂ ದಿವ್ಯಭವನಗಳೂ ಪ್ರಾಕಾರವೂ ಕಂದಕವೂ ಇದ್ದವು; ಮಹಾದ್ವಾರವು ತೋರಣದಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿತ್ತು; ಒಳಗೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಚಿತ್ರದ ಮೇಲುಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿತ್ತು; ನೆಲಕ್ಕೆ ಮೆತ್ತನೆಯ ಹಾಸುಗಳನ್ನು ಹಾಸಿತ್ತು. ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಧೂಪ ಘಮಘಮಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ನೆಲಕ್ಕೆ ಗಂಧೋದಕವನ್ನು ಚಿಮುಕಿಸಿತ್ತು; ನೂರಾರು ವಾದ್ಯಗಳು ಬಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದವು; ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೂ ಹೂವಿನ ಮಾಲೆಗಳ ಅಲಂಕಾರ; ಕೈಲಾಸ ಶಿಖರದಂತೆ ಆಕಾಶವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವ ಸುಂದರವಾದ ಉಪ್ಪರಿಗೆಗಳು; ಅವಕ್ಕೆ ಕೆಂಪಿನ ಗೋಡೆಗಳು; ಬಂಗಾರದ ಜಾಲಂದ್ರಗಳು; ಸುಖವಾಗಿ ಹತ್ತಬಹುದಾದ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳು; ಸರಾಗವಾಗಿ ಓಡಾಡಬಹುದಾದ ನೂರಾರು ಬಾಗಿಲುಗಳು; ಕೂರಲೂ ಮಲಗಲೂ ಆಸನಗಳು; ಅವುಗಳ ಮೇಲೆ ಹೆಸದಂತೆ ಶುಭವಾದ ಆಚ್ಚಾದನಗಳು; ಅವುಗಳಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಸುವಾಸನೆಯು ಒಂದು ಯೋಜನದವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸುವಂತಿತ್ತು.

ಈ ಸ್ವಯಂವರ ಮಂದಿರದೊಳಗೆ ತರತರದ ಮಂಟಪಗಳಲ್ಲಿ ಸೊಗಸಾಗಿ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಸುಗಂಧವನ್ನು ಹತ್ತಿಸಿಕೊಂಡು, ಒಬ್ಬರೊಡನೆ ಒಬ್ಬರು ಹುರುಡು ಮಾಡುತ್ತ ಎಲ್ಲ ರಾಜರೂ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಪುರಜನರೂ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರೂ ಸುತ್ತಲೂ ಅಟ್ಟಿಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಗಳೂ ಲೋಕಪ್ರಿಯರೂ ಪುಣ್ಯವಂತರೂ ಆದ ಆ ರಾಜರನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಾಂಡವರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರು.

ಸ್ವಯಂವರೋತ್ಸವವು ಆರಂಭವಾಗಿ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಜನಸಂದಣಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂತು; ಅವರನ್ನು ನಟರೂ ನರ್ತಕರೂ ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸುತ್ತ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಬಹುಮಾನವಾಗಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು; ಹೀಗೆ ಹದಿನೈದು ದಿನ ಕಳೆಯಲು, ಹದಿನಾರನೆಯ ದಿವಸ ದ್ರೌಪದಿಯು ಮಂಗಳಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಸೀರೆಯುಟ್ಟು ಆಭರಣಭೂಷಿತಳಾಗಿ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದ ಬಂಗಾರದ ವೀರಕಲಶವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ರಂಗವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಳು. ಮಂಗಳ ವಾದ್ಯಗಳು ನಿಂತು ನಿಶ್ಯಬ್ದವಾಗಲು, ಧೃಷ್ಟದ್ಯುಮ್ನನು ರಂಗದ ಮಧ್ಯಕ್ಕೆ ಬಂದು ಮೇಘ ಗಂಭೀರವಾದ ಧ್ವನಿಯಿಂದ, ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಹೀಗೆಂದನು:— “ಎಲ್ಲ

ರಾಜರೂ ಕೇಳಬೇಕು! ಇಗೋ ಈ ಬಿಲ್ಲು ಈ ಬಾಣಗಳು, ಈ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯ, ಇವುಗಳನ್ನು ನೋಡಿ! ಈ ಯಂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ರಂಧ್ರವನ್ನು ಹಾಯಿಸಿ ಹೋಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯವನ್ನು ಭೇದಿಸುವಂತೆ ಈ ಐದು ಬಾಣಗಳನ್ನು ಹೊಡೆಯಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಹೊಡೆಯಬಲ್ಲ ಕುಲ ರೂಪ ಬಲ ಸಂಪನ್ನನು ನನ್ನ ತಂಗಿಯನ್ನು ಹೆಂಡತಿಯಾಗಿ ಪಡೆಯುವನು!” ಅನಂತರ ತನ್ನ ತಂಗಿಯ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿ, “ಅಮ್ಮಾ ಕೃಷ್ಣ! ಇಗೋ ಈತ ದುರ್ಯೋಧನ, ಈತ ದುರ್ಮುಖ, ಈತ ದುಃಶಾಸನ, ಈತ ಯುಯುತ್ತು ... ಈತ ಕರ್ಣ... ಈತ ಶಕುನಿ... ಈತ ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ... ಈತ ವಿರಾಟ... ಈತ ಮದ್ರರಾಜನಾದ ಶಲ್ಯ... ಈತ ಬಲರಾಮ, ಈತ ವಾಸುದೇವ... ಈತ ಅಕ್ರೂರ, ಈತ ಸಾತ್ಯಕಿ... ಇವರೇ ಮುಂತಾದ ರಾಜರು ನಾನಾ ದೇಶಗಳಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಯಾರು ತಮ್ಮ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಈ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯವನ್ನು ಭೇದಿಸುತ್ತಾರೋ ಅವರನ್ನು ವರಿಸು!” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಆಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದ ರಾಜರು ತಾವೇ ಅಸ್ತ್ರ ಬಲ್ಲವರು ಬಲಶಾಲಿಗಳು ಎಂಬ ಅಹಂಭಾವದಿಂದ, ಹುರುಡುಕಟ್ಟಿ ಎದ್ದು ಬಂದರು. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ರೂಪ ಯೌವನ ಸಂಪನ್ನರು; ಸತ್ಕುಲಪ್ರಸೂತರು; ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ಕೃಷ್ಣ ತನ್ನವಳೇ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡನು. ರಂಗಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಹುರುಡಿನಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಕಿಚ್ಚು ಹುಟ್ಟಿ ಮಿತ್ರರಾಗಿದ್ದವರು ಶತ್ರುಗಳಾದರು. ಅಷ್ಟು ಹೊರತು ಯಾವನಿಂದಲೂ ಬಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೆದೆಯನ್ನೇ ಎರಿಸಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದು ಬಾಜು ಬಂದು ಕರ್ಣಕುಂಡಲ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಮುರಿದುಕೊಂಡು, ಮಾನಭಂಗವಾಗಿ ಮುಖ ತೋರಿಸಲಾರದೆ ಹೊರಟುಹೋದರು. ರಾಜಮಂಡಲವು ಜೋಲುಮುಖ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿತು. ಸಭಿಕರೆಲ್ಲರೂ ಸಂಭ್ರಾಂತರಾದರು. ಆಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಅರ್ಜುನನು ಎದ್ದು ಬಂದನು. ಇಂದ್ರಧ್ವಜದಂತಿದ್ದ ಅವನನ್ನು ನೋಡಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ತಮ್ಮ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನಗಳನ್ನು ಹಾರಿಸಿದರು. ಕೆಲವರು ಮುಖ ತಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡರು. “ಧನುರ್ವಿದ್ಯಾನಿಪುಣರಾದ ಕರ್ಣ ಶಲ್ಯ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಜರು ಬಗ್ಗಿಸಲಾರದ ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಅಸ್ತ್ರವಿದ್ಯೆಯನ್ನರಿಯದ ಈ ಕೈಲಾಗದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಬಗ್ಗಿಸಿಯಾನೇ? ರಾಜರಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ನಗು ಪಾಟಲು ಅಷ್ಟೇಯೆ!” ಎಂದರು. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು “ಅವನು

ಹೇಗಿದ್ದಾನೆ ನೋಡಯ್ಯಾ, ಹಿಮಾಲಯ ಪರ್ವತದ ಹಾಗೆ! ಅವನ ತೋಳು ಆನೆಯ ಸೊಂಡಲಿನ ಹಾಗಿದೆ! ಏನೋ, ಇವನು ಇದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದರೂ ಸಾಧಿಸಿಬಿಟ್ಟನೇ! ಕೈಯಲ್ಲಾಗದವನು ಯಾರಾದರೂ ಹೀಗೆ ಮುಂದುವರಿದು ಹೋದಾನೇ?” ಎಂದರು. ಹೀಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲು ಅರ್ಜುನನು ಬಿಲ್ಲಿನ ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಬೆಟ್ಟದಂತೆ ದೃಢವಾಗಿ ನಿಂತನು. ಅದಕ್ಕೆ ಬಲವಂದು ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು; ಅನಂತರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಒಂದು ನಿಮಿಷದೊಳಗೆ ಹೆದೆಯೇರಿಸಿ, ಐದು ಬಾಣಗಳನ್ನೂ ಬಿಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಹೂಡಿ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಹೊಡೆದು ಕಡವಿದನು. ಅವನ ಮೇಲೆ ಹೂವಿನ ಮಳೆ ಕರೆಯಿತು; ದುಂದುಭಿ ಧ್ವನಿಯಾಯಿತು; ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕೋಲಾಹಲವೆದ್ದಿತು. ಎಲ್ಲರೂ ಆಹಾ! ಆಹಾ!! ಎಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರು. ವಂದಿಮಾಗಧರು ಹೊಗಳಿದರು. ಈ ಗದ್ದಲದಲ್ಲಿ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ನಕುಲ ಸಹದೇವರನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಬಿಡಾರಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ಹೋದನು. ಅರ್ಜುನನು ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಭೇದಿಸಿದ್ದನು ನೋಡಿ ದ್ರೌಪದಿಯು ಸಂವರಣ ಮಾಲಿಕೆಯನ್ನು ಅವನ ಕೊರಳಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದಳು. ಅವನ ಮುಖ ಅರಳಿತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಅವನನ್ನು ಸುತ್ತಿಮುತ್ತಿ ಅಭಿನಂದಿಸಿ ಗೌರವಿಸುತ್ತಿರಲು, ಅರ್ಜುನನು ತಾನು ರಂಗದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದ ಹೆಣ್ಣನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟನು.

ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ದ್ರುಪದನು ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ, ಅಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದ ರಾಜರಿಗೆಲ್ಲಾ ಕೋಪ ಬಂತು. “ಇಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ನಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹುಲ್ಲಿಗೆಣೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅಲಕ್ಷಿಸಿ, ಸ್ತ್ರೀರತ್ನಳಾದ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟುಬಿಡಬೇಕೆಂದಿರುವ ಈ ದುರಾತ್ಮನನ್ನು ಕೊಂದುಬಿಡೋಣ; ಅವನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸತ್ಕಾರ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಏನೂ ನೋಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ; ಇಷ್ಟು ಜನ ರಾಜರನ್ನು ಕರೆಕಳುಹಿಸಿ ಆತಿಥ್ಯ ಮಾಡಿ, ಅನ್ನ ಹಾಕಿ, ಈಗ ಅವಮಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ದೇವ ಸಭೆಯಂತಿರುವ ಈ ರಾಜಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಒಬ್ಬ ರಾಜನೂ ದೊರೆಯದೇ ಹೋದನೋ? ಸ್ವಯಂವರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೇನು ಅಧಿಕಾರ? ಅದು ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು ; ಆ ಹುಡುಗಿ ಯಾರನ್ನೂ ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಅವಳನ್ನು ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಬಿಟ್ಟು ನಮ್ಮ ನಮ್ಮ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಹೋಗಿಬಿಡೋಣ; ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ದುಡುಕಿನಿಂದಲೋ ದುರಾಸೆಯಿಂದಲೋ ಈ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದರೆ, ಅವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ.

ಹೀಗಾದರೆ ನಮ್ಮ ಮಾನ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ; ಧರ್ಮ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ; ಇನ್ನು ಮುಂದೆ ನಡೆಯುವ ಸ್ವಯಂವರಗಳಿಗೆ ಈ ಗತಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಅವರು ದ್ರುಪದ ರಾಜನ ಮೇಲೆ ಬೀಳುವುದಕ್ಕೆ ಹೊರಟರು. ಮದದಾನಗಳಂತೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಅವರನ್ನು ಭೀಮಾರ್ಜುನರು ತಡೆದರು. ಜಗಳ ಹತ್ತಿತು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಕೃಷ್ಣಾಜಿನಗಳನ್ನೂ ಕಮಂಡಲುಗಳನ್ನೂ ಎಸೆದರು; ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ಅರ್ಜುನನು ನಗುನಗುತ್ತ “ನೀವು ಸುಮ್ಮನೆ ಒಂದು ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿಂತುನೋಡುತ್ತಿರಿ; ನಾನು ಅವರನ್ನು ಬಾಣದಿಂದ ಹೊಡೆದು ಓಡಿಸುತ್ತೇನೆ!” ಎಂದು ತಾನು ಹೆದೆಯೇರಿಸಿದ್ದ ಬಿಲ್ಲನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಭೀಮನೊಡನೆ ಬೆಟ್ಟದಂತೆ ನಿಶ್ಚಲವಾಗಿ ನಿಂತನು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಆ ರಾಜರು, “ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತರೆ ಅವನನ್ನೂ ಕೊಲ್ಲುವುದೇ! ದಂಡಿನಲ್ಲಿ ದ್ವಿಜನೇ?” ಎಂದರು. ಕರ್ಣನು ಅರ್ಜುನನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದನು; ಶಲ್ಯನು ಭೀಮಸೇನನ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದನು. ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿಯೇ ಕರ್ಣನು ಅರ್ಜುನನ ಅಪ್ಪತಿಮೆ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನೂ ಬಾಣಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ನೋಡಿ “ಅಯ್ಯಾ ವಿಪ್ರೋತ್ತಮ! ನಿನ್ನ ಬಾಹುವೀರ್ಯವನ್ನೂ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನೂ ನೋಡಿ ನನಗೆ ಪರಮಸಂತೋಷವಾಗಿದೆ; ನೀನೇನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಧನುರ್ವೇದವೇಯೋ, ಪರಶುರಾಮನೋ? ನಾನು ಸೇನಿಸಿ ನಿಂತರೆ ಇಂದ್ರ ಅರ್ಜುನ ಇಬ್ಬರ ಹೊರತು ಯಾರೂ ನನ್ನ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲಲಾರರು!” ಎಂದನು. ಅರ್ಜುನನು “ಅಯ್ಯಾ ಕರ್ಣ, ನಾನು ಧನುರ್ವೇದವೂ ಅಲ್ಲ, ಪರಶುರಾಮನೂ ಅಲ್ಲ; ಶಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಗುರೂಪದೇಶದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರ ಮಹೇಂದ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿ ಪಡೆದವನು!” ಎಂದನು. ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಕರ್ಣನು ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟುಹೋದನು; ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತ್ರದ ಮುಂದೆ ತಾನು ನಿಲ್ಲಲಾರನೆಂಬುದು ಅವನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಆತ್ಮ ಶಲ್ಯಭೀಮರೂ ಒಂದುಗಳಿಗೆ ಎಳೆದಾಡಿದ ಮೇಲೆ, ಭೀಮನು ಎರಡು ತೋಳುಗಳಿಂದಲೂ ಶಲ್ಯನನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ನಗುತ್ತಿರಲು, ಅವನನ್ನು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಕುಕ್ಕಿದನು; ಆದರೆ ಪ್ರಾಣ ತೆಗೆಯಲಿಲ್ಲ; ಕರ್ಣ ಶಲ್ಯರ ಈ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಮಿಕ್ಕ ರಾಜರೆಲ್ಲರೂ ಹೆದರಿ ಭೀಮನ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಿಕೊಂಡು “ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮರು ಎಂಥ ಶೂರರು! ಇವರು ಯಾರು, ಎಂತು ಎಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು; ಪರಶುರಾಮ, ದ್ರೋಣ, ಕೃಪ, ಕೃಷ್ಣ ಅರ್ಜುನ ಇಷ್ಟು ಜನ ಹೊರತು ಕರ್ಣನ ಮೇಲೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಬಲ್ಲವರಾರು? ಹಾಗೆಯೇ

ಶಲ್ಯನ ಮೇಲೆ ಬಲರಾಮ ಭೀಮಸೇನ ಇವರು ಹೊರತು ಮತ್ತೆ ಯಾರು ಯುದ್ಧ ಮಾಡಬಲ್ಲರು? ಇದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಆಮೇಲೆ ಬೇಕಾದರೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡೋಣ; ಈಗ ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ನಿಲ್ಲಿಸೋಣ!” ಎಂದರು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಭೀಮನ ಕೆಲಸವನ್ನು ನೋಡಿದ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಅವರು ಭೀಮಾರ್ಜುನರಿರಬೇಕೆಂಬ ಸಂದೇಹವುಂಟಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ “ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಧರ್ಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದಿರುವಾಗ ಯುದ್ಧವೇಕೆ?” ಎಂದು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ನಿವಾರಿಸಿದನು. ಕದನ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಎಲ್ಲರೂ “ಸ್ವಯಂವರ ರಂಗದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಜಯವಾಯಿತು; ಪಾಂಚಾಲಿಯು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಕೈಸೇರಿದಳು” ಎಂದು ಮಾತನಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಬಿಡಾರಗಳಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಹೋದರು. ಗಾಯವಡೆದ ಭೀಮಾರ್ಜುನರು ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಕೃಷ್ಣಾಜಿನಧಾರಿಗಳಾದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಮಧ್ಯೆ ಸೇರಿಕೊಂಡು ವೀರ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಶೋಭಿಸುತ್ತ ಬರುತ್ತಿರಲು, ಜನಸಂದಣಿಯಲ್ಲಿ ಅವರು ಚಲಿಸುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾಯಿತು.

ಇತ್ತ ತಾಯಿಯಾದ ಕುಂತಿಯು ಮಕ್ಕಳ ಮೇಲಣ ಮಮತೆಯಿಂದ “ಭಿಕ್ಷೆಯ ಕಾಲ ಮೀರಿ ಹೋಗುತ್ತಿದೆ; ಈ ಹುಡುಗರು ಇನ್ನೂ ಬರಲಿಲ್ಲ; ಯಾವ ಅಪಾಯವೋ ಏನು ತೊಂದರೆಯೋ! ಕೌರವರಿಗೆ ಗುರುತು ಹತ್ತಿಯೋ, ಮಾಯಾವಿಗಳಾದ ರಾಕ್ಷಸರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಯೋ, ಜೀವ ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಸಾಕು!” ಎಂದು ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ, ಅಪರಾಹ್ನ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಮೋಡಗಳು ಸುತ್ತುವರಿದ ಸೂರ್ಯನಂತೆ, ಅರ್ಜುನನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೊಡನೆ ಬಂದನು. ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆಯೇ ಭೀಮಾರ್ಜುನರು “ಅಮ್ಮಾ! ಭಿಕ್ಷವನ್ನು ತಂದಿದ್ದೇವೆ!” ಎಂದರು. ಕುಂತಿಯು, ಅವರನ್ನು ನೋಡದೆಯೇ ಮನೆಯೊಳಗಿಂದಲೇ, “ಎಲ್ಲರೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ!” ಎಂದುಬಿಟ್ಟಳು. ಆಮೇಲೆ ಹೊರಗೆ ಬಂದು ನೋಡಲು ಅವರು ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗಿಯನ್ನು ಕರೆತಂದಿದ್ದಾರೆ! “ನಾನು ಏನು ಮಾತಾಡಿಬಿಟ್ಟೆ!” ಎಂದು ನಾಚಿಗೆ ಪಡುತ್ತಲೂ ಅಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೆದರುತ್ತಲೂ, ಅವಳು ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಕೈಹಿಡಿದು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಯುಧಿಷ್ಠಿರನೊಡನೆ “ನೋಡು ಮಗು! ನಿನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರು ಈ ದ್ರುಪದರಾಜ ಪುತ್ರಿಯನ್ನು ತಂದು ನನಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದರು. ನಾನು ಪ್ರಮಾದದಿಂದ ಬಾಯಿತಿಪ್ಪಿ ‘ಎಲ್ಲರೂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ’ ಎಂದುಬಿಟ್ಟೆ. ನಾನು ಸುಳ್ಳಾದ ಹಾಗೂ ಆಗಬಾರದು,

ಪಾಂಚಾಲಿಯು ಅಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೋದಹಾಗೂ ಆಗಬಾರದು,— ಹಾಗೆ ಏನು ಮಾಡೋಣ?” ಎಂದಳು. ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಯೋಚಿಸಿ, ತಾಯಿಯನ್ನು ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿ, ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಕುರಿತು “ಅರ್ಜುನ, ಯಾಜ್ಞಸೇನಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದವನು ನೀನು! ನೀನು ಅವಳನ್ನು ಅಗ್ನಿಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊ!” ಎಂದನು. ಅರ್ಜುನನು “ಬೇಡ ಮಹಾರಾಜ! ನನ್ನನ್ನು ಅಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಬೇಡ; ನೀನು ಮೊದಲು ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕು, ಆಮೇಲೆ ಭೀಮ, ಆಮೇಲೆ ನಾನು, ಆಮೇಲೆ ನಕುಲ, ಆಮೇಲೆ ಸಹದೇವ. ಇದೇ ಧರ್ಮ. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ನೀನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಕೇಳುತ್ತೇವೆ. ಯಾವುದು ಧರ್ಮವೋ, ಯಾವುದು ಕೀರ್ತಿಕರವೋ, ಯಾವುದು ಪಾಂಚಾಲ ರಾಜನಿಗೆ ಪ್ರಿಯವೋ, ಅದನ್ನು ಯೋಚಿಸಿ ಹೇಳು; ಅದರಂತೆ ಮಾಡೋಣ!” ಎಂದನು. ಈ ಮಧ್ಯೆ, ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ದ್ರೌಪದಿಯ ಮೇಲೆ ಮನಸ್ಸಾಯಿತು. ದ್ರೌಪದಿಗೂ ಅವರೆಲ್ಲರ ಮೇಲೂ ಮನಸ್ಸಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು, ಯಾರಿಗೂ ಮನಸ್ಸಾಪ ಬರಬಾರದೆಂದು “ದ್ರೌಪದಿಯು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ಹೆಂಡತಿಯಾಗಿಬಿಡಲಿ!” ಎಂದು ತನ್ನ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಅದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಅತ್ತ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸಂದೇಹ ಹುಟ್ಟಿದ ಮೇಲೆ ಅವನು ಬಲರಾಮನನ್ನು ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಕುಂಬಾರ ಶಾಲೆಗೆ ಬರಲು ಅಲ್ಲಿ ಧರ್ಮರಾಯನ ಸುತ್ತಲೂ ಭೀಮಾದಿಗಳು ಕುಳಿತಿದ್ದದ್ದನ್ನು ನೋಡಿದನು. ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೇ “ನಾನು ಕೃಷ್ಣ!” ಎಂದು ಹೆಸರು ಹೇಳಿಕೊಂಡು ಧರ್ಮರಾಯನಿಗೆ ಕಾಲುಮುಟ್ಟಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದನು. ಬಲರಾಮನೂ ಹಾಗೆಯೇ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಸೋದರತ್ತೆಯಾದ ಕುಂತಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿದರು. ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ಕುಶಲ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ ನಂತರ “ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಗುಟ್ಟಾಗಿದ್ದೆವು; ನಿನಗೆ ಹೇಗೆ ಗೊತ್ತಾಯಿತು, ವಾಸುದೇವ?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಕೃಷ್ಣನು ನಗುನಗುತ್ತ “ಮಹಾರಾಜ, ಬೆಂಕಿ ಗುಟ್ಟಾಗಿದ್ದರೂ ಗೊತ್ತಾಗಿಯೇ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಆ ಪರಾಕ್ರಮವು ಪಾಂಡವರಿಗಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಭಾಗ್ಯವಶದಿಂದ ನೀವು ಬೆಂಕಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರಿ; ಆ ಪಾಪಿ ದುರ್ಯೋಧನನೂ ಅವನ ದುರ್ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಮಾಡಿದ ಹಂಚಿಕೆ ನಡೆಯದೆ ಹೋಯಿತು. ಗುಹೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟಿರುವ ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ಬೆಳೆದುಬನ್ನಿ. ಯಾರಾದರೂ ರಾಜರಿಗೆ ನೀವು

ಇಲ್ಲಿರುವುದು ತಿಳಿದೀತು; ನಾವು ನಮ್ಮ ಬಿಡಾರಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋಗುತ್ತೇವೆ” ಎಂದು ಅವರಲ್ಲರ ಅನುಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಕೃಷ್ಣ ಬಲರಾಮರು ಹೊರಟುಹೋದರು.

ಭೀಮಾರ್ಜುನರು ತಮ್ಮ ನಿವಾಸದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟಾಗ ಪಾಂಚಾಲ ರಾಜ ಕುಮಾರನಾದ ಧೃಷ್ಣದ್ಯುಮ್ನನು ಅವರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳದಂತೆ ಅವರನ್ನು ಹಿಂಬಾಲಿಸಿ ಕುಂಬಾರಶಾಲೆಗೆ ಬಂದು ಅವರ ಹತ್ತಿರವೇ ಹೊಂಚಿಕೊಂಡಿದ್ದು ಅವರ ನಡನುಡಿಗಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಸಂಜೆಯಾದ ಕೂಡಲೆ ಭೀಮಾರ್ಜುನರೂ ನಕುಲ ಸಹದೇವರೂ ಭಿಕ್ಷೆ ಎತ್ತಿ ತಂದು ಧರ್ಮರಾಯನ ಮುಂದಿಟ್ಟರು. ಆಗ ಕುಂತಿಯು ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಕರೆದು “ಈ ಅನ್ನದಲ್ಲಿ ಮೇಲ್ಭಾಗವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಲಿ ಅರ್ಪಿಸು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಭಿಕ್ಷೆ ಹಾಕು, ಹತ್ತಿರ ಇರುವವರು ಯಾರಾದರೂ ಕೇಳಿದರೆ ಕೊಡು; ಆಮೇಲೆ ಮಿಕ್ಕದ್ದನ್ನು ಅರ್ಧ ಮಾಡಿ ಒಂದು ಅರ್ಧವನ್ನು ಭೀಮನಿಗೆ ಕೊಡು; ಅವನು ವೀರ; ಯಾವಾಗಲೂ ಅವನ ಊಟ ದೊಡ್ಡದು; ಮಿಕ್ಕ ಅರ್ಧವನ್ನು ಉಳಿದ ಆರು ಜನಕ್ಕೂ ಹಂಚಿಬಿಡು!” ಎಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಅವಳು ಸಂತೋಷವಾಗಿ ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿದಳು; ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಊಟವಾಯಿತು; ಸಹದೇವನು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ದರ್ಭೆಯನ್ನು ಹರಡಲು ಎಲ್ಲರೂ ಅದರ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನಗಳನ್ನು ಹಾಸಿಕೊಂಡು ದಕ್ಷಿಣದ ಕಡೆಗೆ ತಲೆ ಮಾಡಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡರು. ಕುಂತಿಯು ಅವರ ತಲೆಯ ಕಡೆಗೂ ದ್ರೌಪದಿಯು ಅವರ ಕಾಲ ಕಡೆಗೂ ಮಲಗಿದಳು. ಹೀಗೆ ದ್ರೌಪದಿಯು ದರ್ಭೆಯ ಮೇಲೆ ಮಲಗಿದರೂ ಅವಳಿಗೆ ಕಷ್ಟ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ ; ಪಾಂಡವರ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ತಿರಸ್ಕಾರವನ್ನೂ ತೋರಲಿಲ್ಲ; ಪಾಂಡವರು ಹಾಗೆ ಮಲಗಿಕೊಂಡು, ಸೇನೆ ಯುದ್ಧ ದಿವ್ಯಾಸ್ತ್ರ ರಥ ಆನೆ ಕತ್ತಿ ಗದೆ ಪರಶು ಇವುಗಳ ವಿಚಾರವಾಗಿ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೇಳಿ, ನೋಡಿ, ಧೃಷ್ಣದ್ಯುಮ್ನನು ತಂದೆಗೆ ತಿಳಿಸಲು ತವಕಪಡುತ್ತ ಮನೆಗೆ ಹೋದನು. ಅವರನ್ನು ಪಾಂಡವರೆಂದರಿಯದ ದ್ರುಪದನು ಚಿಂತೆ ಪಡುತ್ತಿದ್ದು ಮಗನು ಬಂದ ಕೂಡಲೆ “ಕುಮಾರಾ! ಕೃಷ್ಣ ಎಲ್ಲಿ ? ಯಾರು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರು? ಹೀನ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಯಾವನೋ ಶೂದ್ರನೋ ವೈಶ್ಯನೋ ಅಲ್ಲವಷ್ಟೆ? ನನ್ನ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಕೆಸರ ಹೆಚ್ಚು ಬೀಳಲಿಲ್ಲ ತಾನೆ? ಹೂವಿನ ಸರ ಸುಡುಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ ತಾನೆ? ಯಾರಾದರೂ ಮೇಲುಜಾತಿಯವನಾಗಿದ್ದಾನೆ? ನನ್ನ ಮಗಳನ್ನು

ಗೆದ್ದುಕೊಂಡು ಹೋದವನು ಯಾರು? ಒಂದು ವೇಳೆ ಪಾಂಡವರು ಬದುಕಿದ್ದು ಅವರಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನೇ ಹೆದೆಯೇರಿಸಿ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಹೊಡೆದಿರಬಹುದೇ?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಧೃಷ್ಣದ್ಯುಮ್ನನು ಅತ್ಯಂತ ಹರ್ಷದಿಂದ “ತಂದೆಯೇ! ದೇವತೆಯಂತೆ ರೂಪ ಸಂಪನ್ನನೂ ಅಗಲವಾದ ಮತ್ತು ಹೊಳೆಯುವ ಕಣ್ಣುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಆ ಯುವಕನು ಕೃಷ್ಣಾಜಿನವನ್ನು ಹೊದ್ದು ಬಂದು ಬಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೆದೆಯೇರಿಸಿ, ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಹೊಡೆದು ನೆಲದ ಮೇಲೆ ಬೀಳಿಸಿದ ಕೂಡಲೆ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಸುತ್ತಿಮುತ್ತಿ ಅಭಿನಂದಿಸುತ್ತಿರಲು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟನು. ಕೃಷ್ಣೆಯೂ ಅವನ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನವನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಸಲಗದ ಹಿಂದೆ ಹೆಣ್ಣಾನೆಯಂತೆ ಸುಮ್ಮನಾದಿಂದ ಹೊರಟಳು. ರಾಜರು ಅದನ್ನು ಸಹಿಸದೆ ಕೋಪಗೊಂಡು ಮೇಲೆದ್ದು ಬರಲು, ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಒಂದು ಮರವನ್ನು ಹಿತ್ತು ತಂದು ಯಮನಂತೆ ಅವನನ್ನು ಹೊಡೆದು ಕೆಡವಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಅವರಿಬ್ಬರೂ ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯರಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತ ಊರ ಹೊರಗೆ ಒಂದು ಕುಂಬಾರಶಾಲೆಗೆ ಹೋದರು. ಅಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯ ಜ್ವಾಲೆಯಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಹೆಂಗಸೂ, - ಆಕೆ ಅವರ ತಾಯಿಯೆಂದು ನನ್ನ ಊಹೆ - ಹಾಗೆಯೇ ಇದ್ದ ಮೂವರು ಗಂಡಸರೂ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಕೃಷ್ಣೆಯನ್ನು ಅವರ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಭಿಕ್ಷೆಗೆ ಹೊರಟರು; ಭಿಕ್ಷಾನ್ನವನ್ನು ತಂದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಕೃಷ್ಣೆಯು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಬಲಿಯರ್ಪಿಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಪಾಲನ್ನು ತೆಗೆದಿಟ್ಟು ಆ ಹಿರಿಯಾಕೆಗೂ ವೀರರಿಗೂ ಬಡಿಸಿ ತಾನೂ ಊಟ ಮಾಡಿದಳು. ಎಲ್ಲರೂ ನೆಲದ ಮೇಲೆ ದರ್ಭೆ ಕೃಷ್ಣಾಜಿನಗಳನ್ನು ಹಾಸಿಕೊಂಡು ಮಲಗಿದರು. ಕೃಷ್ಣೆಯು ಅವರ ಕಾಲಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದಳು. ಅವರು ಆಮೇಲೆ ಕಾಲಮೇಘದ ಗಂಭೀರ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಮಾತುಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದರು. ಅವು ವೈಶ್ಯರಾಗಲಿ ಶೂದ್ರರಾಗಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಾಗಲಿ ಆಡತಕ್ಕ ಮಾತುಗಳಲ್ಲ; ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಅವರು ಕ್ಷತ್ರಿಯ ವೀರರು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರು ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಾತು ಎಲ್ಲಾ ಯುದ್ಧ ವಿಚಾರವಾದದ್ದೇ! ಪಾಂಡವರು ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆಂದೂ, ನಮ್ಮ ಆಸೆ ಈಡೇರಿದೆ ಎಂದೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಬಗ್ಗಿಸಿದ್ದು ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಹೊಡೆದದ್ದು ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬರೊಡನೊಬ್ಬರು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡಿದರೆ ಪಾಂಡವರು ರೂಪುಮರೆಸಿಕೊಂಡು ವೇಷಧಾರಿಗಳಾಗಿ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂಬುದೇ ಖಂಡಿತ!” ಎಂದನು. ದ್ರುಪದನಿಗೆ ತುಂಬಾ

ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ಕರೆದು ಅವರು ಪಾಂಡವರೇ ಹೌದೇ ಅಲ್ಲವೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಬರಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಅವನು ಪಾಂಡವರಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು, “ಮಹನೀಯರೇ! ಪಾಂಚಾಲ ರಾಜನಾದ ದ್ರುಪದ ರಾಜನು ತಮ್ಮ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದಾನೆ:- ಲಕ್ಷ್ಯ ಭೇದಿಸಿದ ಈತನನ್ನು ನೋಡಿ ನನಗೆ ಕೊನೆಗಾಣದಷ್ಟು ಹರ್ಷವುಂಟಾಗಿದೆ. ಪಾಂಡುರಾಜನು ನನ್ನ ಆಪ್ತ ಸ್ನೇಹಿತನಾಗಿದ್ದ ನಾನು ಬೇರೆಯಲ್ಲ ಅವನು ಬೇರೆಯಲ್ಲ ಅಷ್ಟು ಅನ್ಯೋನ್ಯವಾಗಿದ್ದವು. ನನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಅವನ ಮಗನೂ ಬಾಹುಬಲ ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಆದ ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹಿಂದಿನಿಂದ ಯೋಚಿಸಿದ್ದೆ! ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಕುಲ ಪೂರ್ವೋತ್ತರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವವರಾಗಬೇಕು!” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಪುರೋಹಿತನ ಈ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು ಭೀಮನಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಅರ್ಘ್ಯಪಾದ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸಿ ಗೌರವ ಮಾಡಿ, ಸುಖಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೂರಿಸಿ, “ಅಯ್ಯಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮಾ! ಪಾಂಚಾಲ ರಾಜನು ರಾಜಧರ್ಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ತನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದಂಥ ಒಂದು ಪಣವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದವನಿಗೆ ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಕೊಡುತ್ತೇನೆಂದು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದನು. ಈ ವೀರನು ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಳನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡನು. ಇದರಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಜಾತಿಯವನು ಅಥವಾ ಇಂಥ ಉದ್ಯೋಗದವನು ಕೈಹಾಕಬೇಕೆಂದಾಗಲಿ, ಅವನ ಕುಲಗೋತ್ರಗಳು ಇಂಥಿಂಥವಾಗಿರಬೇಕೆಂದಾಗಲಿ ನಿಯಮವಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ದ್ರುಪದ ರಾಜನು ವೃಥೆ ಪಡಬೇಕಾದದ್ದೇನು? ಅವನ ಆಸೆಯೂ ನೆರವೇರಿತು ಎನ್ನೋಣ! ಆ ಬಿಲ್ಲನ್ನು ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಬಲವುಳ್ಳವನು ಯಾರಾದರೂ ಬಗ್ಗಿಸುವುದಕ್ಕಾದೀತೇ? ಹೆದೆ ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕಾದೀತೇ? ಅಸ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನರಿಯದ ಹೀನ ಕುಲದವನು ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಹೊಡೆದು ಕೆಡವುದು ಸಾಧ್ಯವಾದೀತೇ? ಆದ್ದರಿಂದ ಈಗ ಪಾಂಚಾಲ ರಾಜನು ಮಗಳ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅನುತಾಪ ಪಡಬಾರದು” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಅವನು ಇನ್ನೂ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ದ್ರುಪದ ರಾಜನ ಕಡೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನು ಬಂದು “ಮಹಾರಾಜನು ಸ್ವಯಂವರದ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಔತನವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ‘ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕೃಷ್ಣೆಯೊಡನೆ ಬೇಗ ಬರಬೇಕು; ತಡಮಾಡಬಾರದು’ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದೋ ರಾಜಾರ್ಹವೂ ಬಂಗಾರದ ಕಮಲಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿದವೂ

ಒಳ್ಳೆಯ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಹೂಡಿದವೂ ಆಗಿರುವ ರಥಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಎಲ್ಲರೂ ಪಾಂಚಾಲ ರಾಜಭವನಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡಿಸಬೇಕು!” ಎಂದು ನಿವೇದಿಸಿದನು. ಅದರಂತೆ ಪಾಂಡವರು ಪುರೋಹಿತನನ್ನು ಮುಂದಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಿ ತಾವು ರಥದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಹೊರಟರು; ಕುಂತಿಯೂ ಕೃಷ್ಣೆಯೂ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಹೊರಟರು.

ಧರ್ಮರಾಜನು ಪುರೋಹಿತನೊಡನೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ದ್ರುಪದನು ಅವರ ಕುಲಗೋತ್ರಗಳನ್ನರಿಯಲಾರದೆ ಅವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಒಂದು ಉಪಾಯ ಮಾಡಿದನು. ಪಾಂಡವರು ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಅವರ ಸತ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮವಾದ ಹೂವು ಹಣ್ಣು ಚರ್ಮ ವರ್ಮ ಆಸನ ಶಯನ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಜೊತೆಗೊಳಿಸಿ ಇಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲದೆ, ಒಂದು ಕಡೆ ದನ ಮಿಣಿ ಮುಂತಾದ ಕೃಷಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ, ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ನಾನಾ ಶಿಲ್ಪಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಸೊಗಸಾದ ರಥ ಕುದುರೆ ಕವಚ ಕತ್ತಿ ಬಿಲ್ಲು ಬಾಣ ಮುಂತಾದ ಯುದ್ಧ ಸಂಬಂಧವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಇಡಿಸಿದ್ದನು. ಅವರು ಬಂದರು. ಕೃಷ್ಣೆಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಕುಂತಿಯು ಅಂತಃಪುರಕ್ಕೆ ಹೋದಳು; ಅಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಹೆಗ್ಗಸರೆಲ್ಲರೂ ಗೌರವ ಮಾಡಿದರು. ದ್ರುಪದ ರಾಜನು ಮಂತ್ರಿ ಮಗ ಮಿತ್ರ ಇವರೊಡನೆ ಪಾಂಡವರನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದನು. ಅವರು ಕೃಷ್ಣಾಜನಗಳನ್ನು ಹೊದ್ದುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಸಿಂಹಗಳಂತೆ ವೀರ ನಡೆಯಿಂದ ನಡೆದುಬರುತ್ತಿದ್ದರು; ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ಒಂದೊಂದು ಗೂಳಿಯಂತಿದ್ದರು; ಆಜಾನುಬಾಹುಗಳು; ತುಂಬಿದ ಭುಜವುಳ್ಳವರು; ಅವರನ್ನು ನೋಡಿ ದ್ರುಪದನಿಗೆ ತುಂಬ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಅವರು ಬಂದು ಶಂಕಿಸದೆ, ಸಂಕೋಚಪಡದೆ, ಬೆರಗುವಡದೆ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪಾದಪೀಠಗಳ ಮೇಲೆ ಕ್ರಮವರಿತು ಕುಳಿತರು. ಚಿನ್ನ ಬೆಳ್ಳಿಯ ಪಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ರಾಜಭೋಜನ ಬಂದಿತು. ಶುಭ್ರವಾದ ಮಡಿಗಳನ್ನುಟ್ಟಿದ್ದ ದಾಸ ದಾಸಿಯರು ಬಡಿಸಿದರು. ಊಟ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಎದ್ದು ಅವರು ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಮಿಕ್ಕ ವಿಭಾಗಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ದಾಟಿ ಮುಂದೆ ಹೋಗಿ ಯುದ್ಧ ವಸ್ತುಗಳಿದ್ದ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರು. ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ರಾಜನಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಅವರನ್ನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಚಿತವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸತ್ಕರಿಸಿ ದ್ರುಪದನು ಯುಧಿಷ್ಠಿರನನ್ನು ಕುರಿತು, “ಮಹನೀಯರೇ! ನಾವು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಯಾರೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳೋಣ?

ಕ್ಷತ್ರಿಯರೆಂದೇ? ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೆಂದೇ? ವೈಶ್ಯರೆಂದೇ? ಶೂದ್ರರೆಂದೇ? ಮಾಯಾರೂಪಿನಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಚರಿಸುತ್ತ ಕೃಷ್ಣಗೋಸ್ಕರ ದೇವಲೋಕದಿಂದ ಇಳಿದು ಬಂದ ಸಿದ್ಧರೆಂದೇ? ದಯವಿಟ್ಟು ತಿಳಿಸಬೇಕು; ಏಕೆಂದರೆ ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ದೊಡ್ಡ ಸಂದೇಹವುಂಟಾಗಿದೆ; ಸಂಶಯ ಪರಿಹಾರವಾದರೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತುಂಬ ಸಮಾಧಾನವಾಗುತ್ತದೆ; ನಮ್ಮ ಅದೃಷ್ಟ ಫಲಿಸುತ್ತದೆ; ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಹೇಳಿ; ನಿಜ ಹೇಳಿ; ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಬೇಡಿ; ರಾಜರಿಗೆ ಸತ್ಯವೇ ಭೂಷಣ. ತಮ್ಮ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅನಂತರ ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮದುವೆಗೆ ಏರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ” ಎಂದನು. ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು “ಮಹಾರಾಜ! ಚಿಂತಿಸಬೇಡ; ನಿನ್ನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ನೆರವೇರಿದೆ; ನಾವು ಕ್ಷತ್ರಿಯರು; ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಪಾಂಡು ರಾಜನ ಮಕ್ಕಳು; ನಾನೇ ಹಿರಿಯ; ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಭೀಮಾರ್ಜುನರು - ರಾಜ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದವರು; ಇವರು ಯಮಳರಾದ ನಕುಲ ಸಹದೇವರು. ಕೊರತೆ ಬಿಡು, ಮಹಾರಾಜ! ನಾವು ಕ್ಷತ್ರಿಯರು. ನಿನ್ನ ಮಗಳು ಪದ್ಮಿನಿಯಂತೆ ಒಂದು ಸರೋವರದಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಸರೋವರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದಾಳೆ; ನೀನು ನಮಗೆ ಪೂಜ್ಯ, ಹಿರಿಯ; ಆದ್ದರಿಂದ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನೂ ಮರೆಮಾಚದೆ ಇದ್ದದ್ದಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ” ಎಂದನು. ಆಗ ದ್ರುಪದ ರಾಜನಿಗೆ ಆದ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಹೇಳತೀರದು. ಆನಂದದಿಂದ ಕಣ್ಣು ನೀರು ತುಂಬಿತು; ಸೆರೆ ಬಿಗಿದು ಬಂದು ಮಾತೇ ಹೊರಡದಂತಾಯಿತು. ಅದನ್ನು ಹೇಗೋ ತಡೆದುಕೊಂಡು, ಅವರು ಬೆಂಕಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದೆ ಹೇಗೆ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದರೆಂದು ಕೇಳಿದನು. ಧರ್ಮರಾಜನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೇಳಲು, ದ್ರುಪದನು ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನನ್ನು ಬಯ್ಯುತ್ತ ಪಾಂಡವರನು ಸಂತಯಿಸಿ, ಅವರು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ತಾನು ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಧೈರ್ಯ ಹೇಳಿದನು. ಎಲ್ಲರೂ ಅರಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸತ್ಕಾರಗೊಂಡು ಸಮಾಧಾನ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ ದ್ರುಪದನು “ಇನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ದಿನ ನೋಡಿ ಅರ್ಜುನನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡುಬಿಡಲಿ” ಎಂದನು. ಧರ್ಮರಾಯನು “ಮಹಾರಾಜ! ನನಗೂ ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕು!” ಎಂದನು. ದ್ರುಪದನು “ನೀನಾದರೂ ಮದುವೆಯಾಗು; ನಿನಗೆ ಯಾರು ಇಷ್ಟವೋ ಅವರಿಗಾದರೂ ಮಾಡಿಸು!” ಎಂದನು. ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು “ಮಹಾರಾಜ! ದ್ರೌಪದಿಯು ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗೂ ರಾಣಿಯಾಗಲಿ! ನಮ್ಮ ತಾಯಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಳು;

ನನಗೂ ಭೀಮಸೇನನಿಗೂ ಮದುವೆಯಾಗಿಲ್ಲ; ನಿನ್ನ ಪುತ್ರೀ ರತ್ನವನ್ನು ಅರ್ಜುನನು ಗೆದ್ದು ತಂದಿದ್ದಾನೆ; ರತ್ನವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಅನುಭವಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ನಾವು ನಾವು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಒಪ್ಪಂದ; ಆ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಒಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ; ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರನ್ನು ಕೃಷ್ಣಯು ಅಗ್ನಿಸಾಕ್ಷಿಕವಾಗಿ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯಾಗಲಿ!” ಎಂದನು. ದ್ರುಪದನು “ಅಯ್ಯಾ ಕೌಂತೇಯ! ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಅನೇಕ ಹೆಂಡಿರುಂಟು; ಒಬ್ಬಳಿಗೆ ಅನೇಕ ಗಂಡಂದಿರು ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಉಂಟೇ? ಧಾರ್ಮಿಕನೂ ಶುಚಿವಂತನೂ ಆದ ನಿನಗೆ ಲೋಕವೇದಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ವಿರೋಧವಾದ ಈ ಆಚರಣೆ ಹೇಗೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬಂತು?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು “ಮಹಾರಾಜ! ಧರ್ಮವು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದದ್ದು ; ಅದರ ಆಗುಹೋಗುಗಳು ನಮಗೆ ಗೊತ್ತಾಗುವುದಿಲ್ಲ ; ಹಿಂದಿನವರು ಹೋದ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನಾವೂ ಹೋಗುತ್ತೇವೆ; ಆದರೆ ನನ್ನ ಬಾಯಿ ಸುಳ್ಳಾದುವುದಿಲ್ಲ ; ಮನಸ್ಸು ಅಧರ್ಮವನ್ನು ಯೋಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ ; ಅಮ್ಮನು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ; ನನಗೂ ಅದೇ ಇಷ್ಟ ; ಇದು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಧರ್ಮವೇ ಆಗಿದೆ ಮಹಾರಾಜ! ಇದನ್ನು ಹಿಂದು ಮುಂದು ನೋಡದೆ ನಡೆಸು; ಶಂಕಿಸಬೇಡ!” ಎಂದನು. ದ್ರುಪದನು “ಅಯ್ಯಾ! ಹಾಗಿದ್ದರೆ ನೀನು, ಕುಂತಿ, ನನ್ನ ಮಗ ಧೃಷ್ಟದ್ಯುಮ್ನ ಮೂರು ಜನವೂ ಸೇರಿ ಯೋಚಿಸಿ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ನಾಳೆ ಅದರಂತೆ ನಡೆಸೋಣ!” ಎಂದು ತನ್ನ ತೀರ್ಮಾನವನ್ನು ಹೇಳಿದನು. ಕುಂತಿಯೂ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನೂ ತಮ್ಮ ನಿಶ್ಚಯದಿಂದ ಕದಲಿಲ್ಲ. ಧೃಷ್ಟದ್ಯುಮ್ನನು ಅದನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಯಿತು. ದ್ರುಪದನೂ “ಅದೃಷ್ಟವು ಗಂಟು ಹಾಕಿದ್ದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗುತ್ತದೆಯೇ? ನಾನೇನು ಮಾಡಬಲ್ಲೆ ?” ಎಂದುಕೊಂಡು ಮರುದಿನ ಮದುವೆಗೆ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದನು. ಬೇಕಾದ ಬಂಧುಬಳಗಗಳೂ, ಇಷ್ಟ ಮಿತ್ರರೂ ಪುರಪ್ರಧಾನರೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶ್ರೇಷ್ಠರೂ ಬಂದರು. ವಿವಾಹ ಮಂಟಪವು ಕಮಲ ಕನ್ನೆದಿಲೆಗಳಿಂದಲೂ ರತ್ನಾಲಂಕಾರಗಳಿಂದಲೂ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ನಿರ್ಮಲಾಕಾಶದಂತೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿತ್ತು. ಕೃಷ್ಣಯೂ ಪಾಂಡವರೂ ಮಂಗಳ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ರತ್ನಾಭರಣ ಭೂಷಿತರಾಗಿ ಬಹು ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನುಟ್ಟು ಗಂಧವನ್ನು ಸವರಿಕೊಂಡು ಮಂಟಪಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಪುರೋಹಿತನು ಹವನ ಹೋಮಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನು

ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ ಕೃಷ್ಣಯ್ಯ ಅಗ್ನಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡಿದನು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ ಪ್ರತಿ ನಿತ್ಯವೂ ಭೀಮಾದಿಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ದಿನ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಂತೆ ಅವಳನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಅವಳು ಹಿಂದಿನ ದಿನವಿನ್ನೂ ಮದುವೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಮರುದಿನ ಹೊಸ ಮದುವಣಿಗಿತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದಳು! ಆ ಮಹಾನುಭಾವೆಯ ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ಒಂದು ಅದ್ಭುತವಾದ ನೋಟವಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಮದುವೆ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ದ್ರುಪದ ರಾಜನು ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಯಥೇಚ್ಛವಾದ ಧನವನ್ನೂ ಉತ್ತಮವಾದ ನೂರು ರಥಗಳನ್ನೂ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೂಡಲು ಚಿನ್ನದ ಮಾಲೆ ಹಾಕಿ ಚಿನ್ನದ ಲಾಳ ಕಟ್ಟಿದ ನಾಲ್ಕು ನಾಲ್ಕು ಕುದುರೆಗಳನ್ನೂ, ಸುವರ್ಣಾಲಂಕೃತವಾದ ನೂರು ಆನೆಗಳನ್ನೂ, ಶ್ಲಾಘ್ಯವೇಷಭೂಷಣಗಳನ್ನೂ, ನೂರು ದಾಸಿಯರನ್ನೂ, ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಒಡವೆವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಬಳುವಳಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಮದುವಣಿಗರಾದ ಪಾಂಡವರು ಈ ರತ್ನರಾಶಿಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ದೇವೇಂದ್ರನಂತೆ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಪಾಂಡವರ ಸಂಬಂಧವಾಯಿತೆಂದು ದ್ರುಪದನಿಗೆ ಪರಮ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು; 'ದೇವತೆಗಳೇ ಬರಲಿ! ನನಗೇನೂ ಭಯವಿಲ್ಲ!' ಎಂಬ ಧೈರ್ಯ ಬಂದಿತು. ಅಂತಃಪುರ ಸ್ತ್ರೀಯರೆಲ್ಲರೂ ಬಂದು ಕುಂತಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದರು; ಕೃಷ್ಣಯ್ಯೂ ಪಟ್ಟಮಡಿಯುಟ್ಟು, ಕಂಕಣತೊಟ್ಟು ಅತ್ತೆಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಕೈಮುಗಿದುಕೊಂಡು ನಿಲ್ಲಲು, ರೂಪಲಕ್ಷಣ ಸಂಪನ್ನಳೂ ಶೀಲಾಚಾರ ಸಮನ್ವಿತಳೂ ಆದ ಸೊಸೆಯನ್ನು ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಕುಂತಿಯು ಆಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡಿ "ಇಂದ್ರಾಣಿಯು ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಹೇಗೋ, ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯು ಅಗ್ನಿಗೆ ಹೇಗೋ ರೋಹಿಣಿಯು ಚಂದ್ರನಿಗೆ ಹೇಗೋ, ದಮಯಂತಿಯು ನಳನಿಗೆ ಹೇಗೋ ಭದ್ರೆ ಕುಬೇರನಿಗೆ ಹೇಗೋ, ಅರುಂಧತಿಯು ವಸಿಷ್ಠನಿಗೆ ಹೇಗೋ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ನೀನೂ ನಿನ್ನ ಗಂಡಂದಿರಿಗೆ ಅನುವರ್ತಿನಿಯಾಗಿರು! ಆಯುಷ್ಯಂತರೂ ವೀರರೂ ಆದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆ! ಸಕಲ ಸೌಖ್ಯ ಸೌಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದು ಯಜ್ಞಪತ್ನಿಯೂ ವ್ರತಾಚಾರಿಣಿಯೂ ಆಗು! ಅತಿಥಿ ಅಭ್ಯಾಗತರು ಸಾಧುಸಂತರು ಮಕ್ಕಳು ಮುದುಕರು ಗುರುಗಳು ಹಿರಿಯರು ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಅವರವರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಆದರಿಸುತ್ತ ನಿನ್ನ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆ! ಕುರುಜಾಂಗಲವೇ ಮೊದಲಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮವತ್ತಲನಾದ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನಿಗೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿಸು! ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಗಳಾದ ನಿನ್ನ ಗಂಡಂದಿರಿಂದ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲಿಸಿ, ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಜ್ಞ ಮಾಡಿಸಿ ಸರ್ವಸ್ವನ್ನೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡಿಸು! ಎಲೈ

ಕಲ್ಯಾಣಿ! ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಗುಣಸಂಪನ್ನವೆನ್ನಿಸಿಕೊಂಡ ರತ್ನಗಳು ಏನೇನು ಇವೆಯೋ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಡೆ! ನೂರು ವರ್ಷ ಸುಖವಾಗಿ ಬಾಳು! ಪಟ್ಟಮಡಿಯುಟ್ಟಿರುವ ನಿನ್ನನ್ನು ಈಗ ಅಭಿನಂದಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಪುತ್ರವಂತೆಯೂ ಗುಣವಂತೆಯೂ ಆದ ನಿನ್ನನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಅಭಿನಂದಿಸುವಂತಾಗಲಿ!" ಎಂದಳು.

ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನು ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಮದುವೆಯ ಉಡುಗೊರೆಯಾಗಿ ಮತ್ತು ರತ್ನ ಕೆತ್ತಿದ ಆಭರಣಗಳನ್ನೂ ನಾನಾ ದೇಶಗಳಿಂದ ತರಿಸಿದ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಕಂಬಳಿ ಅಜಿನ ಶಯನ ವಾಹನಾದಿಗಳನ್ನೂ ರಥ ಆನೆ ಕುದುರೆಗಳನ್ನೂ ದಾಸ ದಾಸಿಯರನ್ನೂ ಬಂಗಾರದ ಗಟ್ಟಿಗಳನ್ನೂ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಗೋವಿಂದನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಾಗಲೆಂದು ಧರ್ಮರಾಯನು ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು.

ಕೃತಿ-ಕರ್ತೃ ವಿಚಾರ

ಉತ್ತಮ ಗದ್ಯ ಲೇಖಕರಾದ ಎ.ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರು ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಅಂಬಳಿಯಲ್ಲಿ 12.2.1890 ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ಇವರು ಮದ್ರಾಸ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಿಂದ ಬಿ.ಎ. ಹಾಗೂ ಎಂ.ಎ. ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಬಳಿಕ ಬೆಂಗಳೂರು ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜು ಹಾಗೂ ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜ ಕಾಲೇಜುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ದುಡಿದರು. ಇವರು ಕನ್ನಡ ಕರ್ಮಯೋಗಿಗಳಾಗಿ ಭಾಷೆಯ ಏಳಿಗೆಗಾಗಿ ಬಹಳ ಶ್ರಮಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಬಂಗಾಳಿ ಮೊದಲಾದ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರಾಗಿದ್ದ ಇವರು ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಟಕ, ಭಾಸ ಕವಿ, ಸರ್ವಜ್ಞ ಕವಿ, ನಾಗ ಮಹಾಶಯ, ಕಥಾಮೃತ, ಶ್ರೀಪತಿಯ ಕಥೆಗಳು, ವಚನ ಭಾರತ ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. 'ಪ್ರಬುದ್ಧ ಕರ್ಣಾಟಕ' ಎಂಬ ತ್ರೈಮಾಸಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ ಬೆಳೆಸಿದ ಕೀರ್ತಿ ಇವರಿಗೆ ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇವರ ಬರವಣಿಗೆ ಸರಳ ಹಾಗೂ ಸ್ಪಷ್ಟ 1956 ರಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿ ಶಿಷ್ಯವೃಂದದವರು ಇವರಿಗೆ 'ಅಭಿನಂದನೆ' ಎಂಬ ಅಭಿನಂದನಾ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. 1960 ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯವು ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ನೀಡಿದೆ. ಇವರ 'ಬಂಕಿಮ ಚಂದ್ರ' ಕೃತಿಗೆ 1961 ರಲ್ಲಿ ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆತಿದೆ. ಇವರು 1941 ರಲ್ಲಿ ಹೈದರಾಬಾದ್‌ನಲ್ಲಿ ನಡೆದ 26 ನೇ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಕಥಾ ಭಾಗವನ್ನು ಅವರ 'ವಚನ ಭಾರತ' ಎಂಬ ಗದ್ಯ ಕೃತಿಯಿಂದ ಆರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಭೀಮಸೇನನು ಬಕಾಸುರನನ್ನು ಕೊಂದ ಬಳಿಕ ಪಾಂಡವರು ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ಮನೆಗೆ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಅತಿಥಿಯಾಗಿ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮುಖಾಂತರ ಪಾಂಡವರು ನಗರದಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದಿಯ ಸ್ವಯಂವರಕ್ಕೆ ಏರ್ಪಡಾಗಿರುವ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಪಾಂಡವರು ತಿಳಿದು ಸ್ವಯಂವರದ ಹಾಗೂ ಅದರ ಪೂರ್ವ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಮುಂದಿನ ಕತೆಯು ಈ ಪಾಠದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ.

I. ಕಥಾ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ

ಅಮಾನುಷ =ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಮೀರಿದ, ಅತಿಮಾನುಷ; ಅಪೇಕ್ಷೆ =ಬಯಕೆ, ನಿರೀಕ್ಷೆ; ವ್ಯಥೆ =ನೋವು, ಯಾತನೆ; ಹವನ =ಯಾಗ, ಯಜ್ಞ; ಹವ್ಯ =ಹೋಮದ ಮೂಲಕ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕೊಡುವ ಆಹುತಿ, ಹವಿಸು; ಶಲ್ಯ =ಈಟಿ, ಭರ್ಜಿ; ಇರಿ =ತಿವಿ, ಚುಚ್ಚು; ಎಣೆ =ಸಮ, ಸಾಟಿ; ಕೃಷ್ಣ =ದ್ರೌಪದಿ; ಲಕ್ಷ್ಯ =ಗುರಿ; ಸುಭಿಕ್ಷ =ದವಸ ಧಾನ್ಯಗಳ ಸಮೃದ್ಧಿ; ಹೆದ =ಬಿಲ್ಲಿನ ಹಗ್ಗ, ಬಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೂಡುವ ಬಾಣಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ದಾರ; ಅಟ್ಟಿ =ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೆ ಕಟ್ಟಿರುವ ಕೊಠಡಿ, ಕೊಠ್ತಳ; ಹುರುಡು =ಸ್ಪರ್ಧೆ, ಪೈಪೋಟಿ; ಪ್ರಸೂತ =ಹುಟ್ಟಿದವನು; ಸಂಭ್ರಾಂತ =ಗಾಬರಿ, ಕಳವಳ; ಸಂವರಣ ಮಾಲಿಕೆ =ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ವಧೂವರರು ಪರಸ್ಪರ ಹಾಕುವ ಹಾರ; ದುರಾತ್ಮ =ದುಷ್ಕ; ದ್ವಿಜ =ಬ್ರಾಹ್ಮಣ; ದಂಡು =ಸೇನೆ; ವಿಪ್ರ =ಬ್ರಾಹ್ಮಣ; ಅನುಚ್ಛೇ =ಆಜ್ಞೆ, ಅಪ್ಪಣೆ; ನಿವೇದಿಸು =ಹೇಳು, ತಿಳಿಸು; ಅಭ್ಯಾಗತ =ಆಮಂತ್ರಣವಿಲ್ಲದೆ ಮನೆಗೆ ಬರುವ ಅತಿಥಿ,ಆಗಂತುಕ; ಜಾಂಗಲ =ನೀರು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವ ಪ್ರದೇಶ; ಅನುವರ್ತಿನಿ =ಅನುಸರಿಸಿ ನಡೆಯುವವಳು; ಅಜಿನ =ಜಿಂಕೆಯ ಚರ್ಮ; ಶಯನ =ಮಂಚ, ಹಾಸುಗೆ, ಮೆತ್ತೆ.

II. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿರಿ.

1. ದ್ರೌಪದಿಯ ಸ್ವಯಂವರದ ವಿಚಾರ ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಿತು?
2. ಪಾಂಡವರು ಪಾಂಡವರು ನಗರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಇಳಿದುಕೊಂಡರು?
3. ದ್ರೌಪದನು ತನ್ನ ಮಗಳ ಸ್ವಯಂವರಕ್ಕಾಗಿ ಏನು ಮಾಡಿದನು?
4. ದೃಷ್ಟದ್ಯುಮ್ನನು ಗಂಭೀರವಾದ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಏನೆಂದನು?

5. ಸ್ವಯಂವರ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನ ಹಾಗೂ ಭೀಮರೊಂದಿಗೆ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿ ಯಾರು ಸೋತರು?
6. ದ್ರೌಪದನು ತನ್ನ ಮಗನಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದಿಯ ಕುರಿತು ಏನೆಂದು ಕೇಳಿದನು?
7. ದ್ರೌಪದನು ಪಾಂಡವರನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಲು ಏನೇನು ಏರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು?
8. ವಿವಾಹ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡವರೊಂದಿಗೆ ದ್ರೌಪದಿಯ ಮದುವೆ ಹೇಗಾಯಿತು?
9. ದ್ರೌಪದನು ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಬಳುವಳಿಯಾಗಿ ಏನೇನು ಕೊಟ್ಟನು?
10. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಪಾಂಡವರಿಗೆ ಮದುವೆಯ ಉಡುಗೊರೆಯಾಗಿ ಏನನ್ನು ನೀಡಿದನು?

III. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿರಿ.

1. ದೃಷ್ಟದ್ಯುಮ್ನ ಹಾಗೂ ದ್ರೌಪದಿಯರ ಜನನ ಹೇಗಾಯಿತು?
2. ದ್ರೌಪದನು ರಚಿಸಿದ ಸ್ವಯಂವರ ಮಂದಿರವು ಹೇಗಿತ್ತು?
3. ಅರ್ಜುನನು ಸ್ವಯಂವರ ಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ವಿಜಯ ವಧುವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡನು?
4. ದ್ರೌಪದಿಯು ಪಾಂಡವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಪತ್ನಿಯಾಗಲು ಕಾರಣರು ಯಾರು? ಏಕೆ? ವಿವರಿಸಿರಿ.
5. ದ್ರೌಪದನು ಕಳುಹಿಸಿದ ಪುರೋಹಿತ ಹಾಗೂ ಯುಧಿಷ್ಠಿರನ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಬರೆಯಿರಿ.
6. ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಪಾಂಡವರೆಲ್ಲರೂ ಮದುವೆಯಾಗಬೇಕೆಂದಿರುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದ್ರೌಪದ ಹಾಗೂ ಯುಧಿಷ್ಠಿರರೊಳಗೆ ನಡೆದ ಮಾತುಕತೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿರಿ.
7. ಕುಂತಿಯು ಶೀಲಾಚಾರ ಸಮನ್ವಿತಳಾದ ದ್ರೌಪದಿಯನ್ನು ಏನೆಂದು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದಳು?

IV. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ

1. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಬರೆದು ಸಂಧಿ ತಿಳಿಸಿರಿ.

ಗಂಧೋದಕ, ಓಡಾಡು, ಸ್ವಯಂವರೋತ್ತಮ, ವಿಪ್ರೋತ್ತಮ, ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ, ಗುರೂಪದೇಶ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋತ್ತಮ, ಭೀಮಾರ್ಜುನ, ಪೂರ್ವೋತ್ತರ, ಧರ್ಮಾನುಸಾರ, ರಾಜಾರ್ಹ, ಇಷ್ಟಾರ್ಥ, ಮಹಾತ್ಮ ವೃತಾಚರಣೆ

2. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಪದ ಬರೆಯಿರಿ.

ಪ್ರಯೋಜಕ, ಮಾನುಷ, ವಿಶ್ವಾಸ, ಶಾಂತ, ಇಷ್ಟ ಸಂದೇಹ, ಸಹಾಯ, ಸಾಧ್ಯ, ಪ್ರಿಯ, ಧರ್ಮ

3. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳ ತದ್ಭವ ಪದಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

ರಾಜ, ಅಗ್ನಿ, ದಕ್ಷಿಣ, ಸ್ನೇಹ, ಆಕಾಶ, ವಿದ್ಯೆ, ಸಂತೋಷ, ಋಷಿ, ಮುಖ, ವೀರ

V. ಚಟುವಟಿಕೆ

1. ಎ.ಆರ್. ಕೃಷ್ಣಶಾಸ್ತ್ರಿಯವರು ಬರೆದ 'ವಚನ ಭಾರತ'ವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಓದಿರಿ.
2. ಈ ಕಥಾ ಭಾಗವನ್ನು ನಾಟಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಅಭಿನಯಿಸಿರಿ.

ಪದ್ಯ ಭಾಗ

1. ಬೆಳಗು

- ಅಂಬಿಕಾತನಯದತ್ತ

ಮೂಡಲ ಮನೆಯಾ ಮುತ್ತಿನ ನೀರಿನ
ಎರಕವ ಹೊಯ್ದಾ
ನುಣ್ಣು-ನ್ನೆರಕವ ಹೊಯ್ದಾ
ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದೂ ಬೆಳಕು ಹರಿದೂ
ಜಗವೆಲ್ಲಾ ತೊಯ್ದಾ
ಹೋಯ್ತೋ - ಜಗವೆಲ್ಲಾ ತೊಯ್ದಾ

ರತ್ನದ ರಸದಾ ಕಾರಂಜೀಯ
ಪುಟಪಟನೇ ಪುಟಿದು
ತಾನೇ - ಪುಟಪಟನೇ ಪುಟಿದು
ಮಘಮಘೀಸುವಾ ಮುಗಿದ ಮೊಗ್ಗೇ
ಪಟಪಟನೆ ಒಡೆದು
ತಾನೆ - ಪಟಪಟನೇ ಒಡೆದು

ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೂಗಳ ಒಳಗೇ
ಅಮೃತದ ಬಿಂದು
ಕಂಡವು - ಅಮೃತದ ಬಿಂದು
ಯಾರಿರಿಸಿರುವರು ಮುಗಿಲ ಮೇಲಿಂ
ದಿಲ್ಲಿಗೇ ತಂದು
ಈಗ - ಇಲ್ಲಿಗೇ ತಂದು

ತಂಗಾಳಿಯಾ ಕೈಯೊಳಗಿರಿಸಿ
 ಎಸಳೇನಾ ಚವರಿ
 ಹೂವಿನ - ಎಸಳೇನಾ ಚವರಿ
 ಹಾರಿಸಿ ಬಿಟ್ಟರು ದುಂಬಿಯ ದಂಡು
 ಮೈಯೆಲ್ಲಾ ಸವರಿ
 ಗಂಧಾ - ಮೈಯೆಲ್ಲಾ ಸವರಿ

ಗಿಡಗಂಟಿಯಾ ಕೊರಳೊಳಗಿಂದ
 ಹಕ್ಕಿಗಳಾ ಹಾಡು
 ಹೊರಟಿತು - ಹಕ್ಕಿಗಳಾ ಹಾಡು
 ಗಂಧರ್ವರಾ ಸೀಮೆಯಾಯಿತು
 ಕಾಡಿನ ನಾಡು
 ಕ್ಷಣದೊಳು - ಕಾಡಿನಾ ನಾಡು

ಕಂಡಿತು ಕಣ್ಣು ಸವಿದಿತು ನಾಲಗೆ
 ಪಡೆದೀತೀ ದೇಹಾ
 ಸ್ವರ್ಗ - ಪಡೆದೀತೀ ದೇಹಾ.
 ಕೇಳಿತು ಕಿವಿಯು ಮೂಸಿತು ಮೂಗು
 ತನ್ನಯವೀ ಗೇಹಾ
 ದೇವರ - ದೀ ಮನಸಿನ ಗೇಹಾ

ಅರಿಯದ ಅಳವು, ತಿಳಿಯದು ಮನವು
 ಕಾಣದೋ ಬಣ್ಣಾ
 ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದೋ ಬಣ್ಣಾ
 ಶಾಂತಿರಸವೇ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದಾ
 ಮೈದೋರೀತಣ್ಣಾ
 ಇದು ಬರಿ - ಬೆಳಗಲ್ಲೋ ಅಣ್ಣಾ

ಕವಿ-ಕಾವ್ಯ ವಿಚಾರ

ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ರಾಮಚಂದ್ರ ಬೇಂದ್ರೆಯವರು 1896 ರ ಜನವರಿ 31 ರಂದು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಇವರ ತಂದೆಯ ಹೆಸರು ರಾಮಚಂದ್ರ ಬೇಂದ್ರೆ, ತಾಯಿ ಅಂಬವ್ವ. ಇವರದು ವೈದಿಕ ಮನೆತನ. ಬಡತನದ ಬದುಕು. ಜೀವನ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಸಂಪಾದಕರಾಗಿ, ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಔದ್ಯೋಗಿಕ ಜೀವನ ನಡೆಸಿದ ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ನಿವೃತ್ತರಾದ ಬಳಿಕ ಧಾರವಾಡ ಆಕಾಶವಾಣಿ ಕೇಂದ್ರದ ಸಲಹೆಗಾರರಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು.

ಧಾರವಾಡದ 'ಗೆಳೆಯರ ಬಳಗ'ದ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ 'ಅಂಬಿಕಾತನಯದತ್ತ' ಎಂಬ ಕಾವ್ಯನಾಮದಿಂದ ಕವಿತೆಗಳನ್ನು ಬರೆಯಲಾರಂಭಿಸಿದ ದ.ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗರಿ, ನಾದಲೀಲೆ, ಗಂಗಾವತರಣ, ಕೃಷ್ಣಾಕುಮಾರಿ, ಸಖೀಗೀತ, ಉಯ್ಯಾಲೆ, ಮೂರ್ತಿ ಮತ್ತು ಕಾಮಕಸ್ತೂರಿ, ಸೂರ್ಯಪಾನ, ಅರಳು ಮರಳು, ಹೃದಯ ಸಮುದ್ರ, ಹಾಡುಪಾಡು, ನಾಕುತಂತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಅವರ ಕೆಲವು ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳು. ಕಾಳಿದಾಸನ ಮೇಘದೂತವನ್ನು ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಸೊಗಸಾಗಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹುಚ್ಚಾಟಗಳು ಹಾಗೂ ಹೊಸ ಸಂಸಾರ ಮತ್ತು ಇತರ ನಾಟಕಗಳು ಎಂಬವು ಇವರ ನಾಟಕ ಸಂಗ್ರಹಗಳು. ಸಾಹಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಶೋಧನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಇವರ ಅನೇಕ ಲೇಖನಗಳು 'ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿರಾಟ್ ಸ್ವರೂಪ' ಎಂಬ ಬೃಹತ್ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಸಂಕಲನಗೊಂಡು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ಜನಪದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಕವನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಜನಮನವನ್ನು ಸೂರೆಗೊಂಡ ದ.ರಾ. ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಬೇಂದ್ರೆಯವರಿಗೆ ಅನೇಕ ಪುರಸ್ಕಾರಗಳು, ಸನ್ಮಾನ ಗೌರವಗಳು ಸಂದಿವೆ. ಅವರು 1943 ರಂದು ಶಿವಮೊಗ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದ 27 ನೆಯ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರಾಗಿದ್ದರು. 1959 ರಲ್ಲಿ ಅವರ ಅರಳುಮರಳು ಕವನ ಸಂಕಲನಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರಕಿತು. 1966 ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವು ಇವರಿಗೆ ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟರೇಟ್ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿತು. 1968 ರಲ್ಲಿ ಭಾರತ ಸರ್ಕಾರ ಪದ್ಮಶ್ರೀ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನೂ ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ ಗೌರವ ಡಾಕ್ಟರೇಟನ್ನೂ ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದವು. 1973 ರಲ್ಲಿ ಬೇಂದ್ರೆಯವರ 'ನಾಕುತಂತಿ' ಕವನ ಸಂಕಲನಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನಪೀಠ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ದೊರೆಯಿತು. 1981 ರಲ್ಲಿ ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ನಿಧನರಾದರು.

ಬೆಳಗು ಕವನವನ್ನು ಬೇಂದ್ರೆಯವರ 'ಗರಿ' ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಕಲನದಿಂದ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಧಾರವಾಡದ ಅತ್ತಿಕೊಳ್ಳದ ಹತ್ತಿರ ಸೂರ್ಯೋದಯವನ್ನು ಕಂಡು ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಈ ಕವಿತೆಯನ್ನು ಬರೆದರು. ಅವರಿಗೆ ಬೆಳಕು ಮುತ್ತಿನ ನೀರಾಗಿ, ಇಬ್ಬನಿ ಅಮೃತದ ಬಿಂದುವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಕಾಡಿನಾ ನಾಡು ಗಂಧರ್ವರ ಸೀಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅನುಭವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸು ದೇವರ ಮನೆಯಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಅವರು 'ಇದು ಬರಿ ಬೆಳಗಲ್ಲೋ ಅಣ್ಣಾ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಶಾಂತರಸದ ಅನುಭವ ಇಂದ್ರಿಯಗಮ್ಯವಾದ ಚಿತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಬೆಳಗು' ಕವನ ಅತ್ಯಂತ ಸರಳವಾದ ಅಚ್ಚಗನ್ನಡ ಪದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಅತ್ಯಪೂರ್ವವಾದ ವರ್ಣನೆ ಮತ್ತು ಅನುಭಾವಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಈ ಕವನ ಸರ್ವಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ.

ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಮುಂಜಾವದ ಮೃದು ಮಧುರ ಭಾವಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಮೂಡಲಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಿತವಾದ ಬೆಳಕು ಜಗತ್ತಿನ ಚೈತನ್ಯಕ್ಕೂ ವಿಕಾಸಕ್ಕೂ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಬೆಳಗಿನ ಸೌಂದರ್ಯ ಮೊದಲು ಸಸ್ಯಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮೊಗ್ಗುಗಳು ತಾವಾಗಿಯೇ ಅರಳುತ್ತವೆ. ನೀರಿನ ಹನಿಗಳು ಎಲೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೂಗಳೊಳಗೆ ಅಮೃತದ ಬಿಂದುಗಳಂತೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಬೆಳಗು ಸಸ್ಯಗಳು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಮೇಲೂ ತನ್ನ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಮಾನವನ ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳೂ ಆ ಸವಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿವೆ. ಬೆಳಗಿನ ವಿಕಾಸದ ವಿವಿಧ ಘಟ್ಟಗಳನ್ನು ಬೇಂದ್ರೆಯವರು ಜ್ಞಾನೋದಯದ ಬೆಳಕು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

I. ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ

ಮೂಡಲ ಮನೆ =ಪೂರ್ವ ದಿಕ್ಕು; ತೊಯ್ದು =ಒದ್ದೆಯಾಗಿ; ನುಣ್ =ನಯ; ಕಾರಂಜಿ =ನೀರಿನ ಚಿಲುಮೆ, ನೀರಿನ ಬುಗ್ಗೆ; ಪುಟಿ =ನೆಗೆ, ಹಾರು, ಚಿಮ್ಮು; ಮುಗಿದ =ಮುಚ್ಚಿದ; ಚವರಿ =ಹೆಂಗಸರು ಜಡೆಯೊಂದಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಕೂದಲಿನ ಕುಚ್ಚು ಚೌರಿ; ದಂಡು =ಗುಂಪು; ಮೊಗ್ಗೇ =ಮೊಗ್ಗೆ; ಗೇಹ =ಮನೆ; ಗಂಧರ್ವರು =ದೇವಲೋಕದ ಸಂಗೀತಗಾರರು; ಸೀಮೆ =ಪ್ರದೇಶ, ಪ್ರಾಂತ; ತನ್ಮಯ =ಮಗ್ನ, ತಲ್ಲೀನ;

II. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಮುತ್ತಿನ ನೀರಿನ ಸೇಚನೆ ಹೇಗೆ ಆಗುತ್ತದೆಯೆಂದು ಕವಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ?
2. ಬೆಳಕಿನ ಸೌಂದರ್ಯ ಮೊದಲು ಎಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂತು?
3. ಹೂವರಳುವ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಕವಿ ಹೇಗೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ?
4. ಇಬ್ಬನಿಯ ಹನಿಗಳು ಹೇಗಿವೆ ಎಂದು ಕವಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ?
5. ಹೂವಿನ ಎಸಳಿನ ಚವರಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಕವಿ ಏನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ?
6. ಯಾವುದು ಗಂಧರ್ವರ ಸೀಮೆಯಾಯಿತು? ಯಾಕೆ?
7. ಬೆಳಗನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಕವಿಗಾದ ಅನುಭವವೇನು?
8. ಬೆಳಗಿನ ಸೌಂದರ್ಯದ ಅಳವು ತಿಳಿವನ್ನು ಮೀರಿದುದು ಎಂದು ಕವಿ ಹೇಳಲು ಕಾರಣವೇನು?

III. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಬೆಳಗು ಕವನದಲ್ಲಿ ಕವಿ ಏನನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ?
2. ಕವಿಯ ಮನಸ್ಸು ಪಡೆದ ವಿವಿಧ ಅನುಭವಗಳು ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ? ವಿವರಿಸಿ.
3. 'ಇದು ಬರಿ ಬೆಳಗಲ್ಲೋ ಅಣ್ಣಾ' ಎಂದು ಕವಿ ಹೇಳಲು ಕಾರಣವೇನು? ವಿವರಿಸಿ.

IV. ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಭ ಸಹಿತ ವಿವರಿಸಿ.

1. ಹೋಯ್ತೋ - ಜಗವೆಲ್ಲಾ ತೊಯ್ದಾ.
2. ಯಾರಿರಿಸಿರುವರು ಮುಗಿಲ್ ಮೇಲಿಂದಿಲ್ಲಿಗೇ ತಂದು.
3. ಗಂಧರ್ವರಾ ಸೀಮೆಯಾಯಿತು ಕಾಡಿನಾ ನಾಡು.
4. ಅರಿಯದು ಅಳವು ತಿಳಿಯದು ಮನವು
5. ಇದು ಬರಿ ಬೆಳಗಲ್ಲೋ ಅಣ್ಣಾ.

V. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ

1. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಹೆಸರಿಸಿ.

ಯಾರಿಸಿರುವರು, ಮೇಲಿಂದಿಲ್ಲಿಗೆ, ಕೈಯೊಳಗೆ, ಕೊರಳೊಳಗೆ,
ಜಗವೆಲ್ಲಾ, ಮೈಯೆಲ್ಲಾ, ಸೀಮೆಯಾಯಿತು, ತನ್ಮಯವೀ, ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ

2. ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಬರೆದು ಸಮಾಸಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ.

ತಂಗಾಳಿ, ಗಿಡಗಂಟಿ, ಮೈದೋರು

3. ತತ್ಸಮ-ತದ್ಭವಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

ರತ್ನ, ಅಮೃತ, ಬಣ್ಣ

VI. ಚಟುವಟಿಕೆ

1. ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಇತರ ಕವನಗಳನ್ನು ಓದಿರಿ.
2. ಇತರ ನವೋದಯ ಕವಿಗಳ ಪ್ರಕೃತಿ ವರ್ಣನೆಯ ಕವನಗಳನ್ನು ಓದಿರಿ.

2. ನಾಗಿ

- ಕುವೆಂಪು

ಹಸುರು ಬೆಟ್ಟದ ಓರೆಯಲ್ಲಿ ಬೈಗುಗಂಪು ಆಡುತ್ತಿತ್ತು;
ಗರಿಯ ತೆರದಿ ಬೈಗುಗಂಪು ಮೆಲ್ಲನಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಿತು;
ಬೇಟೆಗಾಗಿ ಹೋದ ಮಾದ ಏಕೋ ಏನೋ ಬಾರಲಿಲ್ಲ
ಎಂದು ಮಾದಿ ಗುಡಿಸಲಲ್ಲಿ ಚಿಂತೆಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು!
ದನಗಳನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಚಿಕ್ಕ ತಬ್ಬಲಿ ಹುಡುಗಿ, ನಾಗಿ,
ಪೆಚ್ಚುಮೋರೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಗುಡಿಸಲೊಳಗೆ ಬಂದಳು;
“ದನಗಳೆಲ್ಲಾ ಬಂದುವವ್ವಾ, ತುಂಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ
ಹುಡುಕಿ ಹುಡುಕಿ ಬಳಲಿ ಹೋದೆ, ಕತ್ತಲಾಯ್ತು” ಎಂದಳು
ಸವತಿಯ ಮುದಿ ರೇಗಿ, ಬೆನ್ನಮೇಲೆ ಗುದ್ದಿ ಗುದ್ದಿ
ಎದೆಯ ಬಾನಿನಲ್ಲಿ ಸಿಟ್ಟು ಮೋಡದಂತೆ ಕವಿಯಲು 10
ಗುಡುಗಿ ಗುಡುಗಿ ಮಿಂಚಿ ಮಿಂಚಿ, ಸವತಿಯ ಮಾರಿಯಾಗಿ
ಪಾಪ! ತಬ್ಬಲಿ ಹೆಣ್ಣು ನಾಗಿಯ ಮೇಲೆ ಬೈಗುಗಳ ಕರೆದಳು.
“ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಾ ಹಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟು ಗುಡಿಸಲಲ್ಲಿ ಜಾಗ ಕೊಟ್ಟು
ಸಾಕಿ ಸಲಹಿದೆ, (ನಾನು,) ನಿನ್ನ ಮೊಸಳೆಯಂತೆ ಆದೆಯಾ?
ದನವ ಕೊಟ್ಟಿಗಿಂದು ತಂದು ಕಟ್ಟದಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ
ಗುಡಿಗೆ ಬರಲೇ ಬೇಡ, ಹೋಗು” ಎಂದು ನೂಕಿಬಿಟ್ಟಳು.
ಪಾಪ! ನಾಗಿ ಸಣ್ಣ ಹುಡುಗಿ, ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅತ್ತು ಅತ್ತು
ತನ್ನ ಸತ್ತ ತಾಯಿಯನು ನೆನೆದು ನೆನೆದು ಅತ್ತಳು;
“ಕತ್ತಲಾಯ್ತು, ಆವ್ವ, ಹೆದರಿಕೆ; ತುಂಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಇದೆಯೋ ಏನೋ?
ನಾಳೆ ಬೆಳಗಿನ ಜಾವದಲ್ಲಿ ಹುಡುಕಿ ತರುವೆ” ಎಂದಳು. 20
ಸವತಿಯ ಸಿಡುಕಿ ಮತ್ತೂ ರೇಗಿ ರೇಗಿ ಬೈದು ಬೈದು
“ಹೋಗು ನೀನು, ಮನೆಯ ಒಳಗೆ ಕಾಲು ಇಡಬೇಡೆ”ಂದಳು;
ಪುಟ್ಟ ಹುಡುಗಿ ನಾಗಿ ಕಂಬಳಿ ಕೊಪ್ಪೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ಅಳುತ,
ತುಂಗೆ ದನವ ಹುಡುಕಲೆಂದು ಕಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಹೊರಟಳು,

ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ನಾಗಿಯನ್ನು ನೋಡಿ ನೋಡಿ, ಬೈದು ಬೈದು
 “ಸಾಯಬಾರದೇಕೆ ನೀನು, ನಿನ್ನ ಋಣವು ತೀರಲಿ!
 ದಾರಿಗಡ್ಡ ಮರವು ಬಿದ್ದು ಹಾವುಗೀವು ಬಂದು ಕಚ್ಚಿ
 ಮುಗಿಸಬಾರದೇಕೆ ನಿನ್ನ” ಎಂದು ಹರಸುತ್ತಿದ್ದಳು!

ಸವತಿತಾಯಿಗಿಂತ ಕಾಡೆ ಲೇಸು ಎಂದು ತಿಳಿದು ನಾಗಿ
 ತುಂಗೆಯನ್ನು ಅಂಬಾ ಅಂಬಾ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತ ಹೋದಳು 30
 ಎಲ್ಲಿ ಕರೆದರು ತುಂಗೆ ಇಲ್ಲಾ, ಕಾಡು ಮರುದನಿ ಬೀರುತ್ತಿತ್ತು ;
 ಸಂಜೆವೇಣ್ಣಿನ ಕಪ್ಪು ಸೆರಗು ನೆಲವ ಮುಸುಗುತ್ತಿದ್ದಿತು!

ಗದ್ದೆಗಳನು ದಾಟಿಹೋದಳು; ಹಳ್ಳವನು ಹಾದುಹೋದಳು;
 ಹಗಲಿನಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಗಿಲ್ಲದೆ ತತ್ತರಿಸುತ್ತ ಹೋದಳು;
 ಕಂಡ ಕರಿಯ ಕಲ್ಲು ಪೊದೆಗಳ ತುಂಗೆಯೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಿ ಕರೆದು
 ಕಾಣದೆಲ್ಲಿಯು ತುಂಗೆಯನ್ನು ಬಿಕ್ಕಿಬಿಕ್ಕಿ ಅತ್ತಳು.

ಜನವಿಹಿನವಾದ ಕಾಡು, ದಟ್ಟವಾದ ಮಲೆಯನಾಡು,
 ನಾಗಿ ತಬ್ಬಲಿ ಪುಟ್ಟ ಹುಡುಗಿ, ಕತ್ತಲಿಳಿಯುತ್ತಿದ್ದಿತು.
 ಅವಳ ಕೂಗಿಗೆ ಬೆಟ್ಟ ಗುಡ್ಡಗಳೆಲ್ಲ ಮರುದನಿ ಬೀರುತಿರಲು,
 ಸತ್ತ ತಾಯಿಯು ಕರೆವ ಕೂಗೊಂದರಿತು ಮುಂದಕೆ ಹೋದಳು. 40

ಸತ್ತ ತಾಯಿಯು ಕಾಡನಡುವೆ ಎಲ್ಲೋ ಇರುವಳು ಎಂದು ತಿಳಿದು
 ಅವಳ ಅಪ್ಪಾ ಬಂದೆ ಬಂದೇ ಎಂದು ಅಡವಿಯ ಹೊಕ್ಕಳು.
 ಬೆಟ್ಟ ಕಾಡುಗಳೆಲ್ಲ ಅಪ್ಪಾ ಅವಳ ಬಂದೇ ಬಂದೆ ಎನ್ನಲು
 ಎಲ್ಲ ಮರಗಳ ಹಿಂದೆ ತಾಯಿಯ ರೂಪ ಹೊಳೆದಂತಾಯಿತು!

ಸವತಿತಾಯಿಯ ಭೀತಿಯಿರಲು, ಕಾಡುಕತ್ತಲ ಭೀತಿಯೋಡಿ
 ಕೂಗು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ತಾಯಿಯನ್ನು ಹುಡುಕಲಾರಂಭಿಸಿದಳು.
 ಎಲ್ಲ ಮರಗಳ ಹಿಂದೆ ಹುಡುಕಿ, ಎಲ್ಲ ಪೊದೆಗಳ ಬಗ್ಗಿ ನೋಡಿ,
 ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಹುಡುಗಿ ಕಾಡಿನ ಕಟ್ಟರಣ್ಯಕೆ ಹೋದಳು,

ಬೇಟೆಗಾಗಿ ಹೋದ ಮಾದ ಬೇಟೆ ಏನೂ ಸಿಕ್ಕದಿರಲು
 ಕೋವಿಯನ್ನು ಹೆಗಲಮೇಲೆ ಇಟ್ಟು ಬರುತ್ತ ಇದ್ದನು; 50
 ದಟ್ಟವಾದಾ ಹಳುವಿನಲ್ಲಿ ಏನೂ ಹಂದುವುದನ್ನು ಕಂಡು
 ಬೇಗ ಕೋವಿಯನಳೆದು ಗುರಿಯಿಟ್ಟಲ್ಲೆ ನೋಡುತ್ತ ನಿಂತನು.

ಕಾಡ ಕರಿಯ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿ ಬೈಗುಗಪ್ಪಿನ ಮುಸುಗಿನಲ್ಲಿ
 ಬೇಟೆಯಾಗದ ಸಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತಾಳೆ ಇರಲಿಲ್ಲವನಿಗೆ;
 ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚಿನ ಸೊಗಸುಗಾರ್ತಿ, ಹೊಸಬಳಾದ ಮಾದಿ ಹೆಂಡತಿ-
 ಗೇನನಾದರು ಕೊಂಡುಹೋಗುವೆನೆಂಬುದವನಿಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಯು!

ನಾಗಿ ಕಂಬಳಿಕೊಪ್ಪೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರೆ ಹಳುವಿನಲ್ಲಿ
 ದೂರ ಮಾದನ ಕಣ್ಣೆ ಕಾಡಿನ ಜಂತು ಬಂದಂತಾಯಿತು;
 ಮತ್ತೆ ನೋಡಿದ, ಕರಿಯ ಕೂದಲು; ಹಂದಿ ಎಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತ
 ಬೇಗ ಗುರಿಯಿಟ್ಟೇಡುಹೊಡೆದನು, ಗುಂಡು ಸಿಡಿಯಿತು ಹಾರಿತು! 60

ಗುಂಡು ‘ಡಮ್ಮೆ’ಂದೊಡನೆ ಅವನಿಗೆ, ಏನೂ ಕೂಗು ಕೇಳಿಬಂತು:
 “ಸತ್ತೇ ಸತ್ತೇ ಅವ್ವ ಅಪ್ಪಾ, ಅಪ್ಪ ಅಪ್ಪಾ” ಎಂದಿತು.
 ಕಾಲು ನಡುಗಿ ಕೈಯು ನಡುಗಿ, ಎದೆಯು ಜೀವಗಳೆಲ್ಲ ನಡುಗಿ
 ಸತ್ತ ಹೆಣದಂತಾದ ಮಾದ, ಕೋವಿ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದಿತು.

ಜೀವವನ್ನು ಕೈಲಿ ಹಿಡಿದು, ಹುಚ್ಚನಂತೆ ಬಿದ್ದು ಎದ್ದು
 ಜಂತು ಬಿದ್ದಾ ಜಾಗಕಾಗಿ ಮಾದ ಓಡಿಹೋದನು;
 ಎದೆಗೆ ಗುಂಡು ಬಿದ್ದ ನಾಗಿಯು ಮಾದನನ್ನು ಕಂಡ ಕೂಡಲೆ
 “ಸತ್ತೆನಪ್ಪಾ ಸತ್ತೆನಪ್ಪಾ, ಅಯ್ಯೋ ಅಪ್ಪಾ” ಎಂದಳು.

ಮಾದ “ಅಯ್ಯೋ ಕೆಟ್ಟಿನಲ್ಲಾ, ಮಗಳೆ ನಿನ್ನ ಕೊಂದೆನಲ್ಲಾ,
 ಕೊಲ್ಲಲೆಂದೇ ಹೆತ್ತೆನಪ್ಪಾ! ಅಯ್ಯೋ ಅಯ್ಯೋ” ಎಂದನು; 70
 “ಬೈಯಬೇಡ ಅಪ್ಪ ಎನ್ನ, ತುಂಗೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತರುವೆ,
 ಹೊಡೆಯಬೇಡ ಹುಡುಕಿ ತರುವೆ” ಎಂದು ನಾಗಿಯು ಸತ್ತಳು,

ಮಗಳ ನೆತ್ತರು ಹರಿದು ಹಾರಿ ಅಪ್ಪನೆಯನು ಮೀಯಿಸಿತ್ತು
 ಅವಳ ಎದೆಯಲಿ ಹೊಕ್ಕ ಗುಂಡು ಬೆನ್ನಿನಲಿ ಹೊರಟಿದ್ದಿತು:
 ಮಾದ ಮಗಳಾ ಕೆಂಪು ದೇಹವ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಮೂರ್ಛೆಹೋದ,
 ಮೂರ್ಛೆಹೋದ ಎಂದೆನೇ, ಅದು ಸುಳ್ಳು, ಸತ್ತೇ ಹೋದನು!

ಮಗಳ ಎದೆಯನು ತನ್ನ ಕೋವಿಯ ಗುಂಡು ಹೊಕ್ಕು ಕೊಂದರೇನು?
 ತಾನೆ ಕೊಂದಾ ಮಗಳ ಸಾವೆ ಗುಂಡಿನೇಟಾಯವನಿಗೆ!
 ಕೊಂದ ತಂದೆಯು ಸತ್ತ ಮಗಳ ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಬಿದ್ದನಲ್ಲಿ ;
 ಮೌನವಾದಾ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಮಾರಿಕತ್ತಲು ಮುಸುಗಿತು! 80

ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಿ ಇಟ್ಟು ಮಾಡಿ ಮಾಡಗಾಗಿ ಕಾದು ಕಾದು
 ಗುಡಿಯ ಹೊಸಲಿನಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಎದುರು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಳು;
 ನಾಗಿ ಬರದಿರೆ ಹಿಗ್ಗಿ ಹಿಗ್ಗಿ, ಮಾದ ಬರದಿರೆ ಕುಗ್ಗಿ ಕುಗ್ಗಿ
 ಕಾದು ಕಾದು ಬೇಸರಾಗಿ ಮಲಗಿ ನಿದ್ರೆ ಹೋದಳು!

ಮಾದ ನಾಗಿ ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಊರಿನವರು ಹುಡುಕಿ ಹುಡುಕಿ
 ಎಲ್ಲಿಯವರ ಸುಳಿವ ಕಾಣದೆ ಮತ್ತೆ ಊರಿಗೆ ಬಂದರು.
 ಗಂಡ ಹೋದನಲ್ಲ ಎಂದು ಮಾದಿ ಅತ್ತೂ ಅತ್ತು ಕಡೆಗೆ
 ಸಿಂಗನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗಿ ಮಾದನನ್ನು ಮರೆತಳು.

ಆರು ತಿಂಗಳಾದ ಮೇಲೆ, ಮಾದ ಮರೆತುಹೋದ ಮೇಲೆ,
 ಮಣ್ಣು ತಟ್ಟೆ ಹೆಣೆಯಲೆಂದು ಬೆತ್ತವನು ಹುಡುಕುತ್ತ
 ಸಿಂಗನೊಡನೆ ಕೂಡಿ ಮಾಡಿ ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ
 ಸರಸದಿಂದ ಹರಟೆಯಾಡಿ ಗಂಡನೊಡನೆ ಹೋದಳು. 90

ಅಡವಿಯಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿ ತಿರುಗಿ, ಬೆತ್ತಗಳನು ಕಡಿದು ಕಡಿದು
 ಗಂಡಹೆಂಡಿರು ಇಬ್ಬರರಡು ಹೊರೆಯ ಹೊತ್ತು ಬರುತ್ತಿರೆ;
 ಸಿಂಗ ಬೆಚ್ಚಿ ಬಿದ್ದು ನಿಂತು ಮಾದಿಯನ್ನು ಕರೆದು ತೋರಿದ:
 ಹೊತ್ತ ಹೊರೆಯ ಕೆಳಗೆ ಜರಿದು ಮಾಡಿ ಮೂರ್ಛೆ ಹೋದಳು!

ದೊಡ್ಡದೊಂದು ಮರದ ಕೆಳಗೆ ದಟ್ಟವಾದ ಹಳುವಿನಲ್ಲಿ
 ಒಣಗಿದಲೆಗಳ ಹೊದ್ದುಕೊಂಡು ಬೆಳ್ಳಗಾಗಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತ

ಒಂದನೊಂದು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಅಸ್ಥಿಪಂಜರವೆರಡ ಕಂಡರು!
 ಸಿಂಗಮಾದಿಯರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಮೂದಲಿಸುವಂತಿದ್ದುವು! 100

ಕೊಳೆತುಹೋದಾ ಕಂಗಳಿಂದ ಸಿಂಗ ಮಾದಿಯರನ್ನು ನೋಡಿ,
 ಕರಗಿ ಹುಳು ಹಿಡಿದಿದ್ದ ಬಾಯಿಗಳಿಂದ ಕಿಲಕಿಲ ನಕ್ಕವು;
 ಸಿಂಗಮಾದಿಯರನ್ನು ನೋಡಿ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರವೆರಡು ಎದ್ದು
 ಕೇಕೆಹಾಕುತ್ತ ಒಂದನೊಂದು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡೇ ಬಂದುವು.

ಸಿಂಗ ಮಾದಿಯರಿಬ್ಬರಾಗ ಸತ್ತುದಿದ್ದದನ್ನು ಮರೆತು
 ಹೆದರಿ ಅಬ್ಬರಿಸುತ್ತ ಕೂಗಿ ಓಡಿ ಊರಿಗೆ ಬಂದರು;
 ಬಂದ ಎರಡೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಭೀತಿಯಿಂದ ರೋಗ ಬಂದು
 ಅಬ್ಬರಿಸುತ್ತ ಹೆದರಿ ಹೆದರಿ ಕಡೆಗೆ ಸತ್ತೇ ಹೋದರು!

“ನಾಗಿ ಇಂದಿಗು ಅಂಬ ಅಂಬಾ ಎಂದು ತುಂಗೆಯ ಕರೆದು ಕರೆದೂ
 ದೆವ್ವವಾಗಿ ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ತಿರುಗುತ್ತಿರುವಳು” ಎಂಬರು! 110
 ಕೆಲರು “ಹುಣ್ಣಿಮೆ ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅಪ್ಪಿದಸ್ಥಿಯ ಪಂಜರರಡು
 ಕೇಕೆಹಾಕುತ್ತ ಮಾದಿ ಸಿಂಗರ ಅಟ್ಟುತ್ತಿರುವುವು” ಎಂಬರು!

ಕವಿ-ಕಾವ್ಯ ವಿಚಾರ

‘ಕುವೆಂಪು’ ಎಂಬ ಕಾವ್ಯನಾಮದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ಕುವೆಂಪು ವೆಂಕಟಪ್ಪ ಪುಟ್ಟಪ್ಪ
 ಅವರು ತೀರ್ಥಹಳ್ಳಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಕುವೆಂಪು ಎಂಬಲ್ಲಿ 1904 ರಂದು ಜನಿಸಿದರು.
 ಮೈಸೂರಿನ ಮಹಾರಾಜ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದ
 ಇವರು ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕುಲಪತಿಗಳಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ನಿವೃತ್ತರಾದರು.
 ಮಕ್ಕಳ ಕಥನ ಕವನವಾದ ‘ಬೊಮ್ಮನ ಹಳ್ಳಿಯ ಕಿಂದರಿ ಚೋಗಿ’ ಯಿಂದ ತೊಡಗಿ ‘ಶ್ರೀ
 ರಾಮಾಯಣ ದರ್ಶನಂ’ ಮಹಾಕಾವ್ಯದವರೆಗೆ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ
 ಕುವೆಂಪು ವೈವಿಧ್ಯಮಯವಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ನವಿಲು’, ‘ಕೊಳಲು’,
 ‘ಪಾಂಚಜನ್ಯ’, ‘ಕಲಾಸುಂದರಿ’, ‘ಪ್ರೇಮ ಕಾಶ್ಮೀರ’ ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಅವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವನ
 ಸಂಕಲನಗಳು. ‘ಕಾನೂರು ಸುಬ್ಬಮ್ಮ ಹೆಗ್ಗಡತಿ’ ಮಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮದುಮಗಳು - ಅವರ
 ಬೃಹತ್ ಕಾದಂಬರಿಗಳು. ‘ರಕ್ಕಾಕ್ಷಿ’, ‘ಬೆರಳಿಗೆ ಕೊರಳು’, ‘ಬದುಗಾಳು’,
 ‘ಯಮನಸೋಲು’, ‘ಜಲಗಾರ’ ಮೊದಲಾದವು ಅವರು ರಚಿಸಿದ ಪ್ರಮುಖ
 ನಾಟಕಗಳು. ‘ನೆನಪಿನ ದೋಣಿಯಲ್ಲಿ’ ಅವರ ಆತ್ಮಕಥನ. ‘ಶ್ರೀ

ರಾಮಾಯಣದರ್ಶನಂ' ಮಹಾಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಬಹುಮಾನ, ಜ್ಞಾನಪೀಠ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಮತ್ತು ಪಂಪ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಲಭಿಸಿವೆ. ಕೇಂದ್ರ ಸರ್ಕಾರವು ಇವರಿಗೆ ಪದ್ಮಭೂಷಣ ಮತ್ತು ಪದ್ಮವಿಭೂಷಣ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರವು 1992 ರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಕರ್ನಾಟಕ ರತ್ನ' ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿದೆ. ನಾಡೋಜ ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಕವಿ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಅವರು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ. ಮೈಸೂರು, ಕರ್ನಾಟಕ, ಬೆಂಗಳೂರು ಹಾಗೂ ಗುಲ್ಬರ್ಗಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳು ಅವರಿಗೆ ಗೌರವ ಡಿ.ಲಿಟ್ ಪದವಿಯನ್ನು ನೀಡಿ ಸನ್ಮಾನಿಸಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಕವನವನ್ನು ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಕಥನ ಕವನಗಳು ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಕಲನದಿಂದ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ ನಾಗಿ ಎಂಬ ದನಕಾಯುವ ತಬ್ಬಲಿ ಹುಡುಗಿಯ ದಾರುಣ ಕಥೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಾಗಿಯು ಸವತಿ ತಾಯಿಯಾದ ಮಾದಿಯ ಕಾಟದ ಬಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕಿ ಬಳಲಿ, ಸವತಿ ತಾಯಿಗಿಂತ ಕಾಡೇ ಲೇಸು ಎಂದು ತಿಳಿದು ದಾರಿ ತಪ್ಪಿದ ತುಂಗಯೆಂಬ ಕರುವನ್ನೇ ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಕಾಡಿನತ್ತ ಹೋಗುವಳು. ತೀರಿಕೊಂಡ ತನ್ನ ಅಮ್ಮನನ್ನು ನೆನಸಿಕೊಂಡು ಅಮ್ಮಾ ಅಮ್ಮಾ ಎಂದು ಕೂಗುವಳು. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕೇಳಿ ಬರುವ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಯನ್ನೇ ತನ್ನ ತಾಯಿಯ ಕೂಗು ಎಂದು ಭ್ರಮಿಸುವಳು. ಇತ್ತ ಮಾದ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಂಬಳಿ ಹೊದ್ದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದ್ದ ನಾಗಿಯನ್ನು ಹಂದಿಯೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಿ ಗುಂಡು ಹಾರಿಸುವನು. ನಾಗಿ ತನ್ನ ತಂದೆ ಮಾದನ ಕೈಯಿಂದಲೇ ದುರ್ಮರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾಗುವಳು. ತನ್ನ ಮಗಳ ಸಾವಿಗೆ ತಾನೇ ಕಾರಣನಾದೆನಲ್ಲ ಎಂದು ಅವನು ಬಹಳ ದುಃಖಿತನಾಗುವನು. 'ಕೊಲ್ಲಲೆಂದೇ ಹೆತ್ತನ್ನಾ ಅಯ್ಯೋ' ಎಂದು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ ಪಡುತ್ತಾ ನಾಗಿಯನ್ನು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಸಾಯುವನು. ಇತ್ತ ಮಾದ-ನಾಗಿ ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಊರಿನವರು ಹುಡುಕಿ ಹುಡುಕಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಅವರ ಸುಳಿವೇ ಕಾಣದಿರಲು ಮತ್ತೆ ಊರಿಗೆ ಬರುವರು. ಗಂಡ ಹೋದನಲ್ಲ ಎಂದು ಮಾದಿ ಅತ್ತು ಅತ್ತು ಕಡೆಗೆ ಸಿಂಗನನ್ನು ಮದುವೆಯಾಗುವಳು. ಆರು ತಿಂಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಮಾದ ಮರೆತು ಹೋದ ಮೇಲೆ ಸಿಂಗ ಮಾದಿ ಇಬ್ಬರೂ ಕಾಡಿಗೆ ಬರುವರು. ಮರದ ಕೆಳಗೆ ದಟ್ಟವಾದ ಹಳುವಿನಲ್ಲಿ ಒಣಗಿದಲೆಗಳ ಹೊದ್ದುಕೊಂಡು ಬೆಳ್ಳಗಾಗಿ ಹೊಳೆಯುತ್ತ ಒಂದನೊಂದು ಅಪ್ಪಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಅಸ್ಥಿಪಂಜರವರಡನ್ನು ಕಾಣುವರು. ಅವುಗಳನ್ನು ಕಂಡ ಸಿಂಗಮಾದಿಯರಿಬ್ಬರೂ ಭೀತಿಯಿಂದ ಅಬ್ಬರಿಸುತ್ತ ಕೂಗಿ ಓಡಿ ಊರಿಗೆ ಬರುವರು. ಆ ಭೀತಿಯೇ ಭೂತವಾಗಿ ಸಿಂಗಮಾದಿಯರನ್ನು ಕಾಡುವುದು. ಭೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ರೋಗ ಬಂದು ಇಬ್ಬರೂ ಸಾಯುವರು. ಹೀಗೆ ಕಥನ ಕವನದ ಆರಂಭದಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೂ ಕವಿಯು ದುರಂತದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಸಾಲು ಸಾಲಾಗಿ ಓದುಗರ ಮುಂದೆ ತಂದು ಮೂಕವಿಸ್ಮಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಪ್ರೀತಿಯೊಂದೇ ಮುಖ್ಯ ಆಸರೆ.

ಮಿಕ್ಕವು ಏನೇ ಇದ್ದರೂ ಅವು ಬಾಳಿಗೆ ಸೆರೆ ಎಂಬ ನಿತ್ಯ ಸತ್ಯವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಕವಿ ಈ ಕಥನ ಕವನದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

I. ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ:

ಬೈಗುಗೆಂಪು =ಸೂರ್ಯಾಸ್ತದ ಸಮಯ; ಓರೆ =ಇಳಿಜಾರು, ಅಂಚು, ಬದಿ; ಭಾನು =ಆಕಾಶ; ಕಂಬಳಿಕೊಪ್ಪ =ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ತಲೆಗೆ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಂಬಳಿಯ ಗೌಸು; ಕಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ =ಇರುಳಿನಲ್ಲಿ; ಜನವಿಹೀನ =ಜನರಿಲ್ಲದ; ಮರುದನಿ =ಪ್ರತಿಧ್ವನಿ; ಹಂದುವುದು =ಅಲುಗಾಡುವುದು; ಹೊರೆ =ಭಾರ; ಅಸ್ಥಿಪಂಜರ =ಎಲುಬಿನಗೂಡು; ನೆತ್ತರು =ರಕ್ತ; ಮೀಯಿಸಿ =ನೆನೆಯಿಸಿ; ಮೂದಲಿಸು =ನಿಂದಿಸು; ಬೆತ್ತ =ಬಿದಿರು ಜಾತಿಯ ಕೋಲು; ಅಡವಿ =ಕಾಡು, ಅರಣ್ಯ; ಬಾರಲಿಲ್ಲ =ಬರಲಿಲ್ಲ (ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕ); ಜಂತು =ಪ್ರಾಣಿ; ಜಾವ =ಹೊತ್ತು; ದಟ್ಟ ಹಳುವು =ದಟ್ಟವಾದ ಕಾಡು; ಹೊಸಲು =ಹೊಸಿಲು;

II. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಮಾದಿ ಏಕೆ ಚಿಂತಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು ?
2. ಮಾದಿ ನಾಗಿಯನ್ನು ಏನೆಂದು ಭೈದು ನೂಕಿದಳು?
3. ನಾಗಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಬಿಕ್ಕಿ ಅಳಲು ಕಾರಣವೇನು?
4. ನಾಗಿಯು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಆರಂಭಿಸಿದಳು?
5. ನಾಗಿಯು ಹೇಗೆ ಸಾವಿಗೆ ಗುರಿಯಾದಳು?
6. ಸಿಂಗ ಮಾದಿಯರಿಬ್ಬರೂ ಯಾಕೆ ಕಾಡಿಗೆ ಹೊರಟರು?
7. ಸಿಂಗ ಮಾದಿಯರಿಬ್ಬರೂ ದೊಡ್ಡ ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಏನನ್ನು ಕಂಡರು?

III. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಮಾದಿಯು ನಾಗಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಭೈದು ಪೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು?
2. ನಾಗಿಯು ಸತ್ತ ತಾಯಿಯನ್ನು ಅರಸುತ್ತಾ ಕಾಡಿಗೆ ಹೇಗೆ ಹೋದಳು?
3. ನಾಗಿಯು ಹೇಗೆ ದುರ್ಮರಣಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದಳು?
4. ಸಿಂಗಮಾದಿಯರಿಬ್ಬರೂ ಹೇಗೆ ಸತ್ತರು? ವಿವರಿಸಿ.
5. ನಾಗಿ ಕಥನ ಕವನದ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

IV. ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಭ ಸಹಿತ ವಿವರಿಸಿ.

1. ಹೊಟ್ಟೆ ತುಂಬಾ ಹಿಟ್ಟು ಕೊಟ್ಟು ಗುಡಿಸಲಲ್ಲಿ ಜಾಗ ಕೊಟ್ಟು ಸಾಕಿ ಸಲಹಿದೆ ನಿನ್ನ; ಮೊಸಳೆಯಂತೆ ಆದೆಯಾ?
2. ಸಾಯಬಾರದೇಕೆ ನೀನು ನಿನ್ನ ಋಣವು ತೀರಲಿ.
3. ಬೈಯಬೇಡ ಅಪ್ಪ ಎನ್ನ, ತುಂಗೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಿ ತರುವೆ
4. ಕೊಲ್ಲಲೆಂದೇ ಹೆತ್ತನವ್ವಾ! ಅಯ್ಯೋ ಅಯ್ಯೋ

V. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ

1. ಈ ಪದಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ.
ಗುರಿಯಿಡು, ನಿಶ್ಚಯಿಸು, ಹರಟೆಯಾಡು, ಮೂದಲಿಸು, ಕೇಕೆಹಾಕು
2. ವಿರುದ್ಧ ಪದಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.
ಭೀತಿ, ತಾಳ್ಮೆ, ಕತ್ತಲು
3. ಈ ಪದಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ.
ಕೊಟ್ಟಿಗೆಂದು, ಕಟ್ಟಿದಿದ್ದ, ಬೈಗುಗಪ್ಪು, ದಟ್ಟವಾದ, ಕೋವಿಯನ್ನು, ತಾಯಿಯನ್ನು, ಗುರಿಯಿಟ್ಟು, ಭೀತಿಯೋಡಿ
4. ಇವುಗಳ ವಿಗ್ರಹ ವಾಕ್ಯ ಮಾಡಿ ಸಮಾಸಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ.
ಕಟ್ಟರಣ್ಯ, ಸಂಜೆವೆಣ್ಣು, ಮಾಗಿಕತ್ತಲು, ಹರಟೆಯಾಡು, ಒಣಗಿದಲೆ, ಅಸ್ಥಿಪಂಜರ
5. ಈ ಪದಗಳ ತತ್ಸಮ ತದ್ಭವಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.
ಜಾಮ, ಋಣ, ಧ್ವನಿ, ಮೂರ್ಛೆ, ಮೌನ, ನಿದ್ರಾ, ಸಿಂಹ
6. ಹಾವು ಗೀವು, ಬಟ್ಟೆ ಬರೆ ಮುಂತಾದ ಜೋಡಿ ಪದಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ.
7. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಿಲ ಕಿಲ, ಅಂಬಾ ಅಂಬಾ ಮುಂತಾದ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಿ.

VI. ಚಟುವಟಿಕೆ

1. ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಬರೆಯಿರಿ.
2. ಕುವೆಂಪು ಅವರ ಇತರ ಕಥನ ಕವನಗಳನ್ನು ಓದಿರಿ.

3. ರಂಗವಲ್ಲಿ

- ಪು.ತಿ. ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್

ಮಾಗಿ ಬಂದು, ಗಿರಿಗೆ ಹಗಲು
ಹಿತದ ಬಿಸಿಲ ಹೊದಿಸಿದಂದು,
ಹಸುಳೆಗೂಡಿ ಬೆಟ್ಟತುದಿಯ
ಗುಡಿಗೆ ನಡೆನು.

ಬಾಲ ಕೊಳಕೆ ಕಲ್ಲನೆಸೆದು
ಸುಳಿಯ ರಚಿಸಿ ನಲಿವ ತೆರದಿ,
ಹಗಲ ಮೌನಕೆಸೆಯುತಿತ್ತು
ಹಾಡ ಹಕ್ಕಿಯು.

ಗಿರಿಯ ತುದಿಯ ಗುಡಿಯ ಸೇರಿ
ಹಸುಳೆಗೂಡಿ ನಿಂತೆನಂದು
ಮಂದಿಯೊಬ್ಬರಿಲ್ಲವಲ್ಲಿ -
ಮೌನವಾಳಿತು.

ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಮೂಡಿ
ಮನದೊಳುಚ್ಚಭಾವ ಹೂಡೆ,
ಗುಡಿಯನೊಂದು ಬಳಸು ಬಂದು
ಒಳಗೆ ಹೊಕ್ಕೆನು.

ಅಲ್ಲಿ ವೇದಘೋಷವಿಲ್ಲ
ತಮಿಳು ಪದ್ಯವೊರೆವರಿಲ್ಲ
'ಮಾನ ಸಲಿಸಲಿಲ್ಲ' ವೆಂಬ
ಜಗಳವಿಲ್ಲವು.

ಇರವಿನಳಲನೆಲ್ಲ ಮರೆಸಿ
ಮನಕದೊಂದು ತಂಪನೀವ
ದಿವ್ಯಶಾಂತಿಯಂದು ಕಂಡೆ
ಗಿರಿಯ ಗುಡಿಯೊಳು.

ಗರ್ಭಗುಡಿಯ ಹೊಸಿಲ ಮುಂದೆ
 ಭಕ್ತಿನಮ್ಮನಾಗಿ ನಿಂತೆ;
 ಹಸುಳೆ ನನ್ನ ಸೆರಗ ಜಗ್ಗಿ
 ಬೆರಲ ತೋರಿತು -
 ಅಲ್ಲಿ ಮಸುಕು ಬೆಳಕಿನೊಳಗೆ
 ಬಾಗಿದೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿ ಕಂಡೆ:
 ಹಣ್ಣು ಹಣ್ಣು ಮುದುಕಿಯಲ್ಲಿ!
 ಬೆಟ್ಟತುದಿಯೊಳು!
 ಮುದುಕಿಯುಟ್ಟ ಬಟ್ಟೆ ಚಿಂದಿ,
 ನರೆತ ಹೆರಳು, ಸುಕ್ಕುಮೋರೆ,
 ಮುಪ್ಪು ತನ್ನ ಮುದ್ರೆಯೊತ್ತಿ-
 ದಂಗವವಳದು;
 ಆದರವಳ ಕಂಗಳೆರಡು
 ಜರೆಯನಣಕಿಸುತ್ತ ಹೊಳೆದು
 ಮುಖಿಕೆ ಕೊಡುತಲಿದ್ದುವೊಂದು
 ಬಗೆಯ ರೀವಿಯು.
 ಬೆಟ್ಟ ಹತ್ತಿ ಬಂದಳೆಂತು?
 ಚಿಂದಿಯುಟ್ಟ ತೀರ ಬಡವೆ
 ಮಲೆಯ ನಾರಸಿಂಗಗೀವ-
 ಳಾವ ಕಾಣಿಕೆ?
 “ಎಲ್ಲರೆಯ ಹೊಗುವ ದೇವ
 ಹೊನ್ನು ಹಣ್ಣೊಳೆಯನೊಲವ”
 ಎನ್ನುವರಿವು ಆಕೆಗಿತ್ತೋ?-
 ಎನಗೆ ತಿಳಿಯದು.
 ಸೆರಗಿನಿಂದ ನೆಲವ ಗುಡಿಸಿ
 ಮಡಿಲೊಳಿಟ್ಟು ಮುಚ್ಚಿ ತಂದ
 ರಂಗವಲ್ಲಿಯಿಂದ ಹಸೆಯ
 ಮುದುಕಿ ಬರೆದಳು -

ಮೊದಲು ನೂರು ದಳದ ಪದ್ಮ
 ಅದರ ಸುತ್ತ ಬಳ್ಳಿಹಣಿಗೆ,
 ಬಳ್ಳಿಯೆಲೆಯ ಮೇಲೆ ಪಕ್ಷಿ-
 ಯುಗದ ಬೇಟವು.

ಇಂತು ತನ್ನ ಮನಕೆ ಚೆಲುವು
 ಹೊಳೆಯುವಂತೆ ರೂಪುಗೊಡುತ
 ಹಸೆಯ ಬರೆಯುತಿರವ ಮರೆತ-
 ಳಂದು ಮುದುಕಿಯು.
 ಅವಳ ಕಲೆಗೆ ಮುಗ್ಧನಾದೆ;
 ಒಂದು ಡೊಂಕು ಗೆರೆಯನೆಳೆಯ-
 ದವಳ ಕೈಯ ಚಳಕವೆನ್ನ
 ಬೆರಗುಮಾಡಿತ್ತು!

ಹಣ್ಣು ಮದುಕಿ, ತೀರ ಬಡವೆ,
 ‘ಅಯ್ಯೋ’ ಎಂಬರಿಲ್ಲವೇನೊ
 ಮಲೆಯ ನಾರಸಿಂಹದೇವ-
 ನೊಬ್ಬನಲ್ಲದೆ?
 ಅವನು ಮೆಚ್ಚಲೆಂದು ತನ್ನ
 ಮುಪ್ಪಿನಳಲ ಮೂಲೆಗೊತ್ತಿ
 ಬೆಟ್ಟವೇರಿ ಹಸೆಯ ಬರೆವ
 ಭಕ್ತಿ ಎಂಥದು!

ತೆರೆಯ ತೆಗೆಸಿ, ಹಣ್ಣು ಕಾಯ
 ಪೂಜೆ ಸಲಿಸಿ, ಸೊಡರು ಬೆಳಗ-
 ಲವನ ಕಂಡೆ-ಹಸುಳೆ ಇತ್ತ
 ಕಡೆಯ ತಿರುಗದು!
 ಮುದುಕಿ ಬರೆವ ಹಸೆಯ ಮೇಲೆ
 ಅದರ ಮನವು, ನೆಟ್ಟ ನೋಟಿ,

ದೇವಗೊಲಿದು ಕೈಯ ಮುಗಿಯು-
ವರಿವೆ ಇಲ್ಲವು!

“ಕಿಟ್ಟು ನೋಡು, ತಲೆಯ ಮೇಲೆ
ಹೊಳೆವ ಹೊನ್ನು ರನ್ನದೊಡವೆ,
ದೇವರುಟ್ಟು ಸರಿಗೆಪಂಚೆ,
ಕೊರಲ ಪದಕವ;
ಮಲೆಯ ದೇವರೆಷ್ಟು ಚೆಲುವು!”
ಹಸುಳೆ ನೋಡದಿತ್ತ! ಅದಕೆ
ದೇವನಲ್ಲ - ಮುದುಕಿ ಬರವ
ಹಸೆಯೆ - ಸೋಜಿಗ!

ಅದರ ನಡತೆ ಹೊಳೆಸಿತಂದು
ಮನಕದೊಂದು ಹೊಸದು ನಿಜವು:
ದೇವನಲ್ಲ - ಬರಿಯ ಬೊಂಬೆ!
ಹಸೆಯೆ ಸೋಜಿಗ!
ಭಕ್ತಿ ಮೂರ್ತಿ ಮುದುಕಿಯೊಮ್ಮೆ
ದೇವನೊಮ್ಮೆ ನೋಡುತೆಂದೆ:
ದೇವ ಬೊಂಬೆ, ಪೂಜೆ ಆಟ,
ಭಕ್ತಿ ಸೋಜಿಗ!

ದೇವನಿರವು ದಿಟವೋ, ಸಟೆಯೋ-
“ಹೆರರು ತಿಳಿಯದಿರಿತಗಳನು,
ಹದುಗಿ ಇರುವ ಪಾಪಗಳನು,
ಗುಟ್ಟನೆಲ್ಲವ,
ಎದೆಯ ಹೊಗುತಲೆಲ್ಲ ತಿಳಿದು
ಸಂತವಿಡುವನೊಬ್ಬನುಂಟು”
ಎನ್ನುವಚಲಭಕ್ತಿ ದಿಟವು,
ಮತ್ತು ಸೋಜಿಗ!

ಮುದುಕಿ ಇಹವ ಬಿಟ್ಟೇನೋ?
ಮಲೆಯ ದೇವ ಮೆಚ್ಚಲೆಂದು
ಇನ್ನು ಹಸೆಯ ಬರೆಯಳೇನೋ
ಗಿರಿಯ ಗುಡಿಯೊಳು?
ಆದರವನನೊಲಿಸುವುದನೆ
ಬಾಳೆನೊಂದೆ ಗುರಿಯ ಮಾಡಿ-
ದವಳ ನೆನಪು ಎಂದು ಮನಕೆ
ತಂಪನೀವುದು.

ಕವಿ-ಕಾವ್ಯ ವಿಚಾರ

ಪುರೋಹಿತ ತಿರುನಾರಾಯಣಯ್ಯಂಗಾರ್ ನರಸಿಂಹಾಚಾರ್ (ಪು.ತಿ.ನ)
ಅವರು ಕನ್ನಡ ನವೋದಯ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರು. ಅವರು ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ
ಮೇಲುಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ 17-3-1905 ರಂದು ಜನಿಸಿದರು. ಮೈಸೂರು
ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದಲ್ಲಿ ಬಿ.ಎ. ಪದವೀಧರರಾದ ಅವರು ಮೈಸೂರು
ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವಕೋಶ ವಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್-ಕನ್ನಡ ನಿಘಂಟು
ಕಛೇರಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸೈನಿಕ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದರು.

ಲಲಿತ ಪ್ರಬಂಧ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ಹಲವಾರು
ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು. ಹಣತೆ, ಮಾಂದಳಿರು, ಶಾರದಯಾಮಿನಿ, ಅತಿಥಿ
ಗಣೇಶದರ್ಶನ, ಮಲೆದೇಗುಲ, ರಸಸರಸ್ವತಿ ಮುಂತಾದ ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು
ಪ್ರಕಟಿಸಿದರು. ಅಹಲ್ಯೆ, ಗೋಕುಲ ನಿರ್ಗಮನ, ಹರಿಣಾಭಿಸರಣ ಹಂಸದಮಯಂತಿ
ಇವು ಪು.ತಿ.ನ ಅವರ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಗೀತ ನಾಟಕಗಳು. ರಾಮಾಚಾರಿಯ ನೆನಪು,
ಧ್ವಜರಕ್ಷಣೆ, ರಥಸಪ್ತಮಿ ಮುಂತಾದುವು ಕಥಾ ಸಂಕಲನಗಳು. ಈಚೆಲು ಮರದ
ಕೆಳಗೆ, ಧೇನುಕ ಪುರಾಣ ಮುಂತಾದುವು ಅವರ ಪ್ರಬಂಧ ಸಂಗ್ರಹಗಳು. ಕಾವ್ಯ
ಕುತೂಹಲ ಎಂಬುದು ಅವರ ವಿಮರ್ಶಾತ್ಮಕ ಲೇಖನಗಳ ಸಂಗ್ರಹ. ಮಹಾಕವಿ
ಗಯಟಿಯ 'ಫೌಸ್' ನಾಟಕವನ್ನು ಪು.ತಿ.ನ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿದರು.

'ರಂಗವಲ್ಲಿ' ಕವನವನ್ನು ಪು.ತಿ.ನ ಅವರ 'ಹಣತೆ' ಕವನ ಸಂಕಲನದಿಂದ
ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ದಿನವೂ ಬೆಳಗಾದೊಡನೆ ಮೇಲುಕೋಟೆಯ
ನರಸಿಂಹ ದೇವಾಲಯದ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ರಂಗವಲ್ಲಿ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವ

ಮುದುಕಿಯೊಬ್ಬಳ ಮುಗ್ಧ ಭಕ್ತಿಯ ಚಿತ್ರಣವಿದೆ. ಡಾಂಭಿಕ ಭಕ್ತಿಗೆ ದೇವನು ಒಲಿಯುವವನಲ್ಲ, ಅಚಲ ಭಕ್ತಿಯೊಂದೇ ದೇವನನ್ನು ಒಲಿಸುವ ಸಾಧನವೆಂದು ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿ ಕವಿ ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. “ಎಲ್ಲರದೆಯ ಹೊಗುವ ದೇವ ಹೊನ್ನು ಹಣ್ಣೊಳ್ಳಳೆಯನೊಲವ” ಎಂದು ವೃದ್ಧಿಯ ಮಾತಿನ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತನ್ನೊಡನೆ ಬಂದ ಪುಟ್ಟ ಕಿಟ್ಟುವಿನ ಗಮನವನ್ನು ದೇವರತ್ತ ಸೆಳೆಯಲು ಕವಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಾಗ ಅವನು “ದೇವನಲ್ಲ ಮುದುಕಿ ಬರೆವ ಹಸೆಯೆ ಸೋಜಿಗ” ಎಂದನು. “ದೇವಬೊಂಬೆ ಪೂಜೆಯಾಟ ಭಕ್ತಿ ಸೋಜಿಗ” ಎಂಬ ಸತ್ಯಾಂಶಗಳನ್ನು ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮುದುಕಿ ಬರೆಯುವ ರಂಗವಲ್ಲಿಯ ಸೊಗಸು ಮಗುವಿನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ರತ್ನಾಭರಣಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಮಲೆಯ ದೇವರಿಗಿಂತ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ಸೆಳೆದದ್ದನ್ನೂ ಕವಿ ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಜ್ಞವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇವರಿದ್ದಾನೋ ಇಲ್ಲವೋ, ಆದರೆ ದೇವರಿದ್ದಾನೆಂಬ ಶ್ರದ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಬದುಕುವವರನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಭಕ್ತಿಯ ಶಕ್ತಿಯಂತೂ ಖಂಡಿತ ಇದೆ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ.

I. ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ:

ಮಾಗಿ =ಮಾಘಮಾಸ; ಹಸುಳೆ =ಚಿಕ್ಕಮಗು, ಶಿಶು; ಬಾಲ =ಹುಡುಗ ಬಾಲಕ; ಉಚ್ಚ =ಉನ್ನತ; ಒರೆ =ಹೇಳು, ಪಠಿಸು; ಇರವಿನಳಲು =ಬಾಳಿನ ಗೋಳು; ನೆರೆತ ಹೆರಳು =ಬೆಳ್ಳಗಾದ ತಲೆಗೂದಲು; ಪಕ್ಷಿಯುಗ =ಎರಡು ಹಕ್ಕಿಗಳು; ಬೇಟ =ಪ್ರೀತಿ; ಸುಕ್ಕುಮೋರೆ =ಸುಕ್ಕಿರುವ ಮುಖ; ಹಸೆ =ರಂಗವಲ್ಲಿ ; ಅಂಗ =ದೇಹ; ಸೊಡರು =ದೀಪ; ಜರೆ =ಮುಪ್ಪು; ಚಳಕ =ಕುಶಲತೆ; ಬೆರಗು =ಆಶ್ಚರ್ಯ; ಹೆರರು =ಬೇರೆಯವರು; ದಿಟ =ನಿಜ; ಸಟೆ =ಸುಳ್ಳು; ಮುಪ್ಪಿನಳಲು =ಮುದಿತನದ ದುಃಖ; ಮಲೆಯದೇವ =ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ದೇವರು; ಇರಿತ =ಚುಚ್ಚುವಿಕೆ, ಸಂಕಟ; ಸಂತವಿಡು =ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸು; ಸೋಜಿಗ =ಆಶ್ಚರ್ಯ;

II. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಕವಿಯು ಯಾರೊಡನೆ ಗಿರಿಯ ಗುಡಿಯನ್ನು ಸೇರಿದರು?
2. ದೇವರ ಗುಡಿಯನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಕವಿಗೆ ಯಾವ ಭಾವನೆ ಮೂಡಿತು?
3. ಮುದುಕಿಯು ನೋಡಲು ಹೇಗಿದ್ದಳು?
4. ಮುದುಕಿಯು ಬರೆದಿದ್ದ ರಂಗವಲ್ಲಿ ಹೇಗಿದ್ದಿತು?
5. ಮುದುಕಿಯನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಕವಿಗೆ ಏಕೆ ಆಚ್ಚರಿಯುಂಟಾಯಿತು?

III. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಮುದುಕಿಯು ಪ್ರತಿ ನಿತ್ಯವೂ ದೇವರಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿ ರಂಗವಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು?
2. ರಂಗವಲ್ಲಿ - ಕವನದ ಮುಖ್ಯ ನೀತಿಯೇನು?
3. ರಂಗವಲ್ಲಿ ಪದ್ಯದ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

IV. ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಭಸಹಿತ ವಿವರಿಸಿ.

1. “ಎಲ್ಲರದೆಯ ಹೊಗುವ ದೇವ ಹೊನ್ನು ಹಣ್ಣೊಳ್ಳಳೆಯನೊಲವ”
2. ದೇವನಲ್ಲ ಮುದುಕಿ ಬರೆವ ಹಸೆಯೆ ಸೋಜಿಗ
3. ದೇವನಲ್ಲ - ಬರಿಯ ಬೊಂಬೆ ಹಸೆಯೆ ಸೋಜಿಗ

V. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ

1. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಸಂಧಿಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ.

ಹಸುಳೆಗೂಡಿ, ಮೌನವಾಳಿತು, ಚಿಂದಿಯುಟ್ಟು ಎಲ್ಲರದೆಯ, ಬಳ್ಳಿಮೇಲೆ, ದೇವರುಟ್ಟು ದೇವನಲ್ಲ

2. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳ ತತ್ಸಮ-ತದ್ಭವಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

ಭಕ್ತಿ, ಸಿಂಗ, ಪದ್ಯ, ಮುಗ್ಧ, ರನ್ನ, ಮೂರ್ತಿ

3. ವಿರುದ್ಧ ಪದಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

ಬಡವ, ಮುಪ್ಪು

4. ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಅಲಂಕಾರವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ
ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

ಬಾಲ ಕೊಳಕೆ ಕಲ್ಲ ನೆಸೆದು
ಸುಳಿಯ ರಚಿಸಿ, ನಲಿವತೆರದಿ
ಹಗಲ ಮೌನಕೆಸೆಯುತ್ತಿತ್ತು

VI. ಚಟುವಟಿಕೆ

1. ಪು.ತಿ.ನ ಅವರ ಇತರ ಕಥನ ಕವನಗಳನ್ನು ಓದಿರಿ.
2. ಅಚಲ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕುರಿತ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಓದಿರಿ.

5. ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ

- ಕೆ.ಎಸ್. ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ

(ii)

ವರುಷ ತುಂಬಿದರೆ ಹೊರಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಮನೆಗೆ
ವರ್ಗ. ವರ್ಗವೆಂದರೆ ಮತ್ತೆ
ಗಂಟು ಮೂಟೆಯ ಬಿಗಿತ, ಇನ್ನಷ್ಟು ಆಯಾಸ.
ತಿರುಪಿರದ ಲಾಂದ್ರಗಳು, ತಳವಿರದ ಗೂಡೆಗಳು,
ಜರಡಿ, ತೊಟ್ಟಿಲು, ಒನಕೆ - ಇವುಗಳದೆ ಮೆರವಣಿಗೆ!

ಸರಕು ಸುಮ್ಮನೆ ಭಾರ, ಎಸೆಯಬಾರದೆ ಹೇಳು.
'ಎಸೆದರಾಯಿತೆ, ಹೇಳಿ? — ಮೊದಲು ಹೊಸತನು ತನ್ನಿ'
ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲ ಬಂಡಿಯಲಿ. 'ಹೊತ್ತು ಸಾಗಿಸಬೇಕು;'
'ಹೊತ್ತು ಸಾಗಿಸಬೇಕು? ಅದಕೆ ಕತ್ತಲೆ ಬೇಕು!
ಕತ್ತಲೆಗೆ ಕಾಯೋಣ!'

(ಏಳು ಮಕ್ಕಳ ತಾಯಿ, ಸ್ನೇಹಮಯಿ, ನಕ್ಕಳು.)
ನಗೆ ಕೊಲ್ಲುವಂತೆ ಹಗೆ ಕೊಲ್ಲಲಾರದು; ಏಳು,
ಹೊಸಮನೆಗೆ ಹೋಗೋಣ ಮೊದಲು. ಸಂಜೆಗೆ ಬಂದು
ಸಾಗಿಸುವ ಕೆಲಸ ನನಗಿರಲಿ.

ಕಂಬನಿಗೊಳವ

ಕೆಂಗರಿಯ ಮೀನು ಕಲಕಿತ್ತು. ಗೆದ್ದಳು ಹೆಣ್ಣು!
ನಗಬಹುದು ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಬದುಕಿನಲಿ.

(ii)

ಒಂದೊಂದು ಮನೆಯ ಬಿಡಲೊಂದೊಂದು ಕಾರಣ.
ಈ ಸಲದ ಅನುಭವ; ಮನೆವಂತ ಒಳ್ಳೆಯವ;
ಅವನ ಹೆಂಡತಿ, ಮಗಳು?— ಒಳ್ಳೆಯವರಿರಬೇಕು!
“ಮನೆಯ ಬಿಡಿ” ಎಂದವರು ನಮಗೆ ಹೇಳಿರಲಿಲ್ಲ.

ಅವರು ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸ ಬೇರೆ!
 ಓದು ಹತ್ತದ ಮಗಳ ದನಿಯಾದರೂ ಕುದುರಿ
 ಮದುವೆ ಹತ್ತಿರವಾಗಲೆನುವ ಹಂಬಲಿನಿಂದ
 ಸಂಗೀತ ಪಾಠವನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದರಷ್ಟೆ
 ಆ ಎಂಟು ತಿಂಗಳೂ ಮಳೆಗಾಲ, ಕಷ್ಟಗಳು.
 ಮೊದಲು, ಕೊನೆ — ಆ ಹುಡುಗಿ ಕಲಿತ ಒಂದೇ ಚರಣ:-
 “ಕೆರೆಯ ನೀರನು ಕೆರೆಗೆ ಚೆಲ್ಲಿ”
 ಎಲ್ಲ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವಿಷ್ಟೆ ಇಲ್ಲಿ!

ಕೆರೆಯ ನೀರನು ಕೆರೆಗೆ ಚೆಲ್ಲಿ
 ಬೆಳಗಿನಲ್ಲಿ, ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ, ಸಂಜೆಯಲ್ಲಿ
 ನೀರ ತುಂಬಲು ಇನ್ನು ಸ್ಥಳವಿರದೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ
 ಬಂದು ನಿಂತರೆ ನಾವು ನಡುಬೀದಿಯಲ್ಲಿ
 ‘ನೀರ ಚೆಲ್ಲಿದ ಮಂದಿ ನೀವೆಂದು’ ಮನೆವಂತ
 ಒಟ್ಟು ತೆರಿಗೆಯ ಬಿಗಿದ ನನ್ನ ತಲೆಗೆ!

ನೀರನಳೆಯುವ ಯಂತ್ರ ನಿಜವನ್ನೆ ನುಡಿದಿತ್ತು;
 ಇನ್ನೊಂದು ಮನೆಯ ಕದ ನಮಗಾಗಿ ತೆರೆದಿತ್ತು.

(iii)

ಇದ್ದವರಿಗೊಂದು ಮನೆ, ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ನೂರು.
 ಇಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿದ್ದವರಿಗೆಷ್ಟು ಮಕ್ಕಳೂ ಕಾಣೆ!
 ಎಲ್ಲೆಲ್ಲ ನೆಲವ ಕೆತ್ತಿವೆ;
 ನಲ್ಲಿಗಳ ಮುರಿದಿವೆ;
 ದೀಪಗಳ ಕೆಡಿಸಿವೆ;
 ಹೂಗಿಡಗಳ ಕಿತ್ತೆಸೆದಿವೆ;
 ಎಲ್ಲ ಬಾಗಿಲ ಮೇಲೆ ಸೊನ್ನೆಗಳ ಬರೆದಿವೆ.
 ನಾಳೆ ಈ ಹುಡುಗರಿನ್ನೇನು!
 ಇಲ್ಲಿ ಹೊಸತನವೆಲ್ಲಿ? ಯಾರೋ ಇದ್ದ ಮನೆಗೆ
 ನಾವು ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ನಾವು ಹೊಸಬರೆ? ಅಲ್ಲ.

ಕಂದು ಗೋಡೆಯ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲಣದ ತೆರೆಬಿದ್ದು
 ಕಾದಿರುವ ನಾಟಕದ ಹೆಸರು ‘ಹೊಸತು.’
 ಈ ಮನೆಗೆ ಬಂದವೀ ದಿನ.—
 ಗಾಜೊಡೆದ ಪಠಗಳ ರಿಪೇರಿಗವಸರವಿಲ್ಲ;
 ಪಾತ್ರೆಗಳಿಗಾಗಬೇಕಾದರೆ ಕಲಾಯ
 ತಳ್ಳಬಹುದಿನ್ನೊಂದು ವಾರ.
 ಹೊಸಚಾಪೆ, ಕಾಲೊರಸಿ — ನಾಳೆ ತರಬಹುದಲ್ಲ?
 “ಈಗೇನು ಮಾಡೋಣ?” ಮತ್ತು ಕೇಳುವೆಯಲ್ಲ!
 ಹೊಕ್ಕ ಮನೆಯೆಲ್ಲ ಹೊಸ ಮನೆಯೆಂದು ಕರೆಯೋಣ;
 ಹಳೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ ಹೊಸ ತೋರಣವ ಕಟ್ಟೋಣ;
 ಶಾಲೆ ಮಕ್ಕಳ ಹಾಗೆ ಹೊಸತನವ ಕಲಿಯುತ್ತ
 ಇನ್ನೊಂದು ವರುಷ ಕಳೆಯೋಣ!

(iv)

ಒಂದೊಂದು ಮನೆಗೆ ಒಂದೊಂದು ವರುಷದ ಸರದಿ;
 ಅಷ್ಟು ಹೊಸತೇನಲ್ಲ ನಾಳೆಯೋಡುವ ವರದಿ.
 ಸ್ಮೃತಿಪಥದ ಬೆಳ್ಳಿದಾರದ ಸುರುಳಿ ಬಿಚ್ಚುತ್ತಿದೆ;
 ಬೆಲೆಯಿರದ ಸರಕ ಸಾಗಿಸಿದೆ ಬಾಗಿಲ ಬೆನ್ನು;
 ಕೆರೆಯನೀರನು ಕೆರೆಗೆ ಚೆಲ್ಲಿ ಬಿಳಿಚಿದ ಕಣ್ಣು ;
 ಮಗು ಬರೆದ ಸೊನ್ನೆ; ಮನೆವಂತರಾಡಿದ ಮಾತು;
 ನಕ್ಕನಗೆ; ಕಣ್ಣೀರು —
 ಒಂದಲ್ಲ, ಎರಡಲ್ಲ, ನಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ಪುಣ್ಯ!
 ಬಂಡಿಯಲಿ ಸ್ಥಳವಿಲ್ಲ, ಹೊತ್ತು ಸಾಗಿಸಬೇಕು;
 ಅದಕೆ ಕತ್ತಲೆ ಬೇಕು.
 ಕತ್ತಲೆಗೆ ಕಾಯೋಣ!

(v)

ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ, ಹೊರಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಮನೆಗೆ
 ಮೊದಲ ಮನೆಯಿಂದ

ಆದರವಿರದ, ಕದವಿರದ, ಹೆಸರಿರದ ಇನ್ನೊಂದು ಮನೆಗೆ
ಹೊಸತು ಹಳೆಯದು ಎಲ್ಲ ಯಾತ್ರೆ ಹೊರಟಿದ್ದೇವೆ.

ಅಲ್ಲಿ ತಡೆಯುವರಿಲ್ಲ ;

ಒಳಗೆ ಕರೆಯುವರಿಲ್ಲ ;

ಇನ್ನೊಂದು ಮನೆಯಿಲ್ಲ ;

ಹೊರಮನೆಯ ನೆರಳಿಲ್ಲ ;

ಹೋದವರು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರಲು ಹಾದಿಗಳಿಲ್ಲ ;

ಅದೇ ಕಡೆಯ ಮನೆ!

ಬಾಂದಳದ ತಾರೆಗಳ ಓರೆಗಳೆಣ್ಣಿನ ಕೆಳಗೆ ಆಗಾಗ ಬೀಸುವುದು
ಬಯಲು ಗಾಳಿ.

ಕವಿ-ಕಾವ್ಯ ವಿಚಾರ

ನವೋದಯ ಮತ್ತು ನವ್ಯ ಮಾರ್ಗಗಳೆರಡರ ಸತ್ಯವನ್ನು ಮೈಗೂಡಿಸಿಕೊಂಡ
ಕವಿ ಕೆ.ಎಸ್. ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿ, ಇವರು 26-1-1915 ರಂದು ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯ
ಕಿಕ್ಕೇರಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಸುಬ್ಬರಾಯರು ಮತ್ತು ಹೊಸಹೊಳಲು ನಾಗಮ್ಮ ಇವರ
ತಂದೆ ತಾಯಿಯರು. ವೆಂಕಮ್ಮ ಇವರ ಪತ್ನಿ. 1937 ರಲ್ಲಿ ಸರಕಾರಿ ನೌಕರಿ ಸೇರಿ
ಮೈಸೂರು, ನಂಜನಗೂಡು, ಬೆಂಗಳೂರುಗಳಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿ ಜೀವನದ ಸೇವಾವಧಿಯನ್ನು
ಮುಗಿಸಿ 1970 ರಲ್ಲಿ ನಿವೃತ್ತರಾಗಿ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದರು. ಇವರು 'ಮೈಸೂರು
ಮಲ್ಲಿಗೆ' ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹದಿಂದ ಕರ್ನಾಟಕದಾದ್ಯಂತ ಮನೆ ಮಾತಾಗಿದ್ದಾರೆ.
ಮೈಸೂರು ಮಲ್ಲಿಗೆ, ದೀಪದ ಮಲ್ಲಿ, ಇರುವಂತಿಗೆ, ಶಿಲಾಲತೆ, ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ,
ತೆರೆದ ಬಾಗಿಲು ಮೊದಲಾದ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಇವರು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.
'ಮಾರಿಯಕಲ್ಲು' ಎಂಬ ಕಿರುಗತೆಗಳ ಸಂಕಲನವನ್ನೂ 'ಉಪವನ' ಎಂಬ ವಿಮರ್ಶಾ
ಕೃತಿಯನ್ನು ಹಲವಾರು ಅನುವಾದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ರಚಿಸಿ
ವಿವಿಧ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನತನವನ್ನು ತೋರಿದ್ದಾರೆ. ದೈನಂದಿನ ಸರಳ
ಸಾಧಾರಣ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಕವನಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸುವ ಇವರ ಕವಿತಾಶಕ್ತಿ
ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಶ್ಲಾಘನೀಯ. ಇವರ ಬರಹಗಳು ಸುಲಭ ಗ್ರಾಹ್ಯವೂ ಸರಳವೂ
ಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಆಗಿದ್ದು ಇವರು ಜನಸಾಮಾನ್ಯರಿಂದಲೂ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ಪಡೆದ ಪ್ರತಿಭಾವಂತ
ಕವಿಗಳೆಂದು ಕೀರ್ತಿ ಗಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ ಹಲವಾರು ಸಂಘ-ಸಂಸ್ಥೆಗಳು, ರಾಜ್ಯ
ಕೇಂದ್ರ ಸರಕಾರಗಳು ಹಲವಾರು ಗೌರವ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಿ ಗೌರವಿಸಿವೆ. 1972
ರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯೋತ್ಸವ ಪ್ರಶಸ್ತಿ, 1974 ರಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ,
1987 ರಲ್ಲಿ ಕೇರಳ ಸರಕಾರದ ಕುಮಾರನ್ ಆಶಾನ್ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳು ಇವರಿಗೆ ಲಭಿಸಿವೆ.
ಇವರ 'ತೆರೆದ ಬಾಗಿಲು' ಕವನ ಸಂಕಲನಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿ
ದೊರೆತಿದೆ. ಇವರಿಗೆ ಪಂಪ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಹಾಗೂ ಮಾಸ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳೂ ಸಂದಿವೆ.
1990 ರಲ್ಲಿ ಅಖಿಲ ಭಾರತ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷ ಪದವಿಯನ್ನು ಇವರು
ವಹಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇವರ ಬದುಕು ಬರಹವನ್ನು ಕುರಿತು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಸಾಹಿತಿಗಳು,
ಅಭಿಮಾನಿಗಳು 'ಚಂದನ' ಎಂಬ ಅಭಿನಂದನಾ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ' ಕವನವನ್ನು ಇವರ 'ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ' ಕವನ
ಸಂಗ್ರಹದಿಂದ ಆರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರತಿ ವರ್ಷವೂ ವರ್ಗವಾಗಿ ಬೇರೆ ಹೊಸ ಮನೆಯನ್ನು
ಹುಡುಕುವ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ಒಂದು ಸಾಧಾರಣ ಸಂಸಾರದ ಚಿತ್ರಣವನ್ನು ಈ ಕವಿತೆ
ನೀಡುತ್ತದೆ. ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಢವಾದ ಚಿಂತನೆಯನ್ನೂ ಈ ಕವನ
ಉಂಟು ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಕವಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಆಗಾಗ್ಗೆ ಮನೆ ಬದಲಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.
ಹರಕು ಮುರುಕು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ ಸಾಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಈ
ಕವಿತೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿಯೊಂದು ತನ್ನ ವಾಸ್ತವ ಸಹಜವಾದ
ಅಂಶಗಳನ್ನಿರಿಸಿಕೊಂಡು, ಬದುಕು ಸಾವುಗಳ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಧ್ವನಿಸುವ ರೀತಿ
ಸೊಗಸಾಗಿದೆ. ಒಂದೊಂದು ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಡಲು ಒಂದೊಂದು ಕಾರಣ. ಈ ರೀತಿ
ಕಷ್ಟನಷ್ಟಗಳನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಾ ಇದ್ದವರಿಗೊಂದು ಮನೆ, ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ನೂರು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ
ಕವಿ. ಹೋಗುವ ಮನೆ, ಹೋಗುವ ಜನ ಯಾರು ಹೊಸಬರು? ಹಳೆಯ ಬಾಗಿಲಿಗೆ
ಹೊಸ ತೋರಣ ಕಟ್ಟಿ ಹೊಕ್ಕ ಮನೆಯನ್ನು ಹೊಸ ಮನೆಯನ್ನಾಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಈ ರೀತಿ ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಹೋಗುವ ಕವನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ
ಗಾಢವಾದ ಚಿಂತನೆಯಿದೆ. ಮನಸ್ಸು ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಬಾಳಿನ ಕುರಿತು ಚಿಂತಿಸುತ್ತದೆ.
ಆಯಸ್ಸು ಮುಗಿಯುತ್ತಾ ಬಂದಿದೆ. ಆದರೆ ಏನನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಕಳವಳವಿದೆ.
ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹಳಬರು, ಹೊಸಬರು ಎಂಬ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲ ಜೀವರಾಶಿಗಳೂ
ಆದರವಿರದ, ಹೆಸರಿರದ, ಕದವಿರದ ಇನ್ನೊಂದು ಮನೆಗೆ ಅಂದರೆ ಕೊನೆಯ ಮನೆಗೆ
ಹೋಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನ ಜೀವಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜೀವರಾಶಿಗಳು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದು
ಹೊರಟರೂ ಕೊನೆಗೆ ಒಂದು ಶಾಶ್ವತ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಮುಟ್ಟಲೇಬೇಕೆಂಬ ಸತ್ಯವನ್ನು ಈ
ಕವನ ನೀಡಿದೆ.

I. ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ

ತಿರುಪು = ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ಸುತ್ತಿಸುವ ಒಂದು ಸಾಧನ; ಲಾಂದ್ರ = ಕಂದೀಲು, ಲಾಟೀನು; ತಳ = ಅಡಿಪಾಯ, ಬುನಾದಿ; ಗೂಡೆ = ದೊಡ್ಡ ಬುಟ್ಟಿ, ಕುಕ್ಕಿ; ಜರಡಿ = ದವಸ, ಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಹಸನು ಮಾಡುವ ಸಾಧನ; ಒನಕೆ = ಬತ್ತ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಕುಟ್ಟುವ ಸಾಧನ; ಕುದುರು = ಒದಗಿ ಬರು, ತೀರ್ಮಾನವಾಗು; ಮನೆವಂತ = ಮನೆಯೊಡೆಯ, ಯಜಮಾನ; ತೆರಿಗೆ = ಸುಂಕ; ಕದ = ಬಾಗಿಲು; ಕಂದು = ಕಳೆಗುಂದು, ಬಣ್ಣಗಡು; ಇಲ್ಲಣ = ಜೇಡನ ಬಲೆ; ಪಠ = ಭಾವಚಿತ್ರ, ವರ್ಣಚಿತ್ರ; ಕಲಾಯ = ಪಾತ್ರಗಳು ಕಿಲುಬದಿರಲು ಹಾಕುವ ತವರದ ತೆಳ್ಳನೆಯ ಲೇಪ; ಕಾಲೊರಸಿ = ಕಾಲು ಒರಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಹಾಕುವ ತೆಂಗಿನ ನಾರಿನ ಚಾಪೆ; ಸ್ಮೃತಿಪಥ = ನೆನಪಿನ ದಾರಿ; ಬಿಳಿಚು = ಕಾಂತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಬೆಳ್ಳಗಾಗು; ಆದರ = ಗೌರವ, ಪ್ರೀತಿ; ಬಾಂದಳ = ಆಕಾಶ;

II. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಕವಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮಾನುಗಳಾವುವು?
2. ಸರಕು ಸಾಗಿಸಲು ಯಾಕೆ ಕತ್ತಲಾಗಬೇಕು?
3. ಮನೆವಂತ ಒಳ್ಳೆಯವನಾದರೂ ಕವಿ ಮನೆ ಬಿಡಲು ಕಾರಣವೇನು?
4. ಕವಿಯು ಹೊಕ್ಕ ಮಗದೊಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಮಕ್ಕಳು ಏನೇನು ಮಾಡಿವೆ?
5. ಏನಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇದೆಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಬಾಳುವ ರೀತಿಯನ್ನು ಕವಿ ಪತ್ತಿಗೆ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ?
6. ಕವಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ಮನೆಗಳಲ್ಲಾದ ಕಹಿ ಅನುಭವಗಳೇನು?
7. ಬಾಳಲ್ಲಿ ಏನನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಲಾಗಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಕವಿ ಹೇಗೆ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ?
8. ಕವನದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ನೀಡುವ ಸಂದೇಶವೇನು?

III. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. 'ಮನೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ' - ಕವನದ ಮುಖ್ಯ ಆಶಯವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಬರೆಯಿರಿ.

IV. ಕೆಳಗಿನವುಗಳ ಸಂದರ್ಭ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

1. ನಗೆ ಕೊಲ್ಲುವಂತೆ ಹಗೆ ಕೊಲ್ಲಲಾರದು.
2. ಕೆರೆಯ ನೀರನು ಕೆರೆಗೆ ಚೆಲ್ಲಿ.
3. ಇದ್ದವರಿಗೊಂದು ಮನೆ, ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ನೂರು.
4. ಹೊಕ್ಕ ಮನೆಯೆಲ್ಲ ಹೊಸ ಮನೆಯೆಂದೇ ಕರೆಯೋಣ.
5. ಹೋದವರು ಹಿಂದಿರುಗಿ ಬರಲು ಹಾದಿಗಳಿಲ್ಲ ; ಅದೇ ಕಡೆಯ ಮನೆ!

V. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ

1. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳ ಸಂಧಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಹೆಸರು ಬರೆಯಿರಿ.

ಕಂಬನಿಗೊಳ, ಮಳೆಗಾಲ, ಮನೆಯಲ್ಲಿ, ನೀವೆಂದು, ನೀರನಳೆಯುವ, ಕಿತ್ತೆಸೆ, ಗಾಜೊಡದ, ಬೆಲೆಯಿರದ, ಓರೆಗಣ್ಣು

2. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳ ವಿರುದ್ಧ ಪದಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

ಅನುಭವ, ಗೆಲುವು, ಕತ್ತಲೆ, ಹೊಸತು, ಆಯಾಸ, ಬದುಕು, ನಗು, ಒಳ್ಳೆಯವ, ಹತ್ತಿರ, ಆದರ

3. ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಪ್ರಾಸದ ಪದಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಿ.

VI. ಚಟುವಟಿಕೆ

1. ಕೆ.ಎಸ್. ನರಸಿಂಹಸ್ವಾಮಿಯವರ ಇತರ ಕವನಗಳನ್ನು ಓದಿರಿ.
2. 'ಮೈಸೂರು ಮಲ್ಲಿಗೆ' ಕವನಗಳ ಧ್ವನಿ ಸುರುಳಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಹಾಡುವುದನ್ನು ಕಲಿಯಿರಿ.

5. ನಾವೆಲ್ಲರು ಒಂದೆ ಜಾತಿ

- ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಅಡಿಗ

1

ನಾವೆಲ್ಲರು ಒಂದೆ ಜಾತಿ, ಒಂದೆ ಮತ, ಒಂದೆ ಕುಲ;
ನಾವು ಮನುಜರು;
ನರರ ನಡುವಿನಡ್ಡಗೋಡೆಗಳನು ಕುಟ್ಟು ಕೆಡಹುವೆವು,
ನಾವು ವಿಲಯ ರುದ್ರರು!
ಹೊಸ ಬಾಳಿನ ಹೊಸ ಸಮತೆಯ ಸಮರಸವನು ಸಮೆವೆವು,
ನಾವು ನವ ವಿಧಾತರು!

2

ಕ್ರಾಪು ತಲೆಯು ಈ ನವೀನ ಯುಗದ ಜಗದ ಕೇತನ;
ಅದರ ಕೆಳಗೆ ತಿಂತಿಣಿಸಿದೆ ಯೋದ್ಧ್ಯ ಗಣ ವಿನೂತನ;
ಎಲ್ಲೆ ಕಟ್ಟನೆಲ್ಲ ಮೆಟ್ಟಿ ಮುಂದೋಡುವ ಯುವಜನ.
'ಎಲ್ಲ ಒಂದೆ' ಎಂಬುದೊಂದೆ ನಮ್ಮ ರಣ ಕ್ರಂದನ!
ಹಳೆಯ ಕೊಳೆಯ ಕಳೆವೆವು,
ನವವ ಶುಭವ ಬೆಳೆವೆವು,
ದಿವವನಿಲ್ಲಿ ಈ ನೆಲಕೇ ಎಳೆದು ಸೆಳೆದು ತರುವೆವು
ನಾವು ಸದಾ ತರುಣರು.

3

ತೆರೆಬಾಗಿಲ ಹೊರನೋಟದ ಹೊರೆ ಹಸುರಿನ ಹಂದರ,
ನಮ್ಮ ಹೃದಯ ಮಂದಿರ;
ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಜನಕು ಇದೆ ಸ್ವಾಗತವು ನಿರಂತರ
ಚಿರ ಉದಾರ ಸುಂದರ!
ಬನ್ನಿರಣ್ಣ ಬನ್ನಿರೆಲ್ಲ ಬಣ್ಣದಣ್ಣ ತಮ್ಮರು
ನಡೆಯ ನಡಿಯ ನೂರು ಗೋಡೆ ಗೋಡೆ ನಿಮಿರಿ ನಂದರೂ
ನಾವೆಲ್ಲರು ಒಂದೆ ತಾಯ ಎದೆಯಾಸೆಯ ಕುಡಿಗಳು;

ಒಂದೆ ಮಹಾ ಪ್ರೇಮಾಗ್ನಿಯ ಹೋಮಾಗ್ನಿಯ ಕಿಡಿಗಳು;
ಭೂಮವಾವುದನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯಬಂದ ಭೀಮರು.
ಪ್ರೇಮ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ನೋನುತಿರುವ ಸತ್ಯಕಾಮರು!

ಕೈ ಕೈಗಳ ಕುಲುಕಿಸಿ

ಎದೆಗೆದೆಯ ಹಾಯಿಸಿ,

ಭೇದವೆಲ್ಲ ಸುಟ್ಟುರಿವೊಲು ಎದೆಯೊಲವನು ಕೆರಳಿಸಿ,
ತೊಳ ತೊಳಗುವ ನರತೆಯೆಂಬ ಬಂಗಾರವನರಳಿಸಿ,
ಯುವಜನವಿದೊ ನವಜನವಿದೊ ದುಡುಕುತಿಹುದು ಮುಂದಕ್ಕೆ
ಪದಪದಕೂ ಯುಗಯುಗಳೆ ಸರಿಯುತಿರಲು ಹಿಂದಕ್ಕೆ,
ಒಮ್ಮತದೊಗ್ಗಟ್ಟಿನ ಒಬ್ಬಗೆ ಬಾಳಿನ ಚಂದಕ್ಕೆ!

4

ಜಾತಿಮತದ ಗುಹೆಗಳಿಂದ ಹೊರಬನ್ನಿರಿ ಬಯಲಿಗೆ,
ಕೃತಕ ತಿಮಿರದಾಳದಿಂದ ವಿಸ್ತಾರದ ಬೆಳಕಿಗೆ;
ಸೇರಿಕೊಳಿ, ಕೂಡಿಕೊಳಿ, ಮುನ್ನುಗ್ಗುವ ಸಾಲಿಗೆ,
ಕತ್ತಲೊಡನೆ ಹೂಡಿದ ಈ ಉತ್ಸಾಹದ ದಾಳಿಗೆ,
ಕೂಡಿಸಿರೆದೆ ಕೊರಲುಗಳನು ಹೊಸ ಬಾಳಿನ ಹಾಡಿಗೆ;

ನಾವೆಲ್ಲರು ಒಂದೆ ಜಾತಿ, ಒಂದೆ ಮತ, ಒಂದೆ ಕುಲ;

ನಾವು ಮನುಜರು!

ಹೊಸಬಾಳಿನ ಹೊಸ ಸಮತೆಯ ಸಮರಸವನು ಸಮವೆವು,

ನಾವು ನವ ವಿಧಾತರು!

ಕವಿ-ಕಾವ್ಯ ವಿಚಾರ

ಕುಂದಾಪುರ ತಾಲೂಕಿನ ಮೊಗೇರಿಯಲ್ಲಿ 1918 ರಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಅಡಿಗರು ನವ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಮುಖ ಕವಿ ಹಾಗೂ ವಿಮರ್ಶಕರು. ಮೊದಲು ಅಠಾರಾ ಕಛೇರಿಯಲ್ಲಿ ಗುಮಾಸ್ತರಾಗಿದ್ದ ಅವರು ಬಳಿಕ ಅದನ್ನು ತೊರೆದು ಅಧ್ಯಾಪಕ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಕೈಗೊಂಡರು. ಅವರ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಅಂತರ್ಮುಖಿಯಾದುದು. ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಕಡಂಗೋಡ್ಲು ಶಂಕರಭಟ್ಟರು ಅನಂತರ ಬೇಂದ್ರೆಯವರ ಪ್ರಭಾವದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕಾವ್ಯ ರಚನೆಗೆ ತೊಡಗಿದರು. ಅವರ ಮೊದಲ ಕವನ ಸಂಕಲನ ಭಾವತರಂಗ 1946 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ಅನಂತರ ಬರೆದ ಕವನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಸಂಗ್ರಾಮದ ವಸ್ತುಗಳು ಎಳೆ

ಎಳೆಯಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ಭೂಮಿಗೀತ, ವರ್ಧಮಾನ, ಕಟ್ಟುವೆವು ನಾವು, ಚಂಡಮದ್ದಳೆ, ಮೊದಲಾದವು ಅವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳು. ಮಣ್ಣಿನ ವಾಸನೆ, ಕನ್ನಡದ ಅಭಿಮಾನ, ವಿಚಾರಪಥ, ನಮ್ಮ ಶಿಕ್ಷಣ ಕ್ಷೇತ್ರ ಇವು ಅವರ ವೈಚಾರಿಕ ಲೇಖನಗಳ ಸಂಕಲನಗಳು. ಆಕಾಶದೀಪ ಮತ್ತು ಅನಾಥ ಅವರ ಕಾದಂಬರಿಗಳು. ಹುಲ್ಲಿನ ದಳಗಳು, ಸುವರ್ಣಕೀಟ, ಭೂಗರ್ಭ ಯಾತ್ರೆ, ರೈತರ ಹುಡುಗಿ, ಜನತೆಯ ಶತ್ರು, ದೆವ್ವದ ಕಥೆಗಳು, ಮುಕ್ತಾಫಲ, ಇತಿಹಾಸ ಚಕ್ರ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಅವರ ಅನುವಾದ ಕೃತಿಗಳು. ಅವರ 'ವರ್ಧಮಾನ' ಕೃತಿಗೆ ರಾಜ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ 'ಸುವರ್ಣ ಪುತ್ಥಳಿ' ಕೃತಿಗೆ ಪಂಪ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ದೊರೆತಿವೆ. ಅಡಿಗರು 1993 ರಲ್ಲಿ ನಿಧನರಾದರು.

ಈ ಕವನವನ್ನು ಅಡಿಗರ 'ಕಟ್ಟುವೆವು ನಾವು' ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಕಲನದಿಂದ ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕವನ ಅವರ 'ಕಟ್ಟುವೆವು ನಾವು' ಎಂಬ ಕವನದ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ. ನಮ್ಮ ದೇಶ ದೊಡ್ಡದು. ಇದನ್ನು ಜಾತ್ಯತೀತ ರಾಷ್ಟ್ರ ಎಂದು ಹೇಳುವರಾದರೂ ಜಾತಿಪೋಷಕ ಆಡಳಿತ ಪಕ್ಷ ಪದೇ ಪದೇ ಗೆದ್ದು ಬರುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ದೇಶ, ರಾಷ್ಟ್ರ ಜಾತ್ಯತೀತವಾಗಿಲ್ಲ. ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಜಾತಿಗಳಿವೆಯೋ ಅಂಥ ದೇಶ ತುಂಬ ಮುಂದುವರಿದಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ಅರಿವಿಗೆ ವೇದ್ಯವಾಗದುದೇನಲ್ಲ. ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಜಾತಿಗಳಿವೆಯೋ ಅಂಥ ದೇಶ ಎಂದೂ ಮುಂದುವರಿದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದೂ ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಡಿಗರ ಭಾವ ಲಹರಿಯನ್ನೂ ದೇಶಾಭಿಮಾನದ ಸ್ವದನವನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದು.

I. ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ

ಮನುಜರು = ಮನುಷ್ಯರು; ವಿಲಯ = ಪ್ರಳಯ; ಸಮವೆವು = ನಿರ್ಮಿಸುವೆವು; ವಿಧಾತ = ಬ್ರಹ್ಮ ಕೇತನ = ದ್ವಜ, ಬಾವುಟ; ತಿಂತಿಣಿ = ಗುಂಪು, ಸಮೂಹ; ಯೋದ್ಧಾ ಗಣ = ಸೈನಿಕರ ಗುಂಪು; ದಿವ = ಸ್ವರ್ಗ; ಎಲ್ಲೆಕ್ಕಟ್ಟು = ಮಿತಿ, ಮೇರೆ, ಗಡಿ, ಸೀಮೆ; ಚಿರ = ಶಾಶ್ವತ; ಬಣ್ಣದಣ್ಣ ತಮ್ಮರು = ಎಲ್ಲ ವರ್ಣದ ಸಹೋದರರು; ಭೂಮ = ಭವ್ಯವಾದ, ಮಹತ್ವಳ್ಳ; ಕುಡಿಗಳು = ಮಕ್ಕಳು; ನೋನು = ವೃತವನ್ನು ಆಚರಿಸು; ನರತೆ = ಮಾನವೀಯತೆ; ಪದಪದಕೂ = ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೂ; ತಿಮಿರ = ಅಂಧಕಾರ, ಕತ್ತಲೆ; ನಿಮಿರು = ನೆಟ್ಟಗಾಗು;

II. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ನಾವು ಹೊಸ ತತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕರು ಎಂದು ಕವಿ ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ?
2. ಯುವಜನರನ್ನು ಕವಿ ಹೇಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ?
3. ಯುವ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆ ಕವಿ ನೀಡಿದ ಕರೆ ಯಾವುದು?
4. ಯಾವುದರಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಕವಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ?

5. 'ಕೃತಕ ತಿಮಿರದಾಳ' ಪದದ ಭಾವಾರ್ಥವೇನು?

III. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ದೇಶಾಭಿಮಾನದ ಸ್ವದನವು ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಮೂಡಿಬಂದಿದೆ? ವಿವರಿಸಿ.
2. 'ನವ ವಿಧಾತರು' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಕವಿ ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ?
3. ಮಾನವೀಯತೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕವಿ ಹೇಳುವ ವಿಚಾರಗಳೇನು?

IV. ಸಂದರ್ಭ ಸಹಿತ ವಿವರಿಸಿ.

1. ನರರ ನಡುವಿನಡ್ಡಗೋಡೆಗಳನು ಕುಟ್ಟಿ ಕೆಡಹುವವು.
2. 'ಎಲ್ಲ ಒಂದೆ' ಎಂಬುದೊಂದೆ ನಮ್ಮ ರಣಕ್ರಂದನ.
3. ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೆ ತಾಯ ಎದೆಯಾಸೆಯ ಕುಡಿಗಳು.
4. ಜಾತಿ ಮತದ ಗುಹೆಗಳಿಂದ ಹೊರಬನ್ನಿರಿ ಬಯಲಿಗೆ.

V. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ

1. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿರಿ.

ನಾವೆಲ್ಲರು, ನಡುವಿನಡ್ಡ ಮುಂದೋಡುವ, ಎಂಬುದೊಂದೆ, ದಿನವನ್ನಿಲ್ಲಿ ಬನ್ನಿರಣ್ಣ, ಎದೆಯಾಸೆ, ಎದೆಗೆದೆಯ, ಸುಟ್ಟುರಿ, ಎದೆಯೊಲವು, ಬಂಗಾರವನರಳಿಸಿ, ಒಮ್ಮತದೊಗ್ಗಟ್ಟು ತಿಮಿರದಾಳ, ಕೂಡಿಸಿರೆದೆ.

2. ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಬರೆದು ಸಮಾಸವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿರಿ.

ಪ್ರೇಮಾಗ್ನಿ, ಹೋಮಾಗ್ನಿ, ಮುನ್ನುಗ್ಗು, ಒಗ್ಗಟ್ಟು, ಒಮ್ಮತ, ಒಬ್ಬಗೆ

3. ತತ್ಸಮ-ತತ್ಪದಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

ಚಿರ, ವಿಸ್ತಾರ, ಯುಗ

VI. ಚಟುವಟಿಕೆ

1. ಬೇರೆ ಕೆಲವು ಕವಿಗಳು ಬರೆದ ದೇಶಾಭಿಮಾನದ ಕವನಗಳನ್ನು ಓದಿರಿ.
2. ಅಡಿಗರ ಇತರ ಕವನಗಳನ್ನು ಓದಿರಿ.

6. ಶಿಶಿರದ ಪಾಡು

- ಎಚ್.ಎಸ್. ವೆಂಕಟೇಶಮೂರ್ತಿ

ಶಿಶಿರದಲಿ ತಟತಟನೆ ಉದುರುವೆಲೆ ನೋಡುತ್ತ
ನಡುಗಿತ್ತು ಮೈಯಿ ಕವಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗೆ
ಕಣ್ಣು ತುಂಬಿತು ದೃಶ್ಯ ಕಂಬನಿಯ ಮಣಿಯಾಗಿ
ಜಪಮಾಲೆ ಹರಿಯುತಿರೆ ಮನಸಿನೊಳಗೆ

ಅಲ್ಲೆ ಗಂಗೆಯ ಹರಿವು ಎಲ್ಲೊ ಹಕ್ಕಿಯ ಕೂಗು
ಬಿಳಿಮುಗಿಲ ಬಾನೆದೆಯ ಬಿಕ್ಕಳಿಕೆಗೆ
ಎದೆ ತುಂಬ ನರೆ ಮಂಜು ಯಾರೊ ಅಳುವಂತಿದೆಯೆ
ಹೆಣ್ಣೆ? ಎಂತಹ ನೋವು ಮಣ್ಣಿನೊಳಗೆ

ಅಗೊ ಅಲ್ಲಿ ದೂರದಲಿ ಯಾರೊ ಮಣ್ಣಿಲಿ ಹೊರಳಿ
ನೆಲದ ಹೊಕ್ಕುಳ ಬಳ್ಳಿ ಹೊ ಮಾಸಲು
ಹತ್ತಿರಕೆ ಬಂದು ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಕಂಡನು ಹೆಣ್ಣು
ಯಾರಿವಳು ಪರಿಚಿತವು ಮೊಗದ ನೆರಳು?

ಯಾರಮ್ಮ ನತದೃಷ್ಟೆ ದಟ್ಟ ಕಾಡಿನ ನಡುವೆ
ಒಬ್ಬೊಂಟಿ ಅಲೆಹೊಡೆದು ಅಳುತಲಿರುವೆ
ನಾನು ಋಷಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣದ ಕರ್ತೃ
ಹೆದರದಿರು ನುಡಿ ತಾಯೇ ನನ್ನ ಮಗುವೇ

ಹೆಣ್ಣು ಬಿಕ್ಕಳಿಸಿದಳು ಮರದ ಹರೆ ಹರೆ ಕಡ್ಡಿ
ಕರಗಿ ಒಂದೊಂದರಲಿ ಬೆರೆಯುತಿರಲು
ನಾನು ಜಾನಕಿ ನಾನು ದಾಶರಥಿ ಪ್ರಿಯಸತಿ
ನಾನು-ನಕ್ಕಿತು ಕೊಳ - ನಾನು ಸೀತೆ

ಹಾ ಎಂದು ಗರ ಹೊಡೆದು ತತ್ತರಿಸಿ ಹೋದ ಕವಿ
ತಾನು ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕಡೆದಿಟ್ಟ ಪಾತ್ರ
ಜೀವಂತವಾಗಿ ತನ್ನೆದುರು ಮೊಖ್ತಾ ಬಂದು
ಕಂಬನಿಯ ಮಿಡಿಯುತಿರೆ ಕುಡಿ ಬೆರಳಲಿ

ಹೇಗೆ ನಂಬಲಿ ಇದನು ಹೇಗೆ ನಂಬದೆ ಇರಲಿ
ಎದುರಿಗೇ ಇರುವಾಗ ಲೋಕಮಾತೆ
ಶ್ರೀರಾಮಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಮುಗಿಸಿದ ಮೇಲೆ
ಹೀಗೆ ಎದುರಾಗುವುದೆ ತನ್ನ ಮಾತೆ?

ಕೃತಿಯ ಮುಗಿಸಿದ ತೃಪ್ತಿ ಮಣ್ಣಿಂದ ಹೊನ್ನನ್ನು
ರೂಪಾಂತರಿಸಿದ ತೃಪ್ತಿ ಶಾಂತಿಯೊಳಗೆ
ರಾಮ ನಾಮ ಧ್ಯಾನ ಏಕ ಶ್ರುತಿ ನಿಂತಾಗ
ಹೇಗೆ ಒಡೆಯಿತು ನೀಲಿ ಶಿಶಿರದೊಳಗೆ?

ಅಮ್ಮ ಜಾನಕಿ ನಾನೆ ನಾನೆ ಕತೆ ಕಟ್ಟಿದವ
ನಾ ಕೊರೆದ ಸಾಲುಗಳ ಆಚೆ ಈಚೆ
ಕಾಣುತ್ತ ಕಳೆಯುತ್ತ ದಂಡಕವ ದಾಟಿದಿರಿ
ಉಪ್ಪು ಕಡಲಿಗೆ ಒಂದು ಸೇತು ಕಟ್ಟಿ

ಕತ್ತಲಲಿ ಅವಿತ್ತಿದ್ದ ಹೃದಯ ದ್ವೀಪಕೆ ಬೆಂಕಿ
ಹಚ್ಚಿ ಬೆಳಗಿದ್ದಾಯ್ತು ಕನಕ ಲಂಕೆ
ಕಾಡಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ನೆನಪಿನ ಹಸುರ ಸಸಿನಾಟಿ
ಕಣ್ಣೀರ ಹನಿಸಿದಿರಿ ಕೊನೆಯ ತನಕ

ಕಾಡು ದಾರಿಯು ಮುಗಿದು ಕೊನೆಗೆ ನಗರದ ನಡುವೆ
ಲಲಿತ ಮಹಲರಳಿ ಶ್ರೀರಾಮ ಸೀತೆ
ಒಂದಾಗಿ ಕೂಡಿರಲು ಕಂಟವನು ಕೆಳಗಿಟ್ಟೆ
ಹೀಗೇಕೆ ಬಂದೆಯೋ ಲೋಕಮಾತೆ?

ಕವಿಯ ಪಾದವ ಹಿಡಿದು ಸೀತೆ ಕಣ್ಣುಬಿದಳು
ನೆರಳು ತಲೆ ಇರಿಸಿತ್ತು ಬಿಸಿಲ ಅಡಿಗೆ
ಕಂಪಿಸುವ ಬೆರಳುಗಳು ಕಾರ್ಮುಡಿಯ ಸವರಿದವು
ಬಿಸಿಲು ಚುಕ್ಕಿಯು ಆಡಿ ನೆಳಲಿನೊಳಗೆ

ಬೋಳು ಮರವೊಂದರಡಿ ಬಸುರಿ ಸೀತೆಯ ನಡೆಸಿ
ಛಿದ್ರ ನೆರಳಲ್ಲಿ ಜಾನಕಿಯ ಚೊತೆಗೆ
ಕುಳಿತು ಕೇಳಿದ ಕವಿಯು ಹೇಳು ಮಗಳೇ ಹೇಳು
ಏಕಿಂಥ ಗತಿ ಬಂತು ಮತ್ತೆ ನಿನಗೆ?

ಪತ್ರವಿಲ್ಲದ ರೆಂಬೆ ಪುಷ್ಪವಿಲ್ಲದ ರೆಂಬೆ
ನಡುವೆ ಕಂಜದಳಾಕ್ಷಿ ನೋಟ ಕೂತು
ಒಂಟಿ ಹಕ್ಕಿಯ ಬಾಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯ ಚಿಗುರು
ತಪಸಿ ತಪಿಸಿದ ಹುತ್ತದಲ್ಲಿ ಹೂತು

ರಾಮನಿರುವನಕ ರಾಮಾಯಣವು ಮುಗಿವುದೆ?
ಅಂತೆ ಸೀತೆಯ ಚಿಂತೆ ಸಾಯುವ ತನಕ
ಅಧಿಕಾರದೊಳಗಿಟ್ಟು ಹೇಗೆ ಕತೆ ಮುಗಿಸುವಿರಿ
ಆಗಲೇ ಆರಂಭ ಬದುಕಿನಣಕ

ರಾಮಾಯಣದ ಸಾಲು ಬಿತ್ತರದ ಬಯಲಲ್ಲಿ
ಏನು ಬೇಕಾದರೂ ಬೆಳೆಯಬಹುದು
ಕಟ್ಟಡದ ಹೊರಗಡೆಗೆ ಎಂಥ ಬೆತ್ತಲ ಬಯಲು
ಅನುಮಾನಗಳ ನೆಳಲು ಸುಳಿಯಬಹುದು.

ಬೆಂಕಿಯಲಿ ಬೆಂದ ಅಪರಂಜಿ ಪುತ್ಥಳಿ ಕೂಡ
ಬೆನ್ನ ಹಿಂದಕೆ ನೆಳಲ ಚೆಲ್ಲಬಹುದು
ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಗುಟ್ಟುಗಳು ಮಿಸುಕಾಡುತಿರುವಾಗ
ಶ್ರೀರಾಮ ಸೀತೆಯನು ತೊರೆಯಬಹುದು.

ಕನ್ನಡಿಯ ಬಿಂಬವೇ ಮುಖವನಣಕಿಸುವಾಗ
ಅರಮನೆಯ ಸುಡುಗಾಡು ತವರು ಕಾಡು
ನೀನೆನ್ನ ಹೆತ್ತವನು ರಾಮಾಯಣದ ಹೊರಗೆ
ರಾಮ ಹಾಡಿದ್ದುಂಟು ಇಂಥ ಹಾಡು

ಸೀತೆ ನಿಟ್ಟುಸಿರಿದಲು ಬೋಳು ಆಲದ ಬೆರಳು
ಬೆರಳಲ್ಲಿ ಕಂಬನಿಯ ನೀಲ ಹರಳು
ಅದರ ಸುತ್ತಲು ಕಪ್ಪು ದಟ್ಟವಾಗುತ್ತಿರಲು
ದನಿ ಹೂತು ಕಂಪಿಸಿತು ಕವಿಯ ಕೊರಳು.

ಕವಿ-ಕಾವ್ಯ ವಿಚಾರ

ಎಚ್.ಎಸ್. ವೆಂಕಟೇಶ ಮೂರ್ತಿಯವರು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚನ್ನಗಿರಿ ತಾಲೂಕಿನ ಹೊದಿಗೆರೆಯವರು. ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಸೈಂಟ್ ಜೋಸೆಫ್ ಕಾಲೇಜಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ನಿವೃತ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಕನ್ನಡ ಕಥನ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶೇಷ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸಿದ್ದಾರೆ. ನವೋತ್ತರ ಕಾಲದ ಪ್ರಮುಖ ಕವಿಯಾದ ಇವರು ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನಮ್ಮ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಬಾಗಿಲು ಬಡಿದ ಜನ, ಎಷ್ಟೊಂದು ಮುಗಿಲು, ಸಿಂದಾಬಾದನ ಆತ್ಮಕಥೆ, ಭೂಮಿಗೂ ಒಂದು ಆಕಾಶ, ಸೋನಿ ಪದ್ಯಗಳು ಮೊದಲಾದ ಹದಿನೆಂಟು ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು ಇವರು ಹೊರತಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಸೀತಾ ಪರಿತ್ಯಾಗ ಹಲವು ಕವಿಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿರುವ ವಸ್ತು ಇಲ್ಲಿ ಸೀತಾ ಪರಿತ್ಯಾಗದ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಶಿಶಿರ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಶಿರವು ಬರಡು ಪ್ರಕೃತಿಯ ರೂಪವನ್ನು ನೀಡುವ ಋತು. ರಾಮಾಯಣದ ಕರ್ತೃ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗೆ ತನ್ನ ಕಾವ್ಯದ ನಾಯಕಿ ಅಕಸ್ಮಾತ್ ಎದುರಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ರಾಮನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕದ ಅನಂತರದ ಕತೆ ಕವಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗೆ ತಿಳಿದಿಲ್ಲ. ರಾಮನಿರುವವರೆಗೆ ರಾಮಾಯಣ ಮುಗಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಸೀತೆಯ ಚಿಂತೆ ಸಾಯುವ ತನಕ ದೂರವಾಗದು. ರಾಮಾಯಣದ ಕತೆ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಬಯಲಿನಂತೆ ವಿಶಾಲವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಏನು ಬೇಕಾದರೂ ಬೆಳೆಯಬಹುದು. ಅನುಮಾನಗಳ ನೆಳಲು ಸುಳಿದುದರಿಂದಾದ ನೋವಿನ ಕತೆಯನ್ನು ಸೀತೆ ಹೇಳುತ್ತಾಳೆ. ಉತ್ತರ ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ

ಪ್ರಕೃತಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಮನ್ವಯ ಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಬ್ದ ಚಿತ್ರಗಳಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಅರ್ಥ ವಿಸ್ತಾರದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಇದೊಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಕಥನ ಕವನವಾಗಿದೆ.

I. ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ

ನರೆ =ಬಿಳಿ; ಮೊಗ =ಮುಖ; ನತದೃಷ್ಟಿ =ಅದೃಷ್ಟಿಹೀನಿ; ಗರ =ಗ್ರಹ, ಭೂತ; ಮೊಖ್ತಾ =ಮುಖತಃ; ನೀಲಿ =ಶ್ಯಾಮಲವರ್ಣ, ಆಕಾಶ; ದಂಡಕ =ದಂಡಕಾರಣ್ಯ; ಕನಕ =ಬಂಗಾರ; ಲಲಿತ =ಸುಂದರ; ಕಂಟ =ಬರೆಯುವ ಸಾಧನ; ಕಾರ್ಮುಡಿ =ಕಪ್ಪಾದ ತಲೆಗೂದಲು; ಪತ್ರ =ಎಲೆ; ಕಂಜ =ತಾವರೆ; ಅಣಕ =ವ್ಯಂಗ್ಯ; ಬಿತ್ತರ =ವಿಸ್ತಾರ; ಅಪರಂಜಿ =ಪರಿಶುದ್ಧ; ಪುತ್ರಳಿ =ವಿಗ್ರಹ; ತೊರೆ =ತೃಜಿಸು; ಕೊರಳು =ದನಿ; ನಾಟು =ನೆಡು;

II. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿರಿ.

1. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಯಾರು?
2. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಕಂಡ ಹೆಣ್ಣು ಯಾರು?
3. ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಜಾನಕಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತುಗಳೇನು?
4. ಜಾನಕಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದ ವಿಚಾರವೇನು?

III. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿರಿ.

1. ಸೀತಾ ಪರಿತ್ಯಾಗವನ್ನು ಕವಿ ಹೇಗೆ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ?
2. 'ಶಿಶಿರದ ಪಾಡು' ಕವನದ ಸಾಂಕೇತಿಕತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿರಿ.

IV. ಕೆಳಗಿನವುಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಭ ಸಹಿತ ವಿವರಿಸಿರಿ.

1. ಹೆದರದಿರು ನುಡಿ ತಾಯೇ ನನ್ನ ಮಗುವೇ
2. ಕಾಡಿನುದ್ದಕ್ಕೂ ನೆನಪಿನ ಹಸುರ ಸಸಿ ನಾಡಿ ಕಣ್ಣೀರ ಹನಿಸಿದಿರಿ ಕೊನೆಯ ತನಕ
3. ರಾಮನಿರುವ ತನಕ ರಾಮಾಯಣವು ಮುಗಿವುದೇ?

V. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ

1. ಸಂಧಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಹೆಸರಿಸಿರಿ.

ಕಂಜದಳಾಕ್ಷಿ, ಮುಖವನಣಕಿಸು, ಸುಡುಗಾಡು, ಕಂಬನಿ,
ಮಣಿಯಾಗಿ, ಬಾನದೆ, ಒಂದೊಂದು, ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ, ದಟ್ಟವಾಗು

2. ವಿಗ್ರಹ ವಾಕ್ಯ ಬರೆದು ಸಮಾಸವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿರಿ.

ಬಿಳಿಮುಗಿಲು, ಕಾರ್ಮುಡಿ, ಅರಮನೆ, ಜಪಸರ, ನಿಟ್ಟುಸಿರು, ಕಂಬನಿ.

3. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳ ತತ್ಸಮ ತದ್ಭವಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

ಮೊಗ, ಗರ, ಬಿತ್ತರ, ಋಷಿ, ಲೋಕ, ಧ್ಯಾನ

VI. ಚಟುವಟಿಕೆ

1. ಎಚ್.ಎಸ್. ವೆಂಕಟೇಶಮೂರ್ತಿಯವರ ಇತರ ಕವನ ಸಂಗ್ರಹಗಳನ್ನು ಓದಿರಿ.

7. ಸಾವಿರಾರು ನದಿಗಳು

- ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯ್ಯ

ನೆನ್ನ ದಿನ
ನನ್ನ ಜನ
ಬೆಟ್ಟದಂತೆ ಬಂದರು.

ಕವು ಮುಖ ಬೆಳ್ಳಿಗಡ್ಡೆ ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ ಕಣ್ಣುಗಳು
ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಗಳನು ಸೀಳಿ ನಿದ್ರೆಯನ್ನು ಒದ್ದರು
ಕಂಬಳಿಗಳು ಕೊರಗಿದವು ಎದ್ದೇಳುವ ರೊಚ್ಚಿಗೆ
ಭೂಕಂಪನವಾಯಿತು ಅವರು ಕುಣಿದ ಹುಚ್ಚಿಗೆ
ಇರುವೆಯಂತೆ ಹರಿವಸಾಲು ಹುಲಿಸಿಂಹದ ದನಿಗಳು
ಧಿಕ್ಕಾರ ಧಿಕ್ಕಾರ ಅಸಮಾನತೆಗೆ
ಎಂದೆಂದಿಗು ಧಿಕ್ಕಾರ ಶ್ರೀಮಂತರ ಸೊಕ್ಕಿಗೆ
ಲಕ್ಷಾಂತರ ನಾಗರುಗಳು ಹುತ್ತಬಿಟ್ಟು ಬಂದಂತೆ
ಊರತುಂಬ ಹರಿದರು
ಪಾತಾಳಕೆ ಇಳಿದರು
ಆಕಾಶಕೆ ನೆಗೆದರು

ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಗಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ
ಬೇಲಿಮೆಳೆಯ ಮರಗಳಲ್ಲಿ
ಯಜಮಾನರ ಹಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಧಣಕೂರುವ ಪಟ್ಟದಲ್ಲಿ
ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ನನ್ನ ಜನ ನೀರಿನಂತೆ ನಿಂತರು.

ಇವರು ಬಾಯಿ ಬಿಟ್ಟೊಡನೆ
ಅವರ ಬಾಯಿ ಕಟ್ಟಿತು

ಇವರ ಕಂಠ ಕೇಳಿದೊಡನೆ
 ಅವರ ದನಿ ಇಂಗಿತು
 ಕ್ರಾಂತಿಯ ಬಿರುಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಬೀಸಿದ ನನ್ನ ಜನ
 ಭಡಿಯ ಏಟು ಹೊಡೆದವರ
 ಕುತ್ತಿಗೆಗಳ ಹಿಡಿದರು.
 ಪೋಲಿಸರ ದೊಣ್ಣೆಗಳು ಏಜೆಂಟರ ಕತ್ತಿಗಳು
 ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ ಪುರಾಣ ಬಂದೂಕದ ಗುಡಾಣ
 ತರಗಲೆಕಸಕಡ್ಡಿಯಾಗಿ
 ತೇಲಿತೇಲಿ ಹರಿದವು
 ಹೋರಾಟದ ಸಾಗರಕ್ಕೆ
 ಸಾವಿರಾರು ನದಿಗಳು.

ಕವಿ-ಕಾವ್ಯ ವಿಚಾರ

ನವ್ಯ ಕಾವ್ಯದ ಗತಿ ಇಳಿಮುಖವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ವಲಯಕ್ಕೆ ಹೊಸ ಆಲೋಚನೆ ಹಾಗೂ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡಿದ ಪ್ರಮುಖ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯ ಒಬ್ಬರು. 'ದಲಿತ ಕವಿ' ಎಂದೇ ಪ್ರಖ್ಯಾತರಾದ ಅವರ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ದಾಖಲೆಯಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಅಲಕ್ಷಿತ ಸಮುದಾಯದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಯಾವ ಮೂಲಜೂ ಇಲ್ಲದೆ ಒಂದು ದಶಕದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯವಾಗಿಸಿದ ದಲಿತ ಕವಿ ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯ ಹಲವು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಣತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಕಟಿತ ಕೃತಿ 'ಹೊಲೆ ಮಾದಿಗರ ಹಾಡು'. ಬಳಿಕ ಇವರು ಸಾವಿರಾರು ನದಿಗಳು, ಕಪ್ಪು ಕಾಡಿನ ಹಾಡು ಮೊದಲಾದ ಕವನ ಸಂಕಲನಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಗ್ರಾಮ ದೇವತೆಗಳು' ಇವರ ಪಿ.ಎಚ್.ಡಿ ಪ್ರಬಂಧ. ಜಾನಪದ, ಸಂಶೋಧನೆ, ವಿಚಾರ, ವಿಮರ್ಶೆ, ರಾಜಕೀಯ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯನವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಏಕಕಾಲಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡವರು. 'ಸದನದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯ' ಎಂಬುದು ಅವರನ್ನು ಕುರಿತು ಬಂದ ಇತ್ತೀಚಿನ ಕೃತಿ. 'ಮೆರವಣಿಗೆ' ಅವರ ಸಮಗ್ರ ಕಾವ್ಯ ಸಂಕಲನ. 'ಬಡವರ ನಗುವಿನ ಶಕ್ತಿ' ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯನವರ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತ ವಿಮರ್ಶಾ ಲೇಖನಗಳ ಸಂಕಲನ.

'ಸಾವಿರಾರು ನದಿಗಳು' ಎಂಬ ಈ ಕವನವನ್ನು ಅವರ 'ಸಾವಿರಾರು ನದಿಗಳು'

ಎಂಬ ಕವನ ಸಂಕಲನದಿಂದಲೇ ಆರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ಹೋರಾಟದ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಸಾವಿರಾರು ನದಿಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಈ ಕವಿತೆಯ ಅಂತರಾರ್ಥ. ನದಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಮುದ್ರದ ಸಾಕಷ್ಟು ಹಳತಾದ ಪ್ರತೀಕವನ್ನು ಹೊಸ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಸಿರುವುದು ಚೇತೋಹಾರಿಯಾಗಿದೆ. ಹೋರಾಟದ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಜನ ನದಿಯಂತೆ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ಈ ನದಿ ಎಲ್ಲಾ ಜಾಗಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕವನ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ಹೋರಾಟದ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುತ್ವದ ದಬ್ಬಾಳಿಕೆ, ಶೋಷಣೆಯ ಆಸ್ತ್ರಗಳು ತರಗಲೆಯಾಗಿ ತೇಲುತ್ತವೆ. ಸಿದ್ದಲಿಂಗಯ್ಯನವರ ಕಾವ್ಯ ತುಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಗಾದವರ ದನಿಯಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಬಾರಿಗೆ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಬಳಕೆಯ ಹೊಸ ರೀತಿಯನ್ನು ಅವರ ಕವನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಸಾವಿರಾರು ನದಿಗಳು ಅವರ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವನ. ಈ ಕವನದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ದಲಿತರು ಎಚ್ಚರಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ. 'ನನ್ನ ಜನ ನೀರಿನಂತೆ ನಿಂತರು' ಎಂಬ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಜಾತ್ಯತೀತತೆ ಮತ್ತು ಸಮಾನತೆಯ ಭಾವವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. 'ನೀರು' ಸಮಾನತೆಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಬಂದು, ಆ ಮೂಲಕ ನಾಳಿನ ಕನಸನ್ನು ನಿನ್ನೆಯ ವಾಸ್ತವವೆಂಬಂತೆ ಬಣ್ಣಿಸಿದ ಈ ಕವನ ಬಂಡಾಯ-ದಲಿತ ಧೋರಣೆಗಳ ಸೃಜನಶೀಲ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿದೆ.

I. ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ

ರೊಚ್ಚು =ಕೋಪ, ಸಿಟ್ಟು ; ನೆಗೆಯು =ಹಾರು; ನಾಗರ =ನಾಗರ ಹಾವು;
 ಗುಡಾಣ =ದೊಡ್ಡ ಮಡಕೆ; ಛಡಿ =ಶೆಳ್ಳಗಿನ ಕೋಲು;

II. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿರಿ.

1. ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಜನರು ಹೇಗೆ ಹೊರಟರು?
2. ಜನರ ಹೋರಾಟದ ಪರಿಣಾಮವೇನಾಯಿತು?
3. ಹೋರಾಟದ ಜನರು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ನಿಂತರು?
4. ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ ನೀರು ಯಾವುದರ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ?

III. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿರಿ.

1. ದಲಿತರು ಜಾಗೃತರಾಗಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರ ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಚಿತ್ರಿತವಾಗಿದೆ? ವಿವರಿಸಿರಿ.
2. ಹೋರಾಟದ ಪ್ರವಾಹದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ವಿವರಿಸಿರಿ.

IV. ಕೆಳಗಿನವುಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಭ ಸಹಿತ ವಿವರಿಸಿರಿ.

1. ನನ್ನ ಜನ ಬೆಟ್ಟದಂತೆ ಬಂದರು.
2. ಧಿಕ್ಕಾರ ಧಿಕ್ಕಾರ ಅಸಮಾನತೆಗೆ
3. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ನನ್ನ ಜನ ನೀರಿನಂತೆ ನಿಂತರು.
4. ಹೋರಾಟದ ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಸಾವಿರಾರು ನದಿಗಳು

V. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ

1. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿರಿ.
ಎದ್ದೇಳು, ಎಂದೆಂದಿಗು, ಲಕ್ಷಾಂತರ
2. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಗ್ರಹ ವಾಕ್ಯ ಮಾಡಿ ಸಮಾಸದ ಹೆಸರನ್ನು ತಿಳಿಸಿರಿ.
ಕೈ ಬೀಸು, ಬಿರುಗಾಳಿ
3. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳ ತತ್ಸಮ ತದ್ಭವಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.
ಮುಖ, ಆಕಾಶ, ನಿದ್ರೆ, ಸಿಂಹ, ದನಿ

VI. ಚಟುವಟಿಕೆ

1. ಸಿದ್ಧಲಿಂಗಯ್ಯನವರ ಇತರ ಕವನಗಳನ್ನು ಓದಿ ತಿಳಿಯಿರಿ.

8. ಭರತ—ಬಾಹುಬಲಿ

- ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿ

ಅರಸ ಬಿನ್ನಹ ಪುಷ್ಪಶರವಲ್ಲ ಲೋಹಾಸ್ತ್ರ
ಧುರಕೊಡ್ಡಿದನು ಯುವರಾಜ
ಪುರದೊಳವೊಗದಿನ್ನು ಕಟಕವೆಲ್ಲವು ಯಮ-
ಪುರವನೆಯುವುದೆಂದರವರು ||1||

ಕುಲಿಶದೇಹಿಗಳು ನೀವಿಬ್ಬರಿನ್ನಂಕದ
ತಲೆದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಕ್ಕುವಾಗ
ಬಳೆಗಾರವಸರದೊಳೆರಡಾನೆವೊಕ್ಕು ಹೋ-
ಕುಳಿಸಿದಂತಹುದೆಂದರವರು ||2||

ಇದಕೆ ನೀವೇನ ಕಂಡಿರಿ ಪೇಳಿರೆಂದರಂ-
ಜದೆ ನುಡಿವೆವೆ ಸ್ವಾಮಿಯೆನಲು
ಎದೆಹಾರು ಬೇಡವೈ ಪೇಳಿರೆಂದನು ಧರ್ಮ-
ಕದನಕೊಪ್ಪೆಂದರಾ ಹಿತರು ||3||

ದೃಷ್ಟಿ ಯುದ್ಧವ ಜಲಯುದ್ಧವ ಮಲ್ಲರ
ಮುಷ್ಟಿಯುದ್ಧವನಿಬ್ಬರೆಸಗಿ
ಅಷ್ಟರ ಮೇಲೊಂದು ತೊಡಕಲಾಗದು ಸರ್ವ
ರಿಷ್ಟವಿದೆಂದರು ಹಿತರು ||4||

ಮೃದುಯುದ್ಧ ಮೂರಲ್ಲದಿನ್ನೊಂದನೆಸಗೆನೆಂ
ಬುದಕಭಯದ ಪಾಲಿಸೆಂದು
ಮೊದಲು ಚಕ್ರಿಯೊಳು ನಂಬುಗೆಗೊಂಡು ಪರಿದೆಯ್ವಿ
ಮದನನೊಳ್ ಕಂಡರು ಮತ್ತೆ ||5||

ಸೋಲವಂಗಳಜಗಾದರಸಗೇರಗಲಿ ನೃ
 ಪಾಲನ ಕಾರ್ಯ ಹಿಂಚಿದರೆ
 ಕಾಲಿಗರಗದೆ ಕಂದರ್ಪ ತನ್ನೂರ್ಗಯ್ಡಿ
 ಬಾಳಲೆಂದಾಡಿ ತಿದ್ದಿದರು ||6||

ಸಂಗರ ದೊರೆಗಳಿಬ್ಬರಿಗಲ್ಲದಳಿದ ಷ
 ಡಂಗವಾಹಿನಿಗಿಲ್ಲವೆಂದು
 ಡಂಗುರ ಸಾರಿತು ಕಟಕದೊಳ್ ಮದನನ
 ಣ್ಣಂಗೊಡ್ಡಿ ನಿಲೆ ಮೇರುವಂತೆ ||7||

ಗರ್ವಗಿರಿಯನಿಳಿವಂತಾನೆಯಿಂದಿಳಿ
 ದುರ್ವಿಯೊಳಲ್ಲದೂರವನು
 ಕರ್ಪುವಿಲ್ಲನು ಮಧ್ಯದೊಳು ನಿಂದನಾ ಪಸುರ್
 ಪರ್ವತ ನಿಂದುದೆಂಬಂತೆ ||8||

ಮೀನಾಂಕನನುವಾಗಿ ನಿಂದ ಮುಂದಣ ಕಾರ್ಯ
 ವೇನೆಂದರಾ ಚಕ್ರಿಯೊಡನೆ
 ನಾನೆ ಬಂದೆಲ್ಲವ ಪೇಳ್ವೆನೈ ಎಂದಿಷ್ಟು
 ಮೋನವ ತಾಳ್ಳು ಚಿಂತಿಸಿದ ||9||

ಮೃದುಯುದ್ಧದೊಳು ಭಂಗಗೈದನಾದರೆ ನಾಚಿ
 ಸದನವ ತೊರೆವನಾ ಮಾರ
 ಇದಕಾವ ಯುಕ್ತಿಯೆಂದೆದೆಯಲ್ಲಿ ನೆನೆದನು
 ಮೊದಲ ಸೋದರರಾಟಕಂಜಿ ||10||

ಸಾಹಸಪರರ ನೋಯಿಸಬೇಕು ಸ್ವಕುಟುಂಬ
 ದ್ರೋಹವ ಮಾಳ್ಳುದು ಗುಣವೆ
 ಬಾಹುಬಲಿಯ ಮೂರ್ಖತನಕೇನ ಮಾಳ್ವೆನೆಂ
 ದಾಹಿರಿಯಣ್ಣ ಚಿಂತಿಸಿದ ||11||

ಶ್ರೀಹಂಸನಾಥ ನೀನೆ ಬಲ್ಲೆಯಿದಕೆ ತ-
 ಕ್ಕೂಹೆ ಯಾವುದು ಸ್ವಾಮಿಯೆಂದ
 ರೂಪಿಸಿತೊಂದು ದಿಪ್ತೋಪಾಯ ಗುರುವಿನ
 ಮಾಹತ್ವೆಯೆಂದರೆ ನಕ್ಕ ||12||

ಹಿಡಿಯೊ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯನೆಂದನಾಗಳೆ ತಂದು
 ಹಿಡಿದರೇರಿದನು ಚಕ್ರೇಶ
 ಬಡಿದರೀರಾರು ಭೇರಿಯನಹೊ ದಿಗ್ವಿತ್ತಿ
 ಯೊಡವವೊಲಾಯ್ತೆಯುತಿರ್ದ ||13||

ಪೊದೆದ ದುಕ್ಕೂಲ ಚಿತ್ರಾಂಗಿ ಚಿಮ್ಮರಿ ತೊಡ
 ವದಿರ್ವ ಚಾಮರ ಭತ್ತವೆಸೆಯೆ
 ಮದುವೆಗೆ ಪೋಪಂತೆ ಪೋಗುತಿರ್ದನು ನೋಡು
 ಕದನಕೆ ಭರತರಾಜೇಂದ್ರ ||14||

ಕಾಸೆವರೆಸಿ ಕಾಮನಿಂದಿರ್ದ ದೇವರು-
 ದಾಸೀನದಿಂದೆಯಲ್ಲೇಕೆ
 ಮಾಸಾಳಳಾಯತವಾಗಿ ಚಿತ್ತೈಸೆಂದರಾ
 ಸಮಯದಿ ಪ್ರಾಣಸಖರು ||15||

ನೀವು ಪೇಳ್ವುದು ಬುದ್ಧಿಯಹುದಾದರೆನ್ನ ಚಿ
 ದ್ವಾಪದೊಳೊಂದಾಯ್ತು ಬುದ್ಧಿ
 ಅವ ಚಿಂತೆಯು ಬೇಡ ಬನ್ನಿರೈ ಸದರದಿ
 ಹೂವಿನಂಬನಗೆಲೈನೆಂದ ||16||

ಭೂರಾಮನೆಯ್ತರುತಿಹುದು ನೂರಿನ್ನೂರು
 ಮಾರನೆ ಕಂಡನಾ ಮಾರ
 ಧೀರಮಾನಸನಾಗಿ ನಿಂದು ಮತ್ತೊಂದು ವಿ
 ಚಾರಿಸಿ ನುಡಿದನಷ್ಟರೊಳು ||17||

ಸನ್ನೆಯ ಹೊಯ್ದಾಗಳರಸನ ಮೊಗ ನೋಳ್ವೆ
ನನ್ನೆಗೆ ಪೊಲೆದಿರ್ಪೆನೆಂದು
ಸನ್ನಿಯವರಿಗೆ ಪೆಳ್ಳೆಡ್ಡೆಮೊಗವಿಕ್ಕಿ
ಗನ್ನದೊಳಿದನಾ ಮದನ

||18||

ತೋಳಿಂದ ತೋಳ್ವಿಡಿದಪ್ಪುಗೈಮೋಡಿಯೊ
ಳಾಲೋಕ ಮುಖವಡ್ಡೆವಿಕ್ಕಿ
ಕಾಳಗಕನುವಾಗಿ ನಿಂದನ ಕಂಡನು
ಭೂಲಲನೇಶ ಮುಂದಾಗ

||19||

ಜಗದಧಿನಾಥನ ಬಸುರಲ್ಲಿ ಬಂದು ನಾ
ಡುಗರ ಮಧ್ಯದೊಳಿಂತು ನಿಂತು
ಹಗರಣಕೆಳಿಸಿದನೆಯೆಂದು ಮೆಲ್ಲಮೆ-
ಲ್ಲಗೆ ನುಡಿವುತೆಯಿದನು

||20||

ಹತ್ತಿರಕೆಯ್ದುದು ಚಾಂಗು ಭಲಾಯೆನ
ಲೆತ್ತಿದ ಶಿಬಿಕೆಯಿಂದಿಳಿದು
ಹತ್ತೆಂಟು ಮಾರನೆ ಸ್ಮರನಿದಿರೊಳು ನಿಂದು-
ನುತ್ತಂಗ ಚರಿತನಾ ಚಕ್ರಿ

||21||

ಭೂರಿವಾದ್ಯದ ನಾದ ನಿಂದುದು ಕದನದ
ಭೇರಿಯ ಸನ್ನೆ ಮತ್ತಿರಲಿ
ಆರಯ್ದು ನಾಲ್ಕೆಂಟು ನುಡಿವೆಳ್ಳೆ ಮೊದಲೆಂದ
ನಾ ರಾಯ ಪಲರು ಕೇಳ್ವಂತೆ

||22||

ಮನಸಿಜ ಕೇಳಣ್ಣ ನಿನಗೆನಗಿಂದು ದು
ರ್ಮನದಿಂದ ಜಗಳವವುದಕೆ
ಘನವೇನು ಹೇಳು ನಿಷ್ಕಾರಣ ಕದನವ
ಜನಪರೆಸಗುವರೆಯೆಂದ

||23||

ನಿನ್ನೊಡವೆಯ ನಾನು ಕೊಂಡುದಿಲ್ಲಣ್ಣ ನೀ
ನೆನ್ನೊಡವೆಯ ಕೊಂಡುದಿಲ್ಲ
ಮುನ್ನಯ್ಯನಿರಿಸಿದಂದದಿ ರಾಜ-ಯುವರಾಜ
ಸನ್ನಾಹದೊಳಗಿದರ್ವಲೆ

||24||

ಪರನೊಬ್ಬನೆನ್ನೊಡನಿದಿರಾದರಾಗಳೆ
ಬರಲೊಡನಟ್ಟಿ ಮೇಟ್ಟುವೆನು
ಧರೆ ಮೆಚ್ಚದಣ್ಣ ಸೋದರರ ಕಾಳಗಕೆ ಮುಂ
ದೊರೆಯ ಬೇಕಂಕ ಪದ್ಧತಿಯ

||25||

ಪಾಟಿಸಿ ಕೇಳಣ್ಣ ನಾನು ನೀನಾಡುವ
ರಾಟಕಾರರು ನಮ್ಮ ಭಟರು
ನೋಟಕಾರರೆ ನೀನು ನೆನೆದ ಸಂಗ್ರಾಮ ಸ
ಘಾಟಿಕೆಯಾಯ್ತು ಕಂಚಾಸ್ತ್ರ

||26||

ಜಗದ ಭೂಭುಜರನಾಡಿಸಿ ನಾವು ನೋಡಿ ಪೆಂ
ಪೊಗೆದಿರೆ ಪೊತ್ತುಗಳೆಯದೆ
ನಗೆಗೆಡೆಯಾಗಿಂತು ನೆಗಳ್ಳರೆ ದೊರೆಯೆದ್ದು
ಹಗರಣವಾಡಿದಂದದೊಳು

||27||

ನನ್ನ ಗೆದ್ದುದರಿಂದ ನಿನಗೆ ಕೀರ್ತಿಯೇ ಹೇಳು
ನಿನ್ನ ಗೆಲ್ಲೆನ್ನೆಗೊಂದು ಜಸವೆ
ಪನ್ನಗೆ ನರಸುರಲೋಕದುತ್ತಮರು ಛೀ
ಯೆನ್ನರೆ ಯೋಚಿಸಿ ನೋಡು

||28||

ಅದಕೇನು ನೀನಿಂತು ಕದನಕೆಯಿದೆಯೆಸೆ
ಕದನದೊಳ್ ಗೆಲವೆಸೆ ಕಡೆಗೆ
ಬದೆಗರಂದದಿ ಹೋರಲೇತಕೆ ಗೆಲವು ನಿ
ನ್ನದು ಸೋಲವೆನಗೆ ಹೋಗಂದ

||29||

ದೃಷ್ಟಿ ವಿಜಯವೆಂದು ಪಂಚವಿಂಶತಿ ಚಾಪ
 ದಷ್ಟುದ್ದ ಹೆಚ್ಚು ನೀನೆನ್ನ
 ದೃಷ್ಟಿಸಬಹುದಾನು ನಿನ್ನ ನೋಳ್ವಾಗೂರ್ಧ್ವ
 ದೃಷ್ಟಿ ನೊಂದೆವೆ ಹೊಯ್ದುದೆಂದ ||30||

ಜಲಯುದ್ಧದೊಳು ನಾನು ಚೆಲ್ಲೆ ನಿನ್ನೆದೆ ಮುಟ್ಟೆ
 ಯಿಳವುದು ವಾರಿ ನೀನೆನ್ನ
 ಮುಳುಗಿಸಿ ಬಿಡಬಹುದದರಿಂದ ನನಗಾಗ
 ಚಳಿತಡ್ಡಮೊಗವಹುದೆಂದ ||31||

ಮಲ್ಲಗಾಳಗವೆಂತು ಭುಜಬಲಿಯೆಂದಯ್ಯ
 ನಲ್ಲವೆ ಪೆಸರಿಟ್ಟನಂದು
 ಬಲ್ಲೆನಯ್ಯನ ವಾಕ್ಯ ಹುಸಿಯದು ಭುಜಬಲ
 ದಲ್ಲಿ ನೀನೆತ್ತವೆಯೆಂದ ||32||

ಭರತೇಶನೆಂದನಗಯ್ಯ ಪೆಸರನಿಡೆ
 ಭರತಭೂಮಿಯನಾಳ್ವ ನಾನು
 ಕರೆದನು ಭುಜಬಲಿಯೆಂದಂದು ನಿನ್ನ ನೀ
 ನಿರದೆನ್ನನೆತ್ತವೆಯೆಂದ ||33||

ಅನುಜಾತಗ್ರಜ ಸೋತನೆಂಬಾಗ ಕ
 ರ್ರನೆ ದಶದಿಕ್ಕು ಕಂದಿದವು
 ಅನಲವಿಲ್ಲದೆ ಹೊಗೆ ಸೂಸಿತು - ಸೂಸದೆ
 ಮನುರತ್ತ ನೊಂದಾಡುವಾಗ ||34||

ಬೆದರಿತು ಕಟಕ ಹಾ ಕಷ್ಟವ ನನೆದೆನೆಂ
 ದೆದೆಯೊಳಂಗಜ ನೊಂದುಕೊಳುತ
 ಮದನ ಸಮ್ಮುಖವಾಗದೋರೆಯಾಗಿರೆ ಚಕ್ರಿ
 ಮುದದೋರಿ ಮತ್ತಿಂತು ನುಡಿದ ||35||

ಕೇಳಣ್ಣ ಚಕ್ರವ ಬಯಸಿತಿಲ್ಲಾನು
 ಶಸ್ತ್ರಾಲಯದೊಳು ತಾನು ಹುಟ್ಟಿ
 ಏಳಿಸಿ ನಾಡ ಸುತ್ತಿಸಿತು ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ
 ಆಲಿಗೆ ನೋವಾಗುವಂತೆ ||36||

ಆ ಸಿರಿಯನು ನಾನು ಪುಣ್ಯದ ಫಲವೆಂದು-
 ದಾಸೀನದೊಳು ನೋಡುತಿಹೆನು
 ಆಸೆಯಿಲ್ಲೆನಗೆ ನೀನೊಪ್ಪುಗೊಳ್ಳೊಂದಣ
 ಭೂಸುದತೀಶ ನೀನಲ್ಲೆ ||37||

ಅರಸಾಗಿ ನೀನೂರೊಳಿದೆ ನೀನಟ್ಟಿದ
 ದೊರೆಯಾಗಿ ನಾನೆಯ್ಲಿ ನಿನ್ನ
 ಧರೆಯ ಸಾಧಿಸಿ ತಂದೆನೊಪ್ಪುಗೊಳ್ ನಿನ್ನ ಭೂ
 ವರವ್ಯಂದವಿದೆ ಕಟಕವಿದೆ ||38||

ನಿನಗೆ ನಾನಣ್ಣನೆಂಬಕ್ಕರವಿಲ್ಲ ನೀ
 ನನುಜನೆಂಬಕ್ಕರುಂಟಪ್ಪ
 ನನೆವಿಲ್ಲ ನಿನ್ನ ಭಾಗ್ಯವ ಕಣ್ಣುಂಬ ನೋ
 ಳ್ಳೆನು ರಾಜಪದವಿಗಿಂತೊಪ್ಪು ||39||

ರಂಜನೆಗಾಡಿದ ಮಾತಲ್ಲ ನಂಬು ನಿ
 ರಂಜನ ಸಿದ್ಧನೆ ಸಾಕ್ಷಿ
 ಕಂಜಾಸ್ತ್ರ ನನಗಿದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಭಾಷೆ
 ಜಂಜಡದಿಚ್ಚೆಗಳಿಲ್ಲ ||40||

ವಿರಸವ ಬಿಡುಬಿಡೆಂದಾ ಚಕ್ರಿ ನುಡಿಯೆ ಪೂ
 ಸರನು ತಗ್ಗುತ ಮನಸಿನೊಳು
 ಮುರಿದ ಮೋರೆಯೊಳಿರೆ ಚಕ್ರರತ್ನವನಾಗ
 ಕರೆದಿಂತು ನುಡಿದನಾ ಚಕ್ರಿ ||41||

ಹೋಗ ಚಕ್ರವೇ ಭುಜಬಲಿಯನೋಲೈಸೆನೆ
ಹೋಗದೀತಗೆ ಪುಣ್ಯವುಂಟು
ಪೂಗಣೆಯಗೆ ಚಕ್ರ ಬೆಸಗೈವ ಪುಣ್ಯವಿ
ಲ್ಲಾಗಿ ನಿಂದಿತು ಮುಂದೆ ಬಂದು ||42||

ಎಲೆಲೆ ಪಿಶಾಚ ಹೋಗಂದರೇತಕೆ ಹೋಗೇ
ಕಲಹ ನಿನ್ನಿಂದಾದುದೆನಗೆ
ಜಲಶಾಸ್ತ್ರನತ್ತ ಸಾರೆಂದು ನೂಕಿದರದು
ಬಳೆ ಜಾರುವಂತೆ ಜಾರಿದುದು ||43||

ಇವಗೆ ಪುಣ್ಯಕ್ಷಯವಾಯ್ತಲ್ಲ ಚಕ್ರ ಸಾ
ರುವ ಪುಣ್ಯ ಮನಸಿಜಗಿಲ್ಲ
ಅವನೀಶ ನೂಕಿದ ಸರಿತದೊಳ್ಳದೂ
ರವ ಸಾಗಿ ನಿಂದಿತಾ ಚಕ್ರ ||44||

ಗರುಡಮಂತ್ರಕೆ ವಿಷವಿಳಿವಂತೆ ಭರತ ಭೂ
ವರನ ವಾಕ್ಯವ ಕೇಳಲಾಗಿ
ಜರಿಜರಿದಂಗಜಗತ್ತಿದ್ದ ಕೋಪ ಪೈ-
ಸರಿಸಿತು ಹೃದಯ ತಂಪಾಯ್ತು ||45||

ಏರಿದ ಹೆಡೆಯಿಳಿವಂತೆ ಮುನ್ನಿನ ಗರ್ವ
ಜಾರಿತು ಮೃದುವಾಯ್ತು ಚಿತ್ತ
ಗಾರಾಯ್ತು ಕಾರ್ಯ ನನ್ನಣ್ಣನಿಗಿರಾಗಿ
ದೂರ ಹೊತ್ತೆನಲಾ ಹಾಯೆಂದ ||46||

ಒಲೆದ ಮೋರೆಯ ತಿರುಹಿದನು ಸಮ್ಮುಖವಾಗಿ
ಕಳೆದನೊಯ್ಯನೆ ತೋಳ ತೊಡಕ
ಅಳುಕಾದುದಣ್ಣನ ಮೊಗವ ನೋಡದೆ ನಾಚಿ
ತಲೆಗುಸಿದಿದನಾ ಮದನ ||47||

ಕೈಯ ದಂಡೆಯ ಕಾಮ ಕಳೆದಾಗಲೆಲ್ಲರ
ಮೈಯ ಕಟ್ಟಿದವೊಲಾಯ್ತು
ಹುಯ್ಯಲಿನ್ನಿಲ್ಲ ಸಂತಸವೆಂದು ನಲಿದುದು
ತುಯ್ಯಲನುಂಡಂತೆ ಕಟಕ ||48||

ಕಡೆಯ ಯುದ್ಧದೊಳಲ್ಲದಿವರುಕ್ಕು ನಿಲ್ಲದೆಂ
ದಿಡಿಕಿರಿದೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದರ್
ನುಡಿಯೊಳೆ ಚಕ್ರ ಗಲ್ಲದ ಕಂಡು ಪೊಗಳ್ಳರು
ನುಡಿಯದೆ ಸಖಮಂತ್ರಿ ನೃಪರು ||49||

ಪಾಪಿ ನಾನೆನ್ನಣ್ಣನಿರಾಗಿ ಕುಲಕೆ ಲೋ
ಕಾಪವಾದವ ತಂದೆನಕಟ
ಕೋಪವರ್ಗಗಳಾರ ಕೆಡಿಸವೆಂದಾ ಪುಷ್ಪ
ಚಾಪ ತನ್ನೊಳು ಮರುಗಿದನು ||50||

ಅಪಕೀರ್ತಿಯಾಯ್ತಿದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗದು
ತಪಸಿಂದ ತೊಳೆಯಬೇಕೆಂದು
ಜಪಿಸಿದನಂಗಜನದು ಮೋಹಕರ್ಮದೊಂ
ದುಪಶಮದನುಭವವಲ್ಲೆ ||51||

ಕವಿ-ಕಾವ್ಯ ವಿಚಾರ

ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿ 16 ನೇ ಶತಮಾನದ ಜೈನಕವಿ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೂಡಬಿದಿರೆ ಇವನ ಹುಟ್ಟೂರು. ಕನ್ನಡ ಸಾಂಗತ್ಯ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವನು ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾದವನು. ಭರತೇಶ ವೈಭವ, ತ್ರಿಲೋಕಶತಕ, ರತ್ನಾಕರಾಧೀಶ್ವರ ಶತಕ, ಅಪರಾಜತೇಶ್ವರ ಶತಕ ಎಂಬ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಇವನು ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಕಾರ್ಕಳದ ಅರಸು ಆಚಾರ್ಯ ಭೈರವ ರಾಜನ ಆಸ್ಥಾನ ಕವಿಯಾಗಿ 'ಶೃಂಗಾರ ಕವಿ' ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದ. ರತ್ನಾಕರನು ತನ್ನ ಭರತೇಶ ವೈಭವದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಷಷ್ಟಿ ಶಲಾಕಾಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಭರತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕಥೆಯನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಜಿನನಾಗುವವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೀಸಲಾದ ಪಂಚಕಲ್ಯಾಣಗಳಿಗೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಭೋಗ ವಿಜಯ,

ದಿಗ್ವಿಜಯ, ಯೋಗ ವಿಜಯ, ಅರ್ಕಕೀರ್ತಿ ವಿಜಯ, ಮೋಕ್ಷ ವಿಜಯ ಎಂಬ ಐದು ವಿಜಯಗಳಲ್ಲಿ ಭರತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಸಾಂಗತ್ಯ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಭೋಗ ಯೋಗಗಳೆರಡನ್ನು ನವಿರಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸುವ ರತ್ನಾಕರನ ಕೌಶಲ್ಯವನ್ನು ಭರತೇಶ ವೈಭವದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು.

ಮೊದಲನೆಯ ತೀರ್ಥಂಕರನಾದ ವೃಷಭದೇವನ ಮಗನಾದ ಭರತನ ಆಯುಧಾಗಾರದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾಗುವ ಪುಣ್ಯ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಚಕ್ರರತ್ನವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಈ ಚಕ್ರರತ್ನವನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಭುವನವನ್ನೇ ಗೆದ್ದ ಭರತನಿಗೆ ಅವನ ಸೋದರನಾದ ಬಾಹುಬಲಿಯೇ ಶರಣಾಗಲು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಧಿವಿಗ್ರಹಗಳು, ಈ ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ವಿಫಲರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹೋರಾಟವಾದಲ್ಲಿ ಅಸಂಖ್ಯಾತ ಸೈನಿಕರ ಸಾವು ನೋವುಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುದರಿಂದ ಭರತ ಬಾಹುಬಲಿಯರಿಬ್ಬರೇ ಹೋರಾಡುವುದೆಂದು ತೀರ್ಮಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಹೋದರರೊಳಗೆ ಯುದ್ಧವು ಅನಿವಾರ್ಯವಾದ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಭರತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ನಯವಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ತಮ್ಮನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಿವೇಕೋದಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಭಾಗವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

I. ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ

1. ಪುಷ್ಪಶರ = ಮನ್ಮಥ; ಧುರ = ಯುದ್ಧ; ಕಟಕ = ಸೈನ್ಯ; ಎಯ್ದು = ಸೇರು;
2. ಕುಲಿಶದೇಹಿ = ವಜ್ರಶರೀರಿ; ವಸರ = ಅಂಗಡಿ; ಅಂಕದ ತಲೆ = ಯುದ್ಧರಂಗ; ಪೊಕ್ಕು = ಪ್ರವೇಶಿಸಿ; ಹೋಕುಳಿಸು = ಹೋರಾಡು;
3. ಎದೆಹಾರು = ತಲ್ಲಣ, ಭಯ;
4. ಎಸಗು = ಮಾಡು; ತೊಡಕು = ಹಿಂದೆ ಮುಂದೆ ನೋಡು, ಅಡ್ಡಿಮಾಡು;
5. ಚಕ್ರ = ಮಹಾರಾಜ;
6. ಅಂಗಜ = ಮನ್ಮಥ (ಬಾಹುಬಲಿ); ಸೋಲ = ಸೋಲುವಿಕೆ; ಹಿಂಚು = ಹಿಂದಾಗು, ಹಿಂದೆ ಬೀಳು; ಕಂದರ್ಪ = ಮನ್ಮಥ (ಬಾಹುಬಲಿ);
7. ಸಂಗರ = ಯುದ್ಧ; ಷಡಂಗ ವಾಹಿನಿ = ಆನೆ, ಕುದುರೆ, ರಥ, ಕಾಲಾಳು,

ದಿವಿಜ ಸೇನೆ ಮತ್ತು ಖೇಚರಸೇನೆಗಳೆಂಬ ಆರು ಅಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸೈನ್ಯ; ಕಲಕ = ಸೇನೆಯ ಬೀಡು; ಒಡ್ಡು = ಎದುರಿಸಿ ಯುದ್ಧ ಹೂಡು;

8. ಕರ್ಪವಿಲ್ಲ = ಮನ್ಮಥ (ಬಾಹುಬಲಿ); ಉರ್ವಿ = ಭೂಮಿ; ಪಸುರ್ ಪರ್ವತ = ಮರಕತ ಶೈಲ;
9. ಮೀನಾಂಕ = ಮೀನಿನ ಚಿಹ್ನೆಯ ಧ್ವಜವಿರುವ ಮನ್ಮಥ (ಬಾಹುಬಲಿ); ಮೋನ = ಮೌನ;
10. ಭಂಗಗೈ = ಸೋಲಿಸು; ಅಂಜು = ಹೆದರು; ಮಾರ = ಮನ್ಮಥ (ಬಾಹುಬಲಿ);
11. ಸಾಹಸಪರರು = ವೀರರು;
12. ರೂಹಿಸು = ಹೊಳೆ, ರುಪೂಗೊಳ್ಳು; ಉರೆ = ಹೆಚ್ಚಾಗಿ;
13. ಈರಾರು = ಹನ್ನೆರಡು; ದಿಗ್ವಿಜಯ = ದಿಕ್ಕೆಂಬ ಗೋಡೆ;
14. ದುಕೂಲ = ರೇಷ್ಮೆ ವಸ್ತ್ರ; ಚಿತ್ರಾಂಗಿ = ಅಲಂಕಾರದ ಅಂಗಿ; ಚಿಮ್ಮರಿ = ರುಮಾಲು; ತೊಡವು = ಅಭರಣ; ಅದಿರ್ವ = ಬೀಸುವ;
15. ಮಾಸಾಳ್ = ವೀರ; ಕಾಸೆ = ಕಚ್ಚಿ; ಆಯುತವಾಗು = ಸಜ್ಜಾಗು, ಸಿದ್ಧವಾಗು;
16. ಸದರ = ಸಲುಗೆ; ಹೂವಿನಂಬ = ಮನ್ಮಥ (ಬಾಹುಬಲಿ);
17. ಭೂರಾಮ = ಲೋಕಮನೋಹರವಾದವನು (ಬಾಹುಬಲಿ);
18. ಸನ್ನೆಯ ಹೂಯ್ = ಸಂಜ್ಞೆಮಾಡು; ಅನ್ನೆಗ = ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ; ಸನ್ನಿಧಿಯವರು = ಪರಿಚರರು, ಊಳಿಗದವರು; ಅಡ್ಡಮೊಗವಿಕ್ಕು = ಮುಖಿತಿರುಗಿಸು;
19. ಅಪ್ಪುಗೈ ಮೋಡಿ = ಕಟ್ಟಿದ ಕೈಯ ರೀತಿ; ಆಲೋಕ = ನೋಟ; ಅನುವಾಗು = ಸಿದ್ಧವಾಗು;
20. ನಾಡುಗರು = ಪ್ರಜೆಗಳು, ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು; ಹಗರಣ = ಅಪಹಾಸ್ಯ,

- ನಗೆಗೇಡಾಗುವಂತೆ ವರ್ತಿಸುವುದು, ಜಗಳ; ಎಳಸು =ಬಯಸು;
21. ಎಯ್ಯಂದು =ಬಂದು; ತಿಬಿಕೆ =ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ; ಚಾಂಗುಭಲಾ =ಮೆಚ್ಚುಗೆಯ ಉದ್ಗಾರ; ಸ್ಮರ =ಮನ್ಮಥ (ಬಾಹುಬಲಿ); ಚರಿತ =ಗುಣನಡತೆಯುಳ್ಳವ;
  22. ಆರಯ್ದು =ವಿಚಾರಮಾಡಿ; ಭೂರಿ =ಅತಿಶಯವಾದ;
  23. ದುರ್ಮನ =ಕೆಟ್ಟಮನಸ್ಸು ; ನಿಷ್ಕಾರಣ =ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ; ಮನಸಿಜ =ಮನ್ಮಥ (ಬಾಹುಬಲಿ); ಜನಪರು =ರಾಜರು;
  24. ಅಯ್ಯು =ತಂದೆ; ಸನ್ನಾಹ =ಸಿದ್ಧತೆ;
  25. ಒರೆ =ಹೇಳು; ಅಂಕಪದ್ಧತಿ =ಯುದ್ಧ ನಿಯಮ;
  26. ಪಾಟಿಸು =ವಿವೇಚಿಸು; ಕಂಜಾಸ್ಮ್ರ =ಮನ್ಮಥ (ಬಾಹುಬಲಿ); ಸಫಾಟಿಕೆ =ಅತಿಶಯ, ಚೆನ್ನ;
  27. ಪೆಂಪು =ಹಿರಿಮೆ; ನೆಗಳ್ =ಮಾಡು;
  28. ಪನ್ನಗ =ಹಾವು, ಸರ್ಪ; ಜಸ =ಕೀರ್ತಿ, ಯಶಸ್ಸು;
  29. ಹೋರು =ಯುದ್ಧಮಾಡು; ಬದೆಗ =ಕೀಳುಮನುಷ್ಯ, ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯ;
  30. ಪಂಚವಿಂಶತಿ =ಇಪ್ಪತ್ತೈದು; ಚಾಪ =ಬಿಲ್ಲು; ಉರ್ಧ್ವದೃಷ್ಟಿ =ಉನ್ನತ ದೃಷ್ಟಿ; ಮೇಲಕ್ಕೆ ನೋಡುವ ನೋಟ
  31. ವಾರಿ =ನೀರು; ಚಳಿತು =ಸೆಡೆದು;
  32. ಅನಲ =ಬೆಂಕಿ; ಅನುಚಾತ =ತಮ್ಮ;
  35. ಕಟಕ =ಸೈನ್ಯ; ಅಂಗಜ =ಮನ್ಮಥ (ಬಾಹುಬಲಿ);
  36. ಆಲಿ =ಕಣ್ಣು ;
  37. ಒಪ್ಪುಗೊಳ್ =ಸ್ವೀಕರಿಸು; ಭೂನುದತಿ =ಭೂಮಿಯೆಂಬ ಸ್ತ್ರೀ, ಭೂದೇವಿ;

38. ಭೂವರ ವೃಂದ =ರಾಜರ ಸಮೂಹ;
39. ಅಕ್ಕರು (ಅಕ್ಕರ) =ಪ್ರೀತಿ; ಅನುಜ =ತಮ್ಮ; ನನೆವಿಲ್ಲ =ಮನ್ಮಥ (ಬಾಹುಬಲಿ);
40. ಕಂಜಾಸ್ಮ್ರ =ಮನ್ಮಥ (ಬಾಹುಬಲಿ); ಭಾಷೆ =ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ;
41. ಪೂಸರ =ಮನ್ಮಥ (ಬಾಹುಬಲಿ);
42. ಓಲೈಸು =ಪುಸಲಾಯಿತು; ಬೆಸಗೈವ =ಕೆಲಸಮಾಡುವ, ಆಜ್ಞೆ ಪಾಲಿಸುವ; ಪೂಗಣೆಯ =ಮನ್ಮಥ (ಬಾಹುಬಲಿ);
43. ಜಲಜಾಸ್ಮ್ರ =ಮನ್ಮಥ (ಬಾಹುಬಲಿ);
45. ಪೈಸರಿಸು =ಕುಗ್ಗು, ಕಡಿಮೆಯಾಗು;
46. ಗಾರಾಗು =ಹಿಂಸೆಯಾಗು, ಗಾಸಿಯಾಗು;
47. ತೋಳ ತೊಡಕು =ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಕೈಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲುವ ರೀತಿ; ಒಲೆದ =ಬಾಗಿದ;
48. ಹುಯ್ಯಲು =ಕಲಹ, ಯುದ್ಧ; ತುಯ್ಯಲು =ಪಾಯಸ;
49. ಉಕ್ಕು =ಕೋಪ, ಗರ್ವ;
50. ಪುಷ್ಪಕಾಪ =ಮನ್ಮಥ (ಬಾಹುಬಲಿ); ಕೈಯದಂಡೆ =ಹೋರಾಟಕ್ಕೆ ಕೈಕಟ್ಟಿ ನಿಲ್ಲುವ ಭಂಗಿ;
51. ಉಪಶಮ =ಶಾಂತಿ, ನೆಮ್ಮದಿ;

II. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿರಿ.

1. ಭರತ ಬಾಹುಬಲಿಗಳು ಯುದ್ಧರಂಗಕ್ಕೆ ಕಾಲಿರಿಸುವ ದೃಶ್ಯ ಹೇಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ?

2. ಭರತ ಬಾಹುಬಲಿಗಳು ಯಾವ ರೀತಿಯ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ?
3. ಕಟಕದಲ್ಲಿ ಏನೆಂದು ಸಾರಲಾಯಿತು?
4. ಬಾಹುಬಲಿಯು ಸೇನೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಕಾಣಿಸಿದನು?
5. ಭರತನು ಏಕೆ ಚಿಂತಿಸಿದನು?
6. ಭರತನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಹೊರಟನು?
7. ಪ್ರಾಣಸಖರು ಭರತನಿಗೆ ಏನೆಂದು ಹೇಳಿದರು?
8. ಭರತನು ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಏನನ್ನು ಹೇಳಿದನು?
9. ಚಕ್ರರತ್ನವನ್ನು ಕರೆದು ಭರತನು ಏನೆಂದು ನುಡಿದನು?
10. ಭರತನ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ ಬಾಹುಬಲಿಯ ಕೋಪ ಹೇಗೆ ಇಳಿಯಿತು?
11. ಬಾಹುಬಲಿಯು ಯಾಕೆ ಮರುಗಿದನು?
12. ಕಟಕವು ಯಾಕೆ ಸಂತಸದಿಂದ ನಲಿದಾಡಿತು?

III. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಭರತ ಬಾಹುಬಲಿಯರೊಳಗೆ ನಡೆದ ಮಾತುಕತೆಯ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.
2. ಬಾಹುಬಲಿಯ ಮನದಲ್ಲಿ ವಿವೇಕೋದಯವಾದ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ರತ್ನಾಕರವರ್ಣಿ ಹೇಗೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ? ವಿವರಿಸಿ.
3. ಭರತ ಬಾಹುಬಲಿಯರೊಳಗೆ ನಡೆದ ಯುದ್ಧ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ.

IV. ಸಂದರ್ಭ ಸಹಿತ ವಿವರಿಸಿ.

1. ಬಳಿಗಾರವಸರದೊಳೆರಡಾನೆವೊಕ್ಕು ಹೋಕುಳಿಸಿದಂತೆ.

2. ಗರ್ವಗಿರಿಯನಿಳಿವಂತಾನೆಯಿಂದಿಳಿದು
3. ನಿಷ್ಕಾರಣ ಕದನವ ಜನಪರೆಸಗುವರೆ
4. ಸ್ವಕುಟುಂಬ ದ್ರೋಹವ ಮಾಳ್ವುದು ಗುಣವೆ
5. ಕೋಪವರ್ಗಗಳಾರ ಕೆಡಿಸವು
6. ಮದುವೆಗೆ ಪೋಪಂತೆ ಪೋಗುತಿರ್ದನು
7. ಧರೆ ಮೆಚ್ಚದಣ್ಣ ಸೋದರರ ಕಾಳಗಕೆ
8. ಅಯ್ಯನ ವಾಕು ಹುಸಿಯದು
9. ಬದಗರಂದದಿ ಹೋರಲೇತಕೆ
10. ಅನಲವಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗೆ ಸೂಸಿತು
11. ನಿನ್ನ ಭಾಗ್ಯವ ಕಣ್ಣುಬ ನೋಳ್ಳೆನು

V. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ

1. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ.

ಲೋಹಾಸ್ತ್ರ, ಧುರಕ್ಕೂಡು, ಎರಡಾನೆ, ಕಾಲಿಗರಗಡೆ, ಬಾಳಲೆಂದಾಡಿ, ಮೀನಾಂಕ, ಬಂದೆಲ್ಲವ, ಇದಕಾವ ಸೋದರರಾಟ, ತಕ್ಕೂಹೆ, ದಿವ್ಯೋಪಾಯ, ನೂರಿನೂರು, ಜಗದಧಿನಾಥ, ಶಿಬಿಕೆಯಿಂದಿಳಿದು, ಹತ್ತೆಂಟು, ಕೇಳಣ್ಣ, ಕಂಜಾಸ್ತ್ರ, ನೀನೆತ್ತವೆ, ಮತ್ತಿತು, ಶಸ್ತ್ರಾಲಯ, ನೀನೆಟ್ಟಿದ, ಜಲಜಾಸ್ತ್ರ, ಸಾರೆಂದು, ಲೋಕಾಪವಾದ, ಚಕ್ರೇಶ

2. ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಬರೆದು ಸಮಾಸವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ.

ಪುಷ್ಪಶರ, ಕರ್ಪುವಿಲ್ಲ, ಮೀನಾಂಕ, ದಿಗ್ವಿತ್ತಿ, ಜಗದಧಿನಾಥ

3. ತತ್ಸಮ-ತದ್ಭವಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

ದೃಷ್ಟಿ ಮೋನ, ಸನ್ನೆ ಮೊಗ, ಜಸ, ಸಿರಿ, ಅಕ್ಕರ, ಕಾರ್ಯ

VI. ಚಟುವಟಿಕೆ

1. ಪಂಪನ ಆದಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಭರತ ಬಾಹುಬಲಿ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಓದಿರಿ.
2. ಭರತ ಬಾಹುಬಲಿ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ನಾಟಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಅಭಿನಯಿಸಿ.

9. ನಿಜ ಶರೀರದೊಳರ್ಥಮಂ ಕೊಯ್ಲು ಕುಡುವೆ

- ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ

ಜನನಾಥ ಕೇಳ್ ಮಯೂರಧ್ವಜ ಮಹೀಶ್ವರಂ
ದಿನನಾಥನುದಯದೊಳ್ ವಿಮಲ ಸಂಧ್ಯಾವಿಧಿಯ
ನನುಕರಿಸಿ ಕೃಷ್ಣನಿದ್ದೆಡೆಗೆ ತಾಂ ಪೋಗಿ ಕಂಡವೆಂಬ ಕಾರಿಯವನು
ಮನದೊಳಗೆ ನಿಶ್ಚಿಸಿ ಪೊರಮೊಡುವನಾಗಿ ನಿಜ
ತನುಜನಂ ಕರೆಸಿ ಮಂತ್ರಿಗಳೆಲ್ಲರಂ ಬರಿಸಿ
ವಿನುತ ಭೂಸುರ ನೃಪಾಲಸ್ತೋಮದೊಡಗೂಡಿ ಕುಳ್ಳಿದರ್ನೋಲಗದೊಳು 1

ಅನ್ನೆಗಂ ವೃದ್ಧ ವಿಪ್ರಾಕಾರಮಂ ತಳೆದ
ಪನ್ನಗಾರಿದ್ದಜಂ ನಿಜ ಶಿಷ್ಯ ಪಾರ್ಥನಂ
ತನ್ನೊಡನೆ ಕೂಡಿಕೊಂಡೊಯ್ಯನೊಯ್ಯನೆ ಹಯದ್ವಯದಿಂದೆ ಪತ್ತಿಸಹಿತ
ರನ್ನದೊಡವುಗಳ ಕತ್ತುರಿಯ ತಿಲಕದ ನೊಸಲ
ಮನ್ನೆಯರ ಗಡಣದಿಂದ ದ್ವಿಜನಿಕರದಿಂದೆ ಸಂ
ಪನ್ನ ದೀಕ್ಷೆಯೊಳೆಸೆವ ಭೂಪನೆಡೆಗೆಯ್ಲಿ ಕೇಳ್ ಸ್ವಸ್ತಸ್ತು ನಿನಗೆಂದನು 2

ದ್ವಿಜತಿಲಕ ನೀನನುಗ್ರಹಿಸೆನಗೆ ಧನ್ಯ ನಾಂ
ನಿಜ ಶಿಷ್ಯನಂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಮಖಿ ಮಂಟಪಕೆ
ಬಿಜಯ ಮಾಡಿದ ಕಜ್ಜಮಾವುದೇತರೊಳಾಸೆ ನಿನಗಾರ್ತಮೇನಿದರೊಳು
ತ್ಯಜಿಸಬೇಡೊಂದುಮಂ ಪೇಳೊಡಾನೀವೆನಾ
ರಜಮಿಲ್ಲದೆಲ್ಲಮಂ ವಾಚಿಸೆಂದಾ ಶಿಖಿ
ಧ್ವಜನಾಡಲಾ ವಿಪ್ರನಿಂತೆಂದು ತನ್ನ ವೃತ್ತಾಂತಮಂ ವಿವರಿಸಿದನು 3

ಉರ್ವೀಂದ್ರ ಕೇಳಾದೊಡಾಂ ಧರ್ಮಪುರದೊಳ್ ಪೆ
ಸರ್ವಡೆದಿಹೆಂ ಕೃಷ್ಣಶರ್ಮನೆಂದೆನಗೆ ಸುತ
ನೊರ್ವನುಂಟಾತನ ವಿವಾಹಕ್ಕೆ ತವ ಪುರೋಹಿತ ಸತ್ಯ ಶೀಲನಲ್ಲಿ

ಒರ್ವ ಕನ್ನಿಕೆ ಮದುವೆಗಿಹಳೆಂದೊಡಲಿಗ್ಗೆ
 ಕರ್ವೆರಸಿ ಮಗನನೊಡಗೊಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆಂ ಪೊ
 ದರ್ವಡೆಡವಿಯ ಪಥದೊಳ್ ಪಿಡಿದುದೊಂದು ಕೇಸರಿ ತನ್ನ ನಂದನನನು 4

ಈ ಮಗನ ಮೇಲೆ ನಿನಗಾಸೆಯುಳ್ಳೊಡೆ ಬಿಡುವೆ
 ನಾ ಮಯೂರಧ್ವಜನ ದೇಹಾರ್ಥಮಂ ಕೊಂಡು
 ಬಾ ಮಹೀಪಾಲನಲ್ಲಿಗೆ ಪೋಗು ಕೊಲ್ಲೆನಾನನ್ನೆಗಂ ನಡೆಯೆನಲ್ಲೆ
 ಭೂಮೀಶನಿತ್ತಪನೆ ತನ್ನ ತನುಭಾಗಮಂ
 ಭ್ರಾಮಕಮಿದೆಂದು ಜರೆದಾಂ ತಿರಸ್ಕರಿಸೆ ಮ
 ತ್ತೀ ಮಾತನಾಡಿದುದು ತನ್ನೊಳಾ ಕೇಸರಿ ನರೇಂದ್ರ ಕೇಳ್ ಕೌತುಕವನು 5

ಸುತ್ತಾಗಿ ಶುಚಿ ಶೂರನುಪಕಾರಿ ಕಮಲಾಕ್ಷ
 ಭೃತ್ಯನನಸೂಯಂ ಕೃಪಾವನಧಿ ಭುವನಜನ
 ನುತ್ಯಂ ಮಯೂರಧ್ವಜಂ ತನ್ನ ಜೀವನವನಾದೊಡಂ ಬೇಡಿದರ್ಗೆ
 ಅತ್ಯಂತ ಹರ್ಷದಿಂದಿತ್ತು ಸತ್ಕೀರ್ತಿಯನ
 ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರದೊಳ್ ಪಡೆದಲ್ಲದಿದರ್ಪನೆ
 ಸತ್ಯಮಿದು ಪೋಗೆಂದು ಸಿಂಹಮೆನ್ನಂ ಕಳುಹಿದೊಡೆ ನಿನ್ನೆಗೆ ಬಂದೆನು 6

ಕೇಳ್ಳ ನವನೀಶ್ವರಂ ಪ್ರಚ್ಛನ್ನ ಭೂಸುರಂ
 ಪೇಳ್ಳ ವೃತ್ತಾಂತಮಂ ಕೀರ್ತಿನಿಲ್ಲುದು ನರರ
 ಬಾಳ್ವಿಟಮಿದಲ್ಲೆಂದು ನಿಶ್ಚಿಸಿ ವಿಪ್ರನಂ ಕರೆದು ನಿನಗೀ ತನುವನು
 ಸೀಳ್ಳು ಕೊಟ್ಟಪನೆಂದಭಯವಿತ್ತು ಬಳಿಕ ತಾ
 ನಾಳ್ಳಿಳೆಯನಾತ್ಮಜಂಗಳ್ಪ್ರಸಿ ಹರ್ಷಮಂ
 ತಾಳ್ಳನಿಬರೆಲ್ಲರಂ ಮಂಟಪದೊಳಿಹುದೆಂದು ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಪೊರಮಟ್ಟನು 7

ತರಿಸಿ ಗಂಗಾತೋಯಮಂ ಮಜ್ಜ ನಂಗೈದು
 ಪರಮ ಸಾಲಗ್ರಾಮ ತೀರ್ಥಮಂ ಕೈಕೊಂಡು
 ತರುಣ ಶುಳಸೀದಳದ ಮಾಲೆಯಂ ಕಂಧರದೊಳಾಂತು ಮಂಟಪಕೆ ಬಂದು
 ನೆರೆದ ಭೂಸುರ ಸಭೆಗೆ ಸಾಷ್ಟಾಂಗದಿಂದೆರಗಿ
 ಕರಯುಗಳಮಂ ಬಿಗಿದು ನಿಂದು ಬಿನ್ನೈಸಿದಂ
 ಧರಣೀಶ್ವರಾಗ್ರಣಿ ಮಯೂರಧ್ವಜಂ ಜನಾಧೀಶ ಕೇಳ್ ಕೌತುಕವನು 8

ಈ ಮಹಾಸ್ಥಾನದೊಳ್ ನೆರದಖಿಲ ಭೂಸುರ
 ಸ್ತೋಮಂ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುವುದಂದು ಬಲಿಯಧ್ವರಕೆ
 ವಾಮನಂ ಬಂದಂತೆ ತನ್ನ ಮಖಿಕೀ ದ್ವಿಜಂ ತಾನೆ ಬಿಜಯಂಗೈದನು
 ಶ್ರೀಮಾಧವಸ್ವರೂಪದೊಳದರಿನೀಗ ತ
 ನ್ನೀ ಮೆಯ್ಯೊಳರ್ಥಮಂ ಕೊಯ್ದು ಕೊಟ್ಟಪನೆತಿ
 ಪ್ರೇಮದಿಂದೀತಂಗೆ ಬದುಕಲೀತನ ಸುತಂ ಪೊಸತಾಗಲಿಳೆಗಂದನು 9

ಪೂರ್ವಮಂ ನೆನೆದು ಕಂಬನಿಗಳಿಂ ಧ್ವನಿಗಳಿಂ
 ಚೀರ್ವರಂ ಪ್ರಜೆಗಳಂ ಪಾಲಿಸದೆ ಲಾಲಿಸದೆ
 ಜಾರ್ಜಪರಿಯೆಂತಂದಳಲ್ವರಂ ನಿಲ್ವರಂ ಬೆರಗಾಗಿ ಬೆಗಡುಗೊಂಡು
 ಸಾರ್ವಭೌಮಕ ನಿನ್ನ ರಕ್ಷೆಯಂ ಶಿಕ್ಷೆಯಂ
 ಮೀರ್ವರಲ್ಲೆಮ್ಮನೀಂ ಬಿಡುವರೇ ಕುಡುವರೇ
 ಪಾರ್ವಂಗಸುವನೆಂದು ಬಯ್ಯರಂ ಸುಯ್ಯರಂ ನೋಡಿ ನೃಪನಿಂತೆಂದನು 10

ಪ್ರಜೆಗಳಿರ ನೀವಿದಕೆ ದುಃಖಿಪರೆ ಧನ್ಯನಾಂ
 ನಿಜ ಶರೀರದೊಳರ್ಥಮಂ ಕೊಯ್ದು ಕುಡುವೆನೀ
 ದ್ವಿಜನ ಹಸ್ತದೊಳಿವಂ ನೃಹರಿಯಿಂದೀತನಡವಿಯ ಸಿಂಹಕೀಯಲಿದನು
 ಗಜಬಜವಿದೇತಕೆ ಪರೋಪಕೃತಿಗಲ್ಲದ ಮ
 ನುಜನ ಬಾಳ್ ಸಣಬುರಿದ ಬೂದಿಯಂತಪ್ಪುದಾ
 ರಜಮಿಲ್ಲದೀಕ್ಷಿಪುದು ಕೌತುಕವನೆಂದೊಡಂಬಡಿಸಿದಂ ನರನಾಥನು 11

ನೀಂ ತಿಳಿದುದಿಲ್ಲರಸ ವಿಪ್ರೇಂದ್ರನರಿಯಂ ವ
 ನಾಂತರದೊಳಾ ಸಿಂಹಮೆಂದ ನುಡಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಸಿ
 ದ್ವಾಂತಮಂಗನೆ ಪುರುಷನರ್ಥಾಂಗಮೆಂಬುದಕೆ ನಿನ್ನ ವಾಮಾಂಗಿಯಾದ
 ಕಾಂತೆಯಂ ಬೇಡಿದೊಡೆ ಕೊಯ್ದು ಕಾಯವನೀವ
 ಭ್ರಾಂತಿಯೇತಕೆ ತನ್ನ ನಸುವೆರಸಿ ಕೊಟ್ಟು ಕಳೆ
 ತಾಂ ತಳೆವೆನ್ನೆದೆತನದಿಂದೆ ಸದ್ಗತಿಯನೆಂದಾ ಕುಮುದ್ವತಿ ನುಡಿದಳು 12

ಸಮ್ಮತಮಿದಹುದೆಂದರೆಲ್ಲರುಂ ಭೂವರಂ
 ಸುಮ್ಮನಿರೆ ಕಂಡನೀ ತೆರನಂ ದ್ವಿಜತ್ವಮಂ
 ನೆಮ್ಮಿದ ಮಾಕುಂದನೆಲೆ ರಾಯ ನಿನ್ನರಸಿ ನುಡಿದುತ್ತರನೊಪ್ಪಬಹುದು

ಸುಮ್ಮನದಿಂ ಜನೇಶ್ವರನ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ
ಮಮ್ಮೆಲ್ಲೆನೆಂದು ಒಕ್ಕಣಿಸಿತಲ್ಲದೆ ಸಿಂಹ
ವೆಮ್ಮೊಡನೆ ವಾಮಾಂಗಮಂದಾಡಿತಿಲ್ಲೆನಲ್ ನೃಪನ ಸುತನಿಂತೆಂದನು 13

ಕರುಣಿಸೆಲೆ ವಿಪ್ರ ನಿನ್ನಂ ಬೇಡಿಕೊಂಬೆ ನಾಂ
ತರುಣಂ ಸುಪುಷ್ಪವಪು ತುಷ್ಟಿ ಮೃಗಪತಿಗಾಗ
ದಿರದು ತಾತನ ಋಣತ್ರಯಕೆ ಹರಿವಹುದು ರಾಘವ ಭೀಷ್ಮರಂತೆ ಕೀರ್ತಿ
ಸ್ಥಿರವಹುದು ಪಿತನ ಭಾಷೆಗೆ ನಿಲಲ್ ಜನಕನವ
ತರಿಪನಾತ್ಮಜನಾಗಿ ತಂದೆಮಕ್ಕಳಿವರೊ
ಳೆರವಿಲ್ಲ ತನ್ನಂಗಮಂ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳೆಂದು ತಾಮ್ರಧ್ವಜಂ ನುಡಿದನು 14

ಭೂಪಾಲ ಕೇಳವನ ಮಾತಿಗೆ ಮಹೀಸುರಂ
ಕಾಪಟ್ಟಮಿಲ್ಲೆಲೆ ಕುಮಾರ ನೀನೆಂದ ನುಡಿ
ಪಾಪಿ ಕೇಸರಿ ತನ್ನೊಳವನಿಪನ ಸತಿಯೆಂದು ಸುತನೆಂದು ಪೇಳುದಿಲ್ಲ
ಆಪೊಡೆ ಮಯೂರಧ್ವಜನ ದಕ್ಷಿಣಾಂಗಮಂ
ತಾ ಪುತ್ರನಂ ಬಿಡುವೆಂದೊಡಲಿಗೆ ಬಂದೆ
ನೀ ಪರಿಯೊಳಳುಕುವರೆ ಕುಡಬೇಡ ಪೋಪೆನೆ ನರನಾಥನಿಂತೆಂದನು 15

ರಾಣಿಯಂ ಕುಡುವುದಿಲ್ಲಾತ್ಮಜನನೀವುದಿ
ಲ್ಲೂಣೆಯಂ ತನ್ನ ಭಾಷೆಗೆ ಬಾರದಂತಬ್ಬ
ಪಾಣಿ ಮೆಚ್ಚುವೊಲರ್ಧದೇಹಮಂ ಕೊಯ್ದು ಕೊಟ್ಟಪೆನೀಗ ಸೈರಿಸೆನುತ
ಸಾಣೆವಿಡಿರಿದರ್ಧ ಕರಪತ್ರಮಂ ಕುಡಿಸಿದಂ
ಪ್ರಾಣನಾಥೆಯ ಕೈಯೊಳೆನ್ನುತ್ತ ಮಾಂಗಮಂ
ಕೇಣಮಿಲ್ಲದೆ ತನುಜನಂ ಕೂಡಿಕೊಂಡು ನೀಂ ಸೀಳೆಂದು ನೇಮಿಸಿದನು 16

ಸ್ತಂಭದ್ವಯದ ನಡುವೆ ನಿಂದ ನೃಪನಂ ತನ್ನ
ಸಂಭವನುಮರಸಿಯುಂ ಪಿಡಿದೊಬ್ಬರೊಂದು ಕಡೆ
ಯಿಂ ಭಾಳಮಧ್ಯಮಂ ತೀಕ್ಷ್ಣ ಕರಪತ್ರದಿಂ ಘರಘರನೆ ಸೀಳುತಿರಲು
ಜಂಭರಿಪುನಂದನ ಮುರಾರಿಗಳ್ ಬೆರಗಾದ
ರಂಭೋಧಿ ಘೋಷದಿಂದೆದ್ದು ಹಾಹಾಕಾರ
ದಿಂ ಭಯಂಗೊಂಡೊರಲುತಿರ್ದದಾಸ್ಥಾನಮೆಲೆ ಭೂಪ ಕೇಳ್ ಕೌತುಕವನು 17

ಪೆಂಡತಿಯೊಳಾತ್ಮಜನೊಳರಸನೊಳ್ ಮಿಗೆ ನೋಡಿ
ಕಂಡುದಿಲ್ಲೊಂದಿನಿಸು ಖಿಯಖೋಡಿಯಂ ಬಳಕ
ಪುಂಡರೀಕಾಂಬಕಂ ನೃಪನ ವಾಮಾಕ್ಷಿಯೊಳ್ ಕಂಬನಿಗಳೊಸರುತಿರಲು
ಅಂಡಲೆಯೊಳಳುತಳುತ ಕುಡುವವನ ದಾನಮಂ
ಕೊಂಡಪರೆ ಬುಧರಕಟ ಲೋಕದೊಳ್ ಬೇಡುವಂ
ಭಂಡನೆನುತೊಡಮುರಿದು ತಿರುಗಿದಂ ತನಯನಂ ತಿನಲಿ ಹರಿ ಬನದೊಳೆನುತೆ 18

ಬಳಿಕಾ ಕುಮುದ್ವತಿ ನರೇಂದ್ರಮಸ್ತಕದ ಪೋ
ಳೆನೊಂದುಗೂಡಿ ಪಿಡಿದಾಗ ನಿಜ ತನಯನಂ
ಕಳುಹಲವನಾ ಪಾರ್ವನಂ ತಡೆದೊಡಂಬಡಿಸಿ ವಿನಯದಿಂ ಕರೆತರಲ್ಕೆ
ತಿಳುಪಿದಂ ಭೂಪನೆಲೆ ವಿಪ್ರ ಕರಪತ್ರಹತಿ
ಗಳುಕಿತಿಲ್ಲುಪಕಾರಕಾಯ್ದು ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ
ಮುಳಿದುದು ನಿರರ್ಥಕಂ ವಾಮಾಂಗಮಂದೊಸರಿತೆಡಗಣ್ಣು ಜಲಮೆಂದನು 19

ಮೆಚ್ಚಿದಂ ನೃಪನೆಂದ ಮಾತಿಗೆ ಮುರಧ್ವಂಸಿ
ಹಚ್ಚಿದರ್ಧ ರಾಯನ ಕಳೇಬರದ ಪೋಳೆಗಳಂ
ಬೆಚ್ಚು ಕಾರುಣ್ಯದಿಂ ಮೈದಡವಿ ತಕ್ಕೈಸಿ ನಿನ್ನಂ ಪರೀಕ್ಷಿಸಿದನು
ನಿಚ್ಚಟದ ಚಿತ್ತಮಂ ಕಂಡೆನಿವನರ್ಜುನಂ
ಮುಚ್ಚು ಮರೆಯೇಕಿನ್ನು ತಾನೀಗ ಕೃಷ್ಣನೆಂ
ದೆಚ್ಚರಿಸಿ ನಿಗಮದರಿಕೆಯ ತನ್ನ ಸಾಕಾರಮೂರ್ತಿಯಂ ತೋರಿಸಿದನು 20

ಪನ್ನಗಾರಿಧ್ವಜಂ ಬಳಿಕಾ ನೃಪಾಲನಂ
ಮನ್ನಿಸಿ ಕೃತಾರ್ಥನಹೆ ನೀನರ್ಧ ದೇಹಮಂ
ನನ್ನಿಯಿಂದೀಯೆ ಮೆಚ್ಚಿದೆನೀಗ ನಿನಗೆ ಸಂಗ್ರಾಮದೊಳ್ ತಾಮ್ರಕೇತು
ನಿನ್ನೆ ಪಡೆಯೆಲ್ಲಮುಮನೀಸವ್ಯಸಾಚಿಯುಮ
ನೆನ್ನುವಂ ಮೂರ್ಛಗಾಣಿಸಿ ಕೆಡಹಿ ಬಂದುದಕೆ
ಮುನ್ನೆ ಹರ್ಷಿತನಾದೆನಿನ್ನು ಸತಿಸುತರೊಡನೆ ಮಾಡು ಯಜ್ಞವನೆಂದನು 21

ಸುರನದಿಯ ತೋಯಮಿರೆ ನೀರಡಿಸಿ ಹಿಮಜಲಕೆ
 ಪರಿವಂತೆ ನಿನ್ನ ದರ್ಶನಮಿದುರ್ಮಿ ಮಹಾ
 ದ್ವರಕಳಸುವವನಲ್ಲ ತನ್ನಮಂ ತನ್ನ ಸತಿಸುತರುಮಂ ತನ್ನೊಳಿದರ್
 ತುರಗಂಗಳಂ ತನ್ನ ಯಜ್ಞಮಂ ಯಜೋಪ್ಲ
 ಕರಣಂಗಳಂ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಮಂ ತನ್ನ ಮಂ
 ದಿರದ ಸರ್ವಸ್ವಮಂ ನಿನ್ನ ಪದಕರ್ಪಿಸಿದನೆಂದವಂ ಕೈಮುಗಿದನು

22

ಕವಿ-ಕಾವ್ಯ ವಿಚಾರ

ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನ ಕಾಲ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. 1550. ಕಡೂರು ತಾಲೂಕಿನ ದೇವನೂರು ಈತನ ಜನ್ಮಸ್ಥಳ. ಅವನು ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕಾವ್ಯದ ಕರ್ತೃ. ಕರ್ನಾಟಕ ಕವಿ ಚೂತವನ ಚೈತ್ರ ಎಂಬುದು ಆತನ ಬಿರುದು. ಇವನು ಕಾವ್ಯರಚನೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣಸ್ವಾಮಿಯ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಇವನ ಕೃತಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತದ ಸಂಗ್ರಹ ರೂಪವಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವಾಗಿದೆ. ಇದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ವೀರರಸ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಮಿತವಾಗಿ ಭಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಶೃಂಗಾರ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿಯಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ಈ ಜೈಮಿನಿ ಭಾರತ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡವರ ಕತೆ ಅನುಷಂಗಿಕವಾಗಿದ್ದು ಕೃಷ್ಣ ಚರಿತೆಯ ಪ್ರಕಾಶಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ಕೃತಿಯನ್ನು ಕೃಷ್ಣ ಭಕ್ತರ ಕಥಾಗುಚ್ಛವನ್ನಾಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದು ಒಂದು ಕಥೆ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಕಥಾ ಸಂಗ್ರಹವೆನ್ನಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಕಥೆಯ ಏಕತೆಗಿಂತ ಭಾಗವತ ದೃಷ್ಟಿಯ ಏಕತೆ ಇದರ ವಿಶೇಷವೆನ್ನಬಹುದು. ಅದನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮೀಶನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಭಾಷಾ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿಯ ಪ್ರತಿಭೆ ಮತ್ತು ರಸಿಕತೆಯು ದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಮೆ ರೂಪಕಗಳ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಮನೋಹರತೆಯಿದೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರಧ್ವಜನ ತಂದೆಯಾದ ಮಯೂರಧ್ವಜನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವೇಷಧಾರಿಯಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ದೇಹದ ಅರ್ಧಭಾಗವನ್ನು ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿಕೊಂಡಾಗ, ಅವನ ಕೋರಿಕೆಯಂತೆ ತನ್ನ ಶರೀರದ ಅರ್ಧ ಭಾಗವನ್ನು ಕೊಯ್ದು ಕೊಟ್ಟು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಿ ಎರಡು ಯಾಗಾಶ್ವಗಳನ್ನು ಕೃಷ್ಣನಿಗೊಪ್ಪಿಸಿ ತಾನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ಸಂದರ್ಭವಿದೆ.

I. ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ:

1. ದಿನಪ = ಸೂರ್ಯ; ಅಮಲ = ಪರಿಶುದ್ಧ ; ತನುಜ = ಮಗ; ವಿನುತ = ಶ್ರೇಷ್ಠ ; ಭೂಸುರರು = ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು; ನೃಪಾಲ = ದೊರೆ, ರಾಜ; ಸ್ತೋಮ = ಸಮೂಹ;
2. ವಿಪ್ರ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣ; ಪನ್ನಗಾರಿಧ್ವಜ = ಗರುಡಧ್ವಜ, ಕೃಷ್ಣ; ಪಾರ್ಥ = ಅರ್ಜುನ; ಹಯದ್ವಯ = ಎರಡು ಕುದುರೆ; ರನ್ನದೊಡವು = ರತ್ನಾಭರಣ; ನೊಸಲು = ಹಣೆ; ಮನ್ನೆಯ = ಸಾಮಂತರಾಜ; ಗಡಣ = ಸಮೂಹ; ದ್ವಿಜನಿಕರ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಸಮೂಹ; ಸಂಪನ್ನ = ಒಡಗೂಡಿದ;
3. ದ್ವಿಜತೀಲಕ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶ್ರೇಷ್ಠ ; ಮಖಮಂಟಪ = ಯಾಗಶಾಲೆ; ಕಜ್ಜ = ಕಾರ್ಯ; ಆರಜಮಿಲ್ಲದೆ = ನಿಜವಾಗಿ ತಡೆಯಿಲ್ಲದೆ; ವಾಚಿಸು = ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳು; ಶಿಖಿಧ್ವಜ = ಮಯೂರಧ್ವಜ;
4. ಪೆಸರ್ವಡೆದು = ಪ್ರಖ್ಯಾತನಾಗಿ; ತವ = ನಿನ್ನ; ಪೊದರ್ವರಿದ = ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಹೊದರುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ;
5. ಮಹಿಪಾಲ = ದೊರೆ, ರಾಜ; ಭ್ರಾಮಕ = ಭ್ರಮೆಯುಂಟು ಮಾಡುವ; ಜರೆದು = ನಿಂದಿಸಿ; ಕೇಸರಿ = ಸಿಂಹ;
6. ಸುತ್ಯಾಗಿ = ದಾನಶೂರ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ದಾನ ಗುಣವುಳ್ಳವನು; ಕಮಲಾಕ್ಷ = ವಿಷ್ಣು ; ಭೃತ್ಯ = ಸೇವಕ; ಅನಸೂಯಂ = ಅಸೂಯೆ ಇಲ್ಲದವನು; ಸ್ತುತ್ಯಂ = ಹೊಗಳಲ್ಪಟ್ಟವನು; ಅನಿತ್ಯ = ಸ್ಥಿರವಲ್ಲದೆ;
7. ಪ್ರಚ್ಛನ್ನ ಭೂಸುರ = ಕಪಟ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ; ಅಭಯ = ಭರವಸೆ; ಆತ್ಮಜ = ಮಗ; ಅಪ್ಪೆಸಿ = ಒಪ್ಪಿಸಿ;
8. ತೋಯಮಂ = ನೀರನ್ನು; ಮಜ್ಜನ = ಸ್ನಾನ; ತರುಣ = ಎಳೆಯದಾದ, ಹೊಸದಾದ; ನೆರೆದ = ಸೇರಿದ, ತುಂಬಿದ; ಕಂಧರ = ಕೊರಳು; ಆಂತು = ಧರಿಸಿ; ಕರಯುಗಳಮಂ = ಎರಡೂ ಕೈಗಳನ್ನು;
9. ಮಹಾಸ್ಥಾನ = ರಾಜಸಭೆ; ಸ್ತೋಮ = ಸಮೂಹ; ಅಧ್ವರ = ಯಾಗ, ಯಜ್ಞ; ವಾಮನ = ಮಹಾವಿಷ್ಣು ; ಮಾಧವ ಸ್ವರೂಪದೊಳ್ = ಕೃಷ್ಣರೂಪದಿಂದ;

10. ಪೂರ್ವಮಂ = ಹಿಂದಿನದನ್ನು; ಜಾರ್ವ = ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ; ಬೆಗಡುಗೊಂಡು = ಆಶ್ಚರ್ಯಪಟ್ಟು; ಸಾರ್ವಭೌಮಕ = ಚಕ್ರವರ್ತಿ, ಮಹಾರಾಜ; ಪಾರ್ವ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣ; ಅಸು = ಪ್ರಾಣ, ಜೀವ;
11. ನೃಹರಿ = ನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿಯಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ; ಪರೋಪಕೃತಿ = ಪರೋಪಕಾರ; ನರನಾಥ = ರಾಜ; ಒಡಂಬಡಿಸು = ಸಮಾಧಾನಪಡಿಸು;
12. ವಾಮಾಂಗ = ಎಡಭಾಗ; ಐದೇತನ = ಮುತ್ತೈದೆಯತನ; ಸಮೃತ = ಒಪ್ಪಿಗೆ; ಭೂವರ = ರಾಜ;
13. ನೆಮ್ಮಿದು = ಆಶ್ರಯಿಸಿದ; ಸಮಾನ = ಸಂತೋಷ; ಜನೇಶ್ವರ = ರಾಜ; ದಕ್ಷಿಣಭಾಗ = ಬಲಭಾಗ; ಮೆಲ್ಲೆಂ = ತಿನ್ನುವೆನು; ಒಕ್ಕಣಿಸಿತು = ಹೇಳಿತು;
14. ತುಷ್ಟಿ = ತೃಪ್ತಿ ; ಮೃಗಪತಿ = ಸಿಂಹ; ಋಣತ್ರಯ = ದೇವಋಣ, ಋಷಿಋಣ, ಪಿತೃಋಣ; ಹರಿವು = ನಾಶ; ಎರವು = ಭೇದ ಭಾವ, ಅಂತರ;
15. ಮಹೀಸುರ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣ; ಕೇಸರಿ = ಸಿಂಹ; ಕಾಪಟ್ಟು = ವಂಚನೆ, ಮೋಸ ಅವನಿಪ = ರಾಜ; ಆಪೊಡೆ = ಸಾಧ್ಯವಾದರೆ; ದಕ್ಷಿಣಾಂಗಮಂ = ಬಲಭಾಗದ ಅರ್ಧ ದೇಹವನ್ನು;
16. ಊಣೆಯ = ಕುಂದು, ನ್ಯೂನತೆ; ಅಬ್ಜಪಾಣಿ = ಕಮಲಪಾಣಿಯಾದ ಕೃಷ್ಣ; ಸಾಣೆವಿಡಿದಿದ = ಹರಿತಮಾಡಿದ; ಕರಪತ್ರ = ಕತ್ತಿ ; ಪ್ರಾಣನಾಥ = ಮಡದಿ, ಹೆಂಡತಿ; ಕೇಣ = ಸಂಕೋಚ, ಭಯ; ಉತ್ತಮಾಂಗ = ತಲೆ;
17. ಸ್ತಂಭದ್ವಯ = ಎರಡು ಕಂಬಗಳು; ತನ್ನ ಸಂಭವ = ಆತನಮಗ; ಭಾಳ ಮಧ್ಯಮಂ = ಹಣೆಯ ನಡುವನ್ನು; ಜಂಭರಿಪುನಂದನ = ಇಂದ್ರನ ಮಗನಾದ ಅರ್ಜುನ; ಮುರಾರಿ = ಮುರವೈರಿ, ಕೃಷ್ಣ; ಅಂಬೋಧಿ ಘೋಷದಿಂ = ಸಮುದ್ರವು ಮೊರೆಯುವಂತೆ; ಕೌತುಕ = ಆಶ್ಚರ್ಯ, ಕುತೂಹಲ;
18. ಆತ್ಮಜ = ಮಗ ; ಮಿಗೆ = ಚೆನ್ನಾಗಿ; ಒಂದಿನಿಸು = ಒಂದಿಷ್ಟು; ಖಿಯ = ಕೋಪ; ಖೋಡಿ = ಮಾತ್ಸರ್ಯ; ವಾಮಾಕ್ಷಿ = ಎಡಗಣ್ಣು; ಅಂಡಲೆಯೊಳು = ಚಿಂತೆಯಿಂದ; ಬುಧರ್ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು; ಪುಂಡರೀಕಾಂಬಕಂ = ಕಮಲಾಕ್ಷನಾದ ಕೃಷ್ಣ; ಭಂಡ

= ನಾಚಿಕೆಯಿಲ್ಲದವನು; ಒಡಮುರಿದು = ಕೋಪಿಸಿಗೊಂಡು; ಹರಿ = ಸಿಂಹ;

19. ಮಸ್ತಕ = ತಲೆ; ಪೋಳೆಗಳಂ = ಹೋಳುಗಳನ್ನು; ಪಾರ್ವ = ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಕರಪತ್ರಹತಿಗೆ = ಕತ್ತಿಯ ಪೆಟ್ಟಿಗೆ
20. ಮುರದ್ವಂಸಿ = ಮುರವೈರಿಯಾದ ಕೃಷ್ಣ; ಹಚ್ಚಿದ = ಸೀಳುಮಾಡಿದ್ದ; ಕಳೇಬರ = ದೇಹ; ಬೆಚ್ಚು = ಸೇರಿಸಿ; ತಕ್ಕೈಸಿ = ಅಲಂಗಿಸಿಕೊಂಡು; ನಿಚ್ಚಟದ = ನಿಷ್ಕಪಟವಾದ; ನಿಗಮ = ವೇದ; ಸಾಕಾರ ಮೂರ್ತಿಯಂ = ನಿಜರೂಪವನ್ನು;
21. ಪನ್ನಗಾರಿಧ್ವಜ = ಗರುಡ ಧ್ವಜನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ; ಪನ್ನಗೆ = ಸರ್ಪ; ನನ್ನಿ = ಸತ್ಯ; ಕೇತು = ಧ್ವಜ; ಸವ್ಯಸಾಚಿ = ಅರ್ಜುನ;
22. ಸುರನದಿ = ದೇವಗಂಗೆ; ತೋಯ = ನೀರು; ನೀರಡಿಸಿ = ಬಾಯಾರಿ; ಪರಿವಂತೆ = ಹೋಗುವ ಹಾಗೆ; ಮಹಾದ್ವರ = ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಾಗ; ತುರಗ = ಕುದುರೆ;

II. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಮಯೂರಧ್ವಜನು ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕಾಣಲು ಯಾಕೆ ಹಾತೊರೆದನು?
2. ಕಪಟ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಮಯೂರಧ್ವಜನಲ್ಲಿ ಏನೆಂದು ಹೇಳಿದನು?
3. ಮಯೂರಧ್ವಜನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಕಪಟ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಏನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದನು?
4. ಸಿಂಹವು ಕಪಟ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಏನು ಹೇಳಿತು!
5. ಕಪಟ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಸಿಂಹವು ಸೂಚಿಸಿದ ಉಪಾಯವೇನು?
6. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ರಾಜನಲ್ಲಿ ಏನೆಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು?
7. ರಾಜನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಏನೆಂದು ಅಭಯ ಕೊಟ್ಟನು?
8. ಮಯೂರಧ್ವಜನು ಮಹಾಸಭೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಮಸ್ತರನ್ನೂ ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಏನೆಂದು ಹೇಳಿದನು?
9. ಪ್ರಜೆಗಳು ಅಳುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲು ಕಾರಣವೇನು?

10. ರಾಜನು ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂತ್ರಿಸಿದನು?
11. ರಾಣಿ ಕುಮುದ್ವತಿ ಗಂಡನಿಗೆ ಏನೆಂದು ಹೇಳಿದಳು?
12. ತಾಮ್ರಧ್ವಜನು ಕಪಟ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿ ಏನೆಂದು ಬೇಡಿದನು?
13. ಕಪಟ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡು ಏನು ಮಾಡಿದನು?
14. ಮಯೂರಧ್ವಜನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಏನೆಂದು ಆಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದನು?
15. ಮಯೂರಧ್ವಜನ ಎಡಗಣ್ಣಿನಿಂದ ನೀರು ಬಂದಾಗ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ಕೋಪ ಬರಲು ಕಾರಣವೇನು?
16. ರಾಜನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸಿದನು?
17. ಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಹೇಗೆ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದನು?
18. ಮಯೂರಧ್ವಜನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಲು ಕಾರಣವೇನು?

III. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಮಯೂರಧ್ವಜನು ಯಜ್ಞವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಜುನರನ್ನು ಕಾಣಲು ಏಕೆ ತವಕಿಸಿದನು?
2. ಕೃಷ್ಣಾರ್ಜುನರು ಮಾಡಿದ ಉಪಾಯವೇನು? ವಿವರಿಸಿ.
3. ಮಯೂರಧ್ವಜ ಮತ್ತು ಕಪಟ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಗೆ ನಡೆದ ಮಾತುಕತೆಗಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.
4. ಮಯೂರಧ್ವಜನ ದಾನಗುಣದ ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶದಪಡಿಸಿ.
5. ಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ ಸನ್ನಿವೇಶವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸಿರಿ.

IV. ಸಂದರ್ಭ ಸಹಿತ ವಿವರಿಸಿ.

1. ಕೀರ್ತಿ ಸಲ್ವದು ನರರ ಬಾಳ್ವೆಟಮಿದಲ್ಲ.
2. ಬದುಕಲೀತನ ಸುತಂ ಪೊಸತಾಗಲಿಳೆಗೆ.

3. ಪರೋಪಕೃತಿಗಲ್ಲದ ಮನುಜನ ಬಾಳ್ವೆಣಬುರಿದ ಬೂದಿಯಂತಪ್ಪಿದು.
4. ಸಿಂಹವೆಂದ ನುಡಿ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಅಂಗನೆ ಪುರುಷನ ಅರ್ಥಾಂಗ
5. ತಾಂ ತಳೆವೆನ್ನೆದೆತನದಿಂದ ಸದ್ಗತಿಯನೆಂ
6. ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳಿವರೊಳೆರವಿಲ್ಲ.
7. ಈ ಪರಿಯಲಳುಕುವರೆ ಕುಡಬೇಡ ಪೋಪೆನ್
8. ಅಳುತ ಕೊಡುವವನ ದಾನಮಂ ಕೊಂಡಪರೆ ಬುಧರ್
9. ಲೋಕದೊಳ್ ಬೇಡುವಂ ಭಂಡಂ
10. ಸುರನದಿಯ ತೋಯಮಿರೆ ನೀರಡಸಿ ಹಿಮ ಜಲಕೆ ಪರಿವಂತೆ

ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ

1. ಸಂಧಿ ಬಿಡಿಸಿ ಹೆಸರು ಬರೆಯಿರಿ.

ಮಹೀಶ್ವರ, ವಿಪ್ರಾಕಾರ, ವೃತ್ತಾಂತ, ಉರ್ವೀಂದ್ರ, ದೇಹಾರ್ಥ, ಮಗನನೊಡಗೊಂಡು, ಭೂಮೀಶ, ಅವನೀಶ್ವರ, ಅನಿಬರಲ್ಲರು, ಮಹಾಸ್ಥಾನ, ಮೈಯೊಳರ್ಥಮಂ, ಮೀರ್ವರಿಲ್ಲ, ವಾಮಾಂಗಿ, ತನ್ನಂಗ, ದಕ್ಷಿಣಾಂಗ, ಉತ್ತಮಾಂಗ, ಸೀಳೆಂದು, ವಾಮಾಕ್ಷಿ, ಮಹಾದ್ವರ, ತನ್ನೊಳರ್ಥ, ಯಜ್ಞೋಪಕರಣ, ಒಂದಿನಿಸು, ಮುರಾರಿ, ಒರಲುತಿರ್ದುದು, ಅರ್ಧಾಂಗ, ವಿಪ್ರೇಂದ್ರಂ, ನಿನ್ನರಸಿ, ಎಮ್ಮೊಡನೆ, ಜನೇಶ್ವರ, ರನ್ನದೊಡವು, ಮೈದಡವಿ

2. ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಬರೆದು ಸಮಾಸವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ.

ಜನನಾಥ, ರನ್ನದೊಡವು, ಭೂಸುರಸ್ತೋಮ, ನರನಾಥ, ಮೈದಡವಿ, ಮೃಗಪತಿ, ಸತಿಸುತರು

3. ತತ್ಸಮ-ತದ್ಭವ ರೂಪಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

ಕಾರ್ಯ, ರನ್ನ ಕತ್ತರಿ, ಮನ್ನೆಯ, ಬನ, ರಾಯ, ಯಜ್ಞ, ಮೃಗ, ಕಜ್ಜ, ನಿತ್ಯ, ಸಿಂಹ, ಧ್ವನಿ, ಮಹಾ

VI. ಚಟುವಟಿಕೆ

1. ಈ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ರಾಗವಾಗಿ ಓದಿ.
2. ಜೈಮಿನಿಭಾರತದ ಇತರ ಕಥೆಗಳನ್ನು ಓದಿ ತಿಳಿಯಿರಿ.

10. ಪಾಂಡುವಿನ ಮರಣ

- ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ

ಕೇಳು ಜನಮೇಜಯ ಧರಿತ್ರೀ
ಪಾಲ ಶತಶೃಂಗಾದ್ರಿಯಲಿ ಭೂ
ಪಾಲನಿರ್ದನು ತನ್ನ ವೀರಕುಮಾರಕರು ಸಹಿತ
ವ್ಯಾಳ ವನಗಜ ಸಿಂಹ ವೃಕ ಶಾ
ದೂರಲ ಭಯವನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಮುನಿ
ಪಾಳಿಗಾಶ್ರಯವೆನಿಸಿದನು ಪಾವನ ತಪೋವನವ 1

ಆ ಸಮಸ್ತ ಮುನೀಂದ್ರರೊಡನ
ಭ್ಯಾಸವಾ ದಿವ್ಯಾಶ್ರಮದ ಸಹ
ವಾಸವಾ ತಪವಾ ಕುಮಾರ ಪರಾಕ್ರಮಾಲೋಕ
ಆ ಸಮಂಜಸ ಸತಿಯರಿಬ್ಬರು
ಪಾಸನೆಗಳಾ ವಿಭವಕಿಭಪುರಿ
ಯಾ ಸಮಸ್ತೈಶ್ವರ್ಯವದು ತೃಣವಾಯು ಭೂಪತಿಗೆ 2

ಸುತ ವಿನೋದದ ಸಿರಿಗೆ ಅಮರಾ
ವತಿಯ ಸಿರಿ ತೊತ್ತೆಂದು ವಿಮಲ
ವ್ರತ ತಪೋಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ವಿಲಾಸಿನಿ ಮುಕ್ತಿವಧುವೆಂದು
ಯತಿ ಪದಾಂಬುಜ ನಿತ್ಯಸೇವಾ
ಸತಿಗೆ ದಾಸಿ ಜಗತ್ತಯಾದಿ
ಸ್ಥಿತಿ ಪದವಿಯೆಂದುಬಿಡನು ಕಲಿಪಾಂಡು ವಿಪಿನದಲಿ 3

ವರುಷ ಹದಿನಾರಾಯ್ತು ಧರಣೀ
ಶ್ವರನ ಹಿರಿಯ ಮಗಂಗೆ ಭೀಮಗೆ
ವರುಷ ಹದಿನೈದರ್ಜುನಗೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಹದಿಮೂರು

ಕಿರಿಯರಿಬ್ಬರಿಗನಿಬರಾ ಮುನಿ
ವರರಿನದ್ಯಯನಾದಿ ವಿದ್ಯಾ
ನಿರತರಾದರು ಬಂದುದೊಂದು ವಸಂತಮಯ ಸಮಯ 4

ತೆಗೆದುದಗ್ಗದ ತಂಪು ನದಿ ಸರ
ಸಿಗಳ ತಡಿಯಲಿ ಹಜ್ಜೆಯಾದುದು
ಹಗಲು ಹಾವಸೆ ಹರಿದು ಹೊಕ್ಕರಿಸಿದುದು ಹಿಮಜಲವ
ಸೊಗಸಿದವು ನೆಳಲುಗಳು ದೂರಕೆ
ಸೆಗಳಿಕೆಗಳೇರಿದವು ತಂಗಾ
ಳಿಗೆ ವಿಹಾರಿಸಿ ಮೈಯ ತೆತ್ತುದು ಕೂಡೆ ಜನನಿಕರ 5

ಯೋಗಿಗತ್ತಿದ ಖಡುಗ ಧಾರೆ ವಿ
ಯೋಗಿಗತ್ತಿದ ಸಬಳವಖಿಳ ವಿ
ರಾಗಿಗಳ ಹೆಡತಲೆಯ ದಡಿ ನೈಷ್ಠಿಕರಿಗಲಗಣಸು
ಆಗಮಿಕರೆದೆ ತೂಲ ಗರ್ವಿತ
ಗೂಗೆಗಳ ನಖಿಸಾಳವಗ್ಗದ
ಭೋಗಿಗಳ ಕುಲದೈವವೆಸೆದುದು ಕುಸುಮಮಯ ಸಮಯ 6

ಮೊರೆವ ತುಂಬಿಯ ಗಾಯಕರ ನಯ
ಸರದ ಕೋಕಿಲ ಪಾಠಕರ ಬಂ
ಧುರದ ಗಿಳಿಗಳ ಪಂಡಿತರ ಮಾಮರದ ಕರಿಘಟಿಯ
ಅರಳಿದಂಬುಜ ಸತ್ತಿಗೆಯ ಮಂ
ಜರಿಯ ಕುಸುಮದ ಚಾಮರದ ಚಾ
ತುರ ವಸಂತನೃಪಾಲ ನಡೆದನು ಪಾಂಡುವಿನ ಮೇಲೆ 7

ಫಲಿತ ಚೂತದ ಬಿಣ್ಣುಗಳ ನೆರೆ
ತಳಿತತೋಕೆಯ ಕೆಂಪುಗಳ ಪರಿ
ದಳಿತ ಕಮಲದ ಕಂಪುಗಳ ಬನಬನದ ಗುಂಪುಗಳ
ಎಳೆ ಲತೆಯ ನುಣ್ಣುಗಳ ನವ ಪರಿ
ಮಳದ ಪವನನ ಸೊಂಪುಗಳ ವೆ
ಗ್ಗುಕೆ ರ್ಪುಳಪಿಸಿ ಹೊಯ್ದು ಸೆಳೆದುದು ಜನದ ಕಣ್ಣಿನವ 8

ಪಸರಿಸಿತು ಮಧು ಮಾಸ ತಾವರೆ
ಯೆಸಳ ದೋಣಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಯ್ದವು
ಕುಸುಮ ರಸದುಬ್ಬರದ ತೊರೆಯನು ಕೂಡೆ ತುಂಬಿಗಳು
ಒಸರ್ವ ಮಕರಂದದ ತುಷಾರದ
ಕೆಸರೊಳದ್ದವು ಕೊಂಚೆಗಳು ಹಗ
ಲೆಸೆವ ದಂಪತಿವಕ್ಕಿ ಸಾರಸ ರಾಜಹಂಸಗಳು 9

ಜಗವು ಹೊರೆದುದು ಬಹಳ ಪರಿಮಳ
ದೊಗುಮಿಗೆಯ ತಂಗಾಳಿ ಮನ ವೀ
ಧಿಗಳ ವಳಯವ ಹೊಕ್ಕು ಮರಳಿದುದಿಲ್ಲ ವಿರಹಿಗಳು
ಹೊಗುವ ಕಾಮನ ದಳದ ಚೂಣಿಯ
ಸೊಗಸು ಹೊಯ್ದರೆ ಕೈದುವಿಕ್ಕಿತು
ವಿಗಡ ಮುನಿಜನವೇನನೆಂಬೆನು ನೃಪತಿ ಕೇಳೆಂದ 10

ಆ ವಸಂತದೊಳೊಮ್ಮೆ ಮಾದ್ರೀ
ದೇವಿ ವನದೊಳಗಾಡುತಿರ್ದಳು
ಹೂವಿನಲಿ ಸರ್ವಾಂಗ ಶೃಂಗಾರದ ವಿಲಾಸದಲಿ
ಆವಳಿವಳೂರ್ವಶಿಯೊ ರಂಭೆಯೊ
ದೇವವಧುಗಳ ಸುಳಿವೊ ತಾನೆನ
ಲಾವ ಚೆಲುವಿಕೆ ಶಿವಶಿವಾಯೆಂದರಸ ಬೆರಗಾದ 11

ತಾಗಿದವು ಶರನಿಕರ ಕಾಮನ
ಲಾಗು ವೇಗವದೆಂತುಚೋ ತೆಗೆ
ಹೂಗಣೆಗಳೈದಲ್ಲ ರೋಮಗಳೆಂಟು ಕೋಟಿಯಲಿ
ತೂಗಿ ನೆಟ್ಟವು ಕಣೆಗಳೆಂಬವೊ
ಲಾ ಗರುವನಳುಕಿದನು ಪ್ರಜ್ಞಾ
ಸಾಗರಂಗಳು ಮಧ್ಯಕಟಿ ಜಾನ್ವಂಘ್ರಿ ಮಿತವಾಯ್ತು 12

ಮರೆದು ಹಿಂದೆಲ್ಲವನು ಕುಂತಿಯ
ನರಿಯಲೀಯದೆ ಮೆಲ್ಲ ಮೆಲ್ಲನೆ
ತುರುಗಿದೆಳಲತೆ ಮನದೊಳಾಡುವ ವಧುವ ಸಾರಿದನು

ಸೆರಗ ಹಿಡಿದರೆ ಬೇಡ ಬೇಡೆಂ
ದೆರಗಿದಳು ಚರಣದಲಿ ತರುಣಿಯ
ತುರುಬ ಹಿಡಿದತ್ತಿದನು ಹೆಣಗಿದರೊಡನೆ ರೋಂಪಿಸಿದ 13

ಕೊಂದೆಲಾ ಕಡುಪಾಪಿ ಮರೆದಾ
ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಕೃತ್ಯವನು ಮುನಿ
ಯೆಂದ ನುಡಿ ಹೊಳ್ಳಹುದೆ ಸುಡು ದುರ್ವಿಷಯಕೆಳಸಿದಲಾ
ಬೆಂದುದೇ ನಿನ್ನರಿವು ಧೈರ್ಯವ
ನಿಂದು ನೀಗಿದೆಯಕಟ ನಿನ್ನಯ
ನಂದನರಿಗಾರುಂಟೆನುತ ಹೆಣಗಿದಳು ಲಲಿತಾಂಗಿ 14

ಕೊಂಬುದೇ ಬಯಲರಿತಗಿರಿತದ
ಡೊಂಬಿನಾಗಮ ನೀತಿಗೀತಿಯ
ಶಂಬರಾರಿಯ ಸಬಳವಲ್ಲಾ ಬೇಗೆ ಮೂಡಿದುದು
ಬೆಂಬಿಡದೆ ಮರಳಿದೊಡೆ ಮರುಮೊನೆ
ಗೊಂಬುದೆಂಬವೊಲವನಿಪತಿಯೊ
ತ್ತಂಬರದಿ ಹಿಡಿದಬಲೆಯನು ಕೂಡಿದನು ಕಳವಳಿಸಿ 15

ಆ ಸುಖದ ರೋಂಪಿನಲಿ ಮೈಮರೆ
ದೋಸರಿಸಿದುದು ವದನ ಕಂಗಳು
ಪೈಸರಿಸಿದವು ತೆಕ್ಕೆ ಸಡಲಿತು ದೇಹ ಬಾರಿಸಿತು
ಸೂಸಿದುದು ನಿಟ್ಟುಸುರು ರಾಣೀ
ವಾಸದುರದಲಿ ಕದಪನಿಟ್ಟು ಮ
ಹೀಶನೂರಗಿದ ಹದನ ಕಂಡಳು ಕಾಂತೆ ಭೀತಿಯಲಿ 16

ಅಕಟ ಪಾಂಡು ಮಹೀಶ ವಿಷ ಕ
ನ್ನಿಕೆಯನೆನ್ನನು ಮುಟ್ಟಿದೈ ಬೇ
ಡಕಟ ಕೆಡಿಸದಿರೆನ್ನನೇ ತಾನರಿಯನೇ ಹದನ
ಪ್ರಕಟ ಕುರುಕುಲ ತಿಲಕರೀ ಬಾ
ಲಕರನಾಗಿ ಕೊಟ್ಟೆ ತನ್ನೊಡ
ನಕಟ ಮುನಿದೈ ಮಾತನಾಡೆಂದೊರಲಿದಳು ಮಾದ್ರಿ 17

ವನಿದೆತ್ತಣ ರಭಸ ಮಾದ್ರೀ
ಮಾನಿನಿಯೊ ಹಾ ರಾಯನಾವೆಡೆ
ಹಾನಿ ಹಿರಿದುಂಟರಿವೆನಂಗಸ್ಪುರಿತ ಶಕುನದಲಿ
ಏನು ಮಾರಿಯೊ ಶಿವಶಿವಾಯನು
ತಾ ನಿತಂಬಿನಿ ಗಾಢ ಗತಿಯಲಿ
ಕಾನನದೊಳ್ಳೆತಂದಳಕ್ಕೆಯ ಸರದ ಬಳಿವಿಡಿದು 18

ಕಂಡಳವರಿಬ್ಬರನು ಧೂಪ್ಪನೆ
ದಿಂಡುಗಡೆದಳು ಮೂರ್ಛೆಯಲಿ ಮರೆ
ಗೊಂಡುಬೆಚ್ಚರ ಮಾದ್ರಿ ಮಿಗೆ ಹಲುಬಿದಳು ಗೋಳಿಡುತ
ಚಂಡಿಕೆಗಳಲ್ಲಾಡೆ ಹರಿದರು
ಪಾಂಡುನಂದನರೈವರೀತನ
ಕಂಡು ಹಾಯೆಂದೊರಲಿ ಹೊರಳಿದರವನಿಪನ ಮೇಲೆ 19

ಬೊಪ್ಪ ದೇಶಿಗರಾದೆವೈ ವಿಧಿ
ತಪ್ಪಿಸಿತಲಾ ನಮ್ಮ ಭಾಗ್ಯವ
ನೊಪ್ಪಿಸಿದೆ ನೀನಾರಿಗಮ್ಮನು ಪೂರ್ವಕಾಲದಲಿ
ಮುಪ್ಪಿನಲಿ ನಿನಗೀಯವಸ್ಥೆಯಿ
ದೊಪ್ಪದೇ ಹೇರಡವಿಯಲಿ ಮಲ
ಗಿಪ್ಪುದೇಕೆಂದೊರಲಿ ಮರುಗಿದರಾ ಕುಮಾರಕರು 20

ಕೇಳಿ ಹರಿತಂದುದು ಮುನಿವ್ರಜ
ವೇಳಿಗೆಯ ಕಡು ಶೋಕರಸದ ಛ
ಡಾಳವನು ನಿಲಿಸಿದರು ಸಂತ್ಯಸಿಯೆ ಕುಮಾರಕರ
ಆಲಿಸಿದಳಾ ಕುಂತಿ ಮೂರ್ಛಾ
ವ್ಯಾಳವಿಷ ಪರಿಹರಿಸಿ ಧರಣೀ
ಪಾಲಕನ ನೋಡಿದಳು ಬಿಸುಟ್ಟೆ ತನ್ನನಿಂದೆನುತ 21

ಅರಸ ತನಗರುಹದೆ ಸುರಸ್ತ್ರೀ
ಯರಿಗೆ ಹರಿದೈ ನಿನ್ನ ವಧುಗಳ
ತುರುಬು ಕೊಯ್ಯುವೆನವರ ತೊತ್ತಿರ ಮಾಡುವೆನು ತನಗೆ

ಅರಸಿ ನೀನೀ ಮಕ್ಕಳು ಸಂ
ವರಸಿಕೊಂಡಿಹುದೆಂದು ಮಾದ್ರಿಯ
ಕರವ ಹಿಡಿದರೆ ಕುಂತಿಗಂದಳು ಕಾಂತೆ ವಿನಯದಲಿ 22

ಮರುಳೆಲೌ ನೀವಕ್ಕ ನಿಮ್ಮ
ವರು ಕುಮಾರರು ನಿಮ್ಮ ಕೈಯೆಡೆ
ಧರಣಿಪತಿ ನಿಡು ನಿಡ್ಡೆಗೈದನು ನನ್ನ ತೋಳಿನಲಿ
ಸುರವಧುಗಳೊಡನಿರಲಿ ನಿನ್ನಯ
ಹರಿಬವನ್ನದು ನೋಡು ತನ್ನಯ
ಪರಿಯನೀತನು ನಿನಗೆ ಕೊಡೆನೆಂದಂಘ್ರಿಗರೆಗಿದಳು 23

ಮುನಿಗಳೇಕೆಯ ತಿಳುಹಿ ಮಾದ್ರಿಗೆ
ಜನಪತಿಯ ಸಹಗಮನದಲಿ ಮತ
ವೆನಿಸಿ ಶವಸಂಸ್ಕಾರವನು ವೈದಿಕ ವಿಧಾನದಲಿ
ಮುನಿಗಳೇ ಮಾಡಿದರು ಮಾದ್ರೀ
ವನಿತೆ ತನ್ನ ಕುಮಾರರಿಬ್ಬರ
ತನುಜ ನೀ ಸಲಹೆಂದು ಕೊಟ್ಟಳು ಧರ್ಮಜನ ಕರೆದು 24

ಪತಿಯ ಸಹಗಮನದಲಿ ಮಾದ್ರೀ
ಸತಿ ಶರೀರವ ಬಿಟ್ಟಳೆವರು
ಸುತರು ಸಹಿತೀ ಕುಂತಿ ಮಿಂದು ಪರೇತ ಕೃತ್ಯವನು
ಶ್ರುತಿ ವಿಧಾನದೊಳಖಿಳ ಮುನಿ ಸಂ
ತತಿಗಳನು ಮುಂದಿಟ್ಟು ಮಾಡಿಸಿ
ಸುತರ ಪಾಲಿಸುತಿದರ್ಥಾ ಶತಶೃಂಗ ಶೈಲದಲಿ 25

ಅರಸನಪಗತನಾದನಾ ನೃಪ
ನರಸಿ ಬಾಲಕಿ ಮಕ್ಕಳೆವರು
ಭರತ ಕುಲಜರು ನಾವು ತಪಸಿಗಳಿಪುರದಾರಣ್ಯ
ಅರಿಗಳಾ ರಾಕ್ಷಸರು ನಾವಿ
ನ್ನಿರಿಸುವುದು ಮತವಲ್ಲ ಹಸ್ತಿನ
ಪುರದೊಳೊಪ್ಪಿಸಿ ಬಹುದು ಮತವೆಂದುದು ಮುನಿಸ್ತೋಮ 26

ಎಂದು ಕುಂತಿದೇವಿ ಸಹಿತಾ
ನಂದನರೈವರನು ಮುನಿಗಳು
ತಂದರಿಭಪುರಿಗಾಗಿ ಭೀಷ್ಮಾದಿಗಳಿಗೀ ಹದನ
ಮುಂದೆ ಸೂಚಿಸಲುತ್ಸವದಿಡಿ
ವಂದರನಿಬರು ಶುಭ ಮುಹೂರ್ತದೊ
ಳಂದು ನಗರಿಯ ಹೊಗಿಸಿದನು ಪರಿತೋಷದಲಿ ಭೀಷ್ಮ 27

ಇವರ ಜನನ ಕ್ರಮವನಾ ಪಾಂ
ಡುವಿನ ವಿಕ್ರಮವನು ತಪೋಧನ
ನಿವಹ ಕೊಂಡಾಡಿದುದು ಬಳಿಕಿನ ಮರಣಸಂಗತಿಯ
ಅವನಿಪನ ಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾದ್ರೀ
ಯುವತಿ ಸಹಗಮನೋರ್ಧ್ವ ದೇಹಿಕ
ವಿವಿಧ ಕೃತ್ಯವನೀ ಪ್ರಪಂಚವನವರಿಗರುಹಿದರು 28

ಮುನಿಗಳಾಕ್ಷಣ ಮರಳಿದರು ತ
ಜ್ಞನಪ ವ್ಯತ್ಯಾಂತವನು ವಿವರಿಸೆ
ಜನಜನಿತ ಬಳಿಕುಬ್ಬಿ ಹರಿದುದು ಶೋಕರಸ ಜಲಧಿ
ಜನಪ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರಾದಿ ಬಾಂಧವ
ಜನ ಪುನಃ ಸಂಸ್ಕಾರದಲಿ ಭೂ
ಪನನು ದಹಿಸಿದರೂರ್ಧ್ವ ದೇಹಿಕವಾಯ್ತು ಮಗುಳಲ್ಲಿ 29

ಅರಸ ಕೇಳೆ ಭೀಷ್ಮಧೃತರಾ
ಷ್ಟ್ರನು ಬೋಧಿಸಿ ಬಹಳ ಶೋಕ
ಜ್ವರಕೆ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದನು ಪಾರಾಶರಿವ್ರತಿಪ
ಕರೆದು ಯೋಜನಗಂಧಿಯನು ನೀ
ವಿರಲು ಬೇಡೌ ತಾಯೆ ನಿಮ್ಮೀ
ಭರತ ವಂಶದೊಳೊಗೆದ ಕಿಚ್ಚುರುಹುವುದು ನೃಪಕುಲವ 30

ಹೇಳಬಾರದು ಮುಂದಣದು ದು
ಷ್ಟಾಲವಿಂದಿಗೆ ನಾಳೆ ನಾಳೆಗೆ
ನಾಳೆ ಬೆಟ್ಟಿತು ವರ್ಣಧರ್ಮಾಶ್ರಮದ ನೆಲೆಹೋಯ್ತು

ಕಾಲ ವಿಷಮವು ಕೌರವಕ್ಷಿತಿ
ಪಾಲ ಪಾಂಡು ಕುಮಾರರಲಿ ಕೈ
ಮೇಳವಿಸುವುದು ತಾಯೆ ಬಿಜಯಂಗೈಯಿ ನೀವೆಂದ 31

ಎನಲು ಯೋಜನಗಂಧಿ ನಿಜ ನಂ
ದನನ ನುಡಿಯೇ ವೇದಸಿದ್ಧವಿ
ದೆನುತ ಸೊಸೆಯರ ಸಹಿತ ನಡೆದಳು ವರ ತಪೋವನಕೆ
ಮುನಿಪನತ್ತಲು ಬದರಿಕಾ ನಂ
ದನಕೆ ಮರಳಿದನಿತ್ತ ಗಂಗಾ
ತನುಜ ಸಲಹಿದನಖಿಳ ಪಾಂಡವ ಕೌರವ ವ್ರಜವ 32

ಕವಿ-ಕಾವ್ಯ ವಿಚಾರ

ಭಕ್ತಿ ಪರಂಪರೆಯ ಮಹಾಕವಿಯಾದ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ಗದುಗು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೋಳಿವಾಡದವನು. ಇವನ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. 1430. 'ಕರ್ಣಾಟ ಭಾರತ ಕಥಾ ಮಂಜರಿ' (ಗದುಗಿನ ಭಾರತ)ಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಇವನ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು ನಾರಣಪ್ಪ. ಗದುಗಿನ ವೀರನಾರಾಯಣನ ಪರಮಭಕ್ತನಾದ ಇವನು ಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿಗೆ ಮಹತ್ವವನ್ನಿಟ್ಟು ವ್ಯಾಸಭಾರತದ ಮೊದಲ ಹತ್ತು ಪರ್ವಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. (ಭಾರತದ ಉಳಿದೆಂಟು ಪರ್ವಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ತಿಮ್ಮಣ್ಣನೆಂಬ ಕವಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ್ದಾನೆ). ಇವನ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ರೂಪಕಗಳು ಜನಜನಿತವಾಗಿದ್ದು ವಿಮರ್ಶಕರು ಇವನನ್ನು 'ರೂಪಕ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ' ಎಂದು ಪ್ರಶಂಸಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವ್ಯಾಸರ ಬಗೆಗಿನ ಗೌರವ ಸೂಚಕವಾಗಿ ಕವಿ ನಾರಣಪ್ಪನು ತನ್ನನ್ನು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನೆಂದು ಕರೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕಾವ್ಯವು ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲೊಂದಾಗಿದೆ. "ಕುಮಾರ ವ್ಯಾಸನು ಹಾಡಿದನೆಂದರೆ ಕಲಿಯುಗ ದ್ವಾಪರವಾಗುವುದು, ಭಾರತ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ಕುಣಿಯುವುದು, ಮೈಯಲಿ ಮಿಂಚಿನ ಹೊಳೆ ತುಳುಕಾಡುವುದು, ಕಲಿ ಕೆಚ್ಚಾಗುವನು, ಕವಿ ಹುಚ್ಚಾಗುವನು" ಎಂದು ಕವಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರು ಹೇಳಿರುವುದು ಈ ಕಾವ್ಯದ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಹಾಗೂ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನು ಮಹಾಕಾವ್ಯ ಪರಂಪರೆಯ ದೈತ್ಯ ಕವಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಕಾವ್ಯ ಭಾಗವನ್ನು ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತದ ಆದಿಪರ್ವದ ಐದನೆಯ ಸಂಧಿಯಿಂದ ಆರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬರುವ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಿಂಡಮ ಎಂಬ ಋಷಿಯು ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯೊಂದಿಗೆ ಜಿಂಕೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಮಾಗಮದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಬೇಟೆಗೊಂದು ಹೋಗಿದ್ದ ಪಾಂಡು ರಾಜನು ಅವರನ್ನು ಋಷಿ ದಂಪತಿಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯದೆ ಬಾಣ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಬಾಣದ ಆಘಾತಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾದ ಋಷಿಯು

'ನೀನೂ ಪಶ್ಚಿಮ ಸಮಾಗಮದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಸಾಯುವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಶಾಪ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಪಾಂಡು ರಾಜನು ಕಾಡಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಮಾದ್ರಿಯನ್ನು ಕೂಡಿ ಸಾವಿಗೀಡಾಗುತ್ತಾನೆ'

I. ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ

1. ಧರಿತ್ರಿ = ಭೂಮಿ; ಅದ್ರಿ = ಬೆಟ್ಟ; ಪರ್ವತ; ಭೂಪಾಲ = ರಾಜ ವ್ಯಾಳ = ಹಾವು; ವೃಕ = ತೋಳ; ಶಾರ್ದೂಲ = ವ್ಯಾಳ, ಹುಲಿ; ಪಾವನ = ಪವಿತ್ರವಾದ;
2. ಇಭಪುರಿ = ಹಸ್ತಿನಾಪುರ ; ತೃಣ = ಹುಲ್ಲು;
3. ಉಬ್ಬು = ಸಂತೋಷದಿಂದ ಹೆಮ್ಮೆಪಡು; ಅಗ್ಗ = ಶ್ರೇಷ್ಠ; ತೊತ್ತು = ದಾಸ, ಸೇವಕ;
5. ವಿಪಿನ = ಅಡವಿ, ಕಾಡು; ಹಾವಸೆ = ಪಾಚಿ; ಹೊಕ್ಕರಿಸು = ನಿವಾರಿಸು; ಸರಸಿ = ಕೊಳ; ತಡಿ = ದಡ, ತೀರ; ಸೆಗಳಕೆ = ಉರಿ, ದಾಹ;
6. ಸಬಳ = ಈಟಿ; ಹೆಡತಲೆ = ಹಿಂದಲೆ; ನೈಷ್ಠಿಕ = ವ್ರತಿ, ವ್ರತವನ್ನು ಪಾಲಿಸುವವನು; ಅಲಗು = ಖಡ್ಗ; ಅಣಸು = ತುದಿ; ನಖ = ಉಗುರು;
7. ಕರಿಘಟೆ = ಆನೆಯ ಸೈನ್ಯ; ಅಂಬುಜ = ಕಮಲ, ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದುದು; ಸತ್ತಿಗೆ = ಕೊಡೆ, ನೃಪಾಲ = ರಾಜ;
8. ಪವನ = ಗಾಳಿ, ವಾಯು; ಸೊಂಪು = ಸೊಗಸು, ಚೆಲುವು; ನುಣ್ಣು = ನಯವಾದುದು, ಅಂದವಾದುದು;
9. ಒಸರ್ವ = ಜಿನುಗುವ, ಸೋರುವ; ತುಷಾರ = ಹಿಮ, ಮಂಜು; ಕೊಂಚೆ = ಕ್ರೌಂಚ ಪಕ್ಷಿ; ಸಾರಸ = ಕೊಕ್ಕರೆ, ಹಂಸ;
10. ವೀಧಿ = ಮಾರ್ಗ, ದಾರಿ; ವಿಗಡ = ಪರಾಕ್ರಮ;
11. ಶರನಿಕರ = ಬಾಣಗಳ ಸಮೂಹ; ಲಾಗು = ನೆಗೆಯುವಿಕೆ; ಜಾನು = ಮಂಡಿ, ಮೊಳಕಾಲು;
13. ಚರಣ = ಕಾಲು, ಪಾದ; ತುರುಬು = ಮುಡಿ; ಝೋಂಪು = ಮೈಮರವು, ಮಂಪರ;
14. ಹೇಗು = ಬಾಗು, ಒದ್ದಾಡು; ನಂದನ = ಮಗ;

15. ಡೊಂಬು =ವಂಚನೆ, ಮೋಸ; ಬೇಗೆ =ದಾಹ; ಅಬಲೆ =ಸ್ತ್ರೀ; ಅಂಬರ =ಆಕಾಶ;
18. ಮಾನಿನಿ =ಪತ್ನಿ; ಸ್ಫುರಿತ =ಹೊಳೆದ; ಹೊಳ್ಳು =ಚೊಳ್ಳು; ಕಾನನ =ಕಾಡು; ನಿಶಂಬಿನಿ =ಚಿಲುಪೆ;
21. ಭಡಾಳ =ಆಧಿಕ್ಯ;
23. ಹರಲು =ಕೆಲಸ, ಕಷ್ಟ; ಅಂಘ್ರಿ =ಪಾದ;
25. ಪರೇತ =ಹೇಣ, ಶವ; ಶೈಲ =ಪರ್ವತ;
27. ಹದನ =ಸ್ಥಿತಿ, ಸುದ್ದಿ; ಪರಿತೋಷ =ವಿರಕ್ತಿ, ಆಸೆಯಿಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ;
28. ಅವನಿಪ =ರಾಜ;
29. ಅಪಗತ =ಸಾವು;
30. ಯೋಜನಗಂಧಿ =ಶಂತನುವಿನ ಹೆಂಡತಿ, ಸತ್ಯವತಿ;
31. ಬೆಟ್ಟಿತು =ಉಗ್ರ, ಕಠಿಣ; ಕ್ಷಿತಿ =ಭೂಮಿ;
32. ಗಂಗಾ ತನುಜ =ಭೀಷ್ಮ; ಪ್ರಜ =ಸಮೂಹ, ಗುಂಪು;

II. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿರಿ.

1. ಪಾಂಡು ಮಹಾರಾಜನು ಯಾವ ಪರ್ವತದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದನು?
2. ಪಂಚ ಪಾಂಡವರ ವಯಸ್ಸಿನ ಬಗ್ಗೆ ಏನೆಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ?
3. ವಸಂತ ರಾಜನು ಪಾಂಡುವಿನ ಮೇಲೆ ಹೇಗೆ ಆಕ್ರಮಣ ಮಾಡಿದನು?
4. ಪಾಂಡುವಿನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಾದ್ರಿಯು ಹೇಗೆ ಕಂಡಳು?
5. ಪಾಂಡುವಿನ ಮೃತ ದೇಹವನ್ನು ಕಂಡು ಪಾಂಡು ತನಯರು ಹೇಗೆ ಮರುಗಿದರು?
6. ಯೋಜನ ಗಂಧಿ ಯಾರು?

III. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿರಿ.

1. ಕಾಡಿನಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಪಾಂಡು ಹೆಮ್ಮೆ ಪಡಲು ಕಾರಣವೇನು?
2. ವಸಂತ ಕಾಲ ಬಂದಾಗ ಪ್ರಕೃತಿ ಹೇಗೆ ಮಾರ್ಪಾಟುಗೊಂಡಿತು?
3. ಮಾದ್ರಿಯನ್ನು ಸೇರಿದ ಪಾಂಡುವಿಗಾದ ಅತ್ಯವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಬರೆಯಿರಿ.
4. ಕುಂತಿ ಮಾದ್ರಿಯರ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿರಿ.
5. ಮಾದ್ರಿ ಸಹಗಮನ ಮಾಡಿದುದರ ವಿವರವನ್ನು ನೀಡಿರಿ.

IV. ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂದರ್ಭ ಸಹಿತ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಬರೆಯಿರಿ.

1. ಸಮಸ್ತಶ್ವರ್ಯವದು ತೃಣವಾಯ್ತು ಭೂಪತಿಗೆ
2. ದುರ್ವಿಷಯ ಕೆಳಸಿದಲಾ ಬೆಂದುವೇನಿನ್ನರಿವು
3. ಅವಳವಳೂರ್ವಶಿಯೋ ರಂಭೆಯೋ
4. ಮುನಿಯೆಂದ ನುಡಿ ಹೊಳ್ಳಹುದೆ
5. ವದನ ಕಂಗಳು ಪೈಸರಿಸಿದವು ತೆಕ್ಕೆ ಸಡಲಿತು
6. ಕುಮಾರರಿಬ್ಬರ ತನುಜ ನೀ ಸಲಹೆಂದು ಕೊಟ್ಟಳು
7. ಪತಿಯ ಸಹಗಮನದಲಿ ಮಾದ್ರಿ ಸತಿ ಶರೀರವ ಬಿಟ್ಟಳು
8. ನಿಮ್ಮೀ ಭರತ ವಂಶದೊಳೊಗೆದ ಕಿಚ್ಚುರುಹುವುದು ನೃಪಕುಲವ

V. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ

1. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳ ತತ್ಸಮ ತದ್ಭವ ಬರೆಯಿರಿ.

ಭೂಮಿ, ವೀರ, ಕುಮಾರ, ವನ, ಸಿಂಹ, ಸಿರಿ, ವರ್ಷ, ಸಿಂಗಾರ, ನಿದ್ರೆ, ಹಂಸ, ರಾಕ್ಷಸ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ, ಮುಕುತಿ, ಅಗ್ನಿ, ಖಡುಗ, ಸರ, ವಿಧಿ, ಪಕ್ಷಿ

2. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಬರೆದು ಸಂಧಿ ತಿಳಿಸಿರಿ.

ಮುನೀಂದ್ರ, ಶೃಂಗಾದ್ರಿ, ದಿವ್ಯಾಶ್ರಮ, ಸಮಸ್ತಶ್ವರ್ಯ, ಮಹೀಶ

3. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳ ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯ ಬರೆದು ಸಮಾಸ ತಿಳಿಸಿರಿ.

ಬೆಂಬಿಡದೆ, ತಂಗಾಳಿ, ಗಂಗಾತನುಜ, ಭೂಪತಿ, ವನಗಜ, ಲಲಿತಾಂಗಿ, ಹೇರಡವಿ

VI. ಚಟುವಟಿಕೆ

1. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತವನ್ನು ರಾಗವಾಗಿ ಹಾಡಲು ಕಲಿಯಿರಿ.

2. ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ ಭಾರತದ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಓದಿ ಆನಂದಿಸಿರಿ.

11. ವಚನಗಳು

- ಬಸವಣ್ಣ

ಎನ್ನ ನಡೆಯೊಂದು ಪರಿ, ಎನ್ನ ನುಡಿಯೊಂದು ಪರಿ
ಎನ್ನೊಳಗೇನು ಶುದ್ಧವಿಲ್ಲ, ನೋಡಯ್ಯಾ
ನುಡಿಗೇ ತಕ್ಕ ನಡೆಯ ಕಂಡರೆ, ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವನೊಳಗಿಪ್ಪ
ನೋಡಯ್ಯಾ 1

ತುಪ್ಪದ ಸವಿಗೆ ಅಲಗ ನೆಕ್ಕುವ ಸೋಣಗನಂತೆ ಎನ್ನ ಬಾಳುವೆ
ಸಂಸಾರ ಸಂಗಮ ಬಿಡದು ನೋಡೆನ್ನ ಮನವು
ಈ ನಾಯಿತನ ಮಾಣಿಸು, ಕೂಡಲಸಂಗಮ
ದೇವ ನಿಮ್ಮ ಧರ್ಮ 2

ಕುಂಬಳಕಾಯಿಗೆ ಕಬ್ಬಿನದ ಕಟ್ಟ ಕೊಟ್ಟರೆ
ಕೊಳೆವುದಲ್ಲದೆ ಬಲು ಹಾಗಬಲ್ಲದೆ ?
ಅಳಿಮನದವಂಗೆ ಶಿವದೀಕ್ಷೆಯ ಕೊಟ್ಟರೆ
ಭಕ್ತಿ ಎಂತಹುದೋ - ಮುನ್ನಿನಂತೆ
ಕೂಡಲ ಸಂಗಯ್ಯಾ ಮನ ಹೀನನ ಮೀಸಲ ಕಾಯ್ದಿರಿಸಿದಂತೆ 3

ಧರಣಿಯ ಮೇಲೊಂದು ಹಿರಿದಪ್ಪ ಅಂಗಡಿಯನಿಕ್ಕಿ
ಹರದ ಕುಳ್ಳಿದ್ ನಮ್ಮ ಮಹದೇವ ಸೆಟ್ಟಿ
ಒಮ್ಮನವಾದರೆ ಒಡನೆ ನುಡಿವನು, ಇಮ್ಮನವಾದರೆ ನುಡಿಯನು
ಕಾಣಿಯ ಸೋಲ; ಅದ್ವಗಾಣಿಯ ಗೆಲ್ಲ !
ಜಾಣ, ನೋಡವ್ವಾ ನಮ್ಮ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವ 4

ಕೊಲುವವನೇ ಮಾದಿಗ, ಹೊಲಸ ತಿಂಬವನೇ ಹೊಲೆಯ
ಕುಲವೇನೋ, ಅವಂದಿರ ಕುಲವೇನೋ?
ಸಕಲ ಜೀವಾತ್ಮರಿಗೆ ಲೇಸನೇ ಬಯಸುವ

ನಮ್ಮ ಕೂಡಲ ಸಂಗನ ಶರಣರೇ ಕುಲಜರು 5

ನೆಚ್ಚಿದನೆಂದರೆ ಮೆಚ್ಚಿದನೆಂದರೆ ಸಲೆ ಮಾರುವೋದೆ
ನೆಂದರೆ ತನುವನಲ್ಲಾಡಿಸಿ ನೋಡುವೆ ನೀನು, ಮನವನಲ್ಲಾಡಿಸಿ
ನೋಡುವೆ ನೀನು, ಧನವನಲ್ಲಾಡಿಸಿ ನೋಡುವೆ ನೀನು, ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕಂಜ
ದಿದ್ದರೆ ಭಕ್ತಿ ಕಂಪಿತ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವ 6

ಚಂದ್ರಮನಂತೆ ಕಳೆ ಸಮ ನಿಸಿತ್ತೆ ನಗೆ, ಸಂಸಾರವೆಂಬರಾಹು
ಸರ್ವಗ್ರಾಸಿಯಾಗಿ ನುಂಗಿತ್ತಯ್ಯ, ಇಂದೆನ್ನ ದೇಹಕ್ಕೆ
ಗ್ರಹಣವಾಯಿತ್ತಯ್ಯ. ಇನ್ನೆಂದಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವಹುದೋ
ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ 7

ವಿಷಯವೆಂಬ ಹಸುರನೆನ್ನ ಮುಂದೆ ತಂದು ಪಸರಿಸದಿರಿಯ್ಯ
ಪಳುವೇನಬಲ್ಲುದು ಹಸುರೆಂದೆಳೆಸುವುದಲ್ಲದೆ? ವಿಷಯರಹಿತನ ಮಾಡಿ
ಭಕ್ತಿರಸದ ದಣಿಯಮೇಯಿಸಿ, ಸುಬುದ್ಧಿ ಎಂಬ ಉದಕವನರೆದು
ನೋಡಿ ಸಲಹಯ್ಯ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ 8

ಬಡ ಪಶು ಪಂಕದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದರೆ, ಕಾಲ ಬಡಿವುದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ
ಗತಿಯುಂಟೇ? ಶಿವ ಶಿವಾ ಹೋದಿಹೆ, ಹೋದಿಹೆನಯ್ಯಾ, ನಿಮ್ಮ
ಮನದತ್ತಲೆನ್ನ ತೆಗೆಯಯ್ಯ, ಪಶು ನಾನು ಪಶುಪತಿ ನೀನು,
ತುಡುಗುಣಿ ಎಂದೆನ್ನ ಹಿಡಿದು ಬಡಿಯದ ಮುನ್ನ ಒಡೆಯ ನಿಮ್ಮ
ಬಯ್ಯದಂತೆ ಮಾಡು ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ 9

ಕಾಂಚನವೆಂಬ ನಾಯ ನೆಚ್ಚಿ ನಿಮ್ಮ ನಾನು ಮರೆದೆನಯ್ಯಾ
ಕಾಂಚನಕ್ಕೆ ವೇಳೆಯಲ್ಲದೆ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ವೇಳೆಯಿಲ್ಲ ಹಡಕಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದ
ಸೋಣಗನು ಅಮೃತದ ರುಚಿಯ ಬಲ್ಲದೇ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ 10

ಮರವನೇರಿದ ಮರ್ಕಟನಂತೆ ಹಲವು ಕೊಂಬೆಗೆ ಹಾಯುತ್ತ
ಲಿದ್ದೇನೆ. ಬೆಂದ ಮನವ ನಾನೆಂತು ನಂಬುವೆನಯ್ಯಾ! ಎಂತು
ನೆಚ್ಚುವೆನಯ್ಯಾ! ಎನ್ನ ತಂದೆ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವನಲ್ಲಿಗೆ

ಹೋಗಲೀಯದಯ್ಯಾ, 11

ಮಾಡುವಾತ ನಾನಲ್ಲಯ್ಯ ನೀಡುವಾತ ನಾನಲ್ಲಯ್ಯ!
ಬೇಡುವಾತ ನಾನಲ್ಲಯ್ಯ! ನಿಮ್ಮ ಕಾರುಣ್ಯವಲ್ಲದೆ ಎಲೆ ದೇವಾ,
ಮನೆಯ ತೊತ್ತಲಸಿದರೆ ಒಡತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಬಂತೆ, ನಿನಗೆ ನೀ
ಮಾಡಿಕೋ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮದೇವಾ 12

ತನಗೆ ಮುನಿದವರಿಗೆ ತಾ ಮುನಿಯಲೇಕಯ್ಯಾ?
ತನಗಾದ ಆಗೇನು ? ಅವರಿಗಾದ ಚೇಗೇನು?
ತನುವಿನ ಕೋಪ ತನ್ನ ಹಿರಿಯತನದ ಕೇಡು?
ಮನದ ಕೋಪ ತನ್ನಱುಹಿನ ಕೇಡು
ಮನೆಯೊಳಗಣ ಕಿಚ್ಚು ಮನೆಯ ಸುಟ್ಟಲ್ಲದೆ
ನೆರೆಮನೆಯ ಸುಡದು ಕೂಡಲಸಂಗಮದೇವಾ 13

ಕವಿ-ಕಾವ್ಯ ವಿಚಾರ

ವಚನ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಅಗ್ರಗಣ್ಯರು. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದ ಧಾರ್ಮಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಆಂದೋಲನದ ನೇತಾರರಾದ ಬಸವಣ್ಣನವರು ಬಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾಗೇವಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಮಾದಿರಾಜ ಮಾದಲಾಂಬಿಕೆ ಎಂಬುವರು ಅವರ ತಂದೆತಾಯಿಗಳು. ಭಕ್ತಿ ಭಂಡಾರಿ, ಸಮಾಜ ಸುಧಾರಕ, ಮಾನವತಾವಾದಿ, ದಲಿತೋದ್ಧಾರಕ, ಕವಿ - ಹೀಗೆ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಬಹುಮುಖವಾದುದು. ಅವರ ಅಂತರಂಗ ಸಾಧನೆಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿ ಹಾಗೂ ಸುತ್ತಮುತ್ತಣ ಸಮಾಜವನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಅವರಲ್ಲುಂಟಾದ ಸ್ಪಂದನದ ಉಕ್ತಿಯಾಗಿ ಇಲ್ಲಿನ ವಚನಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

I. ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ

ಅಲಗು =ಕತ್ತಿಯ ಹರಿತವಾದ ಅಂಚು; ಸೋಣಗ =ನಾಯಿ; ಕಬ್ಬುನ =ಕಬ್ಬಣ; ಒಮ್ಮನ =ಒಗ್ಗಟ್ಟಿನ ಮನಸ್ಸು; ಇಮ್ಮನ =ಎರಡು ಮನಸ್ಸು; ಕಾಣಿ =ನಾಣ್ಯ; ಅದ್ವನಾಣಿ =ಅರ್ಧನಾಣ್ಯ; ಬಲುಹಾಗು =ಪುಷ್ಟಿಯಾಗು; ಅಳಿಮನ =ಕೆಟ್ಟ ಮನಸ್ಸು; ಧರಣಿ =ಭೂಮಿ; ಕುಲಜರು =ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದವರು; ಲೇಸನೆ ಬಯಸುವ =ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೇ ಬಯಸುವ; ಕಂಪಿತ =ನಡುಕ; ವಿಷಯರಹಿತ =ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಸುಖವನ್ನು

ಬಯಸುವ; ಕಂಪಿತ =ನಡುಕ; ವಿಷಯರಹಿತ =ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಸುಖವನ್ನು ಬಯಸದ; ಪಂಕ =ಕೆಸರು; ಉದಕ =ನೀರು; ಪಶುಪತಿ =ಈಶ್ವರ, ಶಿವ; ತುಡುಗುಣಿ =ಕಳ್ಳತನದಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರೆದು ಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯಕ್ತಿ; ಕಾಂಚನ =ಚಿನ್ನ; ಹರದ =ವ್ಯಾಪಾರಿ; ಹಡಕು =ಕೊಳೆತಮಾಂಸ; ಮರ್ಕಟ =ಮಂಗ, ಕೋತಿ; ಮನೆಯ ತೊತ್ತಲಸಿದರೆ =ಮನೆಯ ಆಳು ಅಲಸ್ಯಪಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ; ಆಗೇನು=ಒಳ್ಳೆಯದೇನು; ಚೇಗೇನು =ಕೆಡುಕೇನು; ಕಿಚ್ಚು =ಬೆಂಕಿ ನೆರೆಮನೆ =ಪಕ್ಕದಮನೆ; ಸರ್ವಗ್ರಾಸಿ =ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನುಂಗುವ;

II. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಬಸವಣ್ಣನವರು ನಮ್ಮ ಬಾಳುವೆಯನ್ನು ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದ್ದಾರೆ?
2. ಕೆಟ್ಟ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವರಿಗೆ ಶಿವದೀಕ್ಷೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಏನಾಗುತ್ತದೆ?
3. ಮಹದೇವ ಸೆಟ್ಟಿ ಧರಣಿಯ ಮೇಲೊಂದು ಅಂಗಡಿಯನ್ನಿಟ್ಟು ಏನು ಮಾಡುವನು?
4. ಯಾರು ಕುಲಜರು?

III. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಯಾವಾಗ ಭಕ್ತಿ ಕಂಪಿತವಾಗುವುದೆಂದು ಬಸವಣ್ಣನವರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ?
2. ತನ್ನನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಲಹಬೇಕೆಂದು ಬಸವಣ್ಣನವರು ಶಿವನನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ?
3. 'ಕಾಂಚನಕ್ಕೆ ವೇಳೆಯಲ್ಲದೆ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ವೇಳೆಯಿಲ್ಲ' - ಎಂಬುದರ ಅಂತರಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ.

IV. ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಭಸಹಿತ ವಿವರಿಸಿ.

1. ತುಪ್ಪದ ಸವಿಗೆ ಅಲಗ ನೆಕ್ಕುವ ಸೋಣಗನಂತೆ ಎನ್ನ ಬಾಳುವೆ.

2. ಕುಂಬಳಕಾಯಿಗೆ ಕಬ್ಬುದ ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟರೆ ಕೊಳೆವುದಲ್ಲದೆ ಬಲುಹಾಗಬಲ್ಲದೆ?
3. ಒಮ್ಮನವಾದರೆ ಒಡನೆ ನುಡಿವನು, ಇಮ್ಮನವಾದರೆ ನುಡಿಯನು
4. ಕೊಲುವವನೇ ಮಾದಿಗ, ಹೊಲಸ ತಿಂಬವನೇ ಹೊಲೆಯ
5. ಸಂಸಾರವೆಂಬ ರಾಹು ಸರ್ವಗ್ರಾಸಿಯಾಗಿ ನುಂಗಿತ್ತಯ್ಯ, ಇಂದೆನ್ನ ದೇಹಕ್ಕೆ ಗ್ರಹಣವಾಯಿತಯ್ಯ
6. ಬಡ ಪಶು ಪಂಕದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದರೆ, ಕಾಲ ಬಡಿವುದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಗತಿಯುಂಟೇ?
7. ಪಶು ನಾನು ಪಶುಪತಿ ನೀನು.

V. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ

1. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ಸ್ವಂತ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿ.
ಒಮ್ಮನ, ಅಂಜು
2. ತತ್ಸಮ, ತದ್ಭವಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.
ಭಕ್ತಿ, ಅಮೃತ, ಧರ್ಮ, ಶುದ್ಧ
3. ವಿರುದ್ಧ ಪದಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.
ಜಾಣ, ಒಡೆಯ, ಕೋಪ, ಹಿರಿತನ, ಶುದ್ಧ, ಸುಬುದ್ಧಿ
4. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ.
ಅದ್ವಗಾಣಿ, ಜೀವಾತ್ಮ

5. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳ ವಿಗ್ರಹ ವಾಕ್ಯ ಮಾಡಿ ಸಮಾಸವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ.

ಅಳಿಮನ, ಒಮ್ಮನ, ಅಂಗಡಿಯನಿಕ್ಕಿ, ಉದಕವನೆರೆದು, ಪಶುಪತಿ, ನೆರೆಮನೆ

VI. ಚಟುವಟಿಕೆ

1. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಓದಿ ತಿಳಿಯಿರಿ.
2. ಬಸವಣ್ಣನವರ ಇತರ ವಚನಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಓದಿ.
3. ನುಡಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ನಡೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿ.

12. ಶಲ್ಯ ಸಾರಥ್ಯ

- ಪಂಪ

ವಚನ || ಅಂತು ಪತಂಗ ಮಂಡಲಮಪರ ಗಿರಿ
ತಟಮನೆಯ್ವುದುಮೆರಡುಂ ಪಡೆಗಳಪಹಾರ ತೂರ್ಯಂಗಳಂ ಬಾಜಿಸಿ
ತಂತಮ್ಮ ಬೀಡುಗಳ್ಗೆ ಪೋದುವಾಗಳ್ ರಾಜರಾಜನಲ್ಲಿಗಂಗರಾಜಂ ಬಂದು
ಹಯೋಪಾಯ ಕುಶಲರಪ್ಪ ಗಾಂಗೇಯರಳಿಪಿದ
ಮಾತನೇಕಾಂತದೊಳುಪ್ಪುದುಂ ತ್ರಿಣೇತ್ರನೊಳ್ ಕಲ್ಪಶ್ವಹೃದಯದೊಳಂ
ರಥಕಲ್ಪದೊಳಂ ಶಲ್ಯಂ ಮುರಾಂತಕಂಗೆಂ
ಪ್ರವೀಣನಪ್ಪುದೊಂದಾತನನಂತಾನುಮೊಡಂಬಡೆ ನುಡಿದು ನಿನಗೆ ಸಾರಥಿ
ಮಾಡುವನೆಂದು ದಿನಕರ ತನೂಜನಂ ಬೀಡಿಗೆ ಪೋಗಲ್ವೆಟ್ಟು ಪೊನ್ನ
ಪಣ್ಣುಗೆಯ ಪಿಡಿಯನೇಳೆ ದಿನಕರನ ಬಲೆದಪ್ಪಿದ ಕಿರಣಂಗಳ್ ಕೆಟ್ಟಲೆಯಂ
ಕಂಡೆಳ್ಳಿ ತನ್ನ ಮಹಿಯಂ ಪೊಕ್ಕಂತೆ ಕೆಯ್ವಿವಿಗಳ್ ಬೆಳಗೆ ಕಿಷ್ಕಿದಾನುಂ
ಮಾನಸರ್ವರಸು ರಾಜರಾಜಂ ಮದ್ರರಾಜನ ಮನೆಗೆ ಬರ್ಪುದುಮಾತನತ್ಯಂತ
ಸಂಭ್ರಮಾಕ್ರಾಂತ ಹೃದಯನಾಗಿ ಬೇಗಮಿದಿರೇಳಿ —

ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ|| ಅಂತೆ ಕುಳ್ಳಿರಿರಪ್ಪೊಡಿಂ ನಿಮಗಾಣೆಯೆಂದಿರವೇಳೆಳಾ
ಕಾಂತನುಂ ತೊಡೆಸೋಂಕಿ ಕುಳ್ಳಿರೆ ಬಾಟಿಯುಳ್ಳೊಡೆ ನೀನೆ ಬ
ರ್ಪಂತುಟಾದುದೆ ಪೇಟ ನೀಂ ಬಲೆಯಟ್ಟಲಾಗದೆ ಕೆಮ್ಮನಿ
ನ್ನೆಂತುಮೇಂ ಮನೆವಾಟಿಯೆಂ ಬೆಸಸಲ್ಕೆ ಬಂದೆಯಿಳಾಧಿಪಾ 1

ಕಂ|| ಬೆಸಸೆನೆ ಯುಂ ನುಡಿಯಲ್ ಶಂ
ಕಿಸಿದಪೆ ನಾನೆಂದೊಡೇಕೆ ಶಂಕಿಸುವೈ ನೀಂ
ಬೆಸವೇಟೆನೆ ಜಯ ವಧು ಕೂ
ತೊರ್ಸೆದಿರ್ಕುಂ ಮಾವ ನಿಮ್ಮ ದಯೆಯಿಂದೆಮ್ಮಂ 2

ಪುಸಿಯೆನೆ ರಥಮಂ ಹರಿ ಚೋ
 ದಿಸುವಂತೆವೊಲಿದೆಂತು ನರನಂ ಗೆಲಿಪಂ
 ವಿಸಸನದೊಳಂತೆ ನೀಮುಂ
 ಪೆಸರಂ ಕರ್ಣಂಗೆ ಮಾಡಿ ಗೆಲ್ಲಂಗೆೊಳ್ಳಿಂ 3

ವಾ|| ಎಂಬುದು ಮದ್ರರಾಜನುಮೃಚ್ಚರದೊಳುಮ್ತನೆ ಬೆಮರ್ತು ಕನಿಸಿ
 ಕಿಂಕಿಷಿವೋಗಿ —

ಚಂ || ಕಲಿಯನೆ ಪಂದೆ ಮಾಲ್ಪ ಕಡುವಂದೆಯನೊಳ್ಳಲಿ ಮಾಲ್ಪ ತಕ್ಕನಂ
 ಪೊಲೆಯನೆ ಮಾಲ್ಪ ಮುಂ ಪೊಲೆಯನಂ ನೆಟಿ ತಕ್ಕನೆ ಮಾಲ್ಪ ತಮ್ಮೊಳ
 ಗ್ಗಲಿಸಿ ಪೊದಲ್ಪ ಪರ್ವಿದವಿವೇಕತೆಯಿಂ ನೃಪ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ ಸಂ
 ಚಲಮದಳೆಂದಮೋಲಗಿಸಿ ಬಾಲ್ಪುದೆ ಕಷ್ಟಮಿಳಾಧಿನಾಥರಂ 4

ಅನುಪಮ ವಿಕ್ರಮ ಕ್ರಮಮುದಾರಗುಣಂ ಋತವಾಕ್ಯಮೆಂಬ ಪಂ
 ಪೆನಲಿವು ಮೂಟಿ ನಾಲ್ಕೆ ಗುಣಮತ್ತ ಮದಾನ್ವಿತ ರಾಜ ಬೀಜ ಸಂ
 ಜನಿತ ಗುಣಂ ಮದಂ ಮದಮನಾಳ್ವವಿವೇಕತೆಯಿಂದಮಲ್ತೆ ತೊ
 ಲ್ತಿನ ಮೊಲೆವಾಲನುಂಡ ಗುಣಮಿಂತಿವನಾರ್ ಕಿಡಿಪರ್
 ನರೇಂದ್ರರೊಳ್ 5

ಉ || ಪಿಂದೆ ಕಡಂಗಿ ತೇರನೆಸಗಂಬವನಂಬಿಗನಾಜಿ ರಂಗದೊಳ್
 ಮುಂದೆ ಸಮಾನನಾಗಿ ಬೆಸದಿರ್ಪವನುಂ ತುಟುಕಾಟನಾಗೆ ಮ
 ತ್ತಂದನ ಚೋದನ ಕ್ರಮಮದುಂ ಪೊಲೆಯಂಗಮರ್ದಿರ್ಕಮಂತುಟಂ
 ನೀಂ ದಯೆಗೆಯ್ದು ಪೇಟಿಯಿದನಾರ್ ಪಡೆವರ್ ಫಣಿರಾಜಕೇತನಾ 6

ಕಂ|| ಎನಿತೊಲ್ಲದಿದೊಡಂ ಸ
 ಜ್ಜನರುಂ ಪತಿಹಿತರುಮಳೆಯವೇಲ್ಪುಂ ನೀನಿ
 ನ್ನನಿತಂ ಕೂರದೊಡಂ ನಿ
 ನ್ನನುಡಿಯನಾನಾಜಿ ರಂಗದೊಳ್ ಮೀಱುವೆನೇ 7

ವಾ|| ಎಂದು ನೊಂದು ನುಡಿದ ಮದ್ರರಾಜನ ನುಡಿಗೇ ಫಣಿರಾಜಕೇತನ
 ನಿಂತೆಂದಂ —

ಕಂ|| ನೀಮನಗಿನಿತಂ ಕಮ್ಮನೆ
 ಮಾಮ ಮನಂ ನೊಂದು ಬೆಸಸಿದಿರ್ ಬಿನ್ನಪಮಂ
 ನೀಮವಧಾರಿಸಿಮೆಂತನೆ
 ಸಾಮಾನ್ಯದ ಮನುಜನಲ್ಲನಂಗ ಮಹೀಶಂ 8

ಕುಲಹೀನನೆ ಅಪ್ಪೊಡೆ ಕೇ
 ವಲ ಬೋಧಂ ಪರಶುರಾಮನೇನೀಗುಮೆ ನಿ
 ಮ್ಲಲಿನ ಕುಲಂಗಳಲ್ಲದೆ ಪಿಡಿ
 ಯಲಲ್ಲದಂತಪ್ಪ ದಿವ್ಯ ಬಾಣಾವಳಿಯಂ 9

ಮಣಿಕುಂಡಲಮುಂ ಕವಚಂ
 ಮಣಿಯದ ಚಾರಿತ್ರಮುಗ್ರ ತೇಜಮುಮೀಯೊ
 ಳ್ಗುಣಮುಂ ಕಲಿತನಮುಮಿವೇಂ
 ಪ್ರಣತಾರೀ ಸೂತ ಸುತನೊಳೊಡವುಟ್ಟುಗುಮೇ 10

ಕಲಿತನದ ನೆಗಲ್ಪ ಕಸವರ
 ಗಲಿತನದ ಪೊದಲ್ಪ ಪರಮ ಕೋಟಿಗೆ ಪೆಟರಾರ್
 ಸಲೆ ಕರ್ಣನಲ್ಲದೆನಿಸುವ
 ಕಲಿತನಮಂ ಹರಿಗೆ ಕವಚಮಿತ್ತುದೆ ಪೇಲ್ಪುಂ 11

ವಾ|| ಎಂದು ಕುರುಕುಲ ಚೂಡಾಮಣಿ ಶಲ್ಯನ ಹೃಚ್ಚಲ್ಯಮೆಲ್ಲಮುಂ ಕಟಲೆ
 ನುಡಿದೊಡಾತನಿಂತೆಂದಂ —

ಚಂ || ಅಳೆಯದೆಯುಂ ವಿಚಾರಿಸದೆಯುಂ ನೃಪ ನೀಂ ನೆಗಲ್ಪನ್ನೆಯಲ್ಲೆಯಾ
 ನಳಿವೆನದಂತೆ ಕರ್ಣನೆಣೆಗಂ ತೊಣೆಗಂ ನೃಪರಾರುಮಿಲ್ಲ ಬೆ
 ಳ್ಳುಟಿ ರಿಪು ಸೇನೆ ತೇರನೊಸದಾನೆಸಗುತ್ತಿರೆ ಕರ್ಣನಂ ಗೆಲಲ್
 ನೆಟಿವರೆ ನಾಳೆ ಫಲ್ಲುಣನುಮಚ್ಚುತನುಂ ರಣರಂಗ ಭೂಮಿಯೊಳ್ 12

ಕ೦|| ಒಂದೆ ಗಡ ಹರಿಯ ಪೇಲೊಂ
ದಂದದೆ ನರನೆಸಗುವಂತೆ ಕರ್ಣನುಮೆನ್ನೆಂ
ದೊಂದೋಜೆಯೊಳೆಸಗದೊಡಾಂ
ಸ್ಥಂದನದಿಂದಿಲೆದು ಪೋಪನೆಸಗಂ ತೇರಂ 13

ಎಂಬುದುಮಂಗ ಮಹೀಪತಿ
ಯಂ ಬರಿಸಿ ಮಹಾಜಿಯಲ್ಲಿ ಮಾವಂ ತಾನೇ
ನೆಂಬನದನಂತೆ ಮೀಟದೊ
ಡಂಬಡು ನೀನೆಂದು ಭೂಭುಜಂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಂ 14

ವ|| ಅಂತಿವರುಮನೊರ್ವರೊಳೊಡಂಬಡಿಸಿ ತನ್ನೊಡನೆಟ್ಟು ನಿಂದಿದರ್
ಮದ್ರರಾಜನನಿರಲ್ವೇಟ್ಟು ಕರ್ಣನುಂ ತಾನುಂ ನಿಜ ನಿವಾಸಂಗಳ್ಗೆ ಪೋದರಾಗಳಾ
ಪಡೆಮಾತನಚಾತಶತ್ರು ಕೇಳು ಮುರಾಂತಕಂಗೆ ಬಲೆಯನಟ್ಟಿ ಬರಿಸಿ —

ಚಂ || ಗೆಲಲಿದುಂತೆ ಸೂತ ಸುತನಂ ರಣರಂಗದೊಳೆಂಬುದೊಂದು ಪಂ
ಬಲೆ ಪಿರಿದಂತವಂಗೊಸೆದು ತೇರೆಸಪಂ ಗಡ ನಾಳೆ ಶಲ್ಯನೀ
ಕಲಹಮಿದೆಂತು ದಲ್ ಬಿದಿರ ಗಂಟುಗಳಂ ಕಳೆವಂತೆ ಮನ್ಯನಃ
ಸ್ಥಲನೆಯನುಂಟುಮಾಡಿದವುದಿಲ್ಲಿಗೆ ಕಜ್ಜಮದಾವುದಚ್ಚುತಾ 15

ವ|| ಎಂಬುದುಂ ನೀನೆಂದಂತೆ ರಥಕಲ್ಪಮೆಂಬುದು ಶಲ್ಯಂಗೊಡವುಟ್ಟಿದು
ದಾದೊಡಮವರಿವರ್ಗಮೊರ್ವರೊರ್ವರೊಳ್ ಮೂಗುದುಟೆಸಲಾಗದ
ಕಡ್ಡಮವರ್ಗಂತುಮೊಡಂಬಡಾಗದದಲ್ಲದೆಯುಂ —

ಸ್ತ || ಕರ್ಣಂಗಂಡಲ್ತೆ ಕಲ್ತರ್ ನುಡಿವ ಪಸುಗೆಯಂ ಗಂಡರಾ ಗಂಡವಾತುಂ
ಕರ್ಣಂ ಮುಂ ಪುಟ್ಟೆ ಪುಟ್ಟಿತ್ತಳವಮದೊಡವುಟ್ಟಿತ್ತು ಪೊಣ್ಣೆವ ಚಾಗಂ
ಕರ್ಣಂಗೊಡ್ಡಿತ್ತುದಲ್ ಭಾರತಮೆನೆ ಜಗದೊಳ್ ಸಂದನೇಂ ಸಂದೊಡಾಂತಾ
ಕರ್ಣಾಂತಾಕೃಷ್ಣ ಬಾಣಾವಳಿಯೊಳೆ ಹರಿಗಂ ಕರ್ಣನಂ ನಾಳೆ ಕೊಲ್ಲುಂ 16

ಕ೦|| ಎಂಬನೆಗಮಾಗಳಾ ವಿಕ
ಚಾಂಬುಜ ಸೌರಭಮನೊಸೆದು ಸೇವಿಸುವಾ ಪೆ
ಣ್ಣುಂಬಿಗಳ ಸರಮನೆತ್ತಿ ತ
ಉಂಬುತ್ತುಂ ಬಂದುದಾ ಪ್ರಭಾತ ಸಮೀರಂ 17

ಕವಿ-ಕಾವ್ಯ ವಿಚಾರ

ಕನ್ನಡ ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿಕವಿಯೆಂಬ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರನಾದ ಪಂಪನು ಕ್ರಿ.ಶ. 902 ನೆಯ
ದುಂದುಭಿ ಸಂವತ್ಸರದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದನು. ಅಭಿರಾಮ ದೇವರಾಯ ಮತ್ತು ಅಬ್ಬಣ್ಣಿ ಇವನ
ತಂದೆ ತಾಯಿಯರು. ಇವನಿಗೆ ಜಿನವಲ್ಲಭನೆಂಬ ತಮ್ಮನಿದ್ದನೆಂದು ಶಾಸನದಿಂದ
ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಈತನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನ ಸಾಮಂತನಾದ
ವೇಮುಲವಾಡ ಚಾಳುಕ್ಯ ಶಾಖೆಯ ಎರಡನೆಯ ಅರಿಕೇಸರಿಯ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ
ಕವಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಆದಿಪುರಾಣ ಮತ್ತು ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯಂ (ಪಂಪ ಭಾರತಂ)
ಎಂಬವು ಪಂಪನ ಎರಡು ಕೃತಿಗಳು. ಕೃತಿ ರಚನೆಯ ಕಾಲ ಕ್ರಿ.ಶ. 941.
ಆದಿಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಜಿನಧರ್ಮವನ್ನೂ ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯದಲ್ಲಿ ಲೋಕ
ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಬೆಳಗಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ತನ್ನ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.
ಇವೆರಡೂ ಕನ್ನಡದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಚಂಪೂ ಕೃತಿಗಳು. ದೇಸಿಯ ಬೆಡಗು, ಹಿತಮಿತ ಮೃದು
ವಚನ, ರಸದ್ವನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಪದ ಪ್ರಯೋಗ ಈ ಕವಿಯ ಶೈಲಿಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ.

ಪ್ರಸ್ತುತ ಕಾವ್ಯ ಭಾಗವನ್ನು ವಿಕ್ರಮಾರ್ಜುನ ವಿಜಯದ 12 ನೆಯ ಆಶ್ವಾಸದಿಂದ
ಆಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲಾಗಿದೆ. ದುರೋಧನನು ಶಲ್ಯನನ್ನು ಕರ್ಣನಿಗೆ ಸಾರಥಿಯಾಗುವಂತೆ
ಒಪ್ಪಿಸುವ ಈ ಭಾಗವು ಹಲವು ರೀತಿಗಳಿಂದ ಸ್ವಾರಸ್ಯಕರವಾದುದು. ಅಶ್ವ
ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ರಥವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಶಲ್ಯನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಅವನನ್ನೆ
ಸಾರಥಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡು ಎಂದು ಭೀಷ್ಮ ಕರ್ಣನಿಗೆ ಉಪದೇಶ
ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಕರ್ಣನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ದುರೋಧನನು ಶಲ್ಯನನ್ನು ಸಾರಥಿಯನ್ನಾಗಿ
ಒಪ್ಪಿಸುವುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ಮಹಾರಾಜನಾದ ದುರೋಧನನು ತನ್ನ ಕಾರ್ಯದ
ಯಶಸ್ಸಿಗಾಗಿ ಶಲ್ಯನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವುದು, ಅವನ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗದ
ಶಲ್ಯನು ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದರೂ ತನ್ನ ಅಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೊರಗೆಡಹುವುದು ಮುಂತಾದ
ಸನ್ನಿವೇಶಗಳು ಬಹಳ ನಾಟಕೀಯವಾಗಿ ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿವೆ.

I. ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ

ವಚನ|| ಪತಂಗ =ಸೂರ್ಯ; ಅಪರಗಿರಿ =ಪಶ್ಚಿಮ ಪರ್ವತ; ತಟ
=ಪ್ರದೇಶ; ತೂರ್ಯ =ವಾದ್ಯ; ಕುಶಲ =ನಿಪುಣ; ಗಾಂಗೇಯ
=ಗಂಗೆಯ ಮಗನಾದ ಭೀಷ್ಮ; ತ್ರಿಣೇತ್ರ =ಮುಕ್ಕಣ್ಣು ಈಶ್ವರ; ರಥಕಲ್ಪ
=ರಥವಿದ್ಯೆ; ಮುರಾಂತಕ =ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ; ಪೊನ್ನ =ಹೊನ್ನಿನ; ಪಣ್ಣಿಗೆ
=ಸಿಂಗಾರ; ಪಿಡಿ =ಹೆಣ್ಣಾನೆ; ಬಲೆದಪ್ಪಿದ =ದಾರಿತಪ್ಪಿದ; ಕಲ್ತಲೆ =ಕತ್ತಲೆ;
ಕಿಟೆದಾನುಂ =ಕೆಲವೇ; ಮಾನಸರ್ =ಮನುಷ್ಯರು;

1. ಬಾಲ್ಯ = ಕಾರ್ಯ; ಬಲೆ = ದೂತ; ಮನೆವಾಲ್ಯೆ = ಮನೆಯಕಾರ್ಯ
2. ಬೆಸಸು = ಹೇಳು, ತಿಳಿಸು; ಶಂಕಿಸಿದವೆಂ = ಸಂಕೋಚ ಪಡುತ್ತೇನೆ; ಬೆಸವೇಲ್ = ಕಾರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸು; ಕೂರ್ತು = ಪ್ರೀತಿಸಿ; ಒಸೆದು = ಸಂತೋಷದಿಂದ;
3. ಪುಸಿ = ಸುಳ್ಳು; ಹರಿ = ಕೃಷ್ಣ; ಚೋದಿಸು = ನಡೆಸು; ನರ = ಅರ್ಜುನ; ವಿಸಸನ = ಯುದ್ಧರಂಗ; ವಚನ || ಉಮ್ಮಚ್ಚರ = ಕೋಪ; ಉಮ್ಮನೆ = ಬಿಸಿ ಬಿಸಿ; ಕಿಸಿ = ಕೆರಳಿ; ಕಿಂಕಿಲು = ಕಿಡಿಕಿಡಿ;
4. ಕಲಿ = ಶೂರ; ಪಂದೆ = ಹೇಡಿ; ತಕ್ಕ = ಯೋಗ್ಯ; ಪೊಲೆಯ = ಹೊಲೆಯ; ಅಗ್ಗಲಿಸಿ = ಅಧಿಕವಾಗಿ; ಪೊದಳ್ಳು = ವ್ಯಾಪಿಸಿ; ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿ = ಮನೋವ್ಯಾಪಾರ; ಸಂಚಲ = ಅಸ್ಥಿರ; ಇಳಾಧಿನಾಥ = ರಾಜ; ಓಲಗಿಸಿ = ಸೇವೆಮಾಡಿ;
5. ಅನುಪಮ = ಅಸದೃಶ; ವಿಕ್ರಮಕ್ರಮಂ = ಪರಾಕ್ರಮದ ರೀತಿ; ಋತವಾಕ್ಯ = ನೇರವಾದ ಮಾತು, ಸತ್ಯವಾದ ಮಾತು; ಪೆಂಪು = ಹಿರಿಮೆ; ತೊಲ್ತನ = ತೊತ್ತಿನ, ದಾಸಿಯ; ಕಿಡಿಪು = ಕೆಡಿಸು, ಹೋಗಲಾಡಿಸು;
6. ಪಿಂದೆ = ಹಿಂದೆ; ಕಡಂಗಿ = ಉತ್ಸಾಹಿಸಿ; ಎಸಗು = ಚಲಾಯಿಸು; ಆಜಿರಂಗ = ಯುದ್ಧಭೂಮಿ; ಬೆಸೆದಿರ್ಪವನುಂ = ಕೆಲಸದಲ್ಲಿರುವವನೂ ತುಟುಕಾರ = ದನಕಾಯುವವ (ಗೋವಳ); ಸ್ಯಂದನ = ರಥ, ಅಮರ್ದು = ಸೇರಿ;
7. ಪತಿಹಿತರು = ಒಡೆಯನಿಗೆ ಹಿತರಾದವರು;
8. ಬಿನ್ನಪ = ಬಿನ್ನಹ;
9. ಕೇವಲ ಬೋಧಂ = ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನಿ; ಪಿಡಿಯಲ್ = ಹಿಡಿಯಲು; ಬಾಣಾವಳಿ = ಬಾಣ ಸಮೂಹ;
10. ಮಣಿಕುಂಡಲ = ರತ್ನಕುಂಡಲ; ಮಣಿಯದ = ಬಾಗದ; ಪ್ರಣತಾರೀ = ಶರಣಾಗತರಾದ ಶತ್ರುಗಳನ್ನುಳ್ಳ; ನೆಗಲ್ಟ = ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ;
11. ಕಸವರಗಲಿತನ = ದಾನಶೂರತೆ; ವಚನ || ಹೃಚ್ಚಲ್ಯ = ಹೃದಯಕ್ಕೆ ನಾಟಿದ ಮುಳ್ಳು ; ಕಲಲೆ = ಸಿಡಿಲವಾಗುವಂತೆ;

12. ನೆಗಲ್ಟನ್ನೆಯಲ್ಲಿ = ಕಾರ್ಯಮಾಡುವಂಥವನಲ್ಲ; ಎಣೆಗಂತೋಣೆಗಂ = ಸರಿಸಮಾನಕ್ಕೆ ; ರಿಪು = ವೈರಿ; ಬೆಳ್ಳುತಿ = ಭಯವನ್ನು ಹೊಂದಲು;
13. ಓಜೆ = ಕ್ರಮ ;
14. ಭೂಭುಜ = ರಾಜ, ದುರೋಧನ; ವಚನ || ಪಡೆ ಮಾತು = ಪ್ರಸ್ತಾಪ, ಸುದ್ದಿ; ಆಜಾತ ಶತ್ರು = ಧರ್ಮರಾಯ;
15. ಉಂತೆ = ಸುಮ್ಮನೆ; ಒಸೆದು = ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು; ಮನ್ನನ; ಸ್ವಲನೆ = ನನ್ನ ಚಿತ್ತಚಾಂಚಲ್ಯ ; ಕಜ್ಜ (ಧ್ವ) = ಕಾರ್ಯ (ತ್ರ); ವಚನ || ಕಡ್ಡಂ = ದ್ವೇಷ; ಒಡಂಬಡು = ಒಪ್ಪು; ಪಸುಗೆ = ವಿವೇಕ ಗಂಡರ್ = ಶೂರರು; ಅಳವು ಅಮರ್ದು = ಪ್ರತಾಪದಿಂದ ಕೂಡಿ; ಪೊಣ್ಣು = ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿ; ಈವ = ಕೊಡುವ; ಹರಿಗ = ಅರ್ಜುನ; ಆಕರ್ಣಾಂತ = ಕಿವಿಯವರೆಗೆ ; ಆಕೃಷ್ಣ = ಎಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ;
17. ವಿಕಟ = ಅರಳಿದ; ಸೌರಭ = ಸುಗಂಧ; ತಟುಂಬುತ್ತುಂ = ಅಟ್ಟುತ್ತ; ಪ್ರಭಾತ = ಪ್ರಾತಃಕಾಲ; ಸಮೀರ = ಗಾಳಿ;

II. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ದುರೋಧನನು ಶಲ್ಯನ ಮನೆಗೆ ಬಂದುದೇಕೆ?
2. ಶಲ್ಯನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ದುರೋಧನನು ಆಡಿದ ಮೊದಲ ಮಾತುಗಳೇನು?
3. ದುರೋಧನನ ಬೇಡಿಕೆಗೆ ಶಲ್ಯನು ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯಿಸಿದ?
4. ದುರೋಧನನು ಕರ್ಣನನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡ?
5. ಕರ್ಣನಿಗೆ ಸಾರಥಿಯಾಗಲು ಶಲ್ಯನು ಒಡ್ಡಿದ ಶರತ್ತೇನು?

III. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ದುರೋಧನನು ಶಲ್ಯನನ್ನು ಸಾರಥಿಯಾಗಲು ಒಪ್ಪಿದ ಸನ್ನಿವೇಶದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ವಿಶದಪಡಿಸಿ.
2. ದುರೋಧನ ಶಲ್ಯರ ಗುಣಸ್ವಭಾವಗಳನ್ನು ಈ ಪದ್ಯಭಾಗದ ಆಧಾರದಿಂದ ನಿರೂಪಿಸಿ.

IV. ಕೆಳಗಿನ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂದರ್ಭ ಸಹಿತ ವಿವರಿಸಿ.

1. ಬಾಲ್ಯಿಯುಳ್ಳೊಡೆ ನೀನೆ ಬರ್ಪಂತುಟಾದುದೆ
2. ಓಲಗಿಸಿ ಬಾಲ್ಯಿದೆ ಕಷ್ಟ ಮಿಳಾಧಿನಾಥರಂ
3. ನಿನ್ನ ನುಡಿಯ ನಾನಾಜಿ ರಂಗದೊಳ್ ಮೀಱುವೆನೆ
4. ಸಾಮಾನ್ಯದ ಮನುಜನಲ್ಲನಂಗ ಮಹೀಶಂ
5. ಆಂ ಸ್ಯಂದನದಿಂದಿಟ್ತೆದು ಪೋಪೆನೆಸಗೆಂ ತೇರಂ
6. ಕರ್ಣಂಗೊಡ್ಡುತ್ತುದಲ್ ಭಾರತಂ

V. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ

1. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿರಿ.

ಸಂಭ್ರಮಾಕ್ರಾಂತ, ತಮ್ಮೊಳಗಲಿಸಿ, ನರೇಂದ್ರ, ಹಯೋಪಾಯ, ಮಹೀಶ, ಬಾಣಾವಳಿ, ಹೃಚ್ಚಲ್ಯ, ಮಹಾಜಿ, ಮುರಾಂತಕ, ಮೂಗು ದುರಿಸು, ಗಂಡವಾತು

2. ವಿಗ್ರಹ ವಾಕ್ಯ ಬರೆದು ಸಮಾಸಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿರಿ.

ಕೈದೀವಿಗೆ, ಇಳಾಧಿನಾಥ, ಫಣಿರಾಜಕೇಶನ, ಕಸವರಗಲಿ, ಮೂಗುದುರಿಸು

3. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳ ಹೊಸಗನ್ನಡ ರೂಪವನ್ನು ನೀಡಿ.

ಪೋಗು, ಪೊನ್ನು, ಪುಸಿ, ಪಂದೆ, ಬಿನ್ನಪ, ಪೋಪೆನ್, ಪಂಬಲ, ಪೊಲೆಯ, ಪರ್ವಿದ

4. ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಿ.

ಗಾಂಗೇಯ, ತ್ರಿಣೇತ್ರ, ಮುರಾಂತಕ, ಮದ್ರರಾಜ, ತುಟುಕಾರ, ಫಣಿರಾಜ ಕೇಶನ, ಅಂಗಮಹೀಶ, ಕುರುಕುಲಚೂಡಾಮಣಿ, ಅಜಾತಶತ್ರು, ಸೂತಸುತ

VI. ಚಟುವಟಿಕೆ

1. ಪಂಪ ಭಾರತವನ್ನು ಓದಿ ಆಸ್ವಾದಿಸಿ.

13. ಗೌರಮ್ಮನ ಮದುವೆ

(ಪೌರಾಣಿಕ ಜನಪದಗೀತೆ)

ಮುಟ್ಟಿದಳೇ ಗೌರಮ್ಮ ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ
ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇಷ್ಟಾಗಿ ತಾ ದೊಡ್ಡೋಳಾಗಿ
ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷವೇ ತುಂಬಿತು ಗೌರಿ
ಗೌರೀ ತಾಯೀ ತಂದೆ ಏನೆಂದರಾಗ
ಗೌರಮ್ಮ ಮುಟ್ಟಿದಳೆನ್ ಯಾರಿಗೆ ಕೊಡಲಿ 1

ಬ್ರಾಂಬರಿಗೆ ಕೊಡಲೇನೆ ಮಗಳೆ ಶ್ರೀ ಗೌರಿ
ಬ್ರಾಂಬರ ಸಾವಾಸ ಹೇಳೇನು ಕೇಳು
ಬ್ರಾಂಬರ ವೇದವು ಬ್ರಹ್ಮ ವೇದ
ಅಂಥ ಬ್ರಾಂಬರ ವೇದ ನಾ ಓದಲಾರೆ
ನಿತ್ಯ ತಣ್ಣೀರಲ್ಲಿ ನಾ ಮುಳುಗಲಾರೆ 2

ದಿನಕೊಂದು ಮಡಿಸೀರೆ ನಾ ಉಡಲಾರೆ
ಹೊತ್ತಿಗೆ ಒಪ್ಪತ್ತು ನಾ ಉಣ್ಣಲಾರೆ
ಬ್ರಾಂಬರ ಸಾವಾಸ ಬೇಕಿಲ್ಲ ತಂದೆ
ಶಿವ ಭಕ್ತಿಗೆ ಕೊಡಲೇನೆ ಶ್ರೀ ಮುದ್ದು ಗೌರಿ
ಶಿವ ಭಕ್ತ ಶಿವಪೂಜೆ ನಾ ಮಾಡಲಾರೆ 3

ಹರಭಕ್ತ ಗುರುಪೂಜೆ ನನ್ನ ಕೈಲಿ ಬರೆದು
ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ವಸ್ತ್ರವ ನಾ ಧರಿಸಲಾರೆ
ಜಂಗಮಗೆ ಭಿಕ್ಷವ ನಾ ನೀಡಲಾರೆ
ಜಂಗಮರ ಕಾಲಿಗೆ ನಾ ಬೀಳಲಾರೆ
ಶಿವ ಭಕ್ತ ಸಾವಾಸ ಬೇಡವೋ ತಂದೆ 4

ಒಕ್ಕಲಿಗರಿಗೆ ಕೊಡಲೇನೆ ಅಕ್ಕಯ್ಯ
ಒಕ್ಕಲಿಗರ ಹೊಲಗದ್ದೆ ನಾ ಗೆಯ್ಯಲಾರೆ
ಒಕ್ಕಲಿಗರ ಕಳೆ ಶತ್ರು ನಾ ಕೀಳಲಾರೆ

ಒಕ್ಕಲಿಗರ ರಾಗಿ ಮುದ್ದೆ ನಾ ತಿನ್ನಲಾರೆ
 ದಿನಕೆ ಮೂರು ಸಾರಿ ನಾ ಉಣ್ಣಲಾರೆ
 ಒಕ್ಕಲರ ಸಾವಾಸ ಬೇಡವೋ ತಂದೆ 5

ಬ್ಯಾಡರಿಗೆ ಕೊಡಲೇನೆ ಬೇಕಾದಗೌರಿ
 ಬ್ಯಾಡರ ಬಿಲ್ಲಂಬು ನಾನ್ ಹಿಡಿಯಲಾರೆ
 ಬ್ಯಾಡರ ಕಾಯ್ ಸೊಪ್ಪು ನಾ ತಿನ್ನಲಾರೆ
 ಬ್ಯಾಡರ ಸಹವಾಸ ಬೇಕಿಲ್ಲ ತಂದೆ 6

ಕುರುಬರಿಗೆ ಕೊಡಲೇನೆ ಗೌರಮ್ಮ ನಿನ್ನ
 ಕುರುಬರ ಕುರಿಬಣ್ಣ ನಾನುಡಲಾರೆ
 ಕಂಬ್ಬಿಗೆ ಸರಿಗಂಜಿ ನಾ ಕಾಸಲಾರೆ
 ಕುರುಬರ ಸಾವಾಸಬ್ಯಾಡ ನನ ತಂದೆ 7

ಕೋಮಟಿಗರಿಗೆ ಕೊಡಲೇನೆ ಕೋಟಿ ಮಾ ಗೌರಿ
 ಕೋಮಟಿಗರ ಯಾಪಾರ ಜೂಜಿನ್ಯಾಪಾರ
 ತರಗೆಲೆ ಗೋಟಡಕೆ ನಾ ಮಾರಲಾರೆ
 ಕೋಮ್ಮಿಗರ ಕೊಟ್ಟವ ನಾ ಕುಟ್ಟಲಾರೆ
 ಕಾಸಿಕ್ಕಾಸಿಗೆ ತಕ್ಕಿ ನಾ ತೂಗಲಾರೆ
 ಕೋಮ್ಮಿಗರ ಸಾವಾಸ ಬ್ಯಾಡ ನನ ತಂದೆ 8

ಗೊಲ್ಲರಿಗೆ ಕೊಡಲೇನೆ ಬೇಕಾದ ಗೌರಿ
 ಗೊಲ್ಲರ ಕುರಿ ಹಿಂಡನಾ ತಿರುವಲಾರೆ
 ಗೊಲ್ಲರ ಹುಳಿಯಂಚ್ಚಿ ನಾ ಕುಡಿಯಲಾರೆ
 ಗೊಲ್ಲರ ಒಣರೊಟ್ಟಿ ನಾ ಕಡಿಯಲಾರೆ
 ಗೊಲ್ಲರ ಸಾವಾಸ ಬೇಡವೋ ತಂದೆ 9

ಹದಿನೇಳು ಹತ್ತು ಚಾತಿ ಹೇಳಿ ನಾ ಕೊಟ್ಟೆ
 ಕುರಿಯಮ್ಮ ಎಲೆ ಗೌರಿಯಾರ್ ಕುರುತಿಯೋ
 ಸಿದ್ದ ಪಟ್ಟಣತ್ತಾವ ಶಿವಗಂಗೆ ಮೊದಲು
 ಶಿವಗಂಗೆ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಮಠವು
 ಸಂನ್ಯಾಸಿ ಮಠದಲ್ಲಿ ಜಂಗಮಿದ್ವಾನೆ 10

ಜಂಗಮಗೆ ಕೊಡುಸಯ್ಯ ಜಾಣ ನನ ತಂದೆ
 ಬೂದಿ ಜಂಗಮನನ್ನ ಹ್ಯಾಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದೆ
 ಉಣ್ಣೋಕೆ ತಣಿಗಿಲ್ಲ ಮಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಳ
 ಏರೋಕೆ ಕುದುರಿಲ್ಲ ಮುದಿಯೆತ್ತು ಶಿವಗೆ
 ಇಕ್ಕೋಕೆ ಒಡವಿಲ್ಲ ನಾಗರ್ ಹಾವುಗಳು 11

ಧರಿಸೋಕೆ ಗಂಧವಿಲ್ಲ ಕಾಡು ಈಭೂತಿ
 ಅಂಥ ಜಂಗಮನನ್ನು ಯಾಕೆ ಮೆಚ್ಚಿದೆ
 ಹೋಗಲೆ ಎಲೆ ಗೌರಿ ಎಲ್ಲಾದರೊಡ್ಡಗೆ
 ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಟ್ಟೆ ಕಟ್ಟಿ ಕಾಡಿಗೆ ಬಿಟ್ಟರು
 ಹರಹರ ಎಂದಳು ಕಾಡಿಗೆ ಹೊರಟಳು 12

ಶಿವಶಿವ ಎಂದು ಕಾಡಿಗ್ ಹೊರಟಳು
 ಹರಹರ ಎಂದಳು ಹರನ ಕುರಿತಳು
 ಶಿವಶಿವ ಎಂದಳು ಶಿವನ ಕುರಿತಳು -
 ಶಿವಶಿವ ಎಂದದ್ದು ಶಿವಗೆ ಕೇಳಿತು
 ಹರಹರ ಎಂದದ್ದು ಹರಗೆ ಕೇಳಿತು 13

ಸಿದ್ದ ಪಟ್ಟಣತ್ತಾವ ಶಿವಗಂಗೆ ಮಠವು
 ಶಿವಗಂಗೆ ಮಠದಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ವನವು
 ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ವನದಲ್ಲಿ ಭದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮಠವು
 ಭದ್ರಾಕ್ಷಿ ಮಠದಲ್ಲಿ ಸೂಜಿಯ ಕಲ್ಲು
 ಸೂಜಿ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಸೂಜಿಗಳ ನಿಲಿಸಿ 14

ಏಳು ಸೂಜಿಯ ಮೇಲೆ ದಬ್ಬಳವ ನಿಲಿಸಿ
 ದಬ್ಬಳದ ಕೊನೆಗೊಂದು ನಿಂಬ್ಬಣ್ಣ ಮಡಗಿ
 ನಿಂಬೆ ಹಣ್ಣಿನ ಮೇಲೆ ತಪ್ಪಿಸಿಗೆ ಕುಳಿತು
 ಶಿರಸೊಂದು ಕೆಳಗಾಡಿ ಶ್ರೀ ಪಾದ ಮೇಲೆ
 ಶಿವಶಿವ ಎಂದಳು ಶಿವನ ಕೇಳಿದಳು 15

ಮುದಿ ಮುದಿ ಜಂಗಮನು ಅದನು ಸ್ವಾಮಿ
ಮುಂಗೈಲಿ ಜೋಳಿಗೆ ಹಾಕಿದ ಸ್ವಾಮಿ
ನಾಗರಾಪನು ಹಿಡಿದು ನಡುಕಟ್ಟ ಕಟ್ಟ
ಕ್ಯಾರೆ ಹಾವನು ಹಿಡಿದು ಜನಿವಾರ ಹಾಕಿ
ಹೆಬ್ಬಹಾವನು ಹಿಡಿದು ತಲೆಪಾಗ ಸುತ್ತಿ

16

ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಹಾವೆಲ್ಲ ಶಿರದಲ್ಲಿ ಮಡಗಿ
ಗೌರಿದ್ದ ಬಳಿಗಾಗ ಬಂದನು ಸ್ವಾಮಿ
ಮುತ್ತಿನ ಭಿಕ್ಷವ ನೀಡಲು ಸ್ವಾಮಿ
ಮತ್ತು ನನ್ನ ಮನೆ ಮುಗ್ಗುಚ್ಚಾಳವು
ನವರತ್ನ ಭಿಕ್ಷವ ನೀಡಲು ಸ್ವಾಮಿ
ನವರತ್ನ ನನಮನೆ ರಾಗಿಯ ಕಾಳು

17

ಏನು ಕೊಟ್ಟರು ಸ್ವಾಮಿ ಒಳ್ಳೆನೆಂದೀಯ
ನೀ ಕೊಡೋವಡವ್ಯಲ್ಲ ನನಗೇನು ಬೇಕೆ
ಕನ್ಯಾದಾನವ ನನಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆ ಗೌರಿ
ಈತನೆ ನನ ಗಂಡ ಎಂತ ಕೈ ಮುಗಿದು

18

ಚಿನ್ನದ ಚೆಂಬಲ್ಲಿ ಪನ್ನೀರು ತಂದು
ಪನ್ನೀರ ತಂದಾಗ ಪಾದ ತೊಳೆದಳು
ಪಾದತೊಳೆದಾನೀರ ಪಾನವ ಮಾಡಿ
ನಡಿಯಲೆ ಎಲೆ ಗೌರಿ ಮಠಕೆ ಹೋಗಾನ
ಆಕಾಶವೇನುಂಟು ಚಪ್ಪರವೆ ಹಾಕಿ

19

ಭೂಮಿ ಅಡ್ಡಗಲಕೆ ಹಸೆಗೆಲ್ಲಬರೆದು
ಗೌರಿಗು ಈಶ್ವರಗು ಲಗ್ನವ ಮಾಡಿ
ದೇವ ಬ್ರಾಂಬರಿಗೊವೆ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಕರಸಿ
ಗೌರಿಗೂ ಈಶ್ವರಗೂ ಲಗ್ನವಾದೀತು
ಗೌರೀ ತಾಯೀ ತಂದೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕರಸಿ
ಸ್ವಾಮೀ ತಾಯಿ ತಂದೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕರಸಿ
ದೇವ ಬ್ರಾಂಬರು ಧಾರೆಯೆರೆದರು

20

ಕವಿ-ಕಾವ್ಯ ವಿಚಾರ

ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯವು ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿ ಜನರ ಜೀವನದ ಉಸಿರು. ಜನಪದ ಹಾಡುಗಳು ಹಳ್ಳಿಗರ ನೋವು ನಲಿವು, ಸುಖದುಃಖ, ಬದುಕಿನ ಏರು-ಪೇರುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಕನ್ನಡಿಯಾಗಿವೆ. 'ಕುರಿತೋದದೆಯುಂ ಕಾವ್ಯ ಪ್ರಯೋಗ ಪರಿಣತ ಮತಿಗಳ್' ಎನಿಸಿದ ಕನ್ನಡ ನಾಡವರು ತಮ್ಮ ಜೀವನದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಮನಸಾರೆ ಹಾಡುಗಟ್ಟಿ ಹಾಡಿರುವರು. ಈ ಜನಪದ ಸಾಹಿತ್ಯ ನಮ್ಮ ಹಳ್ಳಿಗರ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಬೆಳಕು ಚೆಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಈ ಕವನದಲ್ಲಿ ಹಳ್ಳಿಗರು ಗೌರಮ್ಮನನ್ನು ಪರ್ವತ ರಾಜನ ರಾಜಕುಮಾರಿಯೆಂದು ಪಟ್ಟಕ್ಕಟ್ಟಿ ಅಟ್ಟಕ್ಕೇರಿಸದೆ ಅವಳೂ ತಮ್ಮವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬಳು ಎಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾ ಅವಳಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಲು ಸಿದ್ಧರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಮದುವೆಗೆ ಗಂಡನನ್ನು ಹುಡುಕುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಂದೆ ಗೌರಮ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಎಂತಹ ಗಂಡಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಡಲಿ ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಕೊಡಲೇ, ಒಕ್ಕಲಿಗರಿಗೆ ಕೊಡಲೇ, ಬೇಡರಿಗೆ ಕೊಡಲೇ ಎಂದು ಒಂದೊಂದಾಗಿ ವಿಚಾರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಗೌರಿ ಒಂದೊಂದು ಜನಾಂಗಕ್ಕೂ ಒಂದೊಂದು ಕೊರತೆಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಅವರ ಸಾವಾಸ ಬೇಡ ತಂದೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಹೀಗೆ ಅವರನ್ನು ಬೇಡ ಇವರನ್ನು ಬೇಡ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅವರ ವೃತ್ತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅವರ ಉಡಿಗೇ-ತೊಡುಗೆ, ಊಟ-ಉಪಚಾರಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಸ್ಯ ಮಾಡಿ ಟೀಕಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಆ ಮೂಲಕ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂದಿನ ಕಾಲದ ಜನಜೀವನ ಕ್ರಮವನ್ನು ಬಹಳ ಸೊಗಸಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ತಂದೆ ಗೌರಿಯ ಮಾತಿಗೆ ರೋಸಿ ಹೋಗಿ 'ಗೌರಿ ಎಲ್ಲಾದರೋಗೆ' ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಅವಳು ಶಿವನನ್ನು ಕುರಿತು ಶಿವಗಂಗೆಯ ರುದ್ರಾಕ್ಷಿ ವನದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ. ಶಿವನು ಗೌರಿಯ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಒಲಿಯುತ್ತಾನೆ.

ಆಕಾಶವನ್ನೇ ಚಪ್ಪರವನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಭೂಮಿಯನ್ನೇ ಹಸೆಮಣೆಯನ್ನಾಗಿಸಿ ಕೊಂಡು ಈಶ್ವರನು ಗೌರಿಯನ್ನು ಲಗ್ನವಾದ. ಗೌರಿ ಮತ್ತು ಶಿವನ ತಂದತಾಯಿಯರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು. ದೇವರು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಧಾರೆಯೆರೆದರು - ಹೀಗೆ ಶಿವ-ಗೌರಿಯರ ಮದುವೆ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ನಡೆಯಿತು.

ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ

ಬ್ರಾಂಬರು = ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು; ಜಂಗಮ = ಸನ್ಯಾಸಿ, ವಿರಕ್ತ, ಲೋಕಸಂಚಾರಿ; ಒಕ್ಕಲಿಗರು = ವ್ಯವಸಾಯ ಮಾಡುವವರು; ಬ್ಯಾಡರು = ಬೇಡರು; ಬಿಲ್ಲಂಬು = ಬಿಲ್ಲುಬಾಣ; ಕುರಿಬಣ್ಣ = ಉಣ್ಣೆಯ ಬಟ್ಟೆ; ಕೋಮಟಿಗ = ವೈಶ್ಯ; ಕೊಟ್ಟು = ಕುಟ್ಟಾಣಿ, ಕುಟ್ಟುವ ಸಾಧನ; ಅಂಬಲಿ = ಗಂಜಿ; ಕುದುರಿ = ಕುದುರೆ; ಇಕ್ಕೋಕೆ = ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲು, ಧರಿಸಲು; ಈಭೂತಿ = ವಿಭೂತಿ, ಭಸ್ಮ ನಿಂಬ್ಬಣ್ಣ = ನಿಂಬೆಹಣ್ಣನ್ನು ಮಡಗಿ = ಇಟ್ಟು; ಕ್ಯಾರೆಹಾವು = ಕೇರೆಹಾವು; ತಲೆಪಾಗ = ತಲೆಗೆ ಕಟ್ಟುವ ಮುಂಡಾಸು; ಮುಗ್ಗುಚ್ಚಾಳ = ಮುಗ್ಗಿ ಹೋದ ಜೋಳ; ವಡವ್ಯಲ್ಲ = ಒಡವೆಯೆಲ್ಲ; ಚೆಂಬಲ್ಲಿ = ಚೊಂಬಿನಲ್ಲಿ; ಲಗ್ನ = ಮದುವೆ;

II. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವರನನ್ನು ಮದುವೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಗೌರಿ ಏಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ ?
2. ಒಕ್ಕಲಿಗರ ಸಹವಾಸ ಬೇಡ ಎಂದು ಗೌರಿ ಹೇಳಲು ಕಾರಣವೇನು?
3. ಕೋಮಟಿಗರ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಗೌರಿ ಹೇಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾಳೆ?
4. ಗೌರಿ ಯಾರನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿದೆ ಎಂದಳು?
5. ಶಿವನ ರೂಪ-ಸ್ವಭಾವದ ಬಗ್ಗೆ ಗೌರಿ ಏನು ಹೇಳಿದಳು?
6. ಗೌರಿಯು ಯಾವ ಮಠಕ್ಕೆ ಹೋದಳು?

III. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ವಿವರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ಗೌರಿಯು ಹೇಗೆ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡಿ ಶಿವನನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡಳು?
2. ಗೌರಿ ಮತ್ತು ಆಕೆಯ ತಂದೆಯ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿ.
3. 'ಗೌರಮ್ಮನ ಮದುವೆ' - ಜನಪದ ಕವನದ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

IV. ಭಾಷಾಭ್ಯಾಸ

1. ಕೆಳಗಿನವುಗಳಿಗೆ ತದ್ಭವಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

ಭಕ್ತಿ, ಆಕಾಶ, ಭಿಕ್ಷೆ

2. ಕೆಳಗಿನ ಗ್ರಾಮ್ಯ ಪದಗಳ ಗ್ರಾಂಥಿಕ ರೂಪವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

ಬ್ರಾಂಬು, ಬ್ಯಾಡರು, ಸಾವಾಸ, ನಿಂಬ್ಬಣ್ಣು, ಜ್ವಾಳ, ಈಭೂತಿ

3. ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಸಂಧಿಯನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ.

ಮುದಿಯೆತ್ತು, ಧಾರೆಯೆರೆದರು, ಲಗ್ನವಾದೀತು

4. ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪದಗಳ ವಿಗ್ರಹ ವಾಕ್ಯ ಮಾಡಿ ಸಮಾಸವನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ.

ಮಡಿಸೀರೆ, ಬಿಲ್ಲಂಬು, ಹೊಲಗದ್ದೆಗಳು, ಮುಂಗೈ, ನವರತ್ನ ಹೆಬ್ಬಾವು

V. ಚಟುವಟಿಕೆ

1. ಇತರ ಜನಪದ ಕವನಗಳನ್ನು ಓದಿ.
2. ಈ ಜನಪದ ಕವನವನ್ನು ಹಾಡಿ ಅಭಿನಯಿಸಿ.

ಉಪಪತ್ಯ

ಕಾದಂಬರಿ

ಸುಬ್ಬಣ್ಣ

- ಶ್ರೀನಿವಾಸ

ಶ್ರೀಮನ್ಮಹಾರಾಜ ಶ್ರೀ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರವರು ಮೈಸೂರು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದ್ದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಆಸ್ಥಾನವು ಎಂದಿಗಿಂತಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ವಾಂಸ ರಸಿಕ ಕಲಾಕೋವಿದರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಸ್ಥಾನವಾಗಿತ್ತು. ಮಹಾರಾಜರು ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಉದಾರಶೀಲರು; ಅದರ ಮೇಲೆ ಸ್ವಯಂಪಂಡಿತರು; ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು; ಕಾವ್ಯಕರ್ತೃಗಳು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕಂಡರೆ ಪೂಜ್ಯ ಬುದ್ಧಿ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವರು ಆಶ್ರಯವನ್ನಾಶ್ರಿಸಿ ಬಂದ ಯಾರಿಗಾಗಲಿ ನಾಸ್ತಿ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಮಹಾರಾಜರ ಔದಾರ್ಯದ ಪೋಷಣೆಯಲ್ಲಿದ್ದವರಲ್ಲಿ ಪುರಾಣದ ನಾರಾಯಣಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನುವವರು ಒಬ್ಬರು. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಹಿರಿಯರು ಚಾಮರಾಜನಗರದವರು. ಆದರೆ ಆಗ್ಗೆ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ತಲೆಗಳಿಂದ ಇವರ ಮನೆಯವರು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ನಾರಾಯಣಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಗದಲ್ಲೂ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದರೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪುರಾಣಶ್ರವಣ ಮಾಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರು. ಅವರ ಧ್ವನಿ ಗಂಭೀರವಾಗಿಯೂ ಮಧುರವಾಗಿಯೂ ಇತ್ತು; ಮಾತು ಅವಿರಳವಾದರೂ ಸಾವಧಾನ. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಲು ಇತರ ಪಂಡಿತರಿಗಿಂತ ಇವರಿಗೆ ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಸೌಕರ್ಯ ಹೆಚ್ಚು. ದೈವಭಕ್ತಿನಿರತರಾದ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಯವರು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಪುರಾಣ ಹೇಳುವ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಿಯಮಿಸಿ ಆಗಾಗ ಅವರನ್ನು ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು ಪುರಾಣ ಶ್ರವಣ ಮಾಡುವರು. ಇದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಪುರಾಣದ ನಾರಾಯಣಶಾಸ್ತ್ರಗಳೆಂದು ಅಡ್ಡಹೆಸರಾಗಿತ್ತು.

ನಾರಾಯಣಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು, ಒಬ್ಬ ಮಗ. ಮಗ

ಹುಡುಗಿಯರಿಬ್ಬರಿಗಿಂತ ಚಿಕ್ಕವನು. ಅವನ ಹೆಸರು ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಎಂದು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ತಂದೆಯಂತೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಲಿತು ಪಂಡಿತನಾಗಿದ್ದರೆ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಿ ಎಂದು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು; ಅವನೂ ಪುರಾಣ ಹೇಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಸಂಸ್ಕೃತದ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ; ಸಂಗೀತದ ಕಡೆಗೆ ಹೋಯಿತು. ಅವನನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದವರಲ್ಲ ಅವನನ್ನು ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಎನ್ನುವರೇ ಹೊರತು ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಎಂದು ಕೂಡ ಕರೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಲಿತವನನ್ನು ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಎನ್ನಬಹುದು; ಸಂಗೀತಕ್ಕಾದರೆ ಇಂಥ ಹೆಸರು ಹೆಚ್ಚು. ಇವನು ಕೊನೆಗೂ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಾಗಿದ್ದನೇ ಹೊರತು ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ನಮ್ಮ ಕತೆ ಈ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಬದುಕನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು.

ನಾನು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರನ್ನು ನೋಡಿದ್ದು ಅವರ ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ. ಅವರ ಬಾಲ್ಯದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನನಗೆ ಅವರೇ ಆಗಾಗ ಸ್ವಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಹೇಳಿದರು. ತೊರೆಯಪುರದಲ್ಲಿ ಅವರು ಇದ್ದ ರೀತಿಯನ್ನು ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಲ್ಲರು; ನಾನು ಸ್ವಲ್ಪ ನೋಡಿದ್ದೆ. ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳ ವಿಷಯವಂತೂ ನಾನು ಕಣ್ಣಾರೆ ನೋಡಿದ್ದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಈಚೆಗೆ ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಿಸಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡೆನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಎಂಥ ಮನುಷ್ಯರೆಂಬುದನ್ನು ನಾನು ಈ ಕತೆಯಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದೇನೆಂದು ಹೇಳಲಾರೆ. ಕಠಿಣವಾದ ಶಿಲೆಯ ಮಧ್ಯೆ ಸೇರಿರುವ ಸ್ವರ್ಣರೇಣುಗಳನ್ನು ತೆಗೆಯಬೇಕಾದರೆ ಕಲ್ಲನ್ನು ಪುಡಿ ಮಾಡಿ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಬೇರೆ ಮಾಡುವ ರಸಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಿ ಅಪರಂಜಿಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಅದನ್ನು ಕಾಯಿಸುವರು. ಆ ಕಠಿನ ಶಿಲೆಯಲ್ಲಿ ? ಈ ಅಪರಂಜಿಯಲ್ಲಿ ? ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಕಠಿಣತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಇವರ ಮನಸ್ಸು ದೇವರ ಕೃಪೆಯಿಂದ ನಯವಾಗುತ್ತ ಆಗುತ್ತ ಪೂರ್ಣವಾದ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆದು ಕೊನೆಗೆ ಅಪರಂಜಿಯಾಯಿತು. ಅದು ಹೀಗಾದ ವಿಚಿತ್ರ ನ್ಯಾಸವನ್ನು ನಾನು ಹೇಗೆ ವಿವರಿಸಬಹುದು? ಆ ಅಪರಂಜಿಯನ್ನು ಯಾವ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಹೊಗಳಿ ನಿಮಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ವರ್ಣಿಸಬಹುದು? ಆದರೆ ಈ ರೀತಿಯ ನ್ಯಾಸ ದಿನವೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಬಲ್ಲವರಿಗೆ ನಾನು ಹೇಳುವ ಸ್ವಲ್ಪದರಿಂದಲೇ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯ ಪೂರ್ಣವಾದ ಭಾವನೆ ಉಂಟಾಗಬಹುದು. ಹೇಗಾದರೂ ಓದುವವರೇ ಊಹಿಸಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ಬಹುಭಾಗದಿಂದ

ಮಾತ್ರ ಈ ಕತೆ ಸಂಪೂರ್ಣಿಯಾಗಬಹುದೇ ಹೊರತು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಷ್ಟರಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಂಪೂರ್ಣಿಯಾಗಲಾರದು.

2

ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಿಯಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇದೇ ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಕತೆಯೆಲ್ಲದರ ಸಾರಾಂಶವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಮಗ ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ನಾರಾಯಣ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷ. ಅವರಿಗೆ ಅವರಿಗೆ ಮೂರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಾಗಿದ್ದು ಒಂದು ಹೋಗಿತ್ತು. ನಾಲ್ಕನೆಯದೂ ಹೆಣ್ಣು ಆಗಿದ್ದರೆ ಏನು ಮಾಡುವಂತಿತ್ತು? ಹಾಗಾದರೆ ಪುತ್ರೋತ್ಸವವು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಪುತ್ರೋತ್ಸವವೇ ಆದದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಬಹಳ ಸಂತುಷ್ಟರಾದರು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಯಜಮಾನಿಗೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಇಬ್ಬರೂ ಹುಡುಗನನ್ನು ಅತಿಶಯವಾದ ಭ್ರಮೆಯಿಂದ ಸಾಕಿದರು. ಹುಡುಗನಿಗೆ ಏಳೆಂಟು ವರ್ಷಗಳಾದವು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟರು; ಒಂದೆರಡು ಸರ್ಗ ಅಮರಕೋಶವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟರು. ಆದರೆ ವಿದ್ಯೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮೊದಲಿಂದ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಅದು ಏನೋ ಸಂಗೀತದ ಮೇಲೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೋಯಿತು. ಅವನಿಗೆ ತಂದೆಯ ಗಂಭೀರವಾದ ಮಧುರವಾದ ಧ್ವನಿ ಇಳಿದು ಬಂದಿತು; ಅವರ ಸಂಸ್ಕೃತ ಇಳಿದು ಬರಲಿಲ್ಲ. ಏಳು ವರ್ಷದ ಹುಡುಗ ಯಸ್ಯಜ್ಞಾನದಯಾಸಿಂಧೋ ಎಂದು ಎಲ್ಲಿಲ್ಲದ ರಾಗಗಳಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಹಾಡುವನು. ಆದರೆ ಅದರ ಅರ್ಥದ ಕಡೆ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತಂದೆ ಮಗನನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಕೂರಿಸಿ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಹೋದರೆ ಇವನು ಹಾಡು ತಿದ್ದಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಪಾಠವನ್ನೇ ಮರೆಯುವನು. ಮೊದಮೊದಲಲ್ಲಿ ಹುಡುಗನು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುವನೆಂದು ಜಂಭದಿಂದ ತಂದೆಯೂ ತಾಯಿಯೂ ಮನೆಗೆ ಬಂದವರ ಹತ್ತಿರವೆಲ್ಲ ಇವನನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಇವನಿಂದ ಹಾಡಿಸುವರು. ಜನರು ಕೇಳಿ ಶಾಬಾಸ್ ಎನ್ನುವರು. ಅವರು ಹೀಗೆ ಎಂದಷ್ಟೂ ಹುಡುಗನು ಅದರಲ್ಲೇ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಆಯಿತು. ಹೀಗೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲೇ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅಶ್ರದ್ಧೆಯೂ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಅಭಿಲಾಷೆಯೂ ಸಿದ್ಧವಾದವು.

ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಇವನಿಗೆ ಸಹಜವಾಗಿದ್ದ ಅಭಿಲಾಷೆ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು

ಸಲ ನಡೆದ ಒಂದು ಸಂಗತಿಯಿಂದ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸ್ಥಿರವಾಯಿತು. ಒಂದು ದಿನ ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳು ತಮ್ಮ ಮಗನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ರಾಣೀವಾಸದ ಮುಂದೆ ಪುರಾಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಅವನಿಂದ ಶುಕ್ಲಾಂಬರಧರಂ ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ಹೇಳಿಸಿದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚಿದರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಮಹಾರಾಜರೂ ದಯಮಾಡಿಸಿ ಪುರಾಣವನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾ ಕುಳಿತರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ತಂದೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲೇ ಕುಳಿತು ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದೊಂದು ಮಾತನ್ನೂ ಬಹಳ ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಕೇಳುತ್ತಾ ಆಗಾಗ ಮಹಾರಾಜರ ಕಡೆ ತಿರುಗಿ ಅವರ ಆ ಸುಂದರವಾದ ಮುಖದ ದೊಡ್ಡ ತಿಲಕವನ್ನೂ ವಿಶಾಲವಾದ ಗಂಡಸ್ಥಲಕ್ಕೆ ಒಂದು ತರದ ಚಂದವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದ ಅವರ ಮೀಸೆಯನ್ನೂ ಆತ್ಮಾತುರದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ರಾಜರು ಹುಡುಗನನ್ನು ಎರಡು ಮೂರು ಸಲ ನೋಡಿ ಬಹಳ ಸೂಟಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದುಕೊಂಡರು. ಪುರಾಣ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳನ್ನು “ಈ ಹುಡುಗ ನಿಮ್ಮ ಕುಮಾರನೋ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳೆ?” ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳು “ಹೌದು, ಮಹಾ ಪ್ರಭು” ಎಂದರು. ರಾಜರು ನಗುತ್ತಾ ಹುಡುಗನನ್ನು “ಏನಪ್ಪ ನೀನೂ ಅಪ್ಪಾಜಿ ಹಾಗೆ ಪುರಾಣ ಹೇಳಿಯೋ?” ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಹುಡುಗ “ನಾನು ಪುರಾಣ ಹೇಳೋಲ್ಲ ; ಸಂಗೀತ ಹೇಳೋನೆ” ಎಂದ. ರಾಜರು “ಆಹಾ, ಹಾಗೇ ಅದು; ಎಲ್ಲಿ ಹೇಳು ನೋಡೋಣ” ಎಂದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ “ಶ್ರೀರಾಘವಂ ದಶರಥಾತ್ಮಜಂ” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕವನ್ನು ರಾಗವಾಗಿ ಹೇಳಿ “ಕಸ್ತೂರಿತೀಲಕಂ ಬರುತ್ತೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದ. ರಾಜರಿಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಅವರು ಒಂದು ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಎಲೆ ಅಡಿಕೆ ತರಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಹುಡುಗನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು “ನೀನು ಒಳ್ಳೆ ಬುದ್ಧಿವಂತ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಹಾಡುವುದನ್ನು ಕಲಿತುಕೋ. ನಿನಗೆ ಖಿಲ್ಲತ್ತು ಕೊಡುತ್ತೇವೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿ, ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳಿಗೆ “ಹುಡುಗ ಒಳ್ಳೆ ಸೂಟಿ ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳೆ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ತರಬೇತು ಮಾಡಿ. ಬಲೇ ಹುಡುಗನಾಗುತ್ತಾನೆ” ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೊಟ್ಟರು. ಶಾಸ್ತ್ರೀಗಳೂ ಮಗನೂ ಮನೆಗೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟರು.

ಸಂಗೀತ ಕಲಿತು ಮಹಾರಾಜರಲ್ಲಿ ಖಿಲ್ಲತ್ತು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಅಂದಿನಿಂದ ಒಂದು ಗೀಳು ಹಿಡಿಯಿತು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ನಾನು ನೋಡಿದಾಗಲೂ ಯಾವುದನ್ನು ಹಿಡಿದರೂ ಕೊನೆಮುಟ್ಟಿಸುವ ಒಂದು ಹಟದ ಮನುಷ್ಯರಾಗಿದ್ದರು. ಹುಡುಗನಾಗಿದ್ದಾಗಲೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಇದೇ ಹಟ

ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ಮಹಾರಾಜರನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸುವ ಚಪಲಕ್ಕಾಗಿ ಹುಡುಗ ಎಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತವಾದರೆ ಅಲ್ಲೆಲ್ಲ ಹೋಗಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಕೇಳುವನು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುವನು. ಹೀಗೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾಗುವ ವೇಳೆಗೆ ಅವನಿಗೆ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅದ್ಭುತವಾದ ಪರಿಚಯವುಂಟಾಯಿತು. ಸಂಗೀತಗಾರರು ಅವನಿಗೆ ಮೊದಮೊದಲು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದಲೂ ಬರುಬರುತ್ತಾ ಅರೆಮರೆಯ ಈರ್ಷ್ಯೆಯಿಂದಲೂ ತೋರಿಬರುವ ಗೌರವವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಬಾಯ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಯಲ್ಲೇ ಅಲ್ಲದೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಪಿಟೀಲು, ವೀಣೆ ನುಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಮೃದಂಗವನ್ನು ಬಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಅತಿಶಯವಾದ ಶಕ್ತಿಯಿತ್ತು. ತಂದೆ ಉದ್ದಕ್ಕೂ ಮಗನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಹೇಳಿಕೊಡಲು ನೋಡುತ್ತ ಪುರಾಣದ ಮಾತನ್ನೇ ಆಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಹುಡುಗ ತಾನು ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ಅವರಿಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮಗನಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ತಿಳಿವು ಬರಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂದು ಅವರು ವ್ಯಥೆ ಪಡುತ್ತಿದ್ದರೇ ಹೊರತು ಅವನಿಗೆ ಇಷ್ಟು ಸಂಗೀತ ಬಂದಿದೆಯೆಂದು ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕಲಿತು ಒಂದೇ ಸಲ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿಬಿಡಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹುಡುಗ ತಾನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಯಾರಿಗೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ತಾನು ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೊಂದು ಕಾರಣವಿತ್ತು. ಸಂಗೀತದ ಕಛೇರಿಗಳು ನಡೆಯುವುದು ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಆ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ; ಅನೇಕ ವೇಳೆ ವಾರಸ್ತ್ರೀಯರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ, ಸಂಗೀತದ ಅಭಿಲಾಷೆ ಬಲವಾದ ಹಾಗೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಅದು ಎಲ್ಲಿ ನಡೆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮಾಡಿದನು. ಅವನಿಗೆ ಕೊಂಚ ದಿನದಲ್ಲೇ ಮೈಸೂರಿನ ವಾರಸ್ತ್ರೀಯರ ಮನೆಗಳಿಗಲ್ಲಾ ಹೋಗಿಬರುವಂತೆ ದಾರಿಯಾಯಿತು. ಹುಡುಗನಾದರೂ ಚೆಲುವ. ಸ್ವಲ್ಪ ಅಗಲವಾದ ಮುಖ; ಮೇಲ್ನುಟಿಯ ಮೇಲೆ ಆಗತಾನೆ ತಲೆ ದೋರುತ್ತಿದ್ದ ತೆಳ್ಳಗಿರುವ ಕುಡಿಮೀಸೆ, ತಿಂಗಳಿಗೆ ಎರಡು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಸಲ ಕ್ಷೌರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಇದು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುವುದು. ಕೆಂಪಗೆ ಕುಂಕುಮ ಸವರಿದಂತೆ ಇರುವ ರಂಗಿನ ತುಟಿ. ನಿತ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಲೋಪವಿಲ್ಲದೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದರಿಂದ ಮುಖಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಒಂದು ಅವರ್ಣನೀಯವಾದ ವರ್ಚಸ್ಸು. ಇದೆಲ್ಲದರ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನೂ

ದೋಷವನ್ನರಿಯದೆ ತಾಯಿ ಎದೆಯ ಬಳಿ ಮುಖವನ್ನಿಟ್ಟು ಸ್ವಸ್ಥಕೃತಿಗೆ ಅರಸುವ ಮಗುವಿನಂತೆ ಜೀವನದ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಇಲ್ಲಿ ಏನಿದೆಯೋ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲು ಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಪೂರ್ವ ಯೌವನದ ಆ ಒಂದು ಸರಳತೆ. ಇದನ್ನು ನೋಡಿದ ಯಾರು ತಾನೆ ಇವನಲ್ಲಿ ಮೋಹಗೊಳ್ಳರು? ವಾರಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಇವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಮಮತೆಯುಂಟಾಗಿತ್ತು. ಇವನು ಹೋದಾಗ ಅವರು ಇವನಿಗೆ ಹಾಲು ಹಣ್ಣು ತಂದುಕೊಡುವರು. ಒಂದು ಹಾಡು ಹೇಳೆಂದು ಕೇಳುವರು. ನೀನು ಹಾಡು ಎಂದು ಅವನು ಕೇಳಿದರೆ, ಸಂತೋಷವಾಗಿ ಹಾಡಿ ಅವನನ್ನು ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವರು. ಹೀಗೆ ಹದಿನೈದು ವರ್ಷಗಳ ವೇಳೆಗೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ತಂದೆಗೆ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಗಣ್ಯನಾಗಿ ಸಂಗೀತಗಾರರ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಹೋದನು. ಅವನಿಗೆ ಆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗೂ ಹೋಗುವ ಅಧಿಕಾರ ಬಂದುಬಿಟ್ಟಿತು.

ಇದಕ್ಕೆ ಮೊದಲೇ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಮದುವೆಯಾಗಿತ್ತು. ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯ ಹೆಸರೇನೋ ನನಗೆ ಇನ್ನೂ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ನಾನು ನೋಡಿದಾಗ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಆಕೆಯ ಮಾತನ್ನು ಯಾವಾಗ ಎತ್ತಿದರೂ “ಅವರು” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ನನಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಆಕೆಯ ಹೆಸರೇನೆಂದು ಕೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸು ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಒಂದು ಸಲ “ಲಲಿತಾ ಎನ್ನುವ ಹೆಸರು ನೋಡಿ, ಅಮ್ಮನವರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿದ ಹೆಸರು. ಅದಕ್ಕೇ ಆಚಾರ್ಯರು ಸಹಸ್ರನಾಮವನ್ನು ಲಲಿತಾಸಹಸ್ರನಾಮವೆಂದು ಕರೆದರು. ತಾಯಿ ಲಲಿತಾ ಅಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಗತಿಯೇನು?” ಎಂದರು; ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ “ಆ ಹೆಸರಿನ ಹೆಂಗಸರೂ ಹಾಗೆಯೇ, ಲೋಕಮಾತೆಯ ಅಂಶದ ಹಾಗೆ ಇರುತ್ತಾರೆ” ಎಂದರು. ಹಾಗೆ ಹೇಳುವಾಗ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿ ಎಲ್ಲೋ ದೂರದಲ್ಲಿತ್ತು. ಕನಸಿನಲ್ಲಿಯ ಕನಸೆಂಬಂತೆ ಎಂದೋ ಇದ್ದುಹೋದ ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯನ್ನು ನೆನೆದುಕೊಂಡು ಅವರು ಹಾಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಆಗ ನನಗೆ ತೋರಿತು. ಆದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಅವರ ಹೆಂಡತಿಯ ಹೆಸರು ಲಲಿತಾ ಎಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ ಹದಿನೇಳು ವರ್ಷವಾಗುವ ವೇಳೆಗೆ ಹೆಂಡತಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದಳು. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಂಪಾದನೆಯಿಂದಲೇ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಏನನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕಲಿತವನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ಬಹಳ ದಿನ ಕಳೆಯಬೇಕು. ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಲಿತಿದ್ದರೆ ಪೌರೋಹಿತವನ್ನೋ ಇತರ

ಯಾವುದಾದರೂ ಕೆಲಸವನ್ನೋ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು; ಪುರಾಣವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಬಾಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ ಇಂಥ ಸಂಪಾದನೆಗೆ ದಾರಿ ಇಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಇದರಿಂದ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ವಯಸ್ಸಿನಾದ ಮಗನಾದರೂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಅವನಿಂದ ಏನೂ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಹೋಯಿತು. ಸಾಲದ್ದಕ್ಕೆ ಇವನ ಸಂಸಾರ ಬೇರೆ. ತಂದೆ ಎಷ್ಟೇ ಒಳ್ಳೆಯವನಾದರೂ ಬೆಳೆದ ಮಗ ಭಾರವಾಗಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತರೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಇರುವುದಕ್ಕಾಗುತ್ತದೆಯೇ? ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಮಗನನ್ನು ಏನಾದರೂ ಅನ್ನುವರು. ಮಗ ಬಹಳ ತಡೆದು ಕೊನೆಗೆ ಒಂದು ದಿನ “ಸುಮ್ಮನೆ ನನ್ನನ್ನು ಅನ್ನುವುದು ಯಾತಕ್ಕೆ? ನನಗೆ ಅನ್ನ ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಆಗದಿದ್ದರೆ ಹೇಳಿ. ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ನನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆ ಹೊರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ನನಗೇನೂ ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲ” ಎಂದನು. “ನೀನು ಹೋದರೆ ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಸಾಕುವವರು ಯಾರು? ಅವಳನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತೀಯಾ?” ಎಂದು ಅವರ ತಾಯಿ ಕೇಳಿದರು. “ನನಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿ ಅಂತ ಹೇಳಿದವರು ಯಾರು? ನಾನು ಕೇಳಿದೆನೇ? ನೀವೇ ಮದುವೆ ಮಾಡಿದಿರಿ; ಸಾಕಿ; ಸಾಕದೆ ಇದ್ದರೆ ಅವರ ತಂದೆಯ ಮನೆಯೇ ಬಿಡಿ” ಎಂದು ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಹೇಳಿದನು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಆ ದಿನ ರಾದ್ದಾಂತ ಜಗಳವಾದ ಮೇಲೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಎಲ್ಲೋ ಹೊರಟುಹೋದನು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಊಟ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಲಲಿತಮ್ಮನೂ ಊಟ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ತಂದೆ ಇಷ್ಟವಿದ್ದೂ ಇಲ್ಲದೆಯೂ ಎರಡು ತುತ್ತು ತಿಂದು ಎಲ್ಲೋ ಹೊರಟುಹೋದರು. ಮನೆಯ ಯಜಮಾನತಿ ಸೊಸೆಯನ್ನು ಊಟ ಮಾಡೆಂದು ಬಹಳ ಹೇಳಿ ಅವಳು ಒಪ್ಪದೆ ಇರಲು “ಇನ್ನು ನಿಮಗೆ ಅನ್ನ ಬೇಡದ ಮೇಲೆ ನಾನು ಹೇಗೆ ತಿನ್ನಲಿ” ಎಂದು ತಾವೂ ಹಸಿದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ಅವರ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಅಂದು ಮಗನನ್ನು ಹೆತ್ತ ಒಂದು ಸುಖದ ಒಂದು ರೀತಿಯನ್ನು ಹೊಸದಾಗಿ ಅನುಭವ ಮಾಡಿದ ಹಾಗಾಯಿತು.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಈಗಾಗಲೇ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದನು. ಮುಂದಿನ ನವರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅವನು ಮಹಾರಾಜರ ಮುಂದೆ ಹಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡುವುದಾಗಿ ವೀಣೆ ಭಕ್ಷಿಗಳು ಅವನಿಗೆ ವಾಗ್ದಾನ ಮಾಡಿದ್ದರು; ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಎಂದಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಹಾಡು ಕೂಗುವುದಕ್ಕೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಕೂಲವಿಲ್ಲ.

ಅಲ್ಲದೆ ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಉತ್ತೇಜನವಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅವನು ಹಾಡುವುದನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬ ವೇಶ್ಯೆಯ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ವೇಶ್ಯೆಯರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಕೆಟ್ಟನೋ ಬಿಟ್ಟನೋ ನಾನು ಹೇಳಲಾರೆ, ನನಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಕೆಡುವುದೆಂದರೇನೋ ನಾನು ಕಾಣೆ. ನೀಲಾಸಾನಿಯಾದರೋ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನನ್ನು ಅವನ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆಗಾಗಿಯೂ ಅವನು ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾದುದರಿಂದಲೂ ದೇವರಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅವಳಿಗೆ ಹಣಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆಯಿರಲಿಲ್ಲ ; ಬೇಕಾದವರೂ ಬಹಳ ಜನ; ಆದರೆ ಇವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವಿಶ್ವಾಸ, ಭಕ್ತಿ ಅವಳು ಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಗೋಪಿಸ್ತ್ರೀ; ಕೃಷ್ಣದೇವರ ಉಪಾಸಕಳು. ಸುಂದರಾಕಾರನೂ ವರ್ಚಸ್ವಿಯೂ ಆದ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿ ಇವನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಬಂದ ಕೃಷ್ಣನೆಂದೇ ಅವಳು ಭಾವಿಸಿದ್ದಳು. ಅವನು ಬಂದರೆ ನೀಲಾ ಅವನಿಗೆ ಕಾಲು ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಕೊಡುವಳು. ದೊಡ್ಡದಾದ ತನ್ನ ಮನೆಯ ಮಹಡಿಯ ಮೇಲೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಒಂದು ಕೊಠಡಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಅಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮಣೆ, ರತ್ನಗಂಬಳಿ, ಒರಗುದಿಂಬು, ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಪಿಟೀಲು, ಮೃದಂಗ, ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಇರಿಸಿರುವಳು. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಂಚಿಯ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಮಡಿ ಚೀಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಂದ ಮಾಡಿಸಿದ ತಿಂಡಿಯೊಂದಿಷ್ಟನ್ನು ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಯಾವಾಗಲೂ ಇರಿಸಿಯೇ ಇರುವಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಕೈಕಾಲು ತೊಳೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಕುಳಿತುಕೊಂಡರೆ ನೀಲಾ ಕೊಠಡಿಗೆ ಬಂದು ದೂರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಹತ್ತು ನಿಮಿಷದ ಹೊತ್ತು ನಗುತ್ತ ಮಾತನಾಡಿಸಿ ಇನ್ನು ತಾವು ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮನೆಯೊಳಗೆ ಹೊರಟುಹೋಗುವಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ತನ್ನಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಕುಳಿತು ಪಿಟೀಲನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತ ತನಗೆ ತೋರಿದ ವರೇಕುಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತ ಯಾವುದು ಹೇಗೆ ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನೋಡುತ್ತ ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತು ಹೋಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಕಾಣದೆ ಗಾನಯೋಗದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿರುವನು. ಬಹಳ ದಿನ ಊಟದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನೀಲಾ ಬಂದು “ದೇವರಿಗೆ ಮನೆಗೆ ಹೋಗೋ ಹೊತ್ತಾಯಿತು” ಎಂದು ಹೇಳದೇ ಇದ್ದರೆ ಅವನಿಗೆ ಮನೆಗೆ ಹೋಗೋಣವೆಂದೂ ತೋರಿರಲಾರದು.

ಆ ದಿನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಜಗಳವಾದ ಮೇಲೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ನೀಲಾಸಾನಿಯ ಮನೆಗೆ ಹೋದನು. ಅವನಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಹು ಕಾರಣದಿಂದ ಅಸಮಾಧಾನ. ತಾನು ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಹೊರೆಯಾಗಿದ್ದೇನಲ್ಲಾ ಎಂಬುದು ಮೊದಲ ಕಾರಣ. ಇದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ

ಬರುವ ಅತ್ಯಪ್ಪಿ ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾವೆಲ್ಲ ನಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಮನೆಯಲ್ಲೋ ಇನ್ನು ಯಾರ ಮನೆಯಲ್ಲೋ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ನಮ್ಮ ಪಾಲಿನ ಅನ್ನವನ್ನು ತಿನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ನಮಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಹೇಗೆ ಬಂತು ಎಂಬುದನ್ನು ಯೋಚಿಸದೆ ಕುಳಿತು ಊಟ ಮಾಡಿ ಬಿಡುತ್ತೇವೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ತ್ರಾಣ ಬಂದ ಒಡನೆಯೇ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವನೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತಾನಾಗಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ; ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಕೂಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಂಕೋಚ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಈ ರೀತಿಯ ಯೋಚನೆ ತಂದೆ ಏನನ್ನಾದರೂ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆಯೇ ಬಂದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಏನನ್ನೂ ಮಾಡುವುದೂ ತೋಚಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಮಹಾರಾಜರಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ತೋರಿಸಿ ಸಣ್ಣ ಸಂಬಳ ಒಂದನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿಯೇನೆಂದು ಅವನು ಆಶೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ನಾನು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಾಗ ತನ್ನ ತಂದೆ ನೋಡಿ ಸಂತೋಷ ಪಡುವುದನ್ನೂ ಮಹಾರಾಜರು ಸಂಬಳ ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದಾಗ ಅವರು ಎಷ್ಟು ಉಬ್ಬಿ ಹೋಗಬಹುದೆಂಬುದನ್ನೂ ಅವನು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ನೆನೆದು ಆನಂದಪಡುವನು. ಈ ದಿನ ನೋಡಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತೀರಾ ಬೇಸರ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಂತೆ ಕಂಡಿತು. ತಾನು ಅಯೋಗ್ಯನೆಂದೂ ಅಪ್ರಯೋಜಕನೆಂದೂ ಇವರು ತಿಳಿದರಲ್ಲಾ ಎಂದು ಬೇರೆ ಅವನಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನ. ಆಮೇಲೆ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ; ತಾನು ಒಬ್ಬನಾಗಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲಾದರೂ ತೊಲಗಿಹೋಗಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಇವಳು ಬೇರೆ ಕುತ್ತಿಗೆಗೆ ಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಇದೆಯೇ ಶನಿ! ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿ ಎಂದರೆ ಇಷ್ಟೆಯೇ ಪ್ರೀತಿ ಇದ್ದುದು ಎಂದು ನೀವು ಹೇಳಬೇಡಿ. ಈಗ ನಾವು ಪ್ರೀತಿ ಎನ್ನುವ ಪ್ರೀತಿ ಕೇವಲ ಕಾಯಕವಾದ ಪ್ರೀತಿ. ಪೂರ್ವದವರ ಪ್ರೀತಿ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಅಶ್ರದ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾದರೂ ಕೊನೆಗೆ ಹೆಂಡತಿ ಎಂದರೆ ಲೋಕಮಾತೆಯ ಅಂಶ ಎಂಬ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮುಗಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೂ ಹಾಗೆಯೇ ಆಯಿತು. ಆದರೆ ಆ ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ಹೆಂಡತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇದ್ದುದು ಅಶ್ರದ್ಧೆಯೇ. ಏಕೆಂದರೆ, ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಂಡಹೆಂಡಿರು ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವಂತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಲಲಿತಮ್ಮ ಸಾವಿತ್ರಿಯ ಅವತಾರವಾಗಿದ್ದರೂ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಶುಶ್ರೂಷೆ ಮಾಡುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಮನೆಗೆ ಹೋದರೆ ದೂರದಿಂದ ನೋಡಿ ಸಂತೋಷ ಪಡಬೇಕು. “ನಿನ್ನ ಗಂಡನಿಗೆ ನೀರು ಕೊಡು.” ಎಂದು ಅತ್ತೆ

ಹೇಳಿದರೆಯೇ ಕೊಡಬಹುದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಇರಬೇಕು. ಒಂದು ದಿನ ತಿಳಿಯದೆ ಅವಳು ಗಂಡನಿಗೆ ತಾನೇ ನೀರು ಕೊಟ್ಟಳು. ಅತ್ತೆ ತನಗೆ ತಾನೇ “ಇದೇನಪ್ಪ ಕಾಲ ಹೀಗಾಗಿಹೋಯಿತು. ಐವತ್ತು ವರುಷ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಿದ ಹೆಂಗಸಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗಂಡನಿಗೆ ನೀರು ಕೊಡುತ್ತಾಳೆ. ನಮ್ಮ ದಿನದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಲ್ಲಾ ಮಾಡುವುದುಂಟೆ” ಎಂದು ಬೆಳಗಿನಿಂದ ಸಂಜೆಯವರೆಗೆ ಐದಾರು ಸಲ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರು. ಲಲಿತಮ್ಮ “ದೇವರೆ, ಇವರು ಇದನ್ನು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟರೆ ಹೀಗೆ ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ” ಎಂದುಕೊಂಡಳು. ಆಮೇಲೆ ಅವಳು ಹಾಗೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಲಲಿತಾ ಹಾಗೆ ನೀರು ಕೊಟ್ಟ ದಿನ ತನ್ನ ತಾಯಿ ಮಾಡಿದ ಗಲಾಟೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೂ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಅವನು ಅದಕ್ಕೆ ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಯೋಚನೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಇಲ್ಲಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೆಂಡತಿ ನೀರು ಕೊಡದಿದ್ದರೂ ಬೇರೆ ಒಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ನೀಲಾ ನೀರು ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಪ್ರಾಯಶಃ ಗಂಡನಿಗೆ ಎಲ್ಲದರೂ ಒಂದು ಕಡೆ ಇಂತಹ ಶುಶ್ರೂಷೆ ನಡೆದರೆ ಸಾಕು; ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಅದನ್ನು ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನೀಲಾಸಾನಿ ಜೀವನದ ಒಂದು ಭಾಗವಾಗಿದ್ದಳು; ಹೆಂಡತಿ ಅರ್ಧ ಅನಿಷ್ಟವಾದ ಭಾರವಾಗಿದ್ದಳು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅತ್ಯಪ್ನಾನಾಗಿ ಅವನು ಆ ದಿನವೆಲ್ಲಾ ನೀಲಾಸಾನಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದು ರಾತ್ರಿ ಮಲಗುವುದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಮನೆಗೆ ಬಂದನು.

ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುಂಚೆ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಮುದುಕನಿಗೆ ಎಷ್ಟಾದರೂ ಮಗನ ಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿ. ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಯದ ಮಗನನ್ನು ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಹೊರೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ತನ್ನ ತಪ್ಪು ಎಂದು ಬೇರೆ ಆ ವೇಳೆಗೆ ತೋರಿತ್ತು. ಬಂದಹಾಗೆ ಯಜಮಾನಿಯನ್ನು “ಹುಡುಗ ಬಂದನೇ?” ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಆಕೆಗೆ ಹಸಿದು ಬಹಳ ಕೋಪ ಬಂದಿತ್ತು. ಗಂಡ ಹೀಗೆ ಕೇಳುತ್ತಲೂ “ನನ್ನನ್ನೇಕೆ ಕೇಳುತ್ತೀರಿ. ಕೇಳಿ ಆ ಲೋಪಮುದ್ರೇನ” ಎಂದರು. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಮಾತು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. “ಯಾರನ್ನೆ?” ಎಂದರು. “ಅಯ್ಯೋ ನೀವು ಸರಿಯೇ; ಏನು ಹುಡುಗ ಹುಡುಗ ಅಂತೀರಿ. ನಿಮಗೆ ಒಂದು ಭ್ರಾಂತು. ಹೆತ್ತು ಸಾಕುವುದಕ್ಕೆ ನಾವು, ಆಳುವುದಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯೋರು ಬರುತ್ತಾರೆ. ನೋಡಿ ಹಡದ ಮುದುಕಿ ಅನ್ನ ಇಲ್ಲದೆ ಸಾಯುತ್ತಾಳಲ್ಲಾ ಎನ್ನದೆ ಹೊರಟು ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ. ಊಟಕ್ಕೇ ಬರಲಿಲ್ಲ.

ಇವಳೂ ಹಟ ಮಾಡಿದ್ದಾಳೆ. ಇವಳೇ ಅವನಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಈಗಿನ ಹುಡುಗಿಯರೇನು; ಮಾಯಾವಿನಿಯರು. ಮುದುಕಿ ಸಾಯಲಿ ಎಂತ ಗಂಡನಿಗೆ ಊಟ ಮಾಡಬೇಡ ಎಂತ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾಳೆ ನೋಡಿ” ಎಂದರು. ಮಾತಿನ ಮಳೆ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು “ಹೇಳಿಕೊಡುವುದೇನು ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ? ತಾನೇ ಬರುತ್ತೆ” ಎಂದರು. ಯಜಮಾನಿ “ನಿಮಗೆ ಏನು ತಿಳಿಯುತ್ತೆ? ಇವಳು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಹೀಗೆಲ್ಲಾ ಆಯಿತೇನು? ಇವಳು ಬಂದೇ ಸಂಸಾರ ಹೀಗಾದದ್ದು” ಎಂದರು. ಯಜಮಾನಿಗೆ ಕೋಪದಲ್ಲಿ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ತಾನು ಎಂಥಾ ಮಾತು ಹೇಳಿ ನೋಯಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ಇರುವ ಒಂದು ಹುಚ್ಚು ತಾಯಿಯಾದವಳು ತನ್ನ ಮಗ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದರೆ ಅವನು ಸ್ವತಃ ಅದನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂದು ನಂಬಲಾರಳು. ಯಾರೋ ಅದನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಿರಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ ಯಾರು? ಯಾರು ಎಂದು ಹುಡುಕಬೇಕಾದುದೇ ಇಲ್ಲ. ಯಕ್ಷಿಣಿ ಹತ್ತಿರವೇ ಇದ್ದಾಳೆ. ಹೀಗೆ ಮಗನ ಮೇಲೆ ಹಾಕಬೇಕಾದ ತಪ್ಪನ್ನು ಹೊರುವುದಕ್ಕೆ ಬೇರೊಬ್ಬರು ಇರಲಿ ಎಂದೇ ಇರಬೇಕು, ತಾಯಿಯರು ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿ ಸೊಸೆಯನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಮಾತಾಗುವ ವೇಳೆಗೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಮನೆಗೆ ಬಂದ. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆಗೆ ಮೊದಲುಮಾಡಿದ್ದರು. ತಾಯಿ ಗಲಭೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಲಲಿತಮ್ಮ ಒಂದು ಕಡೆ ಕುಳಿತು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಬಂದು ಒಂದು ಮಾತನ್ನೂ ಆಡದೆ ಕೈಕಾಲು ತೊಳೆದುಕೊಂಡು ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆ ಮಾಡುತ್ತ ಕುಳಿತನು. ಹೆಂಗಸರು ಗಲಭೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕಡೆ ಗಂಡಸರು ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳಿಬ್ಬರೂ ಜಾಗ್ರತೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆ ಮುಗಿಸಿದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಮತ್ತೆ ಹೊರಗೆ ಹೊರಟನು. ತಂದೆ “ಊಟ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋಗೋ” ಎಂದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ “ನನಗೆ ಹಸಿವಿಲ್ಲ” ಎಂದ. ಯಜಮಾನಿ “ಹೌದಪ್ಪ, ನಿನಗೆ ಹೇಗೆ ಹಸಿದೀತು? ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಬಂದಾಗ ನಿನಗೆ ಅವರಪ್ಪನ ಮನೆಯಿಂದ ಅಮೃತ ತಂದುಕೊಟ್ಟಳು. ಅವಳಿಗೂ ಹಸಿವಿಲ್ಲ, ನಿನಗೂ ಹಸಿವಿಲ್ಲ, ನಿಮ್ಮ ತಂದೆಗೆ ನನಗೇ ಹೊಟ್ಟೆಲಿ ಭೂತ ಹೊಕ್ಕಿರುವುದು!” ಎಂದರು. ತಂದೆ “ಯಾಕೆ ಸುಮ್ಮನೇ ಮಾತನಾಡುತ್ತೀ,” ಎಂದು ಮಗನಿಗೆ “ಅಪ್ಪಾ, ಏನೋ ಒಂದು ಮಾತು ಹೇಳಿದರೆ, ನೀನೂ ಊಟ ಮಾಡದೆ ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತೀನೂ ಊಟ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದುಬಿಟ್ಟರೆ ಹೇಗೋ, ಬಾಪ್ಪ ಕೋಪಬೇಡ” ಎಂದರು.

ಯಜಮಾನಿ, “ಬಾರೇ ಎಂದೆ, ನೀನೂ ಊಟ ಮಾಡು, ನಾನು ಊಟ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ ಎಂತ ಬೇಡಿಕೊಂಡೆ, ಕಾಲಿಗೆ ಒಂದು ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೆಷ್ಟು ಕೇಳಿಕೊಂಡರೂ ಅವಳು ಒಪ್ಪಿದಳೇ? ಇನ್ನವರು ಊಟ ಮಾಡದ ಮೇಲೆ ನನಗೇಕೆ” ಎಂದರು. ತಾಯಿ ಊಟ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಆಗ ತಿಳಿಯಿತು. ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಊಟ ಮಾಡದ್ದರಿಂದ ಆಕೆ ಊಟ ಮಾಡಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಹೊಳೆಯಿತು. ಅವನಿಗೆ ಹೆಂಡತಿಯ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಕೋಪ ಬಂದಿತು. ಬೆಳಗಿನಿಂದ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಬೆಳೆದ ಕೋಪ ಮೇಲೆ ಹರಿಯಿತು. ಅವನು ಲಲಿತಾ ಇದ್ದ ಕಡೆ ಸರಸೆ ಹೋಗಿ “ನೀನು ಯಾಕೆ ಊಟ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ? ಏನು ತಲೆಯೆಲ್ಲಾ ಹರಟೆ” ಎಂದು ಅವಳ ಕೆನ್ನೆಯ ಮೇಲೆ ಫಳೀರ್ ಫಳೀರ್ ಎಂದು ಎರಡು ಏಟು ಹೊಡೆದನು.

ಇದನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕಾದರೆ ನನಗೆ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರು ಬರುವ ಹಾಗಾಗಿದೆ. ಲಲಿತ ಕೊನೆಗೆ ಬಹಳ ಸುಖವನ್ನು ನೋಡಿದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಕೊನೆಗೆ ಅವಳನ್ನು ದೇವಿಯ ಅವತಾರವೆಂದೇ ಭಾವಿಸುವುದನ್ನು ಕಲಿತನು. ಆದರೆ ಆ ದಿನದ ಪಾಡನ್ನು ನೆನೆದರೆ ಯಾರಿಗೂ ವ್ಯಥೆಯಾಗುವುದು. ಲಲಿತಾ ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪು ಏನು? ಗಂಡ ಊಟ ಮಾಡದೇ ಇದ್ದ ಕಾರಣ ತಾನೂ ಊಟ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದದ್ದು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಊಟ ಮಾಡದೆ ಹೊರಟುಹೋದದ್ದು ಕೋಪದಿಂದ. ಅವಳು ಊಟ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದದ್ದು ಅವನು ಊಟ ಮಾಡದ್ದರಿಂದ. ಅವಳಿಗೆ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಇನ್ನು ಯಾವ ಅಸಮಾಧಾನವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮಾವ ತನ್ನ ಗಂಡನನ್ನು ಬಯ್ಯೆಂದಾಗಲಿ ತನ್ನನ್ನು ಭಾರವೆಂದು ಎಣಿಸಿದರೆಂದಾಗಲಿ ಅವಳು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿಕೊಂಡು ಇರಲಿಲ್ಲ. ತಂದೆ ಮಕ್ಕಳ ಮಾತು ನೂರು ಇರುತ್ತದೆ, ನನಗೇನು, ಎಂದು ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ತನಗೆ ತಾನೇ ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವಳು. ತಾಯಿ ಮಗನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನದ ಮಾತನಾಡಿದರೆ ಆಗಲೂ, ಹೆತ್ತವರು ಸಾಕಿದವರು ಅವರೆನ್ನದೆ ಇನ್ನು ಯಾರು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ, ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವಳು. ತಾನು ಏನಾದರೂ ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದಾಗ ಅತ್ತೆ ನನ್ನನ್ನು ಏನಾದರೂ ಹೇಳಿದರೆ, “ನ್ಯಾಯ, ಮಗನೇನೋ ಅವರು ಹೆತ್ತು ಸಾಕಿದವರು. ನಾನವರಿಗೆ ಏನಾಗಬೇಕು” ಎಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಖಿನ್ನಳಾಗಿ, “ಇನ್ನು ಮೇಲೆ ಹೀಗೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅತ್ತೆಮ್ಮನವರ ಇಷ್ಟದಂತೆ ನಡೆದುಬಿಡುವುದು” ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವಳು. ಸಂಪ್ರದಾಯವಂತರ ಮಗಳು. ಅವಳ ತಾಯಿ ಬಹಳ ಬುದ್ಧಿವಂತರು. ತಾನು

ಅತ್ತೆಮಾವಂದಿರು, ಭಾವಮೈದಂದಿರು, ಓರಗಿತ್ತಿಯರೊಂದಿಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತು ವರುಷದ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಿ ಕಲಿತ ವಿವೇಕವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮಗಳಿಗೆ ಆಗಾಗ ಹೇಳಿ ಪಾಠ ಮಾಡಿಸಿದ್ದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಲಲಿತೆ ಹದಿನಾರು ವರುಷ ಮಾತ್ರದ ಹುಡುಗಿಯಾದರೂ ಮೂವತ್ತು ವರುಷದ ತಿಳುವಳಿಕೆಯುಳ್ಳವಳಾಗಿದ್ದಳು. ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೇ ಮಾಡುವಳು. ಅತ್ತೆ ಮಾವಂದಿರ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಇತರರ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೇ ಯೋಚಿಸುವಳು. ಏನೇ ಆದರೂ ಅತ್ತೆ ಮಾವಂದಿರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಡಳು. ಆದರೆ ಯಾವ ವಿವೇಕದಿಂದ ಅವಳು ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳೋ ಅದೇ ವಿವೇಕ ಅವಳಿಗೆ ಆ ದಿನ ಗಂಡನು ಹಸಿದುಕೊಂಡಿರುವಾಗ ತಾನು ಊಟ ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟಿತು. ಅವಳು ಉಪವಾಸ ಮಾಡಿದಳು. ಸರಿಯಾದ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರೂ ಗಂಡನಿಂದ ಏಟು ತಿಂದಳು. ಏಟು ಬಿದ್ದ ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಸ್ತಬ್ಧಳಾಗಿ ಏನೂ ತೋರದೆ ದೇವರ ಮನೆಯ ಬಳಿಗೆ ಹೊರಟುಹೋಗಿ ತನ್ನ ತಾಯನ್ನು ನೆನೆದುಕೊಂಡು ಐದು ನಿಮಿಷ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅತ್ತಳು. ಆಮೇಲೆ ಅತ್ತು ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ ಎಂದುಕೊಂಡು ಮಾವನವರಿಗೂ, ಊಟ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಗಂಡನಿಗೂ ಎಂದು ಎರಡು ಮಣೆ ಹಾಕಿ ಎಲೆಗಳನ್ನೂ ಹಾಕಿದಳು.

ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಹೊಡೆದು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಾಗಲಿ ಸುಖಿಯಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹೊಡೆದ ಉತ್ತರ ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಅವನು ತಾನು ಮಾಡಿದ್ದು ಹೇಡಿಯ ಕೆಲಸ ಎಂದುಕೊಂಡನು. ಇದೇಕೋ ತನ್ನ ಕೋಪ ಅನರ್ಥಪರಂಪರೆಯನ್ನು ತರುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿ ಎಲ್ಲೋ ಹೋಗಬೇಕೆಂದು ಹೊರಟಿದ್ದವನು ಆ ಯೋಚನೆ ಬಿಟ್ಟು ಅಲ್ಲೇ ಕುಳಿತನು. ತಂದೆ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಹೋಗಿ ಎಲೆಯ ಹತ್ತಿರ ನಿಂತಿದ್ದು ಅವರು ಬಂದು ಕುಳಿತ ಮೇಲೆ ತಾನು ಕುಳಿತ ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ಊಟ ಮಾಡಿದನು. ಆಮೇಲೆ ತಂದೆಯ ಓಲೆಗರಿ ಪುಸ್ತಕವೊಂದನ್ನು ಧೂಳು ಹೊಡೆಯುತ್ತಾ ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಲಲಿತೆಯೂ ಊಟ ಮಾಡಿ ಅತ್ತೆಗೆ ಬಡಿಸಿ ಮನೆಯ ಕೆಲಸ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಪಡಸಾಲೆಗೆ ಸೇರಿದಹಾಗಿದ್ದ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಎಂದಿನಂತೆ ಗಂಡನಿಗೆ ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನು ಹಾಕಿ ಬಂದು ಅತ್ತೆಯೊಂದಿಗೆ ದೇವರ ಮನೆಯ ಬಳಿ ಕುಳಿತಳು. ಜಗಳವಾಡಿ ಸಾಕಾಗಿದ್ದ ದಿನವಾದ್ದರಿಂದ ಯಾರಿಗೂ ಆ ದಿನ ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಎಚ್ಚರವಾಗಿರಲು ಇಷ್ಟವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಒಳಗೆ ಹೋದನು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಬೇಗನೆಯೇ

ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿದರು. ಯಜಮಾನಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಬಿಟ್ಟು “ಹೋಗೇ, ಮಲಗಿಕೋ ಹೋಗು, ದಿನಾದಿನಾ ನಾನು ಹೇಳಬೇಕೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಲಲಿತಮ್ಮ ಮಲಗುವ ಮನೆಗೆ ಹೋದಳು.

ನನಗೆ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇದ್ದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಲಲಿತಮ್ಮನನ್ನು ವರ್ಣಿಸಬೇಕು. ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಹೇಳಬೇಕು. ನನಗೆ ಆ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಲಲಿತಮ್ಮನ ಆಕಾರ ಹೇಗಿತ್ತೆಂದು ನಾನು ಕಾಣೆ. ಮತ್ತೆ ಯೋಚಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಂದೇಹ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಆಕಾರವನ್ನು ಕಾಣದ್ದರಿಂದ ನಾನೇನೂ ವ್ಯಥೆ ಪಡಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಕಂಡಿದ್ದರೆ ತಾನೆ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿದ್ದೆನೇ? ಕವಿಗಳು ಸ್ಮಿರ್ವಣನೆಯೆಂದು ಬರೆಯುವ ವರ್ಣನೆ ಪ್ರಾಯಶಃ ಮಾನವನು ಸ್ಮಿಯರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತೋರಬೇಕಾದ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಮೀರುತ್ತದೆಂದು ನನ್ನ ಭಾವನೆ. ಅಯ್ಯಾ ಕವಿ! ಯಾವುದನ್ನು ಕೇವಲ ಒಂದು ಶೃಂಗಾರದ ಅವಾಸವೆಂದು ಕಾಮುಕಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ನೀನು ಭ್ರಮಿಸಿ ನಿನ್ನಂಥ ಕಾಮುಕರಿಗೆ ವರ್ಣಿಸಿ ಹೇಳುವೆಯೋ ಆ ಸ್ನನಯುಗ್ಧವನ್ನು ಲೋಕಮಾತೆ ನನ್ನ ನಿನ್ನಂಥ ಸಾವಿರ ಕ್ಷುದ್ರಜೀವಿಗಳ ಪಾಲನೆಗಾಗಿ ಧರಿಸಿರುವಳು. ಇದನ್ನು ವಿಟಪುರುಷನಂತೆ ವರ್ಣಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಿನ್ನ ದೃಷ್ಟತನವೆಷ್ಟಿರಬೇಕು? ನಿನ್ನ ತಾಯಿ ಅಂಗಾಂಗಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸುವೆಯಾ? ನಿನ್ನ ಒಡಹುಟ್ಟಿದ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಅಂಗಾಂಗಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸುವೆಯಾ? ಹಾಗಾದರೆ ಕವಿಯೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಸ್ಮಿಯೆಂಬ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಗೆ ವರ್ಣಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು? ಸ್ಮಿಯು ಪ್ರೇಯಸಿ ಹೇಗೋ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಮಾತೆಯಾಗಿರುವಳು. ನೀನು ಯಾರನ್ನು ನಿನ್ನ ಪತ್ನಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವೆಯೋ ಅವಳು ಕೂಡ ನಿನ್ನ ಸಂಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ಒಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪತ್ನಿಯಂತೆ ನಡೆದುಕೊಂಡರೂ ಸದಾ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಒಂದು ಮಗುವಂತೆ ನೋಡುವಳು. ನಾನು ಕವಿಯಲ್ಲ. ಲಲಿತಮ್ಮನನ್ನು ನೋಡಿದ್ದರೂ ಅವಳ ಮುಖ ಹೀಗಿತ್ತು ಕಣ್ಣು ಹಾಗಿತ್ತು, ತುಟಿ ಇನ್ನು ಹೇಗಿತ್ತು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಒಪ್ಪುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಸುಂದರಿಯಾಗಿದ್ದಳು ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೆನು. ಅಲ್ಲದೆ ನಾವು ನಮ್ಮ ಗೃಹಿಣಿಯರಲ್ಲಿ ಮೆಚ್ಚುವುದು ಏನನ್ನು? ಕಣ್ಣು ಮೂಗು ತುಟಿಗಳನ್ನೇ? ಅಪರಿಚಿತರಾದ ಸ್ಮಿಯರನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅವರ ಆಕಾರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಗೆ ಪ್ರವರ್ತಿಸಬಹುದು. ಮನೆಯ

ಹೆಂಗಸರ ಮೇಲೆ ಹಾಗೆ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಸ್ಮಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲೇ ಆಗಲಿ ಆಕಾರದ ಸೊಗಸು ಪ್ರಮುಖವಾಗಿರುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲ ಮಾತ್ರ. ಆಮೇಲೆ ನಮಗೆ ತೋರುವುದು ಆ ಅವರ್ಣನೀಯವಾದ ಸ್ಮಿವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ. ಸಾವಿರ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನಾವು ನೋಡಿರುವ ಆ ಪ್ರೇಮ, ಆ ದಯ, ಆ ಕನಿಕರ; ಆ ವಿಭ್ರಮ, ಆ ಲಾಲಿತ್ಯ, ಆ ಸೌಕುಮಾರ್ಯ; ಆ ಸ್ಮಿತ್ವ. ವರ್ಣಿಸುವುದಾದರೆ ಲಲಿತೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ನಾನು ಇದನ್ನು ವರ್ಣಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ನನಗೆ ಇಲ್ಲ.

ಸ್ಮಿತ್ವ ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಹೆಂಗಸರೂ ಒಂದೇ ರೀತಿ ಎಂತಲೂ ಲಲಿತಮ್ಮನಿಗೂ ಅವಳ ಅತ್ತೆಗೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಲ್ಲವೆಂತಲೂ ನಾನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವೆನೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಬಾರದು. ಲಲಿತಾ ಸ್ಮಿಯರಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯವಳು. ಅದರಿಂದಲೇ ಅವಳಲ್ಲಿ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುಣಗಳು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದವು. ಆ ದಿನ ಗಂಡನು ಹೊಡೆದಾಗ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಭೀತಿಯೂ ನೋವೂ ಉಂಟಾದರೂ ಮಲಗುವ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವ ವೇಳೆಗೆ ಆ ಭೀತಿಯೂ ನೋವೂ ಮರೆಯಾಗಿ ಅವಳ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಗಂಡನ ವಿಷಯವಾಗಿ ತನಗೇ ತಿಳಿಯದೆ ಹೊಸದಾದ ಒಂದು ಸತ್ವಭಾವ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಅದುವರೆಗೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಅವಳನ್ನು ಬಹಳ ಮಾತನಾಡಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಹುಡುಗ, ಅವಳು ಹುಡುಗಿ, ಕಾಡುಹರಟೆ ಹೊಡೆಯುವ ಸ್ವಭಾವದವರಲ್ಲ. ಮಾತನಾಡಿದರೆ ರಾತ್ರಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಮಾತನಾಡಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲೂ ಲಲಿತಮ್ಮನಿಗೆ ಒಂದು ಸಂದೇಹ ಬೇರೆ. ತನ್ನ ಅತ್ತೆ ಬಾಗಿಲ ಬಳಿ ನಿಂತು ತಾವು ಆಡುವ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಅವಳಿಗೆ ಒಂದೆರಡು ಸಲ ತೋರಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಡುವ ಎರಡು ಮಾತನ್ನೂ ಅವಳು ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದಲೇ ಆಡಿ ಮುಗಿಸುವಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೂ ಕೂಡ ಸಂಸಾರದ ಸುಖದ ಮೇಲೆ ಮನಸ್ಸು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತನಾಗಬೇಕೆನ್ನುವ ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ಇನ್ನು ಯಾವುದೂ ಬಹಳ ಬೇಕಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಸ್ಮಿಯಿಂದ ಯಾವ ಉಪಚಾರ ಅಥವಾ ಪ್ರೀತಿ ಪುರಸ್ಕರವಾದ ಸೇವೆ ಬೇಕೋ ಅದನ್ನು ಅವನು ನೀಲಾಸಾನಿಯ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪಡೆಯುವ ಹಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಗಂಡನನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ನೋಡುವುದಕ್ಕೇ ರಾತ್ರಿಯವರೆಗೆ ಕಾಯಬೇಕಾಗಿರುವಾಗ ಲಲಿತಾ ಅವನಿಗೆ ಕೈಕಾಲಿಗೆ ನೀರು ಕೊಟ್ಟು ಮಣೆ ಹಾಕಿ ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ನಗುನಗುತ್ತಾ

ಮಾತನಾಡಿಸುವುದೆಲ್ಲಿ? ಆದ್ದರಿಂದ ಇದುವರೆಗೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಲಲಿತೆಯರ ಸಂಬಂಧ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದುದಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಅಂಟಿಯೂ ಅಂಟದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕಚ್ಚಿದ ಹಾಗೆ ಎಂತ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇರುವ ಕಚ್ಚಿದರೆ, ಕಚ್ಚಿದ ಹಾಗೆ ನೋವಿಲ್ಲ, ಮುತ್ತಿಟ್ಟ ಹಾಗೆ ಸುಖವಿಲ್ಲ ; ಇಂಥ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಹಿಡಿತವಿಲ್ಲ, ಅವರು ಅದುವರೆಗೆ, ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ, ನಾವು ಗಂಡ ಹೆಂಡಿರು ಎಂತ ಇದ್ದ ಹಾಗಾಗಿತ್ತು. ಯಾವಾಗ ಹೊಡೆದನೋ ಆಗ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಈ ವಸ್ತು ಏನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೂ ನನ್ನದು ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಲಲಿತೆಗೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಯೇ ಭಾವನೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಅವಳ ಚೇತನ ತಾನಾಗಿ, “ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಒಂದು, ಅತ್ತೆ ಬೇರೆ, ಮಾವ ಬೇರೆ ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲವೂ ಬೇರೆ, ಆದರೆ ನಾವಿಬ್ಬರೂ ಒಂದು” ಎಂಬ ನಿಲುವಿಗೆ ತಿರುಗಿತು. ಆಮೇಲೆ ಅವಳು, “ಹೊಡೆದರೆ ಏನು? ಇನ್ನು ಯಾರೂ ಅಲ್ಲವಲ್ಲ, ನನ್ನ ಗಂಡ ತಾನೇ,” ಎಂದುಕೊಂಡಳು. ತನ್ನ ತಾಯಿ ಹೇಳಿದ್ದ ಒಂದು ಮಾತು ಜ್ಞಾಪಕಕ್ಕೆ ಬಂತು. “ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಪತಿ ಪರದೈವ. ಗಂಡಸರು ದೇವರನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗಬೇಕು; ಹೆಂಗಸಿಗೆ ದೇವರು ಸದಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕಷ್ಟಕೊಟ್ಟ ಎಂತ ದೇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಲ್ಲಿ ಹೋಗೋ ಹಾಗಿದ್ದೇವೆ? ಹಾಗೇನೆ, ಬೈದ, ಹೊಡೆದ ಅಂತ ಹೆಂಗಸು ಗಂಡನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗೋಹಾಗಿಲ್ಲ” ಹೀಗೆಂದುಕೊಂಡು ಲಲಿತೆ ಸಮಾಧಾನ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ನಿದ್ರೆ ಹೋಗಿರುತ್ತಾರೋ, ಎಚ್ಚರವಾಗಿರುತ್ತಾರೋ, ಮಾತನಾಡಿಸುತ್ತಾರೋ, ಇನ್ನೂ ಕೋಪವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾರೋ ಎಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ ಲಲಿತಮ್ಮ ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಒಳಗೆ ಸುಳಿದು ಬಾಗಿಲನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಹಾಸಿಗೆಯ ಬಳಿ ಬಂದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಎಡಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಮಲಗಿಕೊಂಡು ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಲಲಿತಾ ಅಷ್ಟು ಬೇಗ ಬಂದಾಳೆಂದು ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಂದಿನಂತೆ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿ ಬರುವಳೆಂದುಕೊಂಡಿದ್ದನೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಮಲಗಿ ತನ್ನ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ ಹಾಗೆಯೇ ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ, ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ನಿದ್ರೆ ಅರ್ಧಹತ್ತಿದ ಮೇಲೆ ಲಲಿತಾ ಬಂದು ಬಾಗಿಲು ಹಾಕಿ ತನಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಹೊದಿಸಿ ದೀಪವನ್ನು ಆರಿಸಿ ತಾನು ಬಂದು ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಮಲಗುವುದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ದಿನ ಬಂದು ದೂರ ಮಲಗುವಳೋ ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಒಂದು ಸಂದೇಹ; ಬಂದಾಗ ಮಾತನಾಡಿಸುವುದೇ, ಸುಮ್ಮನೆ

ಇರುವುದೇ ಎಂದು ಒಂದು ಯೋಚನೆ; ಸುಲಭವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವಳೋ ಇಲ್ಲ ಹಠ ಮಾಡುವಳೋ ಎಂದು ಶಂಕೆ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ತಲೆದೋರಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ, “ತಪ್ಪು ಅವಳದು; ತಾನು ಹೊಡೆದದ್ದು ಹೆಚ್ಚು ; ಆದರೂ ಮೊದಲ ತಪ್ಪು ಅವಳದು. ಆದರೂ ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡಿ ನೋಡುವುದು” ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಲಲಿತಾ ಎಂದಿನಂತೆ ದೀಪ ಆರಿಸಿದ್ದರೆ ಅವನಿಗೆ ಅವಳು ಬಂದದ್ದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂದು ಅವಳು ದೀಪವನ್ನಾರಿಸದೆ ಮೆಲ್ಲನೆ ಬಂದು ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತುಕೊಂಡಳು. ಗಂಡ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆಂದು ತೋರಿತು. ತನ್ನದೆಂದು ಬಂದಿದ್ದ ಹೊಸ ಆದರದಿಂದ ಅವಳು ಅವನನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿದಳು. ಅವಳ ತಾಯಿ ಎಂದೋ ಒಂದು ಸಲ, “ಗಂಡನನ್ನು ನೋಡಬೇಕಾದರೆ ದೃಷ್ಟಿಯಾಗುವ ಹಾಗೆ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ನೋಡಬಾರದು. ಗಂಡನು ಪಾರಿಜಾತದ ಹೂವಿನಂತೆ. ನೋಡಿದರೆ ಬಾಡುತ್ತಾನೆ,” ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ನೆನದುಕೊಂಡು ಅವನನ್ನು ನೋಡುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟಳು. ಆದರೆ ಮನಸ್ಸು ನಿಲ್ಲಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಅವನನ್ನೇ ದೃಷ್ಟಿಸಿ ನೋಡಿದಳು. ಬಹಳ ಮೆಚ್ಚಿಗೆಯಾಗಿ ಅವನನ್ನು ಮಗುವಿನಂತೆ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳೋಣವೆ ಎಂದು ತೋರಿತು. ಆದರೆ ಇನ್ನೂ ಅಷ್ಟು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲ ; ಅಲ್ಲದೆ ನಿದ್ರೆ ಹೋಗುತ್ತಿರುವನು. ಅದರ ಮೇಲೆ ಸುಮ್ಮನಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ಹೊಡೆದಿದ್ದ ಆ ಬಲಗೈಯನ್ನು ನೋಡಿ ಏನೋ ತೋರಿ ಮೆಲ್ಲನೆ ಅದರ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಮುಖವನ್ನಿಟ್ಟು ತುಟಿ ಕೈಗೆ ಸೋಕಿತೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎನ್ನುವ ಹಾಗೆ ಒಂದು ಮುತ್ತಿಟ್ಟಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಲಲಿತಾ ಕೊಟ್ಟ ಮುತ್ತಿನಿಂದ ಕಣ್ಣು ತೆರೆದನು. ಪರ್ವತರಾಜಕನ್ಯೆಯ ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದ ಪರಶಿವನಂತೆ ಯಾವ ಮಾತನ್ನೂ ಆಡದೆ ಯಾವ ಯೋಚನೆಯನ್ನೂ ಮಾಡದೆ ಅವಳನ್ನು ಎರಡು ಕೈಗಳಿಂದಲೂ ಹಿಡಿದು ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡ. “ಶಾನೆ ನೋವಾಯಿತೇ?” ಎಂದನು.

ನನಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ನಗು ಬರುತ್ತದೆ. ಪರಮಶಿವನೇನು? ಪರ್ವತರಾಜ ಕನ್ಯೆಯೇನು? ಕೊನೆಗೆ ಈ ನೋವಾಯಿತೇ ಎಂಬ ಮಾತೇನು? ಆದರೇನು ಮಾಡುವುದು? ಇದು ಬದುಕು. ಭಾವನೆಯನ್ನೇ ಮೀರಿದ ಪ್ರಣಯ ಆಕಾರವನ್ನು ತಳೆಯುವುದು ಇಂಥ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ನಾಟಕವನ್ನು ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಅವನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ರಸಪುಷ್ಪವಾದ ಮಾತುಗಳು ತೋರಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲದೆ ನಾಟಕ ಬರೆಯುವವರು, ಹುಡುಗಿ ಹೀಗೆಯೇ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ ಎಂದು ಬಲ್ಲರು. ಅದಕ್ಕೆ ಹುಡುಗ ಹೀಗೆಯೇ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದು

ಅವರು ಸರಿಯಾಗಿ ಯೋಚಿಸುವರು. ನಾವು ದಿನವೂ ಆಡುತ್ತಿರುವ ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಹುಡುಗಿ ಹೇಗೆ ನಡೆಯುತ್ತಾಳೆ ಎಂಬುದು ತಿಳಿಯದು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಏನು ಹೇಳಬೇಕು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಪಾಠ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ರಾತ್ರಿ ಇನ್ನವರಿಬ್ಬರೂ ಆಡಿದ ಮಾತನ್ನು ನಾನು ಹೇಗೆ ಹೇಳಲಿ? ಮಕ್ಕಳಂಥ ಇಬ್ಬರು ಹೊಸದಾಗಿ ತಲೆದೋರಿದ ಪ್ರಣಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಆಡಿಕೊಂಡ ಮಾತು ಇದೇ ಎಂದು ಯಾರು ಹೇಳಬಲ್ಲರು? ಮಾತೇನೋ ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಆಡಿದರು. ಏನು ಮಾತೆಂದು ಅವರಿಗೇ ತಿಳಿದಿದ್ದಿರಲಾರದು; ಆದರೆ ಒಂದು ವಿಷಯವೇನೆಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಮಾತು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸು ಹತ್ತಿರವಾಗಿದ್ದರೆ ಸರಿ. ಆ ದಿನ ಆ ಮಾತಿನಿಂದ ಲಲಿತಾ ಮತ್ತು ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಇಬ್ಬರ ಮನಸ್ಸು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದಾಯಿತು; ಆ ಎರಡು ಆತ್ಮಗಳು ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ಬಂದವು; ಲಲಿತಾ ತನ್ನ ಗಂಡನಿಗೆ ಯಜಮಾನಿಯಾದಳು, ಗೃಹಿಣಿಯಾದಳು. ಅವರಿಗೆ ಗೃಹಿಣಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಯಾರಾದರೂ ಕೇಳಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಹೆಂಗಸಿಗೆ ಗಂಡನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಎಂದು ಸ್ಥಿರವಾದ ಸ್ಥಳ ಸಿಕ್ಕುವುದೋ ಅಂದೇ ಅವಳು ಗೃಹಿಣಿಯಾಗುವುದು.

3

ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ತಾನು ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕಲಿಯುತ್ತಿರುವೆನೆಂದೂ ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಏನಾದರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಬಳ ಸಿಕ್ಕಬಹುದೆಂದೂ ತಂದೆಗೆ ತಿಳಿಸಿದನು. ನಾರಾಯಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಹಳ ನೊಂದುಕೊಂಡರು. ತನ್ನ ಹಿರಿಯರೆಲ್ಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಅಸಾಧ್ಯ ಪಂಡಿತರು. ತಾನೂ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತ. ಇಂಥಾದ್ದರಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಆದ ಒಬ್ಬನೇ ಮಗ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತನಾಗದೆ ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ ಮನುಷ್ಯನಾದನಲ್ಲಾ ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ಬಹಳ ವ್ಯಥೆಯಾಯಿತು. ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಮಂಡಲಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಸ್ವಸ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿ ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಆಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಲ್ಲರದುರಿಗೆ ಕಿಂಕರನಂತೆ ಕುಳಿತು ಹಾ ಹೂ ಎಂದು ಹಾಡುವುದು ಹೇಗೆ? ಅವರಿಗೆ ಅಂದು, ಹಿಂದೆ ತಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ಕಟ್ಟಿದ್ದ ಒಂದು ಶಿಖರ ಕಳಚಿ ಬಿದ್ದಂತೆ ತೋರಿತು. ಆದರೆ ಮಾಡುವುದೇನು? ಹೇಗಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತೋ ಹಾಗೆ ಆಯಿತು ಎಂದುಕೊಂಡು

ಅವರು ಮತ್ತೆ ಆ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡದೆ ಮರೆತರು. ಮನೆಯ ಯಜಮಾನಿಗೂ ಬಹಳ ಕೋಪ, ತಾನು ಹೆತ್ತ ಒಬ್ಬ ಮಗ ಸೂಳಿಯಂತೆ ಸಭೆಯ ಮುಂದೆ ಕುಳಿತು ಹಾಡುವುದೇ ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ಬಹಳ ಹೀನಾಯ. ಇದು ಸ್ವಭಾವ. ನಮಗೆಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಇತರರಿಗೆ ಸುಖವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಆಸೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವೈಕುಂಠದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವರ್ಷಿ ಪ್ರಮುಖನಾದ ನಾರದನು ಗಾಯಕನೆಂಬುದು ಪ್ರಾಯಶಃ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಪಾಂಡಿತ್ಯದಿಂದ ದೇವರನ್ನು ಹೇಗೆ ಮೆಚ್ಚಿಸಬಹುದೆಂದು ನಾವು ಯೋಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಲಿತವರು ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ಆಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹಾಡು ಕಲಿಯುವವಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೂಳೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಹೆಚ್ಚು ; ಹಾಡುಗಾರಿಕೆ ಕಡಮೆ. ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಇಷ್ಟು ದೂರವೇ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದು. ಯಜಮಾನಿ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದಲೋ ಇದರ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯನ್ನು ಲಲಿತೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ಹಾಕಿದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಸಂಗೀತ ಕಲಿತನೆಂದೊಡನೆ ಅವನು ಸೂಳೆಯ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆಂದು ಅವರು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದರು. “ಅಯ್ಯೋ ಈಗಿನ ಹುಡುಗೀರನ್ನ ಏನು ಹೇಳುವುದು? ಗಂಡಂದಿರನ್ನ ಸರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೆಂಗಸು ಗಂಡನನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಕಂಡರೆ ಅವನು ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಏಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ?” ಎಂದರು. ಆ ದಿನ ಯಾರೋ ನೆರೆಮನೆಯವರು ಬಂದಾಗ ಇದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಹೇಳಿ, ನಾವು ಹೀಗಿದ್ದಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ಸಂಸಾರಗಳೆಲ್ಲ ಏನಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು ಎಂದರು. ಅವರ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಬಹಳ ಅಯೋಗ್ಯರಾಗಿದ್ದಂತೆಯೂ ಅವರನ್ನು ಈ ಹೆಂಡತಿ ಬಹಳ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು ಸರಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಂತೆಯೂ ತೋರಿರಬೇಕು. ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಯಜಮಾನಿ ಹೀಗಿರದೆ ಇನ್ನು ಹೇಗೋ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಇಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೂ ಇದ್ದಿರಲಾರದು. ಅವರೂ ಕೂಡ ಯಾವ ಅರ್ಥವನ್ನಾದರೂ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸೊಸೆಯನ್ನು ಏನಾದರೂ ಎನ್ನಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಮಾತು ಅದೇ ಮಾತು ಎಂತ ಏನು? ಹಿಂದಿನ ದಿನ ಸೊಸೆ ಮಾಯಾವಿನಿ ಮೋಹಿನಿ ಎಂದಾಗ್ಯೂ ಈ ದಿನ ಸೊಸೆ ಗಂಡನನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ ಎಂದಾಗ್ಯೂ ಭಾವ ಬೇರೆಯಾಯಿತಲ್ಲ. ಇದು ಹೇಗೆ, ಎಂದರೆ, ಸಂದರ್ಭ

ಬೇರೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಮಾತು ಬೇರೆ, ಅಷ್ಟೆ ಅಂತೂ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಆ ಹೊತ್ತು ತಿಳಿಸಿದ ವಿಷಯದಿಂದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಅಸಂತುಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೂ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತಾಯಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ಅಸೂಯೆ ಉಂಟಾಯಿತು. ಅವರು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ ತಾನು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಹೊಡೆದದ್ದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಅವರ ಮೇಲೆ ಕೋಪ ಬಂತೋ ಏನೋ, ಇಲ್ಲ ಹೆಂಡತಿಯ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ಕನಿಕರ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಅವಳನ್ನು ಅವರು ಬಯ್ಯುತ್ತಾರಲ್ಲ ಎಂದು ತೋರಿತೋ. ಅಂತೂ ಕಾಯಿ ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಆ ದಿನ ತಾಯಿ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಬಯ್ಯುತ್ತಾ ಗೋಣಗುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಗಂಡನನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಸೊಸೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದೂ ಅವನ ಕಿವಿಗೆ ಬಿತ್ತು. ಆದರಿಂದ ಬೇರೆ ಅವನಿಗೆ ಕೋಪ. ಹೀಗೆ ಆರಂಭವಾದ ಅಸಮಾಧಾನ ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಬಂದಿತು. ಇದುವರೆಗೆ ವಿಧೇಯನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಈಗ ವ್ಯತ್ಯಸನಾಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆಂದು ಯಜಮಾನಿಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಸೊಸೆಯನ್ನು ಮಾಟಗಾತಿ, ಮಾಯಾವಿನಿ ಎಂದು ಅವರು ಸುಮ್ಮನೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದದ್ದು ಎಷ್ಟೋ ಅಷ್ಟೇ. ಮಗನನ್ನು ಅವಳು ಸ್ವಾಧೀನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವರು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಇವನು ಈಗ ಹೀಗಾಗುತ್ತಿದ್ದುದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಅವರು ಅವನನ್ನು ಸೊಸೆಯನ್ನೂ ಎಂದಿನಂತೆಯೇ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದೆಲ್ಲ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಹೊಸ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವುದಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಸೊಸೆ ದೇವರ ಉಪಕರಣ ತೊಳೆಯುವುದು ಎರಡು ನಿಮಿಷ ಸಾವಕಾಶವಾದರೆ, ನಾನೇ ತೊಳೆಯಬೇಕೆ ಉಪಕರಣ ಎಂದು ದಡಬಡನೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಬಂದು ಯಜಮಾನಿ ಹಿತ್ತಲಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ್ದುದನ್ನು ಅವನು ಹಿಂದೆ ಎಷ್ಟೋ ಸಲ ನೋಡಿದ್ದನು. ಆಗ ಅವನೂ ಏನು ಎಂದುಕೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ದಿನ ಹಾಗೆಯೇ ಆಯಿತು; ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ನೋಡಿ, ಅದುವರೆಗೂ ಪಡದೇ ಇದ್ದ ಒಂದು ಅಸಹನೆಯನು ಅನುಭವ ಮಾಡಿದನು. ಹೆಂಡತಿ ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಸಗುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಎರಡು ಕೆಲಸ ಒಂದೇ ಸಲ ಹೇಗೆ ಮಾಡಿಯಾಳು ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಅವನಿಗೆ ತೋರಿತು. ಆದರೆ ತಡೆದುಕೊಂಡು ಸುಮ್ಮನಾದನು.

ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಮನೆಯ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯವಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಿ

ಗರ್ಭಿಣಿಯಾಗಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದಳು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನ ಹೆಚ್ಚುವುದಕ್ಕೆ ಅದೂ ಒಂದು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಯಜಮಾನಿ ಮಾತಿಗೆ ಮುಂಚೆ, “ಏನು ಸುಖಕ್ಕೆ ಎಂತ ಈ ಮನೆಗೆ ಬಂದೆಯೇ ಅಮ್ಮಾ ನೀನು? ಹಾಲೇ, ಮೊಸರೇ, ಕೈತುಂಬ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಹಾಕುವ ಕೂಡಹುಟ್ಟಿದವರೇ? ಏನೋ ಅವರೊಬ್ಬರು ಆದುಕೊಂಡು ತಂದು ಹಾಕಬೇಕು; ಎಲ್ಲಾ ಊಟ ಮಾಡಬೇಕು. ನಿನಗೆ ನಾನೇನು ಉಪಚಾರ ಮಾಡಲಿ?” ಎನ್ನುವರು. ಲಲಿತಾ ಮುಖ ಚಿಕ್ಕದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಳು. ಇದು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಲಲಿತಾ ಒಂದೆರಡು ಸಲ, ಗಂಡನಿಗೆ ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳೋಣವೇ ಎಂದುಕೊಂಡಳು, ಒಡನೆ, ಹೆತ್ತ ತಾಯಿಗೆ ಮಗನಿಗೆ ಜಗಳತರಲೇ, ನನಗೇಕೆ ಎಂದು ಸುಮ್ಮನಾದಳು. ಯಜಮಾನಿ ಎಂದಿನಂತೆಯೇ ಮೊಸರು ತೆಗೆದು ಅದರಲ್ಲಿ ಮಗಳಿಗೆ ಗಟ್ಟಿ ಮೊಸರು ತೆಗೆದಿಟ್ಟು ಉಳಿದುದನ್ನು ನೀರು ಹಾಕಿ ಕಡೆದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬಡಿಸುವರು. ಒಂದು ದಿನ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಮಜ್ಜೆಗೆ ತೀರಾ ನೀರಾಯಿತು ಎಂದರು. ಯಜಮಾನಿ, ಇನ್ನು ಮನೇಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಮೊಸರು ಹಾಕಬೇಕು ಎಂದರೆ ಎಷ್ಟು ಮೊಸರು ತೆಗೆದರೆ ಆಗುತ್ತೆ ಎಂದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಊಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಚಿಕ್ಕದಾಯಿತು. ಆಮೇಲೆ ಹುಡುಗಿಯರಿಬ್ಬರು ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಅವನು ಏತಕ್ಕೋ ಒಳಗೆ ಹೋದನು. ಲಲಿತೆ ಎಲ್ಲರಂತೆ ನೀರು ಮಜ್ಜೆಗೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನ ಕಲಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಲಕ್ಷ್ಮಮ್ಮನಿಗೆ ಮೊಸರು ಬಡಿಸಿದ್ದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ನೋಡಿ ಈ ಮೊಸರು ಸ್ವಲ್ಪ ಅಪ್ಪನಿಗೆ ಬಡಿಸಿದ್ದರೆ ಆಗಿರಲಿಲ್ಲವೆ ಎಂದುಕೊಂಡನು. ಇವನು ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಯಜಮಾನಿ ಎಚ್ಚತ್ತುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿತ್ತೋ ಏನೋ. ಆದರೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಮಾತನಾಡುವ ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲ. ನೋಡಿದ್ದನ್ನೂ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವನು. ಹೀಗೆ ಬರುಬರುತ್ತಾ ಮಗನಿಗೆ ತಾಯಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಸಮಾಧಾನ ಹೆಚ್ಚಿತು. ತಾಯಿ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ತಾನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಸರಿಯಾದ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಟ್ಟ ಹಾಗೆ ಆಗಲಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ಅವನು ಬಹಳ ಸಲ ಎಣಿಸಿಕೊಂಡನು.

ತಪ್ಪು ಎಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಿದ್ದರೆ ಏನೂ ಇಲ್ಲದೆಯೇ ತಪ್ಪು ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಇಂಥ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಾದದ್ದಿಲ್ಲ. ಲಲಿತೆಯೂ ಗರ್ಭಿಣಿಯಾದಳು. ಅವಳನ್ನು ಅವರ ಮನೆಯವರು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಅವಳು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ

ಅತ್ತೆಯ ಕೈಗೆ ಕಾಯಬೇಕಾಯಿತು. ಇವರೂ ಅಷ್ಟೇ ಸೊಸೆಯನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅತ್ತೆಯತನಕ್ಕೆ ಕಡಮೆಯೋ ಏನೋ ಎನ್ನುವ ಹಾಗೆ ಇದ್ದುಬಿಟ್ಟರು. ಹುಡುಗಿ ಗುಡಿಸಲಾರದೆ ಕಸ ಗುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಬೇಡ ಎಂದು ಹೇಳರು. ಮಗಳಿಗೆ ಮೊಸರು ತೆಗೆದಿಟ್ಟು ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಇವಳಿಗೆ ಹಾಕರು. ಇದನ್ನೆಲ್ಲ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ನೋಡಿದನು. ಇದೆಲ್ಲಾ ಅವನಿಗೆ ವಿಪರೀತಾಗಿ ಕಂಡಿತು. ಸೀಮಂತ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಉಪಾಯವಾಗಿ ನಡೆಸಿದರು. ದಿನ ಕಳೆದು ಲಲಿತಮ್ಮ ಒಂದು ಗಂಡು ಮಗುವನ್ನು ಹೆತ್ತಳು.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಏನೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಂತೋಷವಾಗಲಿಲ್ಲ. ತಾನೂ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಹೊರೆಯಾಗಿರುವಾಗ ಈ ಮಗು ಬೇರೆ ಒಂದು ಭಾರವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿತ್ತಲ್ಲ ಎಂದು ಅವನು ಯೋಚಿಸತೊಡಗಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಹಾಗೆ ಆ ಸಲ ನವರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಅವರಿವರ ಅಸೂಯೆಯ ಫಲವಾಗಿ, ಅವನಿಗೆ ಹಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪವಾದರೂ ಸಂಪಾದನೆಗೆ ದಾರಿಯಾಗಬಹುದು ಎಂದುಕೊಂಡಿದ್ದನು, ಅದೂ ತಪ್ಪಿ ಹೋಯಿತು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ದೇಶದ ದುರದೃಷ್ಟದಿಂದ, ಇವನಂಥ ನೂರು ಜನದ ಆಶೆಯ ಡೇರೆಗೆ ಮೂಲಸ್ತಂಭದಂತಿದ್ದ ಉದಾರಶೀಲರಾದ ಮಹಾರಾಜರು ಕಾಲಾಧೀನರಾದರು. ಹತ್ತಾರು ಕಡೆಯ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದ್ದ ಮರ ಬಿದ್ದುಹೋದರೆ ಅವು ಹತ್ತಾರು ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವಂತೆ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದ ಪಂಡಿತರನೇಕರು ಬೇರೆ ಆಶ್ರಯಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೊರಟುಹೋದರು. ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ, ವಯಸ್ಸಾದವರು, ಇನ್ನು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ಎಂಬ ಯೋಚನೆಯಿಂದಲೂ, ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ದೊರೆಯ ಮನೆ ಎಂಬ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದಲೂ, ಮುರಿದು ಬಿದ್ದ ಮರದ ಕೊಂಬೆಯ ಮೇಲೆಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲಾರದೆ ಕುಳಿತಿರುವ ಪಕ್ಷಿಗಳಂತೆ, ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ನಿಂತರು. ಹೀಗೆ ನಿಂತವರಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಒಬ್ಬರು. ಅವರು, “ಇಷ್ಟು ದಿವಸ ಉಪ್ಪು ತಿನ್ನಲಿಲ್ಲವೆ? ಯುವರಾಜರಿಗೆ ಶ್ರೇಯಃಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲ, ಮಾಡೋಣ. ನೆನ್ನ ದಿನ ಕಳೆಯಿತು. ನಮ್ಮಪ್ಪನ ಮನೆ ಉಳಿಯಲಿ, ಬೆಳೆಯಲಿ, ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನ್ನೆ ತಕ್ಕೊಂಡು ಅವರಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಲಿ ಎನ್ನುತ್ತ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತೇನೆ” ಎಂದರು. ಅರಮನೆಯವರಿಗೆ ಎಂದಿನಂತೆ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಖರ್ಚು ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ಇಂಥವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿ ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಕೈಯಲ್ಲಾದುದನ್ನು ಕೊಡುತ್ತ

ಅವರು ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ವರಮಾನ ಎಂದಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು. ಇದ್ದವರಿಗೇ ಆಶ್ರಯ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತೆಂದ ಮೇಲೆ ಹೊಸ ಸಂಬಳ ಕೊಟ್ಟು ಯಾರನ್ನೂ ಸಾಕುವಂತಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಅರಮನೆಯ ಸಂಬಳ ಸಿಕ್ಕುವ ಆಸೆ ತೀರಾ ತಪ್ಪಿಹೋಯಿತು.

ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿಯಾದರೋ ದಿನೇ ದಿನೇ ಕಾರ್ಪಣ್ಯ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಬಂದಿತು. ಯಜಮಾನಿಯ ಸಿಡುಕು ಹೆಚ್ಚಿತು. ಲಲಿತೆ ಹತ್ತಾರು ಸಲ ಕಣ್ಣೀರು ಹಾಕಿದಳು. ಮಗುವಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಉಪಚಾರವಿಲ್ಲ. ಗಂಡನಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಡಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಅವಳಿಗೆ ಒಂದು ಆಶೆ; ಆ ಆಶೆ ಈಡೇರುವ ದಾರಿಯಿಲ್ಲ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಮನೆಗೆ ಏನನ್ನಾದರೂ ಕಳುಹಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಮುದುಕಿಗೆ ಒಂದು ಚಪಲ. ಎಲ್ಲರೂ ಅರಮನೆಗೆ ಕಾದಿದ್ದವರು. ಅವರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವರಮಾನ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿತ್ತು. ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಅವರು ಬಂದು, ಅಮ್ಮ ಸ್ವಲ್ಪ ತುಪ್ಪ ಕೊಡಮ್ಮ ನಾಳೆ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ, ಎಂದು ಕೇಳುವರು. ಮುದುಕಿ ಬಾಯಿ ನಿಲ್ಲಲಾರದೆ, “ಅಯ್ಯೋ ಏನು ಮಾಡಲಮ್ಮ, ಲಕ್ಷ್ಮೀ ತಾಂಡವ ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ಮನೇಲಿ ಈಗ ಏನೂ ಇಲ್ಲದ ಹಾಗಾಗಿದೆ. ಬಂದವರ ಪುಣ್ಯ. ಏನೋ ಅವರವರ ಮಕ್ಕಳನ್ನ ಅವರವರು ಸಾಕಿದರೆ ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಬಹುದು. ನಿಮ್ಮಪ್ಪ ಎಷ್ಟು ಜನಾನ ಎಷ್ಟು ದಿನಾ ಎಂತ ಸಾಕಿಯಾರು?” ಎನ್ನುವರು. ತುಪ್ಪವನ್ನು ಕೊಡದೆ ಬಿಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಮಾತು ಮಾತ್ರ ಆಡಿಬಿಡುವರು. ಲಲಿತೆಗೆ ಈ ಒಂದೊಂದು ಮಾತೂ ಕಷ್ಟ. ಹಾಗೆಯೇ ಮುದುಕಿ ಒಂದೊಂದು ಸಲ ಮಗಳು ಬಂದಾಗ ಅವಳನ್ನು ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸೊಸೆ ಮಾಡಿದ ತಪ್ಪು ಇದ್ದದ್ದು ಇಲ್ಲದ್ದನ್ನೆಲ್ಲಾ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವರು. ಒಂದು ದಿನ ಹೀಗೆ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಬಂದ. ಅಕ್ಕ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಬಟ್ಟಲಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾಳೆ. ಅಮ್ಮ ಅಕ್ಕನಿಗೆ ಸೊಸೆಯ ಗುಣಕಥನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಏನೂ ಮಾತನಾಡದೆ ಕೊಠಡಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಶಾಲು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ ಬಂದನು. ಅವನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಕ್ಕನನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ದಿನ ಮನಸ್ಸು ಬರಲಿಲ್ಲ. ಇವರೆಲ್ಲಾ ಸೇರಿ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಬಯ್ಯುವರಲ್ಲಾ ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಕೋಪ. ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಬಿಟ್ಟು ಅಕ್ಕ ಹೋದಳು. ಯಜಮಾನಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಅಲ್ಲೇ ಕುಳಿತಿತ್ತು, ಎದ್ದು ಅವಳ ಹಿಂದೆ ಅವರ ಮನೆಗೆ ಹೋದರು.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಪಡಸಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಒಂದು ಓಲೆಯ ಕರಡನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಸಾಯಂಕಾಲ ಬಂದು ಸೊಸೆಯನ್ನು ಕರೆದು, ಬಾಯಿಯೇಕೋ ಆರೋಚಿಕವಾಗಿದೆ, ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಡಿಗೆ ಕರಿ, ಎಂದರು. ಲಲಿತಮ್ಮ ಅಡಿಗೆ ಮಾಡುವಾಗ ಸಂಡಿಗೆಯನ್ನು ಕರಿದಿಟ್ಟಳು. ದೀಪ ಹಚ್ಚುವ ವೇಳೆಗೆ ಯಜಮಾನಿ ಬಂದು ಸಂಡಿಗೆಯನ್ನು ನೋಡಿ, “ಇದೇನು ಗರ್ವ, ಮನೆಯಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪ ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವಾಗ ಸಂಡಿಗೆ ಕರಿಯದೆ ಇದ್ದರೆ ನಿಂತುಹೋಯಿತೆ? ಮನೆಯ ಯಜಮಾನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕುಣಿಯುತ್ತೀಯಲ್ಲಾ!” ಎಂದು ಸೊಸೆಯ ಮೇಲೆ ರೇಗಿದರು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು “ನಾನೇ ಕರಿಯಂತ ಹೇಳಿದೆ. ಯಾಕೆ ಅವಳನ್ನು ಅನ್ನುತ್ತೀಯೆ?” ಎಂದರು. ಮುದುಕಿ “ಸರಿ, ಇಷ್ಟು ದಿನವೂ ಗಂಡನನ್ನು ಮರಳು ಮಾಡಿದಳು. ಈಗ ನಿಮ್ಮನ್ನೂ ಮರಳು ಮಾಡಿದ್ದಾಳೇನೋ. ಇದಕ್ಕೇನಾಗಬೇಕು? ಸಂಸಾರ ಒಪ್ಪವಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳೋರಿಗಲ್ಲವೆ ತಿಳಿಯುವುದು” ಎಂದರು. ಈ ಹಿಂದೆ ಒಂದೆರಡು ಸಲ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಏನಾದರೂ ಬೇಕು ಎಂದಾಗ ತಾಯಿ “ಇಲ್ಲ” ಎಂದದ್ದನ್ನು ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ನೋಡಿದ್ದನು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಕೇಳಿದಾಗ ಇಲ್ಲವಾದರೂ ಅದೇ ದಿನ ಅಕ್ಕಂದಿರಿಗೆ ಅದು ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ದಿನ ತಾಯಿ ಅಕ್ಕನಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಬಟ್ಟಲ ತುಂಬ ತುಪ್ಪ ಕೊಟ್ಟು ತಂದೆಗೆ ಒಂದೆರಡು ಸಂಡಿಗೆ ಕರಿದದ್ದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಕೋಪ ಬಂದಿತು. ಉಳಿದ ಕೋಪದ ಕಾರಣವನ್ನು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಸೇರಿ ಅವನಿಗೆ ತಡೆಯಲಾರದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಅವನು ಅಮ್ಮನನ್ನು “ಏನಮ್ಮ ಇದು ಸುಮ್ಮನೆ ಮಾತು? ಅಕ್ಕನಿಗೆ ಒಂದು ಬಟ್ಟಲು ತುಪ್ಪ ಕೊಟ್ಟೆ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ. ಈಗ ಅಪ್ಪನಿಗೆ ಎರಡು ಸಂಡಿಗೆ ಕರಿಯುವುದಕ್ಕೆ ತುಪ್ಪ ಇಲ್ಲವೆ?” ಎಂದನು. ಅವರು “ಹೌದಪ್ಪ ಇಷ್ಟು ದಿನ ನೀನೂ ನಿನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಮಾತ್ರ ಸೇರಿಕೊಂಡು ನನ್ನ ಪ್ರಾಣ ತೆಗೆದಿದ್ದಿ. ಈಗ ಅವರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೆಡಿಸಿ. ಇರಿ ಅಪ್ಪಾ ನೀವು ಸುಖವಾಗಿರಿ, ನಾನು ನನ್ನ ಮಗಳ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ” ಎಂದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ “ನಾನು ನಿನ್ನನ್ನು ಮಗಳ ಮನೆಗೆ ಹೋಗು ಎಂದೆನೆ?” ಎಂದನು. ಅವರು, “ಇನ್ನು ಅನ್ನಬೇಕೆ ಬೇರೆ? ಒಪ್ಪವಾಗಿ ಸಂಸಾರ ಮಾಡೆ ಎಂತ ಸೊಸೆಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಅವಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ನೀನು, ಅಮ್ಮ ಅಕ್ಕನಿಗೆ ತುಪ್ಪ ಕೊಟ್ಟಳು ಎಂತ ಚಾಡಿ ಹೇಳುತ್ತೀಯಲ್ಲಾ ಅಪ್ಪನಿಗೆ; ನಾನೇನು ಈ ಮನೇಲಿ ಇರಬೇಕೆ, ಹೋಗಬೇಕೆ? ಮೂವತ್ತು ವರ್ಷ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಿ ಹೆಣ್ಣು ಮಗು ಬಂದರೆ

ಬಂದಿಷ್ಟು ತುಪ್ಪ ಕೊಡೋಕೆ ನನಗೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲವೇ?” ಅಂತ ಕೂಗಿದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನೂ ರೇಗಿ ಕೂಗಬೇಕು. ಲಲಿತಮ್ಮ ಆ ಕಡೆ ಏನೋ ಬಂದ ಹಾಗೆ ಬಂದು, ಹೋಗಲಿ, ಸುಮ್ಮನಿರಬಾರದೇ, ಎಂದು ಮೆಲ್ಲನೆ ಹೇಳಿದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಬಾಯಿ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡನು. ಯಜಮಾನಿ ಇದನ್ನು ನೋಡಿದರು. ನೋಡಿ, “ಆಹಾ, ಚೆನ್ನಾಯಿತು, ಚೆನ್ನಾಯಿತು. ನನ್ನೆದುರಿಗೇ ಬಂದು ಗಂಡನಿಗೆ, ಹೀಗೆ ಅನ್ನು ಹಾಗೆ ಅನ್ನು, ಅಂತ ಹೇಳಿ ಕೊಡುತ್ತಾಳಲ್ಲ. ಬಹಳ ಚೆನ್ನಾಯಿತು” ಎಂದರು, ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಇನ್ನು ಇಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಬಹಳ ಜಗಳವಾಗುತ್ತೆ ಎಂತ ಎದ್ದು ಹೊರಟಹೋದನು.

ಹೀಗೆ ಸಂಸಾರ ಬರಬರುತ್ತಾ ಬಹಳ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಂಡಿತನೇ ಆದನು. ಆದರೆ ಸಂಗೀತಗಾರರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಅವನಿಗೆ ಆಗದವರು ಅವನು ಕಚೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಇನ್ನೂ ಹಿಂತೆಗೆಯುತ್ತಿದ್ದರು; ಆದುದರಿಂದ ಸಂಪಾದನೆಯಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಕಚೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಡಬೇಕೆಂದು ಮನಸ್ಸು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಸೊಳೆಯರಿಗೆ ಪಾಠ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಅವರು ಹಣ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅದು ನೀಚಾನ್ನ ತಂದೆಯ ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಇಂಥ ಕಲುಷಿತವಾದ ಸಂಪಾದನೆಯನ್ನು ತಂದು ಸೇರಿಸಲೆ ಎಂದು ಇವನು ಸಮ್ಮತಿಸಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಇರುತ್ತಿರುವಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಅಕ್ಕನೂ ಅವಳ ಮಕ್ಕಳೂ ಮನೆಗೆ ಬಂದರು. ಸಂಸಾರ ನಡೆಯುವುದೇ ಕಷ್ಟ ಅಂಥದರಲ್ಲಿ ಇದು ಬೇರೆ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನು ಕಂಡ ಹಾಗೆ ಅವರ ತಾಯಿ, ತನ್ನ ಮಗಳ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತುಪ್ಪ ಹಾಕುವರು: ಮಗನ ಮಗನಿಗೆ ಕಡಮೆ ಹಾಕುವರು. ಆದರೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಸುಮ್ಮನಿರುವನು. ಮಗಳ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮೊಸರು; ಮಗನ ಮಗನಿಗೆ ನೀರುಮಜ್ಜೆಗೆ. ಮಗನೊಡನೆ ಜಗಳವಾಡೋಣ ಎಂದಲ್ಲ ಅವರು ಹೀಗೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದದ್ದು. ಆಕೆಗೆ ಈ ಮೊಮ್ಮಗನ ಮೇಲೆ ಆ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳ ಮೇಲೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರೀತಿ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಇವರು ನನನ್ನು ಬೇರೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರಲ್ಲಾ, ಅವನನ್ನು ಇವರೇ ಸಾಕಿಕೊಳ್ಳಲಿ, ಎಂದು ಅವರದು ಒಂದು ಹಠ, ತಿಳಿಯದ ಹೆಂಗಸು. ಆದರೆ ಈ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಹೇಳುವವರಿಲ್ಲ. ಒಂದೆರಡು ಸಲ ಲಲಿತಮ್ಮ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ನೋಡಿದಳು. ಅವನು ಅವಳ ಮೇಲೆ ಕೋಪ ಮಾಡಿದನು. “ಏನು ನಮ್ಮಮ್ಮ ಹೇಳಿದ ಹಾಗೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ದೊರೆತನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ

ಬರುತ್ತಿ?” ಎಂದನು. ಅವಳು ಇನ್ನೇನು ಹೇಳುವುದು? ದೇವರೆ, ಇವರಿಗೆ ಈ ಕೋಪ ಹೋಗಲಿ, ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಸುಮ್ಮನಾದಳು. ತಾಯಿ ಮಗನ ಮನಸ್ಸು ಬಹಳ ದೂರವಾಗುತ್ತಾ ಬಂದಿತು.

ಸಂಸಾರದ ವರಮಾನದಲ್ಲಿ ಅತ್ತೆ ಸೊಸೆಯರು ಅರಸುಮಕ್ಕಳ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಹುಣ್ಣಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ತರುತ್ತಿದ್ದ ಬಾಗಿಲಿನಗಳೂ ಸೇರಿದ್ದವು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಇದು ಸರಿಹೋಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೆಂಗಸರು ಇನ್ನೊಬ್ಬರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗುವುದು ತಪ್ಪು ಎಂದಲ್ಲ. ಅವರು ಸಂಪಾದಿಸಿ ತಂದುದನ್ನು ತಾನು ತಿನ್ನುವುದಾಗಿದೆಯಲ್ಲ ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಅವನಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನ. ಒಂದು ಸಲ ಅವನು ಮನೆಗೆ ಬಂದಾಗ ತಾಯಿ ಬಹಳ ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಲಲಿತಾ ಒಂದು ಕಡೆ ನಿಂತು ಅಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಬಂದ ಅವನು ಏನಾಯಿತು ಎಂದನು. ತಾಯಿ, “ನೋಡಪ್ಪಾ, ಎಂತಾ ದಿಟ್ಟಕ್ಕೆ ಇಳಿಯಿತು. ಆ ಅರಸಿನವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬಾಗಿಲಿನ ತಾ ಎಂತ ಹೇಳಿದರೆ ಹೋಗೋದಿಲ್ಲ ಎಂತಾಳೆ. ಇವಳು ರಾಣಿ; ನಾನು ಹೋಗಿ ಬೇಡಿ ತರಬಹುದು; ಇವಳಿಗೆ ಮಾನಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆ” ಎಂದರು. ಆ ಅರಸಿನವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಐದಾರು ದಿನದಿಂದ ಏನೋ ಪೂಜೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ದಿನವೂ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಹೋಗಿಬರುತ್ತಿದ್ದಳೆಂಬುದನ್ನು ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಬಲ್ಲನು. ಇಂದು ಯಾಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲವೋ ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಯಾಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಅವಳು ಯಾಕೋ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ ಎಂದಳು. ಆ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಬಂದರು. ನಡೆದದ್ದನೆಲ್ಲಾ ಕೇಳಿ ಸೊಸೆಗೆ ನೆರವಾಗಿ, ಹೋಗದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ, ಅದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ದಂಡನೆ, ಎಂದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಕೋಪ ತಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಬಾ ಎಂದು ಕರೆದು ಕೊಠಡಿಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಅವನು ತನ್ನನ್ನು ಬಹಳ ಬಯ್ಯುತ್ತಾನೋ, ಹೊಡೆಯುತ್ತಾನೋ ಏನೋ, ಎಂದು ಲಲಿತಾ ಬಲ್ಲಳು. ಆದರೂ ಹೋದಳು. ಅವಳಿಗೆ ಅವರ ತಾಯಿ, “ಸಾಯಲಿ ಬದುಕಲಿ ದೇವರನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಇಲ್ಲ, ಹೊಡೀಲಿ ಬಡೀಲಿ ಗಂಡನ್ನ ಬಿಟ್ಟು ಇಲ್ಲ” ಎಂತ ಒಂದು ಸಲ ಹೇಳಿದ್ದರು. ಕೊಠಡಿಗೆ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಅವಳನ್ನು ಬಾಗಿಲಿನಕ್ಕೆ ಯಾಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಅವಳು ನಾನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಳು. ನೀನು ಹೇಳಲೇಬೇಕು, ಎಂದು ಅವನು ಹಠ ಮಾಡಿದನು. ಅವಳು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ಅವಳನ್ನು “ನೀನು ಬಹಳ ಕೆಟ್ಟ ಹೆಂಗಸು, ಎಷ್ಟು ಅಹಂಕಾರ ನಿನ್ನದು?” ಎಂದು ಚೆನ್ನಾಗಿ

ಹೊಡೆದನು. ಮಗ ಸೊಸೆಯನ್ನು ಹೊಡೆಯುವುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಯಜಮಾನಿಗೆ, “ನೋಡಿದೆಯೋ ನೀನು ಮಾಡಿದ್ದು? ಆ ತಿಳಿಯದ ಹುಡುಗೀನ ಹೊಡೆಯಿಸಿದೆ” ಎಂದರು. ಆಕೆ “ಹೊಡೀಲಿ ಬಿಡಿ, ಬುದ್ಧಿ ಬರಲಿ, ನಾನು ಹೋಗಿ ಬಾಗಿಲಿನ ತರಬಹುದಂತೆ, ಇವಳು ಯಾಕೆ ಹೋಗಬಾರದು?” ಎಂದರು. “ಯಾಕೆ ಹೋಗೋದಿಲ್ಲ ಎಂದಳು?” ಎಂದು ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಕೇಳಿದರು. ಯಜಮಾನಿ, “ನನ್ನ ಜೊತೆಲೇ ಬರುತ್ತೇನೆ ಅಂದಳು. ಬೇಡ ನೀನು ಆಮೇಲೆ ಹೋಗುವಿಯಂತೆ, ನಾನು ಮೊದಲು ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತೇನೆ, ಅಂತ ಹೊರಟುಹೋದೆ. ಆಮೇಲೆ, ಹೋಗು ಅಂತ ಹೇಳಿದರೆ, ಹೋಗೋದಿಲ್ಲ ಎಂದಳು. ಮೊದಲು ಬರುತ್ತೇನೆ ಎಂದಾಗ ಬೇಡ ಅಂದೆ ಅದಕ್ಕೆ ಹಠ” ಎಂದರು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಅದಕ್ಕೆ, “ಒಬ್ಬಳೇ ಹೋಗೋದು ಹೇಗೆ ಅಂತ ಸಂಕೋಚವಿರಬೇಕು,” ಎಂದರು. ಆಕೆ “ನಾಲ್ಕು ದಿನ ತಾನೇ ಹೋಗುತ್ತಾ ಇರಲಿಲ್ಲವೇ, ಯಾತರ ಸಂಕೋಚ? ನಿನ್ನೇನೂ ಹೀಗೆ ಅಂದಳು; ಆಮೇಲೆ ಹೋದಳು. ಈ ಹೊತ್ತು ಹಠ ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟಳು” ಎಂದರು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು “ಏನೂ ತಿಳಿಯದ ಹುಡುಗಿ. ಇವನು ಸುಮ್ಮನೆ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾನೆ,” ಎಂದರು. ಯಜಮಾನಿ, “ಬಿಡಿಬಿಡಿ, ಇದೆಲ್ಲ ವೇಷ. ಜಗಳ ಆಡಿದ ಹಾಗೆ ಆಡುತ್ತಾರೆ. ಅವನೇನು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಹೊಡೆಯುತ್ತಾನೆಯೇ?” ಎಂದು ಮಾತನ್ನು ಮುಗಿಸಿದರು.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಹೊಡೆದದ್ದು ನಿಜವೆಂದು ಯಜಮಾನಿ ನಂಬದೇ ಇದ್ದರೂ ಲಲಿತಮ್ಮನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಆ ದಿನ ಬಹಳ ಪೆಟ್ಟು ಬಿತ್ತು. ಅಮ್ಮನೂ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಬಾಗಿಲಿನಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ ಇರುವುದೇ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಾದರೂ, ಆ ದಿನ ಲಲಿತಾ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳದೆ ಹಠ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಅವಳನ್ನು ಹೊಡೆದನು. ಎಷ್ಟು ಹೊಡೆದರೂ ಲಲಿತಮ್ಮ ತಾನು ಏಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಬಹಳ ದಿನಗಳ ಮೇಲೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಹೇಳಿದಳು. ಅವಳು ಅರಸು ಮಕ್ಕಳ ಮನೆಗಳಿಗೆ ಆಗಾಗ ಹೋಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಎಲ್ಲರೂ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರು. ಸಂಪ್ರದಾಯವಂತರು, ಪಾಪಭೀರುಗಳು, ಧರ್ಮಜ್ಞರು. ಅದರಂತೆ ಈ ಒಂದು ಮನೆಗೂ ಅವಳು ಹೋದಳು. ಮೂರು ದಿನ ಹೋಗಿ ಬಂದಳು. ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿನ ಬಾಗಿಲಿನ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬರುತ್ತಿರಬೇಕಾದರೆ, ನಡುಮನೆಯ ಕೊಠಡಿಯ ಬಳಿ ಯಾವನೋ ನಿಂತು ಒಂದೇ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ

ಇವಳನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಸರಿಯಾದ ಹೆಂಗಸಿಗೆ ಇಂತಹ ದೃಷ್ಟಿ ಸಿಡಿಲ ಬಡಿತದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಅಯ್ಯೋ ಏನು ಬಂತು ಎಂದು ಅವಳು ಅವಸರವಾಗಿ ಹೊರಟು ಮನೆಗೆ ಬಂದಳು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಅತ್ತೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬರುತ್ತೇನೆಂದು ಹೇಳಿದಳು. ಆಕೆ ಬೇಡವೆಂದರು. ಆಮೇಲೆ ಲಲಿತಮ್ಮ ಅರೆ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಒಬ್ಬಳೇ ಹೋದಳು. ಈ ಹೊತ್ತು ದಿನವೂ ಬರುವ ಬಾಗಿಲು ಹಾಕಿತ್ತು. ಪಕ್ಕದ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಯ್ದುಹೋಗಬೇಕಾಗಿ ಬಂದಿತು. ಕೊನೆಯ ಕೊಠಡಿಯಲ್ಲಿ ಅದೇ ಹಿಂದಿನ ದಿನದ ಮನುಷ್ಯ ನಿಂತು ಇವಳನ್ನು ದುರದುರನೆ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ಯಾರೆಂದು ಲಲಿತೆಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಅತ್ತೆಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಆಗದೆ ಹೋದದ್ದೆ ಅವಳು ಒಬ್ಬಳೇ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟಳು. “ಇದು ಸಣ್ಣ ಮಾತು. ಇದನ್ನು ಅತ್ತೆಗಾಗಲಿ ಗಂಡನಿಗಾಗಲಿ ಹೇಗೆ ಹೇಳುವುದು; ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅವನು ಯಾವ ದುಷ್ಟನೋ ಏನೋ. ಈ ಮಾತನ್ನು ಅರಸಿನವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ಬೇರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಪಂಚಾಯಿತಿ. ಇದೆಲ್ಲ ಯಾಕೆ? ಒಂದು ಬಾಗಿಲಕ್ಕಲ್ಲವೇ? ಅದೇ ಬೇಡ. ಹಠ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಬೈಗಳು ಬೀಳುತ್ತವೆ. ಬಿದ್ದರೆ ಬೀಳಲಿ,” ಎಂದು ಅವಳು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದಳು.

ಇದಾದ ಕೊಂಚ ದಿನದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಸಂಜೆ ಲಲಿತಮ್ಮ ಮಗುವನ್ನು ಹಾಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮಲಗಿಸಿ ತಟ್ಟುತ್ತ ಬಹು ಸಪ್ಪೆಯ ಮುಖವನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿದ್ದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಬಂದು, ಏಕೆ ಹೀಗಿದ್ದೀಯೆ, ಎಂದನು. ಅವಳು ಏನೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಆಗ ಸುಮ್ಮನಾಗಿ ಅವಳು ರಾತ್ರಿ ಮಲಗಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ, ಈ ಹೊತ್ತು ಏನಾಯಿತು, ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಲಲಿತಮ್ಮ “ತಿಳಿದೇ ಇದೆ, ಅವರಿಗೆ ಮೊಸರು ಹಾಕಿದರು, ಇವನಿಗೆ ಮಜ್ಜೆಗೆ ಹಾಕಿದರು” ಎಂದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನು “ತಿಳಿದೇ ಇದ್ದರೆ ನೀನೇನು ಯೋಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಿ?” ಎಂದನು. ಲಲಿತೆ, “ಇದೂ ಇವರ ಮೊಮ್ಮಗು ಅಲ್ಲವೆ? ಇದಕ್ಕೂ ಮೊಸರು ಹಾಕುವ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಇವರಿಗೆ ಕೊಡು ದೇವರೆ ಎಂದುಕೊಂಡೆ,” ಎಂದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ, “ಇದಿಷ್ಟಕ್ಕೇನೆ ಮುಖ ಅಷ್ಟು ಸಪ್ಪೆಯಾಗಿತ್ತೆ?” ಎಂದನು. ಲಲಿತಮ್ಮ ಸ್ವಲ್ಪ ವ್ಯಸನದಿಂದ ನಕ್ಕು, “ಇಲ್ಲ, ಈ ಮಗುವನ್ನು ಸಾಕುವುದೇ ನನಗೆ ಕಷ್ಟವಾಗಿರುವಾಗ ನನಗೆ ತಿರುಗಿ ಮೂರು ತಿಂಗಳಾಯಿತಲ್ಲ, ಎಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದೆ” ಎಂದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಸ್ವಲ್ಪ ಯೋಚಿಸಿ ಅರ್ಧ ಗಂಟೆ

ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹೋಗಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೆಂಡತಿಗೆ, “ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದ ಸೀರೆ, ಬಟ್ಟೆ ಮಗುವಿನ ಬಟ್ಟೆ ಎಲ್ಲ ಗಂಟು ಕಟ್ಟಿಕೋ” ಎಂದನು. ಲಲಿತಾ, “ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ?” ಎಂದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ “ನನ್ನನ್ನು ಮಾತನಾಡಿಸಬೇಡ, ಹೇಳಿದ ಹಾಗೆ ಕೇಳು” ಎಂದನು. ಗಂಡನಿಗೆ ಕೋಪ ಬಂದಿರುವುದನ್ನು ಲಲಿತಮ್ಮ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಳು. ಇನ್ನು ಮಾತಾಡಿ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ, ಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ತನ್ನ ಸೀರೆಯನ್ನೂ ಮಗುವಿನ ಒಂದೆರಡು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಗಂಟು ಮಾಡಿದಳು. ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನೂ ತನ್ನ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಗಂಟು ಕಟ್ಟಿ ಇರಿಸಿ ಮಲಗಿಕೊಂಡನು. ಲಲಿತಮ್ಮ ಗಂಟನ್ನು ಒಂದು ಕಡೆಯಿಟ್ಟು ತಾನೂ ಮಲಗಿಕೊಂಡಳು. ಒಂದೆರಡು ಗಳಿಗೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿದನು. ತಂದೆ ಮಲಗಿದ್ದ ಕಡೆ ಕ್ಷಣ ಹೋಗಿ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು ಹೆಂಡತಿಗೆ, ನಿನ್ನ ಇಷ್ಟ ದೇವತೆಯನ್ನು ನೆನೆದುಕೋ ಹೊರಡೋಣ ಎಂದನು. ಲಲಿತಮ್ಮ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಎಂದು ಕೇಳುವುದಕ್ಕಿಲ್ಲ, “ಬಹಳ ದಿನವಾಗುತ್ತೆಯೇ?” ಎಂದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ, “ಸುಮ್ಮನೆ ಮಾತನಾಡಬೇಡ” ಎಂದು ಗದರಿಸಿ ಒಂದು ಮೂಟೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಗುವನ್ನು ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಾಗಿಲಕಡೆ ಹೊರಟನು. ಲಲಿತಾ ಇನ್ನೊಂದು ಮೂಟೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹಿಂದೆ ಹೊರಟಳು. ಬೀದಿಯ ಬಾಗಿಲು ತೆಗೆದು ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅದನ್ನು ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಇಬ್ಬರೂ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ಕಡೆಗೆ ನಡೆದರು.

4

ಕೋಳಿ ಕೂಗುವ ಮೊದಲೇ ಅವರು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಛತ್ರದ ಹೊರಗಡೆ ಜಗಲಿಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಹೆಂಡತಿಗೆ, ಸ್ವಲ್ಪ ನಿದ್ದೆ ಹೋಗು ಎಂದನು. ತಾನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಾಗೇ ನಿದ್ದೆ ಹೋದನು. ಬೆಳಗಾಗ ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಮುಂದಾಗಿಯೇ ಎದ್ದು ಅವಳನ್ನೂ ಎಬ್ಬಿಸಿ, “ಬಾ ಹೋಗೋಣ,” ಎಂದನು.

ಲಲಿತೆಗೆ ಭಯವಾಯಿತು. ರಾತ್ರಿ ಹೊರಟಾಗ ಅವಳು ಗಂಡನನ್ನು ಏನೂ ಎತ್ತಿ ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗೆ ಕೋಪವೆಂದು ಬಲ್ಲಳು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಅವನು ತನ್ನನ್ನು

ತಾಯಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಡಲು ಚಾಮರಾಜನಗರದ ಕಡೆ ಕರೆದುಕೊಂಡೇ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ ಎಂದುಕೊಂಡಳು. ಆದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲೇ, ಕೋಟಿಯ ಬಾಗಿಲು, ಪೇಟೆ, ಇಷ್ಟನ್ನೂ ದಾಟಿ ಹೋಗುವುದರಲ್ಲಿ ಇದು ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣದ ದಾರಿಯೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಸುಮ್ಮನಿದ್ದಳು. ಈಗ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೊರಡುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಾಗ, ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದು ಎಂದು ತಿಳಿಯದೆ ಎಷ್ಟು ದೂರ ಹೋಗುವುದು ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ, “ನೀವು ಕೋಪ ಮಾಡಬೇಡಿ, ಅವರು ನೂರು ಹೇಳಿದರೂ ಹೆತ್ತ ತಂದೆತಾಯಿ, ಹಿಂದಕ್ಕೆ ನಡೆಯಿರಿ ಹೋಗೋಣ,” ಎಂದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ, “ಹೆಗಸರು ಈ ಪಾರುಪತ್ಯ ಮಾಡಬಾರದು. ನಾನು ಹೋದ ಕಡೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಬರಬೇಕು” ಎಂದನು. ಲಲಿತಮ್ಮ, “ಬರಲಿಲ್ಲ ಎಂದೆನೇ ನಾನು? ನಾವೇನೋ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತೇವೆ. ಅತ್ತೆಮಾವ ಎಷ್ಟು ಯೋಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಎಷ್ಟು ಭಯ ಪಡುತ್ತಾರೋ? ಎನ್ನುವುದು ಬೇಡವೇ?” ಎಂದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ: “ನೀನು ಹೋದೆ ಅಂತ ಅಲ್ಲಿ ಅಳುವವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ, ಸಾಕು ಬಾ.” ಎಂದನು. ಲಲಿತಮ್ಮ, “ಅತ್ತೆಯವರದು ಬಹಳ ಕೋಪ. ಮಾವನವರನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವವರಿಲ್ಲದ ಹಾಗಾಗುತ್ತದೆ. ನೀವು ಕೋಪ ಮಾಡಬೇಡಿ, ಬನ್ನಿ.” ಸುಬ್ಬಣ್ಣ: “ನನಗೆ ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳುವಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗಾದೆಯಾ ನೀನು?” ಲಲಿತಾ: “ದೊಡ್ಡವರು ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದಾಗ ಅವರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈಗ ಏನಾದರೂ ಒಂದು ಮಾತು ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ ನಾನೇ ತಾನೇ.” “ಸರಿ, ನನ್ನ ಜೊತೆಯಲಿ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನೀನು ಹೋಗು, ನಾನು ಶೇಷನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ,” ಹೀಗೆಂದು ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಮಗನನ್ನು ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಕೂರಿಸಿಕೊಂಡು ಮೂಟೆಯನ್ನು ಹೊತ್ತುಕೊಂಡನು. ಮಾತನಾಡಿ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಲಲಿತಾ ಇನ್ನೊಂದು ಮೂಟೆಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹಿಂದೆ ಹೊರಟಳು.

ಇತ್ತ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕು ಹರಿಯುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಯಜಮಾನಿ ಎಚ್ಚತ್ತು ಇನ್ನೂ ಸೊಸೆ ಎದ್ದ ಚಿಹ್ನೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ, ಈ ದಿನ ಇದೊಂದು ತಪ್ಪು ಸಿಕ್ಕಿತು ಎಂಬ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಅಂಗಳವನ್ನೆಲ್ಲಾ ತಾನೇ ಕಸಗುಡಿಸಿ ಸಗಣೆ ನೀರು ಚಿಮುಕಿಸುತ್ತಾ ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಾದರೂ ಏಳದೆ ಇರುವವರುಂಟೆ, ಮನೇ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳಾದರು ಸೊಸೆಯರು, ಎಲ್ಲಾ ಚಾಕರಿಯನ್ನೂ ಮುದುಕಿ ನಾನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಗೋಣಗುಟ್ಟುತ್ತಾ ಓಡಿಯಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಎದ್ದು ಹೆಂಡತಿಯ

ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ, ಅಯ್ಯೋ ಪಾಪ, ಮೈಯಲ್ಲಿ ಸರಿಯಾಗಿಲ್ಲವೋ ಏನೋ ಎಂದು, ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಏಳಲಿಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಯಜಮಾನಿ, ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದಿತ್ತು ಎದ್ದು ಎಲ್ಲೋ ಹೋಗಿದಾನೆ, ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಸೊಸೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಮಾತು ಕೇಳುತ್ತಾಳಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಕನಿಕರದಿಂದ, ಮಗನ ಕೊಠಡಿಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ “ಲಲಿತಮ್ಮ” ಎಂದು ಕರೆದು ಕೂಗಿದರು. ಯಾರೂ ಮಾತಾಡಲಿಲ್ಲ, ಇಷ್ಟು ನಿರ್ದಯಂಟೆ ಎಂದು ಬಾಗಿಲನ್ನು ಮೆಲ್ಲಗೆ ತಳ್ಳಿ ಒಳಗೆ ನೋಡಿದರು, ಅಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, “ಎದ್ದಿದ್ದಾಳೆ, ಏಳದ ಹಾಗೆ ಏನು” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕರೆಗೆ ಹೊರಟುಹೋದರು.

ಅವರು ಮತ್ತೆ ಬರುವ ವೇಳೆಗೆ ಯಜಮಾನಿ ಸುಮ್ಮನೆ ಕೂಗಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. “ನೋಡಿ, ಸೊಸೆ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಏನೂ ತಿಳಿಯದ ಹಾಗಿದ್ದು ಗಂಡನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ತಾಯಿ ಮನೆಗೆ ಹೊರಟುಹೋಗಿದ್ದಾಳೆ. ಆ ಸಲ ಬಸುರಾಗಿದ್ದಾಗ ನಾನೇನು ಸರಿಯಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲವೇ? ನನ್ನ ಕೆಟ್ಟವಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡೋದಕ್ಕೆ ಏನು ಬೇಕೋ ಅದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮಾಡುತ್ತಾಳೆ” ಎಂದರು. ಮಗ ಸೊಸೆ ಮೊಮ್ಮಗ ಮೂವರೂ ಇಲ್ಲದಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ಅಳುಕಿತು. ಆಮೇಲೆ, “ಸರಿ, ಇಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಬೇಸರವಾಗಿದೆ ಎಂತ ಹೇಳಿದಳೇನೋ ಹುಡುಗಿ; ಅವರ ತಾಯಿಯ ಮನೆಗೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದಾನೆ” ಎಂದು ಅವರು ಸುಮ್ಮನಾದರು. ಆದರೆ ಹೇಳದೆ ಹಾಗೆ ಯಾಕೆ ಹೊರಟು ಹೋದರೋ, ಅವನು ಹಾಗೆ ಹೋಗೋಣವೆಂದರೂ, ಸೊಸೆ ಹಾಗೆ ಮಾಡುವವಳಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂದು ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿದರು. ಅವನು ಹರದ ಹುಡುಗ, ಹೋಗುತ್ತೇವೆ ಎಂದರೆ ಇದೊಂದು ರಂಪಾಗುತ್ತೆ ಎಂತ ಯೋಚಿಸಿ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿರಬೇಕು ಎಂದುಕೊಂಡು ಆ ಮಾತನ್ನು ಮರೆತರು.

ಐದಾರು ದಿನ ಕಳೆದರೂ ಮಗ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ನ ಸೇರದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಒಬ್ಬನೇ ಮಗ; ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರುಷ ಸಾಕಿದ್ದರು. ದೊಡ್ಡವನು ಅವನೇ ಚಿಕ್ಕವನೂ ಅವನೇ. ವಯಸ್ಸಾದ ಹುಡುಗನಾದರೂ ಅವನು ಅವರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಗುವಿನಂತೆಯೇ ಇದ್ದನು. ಆ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ಹುಡುಗ ಅವರಿಗೆ ಅಚ್ಚುಮೆಚ್ಚು ದಿನಾ ಅವರ ಜೊತೆಗೆ ಮಗನೂ ಊಟಕ್ಕೆ ಕೂಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಈಗ ಅವನಿಲ್ಲದ್ದು ಅವರಿಗೆ ಊಟ ಬೇಡದಂತೆ ಬೇಸರವಾಗುವುದಕ್ಕೆ

ಮೊದಲಾಯಿತು. ಆಗಾಗ, ಯಾಕೋ ಹುಡುಗ ಬರಲಿಲ್ಲವಲ್ಲಾ ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವರು. ಯಜಮಾನಿಗೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಭಯತಟ್ಟಿತು. ಇವರೆಲ್ಲಾದರೂ ಬೇರೆಯಾಗಿಬಿಟ್ಟರೆ, ಸೊಸೆಯನ್ನು ಬಾಳಿಸಲಿಲ್ಲ ಅಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟರು ಎಂದು ಜನ ತನ್ನನ್ನು ಬಯ್ಯುವರಲ್ಲಾ ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ಯೋಚನೆ. ಅವರು, ಸದ್ಯ ಮಗ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದುಬಿಟ್ಟರೆ, ಆಮೇಲೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಮಾತೇನನ್ನಾದರೂ ಹೇಳಿ ಸೊಸೆಯನ್ನ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು, ಮಾನ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದುಕೊಂಡರು. ಆಮೇಲೆ ಒಂದು ದಿನ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಮಗ ಬರಲಿಲ್ಲವಲ್ಲಾ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, “ಅದಕ್ಕೇನು? ಅತ್ತೇ ಮನೆಗೆ ಬಹಳ ದಿನಗಳಿಂದ ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲ ಈಗ ಹೋದ. ಹತ್ತು ದಿನ ಇರು ಎಂತ ಹೇಳಿರಬಹುದು; ಇದ್ದಾನೆ. ಬೇಕಾದರೆ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿ, ಜಾಗ್ರತೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಾ ಎಂತ” ಎಂದರು. ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಲಿ ಎಂದು ಆಶೆ. ಆದರೆ ತಾನು ಬೇಡಿದ ಹಾಗಾಗಬಾರದು ಎಂದು ಜಂಭ. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಒಬ್ಬ ಆಳನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿ ಚಾಮರಾಜನಗರ ಹತ್ತಿರದ ಆ ಹಳ್ಳಿಗೆ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದರು. ಆಳು ಬಂದಾಗ ಜೊತೆಗೆ ಲಲಿತೆಯ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನ ಮಗ ಬಂದ. “ಲಲಿತಮ್ಮನೂ ಅಳಿಯಂದಿರೂ ನಮ್ಮೂರಿಗೆ ಅಂತ ಹೊರಟರೆ?” ಎಂದು ಕೇಳಿದ. ಇವರು, “ಹೌದು, ಹೊರಟು ಬಹಳ ದಿನವಾಯಿತಲ್ಲಾ” ಎಂದರು. ಅವನು, “ನಮ್ಮೂರಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕಳ್ಳಕಾಕರ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಿದರೋ ಏನೋ,” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಗಾಬರಿಯಿಂದ ಯೋಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಕುಳಿತ.

ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಎದೆ ಒಡೆಯಿತು. ಯಜಮಾನಿಯ ಕಾಟವನ್ನು ತಡೆಯಲಾರದೆ ಸೊಸೆ ಮಗನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಎಲ್ಲಿಯೋ ಹೊರಟುಹೋಗಿರಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಯೋಚಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮಗ ತಾನಾಗಿಯೇ ಹೊರಟುಹೋಗಿರಬಹುದೆಂದು ಈಗ ಅವರಿಗೆ ಕೂಡ ತೋರಲಿಲ್ಲ; ಎಷ್ಟಾದರೂ ಮಗ ತನ್ನವನು. ಹೀಗೆಯೇ ಯೋಚಿಸಿಕೊಂಡು, ಇದೇಕೋ ಅನಾಹುತಕ್ಕೆ ಬಂದಿತೆಂದು ಅವರು ಬೀಗರ ಹುಡುಗನನ್ನು ಕುರಿತು, “ಮನೇಲಿ ಹೆಗಸರು ಹೆಗಸರಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನವಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲೋ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ನಿಮ್ಮೂರಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದುಕೊಂಡಿದ್ದೆ ಇಲ್ಲ ಎಂದಮೇಲೆ ಇನ್ನೆಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದರೂ ನೋಡೋಣ,” ಎಂದರು. ಯಜಮಾನಿ ತಪ್ಪನ್ನು ಕೊನೆಗೂ ಸೊಸೆಯ ಮೇಲೆ ಹೊರಿಸಬೇಕು ಎಂದು, “ನಮ್ಮ ಹುಡುಗಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದದ್ದೇ ಸೊಸೆ ಏನೋ ಒಂದು ಮಾದರಿಯಾಗಿಬಿಟ್ಟಳು. ಈಗ ಹೊರಟೇ ಹೋದಳು. ಅತ್ತಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ

ಇರಕೂಡದು ಎಂದಿದ್ದರೆ ಅವಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಬಿಡುತ್ತಿದ್ದೆ ನನಗೇನು ಬೇಕಾಗಿತ್ತು? ಇವರು ಗಂಡ ಹೆಂಡತಿ ಸುಖವಾಗಿರುತ್ತೇವೆ ಎಂದರೆ ಬೇಡ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದೆನೇ ನಾನು?” ಎಂದರು.

ಲಲಿತೆಯ ಅಣ್ಣ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಗೆ, “ನೀವು ಎಲ್ಲಿ ಬರುವುದಕ್ಕಾಗುತ್ತದೆ? ಅವರು ಎತ್ತಲಾಗಿ ಹೋದರು ಎಂದು ತಿಳಿದರೆ ನಾನು ಹೋಗಿ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತೇನೆ. ಬರುವುದಾದರೆ ಕರೆದುಕೊಂಡೇ ಬರುತ್ತೇನೆ” ಎಂದನು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಹಾಗೆ ಆಗಲಿ ಎಂದು ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿ ಇವನ ಜೊತೆಗೆ ಒಬ್ಬ ಆಳನ್ನೂ ದಾರಿಯ ಖರ್ಚಿಗೆ ಇಷ್ಟು ಹಣವನ್ನೂ ಕೊಡಿಸಿ ಇವನನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿದರು.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಹೋದ ದಾರಿ ಇವನಿಗೆ ಗೊತ್ತುಹತ್ತಲಿಲ್ಲ. ಹತ್ತಾರು ದಿನದ ಮೇಲೆ ಇವನೂ ಆಳೂ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಎಲ್ಲರೂ ಹತಾಶರಾದರು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, ಮಗ ದೇಶಾಂತರ ಹೋದನೇ ಎಂದು ಮರುಗುವುದಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಯಜಮಾನಿ ನಾನು ಪಾಪಿ, ಅಂಥಾ ಸೊಸೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಾಳುವುದಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಪುಣ್ಯ ಇಲ್ಲ ಎಂದುಕೊಂಡು, ಮಗ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬರಲಿ, ತ್ರಿಣೇಶ್ವರನ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ನೂರು ಕಾಯಿ ಒಡೆಯುತ್ತೇನೆ, ಎಂದು ಹರಸಿಕೊಂಡರು. ಮನೆಯ ಮೇಲೆ ದುಃಖದ ಕತ್ತಲು ಕವಿದುಕೊಂಡಿತು.

ಮನೆಯಿಂದ ಹೊರಟ ರಾತ್ರಿ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದೆಂದು ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿಗಾದರೂ ಹೋಗುವುದು. ಈ ಮನೆಯಿಂದ ಎಷ್ಟು ದೂರ ಹೋದರೆ ಅಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯದು. ಹೋದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಮನೆ ಮಾಡಿ ಈ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನೂ ಈ ಮಗನನ್ನೂ ಅಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಅವರಿಗೆ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಹಾಕುವುದು. ಸಂಗೀತ ಪಾಠ ಹೇಳಿ ಸಂಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಏನೂ ಕಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ಸೂಳೆಯರಿಗೆ ಬೇಕಾದರೂ ಪಾಠ ಹೇಳುವುದು. ಮಗನಿಗೆ ದಿನಾ ಮೊಸರು ಬೇಕು ಎಂದರೂ ಹಾಕುವುದು. ಹೆಂಡತಿ ಯಾವಾಗಲೂ ನಿಷ್ಕಾರಣವಾಗಿ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಾ ಕಣ್ಣೀರು ಬಿಡುತ್ತಾ ಇರುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದು. ಇಷ್ಟೇ ಅವನ ಯೋಚನೆ. ಇದಿಷ್ಟನ್ನು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಎರಡು ದಿನ ಮೂರು ದಿನ ನಿಂತು ಅವನು ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳಿಗೆ ಕಾಶಿಯನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಹೆಂಡತಿ ಗರ್ಭಿಣಿ ಎನ್ನುವುದನ್ನೇ ಅವನು ಮರೆತನು. ಪ್ರಯಾಣದ ಆಯಾಸದಿಂದ ರಾಯಚೂರಿನ ಬಳಿ ಲಲಿತೆಗೆ ಗರ್ಭಸ್ತಾವವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಾರ ನಿಂತು

ಮುಂದಕ್ಕೆ ನಡೆದರು. ಕಾಶಿಗೆ ಬರುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಲಲಿತೆಗೆ ಬಹಳ ನಿಶ್ರಾಣ. ಮಗು ಒಣಗಿಕೊಂಡಿದೆ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೂ ಸಾಕಾಗಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ತಿಂಗಳು ನಿಂತರು. ಆಮೇಲೆ ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು ಕಲಿಕತೆಯನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಮನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಂಸಾರ ಹೂಡಿ, ಕೆಲವು ಪಾಠಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಜೀವನಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಐದು ಆರು ತಿಂಗಳು ಅಷ್ಟು ಹಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಕಲಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಸಾಹುಕಾರನನ್ನು ಕೇಳಿ, ಇಂಥವರಿಂದ ಎಂದು ತಿಳಿಸದೆ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ನೀಲಾಸಾನಿಗೆ ಈ ಹಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ರೊಕ್ಕವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಅವನು ಪ್ರಯಾಣಕ್ಕೆಂದು ಆ ಹಣವನ್ನು ನೀಲಾ ಹತ್ತಿರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದನು. ಅಂದು ಆ ಸಾಲ ತೀರಿತು, ಇನ್ನು ಮೈಸೂರಿನ ಸಂಬಂಧ ತನಗೇನೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಆ ಕಡೆಯ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವನು ಬಂಗಾಳದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬೆಳೆದನೆಂದೇ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ದಿನಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುವುದಕ್ಕಾರಂಭಿಸಿದನು.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಹೀಗೆ ಕಲಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಮೂವತ್ತೈದು ವರುಷ ಇದ್ದನು. ಆ ಮೂವತ್ತೈದು ವರುಷವೂ ಅವನಿಗೂ ಮೈಸೂರಿಗೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದಂತೆ ಇತ್ತು. ಈತನ ಜೀವನದ ಈ ಭಾಗವನ್ನು ನಾನು ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವಿಷಯವೇನೆಂದರೆ, ನನಗೆ ಅದು ಅಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯದು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಯಾವ ವಿಷಯವನ್ನೂ ಕುರಿತೂ ಬಹಳ ಮಾತನಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ವರ್ಷಗಳನ್ನು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾ ನಾನಾಗಿಯೇ ಕಲಿಕತೆಯ ಮಾತನ್ನೆತ್ತಿದರೆ, ಆತ, ಆ ಮಾತು ಬೇಡ ಎನ್ನುವರು. ಅವರು ತಾವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುತ್ತ ಆಗಾಗ ಹೇಳಿದ ಒಂದೊಂದು ಮಾತಿನಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಅವರು ಇದ್ದ ರೀತಿಯನ್ನು ನಾನು ಊಹಿಸಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಯಿತು. ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ತಂದೆ ತಾಯಿ ತನಗಾಗಿ ಚಿಂತಿಸುವರಲ್ಲ ಎಂದು ಆತನಿಗೆ ಒಂದೆರಡು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ಯೋಚನೆಯೇ ಬರಲಿಲ್ಲ. ತಾನು ನೀಲಾಸಾನಿಗೆ ಹಣ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದರಿಂದ ತಾನೂ ಎಲ್ಲೋ ಜೀವಂತನಾಗಿರುವ ವಿಷಯ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗಾದರೂ ತಿಳಿಯುವುದು ಎಂದುಕೊಂಡನು. ಅದು ಆದದ್ದೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಸಾಹುಕಾರ ವರ್ಧಮಾನಯ್ಯನವರು ಬೊಂಬಾಯಿ ಸಾಹುಕಾರರೊಬ್ಬರಿಂದ ಬಂದ ಹುಂಡಿಯ ಪ್ರಕಾರ ನೀಲಾಸಾನಿಗೆ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿ, ನಿಮಗೆ ಉತ್ತರ ದೇಶದಿಂದ ಬರಬೇಕಾದ ಹಣ ಯಾವುದಿದೆ, ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ನೀಲಾ, ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ

ಎಂದಳು. ಸಾಹುಕಾರರು, ಬೊಂಬಾಯಿಯಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಹೆಸರಿಗೆ ಬಂದಿದೆ, ಉತ್ತರ ದೇಶದಿಂದ ಯಾರೋ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದು ಎಂದರು. “ಎಷ್ಟು ರೂಪಾಯಿಗೆ?” “ನೂರೈವತ್ತು” ನೀಲಾಗೆ ಆಗ ಹೊಳೆಯಿತು. ತಾನು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಒಂದು ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆ ಆ ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಆ ಮಾರನೆಯ ದಿನದಿಂದಲೇ ಅವನು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ದೇಶಾಂತರ ಹೋದನೆಂದು ಆಮೇಲೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಆ ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಬಂದಾಗ ಅವಳು, ಇದೇನು, ಎಂದೂ ಬರದವನು ಈ ದಿನ ಇಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದಾನೆ, ಎಂದುಕೊಂಡಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ, “ನೀಲಾಸಾನಿ, ನಿನ್ನಿಂದ ಒಂದು ಕೆಲಸ ಆಗಬೇಕಾಗಿದೆ,” ಎಂದನು. ನೀಲಾ, “ಏನು? ಅವುಗಳೆಂದಾಗಲಿ,” ಎಂದಳು. “ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣ ಬೇಕು.” “ಎಷ್ಟು?” “ಒಂದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ಕಡವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿರು. ತಿರುಗಿ ಕೊಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತೇನೆ,” ನೀಲಾ, “ಅಯ್ಯೋ, ಇಷ್ಟೇನೆ,” ಎಂದು ಒಳಗೆ ಹೋಗಿ ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ನೋಟು ಒಂದನ್ನೂ ಐವತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ನೋಟು ಒಂದನ್ನೂ ತಂದು, ನೂರು ರೂಪಾಯಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು “ಸಾಕೆ? ಇನ್ನೊಂದು ಐವತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಇರಲಿ, ಬೇಕಾದರೆ ತಗೊಳ್ಳಿ,” ಎಂದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಿಂತೆಗೆದು, “ಇರಲಿ, ಕೊಡು; ಕಳುಹಿಸಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ” ಎಂದನು. ನೀಲಾ, “ಕೊಡಬೇಕಾದದ್ದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ನಿಮ್ಮಂಥವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಲ್ಲವೇ ನಮ್ಮ ಜನ್ಮ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಬೇಕು” ಎಂದಳು. ಕೊಡಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸುವುದು ಬೇರೆ ಕಡೆಯಿಂದ ಎಂಬ ಅವನ ಮಾತಿನ ಭಾವ ಅವಳಿಗೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ದೇಶಾಂತರ ಹೋದನೆಂದು ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ ಅದನ್ನು ಅವಳು ನೆನೆದುಕೊಂಡಳು. ತನ್ನ ದೇವರನ್ನು ದೂರ ಕಳುಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ತಾನು ಈ ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟೆನೇ ಎಂದುಕೊಂಡಳು. ಆರೆಂಟು ತಿಂಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಬಂದ ಈ ನೂರೈವತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಸಾಲಾ ತೀರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿದ್ದೆಂದು ಅವಳು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಳು. ಅವಳ ಅಂತರ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗದ ಒಂದು ಸಂಕಟವಾಯಿತು. ಹಣವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಅದನ್ನು ದೇವರ ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಅದಕ್ಕೆ ಅಂದಿನಿಂದ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಜ್ಞಾಪಕಾರ್ಥವಾಗಿ ಪೂಜೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಮಾಡಿ ಒಂದೆರಡು ವರುಷದ ಮೇಲೆ ತೀರಾ ವಿಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಬರುವವರೆಗೂ ಅದನ್ನು ಖರ್ಚುಮಾಡದೆ ಇಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ತಾಯಿ ತಂದೆಗಳಿಗೂ ಈ ಹಣ

ಬಂದ ಮಾತು ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದಳು. ತಾಯಿ, ನಮ್ಮನ್ನು ಮರೆತರೂ ಸೂಳೆಯ ಜ್ಞಾಪಕ ಇದೆಯಲ್ಲ ಎಂದು ನಿಷ್ಕೂರ ನುಡಿದರು. ತಂದೆ, “ನೀನು ಇನ್ನೂ ನಿಷ್ಕೂರ ಬಿಡಲಿಲ್ಲವಲ್ಲಾ ಏನು ಮಾಡೋದು,” ಎಂದರು. ಯಜಮಾನಿ, “ಅವನದು ಯಾವಾಗಲೂ ಹಠ ನನ್ನ ಹಾಗೇ ಆದ. ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ? ನನ್ನ ಕರ್ಮ, ಆ ಸೊಸೇನ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಂಸಾರ ಮಾಡೋ ಪುಣ್ಯ ಇಲ್ಲ. ಅಷ್ಟು ಅನ್ನುತ್ತಾ ಇದ್ದೆನಲ್ಲಾ! ಒಂದು ದಿನ ಒಂದು ಮಾತು ಬದಲು ಹೇಳಿದ್ದಿಲ್ಲ ನನ್ನ ಕಂದ ಎಲ್ಲಿ ಹೋದಳೋ, ಎಂದು ಬರುತ್ತಾಳೋ,” ಎಂದು ಕಣ್ಣೀರು ಸುರಿಸಿದಳು. ಸೊಸೆಯನ್ನು ಒಂದು ಸಲ ನೋಡಿಯೇನೆ ಎಂದು ಬಹಳ ಆಸೆ ಪಟ್ಟರು.

ಯಜಮಾನಿ ಮತ್ತೆ ಸೊಸೆಯನ್ನು ನೋಡಲಿಲ್ಲ. ಮಾತು ಕಲಿನವಾಗಿದ್ದರೂ, ನಡತೆ ಕಲಿನವಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವರು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಲಿನರಾದವರಲ್ಲ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಅತ್ತೆಯಾದವಳು ಸೊಸೆಗೆ ಬಹಳ ಸಲಿಗೆ ಕೊಡಬಾರದೆಂದು ಹಾಗೆ ನಡೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಸೊಸೆ ಹೊರಟುಹೋದ ಮೇಲೆ ಅವಳ ಮೇಲೆ ಕನಿಕರ ಹುಟ್ಟಿತು. ಮಗನನ್ನೂ ಸೊಸೆಯನ್ನೂ ಅಟ್ಟಿದೆನಲ್ಲಾ ಎಂದು ಯೋಚನೆಯಲ್ಲಿ ಆಕೆ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಕರಗಿಹೋದರು. ಎರಡು ಮೂರು ವರುಷ ಕಳೆಯುವವರೆಗೂ ಅವರು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದಾರು ಎಂದು ತಂದೆ ತಾಯಿ ಇಬ್ಬರೂ ಎದುರು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಮೇಲೆ ಇಬ್ಬರೂ ಆ ಆಸೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು. ಒಂದು ಸಲ ಯಜಮಾನಿ, “ಬರದೇ ಇದ್ದರೆ ಬಿಡಲಿ, ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಸುಖವಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿದರೆ ಸಾಕು” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು, “ನಮ್ಮ ಎದುರಿಗೆ ಇಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲೋ ಸುಖವಾಗಿದ್ದರೆ ನಮಗೆ ಬಂದದ್ದೇನು?” ಎಂದರು.

ಮುದುಕನಿಗೆ ವಯಸ್ಸಾಗುತ್ತಾ ಬಂದದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬಳಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೆ ಒಬ್ಬ ಮಗಳು ಬಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಮುದುಕ ಮಗಳ ಮಕ್ಕಳೊಂದಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಟವಾಡುವನು. ಮಧ್ಯೆ ಆ ದೇಶಾಂತರ ಹೋದ ಮೊಮ್ಮಗನ ಜ್ಞಾಪಕ ಬಂದು ಆಟವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಗೋಡೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವನು. ಅದು ಏನು ಧ್ಯಾನವೆಂದು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಬಲ್ಲರು. ಏನು ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೂ ಯಾರಿಗೂ ತೋರದು, ಮಗಳು ಬಂದು, “ಅಪ್ಪಾ ಈ ದಿನ ಮೆಣಸಿನ ಸಾರು ಮಾಡಲೇ?” ಎಂದೋ, “ಈ

ಹೊತ್ತು ಪುರಾಣಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು?” ಎಂದೋ ಕೇಳಿ ಆ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವಳು. ಹೀಗೆ ಹತ್ತು ವರುಷ ಕಳೆಯಿತು.

ಆಗ ಹರಿದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೇಳ ನಡೆಯಿತು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಅರಮನೆಯವರನ್ನು ಕೇಳಿಕೊಂಡು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಹಾಯ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಗಂಗಾಯಾತ್ರೆಗೆಂದು ಹೊರಟರು. ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಯಜಮಾನಿಯೂ ಇದ್ದರು. ಮೈಸೂರಿಂದ ಇನ್ನೆರಡು ಮೂರು ಮನೆಯವರು ತಿಳಿದವರು ಹೊರಟಿದ್ದರು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳಿಗೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಚಪಲ; ಆ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಮಗ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳಬಹುದು ಎಂದು. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಅವರು ಯಜಮಾನಿಗೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ಯಜಮಾನಿಗೂ ಈ ಚಪಲ ಇತ್ತು. ಆದರೆ ಅವರೂ ಆ ಮಾತನ್ನಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಕಲಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಲಲಿತಮ್ಮ, “ನಾವು ಈ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಈ ಮೇಳಕ್ಕೆ ಹೋಗದೆ ಇದ್ದರೆ ಇನ್ನು ಯಾವಾಗ ಹೋಗುವುದು?” ಎಂದು ಬಲವಂತ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಅವಳನ್ನೂ ಮಗನನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹರಿದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು. ಲಲಿತಮ್ಮ ಆ ವೇಳೆಗೆ ಇಷ್ಟತ್ತು ಸಲ, ಊರಿಗೆ ಹೋಗೋಣ ಎಂದು ಅವನನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಳು. ಅವನು ಒಪ್ಪಿದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಸಲವೂ, ಆ ಒಂದು ಮಾತನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನೇನನ್ನಾದರೂ ಕೇಳು, ಬೇಡವೆನ್ನುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುವನು. ಈ ಸಲ ಲಲಿತೆ ಹರಿದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗೋಣವೆಂದಾಗ ಅವಳಿಗೆ ಮೈಸೂರ ಕಡೆಯಿಂದ ಜನ ಯಾರಾದರೂ ಬರುವರು, ಅವರ ಕೈಲಿ ಕ್ಷೇಮ ಸಮಾಚಾರ ವಿಚಾರಿಸಬಹುದು. ಬೇಕಾದರೆ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಬಹುದು, ಅದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಗಂಡನನ್ನು ಅಪ್ಪಣೆ ಕೇಳುವುದು, ತನ್ನ ಕಡೆ ಜನರನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಗಂಡನಿಗೂ ಮನಸ್ಸು ಕರಗಬಹುದು, ಎಂದು ಚಪಲ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ, ಮೈಸೂರಿನವರನ್ನು ಯಾರನ್ನಾದರೂ ಕಂಡು ನಮ್ಮ ನೆಲೆ ಅವರಿಗೆ ತಿಳಿದು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹೋಗುವ ಪ್ರಮೇಯ ಬಂದೀತು, ಎಂದು ಒಂದು ಭಯ. ಅವನಿಗೆ ಮೈಸೂರಿನ ಆ ಮನೆ ಎಂದರೆ ಅಷ್ಟು ಅಸಹ್ಯ ಹುಟ್ಟಿಬಿಟ್ಟಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಇವರೂ ಹರಿದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಒಂದು ದಿನ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನನ್ನು ಮೈಸೂರಿನ ಇವರ ಕಡೆಯ ಮನುಷ್ಯ ಒಬ್ಬನು ನೋಡಿಯೇ ನೋಡಿದನು; ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಎಂದು ಕೂಗುತ್ತ ಆತನ ಹಿಂದೆಯೇ ಬಂದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಒಂದು ಸಲ ಹಿಂತಿರುಗಿ ನೋಡಿ ಬಲವಾಗಿ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿದನು. ಕಂಡಾತ “ನಿಮ್ಮ ತಾಯಿ ತಂದೆ ಬಂದಿದ್ದಾರೆ” ಎಂದು ಕೂಗಿ ಹೇಳಿದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಅರ್ಧಕ್ಷಣ,

ತಂದೆಯನ್ನು ನೋಡುವುದೇ ಎಂದುಕೊಂಡು, ಒಡನೆ, “ಛೇ! ಛೇ! ಏನು ಹುಚ್ಚು! ಆ ಹುಟ್ಟು ಇಲ್ಲವೆಂದು ಬಂದಿರುವವನಿಗೆ ತಂದೆಯಲ್ಲಿ ತಾಯಿಯಲ್ಲಿ” ಎಂದು ದೈರ್ಯಮಾಡಿ ಹೊರಟೇ ಹೋದನು. ಆಮೇಲೆ ಅರ್ಧಗಂಟಿಯೊಳಗಾಗಿ, ಅವನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳದೆ ಅವಳನ್ನೂ ಮಗನನ್ನೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಕಲಿಕೆಗೆ ಮತ್ತೆ ಹೊರಟುಬಿಟ್ಟನು. ಅವನನ್ನು ನೋಡಿದ್ದ ಮನುಷ್ಯ ಬಂದು ಅವನ ತಂದೆಗೂ ತಾಯಿಗೂ ತಾನು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನನ್ನು ಕಂಡದ್ದಾಗಿ ಹೇಳಿದನು. ತಾಯಿ ಅದನ್ನು ನಂಬಿದಂತೆ ತೋರಲಿಲ್ಲ. “ಯಾರನ್ನು ನೋಡಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಎಂದುಕೊಂಡೆಯೋ?” ಎಂದರು. ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ “ಅವನು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನೇ ಸರಿ. ನೋಡುವುದಾಗಿದ್ದರೆ ಅವನು ಇವನ ಜೊತೆಗೆ ಬರುತ್ತಾ ಇದ್ದ ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಆ ಪುಣ್ಯ ಇಲ್ಲ” ಎಂದುಕೊಂಡರು. ಗಂಗಾಯಾತ್ರೆಯೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನನ್ನು ನೋಡಿಯೇನೆಂದು ಬಂದು ತನ್ನ ಪಾಪವನ್ನು ಕ್ಷಮಿಸಬೇಕೆಂದು ಗಂಗಾಮಾತೆಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದರು. ಮೇಳ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಇವರೆಲ್ಲ ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದರು.

ಬಂದ ಒಂದು ವರ್ಷದೊಳಗಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು ತೀರಿಹೋದರು. ಯಜಮಾನಿ ಮಗಳ ಮಗನೊಬ್ಬನಿಂದ ಅವರ ಕರ್ಮಾಂತರಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿ, ಮನೆಯನ್ನು ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಇನ್ನು ಯಾರಿಗೋ ಕೊಟ್ಟು, ತನ್ನ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ದಿನ ಅಲ್ಲಿ ಕೊಂಚ ದಿನ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ವಯಸ್ಸು ಬಹಳವಾಗದಿದ್ದರೂ ಕೊರಗಿದ್ದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಆಕೆಯೂ ಆಮೇಲೆ ಮೂರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ತೀರಿಹೋದರು. ಅಳಿಯಂದಿರು ಆ ಮನೆಯನ್ನು ಮಾರಿ ಅದರ ಬೆಲೆಯನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಂಡರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ಕತೆ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿಯಿತು.

5

ಇಲ್ಲಿ ಕಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಅಷ್ಟೇನೂ ಸಂತೋಷವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವನದು ಸಂತೋಷವಾಗಿರತಕ್ಕ ಪ್ರಕೃತಿ ಅಲ್ಲ. ಜನರಲ್ಲಿ ಅವನು ತೀರಾ ಅಸಾಧ್ಯವಾದ ಒಳ್ಳೆಯತನವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವನು. ಇಂಥ ಸ್ವಭಾವದವರಿಗೆ, ಸೂರ್ಯನು ಸಾಕಾದಷ್ಟು ತೇಜಸ್ವಿಯಲ್ಲ. ಗಾಳಿ ಸಾಕಾದಷ್ಟು ಹಗುರವಲ್ಲ. ಮೈಸೂರಿನ ಜನ

ಸರಿಹೋಗಲಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಅವನು ಕಲಿಕೆಗೆ ಬಂದುದು. ಮನೆಯ ಜನ ಮಾತ್ರ ಅಲ್ಲ. ಹೊರಗಣ ಜನರೂ ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಿದ್ದರಷ್ಟೆ ಸಂಗೀತಗಾರರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಹೊಟ್ಟೆಯಿರಿ. ಅವರಿವರು ಸೇರಿ ಅವನು ಮಹಾರಾಜರ ಮುಂದೆ ಹಾಡುವುದಕ್ಕಿಲ್ಲದಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಆ ಪ್ರಪಂಚವೇ ಅವನಿಗೆ ಬೇಡವಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು. ಈ ಪ್ರಪಂಚವೂ ಅದೇ ಪ್ರಪಂಚವೇ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಜನರಲ್ಲಿ ಅಸೂಯೆ, ಅನಾದರ, ಅಸಹನೆ. ಹುಟ್ಟಿದ ಊರಿನಲ್ಲಿಯೇ, ಬಾರಪ್ಪ, ಬಂದೆಯಾ, ಎನ್ನುವರಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬೇರೆ ಸೀಮೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರು ಕೇಳುವರು? ಹೇಗೋ ಕೊಂಚ ದಿನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಪಾಠ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಅಲ್ಲದೆ ಅವನ ದಾಕ್ಷಿಣಾತ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಅನೇಕರು ಮೆಚ್ಚಿ ಇವನಿಂದ ಪಾಠ ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾರಂಭಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಕಚೇರಿಗಳು ಏರ್ಪಾಡಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣ ಬಂದಿತು. ಅಂತೂ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಯೋಚನೆಯೂ ಇಲ್ಲದಂತಿತ್ತು. ಇವನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಸೀರೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಟ್ಟನು. ಮಗನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹೊಲಿಸಿದನು. ಹೊರಗೆ ಜನ ಬೇಕಾದವರಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ನೆಟ್ಟಿತು. ಹೆಂಡತಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕನಿಕರ; ಅವಳ ಸ್ವಭಾವ ತಿಳಿದ ಹಾಗೆಲ್ಲಾ ಬಹಳ ಪೂಜ್ಯಭಾವ. ಮಗನೆಂದರೆ ಪಂಚಪ್ರಾಣ. ಹೀಗೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಬೆಳೆದ ಪ್ರೇಮವೇ ಗಾನವಾಗಿ ಬಂದಿತೆಂಬಂತೆ ಇವನ ಗೀತದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಕಳೆ ಬಂದು ಸೇರಿತು. ಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಅರ್ಧ ಸುಖ ಅರ್ಧ ಚಿಂತೆಯ ಮಿಶ್ರಣವೊಂದು ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಗಳಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆವರಿಸಿತು.

ಇದ್ದರಲ್ಲಿ ಲಲಿತೆ ಸುಖಿಯಾದಳು. ಅವಳಿಗೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನೇ ದೇವರು, ಸುಬ್ಬಣ್ಣನೇ ಪ್ರಪಂಚ. ಅವನು ಎದುರಿದ್ದರೆ, ಅವನು ಸುಖವಾಗಿದ್ದರೆ, ಅವಳಿಗಿನ್ನೇನೂ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಇನ್ನೇನಾದರೂ ಬೇಕಾದರೂ ಅದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟು ಖಂಡಿತವಾದ ಆಸೆಯಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಏಕಾಗ್ರತೆ ಹೆಗ್ಗಸರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯ. ಪುರಾಣದ ಸಾವಿತ್ರೀ ಸೀತೆಯರು ಈ ರೀತಿಯ ಮಹಿಳೆಯರು. ಇವರ ಆ ಏಕಾಗ್ರತೆ ಯಾವ ಋಷಿಯ ತಪಸ್ಸಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಮೆಯಾದುದಲ್ಲ. ಇವರು ಅದರಿಂದಲೇ ಜೀವನದ ಸಮಸ್ತ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳನ್ನೂ ಸಾಧಿಸಿಬಿಡುವರು. ಲಲಿತೆ ಈ ಮೊದಲೇ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ

ಅಂತಸ್ತನ್ನು ಸೇರಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದಳು. ಯಾವುದರಲ್ಲೂ ತನ್ನ ಸುಖ, ತನ್ನ ಆಶೆ ತನ್ನದು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ಮರೆಯುವುದನ್ನು ಅವಳು ಕಲಿತು ಮುಗಿಸಿದ್ದಳು. ಈಗಲಾದರೋ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ತನ್ನ ಮಗ, ತನ್ನ ಗಂಡ; ಇವರ ಹೊರತು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅವರ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಹೃದಯದ ಅನಂತವಾದ ದಯೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಾ ಅವರಿಗೆ ದೇವಿಯ ಅವತಾರವೆಂಬಂತೆ ರಕ್ಷಕಳಾದಳು. ಅಲ್ಲದೆ ಗಂಡನ ಸಂಗೀತದ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗ ಅವಳಿಗೂ ಬಂದಿತು. ಅವಳು ನೆರೆಹೊರೆಯ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಅವರಿಗೆ ಸುಮ್ಮನೆ ನಮ್ಮ ಸೀಮೆಯ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವಳು. ಹೀಗೆ, ಮನೆಯ ಕೆಲಸ, ಗೌರೀ ಪೂಜೆ, ಮಗನನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಗಂಡನಿಗೆ ಬೇಕಾದ್ದನ್ನು ನೀಡುವುದು. ನೆರೆಹೊರೆಯವರ ಕಷ್ಟಸುಖದಲ್ಲಿ ಕೈಲಾದುದನ್ನು ಮಾಡುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅವಳ ಜೀವನ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಪೂರ್ಣವಾಯಿತು.

ಮನುಷ್ಯನು ಆಯಸ್ಸನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದರೂ ಕಳೆಯಬಹುದು; ಅದಕ್ಕೆ ಅವನು ಕಷ್ಟಪಡಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲ. ಕಷ್ಟವಿರುವುದೆಲ್ಲಾ ಸರಿಯಾದ ರೀತಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುವುದರಲ್ಲಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೂ ಲಲಿತೆಗೂ ಈ ರೀತಿಯ ಶಾಂತಿಯಲ್ಲಿ ಕಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ವರುಷಗಳು ಕಳೆದವು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ಹೆಣ್ಣು ಮಗು ಆಗಿಹೋಗಿದ್ದು ಅದಾದ ಮೂರು ವರುಷಗಳ ಮೇಲೆ ಇನ್ನೊಂದು ಮಗುವಾಗಿತ್ತು. ಬಹು ದಿನದ ಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಈ ಮಗುವನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಸಾಕಿ ಸಲಹುತ್ತಾ ಗಂಡ ಹೆಂಡರು ನಾಲ್ಕು ವರುಷ ಕಳೆದರು. ಆಗ್ಗೆ ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಶೇಷನಿಗೆ ವಿಷಮಶೀತ ಜ್ವರ ಬಂದು ಏನು ಮಾಡಿದರೂ ಉಪಯೋಗವಾಗದೆ ಅವನು ತೀರಿಹೋದನು.

ಲಲಿತೆಗೆ ಅಪಾರವಾದ ದುಃಖ ಒದಗಿತು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಸಿಡಿಲ ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದಂತಾಯಿತು. ದಿಕ್ಕುತೋಚದೆ ಲಲಿತಮ್ಮ ಎಂದಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಗೌರೀ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸನ್ನಿಟ್ಟಳು. ತಾಯಿ, ಹೋದುದಕ್ಕೆ ನಾನು ಅಳುವುದಿಲ್ಲ, ಇರುವವರನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಕಾಪಾಡು, ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುವಳು. ಈ ತರುಣದಲ್ಲಿ ಅವಳಿಗೆ ಮಾವನವರೂ ಅತ್ತೆಯವರೂ ತೀರಿಹೋದಂತೆ ಕನಸುಗಳಾದವು. ಆದರೆ ಅದೇನನ್ನೂ ಅವಳು ಗಂಡನಿಗೆ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಭಯ, ತನ್ನ ಆಶೆ, ಏನಿದ್ದರೂ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ದಮನಮಾಡುತ್ತಾ ದೇವರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಒಂದು ನಿಜ, ಪತಿದ್ರವದ ಸೇವೆಯೊಂದು ನಿಜ, ಮಿಕ್ಕದ್ದು ನನಗೇನು ಬೇಕು,

ಎಂದುಕೊಂಡು ಸುಮ್ಮನಾದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಕಷ್ಟ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಮಗನ ಸಾವು ವಿಪರೀತದ ಪೆಟ್ಟಾಯಿತು. ಲಲಿತೆಗೆ ದೇವರ ಮೇಲೆ ಭಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿದಂತೆ ಅವನಿಗೆ ಹುಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ದೇವರ ವಿಷಯ ಯೋಚನೆ ಮಾಡಿದಾಗ, ಏನು ದೇವರು, ರತ್ನದಂತಹ ಮಗನನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡ, ಇನ್ನು ಇದರ ಮೇಲೆ ನನಗೆ ಆಗುವುದೇನು, ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನದಲ್ಲೇ, ಆದದ್ದಾಯಿತು, ಇದಕ್ಕೆ ಯೋಚನೆ ಯಾಕೆ ಎಂದುಕೊಂಡು, ಮತ್ತೆ ಹಿಂದಿನಂತೆ ಪಾಠವೇನು, ಮನೆಯೇನು, ಮಗುವಿನ ಕೂಡ ಆಟವೇನು ಹೀಗೆ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೆ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ, ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ದುಃಖದಿಂದಲೂ, ಮನಸ್ಸು ತನ್ನನ್ನೇ ಅರಿಯದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಮೃದುವಾಗಿತ್ತು.

ಮಗಳಿಗೆ ಒಂಬತ್ತು ವರುಷವಾಗುತ್ತ ಬರಲು ಲಲಿತಮ್ಮ ಮತ್ತೆ ಊರಿನ ಮಾತನ್ನತ್ತಿದ್ದಳು. ಹುಡುಗಿಗೆ ಮದುವೆಯ ವಯಸ್ಸು. ಊರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸರಿಯಾದ ಒಬ್ಬ ವರನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಮದುವೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಊರಿಗೆ ಹೋಗಲು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಬೇಕು. ಅವರು ಇದಾರೋ ಇಲ್ಲವೋ! ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಶೇಷನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬಂದವನು ಹೋಗುವಾಗ ಶೇಷನಿಲ್ಲದೆ ಹೋಗುವುದು ಅವನಿಗೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಏನು ಮಾಡುವುದು? ಮಗಳಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಹೊರಡೋಣವೇ, ಒಂದು ಕಾಗದ ಹಾಕೋಣವೇ ಎಂದುಕೊಂಡಿರುವಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಗಂಗಾನದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಹುಡುಗಿ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಳು. ಲಲಿತೆಯೂ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನೂ ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಒಂಟಿಯಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಿಕೊಂಡ ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಎದೆಯೊಡೆದು ನಿಂತರು. ಲಲಿತೆ, ನಾನು ಪೂರ್ವಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಪಾಪ ಮಾಡಿದ್ದೆನೋ ಇಂಥ ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಿಮ್ಮ ತಂದೆತಾಯಿಗಳಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಇನ್ನು ಯಾವ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕೋ, ಎಂದು ನದೀ ತೀರದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಅತ್ತಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗಾದರೆ ಯೋಚಿಸುವ ಶಕ್ತಿಯೇ ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಅವನು ಮಂಕನಂತೆ ಮಗಳ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕರೆತಂದನು.

ಈ ಶೋಕ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನನಗೆ ದುಃಖವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದನ್ನು ಬೇರೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಇದೇನು ಕಟ್ಟುಕತೆಯಲ್ಲ. ನಡೆದು

ಹೀಗೆ. ಲಲಿತೆಗೆ ಅಂದಿನಿಂದ ಏನೋ ಕಾಯಿಲೆಗೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಅವಳು, ಊರಿಗೆ ಹೋದರೆ ಇದ್ದಿತು. ನಾನು ಈ ಊರಲ್ಲಿ ಇನ್ನಿರಲಾರೆ ಎನ್ನುವಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ “ಬರುವಾಗ ಬಂದ ಹುಮ್ಮಸ್ಸೇನು? ಈಗ ಸೋತು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದೆಂದರೇನು? ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಆಗತಕ್ಕದ್ದೇನು? ಇಲ್ಲೇ ಇರೋಣ. ಕಾಗೆ ಮಳೆಲಿ ನೆನೆದಹಾಗೆ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ನೆನೆದದ್ದಾಯಿತು, ಎಲ್ಲೋ ಇದ್ದು ಕಣ್ಣು ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವುದು,” ಎಂದನು. ಲಲಿತಮ್ಮ ಸುಮ್ಮನಾದಳು. ಗಂಡನೇ ದೇವರೆಂದ ತನಗೇಕೆ ಈ ಅಜ್ಞಾನ, ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಗೌರೀಪೂಜೆ ಪ್ರತಮಾಡಿಕೊಂಡು, “ತಾಯೀ, ಎಲ್ಲಿಲ್ಲದ ದುಃಖವನ್ನು ನೋಡಿದ್ದಾಯಿತು, ಇವರನ್ನು ಸುಖವಾಗಿ ನೋಡಿಕೋ; ನನ್ನನ್ನು ಸುಮಂಗಲಿಯಾಗಿ ನಿನ್ನ ಪಾದಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೋ; ಆದರೆ ಒಂದು ಸಲ ಅಮ್ಮನನ್ನು ನೋಡುವ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸು” ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದಳು.

ಆದರೆ ಆ ಪುಣ್ಯ ಒಂದು ಅವಳಿಗೆ ಲಭಿಸಲಿಲ್ಲ. ಮಿಕ್ಕದ್ದು ಲಭಿಸಿತು. ಕಾಯಿಲೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆರೇಳು ವರುಷ ಮಕ್ಕಳ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಕೊರಗಿದ್ದು ಒಂದು ದಿನ ಅವಳು ಸರ್ವಮಂಗಳೆಯ ಪಾದಾರವಿಂದವನ್ನು ಸೇರಿದಳು.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಕೊನೆಯ ತನಕ ಅವಳ ಬಳಿ ಕುಳಿತು ಅವಳನ್ನು ಎಳೆಯ ಮಗುವಿನಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡನು. ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಇವರು ಗಂಡಹೆಂಡತಿಯರಂತೆ ಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದಿರುವುದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು. ಅಣ್ಣ ತಂಗಿಯರೋ ಎಂಬಂತೆ ಧಾರಾಳವಾದ ಒಂದು ವಿಚಿತ್ರ ಸ್ನೇಹದಿಂದಿದ್ದರು. ಇವರ ಮನಸ್ಸೆರಡೂ ಒಂದಾಯಿತು. ಲಲಿತ ಗಂಡನನ್ನು ಕುರಿತು ಯಾವಾಗಲೂ, ದೇವರು, ದೇವರ ಇಚ್ಛೆ, ದೇವರ ಕೆಲಸ, ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಹೆಂಡತಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಯೋಚಿಸುತ್ತ “ಇವಳ ಜೀವ ಎಷ್ಟು ಸಂಸ್ಕಾರ ಪಡೆದದ್ದು! ನಾನು ಹಠವಾದಿ. ನನ್ನ ಹಠಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮಾಡಿ ತಾನು ಎನ್ನುವುದನ್ನೇ ಮರೆತಳಲ್ಲ! ಈ ದೇವರ ಭಕ್ತಿ ಎಂಥದು!” ಎಂದುಕೊಳ್ಳುವನು. ಕೊನೆಗೆ ಅವಳು ತನ್ನನ್ನು ತಿದ್ದುವುದಕ್ಕಿಂದು ಬಂದಿದ್ದ ದೇವಿಯ ಅವತಾರವೇ ಎಂದು ಅವನು ಭಾವಿಸಿಕೊಂಡನು. ಅವಳು ತೀರಿಹೋದಾಗ ಅವನು ಅಳಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಸರಿ, ಎಂದು ಅವಳಿಗೆ ಉತ್ತರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಮಾಡಿ, ತಾನು ಇನ್ನೇನು ಮಾಡುವುದು ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ಅವಳು ಅಂಥ ನಂಬಿಕೆಯನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದ

ದೇವರಲ್ಲಿ ತನಗೂ ಭಕ್ತಿ ಉಂಟಾಗುವುದಾದರೆ ಆಗಲೆಂದು ಪುಣ್ಯಸ್ಥಳಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಒಂದು ಸಲ ಯಾತ್ರೆ ಹೋಗಿ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು.

6

ನಾವು ಹುಟ್ಟುವುದು ಏಕೆ? ಬಾಳುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಲ್ಲಿಂದ ಬರುತ್ತೇವೆ? ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದೇವೆ? ಸಂಸಾರವೆಂಬ ಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮಲೆತು ಮೇಲೆ ಬರುವ ಅಲೆಯ ನೀರಿನ ದಿಬ್ಬವನ್ನು ಹಿಮಾಲಯವೆಂದೇ ಭ್ರಮಿಸಿ ಭೀತಿಪಡುವೆವೇಕೆ? ಕಷ್ಟವೆನ್ನುವುದು ಬರಿಯ ಭ್ರಮೆಯ ಭೀತಿಯಾದರೆ ನಿಜ ಯಾವುದು? ಸುಖ ನಿಜವೇ? ಸಂತೋಷ ನಿಜವೇ? ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಈಗ್ಗೆ ಸುಮಾರು ಅರುವತ್ತು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಾಗಿತ್ತು. ಒಬ್ಬರೇ ಯಾತ್ರೆ ಹೋಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ದೇವರ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಲಿಕತೆಗೆ ಬರುವ ವೇಳೆಗೆ ಅವರು ಈ ಯೋಚನೆಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮಾಡಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ತೋರದೆ, ಜೀವನವೆನ್ನುವುದು ಸಭಿಕರಿಗೆ ವೇಷ ಹಾಕಿ ಕುಣಿಸುವ ಬಯಲನಾಟಕ ಎಂದುಕೊಂಡರು. ಅವರಿಗೆ ತಾವು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಅಸಹ್ಯ ಪಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬಂದದ್ದು ಕಲಿಕತೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಿದ್ದು ಇದೆಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳ ಆಟದಂತೆ ತೋರಿಬಂದಿತು. ಎಂದರೆ ತನ್ನ ಪರವಾಗಿ ಮಾತ್ರ. ತಾವು ಲಲಿತೆಯನ್ನು ನೋಡಿದ್ದು ತಮ್ಮ ಜನ್ಮದ ದೊಡ್ಡ ಪುಣ್ಯವೆಂದು ಅವರು ಎಣಿಸಿದರು. ಅವಳು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ತೋರಿದ ಸಹನವನ್ನು ತಾನು ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲವಲ್ಲಾ ಎಂದು ವ್ಯಸನಪಟ್ಟರು. ತಾವು ತಾಯಿತಂದೆಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬಂದದ್ದು ತಪ್ಪು ಕೆಲಸ; ತಮ್ಮ ಮಗನೂ ಮಗಳೂ ಹೋದಾಗ ತಮಗೆಷ್ಟು ಖೇದವಾಯಿತೋ ತಾವು ಬಂದುಬಿಟ್ಟಾಗ ತಮ್ಮ ತಾಯಿತಂದೆಗಳಿಗೆ ಅಷ್ಟು ಖೇದವಾಗಿರಬೇಕಲ್ಲವೇ! ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ತಾವು ತಮ್ಮ ಮೂಗಿನ ನೇರಕ್ಕೆ ನಡೆದಂತೆ ಆಯಿತೇ ಹೊರತು, ಇತರರ ಕಷ್ಟಸುಖವನ್ನು ಯೋಚಿಸಿ ನಡೆದುಕೊಂಡಹಾಗಾಗಲಿಲ್ಲ; ಹೀಗೆಲ್ಲಾ ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ ಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಕಲಿಕತೆಗೆ ಬಂದರು. ಅಲ್ಲಿ ಮಗಳ ಜ್ಞಾಪಕವೂ ಹೆಂಡತಿಯ ಜ್ಞಾಪಕವೂ ಮತ್ತೆ ಬಲವಾದವು. ತಾವು ಮಾಡಿದ್ದು ತಪ್ಪು ಅಲ್ಲ. ಆ ಹುಡುಗ ಅಷ್ಟು ಚಿಕ್ಕ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತೀರಿಹೋದನಲ್ಲಾ. ಅವನು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿದ್ದಿದ್ದರೆ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಸುಖಪಡುತ್ತಿದ್ದನು? ಒಂದಿಷ್ಟು ಮೊಸರನ್ನು ಹಾಕುವುದಕ್ಕೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಹೆಂಡತಿ ಏನು

ಸುಖಪಡುತ್ತಿದ್ದಳು? ದಿನವೂ ಮಾತು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಇದನ್ನು ಯೋಚಿಸಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ತಾವು ಮಾಡಿದ್ದೇ ಸರಿ ಎಂದುಕೊಂಡರು. ಪರದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದರೇನು? ತಾವು ಕೆಟ್ಟವರಾದರೇನು? ಆ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಆ ಮಗನೂ ಇದ್ದಷ್ಟು ದಿನ ಸುಖವಾಗಿದ್ದು ಹೋದರು; ಇನ್ನು ತನ್ನ ಪಾಡು ಏತಕ್ಕೆ? ತಾವು ಒಳ್ಳೆಯವರಾಗದಿದ್ದರೆ ಏನು? ಎಲ್ಲೋ ಹೇಗೋ ದಿನ ಕಳೆಯುವುದು, ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮನೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೋಡಲು ಅವರಿಗೆ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಹಾಕಿದ ಹಾಗಾಯಿತು. ಯಾರನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಾಕುವುದಕ್ಕಂದು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಓಡಿಬಂದದ್ದಾಯಿತೋ ಆ ಮಗ ಹೋದನು. ಯಾರಿಗಾಗಿ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತೋ ಆ ಹೆಂಡತಿ ಹೋದಳು. ಅವರೊಂದಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಾಟದ ಗುಬ್ಬಿಚ್ಚಿಯ ಗೂಡಿನಂತೆ ಆ ಆಸೆಯೆಲ್ಲ ಕರಗಿಹೋಯಿತು. ನಮಗೆ ದೇವರ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶಾಂತಿ ಸಂಸಾರದ ಆವರಣಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ತಮ್ಮ ಸಂಪಾದನೆಯಿಂದ ಮೊದಲು ತಾವು ಬಾಡಿಗೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದ ಮನೆಯನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆಗಾಗ ಸಂಸಾರಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವು ಸಾಮಾನುಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಮಗನಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಬಟ್ಟೆ ಮುಂತಾದವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು. ಮಗ ಹೋದ ಮೇಲೆ ಲಲಿತಮ್ಮ ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿ ಇರಿಸಿದ್ದರು. ಹುಡುಗಿಗೆ ತೆಗೆದಿಟ್ಟ ಬಟ್ಟೆಬರೆಯನ್ನು ಒಡವೆ ತೊಡವುಗಳನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ್ದಳು. ಇನ್ನು ಅವಳ ಸಾಮಾನು ಬೇರೆ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಸಾಮಾನೆಲ್ಲವನ್ನು ನೋಡಿದರು, ಪೆಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಮಕ್ಕಳ ಬಟ್ಟೆಬರೆಯನ್ನೂ ನೋಡಿದರು. ತಾವು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಸೌಖ್ಯವೆಂಥದೆಂದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಧ್ಯಾನಮಾಡಿ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಬೇಸರವನ್ನು ಪಡೆದರು. ಕೊನೆಗೆ ಈ ಹಾಳು ಕೊಂಪೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಇರಲಾರೆ ಎಂದುಕೊಂಡು, ತಮ್ಮ ಹತ್ತಿರ ಪಾಠ ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವರನ್ನು ಕರೆದು ಅವರಿಗೆ, ನಾನು ಊರಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತೇನೆ, ನಿಮಗೆ ಬೇಕಾದವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ, ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅವರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಿಕ್ಕದ್ದನ್ನೆಲ್ಲ ಬಡಬಗ್ಗರನ್ನು ಕರೆದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕೊಟ್ಟು ಮನೆಯನ್ನು ಆ ಬೀದಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದು ಭಜನೆಯ ಕೂಟದವರಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡಿ ತಾವು ಬಹಳ ದಿನದಿಂದ ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪಿಟೀಲನ್ನೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣವನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕಲಿಕತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟರು.

ಇದಿಷ್ಟನ್ನೂ ಮಾಡುವ ಸಂಭ್ರಮದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗುವುದೆಂದು ಅವರು ಯೋಚನೆ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ರೈಲ್ವೆ ಸ್ಟೇಷನ್ನಿಗೆ ಬಂದು ತನ್ನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹಣವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸ್ಟೇಷನ್ ಮೇಷ್ಟರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು ಒಂದು ಟಿಕೇಟು ಕೊಡಿ ಎಂದರು. ಅವನು ಎಲ್ಲಿಗೆ ಎಂದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ : “ಎಲ್ಲಿಗಾದರೂ,” ಸ್ಟೇಷನ್ನಿನವನು: “ಎಲ್ಲಿಗಾದರೂ ಎಂದರೆ ಎಲ್ಲಿಗೆ ಕೊಡುವುದು?” ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೆನೆದುಕೊಂಡು ಸ್ವಲ್ಪ ಕೋಪ ಬಂದಿತು. ಸ್ವಲ್ಪ ನಗು ಬಂದಿತು. ಅವರು ಸ್ಟೇಷನ್ ಮೇಷ್ಟರರನ್ನು ಕುರಿತು, “ಸ್ವಾಮಿ, ಇಂಥ ಊರಿಗೆ ಟಿಕೇಟು ಕೊಡಿ ಎಂದರೆ ಇದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ನೋಡಬೇಕು. ಎಲ್ಲಿಗಾದರೂ ಕೊಡಿ ಎಂದರೆ ನಿಮಗೇನು ಕಷ್ಟ? ನಿಮ್ಮ ಕೈಲಿರುವ ರೂಪಾಯಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಹೋಗಬಹುದೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಟಿಕೇಟು ಕೊಡಿ,” ಎಂದರು. ಸ್ಟೇಷನ್ ಮೇಷ್ಟರು ಇವನ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿ ಏನು ಹುಚ್ಚನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದುಕೊಂಡು, ದಕ್ಷಿಣ ದೇಶದವನಾಗಿ ಕಂಡದ್ದರಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಬೊಂಬಾಯಿಯವರೆಗೆ ಒಂದು ಟಿಕೇಟನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮೂರು ರೂಪಾಯಿಯ ಚಿಲ್ಲರೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ರೈಲು ಹತ್ತಿದರು. ಟಿಕೇಟು ಯಾವ ಊರಿಗೆ ಎಂದು ಕೂಡ ನೋಡಲಿಲ್ಲ.

7

ನಾಲ್ಕೈದು ದಿನ ರೈಲು ಪ್ರಯಾಣ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರು ಬೊಂಬಾಯಿಗೆ ಬಂದು ಸೇರಿದರು. ಸೇರಿದಾಗ ಟಿಕೇಟನ್ನು ರೈಲಿನವರು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು, ಪ್ರಯಾಣ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮುಗಿಯಿತೆಂದು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಇದು ಯಾವ ಊರೆಂದು ಕೇಳಿದರು. ಜನ ಬೊಂಬಾಯಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಯಾವ ಊರಾದರೇನು ಎಂದು ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಊರೊಳಕ್ಕೆ ಹೊಕ್ಕರು. ಸ್ಟೇಷನ್ ಮೇಷ್ಟರು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಹಣದಲ್ಲಿ ಅವರು ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಖರ್ಚು ಮಾಡಿದ್ದು ಹೋಗುತ್ತಾ ಒಂದೂವರೆ ರೂಪಾಯಿಯಷ್ಟು ಉಳಿದಿತ್ತು. ಒಂದು ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಿಠಾಯಿ ಕೊಂಡುಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಮುಂದುಗಡೆ ಕುಳಿತು ಸಮಯ ನೋಡಿ ಹತ್ತಿರದ ನಲ್ಲಿಯ ಬಳಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಮಿಠಾಯಿಯನ್ನು ತಿಂದರು. ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯೋಚನೆಯನ್ನೂ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳದೆ ಬರುತ್ತಾ ತಾವು ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳಿಗಾಗಿ ಅಷ್ಟು ಖೇದಪಟ್ಟಿದ್ದು ತಪ್ಪು ಎಂದೂ, ಇನ್ನು ಮೇಲೆ

ಯಾವುದನ್ನೂ ಅಷ್ಟು ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಬಾರದೆಂದೂ, ಅದೇ ನಿಜವಾದ ಸುಖಕ್ಕೆ ದಾರಿಯೆಂದೂ, ಅವರು ನಿರ್ಧರಿಸಿದ್ದರು. ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡವರಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ದುಃಖ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಬಿಟ್ಟೇ ಇರುವವನಿಗೆ ದುಃಖವೇ ಇಲ್ಲ. ಇದೇನು ಹೊಸದಲ್ಲ. ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ತತ್ವವೂ ಇದೇ - ಇದನ್ನು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಈ ಮೊದಲು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದಿದ್ದರು. ಈಗ ಅನುಭವಿಸಿ ತಿಳಿದರು. ಹಿಂದೆ ಏನೋ, ತಿಳಿಯದೆ, ಇದು ತನ್ನದು ಇದು ನನ್ನದು ಎಂದು ಭಾವಿಸಿ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿದ್ದಾಯಿತು. ಇನ್ನು ಅದೇ ತಪ್ಪನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಕೇವಲ ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಂತೆ ಇರಬೇಕು ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ಒಂದೂವರೆ ರೂಪಾಯಿ ನಾಲ್ಕು ದಿನದಲ್ಲಿ ಖರ್ಚಾಯಿತು. ಐದನೆಯ ದಿನ ಮಿಠಾಯಿಗಾಗಿ ಕಾಸು ಸಂಪಾದಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಏನು ಮಾಡುವುದೆಂದು ಯೋಚಿಸಿ ಇದಕ್ಕೆ ಮಾನವೇನು ಮರ್ಯಾದೆ ಏನು ಎಂದು ಒಬ್ಬ ಮುದುಕಿಯ ಮಿಠಾಯಿ ಅಂಗಡಿಯ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ಪಿಟೀಲನ್ನು ಬಾರಿಸುತ್ತಾ ಕುಳಿತರು. ಜನ ಅಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೋಗುವವರು ಬಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಕೇಳುತ್ತಾ ನಿಂತರು. ಇದರಿಂದ ಮುದುಕಿಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಮುದುಕಿ ಅಪ್ಪಾ ನಿನ್ನಿಂದ ನನಗೆ ವ್ಯಾಪಾರ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಯಿತು, ಏನಾದರೂ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ ತೆಗೆದುಕೊ ಎಂದುಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು, ನನಗೇನೂ ಬೇಡ; ನನಗೆ ಒಂದು ಊಟದ ಮಿಠಾಯಿ ಕೊಡು ಅಷ್ಟೆ, ಎಂದರು. ಮುದುಕಿ ಅಗತ್ಯವಾಗಿ ಆಗಲಿ ಎಂದು ಅವರು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಷ್ಟು ಮಿಠಾಯಿ ಕೊಟ್ಟು, ದಿನಾ ಬರುವುದಾದರೆ ಬಾ, ಮಿಠಾಯಿ ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಕೊಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಈ ಏರ್ಪಾಡಿಗೆ ಒಪ್ಪಿದರು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಹದಿನೈದು ದಿನ ಇವರು ಮಿಠಾಯಿ ಅಂಗಡಿಯ ಹತ್ತಿರ ಪಿಟೀಲು ಬಾರಿಸುವುದು ಆ ಮುದುಕಿ ಇವರಿಗೆ ಮಿಠಾಯಿ ಕೊಡುವುದು ಹೀಗೆ ನಡೆಯಿತು. ಕೊನೆಯ ದಿನ ಮುದುಕಿಯ ಅಂಗಡಿಯ ಬಳಿ ಇವರು ಪಿಟೀಲನ್ನು ಬಾರಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಒಂದು ಗಾಡಿ ಬಂದು ಅಂಗಡಿಯ ಬಳಿ ನಿಂತಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯನು ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಅವನ ಕೈಯಲ್ಲಿದ್ದ ವಜ್ರದ ಉಂಗುರವೇ ಸಾವಿರಾರು ರೂಪಾಯಿ ಬೆಲೆ ಬಾಳಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಇಂಥಾ ಸಾಹುಕಾರನ ಗಾಡಿ ಹತ್ತಿರ ನಿಂತದ್ದನ್ನು ನೋಡಿ ಸೇರಿದ್ದ ಗುಂಪು ಅವನಿಗೆ ದಾರಿ ಬಿಟ್ಟು ನಿಂತಿತು. ಸಾಹುಕಾರ ಐದು ನಿಮಿಷ ಗಾಡಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದ ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಪಿಟೀಲನ್ನು ಕೇಳಿ ಗಾಡಿಯಿಂದ ಇಳಿದು ಬಂದು ಮುದುಕಿಯನ್ನು ಕುರಿತು, “ಈತ ಯಾರು?

ನಿನಗೇನಾಗಬೇಕು?” ಎಂದನು. ಅವಳು “ಯಾರೋ ತಿಳಿಯದು, ದಿನಾ ಬಂದು ಪಿಟೀಲನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಾನೆ. ನಾನು ಅವನಿಗೆ ಮಿಠಾಯಿ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ” ಎಂದಳು. ಆ ರಾಗ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಸಾಹುಕಾರ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನನ್ನು, “ಅಣ್ಣ, ನಿಮ್ಮದು ಯಾವ ಊರು?” ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಸಂಗೀತದ ಸುಖದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಾತನ್ನೂ ಆಡುವ ಇಷ್ಟವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಮತ್ತೆ ಅದೇ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಗೀತೆಗೋವಿಂದದ ಗೀತೆಯೊಂದನ್ನು ಸೊಗಸಾಗಿ ನುಡಿಸುತ್ತಾ ಗಾನದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾಗಿ ಹೋದರು. ಸಾಹುಕಾರನು ಆನಂದದಿಂದ ಪರವಶನಾದನು. ಅದು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನನ್ನು ಗಟ್ಟಿಯಾಗಿ ಕರೆದು, “ಅಣ್ಣಾ ನೀವು ನನ್ನ ಜೊತೆಗೆ ಬರುತ್ತೀರಾ? ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂಗೀತ ಕೇಳಬೇಕು” ಎಂದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ ಮೊದಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಕೋಪ ಬಂದಿತು. ಅವರು ತಾವಾಗಿ ಹೋಗಿ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ಮುದುಕಿಯ ಅಂಗಡಿಯ ಬಳಿ ಹಾಡಿದ್ದು ತಾವು ಅವಳಿಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡಿದಂತೆಯೂ ಆಯಿತೆಂದು ಎಣಿಸಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಅವಮಾನವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಸಾಹುಕಾರ ಬಂದು ತನ್ನನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ, ಇವನು ತಾನು ಬಹಳ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯ ನಾನು ಬೀದಿ ಪಿಟೀಲಿನವನು ಎಂದುಕೊಂಡಿದಾನೆಯೋ ಏನೋ ಎಂದು ಸ್ವಲ್ಪ ಅಸಮಾಧಾನಪಟ್ಟರು. ಆದರೆ ಒಡನೆಯೇ, ನನಗೇನು ಜಂಭ, ಹಿಂದೆ ಪಾಠ ಹೇಳಿ ಕಾಸು ಸಂಪಾದಿಸಲಿಲ್ಲವೆ, ಈಗ ಇವನ ಹತ್ತಿರ ನುಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಏನು ಅಡ್ಡಿ ಎಂದುಕೊಂಡು ಆಗಲಿ ಬರುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಎದ್ದು ಹೊರಟರು. ಮಿಠಾಯಿ ಅಂಗಡಿಯ ಮುದುಕಿ ಎಂದಿನಂತೆ ಮಿಠಾಯಿ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದಳು. ಸಾಹುಕಾರ, ಅದೇನು ಬೇಡ ನಾನು ಎಲ್ಲಾ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ ಎಂದನು. ಅವಳು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ, ಹೋಗಲಿ ಈ ಹಣ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರು ಎಂದು ಐದು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು, ನನಗೆ ಹಣವೇಕೆ, ಬೇಡ ಎಂದರು. ಮುದುಕಿ, “ನಿನಗೆ ತಿಳಿಯದು, ನೀನು ಪರಸ್ಥಳದವನಂತೆ ಇದ್ದೀಯೆ. ಇಲ್ಲಿ ನೀನು ತಲೆನೋವು ಮೂಗುನೋವು ಎಂದರೆ ನಿನ್ನನ್ನು ಕೇಳುವವರಾರು? ಕೆಟ್ಟ ಮಾತನಾಡಬಾರದು ಸತ್ತುಹೋದರೆ ಹೆಣ ನಾಯಿಪಾಲಾಗುತ್ತದೆಲ್ಲ. ಪರದೇಶದಲ್ಲಿರುವವನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕಾಸು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಬೇಕು. ತಿಳಿದ ಇಬ್ಬರು ಸ್ನೇಹಿತರನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು” ಎಂದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು, “ಈ ಹಣ ನಿನ್ನಲ್ಲೇ ಇರಲಿ. ನನಗೆ ಬೇಕಾದಾಗ ಬಂದು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ” ಎಂದರು.

ಅವರೂ ಸಾಹುಕಾರನೂ ಹೊರಟುಹೋದರು.

ಸಾಹುಕಾರನ ಮನೆ ಅರಮನೆಯಂತಿತ್ತು. ಅವನಿಗೆ ಒಬ್ಬ ವಯಸ್ಸಾದ ತಾಯಿ, ಒಬ್ಬ ಹೆಂಡತಿ, ಒಬ್ಬಳೇ ಮಗಳು; ಪರಿವಾರ ಬಹಳ ಇತ್ತು. ಸಾಹುಕಾರನು ಈ ದೊಡ್ಡ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬೀದಿಯ ಕಡೆಯ ಒಂದು ಕೊಠಡಿಯನ್ನು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ ತೋರಿಸಿ, ನೀವು ಬೇಕಾದರೆ ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇರಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಅವನು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ ನೇಮಿಸಿದ ಕೆಲಸವೆಲ್ಲಾ ಇಷ್ಟೆ : ಅವರು ಇಷ್ಟ ಬಂದಾಗ ಪಿಟೀಲನ್ನು ಬಾರಿಸಬಹುದು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ ಈ ರೀತಿ ದೊಡ್ಡ ಮನೆಯಾಗಲಿ, ಈ ಐಶ್ವರ್ಯವಾಗಲಿ ಹೊಸತಲ್ಲ. ಇಂತಹದನ್ನು ಅವರು ನೋಡಿದ್ದರು. ಅದರಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಬೇಸರ, ಇಷ್ಟು ಹಣವಿರುವ ಮನುಷ್ಯರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಾವು ಬೇರೆಯ ಜಾತಿಯ ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ಮಾತನಾಡುವರು. ಎಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಧೋರಣೆಯನ್ನೂ ತೋರುವರು. ಅವರು ಸಾಹುಕಾರನಿಗೆ, “ಅಪ್ಪಾ, ನಾನು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ನಾನು ಪರದೇಶಿ. ಈಗ ಗೀತಗೋವಿಂದವನ್ನು ಬಾರಿಸುತ್ತೇನೆ ಕೇಳಿ, ಇನ್ನು ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಬಾ ಎಂದರೆ ಬರುತ್ತೇನೆ, ಆಗ ಕೇಳಿ,” ಎಂದರು. ಸಾಹುಕಾರನು ಕುಳಿತುಕೊಂಡು, ಈಗಲೇ ಬಾರಿಸಿ, ಎಂದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು, “ಸಾ ವಿರಹೇ ತವ ದೀನಾ,” ಎಂಬ ಗೀತವನ್ನು ಬಾರಿಸಿದರು.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಪಿಟೀಲು ನುಡಿಸುವುದರ ಸೊಗಸು ಹೀಗೆಂದು ನಾನು ಹೇಳಲಾರೆ. ಅವರು ತೊರೆಯಪುರದಲ್ಲಿ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನುಡಿಸುವಾಗ ಅದನ್ನು ನಾನು ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಇತರರು ಪಿಟೀಲು ಬಾರಿಸುವುದನ್ನೂ ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಎರಡಕ್ಕೂ ಇದ್ದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಒಂದು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಅವರು ನುಡಿಸುವುದು ಆಪ್ತನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಮನಸ್ಸಿನೊಳಗಣ ಮಾತಿನಂತೆ; ಇತರರು ಬಾರಿಸುವುದು ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ಉಪನ್ಯಾಸದಂತೆ. ಇತರರು ಪಿಟೀಲನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೌಶಲವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಇರುವ ಒಂದು ಸಾಧನವೆಂಬಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಇವರು ಅದು ತಮ್ಮ ದೇಹದ ಹೊರಗಣ ಧ್ವನಿಯೆಂಬಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಇವರು ನುಡಿಸುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಂತೂ ನಮಗೆ ಆ ಪಿಟೀಲು ಬೇರೆಯ ವಸ್ತು ಅದನ್ನು ಇವರು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಕೈಯಿಂದ ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಭಾವನೆಯೇ ಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಇತರರು ಸ್ವರವನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವರು. ಇವರನ್ನು ಸ್ವರ ತಾನೇ ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಬರುವಂತಿತ್ತು. ಅವರ ಮುಖದ ಮೇಲೊಂದು ಭಾವ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿರುವುದು. ‘ರಾಧೆ ನಿನ್ನ ವಿರಹದಿಂದ ದೀನಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ’ ಎಂಬ ಮಾತನ್ನು ದೇಶೀತೋಡಿಯಲ್ಲಿ ನುಡಿಸುತ್ತಿರಬೇಕಾದರೆ ಅವರ ಮುಖದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅತಿಶಯವಾದ ದೈನ್ಯ ತೋರುವುದು; ಆ ಸ್ವರ ಅಯ್ಯೋ ಎಂದು ಕನಿಕರವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವಂತೆ ನುಡಿಯುವುದು. ಮುಖ್ಯ ಅವರು ಪಿಟೀಲು ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆ ನಾನು ಈಚೆಗೆ ಯಾರಿಂದಲೂ ಕೇಳಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಸಂಗೀತಗಾರನು ಗಾನವನ್ನು ಅಂತರ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವರ ಪೂಜೆಗೆಂದು ಉಪಯೋಗಿಸುವನೋ, ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೆಂದು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಈ ರೀತಿಯ ಸೊಗಸು ಲಭ್ಯ. ಯಾವನು ಗಾನ ದೊಡ್ಡದು ತಾನು ಅಲ್ಪನೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವನೋ ತಾನು ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ವಾಂಸ ತನ್ನ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಗಾನವು ಸಾಧನ ಎಂದು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಈ ರಸವು ಸಾಧ್ಯ. ಸಂಗೀತಗಾರರಿಗೆ ಸಂಗೀತದ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ನಾನು ಯಾವೂರ ದಾಸಯ್ಯೆ? ಆದರೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಬಾರಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಸಭೆಯ ಪಂಡಿತರೂ ಪಾಮರರೂ ಮೈಮರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆ ಈಚೆಗೆ ಇತರರು ಬಾರಿಸಿದಾಗ ಮೈಮರೆತದ್ದನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿದ್ದೆ. ಆ ದಿನ ಸಾಹುಕಾರನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ‘ಸಾ ವಿರಹೇ ತವ ದೀನಾ’ ಎಂದು ಪಿಟೀಲಿನಲ್ಲಿ ರಾಧೆಯ ದೈನ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದಾಗ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನ ಚಿರವಿರಹದಿಂದ ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವ ದುಸ್ಸಹವಾದ ದುಃಖ ಅಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯಾಗಿ ಹರಿದಂತೆ ತೋರಿತು. ಸಾಹುಕಾರ ಕಣ್ಣಲ್ಲಿ ನೀರು ಸುರಿಸಿದನು. ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಬಂದು ಅಲ್ಲೇ ಕುಳಿತು, ನಮ್ಮಪ್ಪ ಭೇಷ್ ಬಾರಿಸಿದಿರಿ ಎಂದಳು. ಅವರ ಮಗಳು ಬಂದು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರ ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತು ಇದೇನು ವಿಚಿತ್ರ ಎಂದು ನೋಡುವಳೆಂಬಂತೆ ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಮುಖವನ್ನು ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಪಿಟೀಲಿನ ಮೇಲೆ ಅವರ ಕೈ ಆಡುವುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಇದ್ದಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೂ ಆ ದಿನ ಅದುವರೆಗೆ ಬಹಳ ದಿನ ಬಾರದೇ ಇದ್ದ ಗಾನಶಕ್ತಿ ಬಂದಿತ್ತು. ವಿರಹದಿಂದ ವ್ಯಥೆಪಡುತ್ತಿದ್ದವಳು ರಾಧೆಯಲ್ಲ ; ತಾವು ಮಾನವರೆಲ್ಲ ಈ ವಿರಹದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ಅದರ ಜ್ಞಾನ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಸಂಸಾರವೇ ಈ ವಿರಹ. ತಾವು ತಮ್ಮ ದೇವರನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತ ಅವನನ್ನು ಕಾಣದೆ

ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಕ್ಲೋಭೆಯೇ ಈ ಸಂಸಾರ ದುಃಖ. ಅವನನ್ನು ಕಂಡ ಒಂದೆರಡು ಗಳಿಗೆಗಳಲ್ಲಿ ತಾವು ಸುಖವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಅರುವತ್ತು ವರುಷದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಂಡಂತೆ ಆದದ್ದು ಆ ಎರಡು ಮೂರು ಕ್ಷಣ ಮಾತ್ರ. ಅದೂ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಹಾಗೆ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ ಈ ಜೀವನ ಬಹು ಬೇಸರವಾಗಿ ಕಂಡಿತು. ದೇವರು ತಮ್ಮನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಇರು ಎಂದು ಹೇಳಿ ತಾನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿಲ್ಲದೆ ಮರೆಯಾಗಿರುವನು. ಈ ಬಾಳು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಅಲ್ಲವೆ ಅವನನ್ನು ಸೇರುವುದು? ಅವರು, ದೇವರೇ ಎಂದಿಗೆ ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುವೆ ಎಂದುಕೊಂಡರು. ನಿನ್ನ ವಿರಹದಿಂದ ನಾನು ದೀನನಾಗಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ನುಡಿಸಿದರು. ಸಾಹುಕಾರ ಸುಖದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ಹೆಂಡತಿ ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದಳು. ಮಗಳೂ ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದಳು. ಇಂಥ ಸಂತೋಷದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂತ ಸಂತೋಷವಿಲ್ಲದ ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ತನ್ನನ್ನೇ ಅರಿಯದ ಒಂದು ಉತ್ತಾನತೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಉತ್ತಾನತೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರ ಆ ಗಾನದಲ್ಲಿ ಮಿಂಚಿನ ಬಳ್ಳಿಯಂತೆ ರೂಪವನ್ನು ತಳೆಯಿತು. ಅವರ ಹೃದಯದ ದೈನ್ಯ ಆ ಇತರ ಹೃದಯಗಳನ್ನು ಆವರಿಸಿ ಲೋಕವೆಲ್ಲ ಈ ವಿರಹ ದೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಮರುಗುತ್ತಿದೆಯೋ ಎಂಬಂತೆ ತೋರಿತು.

ಹಾಡು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಮತ್ತೆ ಬರುತ್ತೇನೆಂದು ಹೊರಟು ಹೋದರು. ಆ ದಿನ ಅವರಿಗೆ ಏನೂ ಬೇಕು ಎನ್ನುವಂತೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಸಮೀಪದ ಒಂದು ದೇವಾಲಯದ ಬಳಿ ಕುಳಿತು ತಮ್ಮ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನೆಲ್ಲ ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸುತ್ತಾ ದೇವರೇ ಕೃಪೆಮಾಡು, ದೇವರೇ ಕೃಪೆಮಾಡು, ಏನು ಮಾಡುವುದೆಂದು ತೋರಿಸು, ಈ ಅತಿ ಘೋರವಾದ ಬೇಸರವನ್ನು ಹೋಗುವಂತೆ ಮಾಡು, ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಅಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ದೈನ್ಯರ ಸಕಟಾಹದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಸಣ್ಣ ಒಂದು ರಂಧ್ರವನ್ನು ಕೊರೆದ ಹುಡುಗನಂತೆ ಆದರು. ಇಷ್ಟು ಯೋಚನೆಗೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲವೆಂದು ತನಗೆ ತಾನೇ ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿಕೊಂಡರೂ ದೈನ್ಯ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಅವನ್ನು ಆವರಿಸಿತು. ಭಗವಂತನು ಮಾನವನ ಆತ್ಮವನ್ನು ತನ್ನ ಬಳಿಗೆ ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಹೀಗೆಯೇ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಸರಿಯಾದ ಸಮಯವನ್ನು ನೋಡಿ, ಕಷ್ಟವನ್ನೋ ಸುಖವನ್ನೋ ಕೊಟ್ಟು ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವಂತೆಯೂ ತನ್ನನ್ನು ನಂಬುವಂತೆಯೂ ಮಾಡಿ, ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಈ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಈ ನಂಬಿಕೆಯೂ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಅವಿಭವಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವನು. ಈ ದಿನ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ ಈ

ದೈನ್ಯದ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ತುಂಬಿಹೋಯಿತು.

ಈ ರಾತ್ರಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ ಒಂದು ಕನಸಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ತಾವು ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತೆಯೂ ತಮ್ಮ ತಾಯಿತಂದೆಗಳ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೂ ತೋರಿ ಅವರು ಅರ್ಧರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚಿತ್ತು. “ಇದೇನು ಸ್ವಪ್ನ ಅರವತ್ತು ವರ್ಷದ ಮುದುಕನಾದೆ. ನಾಟಕ ಮುಗಿಯುತ್ತಾ ಬಂತು. ಈಗ ತಂದೆತಾಯಿಗಳ ಭ್ರಾಂತಿ ಏನು ಇದು,” ಎಂದು ಆ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಆದರೆ ಆ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನು ಯಾವ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು? ಹಾಗೆಯೇ ಅದೇ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಮಲಗಿದರು. ಆಗ ಅವರಿಗೆ ಆ ಮುದುಕಿ ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಜ್ಞಾಪಕ ಬಂದಿತು. “ಪರದೇಶದಲ್ಲಿದ್ದೀಯೆ. ಕಾಯಿಲೆ ಬಿದ್ದರೆ ಕೇಳುವವರು ಯಾರು? ಸತ್ತರೆ ಸುಡುವವರಿಲ್ಲ. ಹೆಣ ನಾಯಿ ಪಾಲಾಗುತ್ತದೆ.” ಅದರೊಂದಿಗೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ, ಏನಾದರೂ ಸರಿ, ಒಡನೆಯೇ ಊರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಸೇರಬೇಕು, ಎಂದು ತೋರಿತು; ಹೋಗಬೇಕೆಂಬ ಆಸೆ ಬಹುವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಅವರು ಸಾಹುಕಾರನ ಮನೆಗೆ ಹೋದಾಗ ಸಾಹುಕಾರ ಇನ್ನೂ ಮನೆಗೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಯ ಯಜಮಾನಿ ಇವರನ್ನು ಕುಳ್ಳಿರಹೇಳಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣ್ಣುಹಂಪಲನ್ನು ಎದುರಿಗಿಟ್ಟು ಒಂದು ಬಟ್ಟಲು ಹಾಲನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಿ, ಸಾಹುಕಾರರು ಬರುತ್ತಾರೆ ಎಂದಳು. ಅವರ ಮಗಳು ಬಂದು ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತು, ಹಣ್ಣು ತೆಕ್ಕೊಳ್ಳಿ, ಎಂದು ಹಣ್ಣನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಟ್ಟಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ತನ್ನ ಮಗು ಹಾಗೆ ಎತ್ತಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಜ್ಞಾಪಕ ಬಂದು ಒಡನೆ ಬಹಳ ಖೇದವುಂಟಾಯಿತು. ಇಂದು ಏಕೋ, ಮರೆಯೋಣವೆಂದರೆ ಬಿಡದೆ, ಜ್ಞಾಪಕ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭಗಳೇ ಬರುತ್ತಿವೆಯಲ್ಲ ಎಂದು ಅವರು ಇಲ್ಲಿಂದ ಎಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಆದರೆ ಅಷ್ಟು ಬೇಗನೆ ಹೊರಡಬೇಕು ಎಂದುಕೊಂಡರು. ಸಾಹುಕಾರನು ಬಂದಮೇಲೆ ಇವರು ಗೀತೆಗೋವಿಂದದ ಗೀತವೊಂದನ್ನು ನುಡಿಸಿದರು. ಸಾಹುಕಾರನಿಗೆ ಪರಮಾನಂದವಾಯಿತು. ಅವನು, ಅಯ್ಯಾ ನೀವು ಇಲ್ಲೇ ನನ್ನ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಸಂಬಳಕ್ಕೆ ಇದ್ದುಬಿಡಿ ಎಂದು ಕೇಳಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಅದಕ್ಕೇನೂ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ನಾನು ಪರದೇಶಕ್ಕೆ ಬಂದು ಬಹಳ ವರುಷವಾಯಿತು. ಊರಿಗೆ ಹೋಗಬೇಕು ಎಂದರು. ಅನಂತರ ಸಾಹುಕಾರನು ಸಮಾಚಾರವನ್ನೆಲ್ಲಾ

ಕೇಳಿದನು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ, “ಹಾಗಾದರೆ ನೀವು ಊರಿಗೆ ಹೋಗುವುದೇ ಸರಿ. ನಿಮಗಾದಷ್ಟು ದಿನ ಇಲ್ಲಿದ್ದು ಆಮೇಲೆ ಹೋಗಿ,” ಎಂದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು “ಅಪ್ಪಣೆಯಾದರೆ ನನ್ನ ರೈಲ್ ಚಾರ್ಜಿಗೆ ಹಣ ಸಂಪಾದಿಸುವವರೆಗೆ ಇಲ್ಲಿದ್ದು ಆಮೇಲೆ ಹೊರಡುತ್ತೇನೆ,” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಸಾಹುಕಾರ, ಆಗಬಹುದು ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಇವರು ಪಿಟೀಲನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುವ ವೇಳೆಗೆ ಒಂದು ತಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಎಲೆ ಅಡಿಕೆ, ಒಂದು ಜೊತೆ ಪಂಚೆ, ಮೈಸೂರಿಗೆ ಒಂದು ಟಿಕೇಟು, ಒಂದು ನೂರು ರೂಪಾಯಿಯ ನೋಟು, ಇಷ್ಟನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದು ನಿಮಗೆ ಈ ದಿನ ಬಾರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆದರೆ ಬಾರಿಸಿ, ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಈಗಲೇ ಊರಿಗೆ ಹೊರಡಿ, ನನ್ನ ಅಡ್ಡಿ ಇಲ್ಲ ಎಂದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು, ನಾನು ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ಚಾಕರಿ ಮಾಡಿಲ್ಲ ಎಂದರು. ಸಾಹುಕಾರನು ಅವರಿಗೆ ಬಹಳ ಉಪಚಾರದ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳಿ, ನೀವು ಗೀತಗೋವಿಂದದ ಒಂದು ಚರಣವನ್ನು ನುಡಿಸಿದರೆ ನಿಮಗೆ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಕೊಟ್ಟರೂ ಕಡಿಮೆ, ಎಂದು ನುಡಿದು ಅವರನ್ನು ಅಂದೇ ಕೊಟ್ಟು ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಆ ನೂರು ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಮುದುಕಿಯ ಮಾತು ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿತ್ತು. ಸಾಯುವ ದಿನಕ್ಕೆ ಖರ್ಚಿನ ಹಣವನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅವರು ಖಂಡಿತ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಆದರೂ ಅವಳು ಕೊಡುತ್ತೇನೆಂದ ಐದು ರೂಪಾಯನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಮೈಸೂರಿನ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಟರು.

8

ಈ ವರ್ಣನೆಯಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಣ್ಣ ಸಾಲದೆಂದು ನಾನು ಬಲ್ಲೆ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರ ಜೀವನ ವಿಚಿತ್ರವಾದದ್ದು ಆದರೆ ಭಾವನೆಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನಾನು ಎಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟರೆ ತಾನೆ ಊಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ? ಮೂರು ದಿವಸದ ರೈಲು ಪ್ರಯಾಣ ಮುಗಿದು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಮೈಸೂರ ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ಬಂದರು. ಮದ್ದೂರು, ಮಂಡ್ಯ, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣ, ಪಶ್ಚಿಮವಾಹಿನಿ ಎಷ್ಟು ಸುಖವಾದ ಹಸರುಗಳು. ಆದರೆ ಪಿಟೀಲಿನ ದೀನ ಸ್ವರದಂತೆ ಅವು ಇವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ದುಃಖಮಿಳಿತವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಂದವು. ಅಂದು ಈ ಊರುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಹೋದ ಅವಸ್ಥೆ ಏನು? ಇಂದು ಮತ್ತೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ರೀತಿ ಏನು? ಆಗ್ಗೆ ಈಗ್ಗೆ, ಅದೂ ಇದೂ

ಒಂದೇ ಜೀವನವೇ, ಎರಡು ಬೇರೆಯವೇ, ಎನ್ನುವಷ್ಟು ಅಂತರ ಕಳೆದುಹೋಗಿತ್ತು. ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವವನಂತೆ ಅವರು ಮೈಸೂರಿನ ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ಸೇರಿದರು. ಸೀಮೆಯ ಕಥೆಯೇ ಬೇರೆಯಾದಂತೆ ರೈಲಿನ ಮಾತುಗಳಿಂದ ತಿಳಿದರು. ಮೊದಲೆತ್ತಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಆಗ ಮೈಸೂರಿಗೆ ರೈಲು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ರೈಲು ಮೈಸೂರಿನ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಹೊರಟು ಹೋಗಿತ್ತು. ಆಗ ಯುವರಾಜರಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀ ಚಾಮರಾಜ ಒಡೆಯರವರು ಈಚೆಗೆ ರಾಜ್ಯವಾಳಿ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಮಕ್ಕಳಂತೆ ರಕ್ಷಿಸಿ ಕೆಲವು ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆ ದೈವಾಧೀನರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಅವರು ಕಲಿಕತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೇಳಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿ ಈಗ ಅವರ ಹಿರಿಯ ಮಕ್ಕಳು ರಾಜ್ಯವಾಳುವುದನ್ನು ಬಲ್ಲರು. ಆದರೆ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಈ ಯುಗವೇ ಬೇರೆ ಎಂಬಂತೆ ತೋರಿತು. ಹೋಯಿತೆಂದು ತೋರಿದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ನೆನೆಸೆದುದು ಅವರು ಮರುಗಿದರು. ಆಮೇಲೆ, ನಾನು ಈ ರೀತಿ ಯೋಚನೆ ಮಾಡುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಸನ್ಯಾಸಿಯಂತೆ ಇದ್ದುಬಿಡಬೇಕು, ಎಂದು ಆ ಯೋಚನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು. ಮೈಸೂರಿನ ಹತ್ತಿರ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಹಾಗೆ, ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ಜೀವಂತವಾಗಿರಬಹುದೇ, ಇದ್ದರೆ ಹೋಗಿ ನನ್ನ ತಪ್ಪನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುವುದು, ಮಗುವಿನಂತೆ ಅವರ ಸೇವೆಗೆ ನಿಲ್ಲುವುದು ಎಂದುಕೊಂಡರು. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತಡೆಯಲಾರದೆ ಎರಡು ತೊಟ್ಟು ನೀರು ಉಕ್ಕಿತು. ಈ ಯೋಚನೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿ ರೈಲು ನಿಂತಿತು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ರೈಲಿನಿಂದ ಇಳಿದು ಪಿಟೀಲನ್ನೂ ಪಂಚೆಗಳನ್ನೂ ಕಂಕುಳಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಊರೊಳಕ್ಕೆ ಹೊರಟರು.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಮೈಸೂರಿಗೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ವೈಶಾಖಮಾಸ. ಐದಾರು ದಿನಗಳಿಂದ ಸಂಜೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ಬಂದು ಆ ಉದಯದ ಆಕಾಶವು ಶುಭವಾಗಿತ್ತು. ಬೀದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ನೀರು ಹಾಕಿ ದೇವರ ಉತ್ಸವಕ್ಕೆ ಸರಿ ಮಾಡಿದಂತಿತ್ತು. ಗಾಳಿ ತಣ್ಣಗೆ ದಕ್ಷಿಣದಿಂದ ಹರಿದುಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಎಲೆ ತುಂಬಿದ್ದ ಮರಗಳ ಮೇಲೆಲ್ಲಾ ನೂರಾರು ಹಕ್ಕಿಗಳು ಕುಳಿತು ಬಹು ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ಕಲಕಲ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದವು. ಅಂದವಾದ ಉದಯ. ಆನಂದವನ್ನು ಕೋ ಎಂದು ಸಾವಿರ ಕೈಗಳಿಂದಲೂ ನೀಡಿಕೊಡುತ್ತಿರುವ ಬಾಲಸೂರ್ಯ. ಇವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಆನಂದ ಉಕ್ಕಿಬರುವಂತೆ ಎದ್ದು ಪುನಃ ಕುಗ್ಗಿತು. ಹಿಂದೆ ಇಂಥ ಎಷ್ಟು ಉದಯಗಳಲ್ಲಿ ತಾವು ಎದ್ದು ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗೆ ಹೋಗಿ ಪ್ರಾತಃಕರ್ಮಗಳನ್ನು

ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಹೀಗೆ ಬೀಸುವ ತಂಗಾಳಿಗೆ ಮೈಯೊಡ್ಡಿ ಆನಂದದಿಂದ ಮನೆಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದರು! ಆಗ ಈ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸಂಗತಿ ವರೇಕು ಆ ರಾಗದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಸಂಗತಿ ವರೇಕು ಎಂದು ಎಷ್ಟು ಯೋಚನೆ! ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದ್ದಂತೆ ಸಂಭ್ರಮ. ಆ ಹುಮ್ಮಸ್ಸು ಇನ್ನೆಲ್ಲಿ? ಜೀವನವು ಆಗ್ಗೆ ಇವರನ್ನು ಆಗ ತಾನೆ ಆಟಕ್ಕೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ಆಟ ಮುಗಿದಿತ್ತು. ಆ ಆಟ ಇಂಥ ಬೇಸರದ ಆಟವೆಂದು ಆಗ ಯಾರಾದರೂ ಹೇಳಿದ್ದರೆ ತಾವು ನಂಬುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಏನೋ ಇನ್ನು ಈ ಯೋಚನೆಗಳೇಕೆ? ಇನ್ನು ತಮ್ಮ ಮಾತೇನು? ತಾವು ಸುಖಪೆಟ್ಟರೆಷ್ಟು? ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆಷ್ಟು? ಇಗೋ ಆಗ ಇದ್ದ ನೂರು ಜನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಈಗ ಇನ್ನು ನೂರು ಜನ ಇದಾರೆ. ತನಗೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಬೇರೆ ಹತ್ತು ಜನ ಇದಾರೆ. ಈ ಬಾಲ ಸೂರ್ಯನು ನೀಡುವ ಆನಂದವೂ ಈ ಬಾಲಸೂರ್ಯಸದೃಶನಾದ ರಾಜನು ಕೊಡುವ ಆಶ್ರಯವೂ ಈ ಊರಿನ ಬಹು ವಿಧವಾದ ಜೀವನವೂ ಈಗ ಬೇರೆಯ ಜನಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯದು. ತನಗೆ ಇಲ್ಲದೇ ಹೋದ ಸುಖ ಇವರಿಗೆ ಉಂಟಾಗಲಿ, ಹೀಗೆಂದುಕೊಂಡು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ತಮ್ಮ ತಂದೆಯ ಮನೆಯಿದ್ದ ಅಗ್ರಹಾರದ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಸೇರಿದರು. ಮನೆಯ ಹತ್ತಿರ ಬಂದಾಗ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಾವಿರಾರು ಯೋಚನೆ ಬಂದು ಪರದಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ಎಲ್ಲಿಯೋ ಜ್ಞಾನವಾಗಿರುವಂತೆ ಅವರು ಬಂದು ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ಜಗಲಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತರು. ಇನ್ನೂ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲು ತೆರೆದಿರಲಿಲ್ಲ. ರೈಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಜಾಗ್ರತೆಯಾಗಿಯೇ ಸೇರಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಜನವೂ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಓಡಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಯಾರೋ ಮನೆಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಆ ಕಡೆ ತಲೆ ತಿರುಗಿಸಿ ನೋಡಿದರು. ಯಾವುದೋ ಹೊಸ ಮುಖ. ಯಾರೋ ಮುದುಕ ಪಿಟೀಲು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನು ಹತ್ತಿರ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಮನೆಯ ಮನುಷ್ಯ, ಯಾರಪ್ಪಾ ಅದು, ಎಂದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಹಠಾತ್ತಾಗಿ, ನಾವು ಪರಸ್ಥಳ ಎಂದರು. ಈ ಮಾತನ್ನು ನನಗೆ ಏಳೆಂಟು ವರುಷಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಹೇಳಿದರು: “ನೋಡಿ, ಅವರು ಕೇಳಿದ ಕ್ಷಣ ಹಾಗೆಂದುಬಿಟ್ಟೆ ಅಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದದ್ದು; ಇವತ್ತೆಂದು ವರುಷವಾದ ಮೇಲೆ ಮನೆಬಿಟ್ಟು ಹೋದದ್ದು, ಕೊಂಚ ವರುಷ ಬೇರೆ ಊರಿಗೆ ಹೋಗಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದದ್ದು ಇಲ್ಲವಾಯಿತೆ? ಆದರೂ ಕೇಳಿದ ಒಡನೆಯೇ ಪರಸ್ಥಳ ಎಂದುಬಿಟ್ಟೆ ಒಂದು

ಕ್ಷಣದ ಮೇಲೆ, ಎಲಾ ಏನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ. ಇದು ಪರಸ್ಥಳ ಎಂದರೆ ಏನು ಕಲಿಕೆ ಸ್ಥಳವಾಯಿತೇ, ದೇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಈ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಬಂದಿರೋದಾಯಿತು. ತಿರುಗಿ ಪರಶಿವನ ಹತ್ತಿರ ಹೋದಾಗ ದ್ವಾರಪಾಲಕರು ಯಾರಪ್ಪಾ ಅದು ಎಂದರೆ ನಾನು ಪರಸ್ಥಳ ಎಂದರೆ ಏನು ಗತಿ, ನಿನ್ನ ಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಹೋಗು ಎನ್ನಬಹುದಲ್ಲಾ ಅವರು; ಈ ಪ್ರಪಂಚವೇ ನಮ್ಮೂರು ಅಂತ ನಾನೇ ಹೇಳಿದ ಹಾಗಾಗುತ್ತೆ ಎಂದುಕೊಂಡೆ, ಆಮೇಲೆ ತಿರುಗಿ ತೋರಿತು, ಮೈಸೂರು ಪರಸ್ಥಳ ಎಂದೆ, ಕಲಿಕೆ ಸ್ಥಳ ಅನ್ನಲಿಲ್ಲವಲ್ಲ, ಮೈಸೂರೂ ಪರಸ್ಥಳವೇ ಕಲಿಕತೆಯೂ ಪರಸ್ಥಳವೇ, ಸ್ಥಳ ಯಾವುದು ಎಂದರೆ ಕೈಲಾಸ ಎನ್ನುವುದು ಎಂದುಕೊಂಡೆ.” ಪ್ರಾಯಶಃ ಆ ದಿನದ ಅವರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿದವರಿಗೆ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ನೀರು ಬರಬೇಕು. ಮನೆಯಾತ ಮತ್ತೆ ಬಾಗಿಲನ್ನು ಮುಂದೆಕಿಟ್ಟು ಒಳಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಈ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರೋ ಹೊಸಬರಿದಾರೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಹಾಗೆಯೇ ಹೊರಟು ಕರುಹಟ್ಟಿಯ ಬಳಿ ಬಾಗಿಲು ಬೀಗ ಹಾಕಿದ್ದ ಒಂದು ಮನೆಯ ಜಗಲಿಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡರು. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಮನೆಯ ಬಳಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಯಾರನ್ನೋ ಕುರಿತು, ಅಪ್ಪಾ ಇಲ್ಲಿ ಪುರಾಣದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಅಂತ ಇದ್ದರು. ಅವರ ವಿಚಾರ ಏನು, ಎಂದರು.

“ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ತೀರಿಹೋಗಿ ಬಹಳ ವರುಷವಾಯಿತು.”

“ಅವರ ಮನೆಯವರು ಎಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ?”

“ಅವರ ಮನೆಯವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ.”

“ಅವರ ಹೆಂಡತಿ?”

“ಅವರೂ ತೀರಿಹೋದರು.”

“ಅವರ ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು ಇಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಇದ್ದರಂತಲ್ಲಾ?”

“ಒಬ್ಬಕ್ಕೆ ತೀರಿಹೋದರು. ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಅವರ ಮಗನ ಹತ್ತಿರ, ಅದೆಲ್ಲೋ ಅವರಿಗೆ ಕೆಲಸವಿದೆಯಂತೆ, ಅಲ್ಲಿ ಇದಾರೆ. ನಾವು ಈ ಮನೆಯನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಂಡೆವು.”

ತಂದೆತಾಯಿಗಳು ತೀರಿಹೋಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ಅಕ್ಕಂದಿರೂ ಏನೇನಾದರೋ

ಎಂದೂ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಮೊದಲೇ ನಿರಾಶರಾಗಿದ್ದರೂ ಇಲ್ಲಿ ಕೇಳಿದ ಒಂದೊಂದು ಮಾತೂ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಒಂದೊಂದು ವಜ್ರದ ಪೆಟ್ಟಿನಂತೆ ಬಿತ್ತು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಅವರು ಮಂಕನಂತೆ ಕೆರೆಯ ಕಡೆ ಹೊರಟರು. ಮೈಸೂರು ಪರಸ್ಥಳವಲ್ಲದೆ ಇನ್ನೇನು? ಬೆಳೆದ ಕಡೆ ನಾವೇನು ಬೇರುಬಿಟ್ಟರುತ್ತೇವೆಯೇ? ಜನರಲ್ಲಿ ಬಾಳಿ ಅವರ ಮನ್ನಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ನಮ್ಮ ಜೀವನದ ಬೇರು ಬೇರೆ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಸೇರುವ ಹಾಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳ. ತಿಳಿದ ಜನ ಇಲ್ಲದ ಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಊರೂ ಪರಸ್ಥಳವೇ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಕೆರೆಗೆ ಹೋಗಿ ತಲೆಗೆ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿ ತಂದೆಗೆ ತರ್ಪಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಾಯಿಗೂ ಒಂದು ತರ್ಪಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಇದೇ ನಾನು ನಿಮ್ಮ ಮಗನಾದುದಕ್ಕೆ ನಿಮಗೆ ಮಾಡಿದ ಶುಕ್ರೂಷೆ. ಉತ್ತರಕ್ರಿಯೆ, ಎಂದುಕೊಂಡು ತೊರೆಯಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದೇ ನಂಜನಗೂಡಿಗೆ ಹೋಗುವುದೇ ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ, ನಂಜನಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಜನಸಂದಣಿ, ತೊರೆಯಪುರದಲ್ಲಿ ಗಲಾಟೆಯಿಲ್ಲ ನಾರಾಯಣ ಗೋವಿಂದ ಎಂದುಕೊಂಡು ನೆಮ್ಮದಿಯಾಗಿರಬಹುದು. ಇನ್ನು ನನಗೆ ಆಗಬೇಕಾದುದೇನು, ಎಂದುಕೊಂಡು ತೊರೆಯಪುರವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಯಾಣ ಮಾಡಿದರು.

9

ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ತೊರೆಯಪುರದಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರು ವರ್ಷ ಇದ್ದರು. ಕೊನೆ ಕೊನೆಗೆ ಅವರ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಈ ಅಶಾಂತಿಯೆಲ್ಲಾ ವಾಸಿಯಾಗಿಹೋಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಅವರು ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳಾದರೆಂದೇ ನನ್ನ ಭಾವನೆ. ಯಾರಿಗೂ ಒಂದು ಕೆಟ್ಟ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳದೆ, ಯಾರಿಂದಲೂ ಒಂದಿಷ್ಟನ್ನು ಬೇಕೆಂದು ಕೇಳದೆ, ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಇದು ಕುಂದು ಇದು ಕೊರತೆ ಎಂಬ ವ್ಯಥೆಯನ್ನು ಕಾಣದೆ, ಸರ್ವದಾ ಶಾಂತಿಭಾವದಿಂದ ದೇವರ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿದ್ದವರು ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳಲ್ಲದೆ ಏನು? ಆದರೆ ಅವರು ವೇಷದಲ್ಲಿ ಈ ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಯಂತೆ ಇದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಲಾರೆ. ಕೊನೆಗೂ ಪಿಟೀಲನ್ನು ಬಾರಿಸುತ್ತಾ ಇದ್ದರು. ಕೆಲವರಿಗೆ ಪಾಠ ಹೇಳುವರು. ಒಂದು ಮನೆಯೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಮಲಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಜಗಲಿ. ಇನ್ನು ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೆ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಮುಂಭಾಗ. ಒಂದು ಜಗಲಿಯ ಮೇಲೆ ಇದ್ದಾಗ ಮಳೆ ಇರಿಚಲು ಬಡಿದರೆ ಅದರ ಮುಂದುಗಡೆಯ ಮನೆಯ ಜಗಲಿಗೆ ಹೋಗುವರು. ಹೀಗೆ ಹದಿಮೂರು ವರುಷ ಇವರು

ತೊರೆಯಪುರದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೊಂಚ ದಿನದಲ್ಲೇ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರನ್ನು ಕಂಡರೆ ಊರಿನ ಜನಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಪ್ರೀತಿ, ಗೌರವ. ಎಲ್ಲರೂ ಅವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಕೈಲಾದ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ನೋಡುವರು. ಆದರೆ ಅವರಿಗೆ ಬೇಕಾದದ್ದು ಏನಿತ್ತು? ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ತೃಪ್ತಿಗಾಗಿ ನಾವು ಅವರಿಗೆ ಏನಾದರೂ ಕೊಡಬೇಕೇ ಹೊರತು ಅವರಿಗೆ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ತೊರೆಯಪುರದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ಯೋಗಿಯಂತೆ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊನೆಗೆ ದೇವರ ಪಾದಾರವಿಂದವನ್ನು ಸೇರಿದರು. ಅಲ್ಲಿ ಅವರಿದ್ದ ರೀತಿಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಹೇಳಿದರೆ ಈ ಕಥೆ ಮುಗಿಯಿತು.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ತೊರೆಯಪುರಕ್ಕೆ ಆ ದಿನ ಮಧ್ಯಾಹ್ನ ಬಂದು ಸೇರಿದರು. ತೊರೆಯಪುರ ಒಂದು ತಾಲ್ಲೂಕು ಸ್ಥಳ. ನದೀ ತೀರ; ಒಳ್ಳೆಯ ಅಗ್ರಹಾರ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಶ್ರೇಣಿ, ದೊಡ್ಡ ದೇವಾಲಯ, ತಪಸ್ಸಿಗೆ ಸ್ಥಳ ಬೇಕಾದವರಿಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಸ್ಥಳ. ಅಂದಿನ ರಾತ್ರಿ ಅವರು ದೇವಾಲಯದ ಮುಂದುಗಡೆ ಹಾಗೆಯೇ ಮಲಗಿಕೊಂಡರು. ರಾತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕಾರು ಸಲ, ನಾನು ಕೇವಲ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದಾದೆ, ಎಂದು ಕತ್ತಲಲ್ಲಿ ಮಗು ಭಯಪಡುವಂತೆ ಭಯಪಟ್ಟು ನಿದ್ರೆಯಿಂದ ಎದ್ದರು. ನಾಲ್ಕು ಸಲವೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ, “ಈ ಭಯ ಸರಿಯಲ್ಲ. ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದವರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ದಿಕ್ಕು ದೇವರು. ನನಗೆ ಆಗಬೇಕಾದದ್ದೇನು? ಭಯವೇನು? ನಾರಾಯಣಾ ಎನ್ನುತ್ತಾ ನಿಶ್ಚಿಂತನಾಗಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯುವುದೊಂದೇ ಈಗ ಕೆಲಸ. ನಾನು ಇತರರಂತೆ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂದು ಬೇಕಾದರೆ ದುಃಖಪಡಬೇಕಲ್ಲದೆ ಇನ್ನು ಯಾವ ಕಾರಣವೂ ಇಲ್ಲ ದುಃಖಕ್ಕೆ, ಇತರರಂತೆ ಇದ್ದದ್ದೂ ಆಯಿತು. ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ನೋಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಇತರರು ಇನ್ನೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆ. ನನಗೆ ಅದು ತಪ್ಪಿತು. ಅವರ ಬದುಕು ಹಾಗೆ. ನನ್ನ ಬದುಕು ಹೀಗೆ. ಇದು ದೇವರ ಇಚ್ಛೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಯೋಚನೆಯೇಕೆ?” ಎಂದುಕೊಂಡರು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಎದ್ದಾಗ ರಾತ್ರಿಯ ಯೋಚನೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಿದ್ದ ವ್ಯಥೆಯಿಂದ ಕುಗ್ಗಿ ಹಾಗೆಯೇ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತು ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಆಮೇಲೆ ನದಿಗೆ ಹೋಗಿ ಉದಯದ ಆಹ್ಲಾಸಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಮುಂದುಗಡೆಯೇ ಸುಮ್ಮನೆ ಕುಳಿತರು.

ಊರಿನ ಜನ ನದಿಗೆ ಬಂದ ಕೆಲವರು ಹತ್ತಿರ ಪಿಟೀಲನ್ನೂ ಒಂದೆರಡು ಬಟ್ಟೆಯನ್ನೂ ಇರಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತಿರುವ ಈ ಸೋತ ಮುಖದ ಮುದುಕನನ್ನು ನೋಡಿ ಇವನ್ಯಾರೋ, ಪಾಪ, ಎಂದುಕೊಂಡು ಹೋದರು. ಅದು

ಯಾವುದನ್ನೂ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಗಮನಿಸಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗ ಬಂದನು. ಅವನು ಆ ಊರ ವೇಶ್ಯೆಯೊಬ್ಬಳ ಮಗ. ಅವನಿಗೆ ಸಂಗೀತ ಸ್ವಲ್ಪ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವನು ಪಿಟೀಲನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ಬಾರಿಸಬಲ್ಲನು. ಅವನು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದ ಪಿಟೀಲನ್ನು ನೋಡಿ ಹತ್ತಿರ ಬಂದು ಬಹಳ ಧಾರಾಳವಾಗಿ, “ಯಾವ ಊರು ಸ್ವಾಮಿ ನಿಮ್ಮದು?” ಎಂದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಮಾತನಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಬಂದು ಹೋಗುವವರ ಹತ್ತಿರ ಮಾತನಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಆಗ ಸಹನೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹುಡುಗ ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಬಿಟ್ಟು ಏನು ಸ್ವಾಮಿ. ನಿಮ್ಮದು ಯಾವ ಊರು, ಎಂದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಬೇಸರದಿಂದ, ಯಾವುದೋ ಊರು, ಎಂದರು. ಹುಡುಗ ಈ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ ಹೊರಟು ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲೇ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಪಿಟೀಲನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ನೋಡಿದನು. ಒಳ್ಳೆಯ ಪಿಟೀಲು; “ಏನು ಸ್ವಾಮೀ, ಒಳ್ಳೇ ಪಿಟೀಲು, ಸ್ವಲ್ಪ ಬಾರಿಸಿ ನೋಡೋಣ,” ಎಂದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಮಾತನಾಡಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಕ್ಷಣ ಬಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹುಡುಗ, “ಸ್ವಾಮಿ, ಈ ಪಿಟೀಲು ನನಗೆ ಮಾರಿಬಿಡಿ. ಹದಿನೈದು ರೂಪಾಯಿ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ,” ಎಂದನು. ಈ ಮಂಕುಮುಖದ ಮನುಷ್ಯ ಪಿಟೀಲು ಏನು ಬಾರಿಸಿಯಾನು, ಎಲ್ಲೋ ಹೊಡೆದುಕೊಂಡು ಬಂದಿದಾನೆ, ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಿಕ್ಕಬಹುದು, ಎಂದು ಅವನ ಯೋಚನೆ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಮಾತನಾಡಲಿಲ್ಲ. ಹುಡುಗ ಮತ್ತೆ “ಏನು ಸ್ವಾಮೀ?” ಎಂದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು, “ಅಪ್ಪಾ ನಾನು ಬಾರಿಸೋದೂ ಇಲ್ಲ, ನಿನಗೆ ಮಾರೋದೂ ಇಲ್ಲ. ಸುಮ್ಮನೆ ಹೋಗು,” ಎಂದರು. ಅವರಿಗೆ ಬಹಳ ಬೇಸರ, ಹುಡುಗ, “ಇದ್ಯಾತರ ಮಾತು ಸ್ವಾಮಿ ಇದು? ಇಲ್ಲದೇ ಇದ್ದರೆ ಬಾರಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲದೇ ಇದ್ದರೆ ಬಾರಿಸೋನಿಗೆ ಕೊಡಬೇಕು. ಕಸುಬುದಾರನಲ್ಲದೇ ಇದ್ದರೆ ಪಿಟೀಲು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಏನು ಮಾಡೋದು?” ಎಂದು “ನೋಡಿ, ನಾನು ಬಾರಿಸುತ್ತೇನೆ,” ಎಂತ ಪಿಟೀಲಿನ ಮೇಲೆ ಕಮಾನನ್ನು ಎಳೆದು ಸ್ವಲ್ಪ ಭೈರವೀ ರಾಗವನ್ನಾರಂಭಿಸಿದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಕಲಾ ಉಪಾಸಕನ ಆವೇಶ ಬಂದಿತು. ಹುಡುಗನು ಬಾರಿಸಿ ಮುಗಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅವರು ಪಿಟೀಲನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಭೈರವಿಯನ್ನು ಬಾರಿಸಿದರು.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಇಂಥ ರಾಗಗಳನ್ನು ಬಾರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹಿಂದೂಸ್ತಾನೀ ವರೇಕು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಇದು ರಾಗಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಒಂದು ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಕಳೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಿತ್ತು. ಹುಡುಗ ಇವರ ಭೈರವಿಯನ್ನು ಒಂದು ನಿಮಿಷ ಕೇಳಿ,

“ಸ್ವಾಮಿ, ಷೋಕ್ ಮೇಲೆ ಬಾರಿಸುತ್ತೀರಾ, ಪಕ್ಕಾ ಕಸುಬುದಾರರು ನೀವು, ಭೇಷ್,” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಅವರು ಬಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದದನ್ನು ಆಮೇಲೆ ಸುಮ್ಮನೆ ನೋಡುತ್ತಾ ಕುಳಿತನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲೇ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಜನ ಬಂದು ಸೇರಿದರು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಜಾಗ್ರತೆ ರಾಗವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಪಿಟೀಲನ್ನೂ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನೂ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಎದ್ದು ಹೊರಟುಹೋದರು.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ ತಮ್ಮ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಅಸಮಾಧಾನ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟರೂ ತಾನು ಸಂಗೀತದ ಜಂಭವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಯಾವನೋ ಒಬ್ಬ ಹುಡುಗ ಬಂದು ಒಂದು ಹಾಸ್ಯದ ಮಾತನ್ನಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ತಾನು ಅದನ್ನು ಸಹಿಸಲಾರದೆ ತನ್ನ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆರಂಭ ಮಾಡಿದನಲ್ಲಾ, ಇದೇನು ಅವಿವೇಕ, ಎಂದು ಅವರಿಗೆ ಅಸಮಾಧಾನ ಹಿಂದಿನ ಬದುಕಿಗೆ ಎಲ್ಲವೂ ಹೋಯಿತು. ಹೆಂಡತಿ ಹೋದಳು. ಮಕ್ಕಳು ಹೋದರು. ತಾಯಿ ತಂದೆ ಅಕ್ಕ ಎಲ್ಲರೂ ಹೋದರು. ಈ ಪಿಟೀಲಿನ ಮೇಲೆ ಏನು ತನಗೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರೀತಿ? ಹೋದ ಎಲ್ಲದರ ಜೊತೆಗೆ ಇದೂ ಹೋಗಲಿ. ಇದು ಇದ್ದರಲ್ಲವೇ ಪಿಟೀಲು ನುಡಿಸೋಣ ಎಂಬ ಆಸೆ; ನುಡಿಸುವ ಜಂಭ? ಇದೂ ಹೋಗಲಿ. ಆಮೇಲೆ ಆ ವ್ಯಸನವೂ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆಂದು ಅವರು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ನಾನಘಟ್ಟ, ಅಲ್ಲಿ ಜನ ಬಹಳ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅವರು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಲ್ಲಿ ಇದ್ದ ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಹೊರಟುಹೋಗುವ ತನಕ ಕಾದಿದ್ದು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದ ವೇಳೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಿ ಪಿಟೀಲನ್ನು ಒಡೆಯೋಣ ಎಂದು ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಎತ್ತಿದರು; ಮನಸ್ಸು ಬಾರದೆ ತಡೆದು ಕುಳಿತರು. ಎರಡು ನಿಮಿಷ ಕಳೆದ ಮೇಲೆ, ಈ ಚಪಲವನ್ನು ಬಿಡಬೇಕು ಎಂದು ನಿರ್ಧರಿಸಿ ನೀರೊಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು, ದೇವರೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟೆ ಇದನ್ನೂ ಬಿಡುತ್ತೇನೆ, ನನಗೆ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಕೊಡು, ಎಂದು ಪಿಟೀಲನ್ನು ದೂರವಾಗಿ ನೀರೊಳಕ್ಕೆ ತೇಲಿಬಿಟ್ಟರು; ಇಲ್ಲಿಗೆ ಋಣ ಮುಗಿಯಿತು ಎಂದು ಸೋಪಾನದ ಮೇಲೆ ಬಂದು ಕುಳಿತು ತಡೆಯಲಾರದೆ ಅತ್ತುಬಿಟ್ಟರು. ಈ ಮಾತನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಆಮೇಲೆ ನನಗೆ, “ನನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಹೋದಾಗಲೂ ಮಕ್ಕಳು ಹೋದಾಗಲೂ ಕೂಡ ನಾನು ಅಷ್ಟು ಅಳಲಿಲ್ಲ ನೋಡಿ, ಹಾಗೆ ಅತ್ತುಬಿಟ್ಟೆ ನನ್ನ ಪ್ರಾಣ ತೆಗೆದು ಕಳಚಿ ಎಸೆದ ಹಾಗೆ ಆಗಿಹೋಯಿತು. ಆ ಪಿಟೀಲು ಎಸೆದಾಗ,” ಎಂದರು.

ಆ ದಿನ ಈ ವಿಶ್ವಜಿಜ್ಞಾಸು ಮುಗಿದಮೇಲೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಊರೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣ್ಣು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಂದು ದೇವರ ಎದುರಿಗೆ ಇಟ್ಟು ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಅದನ್ನು ತಿಂದು ಅಲ್ಲೇ ಇದ್ದರು. ಪಿಟೀಲು ಹೋಯಿತು. ಇನ್ನು ಇರುವುದು ಬಟ್ಟೆ ಮಾತ್ರ. ಅಂದಿನ ರಾತ್ರಿ ಅವರು ಮಲಗಿ ಮತ್ತೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಪಿಟೀಲನ್ನೇ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಹಿಂದಿನ ರಾತ್ರಿಗಿಂತ ಚೆನ್ನಾಗಿ ನಿದ್ರೆ ಹತ್ತಿತ್ತು. ರಾತ್ರಿ ಎಚ್ಚತ್ತಾಗ, “ನಾನು ಶುದ್ಧ ಬೆಪ್ಪು. ಪಿಟೀಲು ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದರೆ ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಒಂದು ದೇವರನಾಮವನ್ನು ನುಡಿಸಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಒಂದು ರಾಗ ಆಲಾಪನೆ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಈಗ ದೇವರಿಗೆ ಹೀಗೆ ಸೇವೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲದೇ ಹೋಯಿತು” ಎಂದುಕೊಂಡರು. ಬಂಗಾಳಕ್ಕೆ ಹೋದ ಹೊಸದರಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡ ಪಿಟೀಲು ಅದು; ಅನೇಕ ಕಚೇರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಾರಿಸಿದ್ದು; ತನ್ನ ಜೀವಮಾನವೆಲ್ಲಾ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದದ್ದು, ಅದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವರಿಗೆ ಮಮತೆ ಇದ್ದದ್ದು ಏನೂ ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಅವರು ಏಳುವುದು ಸ್ವಲ್ಪ ಸಾವಕಾಶವಾಯಿತು. ಎದ್ದು ನೋಡಿದರೆ ಪಿಟೀಲು ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ಇದೆ. ಇದೇನು ನಿದ್ರೆಗಣ್ಣು ಎಂದು ಕಣ್ಣೊರೆಸಿಕೊಂಡು ಮತ್ತೆ ನೋಡಿದರು. ಅದೇ ಪಿಟೀಲು; ತಮ್ಮ ಪಿಟೀಲು, ಇದೇನು ಮಾಯೆ ಎಂದು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಆಶ್ಚರ್ಯದಿಂದಲೂ, ಆದರೆ ಪಿಟೀಲು ಬಂದಿತಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಸಂತೋಷದಿಂದಲೂ, ಅದನ್ನು ಆದರದಿಂದ ಎತ್ತಿಕೊಂಡರು. ಆ ವೇಳೆಗೆ ಹಿಂದಿನ ದಿನ ಬಂದಿದ್ದ ಹುಡುಗ ಕಂಬದ ಮರೆಯಿಂದ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಅಡ್ಡಬಿದ್ದು ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ, “ನೀವು ನನಗೆ ಗುರುಗಳು. ನಾನು ನಿನ್ನೆ ತಮ್ಮನ್ನು ಹಾಗೆ ಮಾತನಾಡಿಸಿದ್ದು ತಪ್ಪು. ಇಂಥ ವಿದ್ಯೆ ಇದೆ ಎಂತ ತಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ತಪ್ಪು ಮಾಡಿಬಿಟ್ಟೆ. ಮಾಫ್ ಮಾಡಬೇಕು,” ಎಂದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು, “ನೀನೇನು ಹೇಳಿದೆಯಪ್ಪ. ನನ್ನನ್ನು ಏನೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ ಬಿಡು” ಎಂದರು. ಹುಡುಗ, “ಗುರುಗಳೇ, ನೀವು ಒಬ್ಬರೇ ಬಂದಿರುವಹಾಗಿದೆ. ಹತ್ತಿರ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಅಪ್ಪಣೆಯಾದರೆ ನಾನು ಹತ್ತಿರ ಇರುತ್ತೇನೆ, ಚಾಕರಿ ಮಾಡುತ್ತೇನೆ,” ಎಂದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು, “ಅಯ್ಯೋ, ನನಗೆ ಚಾಕರಿ ಯಾರೂ ಮಾಡಬೇಕಾದ್ದಿಲ್ಲವಪ್ಪಾ. ನಾನೇ ಗುಲಾಮ. ನನಗೆ ಚಾಕರರು ಯಾಕೆ?” ಎಂದರು.

ಈ ಹುಡುಗ ಈ ಪಿಟೀಲನ್ನು ಹೊಳೆಯಿಂದ ತಂದಿರಬೇಕು. ಇದನ್ನು ನನ್ನ ಹತ್ತಿರ ತಂದು ಇಟ್ಟವನು ಇವನೇ, ಇವನಿಂದ ನನಗೊಂದು ಉಪಕಾರವಾಯಿತು

ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರ ಮಾತು ಹಿಂದಿನ ದಿನದಷ್ಟು ಬರಟಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಸ್ವಲ್ಪ ಮಿದುವಾಗಿತ್ತು. ಅವರು ಹಾಗೆಯೇ ಕುಳಿತಿದ್ದರು. ಹುಡುಗನೂ ಕುಳಿತಿದ್ದನು. ಅವನನ್ನು ಹೊರಟುಹೋಗು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಅವರಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಬರಲಿಲ್ಲ. ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ, ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಹುಡುಗ, “ಸ್ವಾಮಿ, ನನ್ನ ಹೆಸರು ವೆಂಕಟರಮಣ ನಾವು ನಟುವರು, ನಿಮಗೆ ಇಷ್ಟವಿದ್ದಾಗ ತಿರುಗಿ ಬರುತ್ತೇನೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಏನಾದರೂ ಬೇಕಾದರೆ ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದರೂ ಸರಿಯೆ, ಬರುವವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಯಾರ ಕೈಯಲ್ಲಾದರೂ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದರೂ ಸರಿಯೆ, ತರುತ್ತೇನೆ,” ಎಂದು ಎದ್ದು ಹೊರಟನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ ಅವನನ್ನು ಇರು ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಒಂದು ಯೋಚನೆ. ಹೋಗಲಿ, ಯಾರು ಇನ್ನು ಗುರುತು ಪರಿಚಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತಿರುಗಿ ಕಷ್ಟಪಡುವವರು, ಎಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಯೋಚನೆ. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಅವರು ಏನೂ ಹೇಳದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಇದ್ದರು.

ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಮತ್ತೆ ವೆಂಕಟರಮಣ ಬಂದ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಸ್ನಾನ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ಆ ಮಧ್ಯೆ, “ಇದೇನು ವ್ಯರ್ಥ ಜನ್ಮ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಉಪಕಾರವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಹೋಗಬೇಕೇ, ಉಪಕಾರ ಬೇಡ, ಸಾಲ ತೀರಿಸುವುದೂ ಬೇಡವೇ, ಈ ಹುಡುಗ ನನಗೆ ಪಿಟೀಲನ್ನು ತಂದು ಕೊಡಬೇಕಾದದ್ದು ಏನಿತ್ತು. ಅವನಿಗೆ ಬದಲಿಗೆ ನಾಲ್ಕು ಪಾಠವಾದರೂ ಹೇಳಿ ಈ ಋಣ ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು,” ಎಂದು ಯೋಚನೆ ತಲೆದೋರಿತ್ತು. ವೆಂಕಟರಮಣ ಬಂದು ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ನಿಂತಿರಲು ಅವರು ಅವನಿಗೆ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಎಂದು ಸನ್ನೆ ಮಾಡಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ನೀಲಾಸಾನಿಯ ಜ್ಞಾಪಕದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಅವನ ಮೇಲೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚು ಆದರ. ಅವಳು ನಟುವಳು, ಈ ಹುಡುಗನೂ ನಟುವ. ಇಂಥ ಸಂಬಂಧಗಳಿಂದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಸ್ನೇಹ ಮೊಳೆಯುವುದು. ಅವರು ತಾವಾಗಿಯೇ ನೀನು ಪಿಟೀಲು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಾರಿಸುತ್ತೀಯೆ, ಎಂದರು. ಅವನು “ನಿಮ್ಮ ಅತಿರ್ವಾದ. ನಾಲ್ಕು ಸ್ವರ ಕಲಿತಿದ್ದೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ವಿದ್ಯದ ಮುಂದೆಯೇ? ಇಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ ನಿಮ್ಮ ಜೊತೆಗೆ ಬಾರಿಸುವವರು” ಎಂದನು. “ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದಾಗ ನನ್ನ ಪಿಟೀಲನ್ನು ತಂದು ನುಡಿಸು, ಕೇಳೋಣ.” “ಅಪ್ಪಣೆ, ಕೊಂಚ ದಿನ ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟರೆ ಗುರುಗಳ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಈ ಕಡೆಯವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸೋಲಿಸಿಬಿಡುತ್ತೇನೆ.” ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ

ಈ ಹುಡುಗನ ಉತ್ಸಾಹ ದೂರದ ಮೋಡದಲ್ಲಿರುವ ಗುಡುಗಿನ ಧ್ವನಿಯಂತೆ ತಮ್ಮ ಚಕ್ಕಂದಿನ ಉತ್ಸಾಹವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತಂದಿತು. ಅವರು ಏನೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ವೆಂಕಟರಮಣ, “ಊಟಕ್ಕೆ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ, ದಯಮಾಡಿಸಬೇಕು. ತಾವು ಸ್ಮಾರ್ತರು, ನಾನು ಸ್ಮಾರ್ತರ ಮನೆಯಲ್ಲೇ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಅವರು ಆಚಾರಶೀಲರು, ಅವರನ್ನು ದೀಕ್ಷಿತರು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಮನೆ” ಎಂದನು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಇದೇಕೋ ಸಾಲ ದೊಡ್ಡದಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿ ಬಂದಿದೆ ಎಂದುಕೊಂಡು, “ಅಪ್ಪಾ ನನಗಿದೆಲ್ಲಾ ಬೇಡ. ನಿನಗೆ ಬೇಕಾದಾಗ ಪಿಟೀಲು ತಾ. ಕಾಲುಗಂಟೆ ಬಾರಿಸು, ಕೇಳುತ್ತೇನೆ. ಇನ್ನೇನೂ ನಿನ್ನಿಂದ ಬೇಡ” ಎಂದರು. ವೆಂಕಟರಮಣ, ಇನ್ನೂ ಇವರಿಗೆ ಸಮಾಧಾನವಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಎದ್ದು ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಹೊರಟು ಹೋದನು.

ಆದರೆ ಹಿಂದಿನ ದಿನದ ತನ್ನ ನಡತೆಯಿಂದ ಈ ತರುಣ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರನ್ನು ಪುನಃ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕಿದ್ದನು. ಆ ದಿನ ಅವರು ಕೋಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೊರಟು ಹೋದಾಗ ಈತ ಏನು ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಎಂದು ಅವನು ದೂರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆಯೇ ಹೋದನು. ಅವರು ಪಿಟೀಲನ್ನು ಒಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ ನೋಡಿದ್ದು ನೀರಿನೊಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಪಿಟೀಲನ್ನು ತೇಲಿಸಿದ್ದು ಮೆಟ್ಟಲ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಸುಮ್ಮನೆ ಅತ್ತದ್ದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನೋಡಿದನು. ಹುಡುಗನ ಮನಸ್ಸು ಅವನಿಗೆ ಅಯ್ಯೋ ಎನಿಸಿತು. “ಎಂಥ ಪಿಟೀಲು! ಬಿಸಾಡಬೇಕು ಎಂದರೆ ಕಸಬುದಾರನಿಗೆ ಕಷ್ಟವಲ್ಲವೇ? ಇವರಿಗೆ ತಾನು ಮಾಡಿದ್ದು ಎಷ್ಟು ಬೇಸರ ಇರಬೇಕು! ಆಗಲಿ ತಿರುಗಿ ಸಮಾಧಾನ ಮಾಡೋಣ” ಎಂದು ಅವನು ನೀರೊಳಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಪಿಟೀಲನ್ನು ಎತ್ತಿಕೊಂಡನು. ಆ ದಿನವೆಲ್ಲಾ ಅವನು ದೂರದಿಂದ ಹೊಂಚುಹಾಕಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ ಸಮಯವನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಸರಿಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಎಚ್ಚತ್ತಾಗ ಅದನ್ನು ಹತ್ತಿರ ಇಟ್ಟು ಅವರಿಗೆ ಅದನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷವಾದಂತೆ ಕಂಡರೆ ಮಾತನಾಡಿಸುವುದು. ಇಲ್ಲದೆ ಇದ್ದರೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಹೊರಟು ಹೋಗುವುದು, ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿದನು. ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡಿದನು. ಮುಂದಕ್ಕೆ ನಡೆದುದನ್ನು ಈ ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದೆ. ಅಂತೂ ಪಿಟೀಲನ್ನು ಒಡೆಯಲಾರದೆ ನೀರಿನೊಳಕ್ಕೆ ಹಾಕಿದ ಸ್ವಲ್ಪದ ಪ್ರೀತಿಯ ಮೂಲಕ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೂ ಅವರು ವೆಂಕಟರಮಣನಿಗೆ ಪಾಠ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೂ ಸಂದರ್ಭ ಒದಗಿತು. ಭೂದೇವಿಯೂ ವೈಕುಂಠನಾಥನ

ಧರ್ಮಪತ್ನಿ ನಮಗವಳು ಮಾತೆ. ಮಕ್ಕಳಾದ ನಾವು ಕೋಪಮಾಡಿ ಹಠ ಮಾಡಿ ಒಲ್ಲೆನೆಂದು ದೂರ ಹೋಗಿ ನೋಡಿದರೆ ಅವಳು ನಮ್ಮನ್ನು ಹೀಗೆ ಉಪಾಯವಾಗಿ ಸಮಾಧಾನಮಾಡಿ ಹತ್ತಿರಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುವಳು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೂ ತೊರೆಯಪುರದ ಜೀವನಕ್ಕೂ ಆ ದಿನ ಹೀಗೆ ಆರಂಭಿಸಿದ ಸಂಬಂಧ ತಕ್ಕಮಟ್ಟಿಗೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರೇನೂ ಯಾರಿಂದ ಏನೊಂದನ್ನೂ ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೆ ತಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲೋ ಇರುತ್ತ ಹೇಗೋ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೂ ಅವರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಕಾದವರಾದರು. ಅವರಿಂದ ಅನೇಕರು ಪಿಟೀಲನ್ನು ಕಲಿತರು. ಅವರು ವಿಶ್ವ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕೆಲಸವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡ ಹಾಗಾಯಿತು. ಎಸೆದಿದ್ದ ಪಿಟೀಲನ್ನು ಕೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಸುಖವಿರಬೇಕು ಎಂದು ಅವರು ಆಗಾಗ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಪಿಟೀಲನ್ನು ಬಾರಿಸುವರು. ಹೀಗೆ ಅವರಿಗೆ, ಕಷ್ಟಪಡಲಿ ಸುಖಪಡಲಿ, ಜೀವನ ದೇವರ ಸೇವೆ, ಎನ್ನುವ ಭಾವನೆ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲನೆ ಊರಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ದೈವೇಚ್ಛೆಗೆ ಸಮನ್ವಯಿಸುವ ಭಕ್ತಿಯೊಂದು ನಿಶ್ಚಲವಾಯಿತು.

10

ನಮ್ಮ ಮಾವನವರಿಗೆ 1910 ರಲ್ಲಿ ತೊರೆಯಪುರದ ಸುಬೇದಾರಿ ಕೆಲಸವಾಯಿತು. ಆಗ ಅವರು ನನಗೆ ಇನ್ನೂ ಭಾವನವರಾಗಿದ್ದರು. ಮಾವನಾದುದು ಈಚೆಗೆ. ಅವರಿಗೆ ಆಗ ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳು. ದೊಡ್ಡವಳಾದ ಲಲಿತಾ ಈಗ ನನಗೆ ಗೃಹಿಣಿಯಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ನಮ್ಮ ಮಾವನವರೂ ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಶೇಷ ತೆರನ ಮನುಷ್ಯರು. ಬರೆದರೆ ಅವರದೇ ಒಂದು ಕತೆಯಾಗುವುದು. ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಅಭಿರುಚಿ. ಅವರೂ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪಿಟೀಲನ್ನು ಬಾರಿಸುವರು. ಪಿಟೀಲು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಾರಿಸುತ್ತೀರಿ ಎಂತ ನೀವು ಹೇಳಿದರೆ, ಸರಿ ಸರಿ ನನಗೇನು ಬರುತ್ತದೆ, ಎನ್ನುವರು. ನಿಮಗೆ ಇನ್ನೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ, “ಸರಿ, ನಿಮಗೆ ತಿಳಿಯದು. ನೋಡಿ ಈ ಸಂಗತಿ ಭೇಷ್ ಸಂಗತಿ, ಎಂಥಾ ಪಂಡಿತರಿಗೂ ಬರೋದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಒಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನುಡಿಸುವರು. ಅದು ನಿಜ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಂಥ ಲಟುಕು ಅವರ ಸ್ವಂತದ್ದಾಗಿರುವುದು. ಎಂದರೆ ನೀವು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿ ಹೇಳುವುದೇ ಅವರ ವಾಡಿಕೆ. ನಿಮ್ಮ ಸಂಗಡ ಜಗಳವಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅವರು ಹಾಗೆ ಮಾಡುವುದು, ಅವರ ಮನಸ್ಸು

ಆಗಿರುವ ರೀತಿಯೇ ಹಾಗೆ. ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಯಿಸುವ ಅನೇಕರಿಗೆ ಈ ರೀತಿಯ ಮನೋವೃತ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಲದಕ್ಕೆ ಇವರ ಸ್ವಭಾವವೇ ಹಾಗೆ. ತೊರೆಯಪುರಕ್ಕೆ ಹೋದ ಕೆಲವು ದಿನದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಮಾವ ಒಂದು ದಿನ ಕಚೇರಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿರಬೇಕಾದರೆ ಯಾರೋ ಒಬ್ಬರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಪಿಟೀಲು ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದುದು ಕೇಳಿಸಿತು. ಅದು ಬಹಳ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ನಮ್ಮ ಮಾವ ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದವರನ್ನು ಅದು ಯಾರು ಪಿಟೀಲು ಬಾರಿಸುತ್ತಿರುವವರು, ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಬಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದವನು ವೆಂಕಟರಮಣ. ಆ ದಿನ ಸಾಯಂಕಾಲ ಅವರು ವೆಂಕಟರಮಣನನ್ನು ಮನೆಗೆ ಕರೆಯಿಸಿ ಒಂದು ಗಂಟೆ ಹೊತ್ತು ಅವನು ಬಾರಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ, ಒಳ್ಳೇ ಪಾಠವಾಗಿದೆ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬಾರಿಸುತ್ತೀಯೆ, ಎಂದರು. ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದವರು, “ಇವರ ಪಿಟೀಲು ಏನು ಹೇಳೋದು? ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಬಾರಿಸಿದಾಗ ಕೇಳಬೇಕು,” ಎಂದರು. “ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಯಾರು?” “ಅವರು ನಮ್ಮ ಗುರುಗಳು.” “ಈಗ ಇಲ್ಲಿದ್ದಾರೆಯೋ?” “ಇದ್ದಾರೆ,” “ಅವರನ್ನು ಬರಹೇಳಿ, ಅವರು ಬಾರಿಸುವುದನ್ನು ಕೇಳೋಣ.” ಅವರು ಹಾಗೆಲ್ಲ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಅವರು ಯಾವ ತರಹ ಮನುಷ್ಯರೆಂದೂ ಅಲ್ಲಿದ್ದವರು ನಮ್ಮ ಮಾವನವರಿಗೆ ಹೇಳಿದರು.

ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು ಯಾರಾದರೂ ತಮ್ಮ ಹತ್ತಿರ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅವರನ್ನು ಮತ್ತೆ ಕೇಳುವ ಸ್ವಭಾವದವರಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ನೀವು ಜಂಬ ಎಂದು ಕರೆಯಬಹುದು; ನಾನು ಹಾಗೆ ಕರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಇದು ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ರೀತಿಯ ಆತ್ಮಗೌರವ. ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು, ಈ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಒಪ್ಪಿದರೆ ಅವರಿಂದ ಲಲಿತೆಗೆ ಪಿಟೀಲು ಹೇಳಿಸಬಹುದು ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿದರು; ಆದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವಾಯಿತು ಎಂದು ಸುಮ್ಮನಾದರು. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ದಿನ ಇವರು ಕಚೇರಿಗೆ ಹೋಗುವಾಗ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಯಾರ ಮನೆಯ ಜಗಲಿಯ ಮೇಲೆಯೋ ಕುಳಿತು ಪಾಠ ಹೇಳುತ್ತ ಹುಡುಗರಿಗೆ ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಪಿಟೀಲು ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗೆ ನುಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ರುಚಿಹತ್ತಿ ರಾಗವನ್ನು ತೀರಾ ಆಲಾಪನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಮೊದಲುಮಾಡಿದ್ದರು. ಅವರು ರಾಗದ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವಾಗ ಅದು ನಮ್ಮ ಮಾವನವರ ಕಿವಿಗೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಆ ಸ್ವಚ್ಛಂದವಾದ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ರಸಭಾವ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ಗಾನದ ಆ ಸ್ವಲ್ಪ ಭಾಗವನ್ನು ಕೇಳಿ ನಮ್ಮ ಮಾವನವರಿಗೆ ಮನಸ್ಸು ಸೋತಿತು. ಅವರು ಆಗ

ಕಚೇರಿಗೆ ಹೋಗಿ ಆ ರಾಗದ ವಿಚಾರ ಯೋಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಬೇಗನೆ ಕೆಲಸ ಮುಗಿಸಿ ಮನೆಗೆ ಬಂದರು. ಗುಮಾಸ್ತರೊಬ್ಬರನ್ನು ಕರೆದು, ಹೋಗಿ ಆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಎನ್ನುವವರನ್ನು ಹೇಗಾದರೂ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬನ್ನಿ ಎಂದು ಕಳುಹಿಸಿದರು.

ಗುಮಾಸ್ತರು ಬಂದು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರನ್ನು, “ಸ್ವಾಮಿ, ನಿಮ್ಮ ಸಂಗಡ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಾತನಾಡಬೇಕು” ಎಂದರು. “ಏನು ಮಾತು?” “ತಮ್ಮನ್ನು ಸುಬೇದಾರರು ಸ್ವಲ್ಪ ಬರಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯವರು. ಒಂದು ಅರ್ಧ ಗಂಟೆ ಪಿಟೀಲು ಬಾರಿಸಬೇಕಂತೆ.” ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಏನೂ ಮಾತೇ ಆಡಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಇದೆಲ್ಲ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲ. “ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟವನು ಈಗ ಪಾಠ ಹೇಳುವ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಬಿದ್ದೆ. ಇನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ಬಂದು ಆ ದೊಡ್ಡಸ್ತಿಕೆಗೆ ಸಿಕ್ಕಿಬೀಳುವುದು, ಅದು ತಮಗೆ ಬೇಡ” ಎಂದು ಅವರು ಯಾವ ಮಾತನ್ನೂ ಆಡದೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಇದ್ದರು. ಗುಮಾಸ್ತರು ಬಹಳ ಬಲವಂತ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ, “ನಾನು ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡವರ ಹತ್ತಿರ ಬರಲಾರೆ. ಸುಬೇದಾರರಲ್ಲಿ ನಾನು ಕ್ಷಮಾಪಣೆ ಬೇಡಿಕೊಂಡೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ” ಎಂದರು. ಗುಮಾಸ್ತರು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸುಬೇದಾರರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರು.

ನಮ್ಮ ಮಾವನವರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೋಪವೇ ಬಂದಿತು. ನಾನು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸಿದರೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುವಷ್ಟು ಜಂಭವೇ ಈ ಹಾಡುಗಾರನದು ಎಂತ ಅವರ ಯೋಚನೆ. ರಾಜರ ವೇಷ ಹಾಕಿ ರಂಗರಾಯ ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ತಾನು ರಾಜನಂತೆ ನಡೆಯಬೇಕು. ನಾವು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯನ ವೇಷ ಹಾಕಿ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯರೆಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಚಿಕ್ಕ ಮನುಷ್ಯನ ವೇಷ ಹಾಕಿ ಚಿಕ್ಕ ಮನುಷ್ಯ ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ. ಈ ಚಿಕ್ಕ ಮನುಷ್ಯ ಎಂದುಕೊಂಡವನು ತಗ್ಗಿ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯ ಎಂದುಕೊಂಡವನು ದರ್ಪ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಚಿಕ್ಕ ಮನುಷ್ಯನ ವೇಷದವನು ತಗ್ಗಿ ನಡೆಯದಿದ್ದರೆ ದೊಡ್ಡ ಮನುಷ್ಯನ ವೇಷದವನಿಗೆ ಕೋಪ. ಆದರೆ ನೋಡಿ, ಜವಾನ ಪಾರ್ಟಿನ ಜೀವಂಡರಾಯ ರಾಜಾಪಾರ್ಟಿನ ರಂಗರಾಯನಿಗೆ ನಾಟಕದಲ್ಲಂತೂ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಬೇಕು; ಬೀದಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಾಗಲೋ ಆಗಲೂ ದಾಸೋಹಂ ಎನ್ನಬೇಕು? ಒಂದೊಂದು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಏನಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ, ರಂಗರಾಯ ಇನ್ನೂ ನಾಟಕದಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತಾನೆ, ಜೀವಂಡರಾಯ ಹೊರಗೆ ಬಂದಿರುತ್ತಾನೆ. ಆಗ

ತೊಂದರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಗಿದ್ದದ್ದೂ ಅದೇ. ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು ಇನ್ನೂ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಇರುವವರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಸಂಸಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟವರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ತಮಗೆ ಮರ್ಯಾದೆ ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲವೆಂದು ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಸಹಜ. ನಾವು ಯಾರಾದರೂ ಅಂಥ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ನಿಜ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಕೇಳಿ ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು, ಬರದೇ ಇದ್ದರೆ ಬಿಡುತ್ತಾನೆ, ಎಂದು ಬಹಳ ದರ್ಪದಿಂದ ಹೇಳಿ ಸುಮ್ಮನಾದರು.

ಇದಾದ ಕೆಲವು ದಿವಸದ ಮೇಲೆ ನಮ್ಮ ಮಾವನವರ ಬಳಿಗೆ ಗುಮಾಸ್ತರು ಬಂದು, “ಈ ದಿನ ಸಾಯಂಕಾಲ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುಗಟ್ಟೆ. ಇಂಥ ದಿನ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ದೇವರ ಮುಂದೆ ಪಿಟೀಲು ನುಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಬ್ಬಹುಣ್ಣೆಮೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದು ನುಡಿಸುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಸ್ವಾಮಿಯವರು ದಯಮಾಡಿಸಿದರೆ ಕೇಳಬಹುದು,” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಮೊದಲು ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು “ಇವನು ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂತ ಹೇಳಿರುವಾಗ ನಾನು ಇವನ ಪಿಟೀಲು ಕೇಳುವುದಕ್ಕೆ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋದರೆ ಮರ್ಯಾದೆಯಲ್ಲ” ಎಂದುಕೊಂಡರು; ಆಮೇಲೆ “ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ ಇಂಥಾ ಕಾರಣ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಬಾರದು ಹೋಗುವುದೇ ಸರಿ. ಹಾಗೆಯೇ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕೇಳುವುದಾದರೆ ಕೇಳುವುದು. ನನ್ನದು ಯಾಕೋ ವಿಪರೀತ ಜಂಬಕ್ಕೆ ಬಂತು” ಎಂದುಕೊಂಡು ಆ ದಿನ ಸಾಯಂಕಾಲ ದೇವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಹೋದರು.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿದ್ದರು; ‘ಸಂಗೀತಮವಧಾರಯ’ ಎಂದಾಗ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಬಂದು ಪಿಟೀಲನ್ನು ನುಡಿಸಿದರು. ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ವೆಂಕಟರಮಣನೂ ಬಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಪಿಟೀಲಿನಲ್ಲಿ ತರುತ್ತಿದ್ದ ಗಾನವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಾರೆನೆಂದು ನಾನು ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದ್ದೇನೆ. ಅವರಿಗೆ ದಿನಕ್ಕೆ ಕೈ ನುರಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಆ ದಿನ ಬೈರವಿ ರಾಗವನ್ನು ಬಾರಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕೇಳಿ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನೆರೆದಿದ್ದ ಜನ ದೇವರನ್ನೇ ಕಂಡವರಂತೆ ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದರು. ಪೂಜೆಯೆಲ್ಲಾ ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲರೂ ಹೊರಡಬೇಕು. ಆಗ ನಮ್ಮ ಮಾವ ಒಂದು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದರು; ಮೆಲ್ಲನೆ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ನಿಂತಿದ್ದ ಕಡೆ ಬಂದು, “ನಿಮ್ಮಂಥ ಸಂಗೀತಗಾರರನ್ನು ನಮ್ಮ ಹತ್ತಿರ ಬನ್ನಿ ಎಂತ ನಾವು ಕರೆದದ್ದು ತಪ್ಪು ಅಲ್ಲವೇ

ಸ್ವಾಮಿ, ನೀವು ಸಂಗೀತವನ್ನು ಯೋಗದಂತೆ ಸಾಧಿಸಿಬಿಟ್ಟಿದ್ದೀರಿ” ಎಂದರು.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣ “ನನಗೆ ಇಷ್ಟು ಮಾತು ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರೆ ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿ ಕೆಟ್ಟು ಹೋಗುತ್ತೆ ನಾನು ಅಲ್ಪ ದೊಡ್ಡವರ ಹತ್ತಿರ ಬರುವಷ್ಟರವನಲ್ಲ” ಎಂದರು.

ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು, “ನೀವು ಬಂದರೆ ನಮಗೆ ಬಹಳ ಸಂತೋಷ; ನಮ್ಮ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಗುವಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಹಾಡು ಹೇಳಿಕೊಡುವುದಾದರೆ ಇನ್ನೂ ಸಂತೋಷ. ಹೇಗಾದರೂ ನಮ್ಮನ್ನು ದೂರ ಎಂತ ಎಣಿಸಬೇಡಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರೇ” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹೊರಟುಹೋದರು.

ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು ಜನರಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಸುಲಭವಾಗಿ ಇಷ್ಟು ಮಾತನಾಡುವವರಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಷ್ಟಾದರೂ ದೊಡ್ಡತರದ ಮನುಷ್ಯರು. ದೊಡ್ಡವರನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಗುರುತಿಸುವರು, ಮರ್ಯಾದೆ ಮಾಡುವರು. ಅಲ್ಲದೆ ಅವರು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರ ಗಾನಕ್ಕೆ ಸೋತುಹೋದರು. ಎಂತಹ ಕಠಿಣರನ್ನೂ ಗಾನ ನಯವಾಗಿ ಮಾಡಬಲ್ಲದು. ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತರೇ ಆದವರನ್ನು ಅದು ನಯದ ದಾರಿಗೆ ಕರೆಯುವುದು ಏನು ಆಶ್ಚರ್ಯ? ನೋಡಿದರೆ ಅವರಲ್ಲಿರುವ ನಯವನ್ನೇ ಅದು ಹೊರಗೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಇವರ ನಡತೆಯಿಂದ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರ ನಯವೂ ಹೊರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಅವರು ನಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಲಲಿತೆಗೆ ಪಾಠ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಆರಂಭಿಸಿದರು. ಆಮೇಲೆ ಎಂದೋ ಆ ಮಾತು ಆಡುವಾಗ ಅವರು ಹೀಗೆಂದು ಹೇಳಿದರು. “ಸುಬೇದಾರರು ಸುಬೇದಾರರು ಎಂದರೆ ಹ್ಯಾಗಿದಾರೋ ಎಂಥಾ ಮನುಷ್ಯರೋ ಎಂತ ಇದ್ದೆ ನೋಡಿ, ಅದರಿಂದಲೇ ಕರೆದರೆ ಬರೋದಿಲ್ಲ ಎಂತ ನಾನು ಇದ್ದದ್ದು ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅವರು ಬಂದು ಮಾತನಾಡಿಸಿದಾಗ ಅವರು ಎಂಥವರು ಎಂತ ತಿಳಿಯಿತು. ಚಿನ್ನ ಸ್ವಾಮಿ, ಅಪರಂಜಿಯ ಚಿನ್ನ ಸ್ವಲ್ಪ ಜಂಭ ಎನ್ನಬಹುದು ಜನ; ಆದರೆ ಸುಬೇದಾರರಿಗೆ ಜಂಭ ಇಲ್ಲದೇ ಇದ್ದರೆ ಕೆಲಸ ಹೇಗೆ ನಡೆಯಬೇಕು?” ಎಂದರು. ಕೊಂಚ ದಿನ ಪಾಠ ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಮಾವನವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಬರುವುದು ಹೋಗುವುದು ಬಳಕೆಯಾಯಿತು.

ನಮ್ಮ ಅಕ್ಕನಿಗೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಕನಿಕರ. ಆಕೆಗೆ ಯಾರನ್ನು ಕಂಡರೂ ಕನಿಕರವೇ. ಅವರು ಜನರ ಕಷ್ಟವನ್ನು ನೋಡಲಾರರು. ಆಕೆಗೆ

ಗಂಡನಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾದ ಪ್ರೇಮ, ಭಕ್ತಿ ಮಕ್ಕಳೆಂದರೆ ಹೇಳಲಾರದ ಅಕ್ಕರೆ. ಬಂದವರು ಹೋದವರಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ವಿಶ್ವಾಸ. ಇವರು ಗಂಡನನ್ನೂ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ರೀತಿಯನ್ನೂ ಮನೆಯ ಆಳುಗಳನ್ನು ಕಾಣುವ ರೀತಿಯನ್ನೂ ಎಲ್ಲ ಕೆಲಸದ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುವ ರೀತಿಯನ್ನೂ ನೋಡಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಮರ್ಯಾದೆ ಹುಟ್ಟಿತು. ಅವರು ಬಹಳ ದಿನದ ಮೇಲೆ ನನಗೆ ಹೇಳಬೇಕಾದರೆ, “ಎಂಥ ಹೆಂಗಸು ಸ್ವಾಮಿ ಆಕೆ! ನಾನು ಒಬ್ಬರನ್ನು ಅಂಥವರನ್ನು ನೋಡಿದ್ದೆ. ಈಗ ಇನ್ನೊಬ್ಬರನ್ನು ನೋಡಿದ ಹಾಗಾಯಿತು” ಎಂದರು. “ಒಬ್ಬರು ಯಾರು?” “ನನ್ನ ಸಂಸಾರ ಮಾಡಿದರು ಬಿಡಿ; ಎಂದೋ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ” ಹೀಗೆ ಹೇಳುವಾಗ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಮುಖವನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿಕೊಂಡರು. ಇಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯವರ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಬರುವುದರಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಂತೋಷ. ಅಲ್ಲದೆ ಲಲಿತ ಸುಟಿಯಾಗಿ ಹಾಡನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದಳು; ಅವಳಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೆಚ್ಚಾದ ಸಂತೋಷ, ಹೀಗೆ ಸಂಸಾರದ ಸುಖ ಒಂದೊಂದೂ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರನ್ನು ರಾಟಿಯ ಓಟದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಅವರು, ಇದಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಬಾರದು ಎಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಸೇರಿಯೂ ಸೇರದಹಾಗೆ ಇರಬೇಕು ಎಂದು ಪ್ರಯತ್ನಪಡುತ್ತಾ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದರು.

ಏನೇ ಆದರೂ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ನಮ್ಮ ಮಾವನವರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಊಟ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಊಟಕ್ಕೆ ಏಳಿ ಎಂದರೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದೆ ಓಡುವರು. ಎರಡು ತಿಂಗಳಾಯಿತು. ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು ಅವರಿಗೆ ಹತ್ತು ರೂಪಾಯಿ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರು. ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು, “ನೀವು ಸಂಬಳ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳದೇ ಇದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮ ಕೈಲಿ ಪಾಠವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿಸುವುದು? ಅದೆಲ್ಲಾ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ” ಎಂದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು, “ನನಗೆ ಬೇಕಾದರೆ ತಾವು ಹಣ ಕೊಡಬೇಕು, ಬೇಡದೇ ಇದ್ದರೆ ಕೊಡಬೇಕಾದದ್ದೇನು? ನನಗೆ ಹಣ ಬೇಡ” ಎಂದರು ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು, “ಹಣ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ದಿಕ್ಕಿಲ್ಲದ ಮುದುಕನನ್ನು ಕರೆದು ಪಾಠ ಹೇಳೋಕೆ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರು ಎಂತ ಜನರು ಎಂದಾರು, ಆಗುವುದಿಲ್ಲ” ಎಂದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಹೊರಟುಹೋದರು. ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಬರಲೇ ಇಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು ಏಕೆ ಎಂದು ವಿಚಾರಿಸಿದರು. ಲಲಿತಾ ಆ ಮೊದಲೇ

ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದಳು. ಅವರು ನಮ್ಮ ತಂದೆಯವರು ಬರಬೇಡ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂತ ಹೇಳಿದರಂತೆ. ಅದನ್ನು ಅವಳು ತಂದೆಗೆ ತಿಳಿಸಿದಳು. ಪಾಠ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಸಂಬಳ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇಲ್ಲದೇ ಇದ್ದರೆ ಬಿಡಲಿ, ಎಂದು ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಹೇಳಿಬಿಟ್ಟರು. ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ದಿನದ ಮೇಲೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಮತ್ತೆ ಬಂದು ಪಾಠ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಆರಂಭ ಮಾಡಿದರು. ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು ಹಣ ಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಬರಲು ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು “ಅದೀಗ ಸರಿ, ನಮಗೂ ಸಂತೋಷ, ನಿಮಗೂ ಸಂತೋಷ ಇದು” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ “ನನಗೆ ಸಂತೋಷ ಇಲ್ಲ, ಸ್ವಾಮಿ, ಆದರೇನು ಮಾಡುವುದು? ನೀವು ಎಷ್ಟಾದರೂ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರು. ನಿಮ್ಮನ್ನು ಕಂಡರೆ ನಮಗೆ ಭಯ ಸ್ವಾಮಿ” ಎಂದರು. ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು ನಕ್ಕರು. ನಮ್ಮ ಅತ್ತೆ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು, “ಅಲ್ಲವೇನಮ್ಮ, ನಿಮ್ಮ ಯಜಮಾನರು ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರು. ನಮ್ಮಂತಹವರು ಹೆದರಬೇಕೋ ಇಲ್ಲವೋ?” ಎಂದರು. ಆಕೆ “ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಹೆದರುತ್ತಾರೆಯೇ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರೇ? ನ್ಯಾಯ ಹೇಳಿದರೆ ಮ್ಯಾಜಿಸ್ಟ್ರೇಟರು. ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡಿದರೆ ಅಪೀಲು ಇಲ್ಲವೇ?” ಎಂದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಸುಮ್ಮನೆ ತಮಗೆ ತಾವೇ ನಕ್ಕರು. ಒಂದು ಗಳಿಗೆ ಬಿಟ್ಟು ನಮ್ಮ ಮಾವನವರನ್ನು “ಏನು ಸ್ವಾಮಿ, ಅಪೀಲು ಇದೆ ಅಲ್ಲವೇ, ಸ್ವಾಮಿ? ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ ಸ್ವಾಮಿ?” ಎಂದರು ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು “ಮಿಕ್ಕನಾದ್ದಕ್ಕೆ ಅಪೀಲು ಇರಬಹುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಅಪೀಲು ಇಲ್ಲ” ಎಂದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ “ಏನೋ, ಕಂಡವರಾರು?” ಎಂದರು; ತಮಗೆ ತಾವೇ ನಕ್ಕರು.

ಆಗಿದ್ದದ್ದು ಏನು ಎಂದರೆ, ನಮ್ಮ ಅತ್ತೆ ಹಿಂದಿನ ದಿನ ಅವರ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ, “ನಿಮ್ಮದೂ ಹಠ, ಅವರದೂ ಹಠ, ನಿಮ್ಮ ಹಠದಲ್ಲಿ ಮಗುವಿಗೆ ಪಾಠವೇ ಇಲ್ಲ. ಅವರು ಚಿಕ್ಕವರು. ಅವರ ಹಠವೇ ನಡೆಯಲಿ ಬನ್ನಿ” ಎಂದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ, “ಬರುತ್ತೇನೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ, ನಾನು ರೂಪಾಯಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಏನು ಮಾಡಲಿ?” ಎಂದರು. ಎಷ್ಟು ಹೇಳಿದರೂ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. “ಹುಡುಗೀಗೆ ಪಾಠ ಹೇಳಬೇಕು ಎಂತ ನಿಮಗೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲವೇ?” ಎಂದು ಅವರು ಕೇಳಿದರು. “ನಮ್ಮಪ್ಪರಾಣೆ ಈ ಮೂರು ದಿನ ಬರದೇ ಇದ್ದದ್ದೇ ನನಗೆ ಕಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ನಾನೇನು ಮಾಡಲಿ? ನನಗೆ ಹಣ ಬೇಕಿಲ್ಲ. ತಕ್ಕೊಂಡರೆ ನನ್ನ ಬುದ್ಧಿ ಕೆಡುತ್ತೆ” ಎಂದು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಹೇಳಿದರು. ನಮ್ಮತ್ತೆ ‘ಅದಕ್ಕೊಂದು

ಉಪಾಯ ಮಾಡಿ. ನೀವು ರೂಪಾಯಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಯಾರಿಗಾದರೂ ಕೊಟ್ಟುಬಿಡಿ' ಎಂದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು “ಮಹಾತಾಯಿ, ಒಂದು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿ. ಅವರು ಕೊಡುವ ಹಣ ನಿಮ್ಮ ಕೈಗೆ ಕೊಟ್ಟುಬಿಡುತ್ತೇನೆ. ಅದನ್ನು ನೀವು ಏನಾದರೂ ಮಾಡಿಬಿಡಿ. ನಾನು ಬಂದು ಪಾಠ ಹೇಳುತ್ತೇನೆ” ಎಂದರು. ಆಕೆ ಒಪ್ಪಿದಳು. ಅದರಿಂದಲೇ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಮತ್ತೆ ಪಾಠ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು. ಈ ಏರ್ಪಾಡು ನಮ್ಮ ಮಾವನವರಿಗೆ ತಿಳಿಯದು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಆಮೇಲೆ ಆ ಮಾತನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳುವಾಗ, “ನೋಡಿದಿರೋ ಅಪೀಲು? ಸುಬೇದಾರ್‌ರಿಂದ ಸುಬೇದಾರರ ಹೆಂಡತಿಗೆ” ಎಂದರು. ನಾನು ನಕ್ಕೆ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು, “ಅಲ್ಲೂ ಅಷ್ಟೇ, ಸ್ವಾಮಿ, ಅವ ಅನ್ಯಾಯ ಮಾಡಿದರೆ ಅಪೀಲು ಮಾಡುವುದೇ,” ಎಂದರು. ನಾನು ಎಲ್ಲಿ? ಎಂದೆ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ “ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪರಶಿವ ಹೀಗೆ ಏನಾದರೂ ಹಠ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ; ಮಾಡದೇ ಬಿಡೋದಿಲ್ಲ. ಆಗ್ಗೆ ಅಮ್ಮನವರಿಗೆ ಅಪೀಲು ಮಾಡುವುದೇ; ಬಿಡೋದಿಲ್ಲ” ಎಂದರು. ನಾನು ಅವರ ಮುಖವನ್ನು ನೋಡಿದೆ. ಅವರು ಅದನ್ನು ನಿಜವಾಗಿಯೇ ನಂಬಿದ್ದರೆಂದು ತೋರಿತು. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ನಡವಳಿಕೆಯಿಂದ ಅಲ್ಲಿಯ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು ಇವರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಾಡಿಕೆಯಾಗಿ ಹೋಗಿತ್ತು.

11

ಹೀಗೆಯೇ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳು ಕಳೆದವು. ಈ ಮಧ್ಯೆ ಆದ ವಿಷಯ ಹೇಳ ತಕ್ಕಂಥವು ಏನೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೇ ನಾನು ಬಂದು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರ ಸಂಗಡ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದು. ಲಲಿತೆಯನ್ನು ನನಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ ನನ್ನ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ವಿಶ್ವಾಸ. ನಾನು ಆಗಾಗ ಏನನ್ನಾದರೂ ಮಾತನಾಡುವೆವು. ನನಗೂ ಪಿಟೀಲಿನ ಮೇಲೆ ಆಸೆ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ನನಗೂ ಪಿಟೀಲು ಹೇಳಿಕೊಟ್ಟರು. ಬರಬರುತ್ತ ನನಗೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರ ಸ್ವಭಾವ ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು, “ಈತ ಧನ್ಯ. ಈತ ಯೋಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯ. ಈತ ದೇವರನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಕಂಡವನು” ಎಂದು ನಾನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡೆನು. ಏನೇ ಆಗಲಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಮನೆಯೊಳಗೆ ಮಲಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ಒಂದು ಸಲ ನಮ್ಮ ಮಾವ, “ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರೇ, ಎಲ್ಲೋ ಅಲೆಯುತ್ತಾ ಏಕೆ ಇರಬೇಕು? ನಮ್ಮ ಮನೆಯವರ ಹಾಗೆ ಇದ್ದುಬಿಡಿ. ಇಲ್ಲೇನು

ಜಾಗಕ್ಕೆ ಕಮ್ಮಿಯಿಲ್ಲ. ಮನೆಯವರೆಲ್ಲಾ ಪಳಗಿದ್ದಾರೆ. ಬನ್ನಿ” ಎಂದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಆಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕು ದಿನ ಮನೇಗೇ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೆ ನಮ್ಮ ಮಾವ, “ಇರಲಿಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬೇಡ, ಬಿಡಿ,” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿಸುವವರೆಗೆ ಅವರಿಗೆ ಆ ಕಡೆ ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಹೆದರಿಕೆ. ಏಕೆ ಎಂದರೆ, “ಯಜಮಾನರದು ಹಠ. ಅಮ್ಮನವರೂ ಆ ಕಡೆ ಮಾತಾಡಿದರೆ ನನ್ನ ಕೆಲಸ ಮುಗಿಯಿತು,” ಎಂದರು. ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ಲಲಿತೆಯ ಹುಟ್ಟಿದ್ದ ಹಬ್ಬದಲ್ಲಿ ಇವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮರ್ಯಾದೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಇವರು ನಾಲ್ಕು ದಿನ ಕಣ್ಮರೆಯಾದರು. ಹುಟ್ಟಿದ ಹಬ್ಬದ ದಿನವೇ ಆಸಾಮಿ ಇಲ್ಲ. ಮೂರು ದಿನದ ಮೇಲೆ ಬಂದರು. ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು ಉರಿದುಬಿದ್ದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಲಲಿತೆಯ ಮದುಮೆಯಲ್ಲೂ ಹಾಗೆಯೇ. ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು ಯಾವಾಗ ಅವರಿಗೆ ಮರ್ಯಾದೆ ಮಾಡಬೇಕು ಎನ್ನುವರೋ ಆಗ ಅವರು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಹೀಗೆ ಏನೂ ಬೇಡದೆ ಇದ್ದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ನಾನು ಯಾರನ್ನೂ ನೋಡಿಲ್ಲ. ಮನೆಯ ಜನರಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಪ್ರೀತಿಯಿದ್ದರೂ ಅದರಿಂದ ಕಟ್ಟಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಇವರು ದಿನಾ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವರು. ಕಡೆಗೂ ಇವರು ಹೀಗೆಯೇ ಇದ್ದರು.

ಕೊನೆಗೆ ನಮ್ಮ ಮಾವನವರಿಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ವರ್ಗವಾಯಿತು. ಇದು ತಿಳಿದ ದಿನ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರ ಮುಖ ಕಂದಿದಹಾಗಿತ್ತು. ನಾನು ಆಗ ಅಲ್ಲೇ ಇದ್ದೆ ; ಏನು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರೇ, ಎಂತ ಕೇಳಿದೆ, ಅವರು: “ನೋಡಿಪ್ಪಾ, ಇದಕ್ಕೇ ನಾನು ಇವರನ್ನು ಬೇಡಿದೆ. ಸ್ವಾಮಿ, ಬೇಡ, ನನ್ನ ಮಾಘ್ ಮಾಡಿ, ಈ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕಿಸಬೇಡಿ ಎಂದೆ. ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ” “ಏನು ಕಷ್ಟ?” “ನಾನು ನಿಮ್ಮನ್ನು ನೋಡದೇ ಇದ್ದರೆ ಈಗ ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತೀರಿ ಎನ್ನುವ ದುಃಖ ಇತ್ತೇ? ಈಗ ನೋಡಿ. ನನ್ನ ಪ್ರಾಣ ತಲ್ಲಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇನ್ನು ಈ ರಾತ್ರಿಯೆಲ್ಲಾ ಇದಕ್ಕೆ ಉಪಶಮನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.” ಅವರ ಉಪಶಮನ ಎನ್ನುವುದು ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ದೇವರ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತ ಇಲ್ಲಿಯ ಯೋಚನೆಗಳನ್ನು ಮರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿ ಕೊಡೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದು. ನಾನು ಆ ದಿನ ಸಾಯಂಕಾಲ ಅವರ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತೆನು. ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲಗೆ ಈ ಮಾತು ಆ ಮಾತು ಎತ್ತಿ ಅವರ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದೆನು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ಕನಿಕರದ ಮಾತನ್ನಾಡಿದೆನು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ತತ್ವದ ಮಾತನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆನು. ಎಲ್ಲೋ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ

ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ಅವರು ಮೊದಲಿಂದ ಕೊನೆಯವರೆಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹೇಳಿದರು. “ತುಂಬಿ ಹರಿಯುವ ನದೀಲಿ ನೀರು ಕೆಂಪು; ನೀರು ತಿಳಿಯಾಗಬೇಕಾದರೆ ಹೊಳೆ ಸಣ್ಣದಾಗಬೇಕು” ಎಂದರು. ನಾನು ಅವರಿಗೆ ಹೇಳಿದೆ: “ಸ್ವಾಮಿ, ಬಿಟ್ಟು ಪಡು ಸುಖ ಸುಖವಲ್ಲ. ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಆಮೇಲೆ ಬಿಡಬಹುದು; ಆದರೆ ಸುಖ ಸುಖ. ಸಂಸಾರ ಮಾಡದೆಯೇ ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ನಿಮಗೆ ಇಷ್ಟು ಸಂಸ್ಕಾರ ಹೇಗಾಗುತ್ತಿತ್ತು?” ಅವರು, “ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಈ ಸಂಸ್ಕಾರ ಏಕೆ ಆಗಬೇಕು?” ಎಂದರು. ನಾನು ಏನೂ ಹೇಳಲಾರದೆ ಹೋದೆ. ಬಹಳ ಹೊತ್ತು ಈ ಮಾತು ಆ ಮಾತು ಆಡುತ್ತಿದ್ದೆವು. ಆಮೇಲೆ ನಾನು ಹೊರಟುಬಂದೆ.

ಅಂದು ಮೊದಲು ನಾವು ಹೊರಡುವವರೆಗೂ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಅತ್ತೆಗೆ ದೊಡ್ಡ ಯೋಚನೆ ಹತ್ತಿತು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ತಮಗೆ ಬೊಂಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಹುಕಾರನು ಕೊಟ್ಟ ನೂರು ರೂಪಾಯಿ ನೋಟನ್ನು ಮಾವನವರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟು ಬ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಸಿದ್ದರು. ತನ್ನ ಕಡೆಯ ದಿನಕ್ಕೆ ಇದು ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ನಮ್ಮ ಮಾವ ಕೊಟ್ಟ ಸಂಬಳವನ್ನು ಇವರು ನಮ್ಮತ್ತೆಯ ಕೈಯಲ್ಲೇ ಕೊಡುತ್ತಾ ಇದ್ದರಷ್ಟೆ. ನಮ್ಮತ್ತೆ ಅದನ್ನು ಏನೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾದೀತು, ಇರಲಿ ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಊರಿಗೆ ಹೋಗುವ ಮುಂಚೆ ಇರುತ್ತಾರಲ್ಲಾ ಅವರ ಕೈಯಲ್ಲೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೊಡೋಣ ಎಂದು ಇದ್ದರು. ಈಗ ನೋಡಿದರೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರೇ ಮಾಯವಾದರು. ಅಕ್ಕ ಈ ಪೇಶಾಟವನ್ನು ನನಗೆ ಹೇಳಿದರು. ನಾನು ಮಾವನಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕಾಯಿತು. ನಮ್ಮ ಮಾವನವರು ಮೊದಲು ಸ್ವಲ್ಪ ಕೋಪ ಮಾಡಿದರು. ಆಮೇಲೆ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು, “ನ್ಯಾಯ ನನ್ನದೂ ಹಠ, ಅವರದೂ ಹಠ ನೀನೇನು ಮಾಡೀಯೆ?” ಎಂದು ಹೇಳಿ ಹಣವನ್ನು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರ ಲೆಕ್ಕಕ್ಕೆ ಬ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಸಿ, ವೆಂಕಟರಮಣನನ್ನು ಕರೆದು “ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸು” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಿ ಎಂದು ಹತ್ತು ಜನಕ್ಕೆ ಹೇಳಿ ನಾವೆಲ್ಲಾ ಊರು ಬಿಟ್ಟು ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಪ್ರಯಾಣ ಹೊರಟೆವು.

ಮೂರು ಮೈಲು ಬಂದ ಮೇಲೆ ಯಾರೋ ಹಿಂದಿನಿಂದ ಓಡಿಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರಾಣಭಯದಿಂದ ಓಡುವವರೂ ಹಾಗೆ ಓಡಲಾರರು. ನಾವು ನೋಡಿ ಗಾಡಿ

ನಿಲ್ಲಿಸಿದೆವು. ಬಂದವರು ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಬಂದು, “ಅಯ್ಯೋ ಈ ಸಂಸಾರದ ಬಂಧನ ನನಗೆ ಬೇಡವೆಂದು ಹೊರಟುಹೋಗಿದೆ. ನನ್ನಿಂದಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬಂದೇಬಿಟ್ಟೆ. ಲಲಿತಮ್ಮನನ್ನು ನೋಡದೆ ಹಾಗೆ ಇರೋಕಾಗಲಿಲ್ಲ. ಬಂದೇಬಿಟ್ಟೆ” ಎಂದರು. ನಮ್ಮ ಮಾವ “ಅಯ್ಯೋ ಹುಚ್ಚು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ. ಇದಕ್ಕೇಕೆ ಇಷ್ಟು ಕಷ್ಟ? ಹೊರಟುಹೋಗೋಣೇಕೆ? ಓಡಿ ಬರೋಣೇಕೆ? ಎಲ್ಲರಂತೆ ಇದ್ದರೆ ಆಗದೆ?” ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅವರು ತಿಳಿಯದೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತಲ್ಲ; ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಎಲ್ಲರಂತೆ ಇರಬಲ್ಲವರಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಷಯ ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತು ಆದರೂ ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಲಲಿತಮ್ಮನನ್ನು ಹತ್ತಿರ ಕರೆದು ಆಶೀರ್ವಾದ ಮಾಡಿ, ಆಮೇಲೆ ಮಾವನವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ, ನನಗೆ ಆಶೀರ್ವಾದ ಹೇಳಿ, ಕಡೆಗೆ ನಮ್ಮತ್ತೆಗೆ ಮಹಾತಾಯಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಎಂದು ಕೈಮುಗಿದು ಬೇರೆ ಮಾತನಾಡದೆ ಧಡಧಡನೆ ಬಂದ ಹಾಗೆಯೇ ಅವಸರವಾಗಿ ಹೊರಟುಹೋದರು.

ಅವರು ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೆ ಬೆಂಗಳೂರಿಗೆ ಬಂದರು. ನಮ್ಮ ಮಗುವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟರು. “ನಿಮ್ಮನ್ನೆಲ್ಲಾ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗೋಕೆ ಮನಸ್ಸು ಬರುತ್ತೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎನ್ನುವ ಭಯದಿಂದ ಆ ದಿನ ಹಾಗೆ ಓಡಿ ಹೋದೆ ನೋಡಿ; ಪ್ರಾಣ ಗಾಡಿ ಹತ್ತಿರ ನಿಂತುಬಿಟ್ಟಿತು; ಊರಿಗೆ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋದದ್ದು ಬರೇ ಒಂದು ಹೆಣ, ನೋಡಿ” ಎಂದರು. ನಾವೆಲ್ಲಾ ಅವರನ್ನು ಆದಷ್ಟು ಆದರದಿಂದ ಕಂಡೆವು. ಅವರು ಆ ದಿನ ಇದ್ದು ಮಾರನೆಯ ದಿನ ಹೊರಟುಹೋದರು. ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ತೊರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟ ಹಿಂಸೆಯ ಚಿಹ್ನೆ ಯಾವುದನ್ನೂ ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಈಗ ಅವರ ಮನಸ್ಸು ಇನ್ನೂ ಪರಿಪಕ್ವವಾಗಿತ್ತು. ನೋಡಬೇಕೆಂದು ತೋರಿತು, ಬಂದರು. ಅದು ತಪ್ಪು ಎಂದು ಯೋಚಿಸಲಿಲ್ಲ. ನೋಡಿಯಾಯಿತು, ಹೊರಟರು. ಹೊರಡುವುದಕ್ಕೆ ಖೇದವಿಲ್ಲ. ನಾವೆಲ್ಲ ಅವರನ್ನು “ಇಲ್ಲೇ ಇದ್ದುಬಿಡಿ, ಕೊಂಚ ದಿನ ಇರಿ. ನಾಳೆ ಮಾತ್ರ ಇರಿ” ಎಂದು ಬೇಡಿದೆವು. ಅವರು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ; ಹೊರಟುಹೋದರು.

ಊರಿಗೆ ಹೋಗುವ ದಿನ ಬೆಳಿಗ್ಗೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಇದ್ದಕ್ಕಿದ್ದ ಹಾಗೆ “ಏನು ಸ್ವಾಮಿ ಅವನು ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಾಂತ ಕಾಣುತ್ತೆ ನನ್ನ” ಎಂದರು. ನಾನು “ಯಾರು?” ಎಂದೆ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು, “ಯಮಧರ್ಮರಾಯ ನನ್ನ

ಮರೆತುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ” ಎಂದರು. ನನಗೆ ಏನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕೂ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮ ಮಾವ “ಏನೂ ಭಯ ಪಡಬೇಡಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರೇ, ಅವನು ಮರೆಯಿಗಿರಿಯೋದಿಲ್ಲ, ಹೆದರಬೇಡಿ” ಎಂದರು. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ ಬಾಳು ಸಾಕಾಗಿತ್ತು. ಅದು ಬೇಸರವಲ್ಲ; ಸಾಕಾಯಿತೆಂಬ ಭಾವನೆ ಮಾತ್ರ. ಬಿಡುಗಡೆಯೂ ಬೇಗನೆ ಬಂದಿತು. ಅವರು ಊರಿಗೆ ಹೋದ ಎರಡು ವಾರದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ವೆಂಕಟರಮಣ ಒಂದು ಕಾಗದ ಬರೆದ. ಮೂರು ದಿನಗಳ ಹಿಂದೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ದೇವಸ್ಥಾನದಿಂದ ಐವತ್ತು ಗಜ ದೂರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮರದ ಕೆಳಗೆ ಕುಳಿತು ಕೈ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟಿದ್ದರೆಂದು ಅದರಲ್ಲಿತ್ತು. ಊರಿನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಉತ್ತರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದರಂತೆ. “ಬ್ಯಾಂಕಿನಲ್ಲಿದ್ದ ಹಣದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಇನ್ನೂರು ರೂಪಾಯಿಯ ಮೇಲೆ ಉಳಿದಿದೆ. ಅದರಿಂದ ವರ್ಷವರ್ಷವೂ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ದಿನ ಸಂತರ್ಪಣೆ ನಡೆಯುವ ಹಾಗೆ ಏರ್ಪಾಡು ಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಅವರು ಹಾಗೆ ಇಷ್ಟಪಟ್ಟಿದ್ದರು.” ಎಂದೂ ಅವನು ಬರೆದಿದ್ದನು. ನಾವೆಲ್ಲ ಆ ದಿನ ನೆಂಟರಿಗೆ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ನಡೆದುಕೊಂಡೆವು.

ಹೀಗೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಈ ಜೀವನದ ನಾಟಕವನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಮುಕ್ತಿ ಹೊಂದಿದರು.

ಮುಕ್ತಿಯನ್ನುವುದು ಇದ್ದರೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಅದನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆ ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಯಾವ ಸಂದೇಹವೂ ಇಲ್ಲ.

12

ನಾನು ಅವರನ್ನು ಒಂದು ಸಲ, ಸಂಗೀತದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಏಳೇಳು ಸ್ವರಾನೇ ಏತಕ್ಕೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರೇ, ಎಂದೆ. ಅವರು, “ನಾವು ಏಳು ಎಂತ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಏಳು; ನೋಡೋಕೆ ಹೋದರೆ ಇಲ್ಲ ನೂರು ಕೋಟಿ ಸ್ವರ, ಇಲ್ಲ ಒಂದು ಸ್ವರ” ಎಂದರು. ಅವರು ಪಿಟೀಲು ಬಾರಿಸುವುದನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಇದರ ಅರ್ಥ ಏನೋ ಒಂದು ವಿಧವಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಿತ್ತು. ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ನಾನು, ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರೇ ಅದ್ವೈತ ಒಳ್ಳೆದೋ ದ್ವೈತ ಒಳ್ಳೆದೋ, ಎಂದು ಕೇಳಿದೆ, ಅವರು, “ನನ್ನ ಪಾಡು ನೋಡಿದರೆ ಅದ್ವೈತ ಒಳ್ಳೆದು ಎನ್ನುವ ಹಾಗೆ ಇದೆ. ಅವರ ಪಾಡು ನೋಡಿದರೆ ದ್ವೈತ ಒಳ್ಳೆದು

ಎನ್ನುವ ಹಾಗೆ ಇದೆ,” ಎಂದರು. ನಾನು ಸುಮ್ಮನಿದ್ದೆ. ಅವರು ಮಾತನಾಡುವ ರೀತಿಯೇ ಹೀಗೆ, ಒಂದು ಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ “ಅವರು” ಯಾರು ಎನ್ನುವುದೂ, ಅವರ ಪಾಡು ಎನ್ನುವುದು ಯಾವುದು ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಕಾರಣವೇನು ಎನ್ನುವುದೂ, ಹೊರಕ್ಕೆ ಬರುವುದೆಂದು ನಾನು ಬಲ್ಲೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಹೊತ್ತಿನ ಮೇಲೆ ಅವರು ಹೇಳಿದರು; “ಹೋಗಬೇಕಾದರೆ ನೋಡಿ ಆಕೆ ಹೇಳಿದರು. ‘ಇಷ್ಟು ದಿನ ನಿಮ್ಮ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ದಿನಾ ಗೌರೀಪೂಜೆ ಮಾಡಿದೆ. ಈಗ ಅವಳೇ ಹತ್ತಿರ ಕರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಇದ್ದಾಳೆ, ನಿಮ್ಮನ್ನೊಟಿಯಾಗಿ ಬಿಡುವುದೊಂದೇ ದುಃಖ; ಹೊಟ್ಟೆಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಕ್ಕಳೂ ಇಲ್ಲವಾದವು, ಆದರೇನು? ಕರ್ಮ ಸವೆದಾಗ್ಗೆ ನೀವೂ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತೀರಲ್ಲ, ಅಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತೇನೆ, ಇಬ್ಬರೂ ಜೊತೆಯಾಗಿ ದೇವಿ ಸೇವೇಲಿ ನಿಂತುಬಿಡೋಣ,’ ಅಂದರು. ಅವರ ನಂಬಿಕೆ ಅವರ ಜೀವನ ನೋಡಿದರೆ ದ್ವೈತವಾಗೇ ಇರಲಿ ಅನ್ನಿಸುತ್ತೆ. ನನ್ನ ಬದುಕು ನೋಡಿದರೆ ಈ ಆಟ ಎಷ್ಟು ಮುಗಿದರೆ ಅಷ್ಟು ಒಳ್ಳೆಯದು, ಇದಾದ ಮೇಲೆ ಅದ್ವೈತವಾಗಿದ್ದುಬಿಡೋಣ ಎನ್ನಿಸುತ್ತೆ.”

ಇನ್ನೊಂದು ಸಲ ನಾನು, “ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರೇ, ಶಿವ ಹೆಚ್ಚೋ, ವಿಷ್ಣು ಹೆಚ್ಚೋ?” ಎಂದೆ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಏನನ್ನೂ ಹೇಳಲಿಲ್ಲ. ನಾನು ಆ ಮಾತನ್ನು ಅವರು ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲವೆಂದಿದೆ. ಕಾಲುಗಂಟೆ ಬಿಟ್ಟು ಅವರು ಪಿಟೀಲನ್ನು ಎತ್ತಿ ಶಂಕರಾಭರಣವನ್ನು ಒಂದು ಗಂಟೆ ಹೊತ್ತು ಆನಂದವಾಗಿ ಬಾರಿಸಿದರು. ಹಿಂದಿನ ದಿನ ಭೈರವಿಯನ್ನು ಹೀಗೆಯೇ ಬಾರಿಸಿದ್ದರು. ಇವರು ಶಂಕರಾಭರಣವನ್ನು ಬಾರಿಸಿದ ಸೊಗಸಿನಲ್ಲಿ ನನಗೆ ಹಿಂದೆ ಆಡುತ್ತಿದ್ದ ಮಾತು ಮರೆತುಹೋಗಿತ್ತು. ಏನು ರಾಗ ಇದು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರೇ, ಏನು ಆಲಾಪನೆ, ಏನು ಸೊಗಸು, ಎಂದೆ. ಅವರು, “ನಿನ್ನೆ ಭೈರವಿ ಹೇಗಿತ್ತು?” ಎಂದರು. ನಾನು ಅದೂ ಭೇಷಾಗಿತ್ತು ಎಂದೆ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು “ಭೈರವಿ ಹೆಚ್ಚೋ, ಶಂಕರಾಭರಣ ಹೆಚ್ಚೋ?” ಎಂದರು. ನಾನು ಕೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅವರು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದು ಹೀಗೆ.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ ಗಾನದ ಮೂಲಕ ಸರ್ವ ತತ್ವವೂ ತಿಳಿದುಹೋಗಿತ್ತು. ಇಂಥಾ ತಿಳಿವು ಇಂಥಾ ಸಾಧನ. ಈ ತಿಳಿವು ಸಾಧನದಿಂದ ಇಲ್ಲೂ ಇನ್ನು ಮೇಲೂ ಯಾವ ಅವಸ್ಥೆ ಬರಬಹುದೋ ಅದು ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನುವುದು ಇನ್ನು ಬೇರೆ ಯಾವುದು?

ಕೃತಿ ಕರ್ತೃ ವಿಚಾರ

ಸಣ್ಣ ಕಥೆಗಳ ಜನಕರೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ಮಾಸ್ತಿ ವೆಂಕಟೇಶ ಅಯ್ಯಂಗಾರರು (1891-1986) ಕೋಲಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮಾಲೂರು ತಾಲೂಕಿನ ಮಾಸ್ತಿಯವರು. 'ಶ್ರೀನಿವಾಸ' ಎಂಬುದು ಇವರ ಕಾವ್ಯನಾಮ. ಬೆಂಗಳೂರು ಸೆಂಟ್ರಲ್ ಕಾಲೇಜಿನಿಂದ ಬಿ.ಎ. ಪದವಿಯನ್ನೂ, ಮದರಾಸಿನ ಪ್ರೆಸಿಡೆನ್ಸಿ ಕಾಲೇಜಿನಿಂದ ಎಂ.ಎ (ಇಂಗ್ಲಿಷ್) ಪದವಿಯನ್ನೂ ಪಡೆದರು. 'ಮೈಸೂರು ಸಿವಿಲ್ ಸರ್ವಿಸ್' ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದು 1914 ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಸರ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಸಿಸ್ಟೆಂಟ್ ಕಮೀಷನರ್ ಆಗಿ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಸೇರಿ ಹಲವಾರು ಉನ್ನತ ಹುದ್ದೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ 1944 ರಲ್ಲಿ ಸ್ವ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ನಿವೃತ್ತರಾದರು. 1944 ರಿಂದ 'ಜೀವನ' ಎಂಬ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಅದನ್ನು ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ವರ್ಷಗಳವರೆಗೆ ನಡೆಸಿ ಅಂದಿನ ಹಲವಾರು ಉದಯೋನ್ಮುಖ ಕವಿಗಳ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು. ಸಣ್ಣಕತೆ, ಕಾವ್ಯ, ಕಾದಂಬರಿ, ನಾಟಕ, ವಿಮರ್ಶೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಸ್ತಿಯವರು ಹಲವಾರು ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ 'ಸಣ್ಣ ಕತೆಗಳು' ಕೃತಿಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ 'ಚಿಕವೀರ ರಾಜೇಂದ್ರ' ಕಾದಂಬರಿಗೆ ಜ್ಞಾನಪೀಠ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯೂ ದೊರೆತಿದೆ. ಅವರ ಸಣ್ಣಕತೆಗಳು ಹದಿಮೂರು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ. ನವರಾತ್ರಿ, ಆದಿಕವಿ ವಾಲ್ಮೀಕಿ, ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಕಾಕನ ಕೋಟೆ, ಚನ್ನಬಸವನಾಯಕ, ಭಾವ, ಇವು ಮಾಸ್ತಿಯವರ ಕೆಲವು ಪ್ರಮುಖ ಕೃತಿಗಳು.

ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಕಿರು ಕಾದಂಬರಿಯ ಹಿನ್ನೆಲೆ :

ಮೈಸೂರು ಸಿಂಹಾಸನವು ವಿದ್ವಾಂಸ ರಸಿಕ ಕಲಾಕೋವಿದರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥಾನ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದವರು ಪುರಾಣದ ನಾರಾಯಣ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು. ಅವರ ಒಬ್ಬನೇ ಮಗ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ. ಮಗನು ತಮ್ಮಂತೆಯೇ ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ತಂದೆಯ ಆಸೆ; ಆದರೆ ಮಗನ ಒಲವು ಸಂಗೀತದ ಕಡೆಗೆ, ಅವನು ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಿ ಆಗದೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಾಗಿಯೇ ಉಳಿದ. ಮೊದಮೊದಲು ತಂದೆ ತಾಯಿಯಿಗೂ ತಿಳಿಯದಂತೆ ಸಂಗೀತದ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ನಡೆಸಿದ. ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಲಿತು ರಾಜರಿಂದ ಖಿಲ್ವತ್ತು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದು ಅವನ ಸಂಕಲ್ಪ. ಆದರೆ ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಮರಣಾನಂತರ ಅರಮನೆಯ ವಾತಾವರಣದಲ್ಲಿ ಆದ ಬದಲಾವಣೆ ಹಾಗೂ ಅಸೂಯಾಪರರಾದ ಜನರ ಪಿತೂರಿಯಿಂದ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಆಸೆ ಈಡೇರಲಿಲ್ಲ. ಇತ್ತ ದುಡಿಯದ ಮಗ ಮತ್ತು ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಮಗುವಿಗೆ ತಾಯಿಯಿಂದ ನಾನಾಬಗೆಯ ದಂಡನೆ. ಇಂಥ ಕಷ್ಟದ

ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಸಂಗೀತಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ನೆರವಾದವಳು ನೀಲಾಸಾನಿ ಎಂಬ ವೇಶ್ಯೆ.

ಮನೆಯ ಕಿರುಕುಳದಿಂದ ಬೇಸತ್ತು ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ನೀಲಾಸಾನಿಯಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪ ಹಣವನ್ನು ಸಾಲವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೆಂಡತಿ ಮಗುವಿನೊಡನೆ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡುತ್ತಾನೆ. ನಾನಾ ಬಗೆಯ ಕಷ್ಟ ಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ ಕಡೆಗೆ ಕಲ್ಪತೆಯನ್ನು ಸೇರಿ ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತೆದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕಷ್ಟ ಸುಖಗಳ ಜೀವನ ಸಾಗಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳೂ ಹೆಂಡತಿಯೂ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸತ್ತು ಹೋದಾಗ ವಿರಕ್ತಿ ಹೊಂದಿ ಹುಟ್ಟಿದೊರಿಸ ಕಡೆಗೆ ಮುಖ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಅಂತಿಮ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಆತನ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಪಡೆದ ನಿರೂಪಕನು ಅವನಿಂದಲೇ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಕಥೆಯನ್ನು ಬರೆದಿರುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತಿ ಇದೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಲ್ಪನಾ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಕಾದಂಬರಿ ಎಂದು ಕರೆಯುವುದು ರೂಢಿ. ಸಂಕೀರ್ಣವೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವೂ ಆದ ಕಾದಂಬರಿಗಳನ್ನು ಕತೆ, ವಸ್ತು ವಿನ್ಯಾಸ, ಪಾತ್ರಪೋಷಣೆ, ತಂತ್ರ, ಸೈದ್ಧಾಂತಿಕ ನಿಲುವು - ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ನೆಲೆಗಳಿಂದ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. 'ಸುಬ್ಬಣ್ಣ' ಕಿರುಕಾದಂಬರಿ ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸೀಮಿತ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸರಳ ಕೃತಿ. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನೇ ಇದರ ಕೇಂದ್ರ ಪಾತ್ರ. ಇಲ್ಲಿನ ಇತರ ಪಾತ್ರಗಳಾದ ಲಲಿತೆ, ನಾರಾಯಣಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಯಜಮಾನಿ, ನೀಲಾಸಾನಿ, ಮಕ್ಕಳು ಈ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲ ನಾಯಕ ಪಾತ್ರದ ಅನುಭವವನ್ನು ಸಂಸ್ಕರಿಸಲು ಮಾತ್ರ ಬಂದು ಮರೆಯಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ಒಡೆಯರ ಕಾಲದ ಅರಮನೆಯ ಪರಿಸರ, ಅಂದಿನ ಜೀವನ ವಿಧಾನಗಳು, ಸಾಮಾಜಿಕ ವಾತಾವರಣಗಳ ಬಗೆಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿವರಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಹೆಣ್ಣಿನ ಬಗೆಗೆ ವಿಶೇಷವಾದ ಪೂಜ್ಯ ಭಾವನೆ, ಕೆಟ್ಟದನ್ನು - ಅಶ್ಲೀಲವಾದುದನ್ನು - ದೂರವಿಡಬೇಕೆಂಬ ಎಚ್ಚರ, ಮಡಿವಂತಿಕೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಮಾಸ್ತಿಯವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳಿಗೂ ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ನಿರೂಪಕನು ಓದುಗರನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ನೇರವಾಗಿ ಮಾತನಾಡುವುದು, ಕಥೆಯ ಕೆಲವೊಂದು ಸಂದರ್ಭ - ಸನ್ನಿವೇಶಗಳಿಗೆ ತನ್ನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವುದು, ಆಗಾಗ ನೀತಿ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುವುದು - ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಹೊಸಗನ್ನಡ ಆರಂಭ ಕಾಲದ ಕಥನ ಗದ್ಯದ ವಿಶೇಷಾಂಶಗಳನ್ನು ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ನಡೆದಷ್ಟನ್ನು ತನಗೆ ತಿಳಿದಷ್ಟನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬೇಕೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಲೇಖಕರ ಸಂಕಲ್ಪ. ತಾವು ಬರೆಯುತ್ತಿರುವುದು ಕಟ್ಟುಕತೆಯಲ್ಲ ನಡೆದ ಸಂಗತಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಒತ್ತಿ

ಹೇಳುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ 'ಸುಬ್ಬಣ್ಣ' ಕೃತಿ ಕಾದಂಬರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಒಂದು ಜೀವನ ವೃತ್ತಾಂತದ, ವ್ಯಕ್ತಿ ಚಿತ್ರದ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ.

ಕಥಾ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥ

ಅಪರಂಜಿ - ಅಪ್ಪಟವಾದ ಚಿನ್ನ ; ನ್ಯಾಸ - ವಿಧಾನ; ಖಿಲ್ವತ್ತು - ಮರ್ಯಾದೆಯ ವಸ್ತ್ರ, ಭೂಷಣ; ಸುಟಿ - ಚುರುಕು; ಗೀಳು - ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದ ಹಂಬಲ; ವಾರಸ್ತ್ರೀ - ವೇಶ್ಯೆ; ಭಕ್ಷಿ - ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿ (ಸಂಗೀತದ ಏರ್ಪಾಡಿನ) ; ವರೇಕು - ವೀಣೆಯ ಒಂದು ಬಗೆಯ ನುಡಿತ; ಯಕ್ಷಿಣಿ - ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ದುಷ್ಟ ರೀತಿಯಿಂದ ವಶಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳುವ ಒಂದು ಸ್ತ್ರೀ ದೇವತೆ; ಶಾನೆ - ಬಹಳ, ತುಂಬ; ಕೈಗೆ ಕಾಯು - (ಬೇರೊಬ್ಬರು) ಕೊಟ್ಟಿರುವಂತಿರುವ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರು; ಆರೋಚಕ - ರುಚಿಕಟ್ಟಿರುವಿಕೆ; ನೂರು ಹೇಳು - ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಹೇಳು, ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದದ್ದನ್ನು ಹೇಳು; ಪಾರುಪತ್ಯ - ಯಜಮಾನಿಕೆ; ರಂಪು - ಗದ್ದಲ, ಗಲಾಟೆ; ಮೂಗಿನ ನೇರಕ್ಕೆ ನಡೆ - ಇತರರ ಕಷ್ಟವೇನಿರಬಹುದೆಂದು ನೋಡದೆ ತನ್ನ ಇಷ್ಟದಂತೆ ನಡೆ; ಉತ್ತಾನತೆ - (ಸೋತು) ಬಿದ್ದಿರುವಿಕೆ; ಕಟಾಪ - ಕೊಪ್ಪರಿಗೆ, ಕಡಾಯ; ಕಮಾನು - ಪಿಟೀಲಿನ ತಂತಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಯಿಸುವ ಬಿಲ್ಲು; ನಟುವರು - ನೃತ್ಯ ವೃತ್ತಿಯ ಜನ; ಲಟುಕು - ವಿಶೇಷ ಸೌಂದರ್ಯ ವಿವರ; ಹೆಚ್ಚು ಗಟ್ಟಿ - ಹೆಚ್ಚಿನ ಕಟ್ಟಳೆ, ಉತ್ತಮ ಮುಂತಾದ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ.

I. ವಿವರವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿರಿ.

1. 'ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರ ಹಠ ಸ್ವಭಾವವೇ ಅವರನ್ನು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಂಗೀತಗಾರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು' ಎಂಬ ಹೇಳಿಕೆಯನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಿ.
2. ಸಂಗೀತ ಕಲಿತು ಮಹಾರಾಜರಿಂದ ಖಿಲ್ವತ್ತು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ಗೀಳು ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳಲು ಕಾರಣವಾದ ಘಟನೆಯೇನು? ವಿವರಿಸಿ.
3. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಮೊದಲ ಬಾರಿ ಹೊಡೆಯಲು ಕಾರಣವಾದ ಘಟನೆ ಮತ್ತು ಅದರ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ.
4. 'ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಹೊಡೆದುದೇ ಅವರಿಬ್ಬರ ಮನಸ್ಸು ಹತ್ತಿರವಾಗಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು' ಈ ಮಾತನ್ನು ವಿವರಿಸಿ.

5. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಮನೆ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲು ಅವರ ತಾಯಿಯ ವರ್ತನೆಯೇ ಕಾರಣ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ.
6. ಲಲಿತಮ್ಮ ಬಾಗಿನ ತರಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದು ಏಕೆ? ಅದರ ಪರಿಣಾಮವೇನಾಯಿತು?
7. 'ನೀಲಸಾನಿ' ಯಾರು? ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಅವಳು ಮಾಡಿದ ಸಹಾಯವೇನು?
8. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಮನೆಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಲು ಕಾರಣವಾದ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ.
9. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಕಲ್ಕತ್ತದಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸಿದ ಕಷ್ಟ ಪರಂಪರೆಯ ಕುರಿತು ಬರೆಯಿರಿ.
10. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡದ್ದು ಹೇಗೆ?
11. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಬೊಂಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ದಿನಗಳ ಅನುಭವವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ.
12. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರೊಂದಿಗೆ ಮಿಠಾಯಿ ಮುದುಕಿಯ ಸ್ನೇಹ ಹೇಗೆ ಬೆಳೆಯಿತು? ಮುದುಕಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರಿಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತೇನು?
13. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ತನ್ನ ಪಿಟೀಲನ್ನು ನೀರಿಗೆಸೆದರೂ ಅದು ಮತ್ತೆ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಂದ ಘಟನೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ.
14. ತೊರೆಯಪುರದಲ್ಲಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಯೋಗಿಯಂತೆ ಕಾಲಕಳೆದು ಹೇಗೆ?
15. 'ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರು ಎದುರಿಸಿದ ಕಷ್ಟ ಪರಂಪರೆಯೇ ಅವರನ್ನು ಒಬ್ಬ ಯೋಗಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿತು' ಈ ಮಾತನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ.

II. ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿ.

1. ನಾರಾಯಣ ಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನು ನೀಡಿ.
2. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ಸಂತೋಷವಾಗಲು ಕಾರಣವೇನು?
3. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಸಂಗೀತಾಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದ ವಿಷಯವನ್ನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು?
4. ವಾರಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಕುರಿತು ವಿಶೇಷ ಮಮತೆ ಉಂಟಾಗಲು

ಕಾರಣವೇನು?

5. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾರೂ ಊಟ ಮಾಡದೆ ಇದ್ದುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನು?
6. ನೀಲಾಸಾನಿ ತನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಮಾಡಿದ್ದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇನು?
7. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ತಾಯಿ ಸೊಸೆ ಹಾಗೂ ಮಗಳಂದಿರ ಬಗೆಗೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದ ತಾರತಮ್ಯವೇನು?
8. ಮಹಾರಾಜರ ಮರಣದ ಪರಿಣಾಮವೇನು?
9. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಹಾಗೂ ತಾಯಿಯ ಮಧ್ಯೆ ಮಾನಸಿಕ ಅಂತರ ಉಂಟಾಗಲು ಕಾರಣವೇನು?
10. ಲಲಿತ ಬಾಗಿನ್ ತರಲು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದೇಕೆ?
11. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಮನೆ ಬಿಡುವ ನಿರ್ಧಾರ ತೆಗೆದುಕೊಂಡದ್ದು ಯಾವಾಗ?
12. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ನೀಲಾಸಾನಿಯ ಹಣವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿಸಿದ?
13. ಲಲಿತೆ ಗಂಡನನ್ನು ಹರಿದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಹೋಗಲು ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದೇಕೆ?
14. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನ ತಾಯಿ ತಂದೆಯರ ಅಂತ್ಯ ಹೇಗಾಯಿತು? ತಿಳಿಸಿ.
15. ಲಲಿತೆಯ ಸಾವಿನ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ.
16. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಕಲ್ಕತ್ತಾವನ್ನು ಬಿಟ್ಟದ್ದೇಕೆ?
17. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಬೊಂಬಾಯಿ ತಲುಪಿದ್ದು ಹೇಗೆ?
18. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನಿಗೆ ಸಾಹುಕಾರನ ಪರಿಚಯ ಹೇಗಾಯಿತು?
19. ಸುಬ್ಬಣ್ಣನವರ ಪಿಟೀಲು ನಡಿಸುವಿಕೆಯ ಕುರಿತು ಲೇಖಕರು ಹೇಳುವ ಮಾತುಗಳೇನು?
20. ಸುಬ್ಬಣ್ಣ ಬೈರವೀ ರಾಗ ಬಾರಿಸಿದ್ದೇಕೆ?

ವ್ಯಾಕರಣ

ಸಂಧಿಗಳು

ನಾವು ಮಾತನಾಡುವಾಗ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. “ಊರು ಊರು” ಎಂಬೆರಡು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ‘ಊರೂರು’ ಎಂದು ಕೂಡಿಸಿಯೇ ಮಾತನಾಡುತ್ತೇವೆ. ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಶಬ್ದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳಿದರೂ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸಂಧಿ ಮಾಡಿಯೇ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಬಿಡಿ ಬಿಡಿಯಾಗಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ -

ಪ್ರಕೃತಿ + ಪ್ರತ್ಯಯ = ಕೂಡಿಸಿದ ರೂಪ

ಆಡು + ಇಸು = ಆಡಿಸು

ಮರ + ಅನ್ನು = ಮರವನ್ನು ಮುಂತಾದುವುಗಳು.

ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಪದಗಳನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಯೂ ಹೇಳಬಹುದು ಅಥವಾ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿಯೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ -

ಪದ ಪದ ಕೂಡಿಸಿದ ರೂಪ ಕೂಡಿಸಿದ ರೂಪ

ಹಣ್ಣಿನ + ಅಂಗಡಿ = ಹಣ್ಣಿನಂಗಡಿ - ಹಣ್ಣಿನ ಅಂಗಡಿ

ಹೀಗೆ ಎರಡು ವರ್ಣಗಳು ಕಾಲ ವಿಳಂಬವಿಲ್ಲದಂತೆ ಸೇರುವುದೇ ಸಂಧಿ ಎನಿಸುವುದು. ಪೂರ್ವಪದದ ಅಂದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಪದದ ಕೊನೆಯ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪದದ (ಮುಂದಿನ ಪದದ) ಮೊದಲ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೂ ಸಂಧಿ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಸ್ವರದ ಮುಂದೆ ಸ್ವರ ಬಂದು ಹೀಗೆ ಸಂಧಿಯಾದರೆ ಸ್ವರಸಂಧಿ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಸ್ವರದ ಮುಂದೆ ವ್ಯಂಜನ ಅಥವಾ ವ್ಯಂಜನದ ಮುಂದೆ ವ್ಯಂಜನ ಬಂದು ಸಂಧಿಯಾದರೆ ವ್ಯಂಜನ ಸಂಧಿ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ.

ಕನ್ನಡ ಸಂಧಿಗಳು

ಕನ್ನಡ ಸಂಧಿಗಳು : ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಕನ್ನಡ ಸಂಧಿಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪದ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪದ ಎರಡೂ ಕನ್ನಡ ಪದಗಳೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧ - ಲೋಪ, ಆಗಮ, ಆದೇಶ.

ಲೋಪ ಸಂಧಿ : ಸ್ವರದ ಮುಂದೆ ಸ್ವರವು ಬಂದು ಸಂಧಿಯಾಗುವಾಗ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವರವು ಅರ್ಥ ಕೆಡದಿದ್ದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಲೋಪವಾಗುವುದು. ಇದಕ್ಕೆ ಲೋಪಸಂಧಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ: ಅವನ + ಊರು = ಅವನೂರು

ದೇವರು + ಇಂದ = ದೇವರಿಂದ

ಆಗಮ ಸಂಧಿ : ಸ್ವರದ ಮುಂದೆ ಸ್ವರವು ಬಂದಾಗ ಲೋಪ ಸಂಧಿ ಮಾಡಿದರೆ ಅರ್ಥವು ಕೆಡುವಂತಿದ್ದಲ್ಲಿ ಆ ಎರಡು ಸ್ವರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಯ' ಕಾರವೋ ಅಥವಾ 'ವ' ಕಾರವೋ ಹೊಸದಾಗಿ ಬಂದು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಗಮ ಸಂಧಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ: ಹೊಲ + ಅನ್ನು = ಹೊಲವನ್ನು

ಕೆರೆ + ಅನ್ನು = ಕೆರೆಯನ್ನು

ಆದೇಶ ಸಂಧಿ : ಸಂಧಿಯಾಗುವಾಗ ಒಂದು ಅಕ್ಷರದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಅದರ ಬದಲಿಗೆ ಬೇರೊಂದು ಅಕ್ಷರವು ಬರುವುದಕ್ಕೆ ಆದೇಶ ಸಂಧಿ ಎಂದು ಹೆಸರು. ವರ್ಗ ಪ್ರಥಮಾಕ್ಷರಗಳಾದ ಕತಪಗಳಿಗೆ ವರ್ಗ ತೃತೀಯಾಕ್ಷರಗಳಾದ ಗದಬ ಗಳು ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ.

ಉದಾ : ಎಳೆ + ಕರು = ಎಳೆಗರು

ಕಣ್ + ಪನಿ = ಕಂಬನಿ

ಪ್ರಕೃತಿಭಾವ : ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಸ್ವರವು ಪರವಾದರೂ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಸಂಧಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಭಾವ ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸಂಭೋಧನೆ, ಭಾವಸೂಚಕಾವ್ಯಯ

ಹಾಗೂ ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದಗಳ ಮುಂದೆ ಸ್ವರ ಬಂದರೆ ಸಂಧಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದಾ : ದೇವರೇ, ಕಾಪಾಡು - ಸಂಭೋಧನೆ

ಅಯ್ಯೋ! ಅವನಿಗೇನಾಯಿತು? - ಭಾವಸೂಚಕಾವ್ಯಯ

ಛಟ ಛಟ ಎಂದು ಬೆಂಕಿ ಉರಿಯುತ್ತಿತ್ತು - ಅನುಕರಣ ಶಬ್ದ

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಂಧಿಗಳು

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಪದಗಳೆರಡೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸ್ವರ ಸಂಧಿಗಳು

ಸರ್ವಣದೀರ್ಘಸಂಧಿ : ಒಂದೇ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಎರಡು ಸ್ವರಗಳು ಕೂಡಿ ಸಂಧಿಯಾಗುವಾಗ ಎರಡೂ ಸೇರಿ ದೀರ್ಘಸ್ವರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸರ್ವಣದೀರ್ಘ ಸಂಧಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ದೇವ + ಆಲಯ = ದೇವಾಲಯ (ಅ+ಆ=ಆ)

ಕವಿ + ಇಂದ್ರ = ಕವೀಂದ್ರ (ಇ+ಇ=ಈ)

ಗುರು + ಉಪದೇಶ = ಗುರುಪದೇಶ (ಉ+ಉ=ಊ)

ಗುಣಸಂಧಿ : ಪೂರ್ವಪದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅ ಆ ಕಾರಗಳ ಮುಂದೆ ಇ ಈ ಕಾರಗಳು ಬಂದಾಗ ಏಕಾರವೂ, ಉ ಊ ಕಾರಗಳು ಬಂದಾಗ ಓಕಾರವೂ ಋಕಾರವು ಬಂದಾಗ ಅರ್ ಕಾರವೂ ಆದೇಶವಾಗಿ ಬಂದರೆ ಅದನ್ನು ಗುಣಸಂಧಿ ಎನ್ನುವರು.

ಉದಾ : ಸುರ + ಇಂದ್ರ = ಸುರೇಂದ್ರ (ಅ+ಇ=ಏ)

ಚಂದ್ರ + ಉದಯ = ಚಂದ್ರೋದಯ (ಅ+ಉ=ಓ)

ದೇವ + ಋಷಿ = ದೇವರ್ಷಿ (ಅ+ಋ=ಅರ್)

ವೃದ್ಧಿಸಂಧಿ : ಪೂರ್ವಪದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅ, ಆ ಕಾರಗಳಿದ್ದು ಉತ್ತರ ಪದದ ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಏ, ಐ ಕಾರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಅವೆರಡರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಐಕಾರವೂ ಓ ಔಕಾರಗಳು ಪರವಾದರೆ ಅವೆರಡರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಔಕಾರವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವೃದ್ಧಿ ಸಂಧಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಅಷ್ಟ + ಐಶ್ವರ್ಯ = ಅಷ್ಟೈಶ್ವರ್ಯ (ಅ+ಐ=ಐ)

ಜಲ + ಓಘ = ಜಲೌಘ (ಅ+ಓ=ಔ)

ಮಹಾ + ಔದಾರ್ಯ = ಮಹೌದಾರ್ಯ (ಆ+ಔ=ಔ)

ಯಣ್‌ಸಂಧಿ : ಇ ಈ ಉ ಊ ಋ ಕಾರಗಳಿಗೆ ಸರ್ವಣವಲ್ಲದ ಸ್ವರ ಪರವಾದರೆ ಇ ಈ ಕಾರಗಳಿಗೆ ಯಕಾರವೂ, ಉ ಊ ಕಾರಗಳಿಗೆ ವ ಕಾರವೂ ಋ ಕಾರಕ್ಕೆ ರ ಕಾರ (ರೇಫ) ವೂ ಆದೇಶಗಳಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಯಣ್‌ಸಂಧಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ: ಅತಿ + ಅವಸರ = ಅತ್ಯವಸರ (ಇ + ಅ = ಯ)

ಮನು + ಅಂತರ = ಮನ್ವಂತರ (ಉ + ಅ = ವ)

ಪಿತೃ + ಆರ್ಜಿತ = ಪಿತ್ರಾರ್ಜಿತ (ಋ + ಆ = ರ)

ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಂಜನ ಸಂಧಿಗಳು

ಜಶ್ಚ ಸಂಧಿ : ಜಶ್ ಎಂದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಗಜಡದಬ ಎಂಬ ಐದು ವ್ಯಂಜನಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಒಂದು ಸಂಜ್ಞೆ. ಪೂರ್ವಪದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಕ ಚ ಟ ತ ಪ ವ್ಯಂಜನಗಳಿಗೆ ಯಾವ ವರ್ಣ ಪರವಾದರೂ ಆಯಾ ವರ್ಗದ ಮೂರನೆಯ ಅಕ್ಷರಗಳಾದ ಗ ಜ ಡ ದ ಬ ಗಳು ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಜಶ್ಚ ಸಂಧಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ವಾಕ್ + ದೇವಿ = ವಾಗ್ಧೇವಿ

ಅಚ್ + ಅಂತ = ಅಜಂತ

ಷಟ್ + ಅಂಗ = ಷಡಂಗ

ಸತ್ + ಉದ್ದೇಶ = ಸದುದ್ದೇಶ

ಅಪ್ + ಧಿ = ಅಭಿ

ಶ್ಚತ್ವ ಸಂಧಿ : 'ಶ್ಚ' ಎಂದರೆ ಶಕಾರ ಚವರ್ಗಾಕ್ಷರಗಳು. (ಶ್ = ಶಕಾರ, ಚು = ಚ, ಛ ಜ ರ್ಛ ಇ) ಸಕಾರ ತ ವರ್ಗಾಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಶಕಾರ ಚ ವರ್ಗಾಕ್ಷರಗಳು ಪರವಾದಾಗ ಸಕಾರಕ್ಕೆ ಶಕಾರವೂ, ತವರ್ಗಕ್ಕೆ ಚವರ್ಗವೂ ಆದೇಶಗಳಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಶ್ಚತ್ವ ಸಂಧಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ಮನಸ್ + ಚಂಚಲ = ಮನಶ್ಚಂಚಲ

ಜಗತ್ + ಜ್ಯೋತಿ = ಜಗಜ್ಜ್ಯೋತಿ

ಅನುನಾಸಿಕ ಸಂಧಿ : ಪದದ ಕಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ವರ್ಗದ ಪ್ರಥಮಾಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಯಾವ ಅನುನಾಸಿಕಾಕ್ಷರ ಪರವಾದರೂ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಂದರೆ ಕ, ಚ, ಟ, ತ, ಪ ವ್ಯಂಜನಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜ, ಇ, ಣ, ನ, ಮ ಅನುನಾಸಿಕ ವ್ಯಂಜನಗಳು ಆದೇಶವಾಗಿ ಬರುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುನಾಸಿಕ ಸಂಧಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ದಿಕ್ + ನಾಗ = ದಿಜ್ಜಾಗ

ಚಿತ್ + ಮಯ = ಚಿನ್ಮಯ

ಷಟ್ + ಮಾಸ = ಷಣ್ಮಾಸ

ಅನ್ಯದೇಶ್ಯಗಳು

ಯಾವುದೇ ಭಾಷೆಯ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಅದರ ಶಬ್ದ ಕೋಶಕ್ಕೆ ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಭಾಷೆಗಳಿಂದ ಬಂದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ ಅನ್ಯದೇಶ್ಯಗಳೆಂದು ಕರೆಯುವರು.

ಉದಾ: ಅರ್ಜಿ, ಕಛೇರಿ, ಜಮೀನು, ಕಾರ್ಖಾನೆ, ಕಾಗದ, ರೈಲು, ಬ್ಯಾಂಕ್, ಕೋರ್ಟ್, ಹೋಟೆಲ್, ಕವರ್, ಸ್ಕೂಟರ್ ಮುಂತಾದುವು.

ತತ್ವಮ - ತದ್ಭವಗಳು

ತತ್ವಮ ಎಂದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದುದು ಎಂದರ್ಥ. ತದ್ಭವ ಎಂದರೆ ಅದರಿಂದ ಅಂದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅದು ಇರುವಂತೆಯೇ ಅಥವಾ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಬದಲಾಯಿಸಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದರೆ ಅಂತಹ ಪದಗಳನ್ನು ತತ್ವಮ ಅಥವಾ ಸಮ ಸಂಸ್ಕೃತಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ: ಸೀತೆ, ದೇವತೆ, ಯಶ, ರಾಜ, ವಿಪತ್ತು ಇತ್ಯಾದಿ. ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ರೂಪ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೊಂದಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ತದ್ಭವಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಉದಾ :	ತತ್ವಮ	ತದ್ಭವ
	ಆಕಾಶ	ಆಗಸ
	ಉದ್ಯೋಗ	ಉಜ್ಜುಗ
	ಅಟವಿ	ಅಡವಿ
	ಶರ್ಕರಾ	ಸಕ್ಕರೆ
	ಯಂತ್ರ	ಜಂತ್ರ
	ಕಾರ್ಯ	ಕಜ್ಜ
	ನಿತ್ಯ	ನಿಚ್ಚ

ನಾಮಪದ

ಪದ : ಶಬ್ದದ ಮೂಲ ರೂಪಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದೂ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಮುಂದೆ ಸೇರುವ ವರ್ಣಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಸೇರಿದರೆ ಪದವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ನಾಮಪ್ರಕೃತಿ : ನಾಮಪದದ ಮೂಲ ರೂಪಕ್ಕೆ ನಾಮಪ್ರಕೃತಿ ಅಥವಾ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕವೆಂದು ಹೆಸರು.

ನಾಮಪದ : ನಾಮ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರಿದಾಗ ಅದು ನಾಮಪದವಾಗುತ್ತದೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿರುವ ಬಗೆ ಬಗೆಯ ವಸ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿ ಸ್ಥಳ ಮತ್ತು ಭಾವಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪದಗಳಿಗೆ ನಾಮಪದವೆಂದು ಹೆಸರು.

ನಾಮಪದಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಜ ನಾಮಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಧಿತ ನಾಮಗಳು ಎಂದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ.

ಸಹಜ ನಾಮಗಳು

1. ವಸ್ತು ವಾಚಕಗಳು : ವಸ್ತುವಿನ ಹೆಸರು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲ ವಸ್ತುವಾಚಕ ನಾಮಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢನಾಮ, ಅಂಕಿತನಾಮ, ಅನ್ವರ್ಥನಾಮ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧ.

ರೂಢನಾಮಗಳು : ರೂಢಿಯಿಂದ ಬಂದವುಗಳು.

ಉದಾ : ಪರ್ವತ, ಹುಡುಗಿ, ದೇಶ, ಹಳ್ಳಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು

ಅಂಕಿತನಾಮಗಳು : ವ್ಯವಹಾರದ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಇಟ್ಟ ಹೆಸರುಗಳು.

ಉದಾ : ಕರ್ನಾಟಕ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಸೀತೆ, ರಾಮ, ಹಿಮಾಲಯ ಮುಂತಾದವುಗಳು.

ಅನ್ವರ್ಥನಾಮಗಳು : ವಸ್ತುವಿನ, ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಬರುವ ಹೆಸರುಗಳು.

ಉದಾ : ಕುಂಟೆ, ಕಿವುಡ, ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ, ಸಂಸಾರಿ ಇತ್ಯಾದಿ.

2. ಗುಣವಾಚಕಗಳು : ವಸ್ತುಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲ ಗುಣವಾಚಕಗಳು.

ಉದಾ: ಕರಿ ಬೆಕ್ಕು ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕರಿ ಎಂಬುದು ಗುಣವಾಚಕ ನಾಮ. ಅಂತೆಯೇ ಬಿಳಿ ಮನುಷ್ಯ, ಕೆಂಪು ಕೋಟೆ ಇತ್ಯಾದಿ.

3. ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕಗಳು : ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ನಾಮಗಳು.

ಉದಾ : ಒಂದು, ಎರಡು, ನೂರು, ಸಾವಿರ ಇತ್ಯಾದಿ.

4. ಪರಿಮಾಣ ವಾಚಕಗಳು : ವಸ್ತುಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಳತೆ, ಗಾತ್ರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪರಿಮಾಣ ವಾಚಕ ನಾಮಗಳೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಉದಾ: ಹಲವು, ಕೆಲವು, ಅಷ್ಟು, ಇಷ್ಟು

5. ದಿಗ್ವಾಚಕಗಳು : ದಿಕ್ಕುಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳೇ ದಿಗ್ವಾಚಕ ನಾಮಗಳು.

ಉದಾ : ಉತ್ತರ, ದಕ್ಷಿಣ, ಕೆಳಗೆ, ಮೇಲೆ

6. ಭಾವ ವಾಚಕಗಳು : ವಸ್ತುಗಳ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆಯ ಭಾವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳೇ ಭಾವ ವಾಚಕಗಳು.

ಉದಾ : ನೋಟ, ಬಿಳುಪು

ಸರ್ವ ನಾಮಗಳು

ನಾಮಪದದ ಬದಲಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಪದಗಳೇ ಸರ್ವನಾಮಗಳು. ಒಂದು ನಾಮಪದದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ, ಒಂದು ವಸ್ತುವಿನ ಅಥವಾ ವಿಷಯದ ಹೆಸರು ಹೇಳಿದೆಯೇ ಅದನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಸರ್ವನಾಮವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದೂ ಸಹ ನಾಮಪದದ ಒಂದು ಬಗೆ.

ಉದಾ : ಶಾಮಣ್ಣ ಪೇಟೆಯಿಂದ ಮನೆಗೆ ಬಂದನು. ಅವನು ತುಂಬ ಬಳಲಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿತ್ತು.

ಹೀಗೆ ನಾಮಪದಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ ಅವನು, ಅವಳು, ನೀನು, ನೀವು, ನಾನು ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತೇವೆ.

ಪುರುಷ ವಾಚಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು :

ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷ

(ಪುಲ್ಲಿಂಗ) ಅವನು, ಅವರು

(ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ) ಅವಳು, ಅವರು

(ನಪುಂಸಕ ಲಿಂಗ) ಅದು, ಅವು

ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ - ನೀನು, ನೀವು

ಉತ್ತಮ ಪುರುಷ - ನಾನು, ನಾವು

ಪ್ರತ್ಯರ್ಥಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು : ಯಾವುದು, ಏನು, ಯಾರು, ಯಾವನು - ಇತ್ಯಾದಿ.

ಆತ್ಮಾರ್ಥಕ ಸರ್ವನಾಮಗಳು : ತಾನು, ತಾವು, ತನ್ನ - ಇತ್ಯಾದಿ.

ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು

ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದೆ, ನಾಮ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಮುಂದೆ ಸೇರಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಉ, ಅನ್ನು ಇಂದ, ಗೆ ಮುಂತಾದ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೆನ್ನುವರು. ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳೊಂದಿಗೆ ನಾಮಪದಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕರ್ತೃ, ಕರ್ಮ, ಕರಣ, ಸಂಪ್ರದಾನ, ಅಪಾದಾನ, ಸಂಬಂಧ ಮತ್ತು ಅಧಿಕರಣಗಳು ಕಾರಕಾರ್ಥಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಕಾರಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿಭಜಿಸಿ ಹೇಳುವ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೇ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು.

ವಿಭಕ್ತಿಗಳು	ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು	ಕಾರಕಾರ್ಥ	ಏಕವಚನ	ಬಹುವಚನ
ಪ್ರಥಮಾ	(ಉ)	ಕರ್ತೃ	ಹುಡುಗನು	ಹುಡುಗರು
ದ್ವಿತೀಯಾ	ಅನ್ನು	ಕರ್ಮ	ಹುಡುಗನನ್ನು	ಹುಡುಗರನ್ನು
ತೃತೀಯಾ	ಇಂದ	ಕರಣ	ಹುಡುಗನಿಂದ	ಹುಡುಗರಿಂದ

ಚತುರ್ಥೀ ಗೆ, ಇಗೆ, ಅಕ್ಕೆ ಸಂಪ್ರದಾನ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಹುಡುಗರಿಗೆ
 ಪಂಚಮೀ ಇಂದ, ದೆಸೆಯಿಂದ ಅಪಾದಾನ ಹುಡುಗನಿಂದ ಹುಡುಗರಿಂದ
 ಷಷ್ಠಿ ಅ ಸಂಬಂಧ ಹುಡುಗನ ಹುಡುಗರ
 ಸಪ್ತಮೀ ಅಲ್ಲಿ ಒಳಗೆ ಅಧಿಕರಣ ಹುಡುಗನಲ್ಲಿ ಹುಡುಗರಲ್ಲಿ

(ಸೂಚನೆ : ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯವೇ ಪಂಚಮಿ ವಿಭಕ್ತಿಯ
 ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ತೃತೀಯ ವಿಭಕ್ತಿಯ ಇಂದವನ್ನೇ ಪಂಚಮಿಗೂ
 ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ)

ಕೃದಂತಗಳು

ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಕೃತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ ಕೃದಂತಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು
 ಕೃನ್ನಾಮಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಓದುವ ಹುಡುಗರು ಓದು+ಉವ = ಓದುವ

ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸ ಮಾಡು+ದ = ಮಾಡಿದ

ಮರೆಯದ ನೋಟ ಮರೆ+ಅದ = ಮರೆಯದ

ಇಲ್ಲಿ ಓದುವ, ಮಾಡಿದ, ಮರೆಯದ ಎಂಬ ಮೂರು ರೂಪಗಳಿವೆ.
 'ಓದು' ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ 'ಉವ' ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರಿ ವರ್ತಮಾನ ಮತ್ತು
 ಭವಿಷ್ಯತ್ಕಾಲಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. 'ಮಾಡು' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ
 ಮೇಲೆ 'ದ' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರಿ ಭೂತಕಾಲದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.
 'ಮರೆ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ ಮೇಲೆ 'ಅದ' ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರಿ
 ನಿಷೇಧಾರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇವು ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಕೃತ್ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ
 ಆಗಿರುವ ಶಬ್ದಗಳು. ಇವುಗಳಿಗೆ ಕೃದಂತಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಕೃದಂತಗಳೆಂದರೆ
 ಕೃತ್ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಕಡೆಯಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳೆಂದರ್ಥ. ಕೃದಂತಗಳಲ್ಲಿ ಕೃದಂತನಾಮ,
 ಕೃದಂತ ಭಾವನಾಮ, ಕೃದಂತಾವ್ಯಯ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ.

ಕೃದಂತನಾಮ:

ಕೃದಂತ ಶಬ್ದಗಳ ಮೇಲೆ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಏಕವಚನಗಳಲ್ಲಿ
 ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅವನು ಮತ್ತು ಅವಳು, ಇವುಗಳ ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ಅವರು,
 ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಏಕವಚನದಲ್ಲಿ ಉದು, ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ಉವು ಎಂಬ
 ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ ಕೃದಂತನಾಮಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ('ಉದು' ಮತ್ತು 'ಉವು' ಎಂಬ
 ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಬದಲಾಗಿ 'ಅದು' ಮತ್ತು 'ಅವು' ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು
 ರೂಢಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಉದಾ: ಮಾಡುವುದು, ನೋಡುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ. ಅದು
 ಎನ್ನುವುದು ಕೆಲವು ಕಡೆ 'ಅದ್ದು' ಅಥವಾ 'ದ್ದು' ಎಂದೂ ಆಗುವುದುಂಟು.
 ಕಂಡದ್ದು ನೋಡಿದ್ದು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಓದುವವನು, ಓದುವವಳು, ಓದುವವರು, ಓದುವುದು, ಓದುವುವು -
 ಇವು ವರ್ತಮಾನ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕೃದಂತನಾಮಗಳು.

ಮಾಡಿದವನು, ಮಾಡಿದವಳು, ಮಾಡಿದವರು ಮಾಡಿದುದು,
 ಮಾಡಿದುವು - ಇವು ಭೂತ ಕೃದಂತ ನಾಮಗಳು.

ನೋಡದವನು, ನೋಡದವಳು, ನೋಡದವರು, ನೋಡದುದು,
 ನೋಡದುವು - ಇವು ನಿಷೇಧ ಕೃದಂತನಾಮಗಳು.

ಕೃದಂತ ನಾಮ ಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೂ ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಓದುವವನು, ಓದುವವನನ್ನು ಓದುವವನಿಂದ, ಓದುವವನಿಗೆ,
 ಓದುವವನ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಓದುವವನ, ಓದುವವನಲ್ಲಿ ... ಇದೇ ರೀತಿ ಉಳಿದ
 ರೂಪಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಕೃದಂತಭಾವನಾಮ

ವಸ್ತುಗಳ ಸ್ವಭಾವ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಕ್ರಿಯೆಯು ನಡೆಯುವುದರಿಂದ
 ಉಂಟಾಗುವ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನಾಗಲಿ ತಿಳಿಸುವ ವಾಚಕಗಳಿಗೆ ಭಾವನಾಮಗಳೆಂದು
 ಹೆಸರು. ಧಾತುಗಳಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಭಾವನಾಮಗಳಿಗೆ ಕೃದಂತ
 ಭಾವನಾಮಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ 'ವುದು' ಪ್ರತ್ಯಯ ಸೇರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಧಾತುರೂಪದಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಕೆಲವು ಧಾತುಗಳ ಆದಿಸ್ವರಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘ ಬಂದು ಭಾವನಾಮಗಳಾಗುವುವು.

ಉದಾ: 'ವುದು' ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಕ್ಕೆ - ಮಾಡುವುದು, ಹೇಳುವುದು, ಬರುವುದು.

ಧಾತು ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ - ಬದುಕು, ತಪ್ಪು

ದೀರ್ಘಕ್ಕೆ - ಕೆಡು - ಕೇಡು

ಪಡು - ಪಾಡು

ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಭಾವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ ಕೃದಂತ ಭಾವನಾಮಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಓಡುವುದರ ಭಾವ ಓಟ, ಅಂಜುವುದರ ಭಾವ ಅಂಜಿಕೆ.

ಉದಾ: ಇಕೆ - ನಂಬಿಕೆ, ನಾಚಿಕೆ, ಹೆದರಿಕೆ, ಅಂಜಿಕೆ

ಇಗೆ - ಉಡಿಗೆ, ಅಡಿಗೆ, ಹಾಸಿಗೆ

ವಳಿಕೆ - ತಿಳುವಳಿಕೆ, ನಡವಳಿಕೆ

ವಣಿಗೆ - ಮೆರವಣಿಗೆ, ಬರವಣಿಗೆ

ಅಕೆ - ಮೊಳಕೆ, ಬೆರಕೆ

ಅವು - ಮರವು, ಒಲವು, ಗೆಲವು

ವು - ಸುಳಿವು, ಅರಿವು, ಮೇವು

ತ - ನೆಗೆತ, ಕುಣಿತ, ತಿವಿತ

ಇತ - ಒಪ್ಪಿತ, ತಪ್ಪಿತ

ವಳಿ - ನಡೆವಳಿ, ಹಿಡುವಳಿ, ಕೂಡುವಳಿ

ಟ - ಆಟ, ಓಟ, ಮಾಟ, ಊಟ

ಅಣೆ - ಒಕ್ಕಣೆ, ಹಗರಣೆ

ಗೆ - ನಂಬುಗೆ, ಮೆಚ್ಚುಗೆ

ಅಪು - ಹೊಳಪು, ನೆನಪು

ಅಲು - ಮುಗ್ಗಲು, ಒಣಗಲು

ಎ - ನಗೆ, ಹೊರೆ

ಕೃದಂತಾವ್ಯಯ

ನಾಮಪದ, ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಂತೆ ರೂಪಭೇದಗಳನ್ನು ಹೊಂದದೇ ಇರುವ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅವ್ಯಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ದು, ದರೆ, ಉತ್ತ, ಅಲು, ಅದೆ ಮುಂತಾದ ಕೃತ್ವತ್ವಯಗಳು ಸೇರಿ ಆಗುವ ಅವ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಕೃದಂತಾವ್ಯಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಅವು ಅಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯೆಗಳಾಗಿದ್ದು ಪೂರ್ಣಕ್ರಿಯೆಗೆ ವಿಶೇಷಣಗಳಾಗುವುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಏಕಕರ್ತೃಕಗಳು; ಕೆಲವು ಭಿನ್ನಕರ್ತೃಕಗಳು.

ಏಕಕರ್ತೃಕ

ಕೃದಂತಾವ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಪ್ರಧಾನ ಕರ್ತೃಕವಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಏಕಕರ್ತೃಕ ಅಥವಾ ಸಮಾನ ಕರ್ತೃಕವೆನಿಸುವುದು.

ಉದಾ: ಅವನು ಬಂದು ಹೇಳಿ ಹೋದನು.

ಅವನು ಬಂದು ಹೇಳದೆ ಹೋದನು.

ಅವನು ಬಂದು ಹೇಳಲು ಹೋದನು.

ಇಲ್ಲಿ ಬರು, ಹೇಳು, ಹೋಗು ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಅವನು ಎಂಬ ಒಬ್ಬನೇ ಕರ್ತೃಕ ಇರುವುದರಿಂದ ಇವು ಏಕಕರ್ತೃಕಗಳು.

ಭಿನ್ನ ಕರ್ತೃಕ

ಒಂದೇ ಕರ್ತೃವಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸದೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕರ್ತೃಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸತಕ್ಕವು ಭಿನ್ನ ಕರ್ತೃಕಗಳೆನಿಸುವುವು.

ಉದಾ: ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಬೋಧಿಸಲು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಕಲಿತರು.

ಮಳೆ ಬಂದರೆ ಬೆಳೆಯಾಗುವುದು.

ಮೊದಲನೆಯ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬೋಧಿಸು ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಎಂಬುದು ಕರ್ತೃ; ಕಲಿ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಎಂಬುದು ಕರ್ತೃ. ಎರಡನೆಯ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬರು ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಮಳೆ ಎಂಬುದು ಕರ್ತೃ. ಆಗು ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಗೆ ಬೆಳೆ ಎಂಬುದು ಕರ್ತೃ. ಹೀಗೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕರ್ತೃಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಇವು ಭಿನ್ನ ಕರ್ತೃಕಗಳೆನಿಸುವುವು.

ತದ್ಧಿತಾಂತಗಳು

ನಾಮಪ್ರಕೃತಿಗಳ ಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ತದ್ಧಿತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ ತದ್ಧಿತಾಂತನಾಮಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ವ್ಯಕ್ತಿ ಅಥವಾ ವಸ್ತುವಿನ ಗುಣ, ಶೀಲ, ಸ್ವಭಾವ, ವೃತ್ತಿ ರಚನೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಕೆಲವು ನಾಮರೂಪಗಳು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ತದ್ಧಿತಾಂತನಾಮಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ತದ್ಧಿತಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ತದ್ಧಿತಾಂತನಾಮ, ತದ್ಧಿತಾಂತ ಭಾವನಾಮ ಮತ್ತು ತದ್ಧಿತಾಂತಾವ್ಯಯ ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ.

ಉದಾ: ತದ್ಧಿತಾಂತ ನಾಮ ತದ್ಧಿತಾಂತ ಭಾವನಾಮ ತದ್ಧಿತಾಂತಾವ್ಯಯ

ಮೋಸಗಾರ	ಸಿರಿತನ	ರಾಮನ ಹಾಗೆ
ಮಾಲೆಕಾರ	ಬಡತನ	ಮನೆಯತನಕ
ನೇಕಾರ	ಬಂಜೆತನ	ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ

ಕ್ರಿಯಾಪದ

ಕರ್ತೃ ಮಾಡುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪದಗಳಿಗೆ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಕ್ರಿಯಾ ಧಾತುವಿಗೆ ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಾಗುವುವು.

ಧಾತು : ಕ್ರಿಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುವ ಪ್ರತ್ಯಯರಹಿತವಾದ ಮೂಲ ಕ್ರಿಯಾ ರೂಪಕ್ಕೆ ಧಾತು ಎನ್ನುವರು.

ಉದಾ : ಮಾಡು, ತಿನ್ನು, ಹೋಗು, ಬಾ

ಧಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ : ಸಕರ್ಮಕ ಮತ್ತು ಅಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳು. ಕರ್ಮಪದವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಧಾತುಗಳೆಲ್ಲ ಸಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳು.

ಉದಾ : ಕುಡಿ, ಓದು, ಸೇರು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಸಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ -

ಕರ್ತೃ	ಕರ್ಮ	ಕ್ರಿಯೆ	
ಮಗು	ಹಾಲನ್ನು	ಕುಡಿಯಿತು.	
ಹುಡುಗನು	ಪುಸ್ತಕವನ್ನು	ಓದಿದನು.	
ಕರ್ಮಪದದ	ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದ	ಧಾತುಗಳನ್ನು	ಅಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳೆನ್ನುವರು.

ಉದಾ: ಮಲಗು, ಓಡು, ಬದುಕು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಅಕರ್ಮಕ ಧಾತುವನ್ನು ಬಳಸಿದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ.

ಮಗು ಮಲಗಿತು.

ಹುಡುಗ ಓಡಿದನು.

ಅವನು ಬದುಕಿದನು.

ಕಾಲ ಸೂಚಕ ಪ್ರತ್ಯಯ : ಧಾತುವಿನ ಮುಂದೆ ಸೇರುವ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಧಾತುವಿಗೂ ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ ಕಾಲವನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಸೇರುವ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಕಾಲಸೂಚಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಕ್ರಿಯಾ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ವರ್ತಮಾನ, ಭೂತ, ಭವಿಷ್ಯತ್ ಕಾಲಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಉತ್ತ, ದ, ವ ಎಂಬ ಕಾಲ ಸೂಚಕ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ.

ಉದಾ:

ಧಾತು + ಕಾಲಸೂಚಕ ಪ್ರತ್ಯಯ + ಪುರುಷವಾಚಕ ಪ್ರತ್ಯಯ = ಕ್ರಿಯಾಪದ

ಹೋಗು + ಉತ್ತ + ಆನೆ = ಹೋಗುತ್ತಾನೆ (ವರ್ತಮಾನಕಾಲ)

ಹೋಗು + ದ + ಅನು = ಹೋದನು (ಭೂತಕಾಲ)

ಹೋಗು + ವ + ಅನು = ಹೋಗುವನು (ಭವಿಷ್ಯತ್‌ಕಾಲ)

ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ.

ವಿದ್ಯರ್ಥಕ, ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕ ಮತ್ತು ಸಂಭಾವನಾರ್ಥಕ.

ವಿದ್ಯರ್ಥಕ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು : ಆಶೀರ್ವಾದ, ಅಪ್ಪಣೆ, ವಿಜ್ಞಾಪನೆ, ಆಜ್ಞೆ, ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮುಂತಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ತೋರುವಾಗ ಧಾತುಗಳಿಗೆ ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ ವಿದ್ಯರ್ಥಕ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳೆನಿಸುವುವು. ಇಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಾಲಸೂಚಕ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಉದಾ : ಮಾಡಲಿ, ನೋಡಲಿ, ಮಾಡಿರಿ, ಮಾಡೋಣ ಇತ್ಯಾದಿ.

ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು : ಕ್ರಿಯೆಯು ನಡೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅರ್ಥ ತೋರಿದಾಗ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳೆನಿಸುವುವು.

ಉದಾ: ತಿನ್ನನು, ಬರೆಯನು, ಮಾಡನು, ಮಾಡವು, ಮಾಡರು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಸಂಭಾವನಾರ್ಥಕ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು : ಕ್ರಿಯೆಯ ನಡೆಯುವಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಶಯ ಅಥವಾ ಊಹೆ ತೋರುವಲ್ಲಿ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು ಸೇರಿ ಸಂಭಾವನಾರ್ಥಕ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳೆನಿಸುವುವು.

ಉದಾ : ಹೋದಾನು, ಬಂದಾಳು, ನಡೆದಾರು, ನಡೆದೀರಿ, ನಡೆದೇನು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಕರ್ತರಿ - ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳು

ಕರ್ತರಿ ಪ್ರಯೋಗ : ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಪದಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಕ್ರಮ ಇರುತ್ತದೆ. ಕರ್ತೃ ಪದವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕ್ರಿಯಾಪದವು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಲ್ಲಿ ಅದು ಕರ್ತರಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುವುದು. ಕರ್ತರಿ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃಪದವು ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಮಪದವು ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ.

ಉದಾ : ಕವಿಯು ಕಾವ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಶಂಕರನು ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡುವನು.

ತಂದೆಯು ಮಗುವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗ : ಸಕರ್ಮಕ ಧಾತುಗಳ ಮೇಲೆ 'ಅಲ್ಪಡು' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರಿದ ಬಳಿಕ ಕಾಲ ಸೂಚಕ ಪ್ರತ್ಯಯವೂ ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಗಳೂ ಸೇರಿ ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕ್ರಿಯಾಪದವು ಕರ್ಮಪದದ ಲಿಂಗ, ವಚನ, ಪುರುಷಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ಮಕ್ಕಳಿಂದ ಪುಸ್ತಕ ಓದಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಮನುಷ್ಯನಿಂದ ಚಂದ್ರನು ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟನು.

ಸೀತೆಯಿಂದ ಕತೆಯು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃ ಪದವು ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ಮಪದವು ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಧಾತುವಿಗೂ ಆಖ್ಯಾತ ಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೂ ಮಧ್ಯೆ 'ಅಲ್ಪಡು' ಎಂಬುದು ಸೇರುತ್ತದೆ.

ಕರ್ತರಿ ಪ್ರಯೋಗದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗದ ವಾಕ್ಯವನ್ನಾಗಿ ಬದಲಿಸುವ ಕ್ರಮ :

ಕರ್ತರಿ ಪ್ರಯೋಗ	ಕರ್ಮಣಿ ಪ್ರಯೋಗ
ಶಂಕರನು ಊರನ್ನು ನೋಡಿದನು	ಶಂಕರನಿಂದ ಊರು ನೋಡಲ್ಪಟ್ಟಿತು.
ತಾಯಿಯು ಹಾಲನ್ನು ಕೊಡುವಳು	ತಾಯಿಯಿಂದ ಹಾಲು ಕೊಡಲ್ಪಡುವುದು
ಅಣ್ಣನು ನನ್ನನ್ನು ಕರೆದನು	ಅಣ್ಣನಿಂದ ನಾನು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟೆನು.

ಅವ್ಯಯ

ಅವ್ಯಯ : ನಾಮಪದಗಳು ಲಿಂಗ, ವಚನ, ವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳು ಲಿಂಗ, ವಚನ, ಕಾಲ, ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ನಾಮಪದ, ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಂತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪ ಬದಲಾವಣೆಗಳನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಏಕರೂಪವಾಗಿರುವ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅವ್ಯಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. (ವ್ಯಯ ಎಂದರೆ ಶಬ್ದರೂಪಕ್ಕೆ ಬದಲಾವಣೆ ಅಥವಾ ಲೋಪವು, ಅ - ಅದಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಎಂದರ್ಥ) ಅವ್ಯಯಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾರ್ಥ ಕಾವ್ಯಯ, ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಾವ್ಯಯ, ಸಂಬಂಧಸೂಚಕಾವ್ಯಯ, ಭಾವಸೂಚಕಾವ್ಯಯ ಎಂಬ ಮುಖ್ಯ ಭೇದಗಳುಂಟು.

1. ಕ್ರಿಯಾರ್ಥಕಾವ್ಯಯ : ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾರ್ಥಕಾವ್ಯಯ, ಅಸಂಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾರ್ಥಕಾವ್ಯಯ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ.

ಸಂಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾರ್ಥಕಾವ್ಯಯಕ್ಕೆ

ಉದಾ : ಉಂಟು, ಇಲ್ಲ, ಬೇಕು, ಬೇಡ, ಸಾಕು, ಅಹುದು - ಇತ್ಯಾದಿ.

ಅಸಂಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾರ್ಥಕಾವ್ಯಯಕ್ಕೆ

ಉದಾ : ಹೇಳಿ, ನೋಡುತ್ತ, ಮಾಡದೆ, ಕೇಳಿದರೆ, ಓದಲಿಕ್ಕೆ - ಇತ್ಯಾದಿ.

ಈ ಅವ್ಯಯಗಳು ಕ್ರಿಯೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಸದೆ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾಪದದ ಸಹಾಯವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆ.

2. ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಾವ್ಯಯ : ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಪದದ ಕಾಲ, ಸ್ಥಾನ, ರೀತಿ, ಅನುಕರಣ ಮುಂತಾದವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಅವ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷಣಾವ್ಯಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ಕಾಲ - ಕೂಡಲೆ, ಬಳಿಕ, ತರುವಾಯ, ಬೇಗನೆ

ಸ್ಥಾನ - ಅಲ್ಲಿ, ಇಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲಿ, ಸುತ್ತಲು

ರೀತಿ - ಹಾಗೆ, ಹೀಗೆ, ಅಂತೆ, ಇಂತು

ಅನುಕರಣ - ಭಟಭಟನೆ, ಧಟ್ಟನೆ, ಪಟಪಟನೆ, ಸರ್ರನೆ

3. ಸಂಬಂಧ ಸೂಚಕಾವ್ಯಯ : ಪದಗಳನ್ನಾಗಲಿ, ಪದಸಮುಚ್ಚಯಗಳನ್ನಾಗಲಿ, ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಕೂಡಿಸಿ ಅವುಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಅವ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಸೂಚಕಾವ್ಯಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ಊ, ಮತ್ತು, ಆದರೆ, ಆದುದರಿಂದ, ಹೊರತು, ಅಥವಾ ಇತ್ಯಾದಿ.

4. ಭಾವಸೂಚಕಾವ್ಯಯ : ಸಂತೋಷ, ದುಃಖ, ಭಯ, ಆಶ್ಚರ್ಯ, ಪ್ರಶ್ನೆ, ತಿರಸ್ಕಾರ, ಆಕ್ಷೇಪ, ಕೋಪ ಮೊದಲಾದ ಮನಸ್ಸಿನ ಭಾವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಅವ್ಯಯಗಳಿಗೆ ಭಾವಸೂಚಕಾವ್ಯಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವುಗಳನ್ನು ನಿಪಾತಾವ್ಯಯಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಉದಾ : ಸಂತೋಷ - ಭೇಷ್! ನೀನು ಈ ವಿಜಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕವನೇ ಸರಿ!

ದುಃಖ - ಅಯ್ಯೋ! ಹರಿಶ್ಚಂದ್ರನಿಗೂ ಅಂಥ ಕಷ್ಟಬಂದಿದೆ!

ಭಯ - ಅಬ್ಬಾ! ಎಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಹುಲಿ!

ಆಶ್ಚರ್ಯ - ಆಹಾ! ತಾಜಮಹಲ್ ಎಷ್ಟು ಸೊಗಸಾಗಿದೆ!

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಅವನು ಆಡಿದ ಮಾತಿಗೆ ತಪ್ಪಿದನೆ?

ತಿರಸ್ಕಾರ - ಛೇ! ಇದೇನೇ ನಿನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆ!

ಆಕ್ಷೇಪ - ಓಹೋ! ನೀನು ಅವನ ಜೊತೆ ಸೇರಿದೆಯಾ?

ಕೋಪ - ಫಡಫಡ! ಈ ಬಾಣದ ರುಚಿ ನೋಡು.

ಅಃ, ಅಹಹ, ಓಹೋ, ಎಲೆಲಾ, ಅಷ್ಟೇ, ಅಲ್ಲವೇ, ಅಕ್ಕಟಾ, ಏ, ಓ ಮುಂತಾದವೂ ಭಾವಸೂಚಕಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ದ್ವಿರುಕ್ತಿ

ಸಂಭ್ರಮ, ತ್ವರೆ, ಆವೃತ್ತಿ, ಎಚ್ಚರಿಕೆ, ವೀಪ್ನೆ ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷವಾದ ಅರ್ಥಗಳು ತೋರುವಾಗ ಒಂದು ಪದವನ್ನಾಗಲಿ, ವಾಕ್ಯವನ್ನಾಗಲಿ ಎರಡು ಸಾರಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತೇವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯೆಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ಸಂಭ್ರಮ - ಭಲೆ ಭಲೆ, ಗೆದ್ದೆಗೆದ್ದೆ

ತ್ವರೆ - ಬಂದೆಬಂದೆ, ನಿಲ್ಲುನಿಲ್ಲು

ಆವೃತ್ತಿ - ಹೇಳಿಹೇಳಿ, ಕೂಗಿಕೂಗಿ

ಎಚ್ಚರಿಕೆ - ಹಳ್ಳಹಳ್ಳ, ಮುಳ್ಳುಮುಳ್ಳು

ವೀಪ್ನೆ - ಕೇರಿಕೇರಿಯಲ್ಲಿ, ಮನೆಮನೆಯಲ್ಲಿ

ವೀಪ್ನೆ ಎಂದರೆ ಒಂದನ್ನು ಬಿಡದೆ ಹೇಳುವುದು.

ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ - ಬೇಗ ಹೋಗು ಬೇಗ ಹೋಗು, ನನಗೆ ಕೊಡು, ನನಗೆ ಕೊಡು.

ಸಮಾಸಗಳು

ಎರಡು ಅಥವಾ ಹಲವು ಪದಗಳು ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಒಟ್ಟು ಸೇರಿ ಒಂದು ಪದವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಸಮಾಸವೆಂದು ಹೆಸರು. ಹೀಗೆ ಎರಡು ಪದಗಳು ಸೇರುವಾಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಲೋಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮಾಸ

ಪದಗಳನ್ನು ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ಬಿಡಿಸಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೆ ವಿಗ್ರಹ ವಾಕ್ಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ವಿಗ್ರಹ ವಾಕ್ಯದ ಮೊದಲ ಪದವನ್ನು ಪೂರ್ವಪದವೆಂದೂ, ಅದರ ಮುಂದಿನ ಪದವನ್ನು ಉತ್ತರ ಪದವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಉದಾ : ತಾಯಿಯ + ನುಡಿ = ತಾಯ್ನುಡಿ

ಅರಸನ + ಮನೆ = ಅರಮನೆ

ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ಸೇರಿರುವ ಪದಗಳ ಅರ್ಥದ ಮುಖ್ಯತೆಯ ಮೇಲೆ ಸಮಾಸ ಭೇದಗಳಾವುವು. ನಾವು ಹೇಳುವ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವು ಯಾವ ಪದಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಅನ್ವಯಿಸುವುದೋ ಆ ಪದದ ಅರ್ಥ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತತ್ಪುರುಷ, ಕರ್ಮಧಾರಯ, ಅಂಶಿ, ಬಹುವ್ರೀಹಿ, ದ್ವಂದ್ವ, ಗಮಕ, ಕ್ರಿಯಾ ಮತ್ತು ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸಗಳೆಂದು ಎಂಟು ವಿಧಗಳಿವೆ.

ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸ : ಎರಡು ನಾಮಪದಗಳು ಸೇರಿ ಸಮಾಸವಾದಾಗ ಉತ್ತರ ಪದದ ಅರ್ಥವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸವೆಂದು ಹೆಸರು. ತತ್ಪುರುಷ ಸಮಾಸದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯಾ, ತೃತೀಯಾ, ಚತುರ್ಥೀ, ಪಂಚಮೀ, ಷಷ್ಠೀ ಹಾಗೂ ಸಪ್ತಮೀ ತತ್ಪುರುಷ ಎಂದು ಆರು ಭೇದಗಳಿವೆ.

ಉದಾ : ಹಣ್ಣನ್ನು ಮಾರುವವನು - ಹಣ್ಣು ಮಾರುವವನು (ದ್ವಿತೀಯಾ)

ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ವೃದ್ಧ - ವಯೋವೃದ್ಧ (ತೃತೀಯಾ)

ಭೂತಗಳಿಗೆ ತೃಪ್ತಿ - ಭೂತತೃಪ್ತಿ (ಚತುರ್ಥೀ)

ಚೋರನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಭಯ - ಚೋರಭಯ (ಪಂಚಮೀ)

ಎಲೆಯ ಮನೆ - ಎಲೆಮನೆ (ಷಷ್ಠೀ)

ವನದಲ್ಲಿ ವಾಸ - ವನವಾಸ (ಸಪ್ತಮೀ)

ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸ : ಪೂರ್ವಪದದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣವಿದ್ದು ಉತ್ತರಪದದ ಅರ್ಥ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದು ವಿಶೇಷಣ ವಿಶೇಷ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿದ್ದರೆ ಅದು

ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಉದಾ: ಹೊಸದು + ಕನ್ನಡ = ಹೊಸಗನ್ನಡ

ಹಿರಿದು + ಬಾಗಿಲು = ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು

3. ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸ : ಪೂರ್ವಪದವು ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕವಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ನಾಮಪದದೊಡನೆ ಸೇರಿ ಆಗುವ ಸಮಾಸವೇ ದ್ವಿಗು ಸಮಾಸವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಉದಾ : ಒಂದು + ಕಟ್ಟು = ಒಗ್ಗಟ್ಟು

ಎರಡು + ಮಡಿ = ಇಮ್ಮಡಿ

ಮೂರು + ಪುರಿ = ಮುಪ್ಪುರಿ

4. ಅಂಶೀ ಸಮಾಸ : ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಪದಗಳು ಅಂಶಾಂಶಿಭಾವ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಸೇರಿ ಪೂರ್ವಪದದ ಅರ್ಥವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ ಅಂಶೀಸಮಾಸವೆನ್ನುವರು.

ಉದಾ : ತಲೆಯ + ಮುಂದು = ಮುಂದಲೆ

ಕೈಯ + ಅಡಿ = ಅಂಗೈ

ಕಾಲ + ಮುಂದು = ಮುಂಗಾಲು

5. ದ್ವಂದ್ವ ಸಮಾಸ : ಎರಡು ಅಥವಾ ಅನೇಕ ನಾಮಪದಗಳು ಸಹಯೋಗ ತೋರುವಂತೆ ಸೇರಿ ಎಲ್ಲ ಪದಗಳ ಅರ್ಥಗಳೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ ದ್ವಂದ್ವ ಸಮಾಸವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ: ಆನೆಯೂ, ಕುದುರೆಯೂ, ಒಂಟಿಯೂ - ಆನೆಕುದುರೆ ಒಂಟೆಗಳು

ಗಿಡವೂ ಮರವೂ ಬಳ್ಳಿಯೂ - ಗಿಡ ಮರ ಬಳ್ಳಿಗಳು

6. ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸ : ಎರಡು ಅಥವಾ ಅನೇಕ ನಾಮಪದಗಳು ಸೇರಿ ಸಮಾಸವಾದಾಗ, ಪೂರ್ವಪದ, ಉತ್ತರಪದಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದರ ಅರ್ಥವೂ

ಮುಖ್ಯವಾಗಿರದೆ ಅನ್ಯ ಪದದ ಅರ್ಥವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಬಹುವ್ರೀಹಿ ಸಮಾಸವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ : ಮೂರು ಕಣ್ಣುಗಳು ಯಾರಿಗೆ ಇವೆಯೋ ಅವನು - ಮುಕ್ಕಣ್ಣು

ಕಮಲದಂಥ ಮುಖವು ಯಾರಿಗೆ ಇದೆಯೋ ಅವಳು - ಕಮಲಮುಖಿ

7. ತ್ರಿಯಾಸಮಾಸ : ಪೂರ್ವಪದವು ನಾಮಪದವಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತರಪದವು ತ್ರಿಯಾರೂಪವಾಗಿದ್ದರೆ ತ್ರಿಯಾಸಮಾಸವಾಗುವುದು.

ಉದಾ: ಮೈಯನ್ನು + ತಡವು = ಮೈದಡವು

ಕಣ್ಣನ್ನು + ತೆರೆ = ಕಣ್ಣೆರೆ

8. ಗಮಕಸಮಾಸ : ಪೂರ್ವಪದವು ಸರ್ವನಾಮ ಅಥವಾ ಕೃದಂತವಾಗಿದ್ದು ಉತ್ತರ ಪದವು ನಾಮಪದವಾಗಿದ್ದರೆ ಗಮಕ ಸಮಾಸವಾಗುವುದು.

ಉದಾ : ಅವನು + ಹುಡುಗ = ಆ ಹುಡುಗ

ಅದು + ಕಲ್ಲು = ಆ ಕಲ್ಲು

ಮಾಡಿದುದು + ಅಡಿಗೆ = ಮಾಡಿದಡಿಗೆ

ಸಿಡಿಯುವುದು + ಮದ್ದು = ಸಿಡಿಮದ್ದು

ಹುರಿದ + ಕಡಲೆ = ಹುರಿಗಡಲೆ

ಅರಿಸಮಾಸ : ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಮಾಡುವ ಸಮಾಸವನ್ನು ಅರಿಸಮಾಸವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದೊಂದು ದೋಷ. ರೂಢಿಯ ವ್ಯಾಕರಣದ ಪ್ರಕಾರ ಇದು ನಿಷಿದ್ಧ. ಆದರೆ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಪೂರ್ವದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕವಿಗಳು ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಬಿರುದಾವಳಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಮಕ ಮತ್ತು ತ್ರಿಯಾಸಮಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಅರಿಸಮಾಸವನ್ನು ದೋಷವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಾರದು.

ಉದಾ: ಪೂರ್ವಕವಿ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ - ತುರಗದಳ, ಮಂಗಳಾರತಿ

ಬರುದಾವಳಿಗೆ - ದಳಮುಖಾದಿತ್ಯ, ರಾಯಕೋಲಾಹಲ
 ಗಮಕ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ - ಪೊಡೆವಭೇರಿ, ಆ ಕಾರ್ಯ
 ಕ್ರಿಯಾ ಸಮಾಸಕ್ಕೆ - ಧೈರ್ಯಹೊಂದು, ಧರ್ಮಮಾಡು

ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿ

ನಾವು ಮಾತನಾಡುವ ಇಲ್ಲವೆ ಬರೆಯುವ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುವ ಶಬ್ದಗಳು ವ್ಯಾಕರಣದ ಯಾವ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ? ಅವುಗಳ ಕಾರ್ಯ ಮತ್ತು ಸಂಬಂಧಗಳೇನು? ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಯೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಉದಾ : ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಪಾಠವನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪದಗಳಿವೆ. 'ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು' 'ಪಾಠವನ್ನು' 'ಮಾಡಿದರು'

ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಎಂಬುದು ಕರ್ತೃಪದ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯ ಎಂಬುದು ನಾಮಪದ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯ 'ಉ' ಬಂದು ಉಪಾಧ್ಯಾಯನು ಎಂದಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಗೌರವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಹುವಚನ ಬಂದು ಬಹುವಚನದ 'ಅರು' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಸೇರಿ ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಎಂದಾಗಿದೆ.

ಪಾಠವನ್ನು : 'ಪಾಠ' ವೆಂಬುದು ನಾಮಪದ. ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ಏನನ್ನು ಮಾಡಿದರು? ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಪಾಠವನ್ನು' ಉತ್ತರ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಪಾಠ' ಎಂಬುದು ಕರ್ಮಪದ. ಕರ್ಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಯ 'ಅನ್ನು' ಬರುತ್ತದೆ. ಪಾಠ+ಅನ್ನು =ಪಾಠವನ್ನು ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಮಾಡಿದರು ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾಪದಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಪದವಾಗಿದೆ.

'ಮಾಡಿದರು' ಇದು ಕ್ರಿಯಾಪದ. 'ಮಾಡು' ಎಂಬುದು ಧಾತು. ಇದಕ್ಕೆ ಭೂತಕಾಲದ ಪ್ರತ್ಯಯ 'ದ' ಬಂದಿದೆ. ಮಾಡು+ದ.. ಉಕಾರಾಂತ ಧಾತುವಿಗೆ

'ದ' ಕಾರಾದಿ ಪ್ರತ್ಯಯ ಪರವಾದರೆ ಧಾತುವಿನ ಅಂತ್ಯ 'ಉ' ಕಾರಕ್ಕೆ 'ಇ' ಕಾರಾದೇಶವಾಗಿ ಮಾಡಿ+ದ =ಮಾಡಿದ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. 'ಮಾಡು' ಎಂಬುದು ಕರ್ತೃವಿನ ಕ್ರಿಯೆಯಾದುದರಿಂದ ಪುರುಷ ವಾಚಕ ಪ್ರತ್ಯಯ ಅಂದರೆ ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷ ವಾಚಕ ಏಕವಚನ ಪ್ರತ್ಯಯ 'ಅನು' ಎಂಬುದು ಬರಬೇಕು. ಆದರೆ ಕರ್ತೃ ಪದಕ್ಕೆ ಗೌರವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಹುವಚನ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷದ ಬಹುವಚನ ಆಶ್ವಾತ ಪ್ರತ್ಯಯ 'ಅರು' ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಯ ಬಂದು 'ಮಾಡಿದರು' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಕರ್ಮಕ ಕ್ರಿಯಾಪದವಾಗಿದೆ.

ಈ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದದ ರೂಪ ಸಿದ್ಧಿಯು ವ್ಯಾಕರಣ ನಿಯಮದಂತೆ ಹೇಗಾಯಿತೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ವಾಕ್ಯಗಳು

ದೇವರು ಲೋಕವನ್ನು ಕಾಪಾಡುವನು.

ಮಹಾಶೂರನಾದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ದುಷ್ಟನಾದ ರಾವಣನನ್ನು ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ ಬಾಣಗಳಿಂದ ಕೊಂದನು. ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯಗಳು ಸಂಪೂರ್ಣ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಕರ್ತೃಪದ, ಕರ್ಮಪದ, ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಂದ ಅವುಗಳ ವಿಶೇಷಣಗಳಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬರೆದ ಪದಸಮೂಹವೇ ವಾಕ್ಯವೆನಿಸುವುದು. ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವುಂಟಾಗುವಂತೆ ಜೋಡಿಸುವುದು ವಾಕ್ಯರಚನೆ ಎನಿಸುವುದು.

ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಕ್ಯ, ಸಂಯೋಜಿತವಾಕ್ಯ, ಮಿಶ್ರವಾಕ್ಯಗಳೆಂದು ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಕ್ಯ : ಒಂದು ಪೂರ್ಣ ಕ್ರಿಯಾಪದದೊಡನೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಕ್ಯಗಳೆನಿಸುವುವು.

ಉದಾ: 1. ಭಾಗವತರು ಆನಂದ ಭೈರವಿ ರಾಗವನ್ನು ಸುಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿ ಹಾಡಿದರು.

2. ಖಾನದೇಶವು ಮಲೇರಿಯಾದ ತವರೂರಾಗಿತ್ತು.

ಸಂಯೋಜಿತ ವಾಕ್ಯ : ಎರಡು ಸ್ವತಂತ್ರ ವಾಕ್ಯಗಳು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿ ಒಂದು ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಯೋಜಿತ ವಾಕ್ಯ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ:

1. ಖಾನದೇಶವು ಮಲೇರಿಯಾದ ತವರೂರಾಗಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿನ ಜನರು ಮಲೇರಿಯಾ ರೋಗದಿಂದ ನರಳುತ್ತಿದ್ದರು.

2. ಭಾಗವತರು ಆನಂದ ಭೈರವಿ ರಾಗವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಆದುದರಿಂದ ಅವರು ಸುಶ್ರಾವ್ಯವಾಗಿ ಹಾಡಿದರು.

ಮಿಶ್ರವಾಕ್ಯ : ಒಂದು ಪ್ರಧಾನ ವಾಕ್ಯದೊಡನೆ ಒಂದು ಅಥವಾ ಅನೇಕ ಅಧೀನ ಉಪವಾಕ್ಯಗಳು ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದರೆ ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯವು ಮಿಶ್ರವಾಕ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಉದಾ :

ಪರೀಕ್ಷೆ ಮುಗಿಯಿತೆಂದು, ಉಪಾಧ್ಯಾಯರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರು.

ಶಂಕರನಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ವೇತನ ಸಿಕ್ಕಿತೆಂಬುದನ್ನು ಅವನಿಂದಲೇ ಕೇಳಿದೆನು.

ಛಂದಸ್ಸು

ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ವ್ಯಾಕರಣದಂತೆ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಅನುಭವವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಛಂದಸ್ಸು ಎಂದರೆ ಪದ್ಯದ ನಿಯಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ. ವ್ಯಾಕರಣವು ಗದ್ಯ-ಪದ್ಯಗಳೆರಡರ ನಿಯಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದು. ಛಂದಸ್ಸು ಪದ್ಯಗಳ ನಿಯಮವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಸುವುದು. ಮಹತ್ವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೂ ರಸವತ್ತಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಮನೋಹರವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಕ್ಕೂ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಪದ್ಯವು ಗದ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಸುಲಭ. ಆದುದರಿಂದ ಹಳಗನ್ನಡ ಮತ್ತು ನಡುಗನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಗದ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಪದ್ಯವೇ ಅಧಿಕ. ವ್ಯಾಕರಣ, ಛಂದಸ್ಸು ಅಲಂಕಾರಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪದ್ಯಮಯವಾಗಿಯೇ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೂ ಹೊಸದಾಗಿ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದಕ್ಕೂ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಅಭ್ಯಾಸವು ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಪದ್ಯ ಅಥವಾ ವೃತ್ತವು ಪಾದದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು. ಪಾದಗಳು ಗಣ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಸ ನಿಯಮವುಳ್ಳ ಶಬ್ದ ಸಂಘಟನೆಗಳು. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಛಂದಸ್ಸು ಹಾಗೂ ಅಚ್ಚಗನ್ನಡ ಛಂದಸ್ಸು ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಪದ್ಯಗಳ ಪಾದಗಳು ವರ್ಣಗಣ, ಮಾತ್ರಾಗಣ ಮತ್ತು ಅಂಶಗಣ ನಿಯಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದಿಂದ ಬಂದಿರುವ ವೃತ್ತಜಾತಿಗಳು ವರ್ಣಗಣ ನಿಯಮವುಳ್ಳವು. ಕನ್ನಡದ ವೃತ್ತಗಳು ಮಾತ್ರಾಗಣ ಮತ್ತು ಅಂಶ ಗಣ ನಿಯಮದಿಂದ ಕೂಡಿದವುಗಳು.

ಮಾತೃ

ಮಾತೃಗಳಲ್ಲಿ ಲಘು, ಗುರು ಮತ್ತು ಪುತ್ರವೆಂದು ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಒಂದು ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಲು ಬೇಕಾಗುವ ಕಾಲಪರಿಮಾಣಕ್ಕೆ 'ಮಾತೃ'

ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇದಕ್ಕೆ 'ಲಘು' ಎಂದು ಸಂಜ್ಞೆ ಒಂದು ದೀರ್ಘಾಕ್ಷರವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಲು ಎರಡು ಮಾತ್ರೆಯಷ್ಟು ಕಾಲಾವಧಿ ಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ 'ಗುರು' ಎಂದು ಸಂಜ್ಞೆ ಅದೇ ದೀರ್ಘಾಕ್ಷರವನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಎಳೆದು ಉಚ್ಚರಿಸಿದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೆ ಮೂರು ಮಾತ್ರಗಳ ಕಾಲಾವಧಿ ಬೇಕು. ಇದಕ್ಕೆ 'ಪ್ಲುತ' ಎಂದು ಸಂಜ್ಞೆ ಲಘುವಿಗೆ 'U' ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನೂ ಗುರುವಿಗೆ '-' ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನೂ ಪ್ಲುತಕ್ಕೆ 'S' ಸಂಜ್ಞೆಯನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಉದಾ :

UUU UU UU
ಲಘುವಿಗೆ ಹ ರ ಕೆ ವಿ ಧಿ ಕೃ ಪೆ

- - - -
ಗುರುವಿಗೆ ಬಾ ಇಂ ದ ಲ್ಲ ನಾ ಳೆ

ಪ್ಲುತಕ್ಕೆ ಹಾ ರಾಮಾ ರಾಮಾಽ ಎಂದು ಸೀತೆ
ಬಾಯಳಿದತ್ತಳ್

ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಸ್ವಾಕ್ಷರಗಳು ಲಘುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಸುಲಭ. ಪ್ಲುತಾಕ್ಷರಗಳು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವುದು ಬಹುವಿಧ. ಅವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದು ಕಷ್ಟವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಒಂದು ಅಕ್ಷರವು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಆರು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಗುರುವಾಗಬಹುದು.

ಉದಾ :

- - - -
1. ದೀರ್ಘಸ್ವರಯುಕ್ತವಾದ ಅಕ್ಷರ - ಆ ಟ, ಕಾ ಲಾಳು, ಮೇ ಲಾಟ

- - -
2. ಅನುಸ್ವಾರಯುಕ್ತವಾದ ಅಕ್ಷರ - ಅಂದು, ಇಂದು, ಚಂದ

3. ವಿಸರ್ಗದ ಹಿಂದಿನ ಅಕ್ಷರ - ದುಃಖ, ಅಂತಃಕರಣ

4. ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರದ ಹಿಂದಿನ ಅಕ್ಷರ - ಎಲ್ಲ ಬಲ್ಲವರಿಲ್ಲ

5. ಸ್ವರಹಿತ ವ್ಯಂಜನದ ಹಿಂದಿನ ಅಕ್ಷರ - ನಿಲ್, ಕಣ್, ಪೆಸರ್

6. ಮಾತ್ರಾಗಣ ನಿಯಮದ ಪದ್ಯಾರ್ಥದ ಕಡೆಯ ಪ್ರಸ್ವಾಕ್ಷರ

ಏನಕಲಿತರದೇನು ಯತ್ನದೊ

ಳೇನ ಮಾಡಿದರೇನು ಸರ್ವವು

ಕಾನನದ ಬೆಳದಿಂಗಳಂದದಿ ವೃಥಾವಾಗಿಹುದು ||

ಒಂದು ಅಕ್ಷರವು ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಗುರುವಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಸಂಜ್ಞೆ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಶಿಥಿಲ ದ್ವಿತ್ವದ ಹಿಂದಿನ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಗುರು ಸಂಜ್ಞೆಯಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನೂ ತಿಳಿದಿರಬೇಕು.

ಗಣ

ಗಣವೆಂದರೆ ಕೆಲವು ನಿಯಮಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ ಅಕ್ಷರಗಳ ಅಥವಾ ಮಾತ್ರಗಳ ಗುಂಪು. ಇದರಲ್ಲಿ ವರ್ಣಗಣ (ಅಕ್ಷರಗಣ) ಮಾತ್ರಾಗಣ ಮತ್ತು ಅಂಶಗಣವೆಂದು ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ವರ್ಣಗಣ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳೆಂದೂ ಮಾತ್ರಾಗಣ ನಿಯಮಕ್ಕೊಳಪಟ್ಟವುಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರಾವೃತ್ತಗಳೆಂದೂ ಅಂಶಗಣಗಳುಳ್ಳ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಅಂಶಗಣ ವೃತ್ತಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುವರು.

ವರ್ಣಗಣ (ಅಕ್ಷರಗಣ)

ವರ್ಣಗಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪಾದವುಳ್ಳ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಮೂರು ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳ ಗುಂಪುಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸುವರು. ಮೂರು ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳು ಸೇರಿ

ಒಂದು ಗಣವಾಗುವುದು. ಈ ವರ್ಣಗಣವನ್ನು ಮಗಣ, ನಗಣ, ಯಗಣ, ಜಗಣ, ರಗಣ, ಸಗಣ ಮತ್ತು ತಗಣವೆಂದು ಎಂಟು ವಿಧವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವುಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಗುರು ಲಘು ಮೂರಿರೆ ಮ, ನ, ಗಣ	
ಗುರು ಲಘು ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಬರಲು ಭ, ಯ, ಗಣ	
ಗುರು ಲಘು ನಡುವಿರೆ ಜ, ರ, ಗಣ	
ಗುರು ಲಘು ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಬರಲು ಸ, ತ ಗಣಮಕ್ಕುಂ	
	- - -
ಗುರು ಮೂರಿದ್ದರೆ _ _ _ ಮಗಣ	ಮಾ ತಾಂ ಡಂ
	U U U
ಲಘು ಮೂರಿದ್ದರೆ U U U ನಗಣ	ಕ ನ ಕ
	_ U U
ಗುರು ಮೊದಲಿದ್ದರೆ _ U U ಭಗಣ	ಚಾ ಮ ರ
	U _ _
ಲಘು ಮೊದಲಿದ್ದರೆ U _ _ ಯಗಣ	ಸು ಧಾ ಮಂ
	U _ U
ಗುರು ನಡುವಿದ್ದರೆ U _ U ಜಗಣ	ಸ ಮಾ ಜ
	_ U _
ಲಘು ನಡುವಿದ್ದರೆ _ U _ ರಗಣ	ರಾ ಜ ಸಂ
	U U _
ಗುರು ಕಡೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ U U _ ಸಗಣ	ವ ನ ಜಂ
	_ _ U
ಲಘು ಕಡೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ _ _ U ತಗಣ	ಸಂತೋಷ

ಇದನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು 'ಯ ಮಾ ತಾ ರಾ ಜ ಭಾ ನ ಸಲಗಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವರು. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೂರು ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡಾಗ ಪ್ರತಿ ಗುಂಪಿನ ಮೊದಲನೆಯ ಅಕ್ಷರವು ಗಣದ ಹೆಸರನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಉದಾ :	ಯ ಮಾ ತಾ	U _ _	ಯಗಣ
	ಮಾ ತಾ ರಾ	_ _ _	ಮಗಣ
	ತಾ ರಾ ಜ	_ _ U	ತಗಣ
	ರಾ ಜ ಭಾ	_ U _	ರಗಣ
	ಜ ಭಾ ನ	U _ U	ಜಗಣ
	ಭಾ ನ ಸ	_ U U	ಭಗಣ
	ನ ಸ ಲ	U U U	ನಗಣ
	ಸ ಲ ಗಂ	U U _	ಸಗಣ

ಮಾತ್ರಾಗಣ

ಕನ್ನಡ ಭಂದೋನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಮಾತ್ರಾಗಣ ನಿಯಮದಿಂದ ಕೂಡಿದವುಗಳಾಗಿವೆ. ದ್ವಿಪದಿ, ತ್ರಿಪದಿ, ಚೌಪದಿ, ಷಟ್ಪದಿ, ರಗಳೆ ಮುಂತಾದವು ಮಾತ್ರಾಗಣ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟವುಗಳಾಗಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಗಣ, ವಿಷ್ಣುಗಣ, ರುದ್ರಗಣ ಮೊದಲಾದವು ಕೂಡಾ ಮಾತ್ರಾ ನಿಯಮದಿಂದಲೇ ಉಂಟಾದವುಗಳಲ್ಲದೆ ಅಕ್ಷರ ಗಣ ನಿಯಮವುಳ್ಳವುಗಳಲ್ಲ. ಕಂದಪದ್ಯ ಮಾತ್ರಾಗಣ ಮತ್ತು ಅಕ್ಷರಗಣ ನಿಯಮವೆಂಬ ಎರಡು ನಿಯಮಗಳ ಮಿಲನದಿಂದ ಉಂಟಾದಂತೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ.

ಮಾತ್ರಾಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣ, ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣ ಮತ್ತು ಐದು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳೆಂದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ನಾಲ್ಕು

ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಐದು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಟು ವಿಧಗಳಿವೆ.

ಉದಾ : 1) ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳು ಮೂರು ವಿಧ.

U U U ಹರಿಯು
 _ U ಕಾವ
 U _ ಸಭಾ

2) ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳು ಐದು ವಿಧ.

U U U U ದುಡಿಮೆಯು
 _ _ ನಿತ್ಯಂ
 U U _ ನಡೆದಾ
 _ U U ದೇಶಕೆ
 U _ U ವಿಶಾಲ

3) ಐದು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳು ಎಂಟು ವಿಧ.

U U U U U ಕರಗಳನು
 _ U U U ಜೋಡಿಸುತೆ
 U U _ U ಶಿರವನ್ನು
 _ _ U ಬಾಗುತ್ತೆ
 _ U _ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಂ
 U U U _ ನಿನಗೆ ನಾಂ
 U _ U U ಅದಾವುದೊ

U _ _ ಮಹೇಶಾ

ಅಂಶಗಣ

ಅಂಶಗಣವನ್ನು ಅವುಗಳ ಅಂಶಗಳಿಂದ ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕು. ಗಣದ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ಅಂಶವನ್ನು ಮೂಲಾಂಶವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುರು ಅಥವಾ ಎರಡು ಲಘುಗಳು ಇರಬೇಕು. ಮುಂದೆ ಬರುವ ಒಂದು ಗುರು ಅಥವಾ ಒಂದು ಲಘುವನ್ನು ಒಂದು ಅಂಶವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂಶಗಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಗಣ, ವಿಷ್ಣುಗಣ ಮತ್ತು ರುದ್ರಗಣವೆಂದು ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಗಣದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅಂಶಗಳೂ ವಿಷ್ಣುಗಣದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಅಂಶಗಳೂ ರುದ್ರಗಣದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಅಂಶಗಳೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಗಣಗಳು ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿಯೂ ವಿಷ್ಣುಗಣಗಳು ಎಂಟು ವಿಧವಾಗಿಯೂ, ರುದ್ರಗಣಗಳು ಹದಿನಾರು ವಿಧವಾಗಿಯೂ ಬರುತ್ತವೆ.

ಉದಾ : ಬ್ರಹ್ಮಗಣಗಳು 4 ವಿಧ.

_ _ ಬ್ರಹ್ಮಂ
 U U _ ಸುರಪಂ
 _ U ಧಾತ್ಯ
 U U U ಅಜನು

ವಿಷ್ಣುಗಣಗಳು 8 ವಿಧ.

_ _ _ ಗೋವಿಂದಂ
 _ _ U ಕಂಸಾರಿ
 _ U U ಶ್ರೀಪತಿ
 U U U _ ಪರಹಿತಂ
 U U _ U ನರಕಾರಿ

U U _ _	ಹೃಷಿಕೇಶಂ
_ U _	ಮಾಧವಂ
U U U U	ನರಹರಿ
ರುದ್ರಗಣಗಳು 16 ವಿಧ	
_ _ _ _	ಗಂಗಾಧೀಶಂ
_ _ _ U	ಕಂದರ್ಪಾರಿ
_ _ U U	ಭೂತಾಗ್ರಣಿ
_ U U U	ಕಾಮರಿಪು
_ U _ _	ನೀಲಕಂಠಂ
_ _ U _	ಕಾಮಾಂತಕಂ
U U _ _ _	ಗಿರಿಜಾನಾಥಂ
U U U _ _	ವೃಷಭಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಂ
_ U U _	ಶೂಲಧರಂ
U U U U _	ಪುರಮಥನಂ
U U _ _ U	ಮದನದ್ವಂಸಿ
_ U _ U	ಚಂದ್ರಮೌಳಿ
U U U _ U	ಭುಜಗಧಾರಿ
U U _ U U	ತ್ರಿಜಗದ್ಗುರು

U U U U U ಮದನರಿಪು

ಪ್ರಾಸ

ಪ್ರಾಸವು ಪದ್ಯದ ಜೀವಾಳವಾಗಿದೆ. ಸರ್ವಜ್ಞ ಕವಿಯು ಪ್ರಾಸವಲ್ಲದ ಪದವ ತಾಸು ಹಾಡಿದರೇನು? ಸಾಸಿವೆಯೆಣ್ಣೆ ಹದಮಾಡಿ ಹೂಸಿಕೊಂಡಂತೆ ಎಂದಿರುವನು. ಪದ್ಯದ ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಮೊದಲೆರಡು ಸ್ವರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ವ್ಯಂಜನವು ಇರುವುದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಸವೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದನ್ನು ಆದಿಪ್ರಾಸವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಾಸವೆಂದರೆ ಆದಿಪ್ರಾಸವೆಂದೇ ಕೆಲವರು ಊಹಿಸುವುದುಂಟು. ಆದರೆ ಪಾದದ ಕಡೆಯ ಅಕ್ಷರವು ಒಂದೇ ವಿಧದ ಸ್ವರದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಜಾತೀಯ ವ್ಯಂಜನವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದು ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸ ನಿಯಮದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ಕವಿಗಳು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಉದಾ : ಹೆತ್ತ ಹೊಟ್ಟೆಯುರಿಯುತ್ತಿದೆ ಮಗನೇ
ಎತ್ತಿದ ತೋಳನು ಕೆತ್ತಿದೆ ಮಗನೇ
ಹಾವು ಕಡಿಯೆ ಹಾ ಎಂದೆಯೊ ಕಂದಾ
ಸಾವಾಗವ್ವಾ ಎಂದೆಯೊ ಕಂದಾ

ಅಂತ್ಯ ಪ್ರಾಸವಾಗಬೇಕಾದರೆ ಕಡೆಯ ವ್ಯಂಜನದ ಸ್ವರ ಕೂಡಾ ಒಂದೇ ವಿಧವಾಗಿರಬೇಕು. 'ಮಗನೇ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಮಗನೂ' ಎಂಬ ಪದ ಅಂತ್ಯ ಪ್ರಾಸಾಕ್ಷರವಾಗಿ ಬರಕೂಡದು.

ಆದಿಪ್ರಾಸದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹ, ಗಜ, ವೃಷಭ, ಅಜ, ಹಯ, ಶರಭ ಪ್ರಾಸಗಳೆಂಬ ಆರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಛಂದೋಂಬುಧಿಕಾರನು ಇವುಗಳ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೀಗೆ ನಿರೂಪಿಸಿರುವನು.

ಉದಾ : ನಿಜದಿಂ ಬಂದೊಡೆ ಸಿಂಹಂ
ಗಜದೀರ್ಘಂ, ಬಿಂದು ವೃಷಭ ವ್ಯಂಜನ ಶರಭಂ

ಅಜಂ ವಿಸರ್ಗಂ ಹಯಮಂ -

ಬುಜಮುಖಿ ದಡ್ಡಕ್ಕರಂಗಳಿವು ಷಟ್ಪ್ರಾಸಂ

ಪ್ರತಿಪಾದ ಒಂದೆರಡನೆಯ ಸ್ವರಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ಒಂದು ವ್ಯಂಜನವು ಬಂದು ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಸ್ವರವು ಹ್ರಸ್ವವಾಗಿದ್ದರೆ ಸಿಂಹಪ್ರಾಸ. ದೀರ್ಘವಾಗಿದ್ದರೆ ಗಜಪ್ರಾಸ.

ಉದಾ :

ಸಿಂಹ ಪ್ರಾಸಕ್ಕೆ

ಗಿರಿಗಳ್ ಪರಮಾಣುಗಳೆನೆ

ಸರೋಜ ಭವನೀ ಕರೀನ್ದ್ರಮಂ ಮಾಡಿದನೆಂ ||

ದಿರದಿದರ ಕಾಯಬಲಮಂ

ನಿರೂಪಿಸಲ್ ನಾಗರಾಜನುಂ ನೆಷಿದಪನೇ ||

ಗಜಪ್ರಾಸಕ್ಕೆ :

ಮಾಸು ಮುಸುಂಕೆ ತಾಯೊಡಲೊಳೆಂತಿರವರ್ಪುದು
ಮೂತ್ರಮಾರ್ಗದೊಳ್

ಹೇಸದೆ ಬರ್ಪುದೆಂತು ಮಲಮೂತ್ರದೊಳಾಟುತೇಟುತುಂ

ಕೂಸೆನಿಸಿರ್ಪುದೆಂತುಟದನಾಂ ಮೆಷಿದಾಗಲೆ ಟಕ್ಕುಚ್ಚೌವನಂ

ಸಾಸದಮೆಂದು ನಚ್ಚಿದೆನಲಾ ಮತಿದೋಷಪರಾಜಿತೇಶ್ವರಾ

ಪ್ರತಿಪಾದದ ಮೊದಲೆರಡು ಸ್ವರಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದೇ ವಿಧದ ಒಂದು ವ್ಯಂಜನಕ್ಕಾಗಲಿ, ಅನೇಕ ವ್ಯಂಜನಗಳಿಗಾಗಲಿ ಹಿಂದೆ ಅನುಸ್ವಾರವಿರಲು ವೃಷಭಪ್ರಾಸ, ವಿಸರ್ಗವಿರಲು ಅಜಪ್ರಾಸ.

ಉದಾ:

ವೃಷಭ ಪ್ರಾಸ : ಒಂದು ವ್ಯಂಜನಕ್ಕೆ -

ಕಂಸವಧಂಗೆಯ್ದು ಮುರ

ಧ್ವಂಸಿಗೆ ಪೂಜಾರ್ಥಮೆಂದು ಮಾರುತ ಕೊಟ್ಟೆಂ ||

ನೀಂ ಸಭೆಯಂ ಕೊಣ್ಣಯ್ದುದಿ

ದಂ ಸಲಿಸಿದನೆಂದು ವಜ್ರಿ ನುಡಿವುದುಮಾಗಳ್ ||

ಎರಡು ವ್ಯಂಜನಗಳಿಗೆ :

ಸಂಗ್ರಹಣಶೀಲ ಮನುಜನ

ವಂಗ್ರಹಯಾಳುವೆನಿಸಿಕ್ಕುಮೀ ಜನ ತತಿಯೊಳ್ ||

ಅಜ ಪ್ರಾಸ : ಒಂದು ವ್ಯಂಜನಕ್ಕೆ -

ಅ : ಪೊರೆವನಿವನೆ ಪರಮಯ

ಶ : ಪಾತ್ರನೆನಲೈ ಜನಮನಿಸಲಸದೆಯುಂ

ಅ : ಪೇಟಲದೇನಿವನಿಂ

ಸ್ವ : ಪದವಾಚ್ಯಂ ಸಮಂತು ಮೆಷಿವೀದೇಶಂ

ಎರಡು ವ್ಯಂಜನಗಳಿಗೆ

ಅ : ಪ್ರಥಮನನುಲೆದಿಂತಯ

ಶ : ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಿಂದೆ ಗೆಯ್ದುದುಚಿತಮೆ ನಿನಗಂ ||

ಪ್ರತಿಪಾದದ ಮೊದಲೆರಡು ಸ್ವರಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದೇ ವಿಧದ ವಿಚಾತೀಯ ಸಂಯುಕ್ತ ವ್ಯಂಜನಗಳು ಬಂದು ಅವುಗಳ ಹಿಂದೆ ಅನುಸ್ವಾರ ವಿಸರ್ಗಗಳಿಲ್ಲದಿರಲು ಶರಭಪ್ರಾಸವಾಗುವುದು.

ಶರಭ ಪ್ರಾಸ - ಎರಡು ವ್ಯಂಜನಗಳ ಸಂಯೋಗಕ್ಕೆ

ಆ ಕ್ಷಣದೊಳ್ ಪರಸ್ಪರನಿರೀಕ್ಷಣದಿಂ ಮುಳಿಸುಣ್ಣಿ ಪೊಣ್ಣೆರ
ಕ್ಷೇಣರಾತ್ಮಶಕ್ತಿಗೆ ಶರೀರಬಲಕ್ಕನುರೂಪಮಪ್ಪದಂ ||

ಲಕ್ಷಣಯುಕ್ತಮಪ್ಪ ಗದೆಯಂ ತಳೆದಿವರುಮಿವಲಂ ಬಿಗು
ತಿರೀಕ್ಷಿಸೆ ಮೀತೆದರ್ ವಿಕಟಶೃಂಗ ಸಮಗ್ರಕುಲಾಚಲಂಗಳಂ

ಮೂರು ವ್ಯಂಜನಗಳ ಸಂಯೋಗಕ್ಕೆ

ಇನ್ದ್ರಂಬೊಲ್ ವಿಭವಯುತಂ
ಚನ್ದ್ರಂಬೊಲ್ ಕಾಂತಿವಂತನಾದಿತ್ಯಂಬೊಲ್ ||
ಸಾನ್ದ್ರ ಪರಿಪೂರ್ಣ ತೇಜನು
ಪೇನ್ದ್ರಂಬೊಲ್ ನೀತಿನಿಪುಣನಾ ನರನಾಥಂ

ಪ್ರತಿಪಾದದ ಮೊದಲೆರಡು ಸ್ವರಗಳ ನಡುವೆ ಒಂದೇ ವಿಧದ ಸಜಾತೀಯ ಸಂಯುಕ್ತ ವ್ಯಂಜನಗಳು ಬರಲು ಹಯಪ್ರಾಸವೆನಿಸುವುದು.

ನಿನ್ನನೆ ನಚ್ಚಿದಂ ಕುರುಮಹೀಪತಿ ನಿನ್ನ ಶರಾಳಿಗಳ್ಗೆ ಮು
ನ್ನಡುಗುತ್ತಮಿರ್ಪುದರಿನಾಧನಸಂಪದಮಂತೆ ಶಸ್ತ್ರಸಂ ||
ಪನ್ನನೆ ಆಗಿ ಶಲ್ಯನನೆ ಸಾರಥಿಯಾಗಿರೆ ಮಾಡಿ ಕಾದು ನೀಂ
ನಿನ್ನಯ ಬಲ್ಲ ಮಾಟಕ್ಕಿಯೊಳಿದಂ ನುಡಿದೆಂ ನಿನಗಂಗಳಲ್ಲಭಾ ||

ವರ್ಣಗಣ (ಅಕ್ಷರಗಣ) ವೃತ್ತಗಳು

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ಛಂದಸ್ಸಿನಿಂದ ಬಂದವುಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಮ, ಅರ್ಧಸಮ ಮತ್ತು ವಿಷಮ ಎಂಬ ಮೂರು ಜಾತಿಯ ವೃತ್ತಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ನಾಲ್ಕೇ ಪಾದಗಳಿರುತ್ತವೆ. ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದೇ ಲಕ್ಷಣವಿರುವುದು ಸಮವೃತ್ತ. ಒಂದು ಮೂರನೆಯ ಪಾದಗಳೂ ಎರಡು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳೂ ಸಮಾನವಾಗಿರುವುದು

ಅರ್ಧಸಮವೃತ್ತ. ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದು ವಿಷಮವೃತ್ತ. ಇದು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಸಮವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತಾರರವರೆಗೆ ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವ ವೃತ್ತಗಳಿವೆ. ಕನ್ನಡಿಗರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಛಂದಸ್ಸಿನಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಆರಿಸಿಕೊಂಡ ಛಂದಸ್ಸುಗಳೆಂದರೆ ಶಾರ್ದೂಲ ವಿಕೀಡಿತ, ಮತ್ತೇಭ ವಿಕೀಡಿತ, ಉತ್ಪಲಮಾಲೆ, ಚಂಪಕಮಾಲೆ, ಸ್ವಗ್ಧರೆ ಮತ್ತು ಮಹಾಸ್ವಗ್ಧರೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಖ್ಯಾತ ಕರ್ನಾಟಕಗಳೆಂದು ಹೇಳುವರು.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಈ ಆರು ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳನ್ನು ನಾಗವರ್ಮನ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯದ ಆಧಾರದಿಂದ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು.

ಗುರುವೊಂದಾದಿಯೊಳುತ್ತಲಂ, ಗುರು ಮೊದಲ್ ಮೂರಾಗೆ ಶಾರ್ದೂಲಮಾ
ಗುರು ನಾಲ್ಕಾಗಿರಲಂತು ಸ್ವಗ್ಧರೆ, ಲಘುದ್ವಂದ್ವಂ ಗುರುದ್ವಂದ್ವಮಾ
ಗಿರೆ ಮತ್ತೇಭ, ಲಘುದ್ವಯ ತ್ರಿಗುರುವಿಂದಕ್ಕುಂ ಮಹಾಸ್ವಗ್ಧರಂ
ಹರಿಣಾಕ್ಷೀ, ಲಘು ನಾಲ್ಕು ಚಂಪಕಮಿವಾರುಂ ಖ್ಯಾತ ಕರ್ನಾಟಕಂ

1. ಶಾರ್ದೂಲ ವಿಕೀಡಿತ ವೃತ್ತ (19 ಅಕ್ಷರಗಳ ಛಂದಸ್ಸು)

ಮ ಸ ಜ ಸ ತ ತ ಗು
- - - | U U - | U - U | U U - | - - U | - - U | -
ಶ್ರೀ ದೇವೇಂ | ದ್ರ ಮುನೀಂ | ದ್ರ ವಂದಿ | ತ ಗುಣ | ಪ್ರಾತಂ ಜ | ಗತ್ಸಾಮಿ | ಸಂ

ದಾದಿ ಬ್ರಹ್ಮನಗಾಧಬೋಧ ನಿಳಯಂ ದುರ್ವಾರ ಸಂಸಾರ ವಿ-
ಚ್ಛೇದೋಪಾಯನಿಯುಕ್ತ ಸೂಕ್ತಿ ವೃಷಮಾರ್ಗಗ್ರೇಸರಂ ಪಾಪ ಹೃ -
ತ್ಪಾದಾಬ್ಜಂ ದಯೆಗೆಯ್ವನಕ್ಕಮಗೆ ಮುಕ್ತಿ ಶ್ರೀ ಸುಖಾವ್ಯಾಪ್ತಿಯಂ

ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯವು ಶಾರ್ದೂಲ ವಿಕೀಡಿತ ವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಮಪಾದ ವೃತ್ತವಾಗಿದ್ದು, ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳೂ ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಸಮಾನವಾಗಿವೆ. ಇದರ ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಮ, ಸ, ಜ, ಸ, ತ, ತ ಎಂಬ ಆರು ಗಣಗಳೂ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುರುವೂ ಇದ್ದು ಒಟ್ಟು ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ಅಕ್ಷರಗಳಿವೆ.

ಶಾರ್ದೂಲವಿಕ್ರೀಡಿತ ವೃತ್ತದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸೂತ್ರರೂಪವಾಗಿ “ಕಣೋಪ್ಲಲ್ ಮಸಜಂಸತಂತಗಮುಮಾ ಶಾರ್ದೂಲ ವಿಕ್ರೀಡಿತಂ” ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

2. ಮತ್ತೇಭ ವಿಕ್ರೀಡಿತ (20 ಅಕ್ಷರಗಳ ಭಂದಸ್ಸು)

ಸ	ಭ	ರ	ನ	ಮ	ಯ	ಲಗು
UU _	_ UU	_ U	UUU	_ _ _	U _ _	U _
ಕುಲದೊಳ್	ಕೂಡರು	ಕೂಸನೀ	ಯರುನ್ಯ	ಪರ್ ನಿ ಷ್ಠಾ	ರಣಂ ದಂ	ಡಿಪರ್

ಪೊಳಲೊಳ್ ಸೇರಲು ಪೋರುಗೈದು ಸತಿ ತಾಂಪೋಗಟ್ಟುವಳ್ ಸಾಲಿಗರ್
ಕಲುಗುಂಡಂ ಗಡಪೇಱುವರ್ ತೊಲಗಿರಲ್ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಟಾಕ್ಷಂ ಕ್ಷಣಂ
ನೆಲಮುಟ್ಟಲ್ ಮುನಿದಪ್ಪದೈ ಹರಹರಾ ಶ್ರೀ ಚೆನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರಾ.

ಇದು ‘ಮತ್ತೇಭ ವಿಕ್ರೀಡಿತ’ ವೆಂಬ ಸಮಪಾದ ವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ಅಕ್ಷರಗಳಿದ್ದು ಸ, ಭ, ರ, ನ, ಮ, ಯ, ಎಂಬ ಆರು ಗಣಗಳೂ, ಒಂದು ಲಘುವೂ, ಒಂದು ಗುರುವೂ ಬಂದಿವೆ. ಮತ್ತೇಭವಿಕ್ರೀಡಿತ ವೃತ್ತದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸೂತ್ರ ರೂಪವಾಗಿ “ಸ ಭ ರಂ ನಂ ಮಯಲಂಗಮುಂ ಬಗೆಗೊಳಲ್ ಮತ್ತೇಭ ವಿಕ್ರೀಡಿತಂ” ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

3. ಉತ್ಪಲಮಾಲಾ ವೃತ್ತ (20 ಅಕ್ಷರಗಳ ಭಂದಸ್ಸು)

ಭ	ರ	ನ	ಭ	ಭ	ರ	ಲಗು
_ UU	_ UU	UUU	_ UU	_ UU	_ U _	U _
ಕಾಮನ	ಬಾಣದಿ	ಕೈವ ನೆ	ಯೋಭಮ	ರಾಳಿಯ	ಸತ್ರಶಾ	ಲೆಯೋ

ಭೂಮಿಯದೊಂದು ಗಂಧಗುಣಮಿರ್ಪಡೆಯೋ ವಿಲಸತ್ತದಾಗತಿ
ಪ್ರೇಮದೆ ಸೌರಭಂದಳೆದ ತಾಣಮೊ ಪೇಱಿಮಿದೆಂದು ಕಂಡವರ
ಕಾಮಿನಿ ಮಾಲೆಗಾಱಿ ರೊಸೆದೋವಿದ ಪೂವಿನ ತೋಂಟಮೊಪ್ಪುಗಂ.

ಈ ಪದ್ಯವು ‘ಉತ್ಪಲಮಾಲೆಯೆಂಬ’ ಇಪ್ಪತ್ತು ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವ ಸಮಪಾದ ವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರತಿ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಭ, ರ, ನ, ಭ, ಭ, ರ ಎಂಬ ಆರು ಗಣಗಳೂ, ಒಂದು ಲಘುವೂ ಒಂದು ಗುರುವೂ ಇವೆ. ಉತ್ಪಲಮಾಲಾ ವೃತ್ತದ

ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸೂತ್ರರೂಪವಾಗಿ ‘ಉತ್ಪಲಮಾಲೆಯಪ್ಪುದು ಭರಂ ನಭಭಂ ರಲಗಂ ನೆಗಳ್ಲರಲ್’ ಎನ್ನುವರು.

4. ಚಂಪಕಮಾಲಾವೃತ್ತ (21 ಅಕ್ಷರಗಳ ಭಂದಸ್ಸು)

ನ	ಜ	ಭ	ಜ	ಜ	ಜ	ರ
UUU	U _ U	_ UU	U _ U	U _ U	U _ U	_ U _
ಸುರರ	ನಿವಾಸ	ದಂತನಿ	ಮಿಷ ಪ್ರ	ಕರಂ ನ	ಭದಂತಿ	ರಬ್ಬಬಂ

ಧುರ ಮಧುಮಾಸದಂತೆ ಸಿತಪಕ್ಷಯುತಂ, ರಥದಂತೆ ಚಕ್ರ ವಿ
ಸ್ವರಮುರು ಪದ್ಮಜಾಂಡದವೊಲಾತ್ತಲಸದ್ಭವನಾಶ್ರಯಂ, ಧನು
ಧರರ ಕಲಾಪದಂತೆ ರಮಣೀಯ ಶಿಲೀಮುಖಿ ಸಂಕುಳಂ ಕೊಳಂ

ಈ ಪದ್ಯವು ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವ ಚಂಪಕಮಾಲಾ ವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದು ಸಮಪಾದ ವೃತ್ತವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ನ, ಜ, ಭ, ಜ, ಜ, ಜ, ರ ಎಂಬ ಏಳು ಗಣಗಳಿವೆ. ಚಂಪಕಮಾಲಾ ವೃತ್ತದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸೂತ್ರರೂಪವಾಗಿ “ನಜ ಭಜ ಜಂಜರಂ ಬಗೆಗೊಳುತ್ತಿರೆ ಚಂಪಕ ಮಾಲೆಯೆಂದವರ್” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

5. ಸ್ತಗ್ಧರಾ ವೃತ್ತ (21 ಅಕ್ಷರಗಳ ಭಂದಸ್ಸು)

ಮ	ರ	ಭ	ನ	ಯ	ಯ	ಯ
_ _ _	_ U _	_ UU	UUU	U _ _	UU _	U _ _
ಈ ವಜ್ರಾ	ವರ್ತಕೋ	ದಂಡಮ	ನವಯ	ವದಿಂದೇ	ರಿಸಲ್ಲಾ	ಲ್ವದೋರ್ದಂ

ಡಾವಷ್ಟಂಭ ಪ್ರಚಂಡಂ ಜನಕಜೆಗೆ ವರಂ ಬರ್ಪುದೆಂಬಿವ್ಯವಸ್ಥಾ -
ರಾವಂ ಕರ್ಣಾವತಂಸಂ ಪಸರಿಸೆ ನಿಜ ಪೀಠದಿಂದೆಬ್ಬದಾಗಳ್
ತೀವ್ರತಿರ್ಪನ್ನೆಗಂ ಭೂಷಣರುಚಿ ಕಕುಭಾನಿಕಮಂ ರಾಜಲೋಕಂ

ಈ ಪದ್ಯವು ‘ಸ್ತಗ್ಧರಾ’ ಎಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂದು ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವ ಸಮಪಾದ ವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಮ, ರ, ಭ, ನ, ಯ, ಯ, ಯ ಎಂಬ ಏಳು ಗಣಗಳಿವೆ. ಸ್ತಗ್ಧರಾವೃತ್ತದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸೂತ್ರರೂಪವಾಗಿ ‘ತೋಱಲ್

ಮಂರಂಭನಂ ಮೂಯಗಣಮುಮದೆ ತಾಂ ಸ್ವಗ್ಧರಾವೃತ್ತಮಕ್ಕುಂ' ಎನ್ನುವರು.

6. ಮಹಾಸ್ವಗ್ಧರಾ ವೃತ್ತ (22 ಅಕ್ಷರಗಳ ಭಂದಸ್ತು)

ಸ ತ ತ ನ ಸ ರ ರ ಗು
 U U _ | _ _ U | _ _ U | UUU | UU _ | _ U _ | _ U _ | _
 ಸುರೆಯಿಂ | ಸೂರ್ಕಂಸು | ರೋವೀರ್ರು | ಹಕಿಸ | ಲಯದಿಂ | ರಾಗಮಂ | ಕೌಸ್ತುಭ | ಪ್ರ

ಸ್ತರದಿಂ ನೈಷ್ಠುರ್ಯಮಂ, ದುರ್ವಿಷಮ ವಿಷದಿನುನ್ಮೋಹಮಂ ಮುಗ್ಧದೋಷಾ

ಕರನಿಂ ವಕ್ರತ್ವಮಂ, ದುಶ್ಚವನನ ಹಯದಿಂ ವೇಗಮಂ ತಾಳ್ವಿನೀರಾ

ಕರದಿಂದೆಳ್ತಂದಳಂತಾ ಸಿರಿ ಸಹಭವರಂ ಪೋಲ್ವುದೇಂ ಚೋದ್ಯಮಾಯ್ತೇ ?

ಇದು ಮಹಾಸ್ವಗ್ಧರಾ ಎಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಅಕ್ಷರಗಳ ಸಮಪಾದ ವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಸ, ತ, ತ, ನ, ಸ, ರ, ರ ಎಂಬ ಏಳು ಗಣಗಳೂ, ಒಂದು ಗುರುವೂ ಬಂದಿವೆ. ಮಹಾಸ್ವಗ್ಧರಾ ವೃತ್ತದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಸೂತ್ರರೂಪವಾಗಿ 'ಸತತಂ ನಂಸಂರರಂಗಂ ನೆರೆದೆಸೆಯಿ ಮಹಾಸ್ವಗ್ಧರಾ ವೃತ್ತ ಮಕ್ಕುಂ' ಎನ್ನುವರು.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿರುವ ಆರು ಬಗೆಯ ವೃತ್ತಗಳು ಹಳೆಗನ್ನಡ ಚಂಪೂ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ಮಾತ್ರಾಗಣ ವೃತ್ತಗಳು

ಕನ್ನಡ ಭಂದಸ್ತಿನ ಪದ್ಯಗಳೆಲ್ಲ ಮಾತ್ರಾಗಣ ವೃತ್ತಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ದ್ವಿಪದಿ, ಚೌಪದಿ, ಷಟ್ಪದಿ, ರಗಳೆ ಮೊದಲಾದುವುಗಳು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಭಂದಸ್ತುಗಳಾಗಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಗಣ, ವಿಷ್ಣುಗಣ, ರುದ್ರಗಣಗಳೆಂಬ ಕನ್ನಡದ ಅಂಶಗಣಗಳೇ ರೂಪಾಂತರ ಹೊಂದಿ ಈ ಮಾತ್ರಾಗಣ ನಿಯಮವನ್ನು ಪಡೆದುವು. ತ್ರಿಪದಿ, ಸಾಂಗತ್ಯ, ಪಿರಿಯಕ್ಕರ, ಮೊದಲಾದುವುಗಳು ಅಂಶಗಣ ವೃತ್ತಗಳಾಗಿಯೇ ಉಳಿದಿವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರಾಗಣ ನಿಯಮದ ಪದ್ಯಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯುವರು.

ಷಟ್ಪದಿಗಳು

ಷಟ್ಪದಿಗಳು ಆರು ಪಾದಗಳುಳ್ಳ ಮಾತ್ರಾವೃತ್ತಗಳು. ಇವುಗಳ ಒಂದು, ಎರಡನೆಯ, ನಾಲ್ಕು ಐದನೆಯ ಪಾದಗಳೂ, ಮೂರನೆಯ ಮತ್ತು ಆರನೆಯ ಪಾದಗಳೂ ಸಮಾನವಾಗಿವೆ. ಇದು ಅರ್ಧಸಮವೃತ್ತ. ಮೂರನೆಯ ಮತ್ತು ಆರನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡನೆಯ ಪಾದಗಳ ಒಂದೂವರೆ ಪಾಲಷ್ಟು ಗಣಗಳೂ, ಒಂದು ಗುರುವೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಷಟ್ಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶರ, ಕುಸುಮ, ಭೋಗ, ಭಾಮಿನಿ, ಪರಿವರ್ಧಿನಿ ಮತ್ತು ವಾರ್ಧಕಗಳೆಂದು ಆರು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಭಂದೋಂಬುಧಿಕಾರನು ಒಂದು ಕಂದಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಆರು ಷಟ್ಪದಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಪ್ರಥಮ ಪಾದದ ಮಾತ್ರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ ನಿರೂಪಿಸಿರುವನು.

ಉದಾ: ಶರ, ಕುಸುಮ, ಭೋಗ, ಭಾಮಿನಿ,

ಪರಿವರ್ಧಿನಿ, ವಾರ್ಧಕಗಳೆಂದಾರುತೆರಂ

8 10 12 14 16

ಕರಿ, ದಶ, ರವಿ, ಮನು, ರಾಜರ್

20

ಬರೆ ವಿಂಶತಿ ಮಾತ್ರೆಯಿಂದೆ ಷಟ್ಪದಿ ನಡೆಗುಂ

ನಾಗವರ್ಮನ ಪ್ರಕಾರ ಷಟ್ಪದಿಯ ಲಕ್ಷಣ ಈ ರೀತಿಯಿದೆ.

ಮಂದರ ಧರಗಣ

ಬಂದಿರ್ಕಾಱಿಂತ್ಯದೊಳ್

ಕುಂದದೆ ನೆಲಸುಗೆ ಮದನಹರಂ

ಇಂದು ನಿಭಾನನೆ

ಮುಂದಣ ತೆಱನುಮೀ

ಯಂದಮೆಯಾಗಲೆ ಷಟ್ಪದಿ ಕೇಳ್

ಇದು ಅಂಶಗಣ ಸಹಿತವಾಗಿದೆ.

ಶರ ಷಟ್ಪದಿ

ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣವು ಒಂದು ಎರಡು, ನಾಲ್ಕು, ಐದನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡೂ, ಮೂರು ಆರನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮೂರು ಮತ್ತು ಒಂದು ಗುರುವೂ ಇರಲು ಶರಷಟ್ಪದಿಯೆನಿಸುವುದು. U - U ಈ ಗಣವು ಬರಕೂಡದು.

_ U U | U U U U
ಈ ಶ ನ | ಕ ರು ಣೆ ಯ

_ U U | U U U U
ನಾ ಶಿ ಸು | ವಿ ನ ಯ ದಿ

_ U U | _ U U | _ U U | _
ದಾ ಸ ನ | ಹಾ ಗೆ ಯ | ನೀ ಮ ನ | ವೇ

ಕ್ಷೇಶದ ವಿಧ ವಿಧ

ಪಾಶವ ಹರಿದು ವಿ

ಲಾಸದಿ ಸತ್ಯವ ತಿಳಿ ಮನವೇ

ಕುಸುಮ ಷಟ್ಪದಿ

ಐದು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣವು ಒಂದು, ಎರಡು, ನಾಲ್ಕು, ಐದನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡೂ, ಮೂರು ಆರನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮೂರು ಮತ್ತು ಒಂದು ಗುರುವೂ ಇರಲು ಕುಸುಮ ಷಟ್ಪದಿಯಾಗುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ U _ U, U _ _ ಈ ಗಣಗಳು ಬರಕೂಡದು.

_ U U U | U U U U U
ನಾ ಡು ಮ ನ | ಸಿ ಜ ನೊ ಲ ವಿ

_ U U U | _ U _
ನಾ ಡು ವೆ ಡೆ | ಸಂ ತ ತಂ

_ U U U | U U U U U | U U _ U | _
ಬೀ ಡು ರ ತಿ | ಪ ತಿ ಗೆ ಸ ತ | ತ ನಿ ಧಾ ನ | ವು

ನೋಡಿದನಿಮಿಷಪತಿಗೆ

ಮಾಡುವುದು ವಿನಯವನು

ನಾಡಾಡಿಯವರ್ಗೆ ಬಣ್ಣಿಸಲು ಮೊಗ್ಗೇ ||

ಭೋಗಷಟ್ಪದಿ

ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣವು ಒಂದು, ಎರಡು, ನಾಲ್ಕು, ಐದನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ನಾಲ್ಕು, ಮೂರು, ಆರನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಆರಾರು ಮತ್ತು ಒಂದು ಗುರುವೂ ಬರಲು ಭೋಗಷಟ್ಪದಿಯಾಗುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಈ U _ ಗಣವು ಬರಕೂಡದು.

U U U | _ U | _ U | _ U
ಮೆ ಷಿ ಯು | ತಿ ದ್ವ | ಭಾ ಗ್ಯ | ವೆ ಲ್ಲ

U U U | _ U | U U U | U U U
ಹ ಷಿ ದು | ಹೋ ಯಿ | ತೆ ನು ತ | ತಿ ರು ಕ

U U U | _ U | _ U | _ U | U U U | _ U | _
ಮ ರ ಳಿ | ನಾ ಚಿ | ಪೋ ಗು | ತಿ ದ್ವ | ಮ ರು ಳ | ನಂ ತೆ | ಯೇ ||

ಧರೆಯ ಭೋಗವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿ

ಪರವ ಮಷಿತು ಕೆಡಲುಬೇಡ

ಧರೆಯ ಭೋಗ ಕನಸಿನಂತೆ ಕೇಳು ಮಾನವಾ ||

ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ

ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣದ ಮುಂದೆ ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣವು ಬರುವಂತೆ ಒಂದು, ಎರಡು, ನಾಲ್ಕು, ಐದನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಗಣಗಳು ಎರಡೆರಡೂ, ಮೂರು, ಆರನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮೂರು ಮತ್ತು ಒಂದು ಗುರುವೂ ಇದ್ದರೆ ಭಾಮಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯೆನಿಸುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ U _ , U _ U ಈ ಗಣಗಳು ಬರಕೂಡದು.

U U U | U U _ | _ U | U U _
ವ ರು ಷ | ಹ ದಿ ನಾ | ರಾ ಯ್ತು | ಧ ರ ಣೀ

U U U | U U U | U | _ U | _ U U
ಶ್ವ ರ ನ | ಹಿ ರಿ ಯ ಮ | ಗಂ ಗೆ | ಭೀ ಮ ಗೆ

U U U | U U _ | _ U | U U U | U | _ U | U U _ | _
ವ ರು ಷ | ಹ ದಿ ನೈ | ದ ಜು | ನ ಗೆ ಹ ದಿ | ನಾ ಲ್ಕು | ಹ ದಿ ಮೂ | ರು

ಕಿರಿಯರಿಬ್ಬರಿಗ ನಿಬರಾ ಮುನಿ

ವರನಿ ನ ಧ್ಯಯನಾದಿ ವಿದ್ಯಾ

ನಿರತರಾದರು ಬಂದುದೊಂದು ವಸಂತಮಯ ಸಮಯ

ಪರಿವರ್ಧಿನೀ ಷಟ್ಪದಿ

ಚತುರ್ಮಾತ್ರಾ ಗಣವು ಒಂದು, ಎರಡು, ನಾಲ್ಕು, ಐದನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ನಾಲ್ಕು, ಮೂರು, ಆರನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಆರಾರು ಮತ್ತು ಒಂದು ಗುರುವೂ ಬಂದರೆ ಪರಿವರ್ಧಿನೀ ಷಟ್ಪದಿಯಾಗುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ U - U ಈ ಗಣವು ಬರಕೂಡದು.

U U U U | _ U U | U U U | U | _ U U
ದು ರಿ ತ ವ | ನಂ ಬೆ ಳೆ | ವು ದ ಕೆ ಪೊ | ಲಂ ಕೊಲೆ

U U U U | U U U U | _ U U | U U _
ಪ ರ ಕ ಲಿ | ಸಿ ದ ನ ವ | ದೋ ಹ ಳೆ | ಮ ನೈ ತಂ

U U _ | U U U U | U U U U | _ _ | _ _ | U U _ | U
ಪ ರಿ ಕಾ | ಲು ದ ಕ ಮ | ದ ಕೆ ಕ ಳ | ವ ನೈ ಸ್ತ್ರೀ ಸಂ | ಗ ಮೆ ಗೆ | ಯೈ ||

ಪರಿರಕ್ಷಣೆಯತಿಕಾಂಕ್ಷೆಯದಳಿನವು

ನಿರುತಂ ಪೂರ್ವದೊಡಲಿಲ್ಲಂ ಸಂಸೃತಿ

ಯುರುಕಿಲ್ಲಿಷಮೆಲ್ಲಿಯದು ವಿಚಾರಿಸೆ ಭವ್ಯಜನೋತ್ತಮಾ ||

ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿ

ಪಂಚಮಾತ್ರಾಗಣವು ಒಂದು, ಎರಡು, ನಾಲ್ಕು, ಐದನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ನಾಲ್ಕು, ಮೂರು, ಆರನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಆರಾರು ಮತ್ತು ಒಂದು ಗುರುವೂ ಇದ್ದರೆ ವಾರ್ಧಕ ಷಟ್ಪದಿಯಾಗುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ U _ U U , U _ _ ಈ ಗಣಗಳು ಬರಲಾಗದು.

U U _ U | _ U _ | _ U U U | _ U _
ಜ ನ ನಾ ಥ | ಕೇಳ್ ಮ ಯೂ | ರ ಧ್ವ ಜ ಮ | ಹೀ ಶ್ವ ರಂ

U U _ U | U U U _ | U U U _ | _ U U U
ದಿ ನ ನಾ ಥ | ನು ದ ಯ ದೊಳ್ | ವಿ ಮ ಲ ಸಂ | ಧ್ಯಾ ವಿ ಧಿ ಯ

U U U U U | _ U _ | U U U _ | _ U _ | U U _ U | _ U U U | _
ನ ನು ಕ ರಿ ಸಿ | ಕೃಷ್ಣ ನಿ | ದ್ವೆ ಡೆ ಗೆ ತಾಂ | ಪೋ ಗಿ ಕಂ | ಡ ಪೆ ನೆಂ ಬ | ಕಾ ರಿ ಯ ವನು

ಮನದೊಳಗೆ ನಿಶ್ಚಿಸಿ ಪೊರಮೊಡುವನಾಗಿ ನಿಜ

ತನುಜನಂ ಕರೆಸಿ ಮಂತ್ರಿಗಳೆಲ್ಲರಂ ಬರಿಸಿ

ವಿನುತ ಭೂಸುರ ನೃಪಾಲ ಸ್ತೋಮ ದೊಡಗೂಡಿ ಕುಳ್ಳಿದರ್ನೋಲಗದೊಳು

ಮೇಲಿನ ಚೌಪದಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಪಾದಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿವೆ. ಈ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ 5 ಮಾತ್ರೆಯ ನಾಲ್ಕು ಗಣಗಳು ಇದ್ದು 20 ಮಾತ್ರಗಳಿವೆ. ಎರಡನೇ ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೇ ಪಾದಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಮಾತ್ರೆಯ ಮೂರು ಗಣಗಳೂ, ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರೆಯ ಒಂದು ಗಣವೂ ಇದ್ದು 19 ಮಾತ್ರಗಳಿವೆ. ಇಡೀ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 78 ಮಾತ್ರಗಳಿವೆ. ಇದು ಅರ್ಧ ಸಮ ಚೌಪದಿ.

ಚೌಪದಿಯ ಮೂರನೇ ವಿಧ (ಗೋವಿನ ಕತೆಯ ಮಟ್ಟು)

$$\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline \_ & \_ & \_ & \_ \\ \hline \text{ಸ ತ್ಯ ವಂ ಬು ದೆ ತಾ ಯಿ ತಂ ದೇ} & & & \\ \hline \end{array} \quad 3+4+3+4=14$$

$$\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline \_ & \_ & \_ & \_ \\ \hline \text{ಸ ತ್ಯ ವಂ ಬು ದೆ ಬಂ ಧು ಬ ಳ ಗ ವು} & & & \\ \hline \end{array} \quad 3+4+3+4=14$$

$$\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline \_ & \_ & \_ & \_ \\ \hline \text{ಸ ತ್ಯ ವಾ ಕ್ಯ ಕೆ ತ ಪ್ಪಿ ನ ಡ ದ ರೆ} & & & \\ \hline \end{array} \quad 3+4+3+4=14$$

$$\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline \_ & \_ & \_ & \_ \\ \hline \text{ಮೆ ಚ್ಚ ನಾ ಜ ಗ ದೀ ಶ ನೂ} & & & \\ \hline \end{array} \quad 3+4+3+2=12$$

54

ಮೇಲಿನ ಚೌಪದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದು, ಎರಡು, ಮೂರನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ 3+4+3+4 ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳಿದ್ದು ಹದಿನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರಗಳಿವೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ 3+4+3+2 ಮಾತ್ರೆಯ ಗಣಗಳಿದ್ದು ಹನ್ನೆರಡು ಮಾತ್ರಗಳಿವೆ. ಇಡೀ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 54 ಮಾತ್ರಗಳಿವೆ.

ಚೌಪದಿಯ ನಾಲ್ಕನೇ ವಿಧ

$$\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline \_ & \_ & \_ & \_ \\ \hline \text{ಲೆ ಕ್ಕ ಗ ಮಿ ತಾ ಕ್ಷ ರ ರು ಬ ಳೆ ದು ಮೆ ರೆ ಧಿ ಹ ನಾ ಡು} & & & \\ \hline \end{array} \quad 5 \times 4 = 20$$

$$\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline \_ & \_ & \_ & \_ \\ \hline \text{ಜ ಕ್ಕ ಣ ನ ಶಿ ಲ್ಪ ಕ ಲೆ ಯ ಚ್ಚ ರಿ ಯ ಕ ರು ನಾ ಡು} & & & \\ \hline \end{array} \quad 5 \times 4 = 20$$

$$\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline \_ & \_ & \_ & \_ \\ \hline \text{ಚೊ ಕ್ಕ ಮ ತ ಗ ಳ ಸಾ ರಿ ದ ವ ರಿ ಗಿ ದು ನೆ ಲೆ ವೀ ಡು} & & & \\ \hline \end{array} \quad 5 \times 4 = 20$$

$$\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline \_ & \_ & \_ & \_ \\ \hline \text{ಬೊ ಕ್ಕ ಸ ದ ಕ ಣ ಜ ಜ ಯ ಸಿ ರಿ ಯು ನ ಲಿ ಯು ವ ನಾ ಡು} & & & \\ \hline \end{array} \quad 5 \times 4 = 20$$

80

ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದ ಎಲ್ಲ ಪಾದಗಳೂ ಸಮಾನವಾಗಿವೆ. ಪ್ರತಿ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಐದು ಮಾತ್ರೆಯ ನಾಲ್ಕು ಗಣಗಳಿದ್ದು ಒಟ್ಟು 20 ಮಾತ್ರಗಳಿವೆ. ಇಡೀ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು 80 ಮಾತ್ರಗಳಿವೆ.

ರಗಳೆಗಳು

ಸಮಾನವಾದ ಮಾತ್ರಾಗಣಗಳುಳ್ಳ ಬಹುಪಾದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವೃತ್ತವು ರಗಳೆಯೆನಿಸುವುದು. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸವು ಇತರ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ನಿಯತವಾದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪಾದದ ಆದಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಾಗಲಿ, ಆದಿಮಧ್ಯಾಂತಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ ಪ್ರಾಸಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಮಂದಾನಿಲ, ಲಲಿತ ಮತ್ತು ಉತ್ಸಾಹಗಳೆಂಬ ಮೂರು ವಿಧದ ರಗಳೆಗಳು ಹಳೆಯ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಮಂದಾನಿಲ ರಗಳೆ

_ U U | U U _ | _ U U | _ _ 16
ಹಾ ವು ಕ | ಡಿ ಯೆ ಹಾ | ಎಂದೆಯೊ | ಕಂದಾ

_ _ | _ _ | _ U U | _ _
ಸಾ ವಾ | ಗ ವ್ವಾ | ಎಂ ದೆ ಯೊ | ಕಂ ದಾ

ಹಾಡುವ ಬಾಯೊಳು ಸುಣ್ಣವ ಹೊಯ್ದೇ
ನೋಡುವ ಕಣ್ಣೊಳು ಮಣ್ಣನು ಹೊಯ್ದೇ ||

ಮಂದಾನಿಲ ರಗಳೆಯಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ನಾಲ್ಕು ಮಾತ್ರಗಳಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಗಣಗಳಿದ್ದು ಒಟ್ಟು ಹದಿನಾರು ಮಾತ್ರಗಳಿವೆ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಆದಿ ಮಧ್ಯಾಂತ್ಯ ಪ್ರಾಸ ನಿಯಮವನ್ನು ಮೀರಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಇಂತಿಷ್ಟೇ ಪಾದಗಳಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡೆರಡು ಪಾದಗಳನ್ನು ಒಂದು ಅಂಶವಾಗಿ ಗಮನಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಲಲಿತ ರಗಳೆ

U U _ U | _ U _ | _ U _ | U U _ U 20
ಶಿ ವ ನೂ ರು | ದಂ ಡ ದಿಂ | ದಾ ದ ಬಾ | ಳೆ ಗ ಳಿ ಳ್ಲಿ

U U U U U | U U _ U | _ U _ | U U _ U
ಶಿ ವ ನ ಕ ರ | ನ ಖ ದಿಂ ದ | ಲಾ ದ ಕೇ | ತ ಕಿ ಯಿ ಳ್ಲಿ

ಹರನಚರಣಗಂಡು ಬೆಳದಸರಜದದಿಲ್ಲಿ

ಹರಕಾಂತಿಯಿಂದಾದ ವಿಮಳ ಸರಸಿಗಳಿಲ್ಲಿ

ಲಲಿತ ರಗಳೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇಂತಿಷ್ಟೇ ಚರಣಗಳಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಇದರ ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಐದು ಮಾತ್ರೆಯ ನಾಲ್ಕು ಗಣಗಳು ಇದ್ದು ಒಟ್ಟು ಇಪ್ಪತ್ತು ಮಾತ್ರಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಉತ್ಸಾಹ ರಗಳೆ

ನಾಗವರ್ಮನು ಛಂದೋಂಬುಧಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ ರಗಳೆಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಯ ಎಂಟು ಗಣಗಳಿದ್ದು 24 ಮಾತ್ರಗಳಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವನು.

_ U | _ U | _ U | U U U | _ U | _ U | U _ | U U U 20
ಅ ಟ್ಟ | ಅ ನ್ನ | ವು ಣ್ಣ | ಬಿ ಡ ನು | ಕೊ ಟ್ಟ | ಸಾ ಲ | ಕೇ ಳ | ಬಿ ಡ ನು

_ U | U U U | _ U | U U U | _ U | U U U | U U U | U U U
ಪೆ ಟ್ಟಿಯೊ ಳಿ ಹ | ಚಿ ನ್ನದೊ ಡ ವೆ | ತೊ ಟ್ಟಿ ನೆ ನ ಲು | ಯ ಮ ನು | ಬಿ ಡ ನು.

ಆದರೆ ಇದು ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಯ ನಾಲ್ಕು ಗಣಗಳಿರುವ ಪಾದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆಯೆಂದು ಆಧುನಿಕರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಅವರು ಈ ಕೆಳಗಿನ ಪದ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

U U U | _ U | _ U | _ U 12
ಕು ಳಿ ವರ್ | ಪೂ ಗೊ | ಳಂ ಗ | ಳಿ ಳ್ಲಿ

U U U | _ U | _ U | _ U
ತ ಳಿ ರ | ಕಾ ವ | ಣಂ ಗ | ಳಿ ಳ್ಲಿ

ತುಂಬಿ ವಿಂಡಿ ನಂತೆ ಪಾಡಿ

ಜಕ್ಕ ವಕ್ಕಿ ಯಂತೆ ಕೂಡಿ

ಸರಳ ರಗಳೆ

_ _ U | U U U U U | _ _ U | U U _ U 20
ಬಾ ಕಂ ದ | ಹಿ ರಿ ಗು ವ ರ | ಬಾ ರೆ ನ್ನ | ಬಿ ಗಿ ದ ಪ್ಪು

_ _ U | _ U U U | _ U U U | U U U U U
ಉ ಪ್ಪ ನ್ನ | ವಿ ತ್ತ ವ ಗೆ | ತ ಪ್ಪ ಣಿ ಸ | ದಿ ರು ಮ ಗ ನೆ

ಹೇಡಿಯೆನೆ ಹಿಂದುಳಿಯದಿರುರಣದಿ ಬೇಡುವೆಂ
ಚಂದ್ರವಂಶದ ಕುಡಿಯ ಕಾಪಾಡು, ತೊಟ್ಟಶರ
ಮಂಬರಳಿ ಮರೆತುಬಿಡು, ನಿನಗಕ್ಕೆ ಮಂಗಳಂ

ಇದು ಸರಳ ರಗಳೆ. ಇದರ ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಐದೈದು ಮಾತ್ರಗಳ ನಾಲ್ಕು ಗಣಗಳಿವೆ. ಪಾದ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಸದ ನಿಯಮಗಳು ಇಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರಳ ರಗಳೆ ತುಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಕಂದ ಪದ್ಯ

ಯಾವ ಹಳೆಯ ಕಾವ್ಯವನ್ನು ತೆಗೆದು ನೋಡಿದರೂ ಅದರಲ್ಲಿ ಕಂದಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಇತರ ವೃತ್ತಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ. ಹಾಗೆಯೇ ಅದೊಂದು ಹಾಡುಗಳ ಸಾಲಿಗೆ ಸೇರಿದ ಬಂಧ. ಇದು ಮಾತ್ರಾ ವೃತ್ತಗಳ ಮತ್ತು ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳ ಮಿಲನದಿಂದಾದ ಬಂಧವಾಗಿದೆ.

ಕಂದದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿವೆ. ಚತುರ್ಮಾತ್ರಾ ಗಣವು ಒಂದು ಮೂರನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮೂರೂ, (ಹನ್ನೆರಡು ಮಾತ್ರಗಳು) ಎರಡು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಐದೈದು (ಇಪ್ಪತ್ತು ಮಾತ್ರಗಳು) ಇರಬೇಕು. ಪೂರ್ವೋತ್ತರಾರ್ಥಗಳ ವಿಷಮ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯ ಗುರುವುಳ್ಳ ಗಣಗಳು ಬರಕೂಡದು. ಆರನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಜಗಣ (U_U) ವಾಗಲಿ, ನಾಲ್ಕು ಲಘುವುಳ್ಳ ಗಣ (UUU) ವಾಗಲಿ ಬಂದು ಮೊದಲಿನ ಹ್ರಸ್ವದ ಮುಂದೆ ಯತಿ ಇರಬೇಕು. ಎಂಟನೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯ ಗುರುವುಳ್ಳ ಗಣ (U U _, _) ಗಳೇ ಬರಬೇಕು.

1	2	3
U U U U	U U _	U U _
ಪು ಸಿ ಯೆ ನೆ	ರ ಥ ಮಂ	ಹ ರಿ ಚೋ

4	5	6	7	8
U U _	U U _	U _ U	U U _	U U _
ದಿ ಸು ವಂ	ತೆ ವೊ ಲಿ	ರ್ದ ದೆಂ ತು	ನ ರ ನಂ	ಗೆ ಲಿ ಪಂ

U U U U	U _ U	_ _
ವಿ ಸ ಸ ನ	ದೊ ಳಂ ತೆ	ನೀ ಮುಂ

U U _	_ _	U _ U	_ _	_ _
ಪೆ ಸ ರಂ	ಕ ಣಂ	ಗೆ ಮಾ ಡಿ	ಗೆ ಲ್ಲಂ	ಗೊ ಳ್ಲಂ

ಅಂಶಗಣ ವೃತ್ತಗಳು

ಅಂಶಗಣಗಳ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ರಚಿತವಾದ ವೃತ್ತಗಳೇ ಅಂಶಗಣ ವೃತ್ತಗಳು. ಇವು ದೇಶೀ ವೃತ್ತಗಳಾಗಿವೆ. ತ್ರಿಪದಿ, ಸಾಂಗತ್ಯ, ಅಕ್ಕರ, ಮದನವತಿ, ಅಕ್ಕರಿಕೆ, ಛಂದೋವತಂಸ ಮೊದಲಾದುವು ಅಂಶಗಣ ವೃತ್ತಗಳು.

ತ್ರಿಪದಿ

ತ್ರಿಪದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವಜ್ಞನ ತ್ರಿಪದಿಗಳು ಪ್ರಖ್ಯಾತವಾಗಿವೆ. ತ್ರಿಪದಿಯಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪಾದಗಳಿವೆ. ತ್ರಿಪದಿಯ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ನಾಗವರ್ಮನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವನು.

ವಿ	ವಿ	ವಿ	ವಿ
ಬಿಸರು ಹೋ	ದ್ವಿಪಗಣಂ	ರಸದಶ	ಸ್ಥಾನದೊಳ್

ವಿ	ಬ್ರ	ವಿ	ವಿ
ಬಿಸರುಹ	ನೇತ್ರ	ಗಣಮೇ ಬ	ಕುಳಿದುವು

ವಿ	ಬ	ವಿ
ಬಿಸರುಹ	ನೇತ್ರ	ತ್ರಿಪದಿಗೆ

ಈ ತ್ರಿಪದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಪಾದದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವಿಷ್ಣು ಗಣಗಳೂ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮ ಗಣವೂ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಎರಡನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬ್ರಹ್ಮ ಗಣವೂ ಬಂದು ಉಳಿದ ಎಲ್ಲ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಗಣಗಳೇ ಬಂದಿವೆ.

1 ನೇ ಪಾದ	ವಿ	ವಿ	ವಿ	ವಿ
2 ನೇ ಪಾದ	ವಿ	ಬ್ರ	ವಿ	ವಿ
3 ನೇ ಪಾದ	ವಿ	ಬ್ರ	ವಿ	

ಸಾಂಗತ್ಯ

ಸಾಂಗತ್ಯವು ಅರ್ಧಸಮ ವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿವೆ. ಪೂರ್ವಾರ್ಧವು ಉತ್ತರಾರ್ಧಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ 4 ಗಣಗಳೂ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ 3 ಗಣಗಳೂ ಇವೆ.

ವಿ	ವಿ	ವಿ	ವಿ
U U U _	U U U _	_ U _	_ U U
ಕು ಲಿ ಶ ದೇ	ಹಿ ಗ ಳು ನೀ	ವಿ ಬ್ಬ ರಿ	ನ್ನಂ ಕ ದ

ವಿ	ವಿ	ಬ್ರ
U U _ U	_ _ U	_ U
ತ ಲ ದ ಳ್ಲಿ	ಕಾ ಲಿ ಕ್ಕು	ವಾ ಗ

ವಿ	ವಿ	ವಿ	ವಿ
U U _ U	U U U U	U U _ U	_ U _
ಬ ಳೆ ಗಾ ರ	ವ ಸ ರ ದೂ	ಳೆ ರ ಡಾ ನೆ	ವೊ ಕ್ಕು ಹೋ

ವಿ	ವಿ	ಬ್ರ
U U U _	U U _ U	U U U
ಕು ಳಿ ಸಿ ದಂ	ತ ಹು ದೆ ದ	ರ ವ ರು

ಇದರ ಒಂದನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ 4 ವಿಷ್ಣುಗಣಗಳಿವೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ 2 ವಿಷ್ಣುಗಣಗಳೂ, 1 ಬ್ರಹ್ಮಗಣವೂ ಇವೆ. ವಿಷ್ಣುಗಣಕ್ಕೆ ಬದಲಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಗಣವೂ ಬರಬಹುದು. ಇದು ಹಾಡಿನ ವೃತ್ತ.

ಅಲಂಕಾರ

ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಸ, ಧ್ವನಿ ಮತ್ತು ಅಲಂಕಾರಗಳು ಕಾವ್ಯಾನಂದವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದ ಅರ್ಥ ಇವುಗಳ ವೈಚಿತ್ರ್ಯದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಲಂಕಾರವೆಂದು ಹೆಸರು. ಮೊದಲು ಕಾವ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿ ಅನಂತರ ಕಾವ್ಯಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರ ಹುಟ್ಟಿರಬೇಕು. ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಷೆಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಸಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಹತ್ವವಿದ್ದು ಅಲಂಕಾರಗಳ ಬಳಕೆ ಅಷ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹತ್ತನೇ ಶತಮಾನದ ಬಳಿಕ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕಾರಗಳ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಅವುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಹೋಗಿ ನೂರಕ್ಕೂ ಮೀರಿವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಲಂಕಾರಿಕರಲ್ಲಿ ಭರತ, ದಂಡಿ, ರುದ್ರಟ, ಭಾಮಹ, ವಾಮನ, ರಾಜಶೇಖರ ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರಮುಖರು.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವ ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳೇ ಆಧಾರವೆನ್ನಬಹುದು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಜಯನ (ಕ್ರಿ.ಶ. 814-877) ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗವೇ ಪ್ರಾಚೀನವಾದದ್ದು. ನಾಗವರ್ಮನ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1145) ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನ, ಮಾಧವನ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1500) ಮಾಧವಾಲಂಕಾರ, ತಿರುಮಲಾರ್ಯನ (ಕ್ರಿ.ಶ. 1700) ಅಪ್ರತಿಮ ವೀರಚರಿತೆ ಮುಂತಾದ ಹಲವು ಅಲಂಕಾರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ. ಅಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ವಿಧಗಳಿವೆ. ಶಬ್ದ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರವೆಂದೂ, ಅರ್ಥ ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಸೊಬಗಿಗೆ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರವೆಂದೂ ಹೆಸರು. ನಾಗವರ್ಮನು ತನ್ನ ಕಾವ್ಯಾವಲೋಕನದಲ್ಲಿ ಕಾವ್ಯವೆಂಬ ಹೆಣ್ಣಿಗೆ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳು ಎರಡು ವಿಧದ ತೊಡಿಗೆಗಳಿರುವಂತೆ ಎಂದಿದ್ದಾನೆ. ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳು ನೈಸರ್ಗಿಕವಾದ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವ ಬಂಗಾರದ ಆಭರಣಗಳಾದರೆ ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳು ಸದ್ದಿಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವ ಗೆಜ್ಜೆಗಳಂತೆ ಎನ್ನಬಹುದು.

ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳು

ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಗಿಂತ ಯಾವಾಗಲೂ ಕಡಿಮೆ. ಪ್ರಾಚೀನರಿಗಿಂತ ರಸ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಾದಿಗಳಾದ ನವೀನರು ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವುದು ಕಡಿಮೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವುಗಳಿಂದ ಒಂದು ವಿಧವಾದ ವೈಚಿತ್ರ್ಯ ಸಂಪಾದನೆಯಾಗುವುದಾದರೂ ಅದರ ಮೇಲೆಯೇ ಗಮನವು ನಿಂತು ರಸಾಸ್ವಾದನಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿ ಕಾವ್ಯೋದ್ದೇಶಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬರಬಹುದು.

ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಪ್ರಾಸ, ಯಮಕ, ಚಿತ್ರಕವಿತ್ವ ಎಂದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ವಿಧಗಳಿವೆ.

1. ಅನುಪ್ರಾಸ

ಅನುಪ್ರಾಸವನ್ನು ವೃತ್ತನುಪ್ರಾಸ ಮತ್ತು ಛೇದನುಪ್ರಾಸ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಭಾಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು, ಎರಡು, ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಪುನರಾವರ್ತಿತವಾದರೆ ವೃತ್ತನುಪ್ರಾಸವೆಂದೂ, ಎರಡೆರಡು ಅಕ್ಷರಗಳು ಜತೆ ಜತೆಯಾಗಿ ಹಲವು ಕಡೆ ಬಂದರೆ ಛೇದನುಪ್ರಾಸವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಉದಾ : i) **ವೃತ್ತನುಪ್ರಾಸ**

ಎಳಗಿಳಿಗಳ ಬಳಗಂ ಗಳ

ಗಳ ನಿಳಿತಂದೆಳಸಿ ಬಳಸಿ ಸುಳಿದೊಳವುಗುತಂ |

ನಳನಳಿಸಿ ಬೆಳೆದು ಕಳಿಯದ

ಕಳವೆಯ ಕಣಿಶಂಗಳಂ ಕರಂ ಖಂಡಿಸುಗುಂ ||

ಇಲ್ಲಿ ಗ, ಳ, ಕ ಅಕ್ಷರಗಳು ಪದೇ ಪದೇ ಬಂದಿವೆ.

ii) **ಛೇದನುಪ್ರಾಸ**

ಕೆಲದೊಳ್ ಪುಳಿಂದಿಯಿರೆ ಪೆ

ಬುಲಿ ಬಂದೊಡಮಂಜನಳ್ಳನೋಡಂ ನೋಡಂ |

ಚಲದಿಂ ಕಾಡಂ ಕಾಡಂ

ಸಲೆ ಪಸಿವಂ ಮಱಿದು ತಣಿದು ಬೇಡಂ ಬೇಡಂ ||

ಇಲ್ಲಿ ನೋಡಂ ನೋಡಂ, ಕಾಡಂ ಕಾಡಂ, ಬೇಡಂ ಬೇಡಂ, ಎಂಬಂತೆ ಎರಡೆರಡು ಅಕ್ಷರಗಳು ಜತೆಜತೆಯಾಗಿ ಬಂದಿವೆ.

2. ಯಮಕ

ಮೂರು ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ಪದಗಳು ಒಂದು ಪದ್ಯದ ಆದಿ, ಮಧ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಂತ್ಯ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯತವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬಂದರೆ ಯಮಕಾಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾ : **ಎಳೆವಾಸೆ** ತೊಡರ್ದುದೆನೆ ಮಿಸು

ಪೆಳೆವಾಸೆಯದೆಸೆಯೆ ನಿಂದಳಂ ಕೈವಿಡಿದೊ |

ಲೆಳೆವಾಸೆಯಾಂತನಂಬುಜ

ದೆಳೆವಾಸೆಡೆಗೊಂಡ ಪುಳಿನದೆಡೆಗವನೀಶಂ ||

ಇಲ್ಲಿ **ಎಳೆವಾಸೆ** ಎಂಬ ಪದವು ನಿಯತವಾಗಿ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಬಂದಿದೆ.

ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳು

ಶಬ್ದಾಲಂಕಾರಗಳಿಗಿಂತ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಅಧಿಕ. ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗೆ ಮಿತವಾದ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಒದಗಿಸಿರುವ ನಾಗವರ್ಮನು 60 ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ ಅವನ್ನು ವಾಸ್ತವ, ಉಪಮೆ, ಅತಿಶಯ ಮತ್ತು ಶ್ಲೇಷೆ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿ ವಿವರಿಸಿರುವನು. ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವುಗಳು ವಾಸ್ತವ ಮತ್ತು ಉಪಮಾ ಮೂಲವಾದವುಗಳು. ಸಾದೃಶ್ಯ, ದೃಷ್ಟಾಂತ, ನಿರರ್ಥನ, ಸಮರ್ಥನೆ, ತಾದ್ರೂಪ್ಯ, ಸಂಭಾವನೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಮೂಲಕ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದರೆ ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂದು ಅರ್ಥಾಲಂಕಾರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ನೂರಕ್ಕೂ ಮೀರಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉಪಮಾ, ದೃಷ್ಟಾಂತ, ರೂಪಕ, ದೀಪಕ, ಶ್ಲೇಷೆ

ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸ, ಉತ್ತೇಕ್ಷೆ, ವಿರೋಧಾಭಾಸ, ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದ ಅಲಂಕಾರಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಉಪಮೆ

ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಸಾದೃಶ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದನ್ನು ಉಪಮಾಲಂಕಾರವೆನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಸುಂದರವಲ್ಲದ ಬರಿಯ ಸಾದೃಶ್ಯವಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಉಪಮಾಲಂಕಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಉಪಮಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣೋಪಮೆ ಮತ್ತು ಉಪೋಪಮೆ ಎಂದು ಎರಡು ವಿಧ. ಉಪಮಾಲಂಕಾರದಲ್ಲಿ ಈ ಕೆಳಗಿನ ಅಂಗಗಳಿದ್ದು ಅವುಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ಣೋಪಮೆ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

1. ಉಪಮೇಯ : ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೋಲಿಸುತ್ತೇವೆಯೋ ಅದು.
2. ಉಪಮಾನ : ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸುತ್ತೇವೆಯೋ ಅದು.
3. ಸಮಾನಧರ್ಮ : ಇವೆರಡು ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಯಾವ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸುತ್ತೇವೆಯೋ ಅದು.
4. ವಾಚಕ ಪದ : ಎರಡು ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ ತದ್ವಿಶಿಷ್ಟವ್ಯಯಕ್ಕೆ ವಾಚಕ ಪದ ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಉದಾ :

ಬಳಸಿ ಸುಲಿದಾಡಿ ಕಾಲ್ವಿಡಿ

ದೇಳಸಿ ಕಲಾಲಾಪಮೊದವೆ ಜನನಿಯ ಮೊಲೆವಾ |

ಲಗ್ನನುಣ್ಣು ಶಿಶುಗಳಂತಿರೆ

ಕಳವೆಯ ಪಾಲ್ದಿನೆಯ ಪಾಲನುಂಡುವು ಗಿಳಿಗಳ್ ||

ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಗಿಳಿಗಳೆಂಬ ಉಪಮೇಯವೂ, ಶಿಶುಗಳೆಂಬ ಉಪಮಾನವೂ, ಅಂತಿರೆ ಎಂಬ ವಾಚಕ ಪದವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಶಿಶುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೆಯೇ ಗಿಳಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ

ಕಂಡುಬರುವ ಬಳಸುವುದು, ಸುಳಿದಾಡುವುದು, ಹಾಲು ಕುಡಿಯುವುದೇ ಮೊದಲಾದ ಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಪದ್ಯವು ಪೂರ್ಣೋಪಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಉಪಮಾನ, ಉಪಮೇಯ, ಸಾಧಾರಣಧರ್ಮ, ವಾಚಕಶಬ್ದ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದರೂ ಕೆಲವಾದರೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಸಾದೃಶ್ಯಕ್ಕೆ ಲಪೋಪಮೆಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಎಂಟು ವಿಧಗಳಿವೆ.

2. ದೃಷ್ಟಾಂತ

ಎರಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಅರ್ಥ ಸಾದೃಶ್ಯದಿಂದ ಒಂದರ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಎಂದು ತೋರುವಂತಿದ್ದರೆ ಅದು ದೃಷ್ಟಾಂತ ಅಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾ :

ಮೊದಲೆ ದುರಾತ್ಮಂ ಪ್ರಭುತೆಯು

ಮೊದವಲೊಡಂ ಜನಕೆ ಪಡೆಯದಿರನದವಳಲಂ |

ಮದಿರೆಯನೀಂಟಿಸಿ ಕೋಡಗ

ಕಿದಿರೊಳ್ ಕೊಳ್ಳಿಯುಮನಿರಿಸೆ ಸುಡದಿರದೂರಂ ||

ದುಷ್ಠನಾದವನಿಗೆ ಪ್ರಭುತ್ವವೂ ಬಂದರೆ ಅವನು ಊರಿಗೆ ಹಿಂಸೆಗೊಡದಿರನು. ಕಪಿಗೆ ಕಳ್ಳ ಕುಡಿಸಿ ಒಂದು ಕೊಳ್ಳಿಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟರೆ ಅದು ಊರನ್ನು ಸುಡದಿದ್ದೀತೆ? ಎಂದು ಅರ್ಥವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವು ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದರಿಂದ ಇದು ದೃಷ್ಟಾಂತಾಲಂಕಾರ.

3. ರೂಪಕ

ಉಪಮಾನ, ಉಪಮೇಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಇನ್ನೊಂದರಂತೆ ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳದೆ ಉಪಮೇಯವೂ, ಉಪಮಾನವೂ ಒಂದೇ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅಭೇದವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದಲ್ಲಿ ರೂಪಕಾಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾ :

ಅರಸಾಗಲೊಡಂ ಮೆಯ್ಯುಳಿ
ದು ರಾಜ್ಯಸುಖ ಸನ್ನಿಪಾತ ನಿದ್ರೆಯ ಕೈಕೊಂ |
ಡಿರುಳುಂ ಪಗಲುಂ ಜಾಡ್ಯದೆ
ಮರವಟ್ಟಿಟ್ಟುಣುವರಲ್ಲ ಮೆಂತುಂ ಭೂಪರ್ ||

ಇಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯ ಸುಖವೆಂಬ ಸನ್ನಿಪಾತ ನಿದ್ರೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ರಾಜ್ಯ ಸುಖವನ್ನು ಸನ್ನಿಪಾತ ನಿದ್ರೆಗೆ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ರೂಪಕಾಲಂಕಾರ.

4. ದೀಪಕ

ಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಒಂದು ವಿಷಯವು ಅಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಮತ್ತೊಂದರೊಡನೆ ಸಂಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟರೆ ಅದು ದೀಪಕಾಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾ :

ಗಿಳಿಮೆಚ್ಚಿ ಮೆಚ್ಚಿಯದ ನಂದನ
ಮಳಿ ಶಿಶು ವಿಹರಿಸದ ಪೂಗೊಳಂ ಕಳರವದಿಂ |
ದೆಳೆಯಂಚೆಯಡಿಯಿಡದ ತ
ಣ್ಣುಲರ್ಭಕನಾಡದಂಗಳಂ ಮಂಜುಳಮೇ ||

ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಭಕನು ಆಡದ ಅಂಗಳವು ಪ್ರಸ್ತುತ. ಅದು ಮಂಜುಳವಲ್ಲ. ಗಿಳಿಯ ಮರಿ ಮರೆಯದ ನಂದನವೇ ಮೊದಲಾದುವುಗಳು ಅಪ್ರಸ್ತುತ. ಇವೂ ಅದರಂತೆಯೇ ಮಂಜುಳವಲ್ಲ ಎಂದು ವರ್ಣಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ದೀಪಕಾಲಂಕಾರವಾಗಿದೆ.

5. ಶ್ಲೇಷೆ

ಒಂದೇ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅರ್ಥ ಬರುವಂತೆ ಚಮತ್ಕಾರವಾಗಿ ಪದ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾ :

ಅತಿಶಯ ಪದಾರ್ಥನಿಕರ
ಪ್ರತೀತಿಯಂ ಪಡೆವ ಪಾದ ವಿನ್ಯಾಸಂ ಭೂ |
ನುತಮಾಗದಲೆ ನಿರೋಫ
ಷತೆಯಿಂದಲ್ಲದೆ ಸಮಂತು ಕವಿಗಂ ರವಿಗಂ ||

ಇಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥ, ಪಾದ, ನಿರೋಫಷತೆ ಎಂಬ ಶಬ್ದಗಳು ಕವಿಯ ಪರವಾಗಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥ, ಶ್ಲೋಕಪಾದ, ದೋಷ ನ್ಯೂನ್ಯತೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಿಂದಲೂ, ರವಿಯ ಪರವಾಗಿ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥ, ಕಿರಣ, ಹಗಲು ಎಂಬ ಅರ್ಥದಿಂದಲೂ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಶ್ಲೇಷಾಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

6. ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸ

ಸಾಮಾನ್ಯಾರ್ಥ, ವಿಶೇಷಾರ್ಥಗಳೆರಡೂ ಉಕ್ತವಾಗಿದ್ದು ಒಂದರಿಂದ ಇನ್ನೊಂದು ಸಮರ್ಥಿತವಾದರೆ ಅದು ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸ ಅಲಂಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದಾ :

ಉಣದಿರ್ಪಾ ಧನಮಿದೂರಡೇನು ? ಸುತನಿದೇಂ ಮುಪ್ಪಿನಲ್ಲಾಗದಾ
ಒಣಗಲ್ಪೈರಿಗೆ ಬಾರದಿದ ಮಳೆ ತಾಂ ಬಂದೇನದಾಪತ್ತಿನೊಳ್
ಮಣಿದುಂ ನೋಡದ ಬಂಧುವೇತಕೇಸಲ್ ಕಾಲೋಚಿತ ಕೈದಿದಾ
ತೃಣವೇ ಪರ್ವತವಲ್ಲವೇ ? ಹರ ಹರಾ ಶ್ರೀ ಚಿನ್ನಸೋಮೇಶ್ವರಾ ||

ಇಲ್ಲಿ ಕಾಲೋಚಿತಕ್ಕೆದಿದ ತೃಣವಾದರೂ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಸಮಾನ ಎಂಬ ಮಾತು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಮಾತಾಗಿದೆ. ಒಣಗುವ ಪೈರು, ಮುಪ್ಪಿನ ತಂದೆ, ಆಪತ್ತಿಗೊಳಗಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒದಗುವ ಸಹಾಯವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ಸಂಗತಿಯು ಸಾಮಾನ್ಯಾರ್ಥದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಅರ್ಥಾಂತರನ್ಯಾಸ ಅಲಂಕಾರವಾಗಿದೆ.

7. ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆ

ಒಂದು ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಪದಾರ್ಥವನ್ನಾಗಿ ಸಂಭಾವನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಉದಾ :

ಆ ಸೇನಾರಜದಿಂ ಪರಿ
ಧೂಸರಮಾದುದು ನಿಜಾಂಗಮಂ ತೊಳೆಯಲೈಂ
ದೋಸರಿಸದೆ ಪೊಕ್ಕಂತಿರೆ
ವಾಸರಕರನಪರವಾರಿನಿಧಿಯೊಳ್ ಪೊಕ್ಕಂ

ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಸ್ನಾನಕ್ಕಾಗಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದವನಂತೆ ಕವಿ ಕಲ್ಪಿಸಿ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷಿಸಿರುವನು. ಅಂತೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕಾರ ವಾಚಕಗಳು ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವಲ್ಲಿಯೂ ಎನೆ, ಎನಲ್, ಎಂಬಿನೆಗಂ ಮುಂತಾದ 'ಎನ್' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ ರೂಪಗಳಿರುವಲ್ಲಿಯೂ, ಅಂದಂ, ಮೂಲಿ ಮುಂತಾದ ಪದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆ ಅಲಂಕಾರವಾಗುವುದು.

8. ವಿರೋಧಾಭಾಸ

ವಿರೋಧವು ವಸ್ತುತಃ ಇಲ್ಲದೆ, ಇರುವಂತೆ ಮಾತ್ರ ತೋರಿದರೆ, ವಿರೋಧಾಭಾಸಾಲಂಕಾರವಾಗುವುದು. ('ಆಭಾಸ' ವೆಂದರೆ ನಿಜವಾಗಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಇರುವಂತೆ ತೋರುತ್ತಿರುವುದು ಎಂದರ್ಥ).

ಉದಾ :

ಕನಕ ನಗೇಂದ್ರ ಧರ್ಮಕರನಾಗಿಯುಮುನ್ನತ ಧರ್ಮಹಂತ್ರ ಸಂ
ಜನಿತಪರಾರ್ಥನಾಗಿಯುಮುದಗ್ರಪರಾರ್ಥಹರಂ ಪ್ರದತ್ತಕಾ |
ಮನುಮೆನಿಸಿದು ಕಾಮಮಥನಂ ಪರಮೋಕ್ಷದನಾಗಿಯುಂ ಸನಾ
ತನಪರಮೋಕ್ಷಲುಬ್ಧನೆನಿಸಿದನಹೀಂದ್ರ ಭೂಷಣಂ ||

ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತನಾದ ಈಶ್ವರನು 'ಮೇರುಪರ್ವತದಷ್ಟು ಧರ್ಮ ಮಾಡುವವನಾದರೂ ಉನ್ನತವಾದ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡುವವನು' ಎಂದು ಹೇಳಿದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ಕಾಣುವುದು. ಆದರೆ ಧರ್ಮವೆಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಧನುಸ್ಸೆಂದೂ ಯಮಧರ್ಮನೆಂದೂ ಅರ್ಥವಾಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಕನಕನಗೇಂದ್ರರೂಪವಾದ ಚಾಪವೇ ಕರದಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳವನೂ ಉನ್ನತವಾದ ಯಮನನ್ನು ಹೊಡೆದವನೂ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ಹೋಗುವುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ವಿರೋಧಾಭಾಸ ಅಲಂಕಾರವಾಗಿದೆ.

9. ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ

ವಸ್ತುಗಳ ಜಾತಿ ಗುಣ ಕ್ರಿಯಾದಿಗಳನ್ನು ಇದ್ದದ್ದು ಇದ್ದ ಹಾಗೇ ವರ್ಣಿಸುವುದು ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ.

ತಳಿರ ತಲೆಗಟ್ಟು ದಂತದ
ಬಳೆ ಕತ್ತರಿಬೊಟ್ಟು ಮುತ್ತಿನೇಕಾವಳಿ ಬಿಲ್
ಪೊಳೆವಂಬು ಬೆನ್ನ ನಿಡುಬ
ತ್ತಳಿಕೆ ವಿರಾಜಿಸೆ ಪುಳಿಂದನಂದೊಳವೊಕ್ಕಂ

ಇಲ್ಲಿ ತಳಿರಿನ ತಲೆಗಟ್ಟು ದಂತದ ಬಳೆ, ಕತ್ತರಿಯ ಬೊಟ್ಟು ಮುತ್ತಿನ ಸರ, ಬಿಲ್ಲು ಹೊಳೆಯುವ ಬಾಣ, ಬೆನ್ನಲ್ಲಿರುವ ದೊಡ್ಡ ಬತ್ತಳಿಕೆ ಮುಂತಾದವು ಬೇಟೆಗಾರನಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸಿರುವ ಎಂಬುದಾಗಿ ಇದ್ದದ್ದನ್ನು ಇದ್ದಂತೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಇದು ಸ್ವಭಾವೋಕ್ತಿ ಅಲಂಕಾರವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಬಂಧ ರಚನೆ

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಭಾಷಾ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು 'ಪ್ರಬಂಧ'ವು ಮುಖ್ಯ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ. 'ಪ್ರ' ಎಂದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ 'ಬಂಧ' ಎಂದರೆ ಕಟ್ಟುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ಯಾವುದೇ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಬಂಧ ಬರೆಯಲು ಕೊಟ್ಟರೆ ಮೊತ್ತ ಮೊದಲು ಆ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಯೋಚಿಸಿ, ಯೋಚಿಸಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ, ಸಕ್ರಮವಾಗಿ ಬರೆಯುವುದು ಪ್ರಬಂಧವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪ್ರಬಂಧದಿಂದ - ಅದನ್ನು ಬರೆಯುವವರ ಆಲೋಚನಾ ಶಕ್ತಿ, ಶಬ್ದ ಸಂಪತ್ತು, ವಾಕ್ಯ ರಚನಾ ಕೌಶಲ್ಯ ಮುಂತಾದ ಅಂಶಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಪ್ರಬಂಧಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳ ಭಾಷಾ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯು ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಮುಂದೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಕಛೇರಿ ಅಥವಾ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ, ವಾರ್ತಾಪತ್ರಿಕೆ, ದೂರದರ್ಶನ, ಮುಂತಾದ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಾಗಲಿ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಅತ್ಯಂತ ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಯಾವುದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಪ್ರಬಂಧ ಬರೆಯುವುದಾದರೂ ಮೊದಲು ಆ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪ್ರಬಂಧವನ್ನು ಬರೆಯಲು ಲೋಕಾನುಭವ ಅತ್ಯವಶ್ಯ. ಗ್ರಂಥಾಲಯಗಳು, ಕಂಪ್ಯೂಟರ್‌ನ ವೆಬ್‌ಸೈಟ್, ದೂರದರ್ಶನ, ಆಕಾಶವಾಣಿ, ವಾರ್ತಾಪತ್ರಿಕೆ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ವಿಚಾರಾತ್ಮಕ ಭಾವನೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ನಾವು ಪಡೆದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ತಿಳಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬರವಣಿಗೆಯ ಮೂಲಕ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತೇವೆ. ಬರೆಯಬೇಕಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಒಮ್ಮೆಲೇ ಬರೆಯಲು ತೊಡಗಬಾರದು. ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗೆ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೊಳೆದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಹೊಂದಿಸಿ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರೆಯಬೇಕು. ವಿಚಾರಗಳು ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ನಿರೂಪಿಸಬೇಕು. ವಿಷಯಗಳ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಇರಬೇಕಾದುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯ. ಯಾವುದೇ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಬಂಧ ಬರೆಯಬೇಕಾದರೂ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಪೀಠಿಕೆ, ವಿಷಯದ ವಿವರಣೆ, ಮುಕ್ತಾಯ ಅಥವಾ ಉಪಸಂಹಾರ ಎಂಬ ಮೂರು ವಿಭಾಗಗಳಿರಬೇಕು. ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ

ಪುನರುಕ್ತಿ - ಅಂದರೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪೂರ್ವಭಾವಿಯಾಗಿ ತಕ್ಕ ರೂಪರೇಷೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಬರೆಯುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದು.

ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಶೈಲಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಅಂಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಆಡಂಬರದ ಮೋಹಕವಾದ ಪದಗಳ ಜಾಲವಿದ್ದರೆ ಅದು ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರಬಂಧವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಸರ್ವಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿರಬೇಕು. ಯಾವ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಬರೆಯುತ್ತೇನೆಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟತೆ ಇರಬೇಕು. ವಾಕ್ಯಗಳು ಸತ್ವಪೂರ್ಣವಾಗಿರಬೇಕು. ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿರಬೇಕು. ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿದಲ್ಲಿರಬೇಕು. ವಾಕ್ಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ವೈವಿಧ್ಯ ಅತ್ಯವಶ್ಯ. ಪ್ರಬಂಧದ ಆರಂಭ ಓದುಗನ ಕುತೂಹಲವನ್ನು ಕೆರಳಿಸುವಂತಿರಬೇಕು. ಮುಕ್ತಾಯವೂ ಮಾರ್ಮಿಕವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಬಂಧದ ಸಾರವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವಂತಿರಬೇಕು. ಈ ಎಲ್ಲ ಅಂಶಗಳನ್ನೂ ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಬರೆದರೆ ಪ್ರಬಂಧವು ಒಂದು ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಪ್ರಬಂಧವೆನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉದಾಹರಣೆ :

ಶಿಕ್ಷಣ, ಗುರು ಮತ್ತು ಶಿಷ್ಯ

ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ ಆತನಲ್ಲಿ ಸುಪ್ತವಾಗಿರುವ ಗುಣ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಹೊರತೆಗೆಯುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗೆ 'ಶಿಕ್ಷಣ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಸಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರ ಅನುಭವದಂತೆ ಅದು "ಮಾನವನಲ್ಲಿ ಮೊದಲೇ ಇರುವ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವಗೊಳಿಸುವುದು". ಎಚ್.ಜಿ. ವೆಲ್ಸ್ ಇದೇ ಮಾತನ್ನು ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ: "ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಡಗಿರುವ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ವಿಕಸಿಸಿ ಅವನ ಆತ್ಮವು ವಿರಾಜಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು".

ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸವೆಂದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಇಂದಿನ ಜನರು ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಂತೆ ಹೊರಗಿನ ವಿಷಯ, ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಎಳೆಯರ ತಲೆಯೊಳಗೆ ಸರಕಿನಂತೆ ತುಂಬಿಸುವುದಲ್ಲ. ಒಳಗಿರುವ ಪ್ರತಿಭಾ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ,

ಅವು ಹೊರಬಂದು ಚಿಗುರಿ, ಅರಳುವಂತೆ ಮಾಡುವುದು ಶಿಕ್ಷಣದ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ. ಬೀಜ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಗುಪ್ತವಾಗಿರುವ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆ, ವಿಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾದ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರದ ಶಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಎಳವಯಲ್ಲಿಯೇ ಕಂಡುಹಿಡಿದು ಅವುಗಳ ನಿರಂತರ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಅನುಕೂಲ ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಡಬೇಕಾದುದು ಅಗತ್ಯ. ಇದರೊಂದಿಗೆ ವ್ಯಷ್ಟಿ - ಸಮಷ್ಟಿಗಳ ನಡುವಣ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸುವ ವ್ಯವಹಾರ ಚಾತುರ್ಯ, ಸನ್ನಡತೆಗಳನ್ನು ಕೂಡ ತಿಳಿಯಹೇಳುವುದು ಶಿಕ್ಷಣದ ಇನ್ನೊಂದು ಗುರಿ. ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ, ಕರ್ತವ್ಯನಿರತ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಪ್ರಜಾಕೋಟಿಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಶಿಕ್ಷಣದ ಪಾತ್ರ ಗಮನಾರ್ಹವಾದುದು.

ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸದ ಅವಳಿ ಉದ್ದೇಶಗಳಾದ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ ಮತ್ತು ಸಮತೋಲನಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾದರೆ ನಾಲ್ಕು ರೀತಿಯ ತರಬೇತಿ ಅಗತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ದೈಹಿಕ: ಶಾರೀರಿಕವಾದ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿ ಬೆಳೆಸಲು ವ್ಯಾಯಾಮ, ಕ್ರೀಡಾ ಚಟುವಟಿಕೆ ಹಾಗೂ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ತುಂಬ ಅಗತ್ಯ. ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾದ ಹಾಗೂ ಆರೋಗ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಶರೀರ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಾಗರಿಕನಾದವನು ತನ್ನ ಕೆಲಸ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲನು. ದೇಶಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಕೊಡುಗೆಯನ್ನು ನೀಡಬಲ್ಲನು.

ಎರಡನೆಯದು ಬೌದ್ಧಿಕ : ಪ್ರಪಂಚದ ನಾನಾ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಾಹಿತಿಗಳ ಸಂಗ್ರಹ ಮತ್ತು ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ. ಜತೆಗೆ ಜ್ಞಾನ - ವಿಜ್ಞಾನ ದಿಗಂತ ವಿಸ್ತರಣೆ. ಮೂರನೆಯದು ಹಾರ್ಡಿಕ : ಹೃದಯದ ಭಾವನೆಗಳಿಗೆ ಪುಷ್ಟಿಕೊಡುವ ಸಾಹಿತ್ಯ, ನೃತ್ಯ, ಸಂಗೀತಾದಿ ಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪರಿಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಸಾಧ್ಯವಾದಷ್ಟು ಪರಿಣತಿ. ನಾಲ್ಕನೆಯದು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ : ಧರ್ಮ, ನೀತಿ, ಆತ್ಮ ತತ್ವಗಳ ತಿಳಿವಳಿಕೆ, ಅಭ್ಯಾಸ. ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇತಿ ಮುಂದುವರಿಸುವುದರಿಂದ ಒಂದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯೆಡೆಗೆ ಪಯಣ ಸಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಮನುಷ್ಯನ ದೇಹ, ಬುದ್ಧಿ, ಹೃದಯ, ಆತ್ಮಗಳ ನಡುವೆ ಸಮನ್ವಯ, ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಗುರು

ಶಿಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾದ ಗುರಿ ಎಷ್ಟು ಅಗತ್ಯವೋ, ಸಮರ್ಥನಾದ ಗುರುವೂ ಅಷ್ಟೇ ಅವಶ್ಯ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಜ್ಞಾನ ತಿಮಿರಾಂಧನಾದ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಹಣವಾದ ಗುರಿಯುಂಟೆಂಬ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸಿ ಅವನು ನಡೆಯಬೇಕಾದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಗುರುವಿನ ಜ್ಞಾನಾಂಜನ ಶಲಾಕೆಯೇ ಬೇಕು. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದಾಗ ಗುರುವನ್ನು ದೇವರೆಂದು ತಿಳಿದು (ಆಚಾರ್ಯ ದೇವೋ ಭವ) ಆತನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷ್ಣು ಮತ್ತು ಶಿವನಿಗೆ ಹೋಲಿಸುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆರಾಧನಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಈ ಉಪಮೆಯನ್ನು ಆಳವಡಿಸಿರಬಹುದಾದರೂ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಅಧ್ಯಾಪಕನಲ್ಲರಬೇಕಾದ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಇದು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ.

ಗುರುವಾದವನು ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಂತೆ ಉತ್ತಮರ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಕಟಿಬದ್ಧನಾಗಿರಬೇಕು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ನಿರಂತರವಾಗಿ ರಚನಾತ್ಮಕ ಕಾರ್ಯಗಳ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಬೇಕು. ಸ್ಥಿತಿಕರ್ತನಂತೆ ಅವನು ಶಿಸ್ತು ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಬೇಕು. ಶಿಷ್ಯರಲ್ಲಿನ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆಗಳು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಹೋಗದಂತೆ ಸುಸ್ಥಿತಿಗೆ ತರಬೇಕು. ಲಯಕರ್ತನಾಗಿ ಅವನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಲ್ಲಿನ ಆಲಸ್ಯ, ಹೊಣೆಗೇಡಿತನ, ಕೆಡುಕು, ದುಶ್ಚಟಗಳ ನಾಶಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳಬೇಕು.

ತರಬೇತಿ, ವಾಕ್ಪುತ್ರ, ಸದಭಿರುಚಿ, ಚಾರಿತ್ರ್ಯ, ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತೆ, ನಿರಂತರ ಉತ್ಕರ್ಷ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನೋಪಾಸನೆ ಶಿಕ್ಷಕನಲ್ಲರಬೇಕಾದ ಸಪ್ತ ಗುಣಗಳು. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಅಧ್ಯಾಪಕನಿಂದ ಕೇಳಿ ಕಲಿಯುವಂತೆ ನೋಡಿಯೂ ಕಲಿಯುವುದರಿಂದ ಅವನು ಬಾಯಿಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಅನುಸರಣೀಯವಾದ ಆದರ್ಶ ಜೀವನದ ಮೂಲಕ ಒಳ್ಳೆಯ ನಿದರ್ಶನ ಒದಗಿಸಬೇಕು. “ಕೆಲವರು ಸತ್ಯದ ಬಗೆಗೆ ಅಷ್ಟೋ ಇಷ್ಟೋ ಓದಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನೇ ಇತರರಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವರು ಸತ್ಯ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಪಡೆದಿದ್ದು ಬಳಿಕ ಆ ಕುರಿತು ಮೌನವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಬೆರಳೆಣಿಕೆಯ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಸತ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಅದನ್ನು ಹೊಂದುವ ದಾರಿಯನ್ನು ಆಸಕ್ತರಿಗೆ ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥ ಸನ್ಮಾರ್ಗ ದರ್ಶಕರೇ ನಿಜವಾದ ಗುರುಗಳು” ಎಂದು ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶಿಷ್ಯ ಸಂಬಂಧ

ಜಾಗೃತನಾದ ಗುರು ನಂದಾದೀಪದ ಹಾಗೆ ಸದಾ ಬೆಳಕನ್ನು ಪಸರಿಸುತ್ತಿರುವನು. ಇದರಿಂದ ನೂರಾರು, ಸಹಸ್ರಾರು (ಶಿಷ್ಯರೆಂಬ) ಹಣತೆಗಳನ್ನು ಉರಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಮೂಲ ಜ್ಯೋತಿಯ ಪ್ರಖರತೆಯಾಗಲೀ, ಪ್ರಕಾಶವಾಗಲೀ ಕಡಿಮೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಅರಳಿದ ಪುಷ್ಪವೊಂದು ತನ್ನ ಸೌಗಂಧವನ್ನು ಸುತ್ತಲೆಲ್ಲ ಹರಡಿದಾಗ ಜೇನೋಣಗಳು ತಾವಾಗಿಯೇ ಅದನ್ನರಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಮಧುಕರ ವೃತ್ತಿಗೆ ಹದಗೊಂಡ ಶಿಷ್ಯರು ಗುರುಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ.

ಗುರು - ಶಿಷ್ಯರ ಸಂಬಂಧ ಹೇಗಿರಬೇಕು ಎನ್ನುವುದರ ಕುರಿತು ನಿರಂತರವಾದ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಈ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು 'ಹತ್ತಿರಬೇಕು' ಮತ್ತು 'ದೂರಬೇಡ' ಎನ್ನುವ ಎರಡು ರೀತಿಯಿಂದ ಬಣ್ಣಿಸಬಹುದು. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂತೆ ಶಿಷ್ಯರು ಗುರುವಿಗೆ ಹತ್ತಿರವಾದಷ್ಟೂ ಅಧ್ಯಾಪನ - ಅಧ್ಯಯನ ಕಾರ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಸುಲಭವಾಗುತ್ತವೆ, ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತವೆ. ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು ಶಿಕ್ಷಕರ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿ (ಏರಿ) ಇರಬೇಕಾದ್ದು ಸಾಧುವಾದಂತೆ ಮೊದಲ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಗುರುವಾದವನು ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೊಯ್ಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ಹಾಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕೆಳಗಿಳಿಯುವುದು ಉತ್ತೇಜಕವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮೀಪ್ಯವೆನ್ನುವುದು ಕೇವಲ ದೈಹಿಕ ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿರದೆ ಬೌದ್ಧಿಕ, ಹಾರ್ಮೋನಿಕ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅಂಶಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. 'ದೂರಬೇಡ' ಅನ್ನುವಲ್ಲಿ ಗುರುಶಿಷ್ಯರು ಪರಸ್ಪರ ಸಂವಹನ, ತಿಳಿಯುವಿಕೆ, ಬಂಧುತ್ವಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗುವಷ್ಟು ದೂರದಲ್ಲಿರಬಾರದು ಎಂದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುವಂತೆ ಅವರು ಪರಸ್ಪರ ದೂಷಿಸುತ್ತಾ (ದೂರುತ್ತಾ) ಕಾಲಹರಣ ಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯೂ ಆಡಗಿದೆ.

ಪ್ರೀತಿ ಮತ್ತು ಗೌರವ ಗುರು - ಶಿಷ್ಯ ಸಂಬಂಧದ ಜೋಡಿ ಲಕ್ಷಣಗಳು. ಇಬ್ಬರೂ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದಿರಬೇಕು. ಗುರುವನ್ನು ಆತನಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನ, ಹಿರಿತನ, ಪರಿಣತಿಗಳಿಗಾಗಿ ಶಿಷ್ಯರು ಗೌರವಿಸಬೇಕು. ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಭೆ, ಮುಗ್ಧತೆಗಳಿಗಾಗಿ ಗುರುವು ಗೌರವಿಸಬೇಕು. ಹೀಗಿದ್ದರೆ ವಿರಸ -

ಘರ್ಷಣೆಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದೆ ವಿದ್ಯಾತರಂಗಿಣಿಯ ಹರಿವು ನಿರಾತಂಕವಾಗುತ್ತದೆ.

(ವಿ.ಬಿ. ಅರ್ತಿಕಜೆಯವರ 'ಮಾರ್ಡನಿ' ಸಂಕಲನದಿಂದ)

ಪತ್ರಲೇಖನ

ಪತ್ರ ವ್ಯವಹಾರವು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜನಪ್ರಿಯವಾದ ಸಂಪರ್ಕಸಾಧನವಾಗಿದೆ. ಹಿಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನರು ತಮ್ಮ ಬಂಧು ಮಿತ್ರರಿಗೆ, ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿ ಹಾಗೂ ರಾಯಭಾರಿಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂದೇಶಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂದು ಮಾನವನ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹಿರಿದಾಗಿದೆ. ಈಗ ಅಂಚೆಯ ಮೂಲಕ ಪತ್ರ ಕಳುಹಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಕೊರಿಯರ್, ಇ-ಮೈಲ್, ಫ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಮೂಲಕ ಸಂದೇಶಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸುವ ಆಧುನಿಕ ಸಂಪರ್ಕ ಸಾಧನಗಳು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿವೆ. ಪತ್ರ ವ್ಯವಹಾರದ ಮೂಲಕ ನಾವು ಇರುವ ಸ್ಥಳದಿಂದಲೇ ಮಾಹಿತಿ, ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ದೂರದಲ್ಲಿರುವವರಿಗೆ ತಲುಪಿಸಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಕಾಲ, ಶ್ರಮ, ಹಣ - ಉಳಿತಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಸುಲಭವಾಗಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಕುದುರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಪತ್ರ ವ್ಯವಹಾರವು ತನ್ನ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಪತ್ರ ರಚನೆಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿಧಾನಗಳಿವೆ.

ಪತ್ರ ರಚನೆ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿರಬೇಕು. ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವಾಗ ಕೆಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದುದು ಅತ್ಯವಶ್ಯ. ಪತ್ರ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈ ಐದು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

1. ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳ, ದಿನಾಂಕಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ
2. ಸಂಬೋಧನೆ
3. ವಿಷಯ
4. ಪತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಬೇಕೆಂದಿರುವ ವಿಷಯದ ವಿವರ
5. ಮುಕ್ತಾಯ

1.(ಅ) ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಪತ್ರ ಬರೆಯುವವರ ಪೂರ್ಣ ವಿಳಾಸವನ್ನು ಪತ್ರದ ಮೇಲೆ ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಬರೆಯಬೇಕು. ದೂರವಾಣಿ ಸಂಖ್ಯೆ ಇದ್ದರೆ ಅದನ್ನೂ ಬರೆಯಬಹುದು.

- (ಆ) ಪತ್ರದ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳ, ದಿನಾಂಕ, ತಿಂಗಳು, ಇಸವಿಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬರೆಯಬೇಕು.
- (ಗ) ಪತ್ರ ತಲುಪಬೇಕಾದವರ ವಿಳಾಸ : ಇವರಿಂದ - ವಿಳಾಸಕ್ಕೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಅಂತರ ಬಿಟ್ಟು ಇವರಿಗೆ - ವಿಳಾಸ ಬರೆಯಬೇಕು. ಪತ್ರ ಯಾರಿಗೆ ಸೇರಬೇಕೋ ಅವರ ಹೆಸರು, ಪದವಿ, ವಿಭಾಗ, ಅಂಚೆ ಕಛೇರಿ, ಪಿನ್‌ಕೋಡ್ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬರೆಯಬೇಕು.
2. ಸಂಬೋಧನೆ : ವಿಳಾಸದ ಕೆಳಗೆ ನಾವು ಯಾರಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆಯುತ್ತೇವೋ ಅವರ ಸಂಬಂಧವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಇರುವ ಸಂಬೋಧನಾ ಪದಗಳನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕು.

ಉದಾ : ತಂದೆಗೆ - ತೀರ್ಥರೂಪರಿಗೆ

ತಾಯಿಗೆ - ಮಾತೃಶ್ರೀಯವರಿಗೆ

ಅಣ್ಣನಿಗೆ - ತೀರ್ಥರೂಪ ಸಮಾನರಾದ ಅಣ್ಣನವರಿಗೆ

ಮಾಡುವ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು.

ಕಿರಿಯರಿಗೆ - ಪ್ರೀತಿಯ ಅಥವಾ ಒಲವಿನ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಸೇರಿಸಿ, ತಂಗಿಗೆ ತಮ್ಮನಿಗೆ ಮಾಡುವ ಆಶೀರ್ವಾದಗಳು.

ಗೆಳೆಯರಿಗೆ - ಪ್ರೀತಿಯ, ನಲೈಯ ಗೆಳೆಯನಿಗೆ ಮಾಡುವ ವಂದನೆಗಳು.

ಅಧ್ಯಾಪಕರಿಗೆ : ಪೂಜ್ಯಗುರುಗಳಿಗೆ ಮಾಡುವ ಆದರಪೂರ್ವಕ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು.

ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ : ಅವರ ವಿಶೇಷ ಅರ್ಹತೆ, ಸ್ಥಾನದ ಪದವಿಯ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಬಳಸಬೇಕು.

ಉದಾ : ನಿರ್ದೇಶಕರಿಗೆ; ಅಧ್ಯಕ್ಷರಿಗೆ - ನಮಸ್ಕಾರಗಳು.

3. ವಿಷಯ : ಪತ್ರವನ್ನು ಯಾವ ಉದ್ದೇಶಕ್ಕಾಗಿ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಸಬೇಕು. ಉದಾ: 'ತಾಲಾ ವಾರ್ಷಿಕೋತ್ಸವಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಕ್ಷತೆಯನ್ನು ವಹಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಬಗ್ಗೆ' ಇದನ್ನು ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಬರೆಯಬೇಕು. ಉಳಿದ ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ.
4. ಪತ್ರದಲ್ಲಿನ ವಿಷಯದ ವಿವರ : ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಾವು ತಿಳಿಸಲು ಬಯಸುವ ವಿಚಾರಗಳ ವಿವರವನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕು. ಪತ್ರ ಬರೆಯುವುದರ ಉದ್ದೇಶ ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ಯಾರಾಗಳಾಗಿ ಬರೆಯಬೇಕು.
5. ಮುಕ್ತಾಯ : ಪತ್ರದ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ವಿವರವಾಗಿ ಬರೆದ ನಂತರ ನಮಸ್ಕಾರ, ವಂದನೆಗಳೊಂದಿಗೆ, ಎಂದು ಮುಗಿಸಬೇಕು. ಅದರ ಕೆಳಗೆ ಪತ್ರದ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇತಿ, ತಮ್ಮ ವಿಶ್ವಾಸಿ, ತಮ್ಮ ನಂಬುಗೆಯ, ಎಂದು ಬರೆದು ಸಹಿ ಹಾಕಬೇಕು. ಹೊರವಿಳಾಸವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಬರೆಯಬೇಕು. ಹೆಸರು, ಮನೆಯ ಸಂಖ್ಯೆ, ರಸ್ತೆ, ನಗರ ಮುಂತಾದುವನ್ನು ಪಿನ್‌ಕೋಡ್ ಸಹಿತ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬರೆಯಬೇಕು. ವಿಳಾಸ ಸರಿಯಾಗಿದ್ದು ಪಿನ್‌ಕೋಡನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದರೆ ಪತ್ರ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ತಲುಪುತ್ತದೆ.

ಮಾದರಿ ಪತ್ರ :

ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶ ಕೋರಿ. ಮ್ಯಾನೇಜರರಿಗೆ ಬರೆದ ಪತ್ರ

ಚೆನ್ನೈ - 23

ದಿನಾಂಕ 10-10-2004

ಇಂದ :

ಸಿ.ಎಸ್. ಕಿರಣ್‌ಕುಮಾರ್,
ನಂ.17, ಭಾರತಿಯಾರ್ ರಸ್ತೆ,
ಅಯನಾವರಂ, ಚೆನ್ನೈ - 600 023.

ಇವರಿಗೆ :

ಮ್ಯಾನೇಜರರು
ಗುಡ್‌ವಿಲ್ ಪೇಪರ್ ಇಂಡಸ್ಟ್ರೀಸ್,
ತ್ಯಾಗರಾಜನಗರ, ಚೆನ್ನೈ - 600 017.

ಮಾನ್ಯರೇ,

ವಿಷಯ : 'ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶ ಕೋರಿ'

ಉಲ್ಲೇಖ : ಪ್ರಜಾವಾಣಿ, 4-8-2004 ಪ್ರಕಟಣೆಯಂತೆ

ನಾನು 2004 ರಲ್ಲಿ ಪಿ.ಯು.ಸಿ. ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ದರ್ಜೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತೀರ್ಣನಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಈ ಪರೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಶೇಕಡಾ 85 ಅಂಕಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದೇನೆ. ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಲು ಬಹಳ ಆಸಕ್ತಿಯಿದ್ದರೂ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟಿನಿಂದಾಗಿ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸೇರಲು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತೇನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಮ್ಮ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ಗುಮಾಸ್ತನಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡಲು ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ವಿನಯದಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ. ನನಗೆ ಉದ್ಯೋಗಾವಕಾಶವನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಟ್ಟಲ್ಲಿ ನಾನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿ, ನನ್ನ ಶಕ್ತಿ ಮೀರಿ ದುಡಿಯುತ್ತೇನೆ. ನನಗೆ ವಹಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿಕರವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಈ ಮೂಲಕ ಭರವಸೆ ನೀಡುತ್ತೇನೆ. ತಮ್ಮಿಂದ ಅನುಕೂಲಕರವಾದ ಪತ್ರವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತೇನೆ. ಈ ಪತ್ರದೊಂದಿಗೆ ಕೆಲವು ಆಡಕಗಳನ್ನು ಲಗತ್ತಿಸಿರುತ್ತೇನೆ.

ವಂದನೆಗಳೊಂದಿಗೆ

ತಮ್ಮ ವಿಶ್ವಾಸಿ,

ಸಿ.ಎಸ್. ಕಿರಣ್‌ಕುಮಾರ್